Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

KW
2204
A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Jókai Endre

tulajdona

1890 ben

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ADRIANI HEEREBOORD,

Philoſophiæ Profeſſ. in Acad. Leid. Ordinarii,

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

LOGICA.

SEU

Explicatio Synopſeos Logicæ

BURGERSDICIANÆ.

Accedit Ejuſdem Authoris

PRAXIS LOGICA.

Editio nova, auctior, & emendatior.

AMSTELÆDAMI,
Apud HENRICUM WETSTENIUM,
CIↃ IↃ C LXXXII.

1682

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

LECTORI.

PRodit, *novâ nunc curâ*, Synopſis Logicæ Burgerſdicianæ, *ſed* Notis *&* Exemplis, *longe auctior & locupletior, & à mendis, quibus fœdiſſimè fuit conſpurcata, confuſa, perturbata, in prioribus editionibus, pleniſſimè repurgata, ut nova hæc planè ſit facies.*

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

PRÆFATIO
AD SCHOLARUM
Hollandiæ Weſt-Friſiæque *&* ***aliarum***
RECTORES.

SISTO vobis jam quintò, ERUDITISSIMI VIRI, Synopſin Logicæ BURGERSDICIANÆ, *Notis* à me, quantum potui, perſpicuis, & *Exemplis* illuſtratam. Quid me moverit, ut hunc laborem ſuſceperim, paucis olim expoſui verbis. Octodecim cum ſemeſtri, ſunt anni, ex quo *Logicam* publicè privatimque expono: ac jam aliquoties hoc curriculum à carceribus ad metam decurri; in publicis lectionibus, nulli adſtrictus textui, per locos inceſſi communes & generales rerum *Logicarum* titulos, ſtilum tamen ſemper ſecutus & ſeriem *Logicæ Majoris* BURGERSDICIANÆ, quod eam, aut in *Scholis* jam prælibâſſent *Logicæ ſtudioſi* recenter ad *Academiam* promoti, aut privatis enar-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

rationibus à me explicari audirent: in iis enim, ipſi *Inſtitutionum Logicarum* textui, de verbo ad verbum tum quoad *Theoremata*, tum quoad *Commentarios*, exponendo, inſiſtere atque immorari, conſuetudo mihi fuit à longo tempore. Sed enim, ut verum fatear, ipsâ multorum annorum experientiâ deprehendi, multa eſſe in *Inſtitutionibus* iſtis minus commoda, ut pro privatæ prælectionis textu inſervire valeant, nedum, ut idoneæ ſint ad captum Tyronum in triviali adhuc pulvere luctantium, quippe, & ſublimia nimis ſunt ac μεταφυσικώτερα, quæ de *Prædicabilibus*, *& Affectionibus Logicis*, ibi traduntur, & multa quoque in iis exiſtunt, (ut eſt *Modalium & Enunciationum & Syllogiſmorum* doctrina,) quibus abſque detrimento *Scholaſtica* atque *Academica juventus* carere poteſt: atque hinc factum quoque eſt, ut ſua prolixitate tædium fere pepererint *Logicæ ſtudioſis*, qui ſæpe dimidiâ tantum earum parte auditâ reliquam, & tamen longe utiliſſimam, inſuper habuerunt. Sed, nec illarum *Inſtitutionum Synopſis* hîc mihi unquam ſatisfacere potuit, quod ſterilis nimium illa eſſet & jejuna Quare, id conſilii,

annos

annos ante decem cepi, quod nunc me executum videtis, ut operam meam conferrem, & horas aliquot darem, iſti *Synopſi*, per *Notas* perſpicuas & *Exempla*, illuſtrandæ: quod, an aſſecutus fuero, veſtri erit judicii. Quicquid ſit, nihil hîc egi, ad pompam, vel oſtentationem ingenii, vel magnæ exiſtimationis gloriam, ſed ad utilitatem tantum *ſtudioſæ juventutis*: neque aliquid detractum ivi, *Clariſſimi D. Burgerſdicii*, τοῦ μακαρίτου, *Præceptoris* olim & *Prædeceſſoris* mei, laboribus; nam textum ejus in *Synopſi* reliqui integrum, *Notaſque* ſolum Meas & *Exempla* appoſui; neque aliquid hic tentatum eſt aut factum contra decretum *Illuſt. D. D. Ordin. Hollandiæ ac Weſt-Friſiæ*, quo ſtatuerunt publicâ authoritate, in *Scholis* ſuæ *Provinciæ* trivialibus, recipiendam eſſe *Logicæ Burgerſdicianæ, juxta Inſtitutiones, Synopſin:* quia retinetur eadem, ſed ad uſum tantum & commodum majus, *Scholaſticæ* atque etiam *Academicæ* juventutis, accommodatur magis. Vos itaque, *Viri Clariſſimi, Doctiſſimi*, operam hanc meam non tantum boni conſulite, ſed ea utimini, ad *juventutis* commiſſæ vobis ſtudia feli-

cius promovenda; qui laboris mei fuit ſcopus.

Cæterùm, & hoc monitos vos velim, *Viri Ornatiſſimi, quintam* hanc ἑρμηνείας noſtræ *Logicæ* editionem, eſſe, tertiam amplius partem, notis exempliſque auctiorem, atque ita inſtitutam, ut *Logicæ* Tyronibus, tum in *Scholâ* Triviali, tum in *Academiâ* inſervire valeat: atque ideo, quæ profectioribus, exercitatioribus, atque *Academicis* conveniunt *Studioſis*, magis, quam *Tyronibus Scholaſticis*, uncis [ ] incluſi: atque in illis ipſis, quæ ſoli Juventuti, in Scholis etiamnum verſanti, proponenda atque exponenda veniunt, quædam adhuc, pro captu Tyronum, omitti poſſunt, quod judicio & prudentiæ Veſtræ, & laboris mei fructum atque eventum Deo committo.

Lugd. Bat. Nonis Sextilibus, cIↃ IↃCLX.

ADRIANUS HEEREBOORD,

Philoſophiæ in Academiâ patriâ Profeſſor Primarius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

PROLEGOMENA
SIVE
PRÆCOGNITA,
IN
LOGICAM.

VOx, Philoſophia, *origine eſt Græca, & primùm introducta à* Pythagora, *qui, cum coram* Leonte, Phliaſiorum Rege, *multa præclarè & ſapienter diſſeruiſſet, rogatus, quamnam profiteretur artem, & in quâ re eſſet ſapiens: ex modeſtiâ reſpondit, ſe non* σοφὸν, *ſed* φιλόσοφον, *i. e. non ſapientem, ſed ſapientiæ ſtudioſum eſſe; ab illo tempore, quæ ſapientia, antè dicebatur ſimplici voce,* σοφία, *dicta eſt,* φιλοσοφία, *manſitque illud vocabulum in hoc uſque tempus; ac, licet propriè ex vocis origine ſignificet* amorem *ſapientiæ, hic tamen ipſam notat* ſapientiam, *& quidem illam, quæ naturæ viribus & naturali intellectus lumine acquiri poteſt.*

2. Philoſophia *perfectè definiri nequit: quia eſt ens aggregatum; nam complectitur ſub ſe plures habitus; qualicunque tamen deſcriptione explicari valet: &, ut varias ac remotas* Philoſophiæ *deſcriptiones omittamus, quæ videri poſſunt apud* Scheiblerum *in* Introductione ad Logicam *&* Keckermannum *in* Præcognitis Philoſophicis: *nobis dupliciter definitur: vel, quod ſit,* Notitia rerum divinarum & humanarum, in quantum homo eas naturali intellectus lumine percipere poteſt: *vel quod ſit,* Compages ordinata, ſcientiarum, prudentiarum, & artium; *ubi tamen obſervetur, non ab omnibus Philoſophis* artes *ſub ambitu* Philoſophiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

phiæ *comprehendi: utramque definitionem explicatam dabimus.*

3. *Cum* Philoſophia *dicitur*, Notitia, *intelligenda eſt, non actualis, ſed habitualis; vox enim notitia ambiguè ſumitur: nam interdum ſignificat actum ipſum cognoſcendi, interdum habitum, id eſt, facilitatem cognoſcendi intellectui inditam: poſteriori modo hîc accipitur.* Per res divinas, *intelliguntur; tum Deus ipſe; tum illa, quæ à Deo, vel immediatè ſunt creata, ut Angeli & animæ rationales; vel mediante naturâ ſic ſunt producta, ut ea facere, nec poteſtatis, nec arbitrii ſit humani, uti ſunt res naturales, cœlum, elementa, &c.* Per res humanas, *intelliguntur illa, quæ à Deo quidem fiunt, ſed mediante homine, & in quæ homo poteſtatem accepit, pro ſuo arbitrio ea faciendi, vel non faciendi, uti ſunt res ſeu actiones morales & artificiales in Ethicis, Logicis, &c.* Res divinæ *vocantur aliis*, neceſſariæ: *res humanæ*, contingentes; *de utriſque vide caput ultimum* Logicæ Synopſeos Burgerſdicianæ, Quæſt. primâ, in commentario: *cum additur in definitione*, quantum homo naturali intellectus lumine percipere valet, *diſtinguitur*, Philoſophia à Theologia: *&, ut hoc diſcrimen clarius pateat; notandum eſt, triplex dari lumen, quo intellectus humanus in intelligendo quaſi illuminetur, nempe*, lumen naturæ, gratiæ, gloriæ. Lumen naturæ, *omnibus hominibus commune eſt, eſtque nihil aliud, quam naturalis, & omnibus, ſive* Chriſtianis, *ſive* Paganis, *connata facultas intelligendi.* Lumen gratiæ, *ſolis* Chriſtianis *eſt proprium, vocaturque aliàs* lumen fidei ac revelationis, *& per illud cognoſcuntur res* Theologicæ *ex verbo* Dei. Lumen gloriæ *dicitur, id, quo illuminantur beatæ animæ, & angeli confirmati in ſtatu glorificationis.* Philoſophia *reſpicit ſolum* lumen naturæ.

4. *Por-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

4. *Porrò, quod alteram ſpectat definitionem Philoſophiæ, cum*, Philoſophia dicitur compages ordinata, *ejus ſignificatur* genus: *conſtat autem iſta* ordinatio *in eo, quod certo ordine præcepta tradantur in Philoſophia de rebus divinis & humanis: cum additur*, ſcientiarum, prudentiarum, & artium, *exprimuntur iſta, quibus Philoſophia aggregatur, & ut ſic loquar, compaginatur.*

5. *Geminam* Philoſophiæ definitionem *explicatam, excipit ejus* Partitio *ſeu* Diſtributio, *quæ inſtitui ſolet, vel in duo, vel in tria membra: qui* Ariſtotelem *ſequuntur preſſius*, Philoſophiam *dividunt in* Theoreticam *&* Practicam: *alii addunt membrum tertium, partem ποιητικὴν. Pars* Theoretica, *complectitur* ſcientias, Practica, prudentias, ποιητικὴ, artes. Scientiæ *tres ſunt* Metaphyſica, Mathematica, Phyſica: *totidem ſunt* Prudentiæ, Ethica, Oeconomica, Politica: *totidem* Artes, Grammatica, Rhetorica, Logica. *Si* Philoſophia *tantum dividatur in duas partes*, Logica, *non erit* Philoſophiæ *pars ſed inſtrumentum; ſi in tres, erit, & pars Philoſophiæ, & inſtrumentum ſimul, cognoſcendi reliquas duas Philoſophiæ partes, quin & omnes omnino diſciplinas.*

6. Philoſophiæ *partes diſtinguuntur per* objectum & finem: objectum Philoſophiæ Theoreticæ, *ſunt*, res divinæ: finis eſt, contemplatio, *id eſt, ſolius veritatis perceptio*: objectum Philoſophiæ practicæ & ποιητικῆς, *ſunt*, res humanæ, *id eſt, tales, quæ ſunt ſitæ in poteſtate hominis, ut fiant vel non fiant:* finis *utriuſque eſt*, operatio, *tum* moralis, *tum* artificialis: *Exemplis hæc ſingula declarabimus: In* Phyſicâ, *verbi cauſa, agitur de cœlo, ſtellis, elementis, nive, grandine, lapidibus, plantis, animalibus, &c. quæ omnia, ut fiant, in nullius hominis poteſtate eſt*

 collo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

collocatum: ideoque, in illorum contemplatione mens humana acquieſcit: nam quid ulterius intenderet? In Ethicâ, *agitur de virtutibus & vitiis moralibus, quæ, ab homine unoquoque, vel fieri poſſunt, vel non fieri, ideoque, non tantum explicantur, ut cognoſcantur, ſed ut in actum & exercitium deducantur. In* Logicâ *agitur, de definitione, diviſione, ſyllogiſmo, &c. quæ cognoſcendi inſtrumenta non ſufficit ſcire, ſed oportet, ea cognita, ad praxin revocare: hinc liquet, finem* Philoſophiæ Theoreticæ, *eſſe nudam* veritatis contemplationem: *nam ſtultum foret, intendere productionem, aut cœli, aut ſtellarum, aut elementorum, aut ullius corporis naturalis, cum, illa producere, ſit ſolius Dei, & nullius hominis: at verò, cum homini conceſſerit Deus, eſſe liberalem, vel non, fortem vel non, juſtum vel non, &c. id eſt, hanc vel illam virtutem exercere vel non, non tantum ſufficit, naturam virtutum & vitiorum cognoſcere, ſed oportet virtutes exercere, vitia fugere, quod eſt, non tantum cognoſcere, ſed aliquid agere: ſic, cum in hominis poteſtate poſuerit Deus, ſyllogiſmum facere vel non facere, non ſufficit quoque, cognoſcere, quomodo ſyllogiſmus ſit faciendus, ſed oportet, eum facere: hoc tamen diſcriminis eſt inter operationem* moralem, *quæ pertinet ad* Philoſophiam Practicam, *&* Artificialem, *quæ pertinet ad* Philoſophiam ποιητικὴν, *quod operatio moralis denominet operantem, bonum vel malum, probum vel improbum; ſed operatio artificialis tantum denominat operantem, peritum vel imperitum, ſcientem vel ignorantem: ſic, verbi causâ, qui liberalitatem, juſtitiam, aut alias exercet virtutes, dicitur vir bonus aut probus, &, qui contraria exercet vitia, dicitur vir malus & improbus; at, qui bonum facit Syllogiſmum, non ideo eſt vir bonus; nec, qui malum, ideo eſt vir ma-*

malus. Operationem moralem, Græci vocant πρᾶξιν, Latini, actionem: artificialem, *vocant* Græci ποίησιν, Latini, effectionem: *hinc*, ars Ariſtoteli *definitur*, habitus effectivus; *hoc diſcrimen inter iſta duo vocabula extra* Philoſophiam Ariſtotelis *non obſervatur; in eâ tamen accurate obſervari ſolet. De ſingulis ſcientiis* Philoſophiæ Theoreticæ, Metaphyſicâ, Mathematicâ, Phyſicâ, *uti & de ſingulis prudentiis*, Ethicâ, Oeconomicâ, Politicâ, *nihil dicemus ſpecialius; videri poſſunt* Scheiblerus *in* Logica & Metaphyſicâ, Keckermannus *in præcognitis* Philoſophicis, Alſtedius *in ſuâ* Encyclopædiâ, Pererius *in* Phyſicâ, *&c.*

7. *Ad noſtrum inſtitutum pertinet* tertia Philoſophiæ pars, *cujus membrum eſt* Logica: *cum enim*, ars, *ſit* habitus, aliquid efficiendi; Logica *autem, bene percepta, in nobis efficiat*, ſyllogiſmos, definitiones, diviſiones, *&c. merito ad artes reducitur, quæ ſub tertiâ Philoſophiæ parte comprehenduntur; hoc inſuper eſt notandum, & ſcientias, & prudentias, & artes, eſſe conceſſas generi humano, ut ejus ignorantiæ circa res quaſlibet ſuccurreretur: ſpeciatim, donum eſt divinum* Logica, *quippe quæ non quidem explicat res, ſed modum tamen docet, res quaſcunque cognoſcendi cujuſcunque fuerint diſciplinæ, & ſic quaſi univerſalis eſt, animi medicina, quæ omnis ignorantiæ tenebras depellit: dicitur enim* Logica *à voce* λόγος, *quæ vox ſignificat rationem aut mentem, aut intellectum, quia ejus nebulas removet & fugat, ut clarius, ex ipſo hujus* Synopſeos Logicæ & Commentariorum *corpore, patebit.*

ALLO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ALLOQUIUM
AD
SCHOLARUM
RECTORES.

DEfuncti ſumus, *Viri præſtantiſſimi*, atque multorum è vobis petitioni morem gèſſimus, in illuſtranda *Notis* & *Exemplis Synopſi Logicæ* BURGERSDICIANÆ, adjunximuſque *Praxeos* exercendæ regulas quaſdam; ubi tamen exempla nulla apposuimus, quod ea ab ipſis *Tyronibus & Logicæ Studioſis* ad regularum normam & amuſſim componi proprio Marte & inſtitui conſultius ſit: &, ſi aliquam hîc exigant χειραγωγίαν, adeant *Gymnaſium Logicum Keckermanni & minus & majus*, ubi exemplorum abunde eſt. Cæterum, cum *finis Logicæ*, ſit præfixus, *mentem dirigere in cognitionem rerum*, *quinam* illi ſint *mentis actus* dirigendi, & *quomodo*, dicendum eſt obiter. Intellectus humanus non uno verſatur modo circa res cognoſcendas: aut enim res quaſlibet *apprehendit ſimpliciter*, quæ vulgò dicitur *prima mentis operatio*, *& apprehenſio ſimplex* (atque eam juvat, *Prædicamentorum*, *Prædicabilium*, *& Notionum ſecundarum vel affectionum Logicarum* Doctrina in hac *Synopſi* tradita (aut res apprehenſas *enunciat*, & enunciando inter ſeſe vel componit vel dividit, quæ *ſecunda mentis* dicitur, & *complexa, operatio*; aut naturas rerum apprehenſarum interiores in *definitiones* contrahit ac colligit; aut eaſdem per *diviſionem* reſolvit & dilatat (atque hanc in enunciandis, definiendis, dividendis rebus ante apprehenſis, operationem mentis ſecundam, perficit, in hac *Synopſi Interpretationis*, *Enunciationis*, *Diviſionis*, Doctrina ſuis capitibus explicata) aut *inferendo* & *concludendo* Syllogiſticè, de rebus apprehenſis, enunciatis, definitis, diſcurrit, quæ vulgò dicitur *tertia mentis operatio* (atque hanc promovet *Syllogiſmorum* doctrina, ſuo quoque loco in *Synopſi* expoſita) aut denique, quicquid, vel ſimplici apprehenſione, vel aliis modis jam dictis, cognovit, *Methodicè*, inter ſeſe *diſponit*, *ordinat*, *tractat*, *retractat*: atque hîc mentem dirigit ultimum *Synopſeos Burgerſdicianæ* caput. Verùm enim verò in poſtremâ hac, res quaſvis ordinata & artificioſa methodo, pertractandi ratione, multum deficit *Synopſis*: quem defectum ejus *Author* aliquando à ſe ſuppletum iri promiſerat: ſed aliter viſum fuit ſummo rerum omnium moderatori *Deo*, qui ante fidem liberatam eum in beatas tranſtulit ſedes. Ego in munere ipſi ſucceſſor, in ejus quoque vicem hîc ſuccedere volui: eumque in finem, *Geneſeos & Analyſeos Logicæ* canones ſubjunxi. Hoc reſtat, ut *Tyrones & Logicæ Studioſi*, continuo examine circa *Synopſeos præcepta*, & aſſiduo exercitio circa *regulas Praxeos*, occupentur; quod veſtræ fidei committo, *Viri præclari*, & *Deo* vos ac Juventutem ſtudioſam commendo.

Lugd. Batav. Poſtridie Idus Maji, 1651.

ADRIANUS HEEREBOORD,
Philoſophiæ in Academiâ patriâ
Profeſſor Ordinarius.

INSTI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

INSTITUTIONUM LOGICARUM SYNOPSIS, *SIVE* RUDIMENTA LOGICA.

Capita reſpondent capitibus Inſtitutionum LOGICARUM majorum.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quæſtio I. *Unde dicta eſt Logica?*

A Voce λόγος, quæ inter cætera, tum *rationem*, tum *orationem*, ſignificat: *Logica* enim dirigit *Intellectus noſtri rationem* ſive *Conceptus*, eoſq; docet *apta oratione* interpretari.

1. LOgica) Vox, *Logica*, eſt adjectiva, & ſubintelligitur diſciplina, ars, ſcientia, aut ſimile ſubſtantivum: eſt autem hæc vox, origine græca, derivata à voce λόγος, quæ ſignificat inter alia, rationem, & orationem: utraque ſignificatio hujus eſt loci, rationem alii vocant ſermonem internum: orationem ſermonem externum: quia ratio in mente latet, oratio in lingua patet. *Logica* aliis vocatur *Dialectica*, quamvis *Peripateticis*, id eſt, iis, qui *Ariſtotelem* preſsè ſequuntur, hæc vox tantum illam partem Logicæ notet, quæ agit de Syllogiſmo Topico, ſive contingenti.

2. *Rationem) Ratio* ſignificat, vel ipſam facultatem ratiocinandi, quæ dicitur quoque mens & intellectus, vel ipſam ratiocinationem: illa vocatur, ratio in actu primo; hæc; ratio in actu ſecundo: poſteriori modo hîc ſumitur, ſignificatque ipſam intellectionem mentis humanæ, ſeu conceptum ejus, ſic ut, *Intellectus noſtri ratio, ſeu conceptus*, idem ſit, quod cognitio, intellectio, notio, apprehenſio, cogitatio, conceptus.

3. Actus primus in *Philoſophia*, ſignificat principium operandi; actus ſecundus, ipſam operationem: ſic verbi cauſa, principium videndi, ſeu *viſus*, eſt actus primus, ipſum *videre*, actus ſecundus; ita hoc loco, *ratio in actu primo*, voca-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tur principium ratiocinandi; *ratio in actu ſecundo*, dicitur ipſa ratiocinatio. Logica dirigit propriè non rationem in actu primo, hoc eſt, ipſum intelligendi principium, ſed dirigit rationem in actu ſecundo, id eſt, ipſas noſtras intellectiones.

4. Per *orationem* hìc intelligitur, ſermo externus, linguâ prolatus, prout eſt cogitationum noſtrarum ſignum, index, & interpres.

[5. *Conceptus)* ſive notio, definitur, *repræſentamen rei in intellectu:* illa repræſentatio fit per imagines rerum in intellectu receptas: nam ab omnibus rebus quædam profluunt effluvia, ſive imagines, quæ res repræſentant, quando illæ per aërem devehuntur ad oculum aut cerebrum, ipſæ tamen, nec videntur, nec intelliguntur, ſed per illas omnia & videntur & intelliguntur; repræſentationes rerum in oculo, vocantur ſpecies viſibiles, & in genere, ſenſibiles; repræſentationes rerum in cerebro vocantur ſpecies intelligibiles: ipſum vero cerebrum, idoneum eſt hiſce imaginibus recipiendis, quia eſt ſubſtantiæ flaccidæ, humidæ, & medulloſæ.]

6. *Species* dicitur ab inuſitato verbo *ſpecio*, quod olim ſignificabat *video*, ut propriè *ſpecies*, ſit imago rei, delata ad oculum, quâ res videtur, ſed per Synecdochen hæc vox tranſlata eſt ad imagines receptas in intellectu, quibus res intelliguntur: eſt autem hoc planè admirandum, quod, cum nulla res, quæ videtur, aut intelligitur, vel oculum, vel intellectum, ſubeat, ab omni re effluant tales ſpecies, id eſt, imagines, quibus omnia videntur, & intelliguntur, quæ, vel oculo, vel intellectui, res repræſentant, atque ibi quaſi pingunt: quemadmodum enim pictura, repræſentat rem pictam; ita iſtæ ſpecies ſive imagines, repræſentant rem viſam aut intellectam.]

[7. Quando anima ad repræſentationem rerum factam in cerebro attendit, dicitur *intelligere*, & vocatur tum *intellectus*, & ipſa *intellectio* nihil aliud eſt, quam repræſentatio rei, ab intellectu perceptæ.]

8. Eſt vero cognitio mentis noſtræ triplex, quæ à Logica dirigitur: una, quæ dicitur, *apprehenſio ſimplex*, *& prima mentis operatio:* altera, quæ dicitur, *compoſitio & diviſio*, *& ſecunda mentis operatio:* tertia, quæ dicitur, *diſcurſus*, *& tertia mentis operatio.*

I. *Apprehenſio ſimplex*, eſt, unius rei unica impreſſio, aut repræſentatio, facta in intellectu aut cerebro per ſpeciem intelligibilem unam: ut, cum ſimpliciter intelligitur *lapis:* quemadmodum, cum in ſpeculum aut in ceram aliquam imprimitur unum ſigillum, eſt repræſentatio ſimplex ſive una; &, ſi ſpeculum vel cera foret animata, eſſet apprehenſio ſimplex: ita quoque, cum in intellectum aut cerebrum, quæ ſunt inſtar ſpeculi aut ceræ, una imprimitur res, *apprehenſio* dicitur *ſimplex*, & ipſa res apprehenſa, *thema ſimplex*.

II. Duarum rerum impreſſiones duæ in intellectu aut cerebro factæ per duas ſpecies intelligibiles, vocantur *conjunctio & diviſio*; ſi ſc. affirmentur vel negentur res ſimpliciter apprehenſæ; & res ipſæ, vocantur *thema complexum: Conjunctio & diviſio*, idem ſignificant, quod affirmatio & negatio; utraque fundatur in ipſarum rerum conſenſu & diſſenſu: omnes enim res ita ſunt conditæ à Deo, naturæ auctore, ut, aliquomodo inter ſe conveniant, (hæ in intelligendo inter ſe debent conjungi, & in enun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

enunciando de ſe invicem affirmari) atque aliquo modo inter ſe diſcrepent, quæ in intelligendo debent à ſe invicem dividi, & in enunciando de ſe invicem negari: hæc rerum conjunctio & diviſio in intellectu facta, dicitur *judicium.*

III. Quando plures impreſſiones rerum plurium, inter ſeſe diſponuntur, tribuſque enunciationibus comprehenduntur, & ſe mutuo notificant, vocantur: *diſcurſus*; ut, ſi Mens apprehendat, quid ſit *Lapis*, quid ſit *figura quadrata*, & tum probet, *aliquod corpus eſſe figuratum figura quadrata*, per tertium & medium terminum, *Lapis* (qui hoc notificat) erit diſcurſus; ut *Lapis habet figuram quadratam*; *Lapis eſt corpus*: *Ergo aliquod corpus habet figuram quadratam.* Vel, ſi probet, *lapidem eſſe quadratum, quia conſtat 4. lateribus*: ut, *Quod conſtat 4. lateribus, eſt quadratum*: *Lapis conſtat 4. lateribus*: *Ergo eſt quadratus.*

9. In hiſce tribus cognoſcendi vel concipiendi modis, intellectum aut rationem dirigit Logica.

[10. Omnis intellectio humana ad tres haſce mentis operationes referri poteſt, quicquid enim intelligas, vel apprehendis ſimpliciter, vel affirmas aut negas, vel ratiocinando ex præmiſſis concluſionem infers, quod eſt, *diſcurrere.*]

11. *Apta*) id eſt, perſpicua ac diſtincta, & quæ clare exprimat ac ſignificet res intellectas: orationis ornatum, Rhetorica, emendationem Grammatica ſpectat, claritatem, Logica.

Quæſt. II. *Quid eſt Logica?*

Logica eſt *Ars*, conficiens *inſtrumenta*, iiſque *dirigens* intellectum in cognitione rerum.

1. Trium ſunt generum præcepta, quibus artes omnes, ſcientiæ, ac diſciplinæ docentur & diſcuntur: 1. *Definitio*, quæ explicat, quid res ſit: 2. *Diviſio*, quæ docet, quotuplex ſit: 3. *Canon*, qui exponit proprietatem, quæ, nec definitione, nec diviſione, percipi potuit: dicitur etiam, *maxima* aut *regula.*]

[2. Ab hiſce trium generum præceptis, definitione, diviſione, canone, accurate debent diſcerni commentarii quibus explicantur, quia plus libertatis eſt in commentariis quam in præceptis: nam præcepta debent eſſe ſingulis diſciplinis propria, & nullum præceptum, quod ad unam pertinet diſciplinam, inſerendum eſt aut inferendum diſciplinæ alteri: ſic, verbi causâ, in hac ipsâ Logicâ nullum debet inſeri præceptum quod pertinet ad Phyſicam, aut Metaphyſicam, aut ullam aliam diſciplinam: ideo ſingulis diſciplinis ſuæ ſunt definitiones, diviſiones, & regulæ propriæ. At vero, in commentariis, ibi licet ex quacunque diſciplina proferre, quæ faciunt ad explicationem præcepti præſentis: ita, verbi causâ, in commentario alicujus vel definitionis, vel diviſionis Logicæ, licet proferre exempla, & alia ex Phyſicâ, Metaphyſicâ, Theologiâ, & quacumque diſciplina.]

3. *Logica eſt Ars*) In omni definitione duo ſunt, *Genus* & *Differentia*. *Genus*, ſignificat naturam communem rei definitæ cum rebus

aliis: *Differentia*, naturam rei definitæ propriam. *E. G. Animal* eſt genus, quia ſignificat naturam homini tanquam rei definitæ cum rebus aliis, ſc. brutis, communem: *Rationale*, differentia eſt, quia ſignificat naturam, ſoli homini propriam. Sic in definitione Logicæ, *ars, genus* eſt, quia ſignificat naturam Logicæ, cum Grammaticâ, Rhetoricâ, Medicinâ, aliiſque artibus, communem: reliqua verba, *differentiam* deſignant, quia deſcribunt naturam Logicæ propriam: deſumta vero eſt *differentia*, à *fine*, qui eſt *cognitio rerum*, ab *officio*, quod eſt, *conficere inſtrumenta*, à *ſubjecto*, circa quod verſatur, quod eſt *Intellectus*, ſeu potius intellectus operatio.

[4. *Ars*) Duûm ſunt generum potentiæ in homine, cum naſcitur: quædam ſtatim à nativitate operantur, uti facultas nutrix, accretrix, videndi, &c. quædam non item, ut facultas loquendi, ambulandi, intelligendi &c. & hæ, ut in actum prorumpant, egent frequenti actuum exercitio, quod inducit habitum, id eſt, aliquam producit qualitatem, quæ potentias, ante ineptas ad operandum, reddat faciles, promtas, atque expeditas, in operando: talis habitus, intellectum facilitans, in intelligendo, dicitur *Logica*, & vulgo *Logica habitualis.*]

[5. Cum intellectus hominis naſcatur, omni rerum notitia deſtitutus, neque eam ex ſe acquirere valeat, eget habitu, id eſt aliqua facilitate, quâ diſponatur, atque aptus reddatur ad intelligendum res ſibi oblatas; hæc autem facilitas, intellectui humano adveniens, vocatur *Logica*, quia λόγον, id eſt, rationem facilitat, & dicitur *habitus*, aut *habitualis*, quia & *habetur*, & *habentem* reddit *habilem* ad facile intelligendum. Atque hæc diſtinguitur à *Logicâ* extra mentem, libro contentâ, quæ, quia nihil eſt aliud, quam congeries præceptorum, id eſt, definitionum, diviſionum, & canonum, rectâ methodo diſpoſitorum, *ſyſthematica* dicitur: Logica habitualis ſic vocatur, quia habetur hoc eſt, poſſidetur ab intellectu hominis, à quo eſt, & quia eum reddit habilem, hoc eſt, promptum & expeditum ad intelligendum, ideoque hæc, in mente hominis, non extra eam, eſt: at Syſthematica dicitur à Syſthemate, id eſt, congerie præceptorum, quæ in unum librum ac codicem ſunt compacta; ut cum aliquem rogamus, an *Logicam* diſcat Ariſtotelis, an Rami: definitur verò hoc loco, *Logica habitualis, non ſyſthematica*, ob hanc cauſam, quia Logica illa debet definiri, quæ finis eſt docenti ac diſcenti propoſitus, traditur enim Logica, methodo analyticâ, quæ initium facit à fine, atque ab eo tranſit ad media, quibus finis acquiritur: ſed finis docenti ac diſcenti propoſitus, eſt Logica habitualis, quæ intellectum reddat habilem ad intelligendum non ſyſthematica, quæ ſolo codice comprehenditur; hujus *Logicæ habitualis genus* ponitur *ars*, non *ſcientia*, non *habitus inſtrumentalis*: tres ſunt opiniones de genere Logicæ. Nonnulli illud faciunt ſcientiam, ut *Conimbricenſes* & Scholaſtici: nonnulli habitum inſtrumentalem, ut *Zabarella* & alii: nonnulli artem, ut *Keckermannus* & *Author* noſter: ſententia poſtrema eſt vera, quod per membra probatur.]

[6. *Ars*, eſt genus Logicæ, quia eſt habitus, quo intellectus aliquid efficit, puta, definitiones, diviſiones, ſyllogiſmos, & methodum, ſecundum præſcriptum rectæ rationis, id eſt, ſecundum præcepta,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

pta, quæ à rectâ ratione profluxere: per *rectam* vero *rationem*, intelligitur judicium intellectus, nullis præjudiciis aut affectibus abreptum: male nonnulli intelligunt per rectam rationem, incorruptam, & peccato originali carentem: talis quippe nulla datur: omnis enim intellectus humanus naſcitur corruptus; ſed illa dicitur *recta ratio*, quæ *libera* eſt ab *affectibus* pravis & *præjudiciis*. Quid *affectus pravi* ſint, experientia conſtat: &, unuſquiſque in ſe nimis quam ſæpe deprehendit, ut eſt, ira, metus, &c. cum excedunt modum. Quid *præjudicia* ſint, multi ignorant, aut ignorare volunt, qui tamen iis laborant: nempe, præjudicia voco, judicia mentis, lata de rerum veritate, antequam illa debite ſit examinata, aut ſæpe ad examen ne quidem vocata; ut, cum quis aliquid accepit tanquam verum, ob authoritatem ſolam alicujus, verbi cauſa, Ariſtotelis, vel quia hoc judicium ab infantia ſua circumgeſſit, & per ſolos ſenſus accepit, atque in eo acquievit, nullo unquam facto per intellectum, aut inſtituto, per rationem, examine.]

[7. *Non* eſt vero genus Logicæ *ſcientia*, quia hæc in ſolâ contemplatione ſubſiſtit & acquieſcit: *Logica* vero non eſt contenta, nudâ cognitione præceptorum, de definiendo, dividendo, argumentando, &c. ſed iſtam cognitionem transfert ad operationem, actum ſcilicet definiendi, dividendi, &c. Non eſt genus Logicæ, *habitus inſtrumentalis*, aut *inſtrumentum*: quia nullum relatum eſt genus entis abſoluti: ſed *inſtrumentum* ſeu habitus inſtrumentalis, eſt relatum; Logica verò ens abſolutum: ergo Logicæ genus, eſſe non poteſt inſtrumentum, vel habitus inſtrumentalis. Probatur minor: Nam inſtrumentum refertur, tum ad cauſam principalem, cui inſervit, tum ad effectum, quod eo producitur: Logica autem eſt ens abſolutum, quia ponitur in prædicamento qualitatis, & quidem in primâ ſpecie, puta habitu; at qualitas tantum entia continet abſoluta.]

[8. Quando Logica dicitur ens abſolutum, non excluditur relatio tranſcendentalis, qualis eſt accidentis ad ſubjectum: nam Logica accidens eſt, ratio ſeu mens humana ſubjectum: at Logica rationi ſeu menti humanæ ineſt.]

[9. *Habitus inſtrumentatis*, dicitur *ars*, quæ inſtrumenta ſuppeditat alteri arti, quemadmodum *ars* frænaria & ephippiaria, fræna & ephippia ſuppeditat, tanquam inſtrumenta, arti equeſtri: talis quidem habitus, eſt Logica: nam ſuppeditat omnibus aliis artibus modum conficiendi inſtrumenta cognitionis, definitionem, diviſionem, ſyllogiſmum, &c. attamen habitus inſtrumentalis non eſt ejus genus, ob rationem allatam.]

10. *Inſtrumenta*) ſcil. *interna*, quibus aliquid cognoſcitur: ut ſunt, *definitio, diviſio, ſyllogiſmus, & methodus*: non *externa*, quibus aliquod opus extra nos & mentem noſtram producitur. *vid. l. 2. cap. 1. quæſt. 1. in commentario.*

11. *Dirigens*) proprie id dirigitur quod à recta via aberrat. Intellectus noſter ante lapſum primi parentis noſtri in cognoſcendo erat perfectus: poſt lapſum vero, multum corruptus, perfectionem iſtam amiſit, & à via perfecte cognoſcendi procul aberravit: utque jam rem bene cognoſcamus, opus nobis eſt Logicâ, quæ nos in rectam quaſi viam reducat, & in ea retineat.

[12. Nihil certius eſt, quam hominem, cum naſcitur, naſci

 omnium

omnium rerum ignorantem, quin & ignorare, quo modo ad rerum notitiam ſit perventurus: res ipſas cognoſcendas ipſi ſubminiſtrabit Philoſophia, aliæque diſciplinæ ſuperiores, ſed modum cognoſcendi ſuppeditat ſola Logica.]

Quæſt. III. *Quot ſunt partes Logicæ?*

Duæ: prior agit de *Thematibus*, eorumque variis affectionib[us]: poſterior diſſerit de ipſis inſtrumentis, quibus themata tractantur, ſive quibus intellectus dirigitur, cum in thematum ſive rerum cognitione quærendâ verſatur.

1. *Duæ*) Diviſio Logicæ eſt, non generis in ſpecies diſtributio, ſed integri in membra. Prior pars Logicæ vocatur *Thematica*, quia circa themata verſatur: poſterior, *Organica*, quia explicat organa, ſeu inſtrumenta cognoſcendi; Prior libro primo, poſterior ſecundo, traditur.

[2. Cur Logica non dividatur in haſce partes, ut genus in ſpecies, ſed ut integrum in membra, hæc ſola & ſolida eſt cauſa, quod tota Logicæ natura non contineatur in parte prima, *Thematicâ*, nec tota in parte ſecundâ, Organicâ, ſed partim in illâ, partim in hac, comprehendatur: quemadmodum tota natura corporis non continetur in capite, uti nec tota in pede: at quando eſt diſtributio generis in ſpecies, tota natura generis continetur in unâ, tota item in alterâ ſpecie; ſic, tota natura animalis, generis, continetur in homine, ſpecie unâ, tota in bruto, ſpecie alterâ.]

[3. Dicitur hic *Logica ſyſthematica*, cum tamen fuerit definita *habitualis*. Et ratio eſt, quia illa Logica definienda erat, quæ erat finis; talis eſt habitualis: & illa dividenda, quæ comprehendebat media: & talis erat ſyſthematica.]

4. *Thematibus*) Materia inſtrumentorum, alia eſt, ex qua; alia, circa quam: materia circa quam ſunt ipſa themata, & de his agitur in Prædicamentis; materia ex qua, ſunt affectiones thematum; de his agitur à Prædicabilibus uſque ad finem libri primi.

CAPUT II.

Quæſt. I. *Quid eſt thema?*

THema eſt, quicquid intellectui cognoſcendum proponi poteſt.

1. *Thema* dicitur ἀπὸ τοῦ τίθημι, ſignificatque in genere, quodcunque *ponitur*, ſic ut aliquod agens circa illud occupetur: ſic tabula, dici poteſt thema pictoris, quia circa eam occupatur pingendo: textus,

textus, thema concionatoris, quia circa eum verſatur concionando: ſic materia de belgico in latinum vertenda, vulgo dicitur thema, quia circa illam occupatur puer: hìc vero ſpeciatim ſignificat id omne, circa quod intellectus hominis verſatur intelligendo.

2. Jucundum eſt ſcire, in quo conſiſtat ratio intelligendi, aut modus cognoſcendi, ut teneamus, quid à nobis fiat, quando cognoſcimus. Res ſic ſe habet. Certum eſt, ipſam rem intellectam non ſubire, aut ſubintrare, ſive cerebrum, ſive intellectum, quemadmodum in videndo quoque res viſa oculum, nec ſubit, nec ſubintrat: quid igitur? utrumque, & τὸ videre, & τὸ intelligere, fit, per imagines quaſdam rerum, quæ videntur & intelliguntur, quas *Philoſophi* vocant ſpecies, tum viſibiles, tum intelligibiles, quæ ſpecies res viſas atque intellectas repræſentant in oculo & cerebro non aliter quam imagines rerum, receptæ in ſpeculo, eas ibi repræſentant: itaque quemadmodum imago picturæ, repræſentat rem pictam, in tabulâ delineatam; ita imago rei intellectæ, quæ nihil eſt aliud quam pictura quædam mentis, repræſentat rem intellectam, in cerebro delineatam; ad quam repræſentationem, cum anima hominis attendit, dicitur *intelligere*, aut *cognoſcere*, ſicuti, cum attendit ad repræſentationem rei factam in oculo, dicitur *videre*: quomodo autem iſtæ imagines rerum, quæ ipſæ nec intelliguntur nec videntur, per quas tamen omnia & intelliguntur & videntur, fluant (unde *Philoſophis effluvia* dicuntur) à rebus intellectis aut viſis, explicari nequit. Quod ab iis fluant, & per aërem vehantur, & ad cerebrum atque oculum deferantur, & ibi repræſentent res intellectas, ac viſas, nullum eſt dubium; nam alioquin exponi non poteſt, quomodo intellectio fiat viſio.]

[3. *Thema* differt à conceptu; quod, conceptus ſit, rei in intellectu repræſentatio: thema, ſit res repræſentata, & per repræſentationem cognita: ſive res cognita, ſit vera, ut lapis: ſive ficta, ut regia ſolis: ideoque *Thema*, eſt, omne *ens & non ens, quod cognoſci poteſt.*]

Quæſt. II. *Quomodo dividitur thema?*

In ſimplex & complexum.

Quæſt. III. *Quid eſt thema ſimplex?*

Quod *ſine notionum* complexione, ſive, ſine affirmatione aut negatione, apprehenditur: ut, *Socrates, diſputat*, i.e. (men diſputeert) *reſpublica, hircocervus.*

1. *Quod ſine*) Thema *ſimplex* definitur clarius, cum unius rei imago imprimitur in intellectum. *Complexum*, cum plurium rerum imagines, eæque, inter ſe conjunctæ, ſeu affirmatæ, vel disjunctæ, ſeu negatæ, imprimuntur in intellectum: omnium clariſſime definitur Thema *ſimplex*, de quo nihil affirmatur vel negatur; & *Complexum*, in quo aliquid de alio affirmatur aut negatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

2. Thema ſimplex unico mentis actu & ictu cognoſcitur: quia res eſt una, ut *lapis*.

3. *Notio* idem eſt quod cognitio aut intellectio; & notionum complexio, ſignificat plures cognitiones, aut intellectiones junctas, affirmando aut negando, ſive ratione, ſive oratione.

4. *Diſputat*, debet ſumi indefinite pro *diſputare* vel *actu diſputandi*: ſi enim ſubintelligatur definita perſona, ſcilicet hic vel ille, eſſet aut ſignificaret thema complexum: melius dixiſſet Author *diſputatur*: quia ſumitur & indefinitè & impersonaliter: at nunquam ſic ſumitur vox, *diſputat*.

Quæſt. IV. *Quid complexum?*

Quod apprehenditur, duabus pluribuſve notionibus, affirmatione, aut negatione, copulatis: ut, *Socrates diſputat*: *Ningit*: *pluit*: itur: ſtatur.

1. Juſta dubitandi ratio eſt; an impersonalia paſſiva, ut *itur*, *ſtatur*, &c. ſignificent thema complexum: nam videntur ſimpliciter ſignificare actionem, *ſtandi*, *eundi*: at, *ire*, *ſtare*, ſunt thema ſimplex: & cum in themate complexo debeant duo aut plura cognoſci, quæ de ſe invicem vel affirmentur vel negentur, ubi quæſo in hiſce imperſonalibus paſſivis, *itur*, *ſtatur*, &c. invenire eſt, illas plures rerum plurium cognitiones, affirmatione aut negatione junctas: neque ſub illis vocibus aut ſubintelligitur aut involvitur caſus nominativus, uti quidem dici poteſt de verbis imperſonalibus activis: nam ſub vocibus *ningit*, *pluit*, &c. facile ſubintelligi poteſt *nubes* aut *aër* &c.; ſed quid quæſo ſubintelligi poteſt, ſub verbis hiſce, *itur*, *ſtatur*, quæ certè nudam eundi ac ſtandi actionem ſignificant.

2. Non ſufficit, ut thema complexum pluribus mentis noſtræ actionibus cognoſcatur, ſed requiritur, ut per intellectiones illas aliquid de alio, vel affirmetur, vel negetur: ex. gr. *Amor Parentum erga liberos*, non eſt thema complexum, licet apprehendantur & *parentes* & *liberi* & *amor*; quia nihil affirmatur aut negatur: ſed cum dico, *Amor Parentum erga liberos eſt laudabilis*, eſt thema complexum.

3. Ergo, nec vocum, nec notionum, multitudo, aut coacervatio, facit thema complexum: ſed affirmatio aut negatio de aliqua re: hic quidem multæ ſunt voces ac notiones: eſt vox ac notio *amoris*, *parentum*, *liberorum*: ſed de iſtis nihil affirmatur aut negatur, nihil dicitur: &, una vox interdum thema complexum ſignificat, quia affirmationem aut negationem involvit, ut *ningit*: nam verba imperſonalia, activa, ſignificant thema complexum, quia ſubintelligitur aut involvitur nominativus tertiæ perſonæ, ut *ningit*, ſcil. cœlum, aër, vel nubes: non item ſic *imperſonalia paſſiva*.

Quæſt. V. *Quotuplex eſt thema ſimplex?*

Duplex, univerſale & ſingulare.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VI. *Quid eſt univerſale?*

Univerſale eſt, quod de pluribus *ſuapte natura prædicari aptum* eſt, [*ſic ut nomen & natura rei univerſalis multiplicetur in illis pluribus, de quibus dicitur.*] ut, *homo, equus, planta.*

1. *Prædicari*) eſt idem in Logicis quod de alio dici, ſeu poſteriori loco in enunciatione poni, quemadmodum id, quod ponitur loco priori, dicitur *ſubjici*; unde exorta ſunt nomina *ſubjecti* & *prædicati*, quæ ſignificant partes enunciationis: [dicitur vero aut prædicatur univerſale de pluribus, & quoad nomen, & quoad definitionem, quatenus & nomen & definitio thematis univerſalis de pluribus enunciari poteſt, ſicuti de Petro, Paulo, Johanne, ſingulisque hominibus enunciatur, & nomen, & natura hominis. Hæc univerſalium de pluribus prædicatio fundatur in eo, quod eorum natura pluribus inſit; natura enim hominis ineſt Petro, Paulo, Johanni, reliquiſque hominibus.

[2. Vulgatum eſt axioma, & veriſſimum, prædicari ſequitur ineſſe, &, modus prædicandi ſequitur modum ineſſendi, quod utrumque eſt verum, quando aliquid de alio prædicatur, & quoad nomen & quoad definitionem, uti fit in themate univerſali, at ſi prædicetur aliquid quoad nomen tantum, fallit utrumque axioma: ſic licet nomen hominis dicatur de homine picto, non tamen ideo natura humana ineſt homini picto, neque hic, prædicari ſequitur ineſſe.]

[3. Cum univerſale dicitur prædicari de pluribus, intelliguntur plura entia realia, id eſt, plures ſubſtantiæ aut plura accidentia: ideoque, cum Deus dicitur prædicari de pluribus, id eſt, tribus perſonis, non tamen ideo eſt thema aut ens univerſale, quia iſtæ plures ſeu tres perſonæ, non ſunt plures aut tres ſubſtantiæ, multo minus plura aut tria accidentia, imo ne entia quidem realia ſunt, ſed modi tantum ſubſiſtendi: at univerſale, cum prædicari dicitur, non de pluribus modis, ſed de pluribus entibus realibus prædicatur.]

Notanda hic ſunt verba *ſuapte natura*) quia ad thema univerſale non ſufficit, ut de pluribus prædicetur, ſed & debet natura illa, quæ prædicatur, ineſſe illis pluribus de quibus prædicatur: ſic *canis* non eſt univerſale thema, reſpectu canis domeſtici, marini, & cœleſtis, quia non ineſt illis natura communis canis.

5. Vulgo quidem dicunt, prædicari ſequitur ineſſe, &, modus prædicandi ſequitur modum eſſendi, aut ineſſendi, ideoque quod prædicatur de pluribus, etiam pluribus ineſt, &, thema univerſale de pluribus prædicari non poſſet, ſi non ineſſet pluribus, aut ſaltem ineſſe per naturam poſſet: ſic autem ineſt pluribus, ut & natura, & nomen thematis univerſalis, in ſingulis multiplicetur, quibus ineſt, & de quibus prædicatur: ſic ut iſta plura, ſingula ſibi, naturam univerſalem poſſideant, diſtinctam in ſingulis: ita, verbi cauſa, homo prædicatur de Petro, Paulo, Johanne, quia natura humana ſingulis ineſt; ſunt enim ſinguli, homines; ac ſic ineſt, ut in ſingulis multiplicetur; ſunt enim multi homines,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſcilicet tres; & ſinguli habent naturam humanam ſibi propriam, diſtinctam à natura humanâ alterius: quæ enim natura humana, id eſt, quod corpus, & quæ anima rationalis, eſt Petri, ea natura humana, illud corpus, illa anima, non eſt Pauli, non eſt Johannis. Hinc liquet, cur Deus non poſſit dici thema univerſale, quamvis de pluribus perſonis, ſcilicet tribus, Patre, Filio, & Spiritu Sancto, prædicetur, & natura divina illis pluribus inſit, quia ſcilicet illa non multiplicatur in illis, ſic ut ſingulæ perſonæ habeant diſtinctam naturam divinam, ſingulis propriam, & ſint tres dii: ſicuti Petrus, Paulus, Johannes, habent diſtinctam naturam, ſingulis propriam, & ſunt tres homines: ideoque, Deus non eſt univerſale thema, reſpectu trium perſonarum, Patris, Filii, & Spiritus Sancti, ſicuti homo quidem eſt reſpectu Petri, Pauli, Johannis.]

[6. *Eſt Aptum*) Univerſale non exigit actu plura, de quibus reipsâ & de facto prædicetur, ſed ſufficit, ut natura univerſalis ſit talis, quæ de pluribus prædicari poteſt, ſi iſta plura exiſtant, Ita animal erat univerſale, ſolo exiſtente bruto, nondum condito homine, quia, licet tum de ſolo bruto prædicaretur actu, attamen, quia poterat prædicari etiam de aliis, ſc. hominibus, univerſale fuit: ſic homo, ſolo exiſtente Adamo, non poterat, niſi de illo uno prædicari, actu; nam reliqui homines non erant, de quibus prædicaretur; fuit tamen univerſale, quia non repugnabat naturæ hominis, ut de pluribus aliis prædicaretur, ſi & quando crearentur.]

7. *Sol*, etſi unus ſit, eſt tamen thema univerſale, quia per naturam aptus eſt prædicari de pluribus, ſi plures ſoles condantur: haberent enim & iſti eandem naturam calefaciendi, illuminandi, &c. cum noſtro ſole.

[8. *Univerſale* vulgo dici ſolet *Logicis*, *totum potentiale*, & *non actuale*, quia, nec genus, ut *animal*, exigit, ut actu plures ſint ſpecies, *homines*, nec ſpecies, *homo*, exigit, ut actu plura ſint individua, ut *Petrus*, *Paulus*, &c. hinc natum eſt illud axioma Philoſophorum: *Genus conſervari poteſt in unâ ſpecie*, & *ſpecies in uno individuo.*]

Quæſt. VII. *Quid ſingulare?*

Quod de uno tantum ſuapte natura prædicari aptum eſt, [*quia uni tantum ineſt.*] ut, *Alexander*, *Bucephalus*, *hæc pirus*.

1. Singulare thema, proprie & per ſe non prædicatur, ſed ſubjicitur: verùm, cum prædicatur, prædicatur tantum de uno.

[2. Cum natura Dei non uni tantum inſit, ſed pluribus, nempe tribus perſonis, nec de uno tantum, ſed de tribus, Patre, Filio, Spiritu Sancto, prædicetur, non videtur eſſe thema ſingulare.

Reſp. Primo, hic intelligitur tantum & definitur thema ſingulare *finitum*, non autem infinitum, quale eſt Deus. Secundo, cum thema ſingulare dicitur de uno prædicari tantum, & uni ineſſe tantum, intelligitur illud unum, tanquam inferius & ſubordinatum, non tan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tanquam collaterale & coordinatum. At Deus non dicitur de tribus perſonis, nec natura divina illis ineſt, ut inferioribus aut ſubordinatis, ſed ut collateralibus ac coordinatis.

Quæſt. VIII. *Quomodo vocantur ſingularia?*
Individua, ἄτομα.

Quæſt. IX. *Quare?*

Quia dividi non poſſunt in plura ejuſdem nominis ac naturæ, *ſc. ſingularis. Alexander enim dividi non poteſt in plures Alexandros tales, qualis fuit rex Macedonum, nec Bucephalus in plures Bucephalos; at homo dividi poteſt in plures homines, puta, in Socratem & Platonem; & equus in plures equos, puta, in Bucephalum & Cyllarum, &c.*

[1. Etsi plures obtinuerint nomen *Alexandri*, non tamen ideo ejuſdem numero fuerunt nominis, quia non omnibus nomen *Alexandri* impoſitum eſt ab iiſdem, ſcilicet parentibus, eaſdem ob cauſas, eodem tempore ac loco, & ſub iiſdem ſingularibus circumſtantiis: nec eadem natura fuit Alexandri hujus, quæ fuit Alexandri alterius, intelligendo naturam ſingularem: quia hic Alexander non fuit iſte: hic, Rex fuit, doctus, fortis; & ille, ſubditus, indoctus, ignavus, &c.]

2. Natura ſingularis *Philoſophis* vocatur *numerica*, uti univerſalis vocatur *ſpecifica* aut *generica*: hæc utraque communis eſt pluribus individuis, illa uni propria: ſic natura hominis, *ſpeciei*, animalis, *generis*, communis eſt Petro, Paulo, Johanni, &c. at natura ſeu eſſentia *Petri*, ſingularis, quæ Petrum conſtituit, & non Paulum, nec Johannem, eſt Petro propria: nam illa anima, illud corpus, quæ naturam aut eſſentiam Petri abſolvunt, & Petrum conſtituunt, non competunt Paulo aut Johanni: ideoque licet nomen Petri aliis ſit commune, non tamen ſingularis natura Petri, ſed hæc ſoli Petro eſt propria.]

Quæſt. X. *Quotuplicia ſunt individua?*
Duplicia, determinata & vaga.

Individua dicuntur *determinari*, quando certo loco & tempore circumſcribuntur: *vaga*, contrà.

Quæſt. XI. *Quot modis determinantur individua?*
Quatuor modis. 1. nomine proprio: ut, *Plato,*

Socra-

Socrates, *Bucephalus*, *Melampus*. 2. nomine communi ſive appellativo, quod per excellentiam ſumitur pro proprio: ut *Philoſophus pro Ariſtotele*, *Orator pro Cicerone*. 3. pronomine demonſtrativo: ut, *hic*, *ille homo*. 4 periphraſi: ut *Apoſtolus gentium*, *Paulus*.

Cum nomen appellativum ſumitur pro proprio, eſt Synecdoche Generis.

Quæſt. XII. *Quid eſt individuum vagum?*

Quod effertur pronomine incertæ partis, ſc. in numero ſingulari. ut, *aliquis*, *quidam homo*.

Aliquis, *quidam*, dicuntur pronomina incertæ partis, quia non deſignant certam aliquam perſonam, ſc. Petrum vel Paulum. Græci elegantur hoc exprimunt per ὁ δεῖνα.

Caput III.

Quæſt. I. *Quæ ſunt ſpectanda in themate ſimplici?*

PRimo *Categoriæ* & *Affectiones* ſc. rationis, quæ ex varia *rerum habitudine* ad ſe invicem, & ex modo, quo intellectus eas *concipit*, atque inter ſeſe comparat, *oriuntur*: deinde *Interpretatio*, & *Affectiones* ſc. orationis, quas intellectus vocabulis affingit, ex modo conceptus ſuos interpretandi.

[1. Duo ſunt conſideranda in thematis ſimplicis pertractatione logicâ: primum eſt, ut res tractanda aut cognoſcenda reducatur ad ſuam ſedem diſciplinarem, id eſt, ad certam aliquam diſciplinam, ad quam pertinet; ita aliud thema ſimplex eſt theologicum, aliud juridicum, aliud medicum, aliud philoſophicum, & in philoſophia, aliud ethicum, aliud phyſicum, &c. ſecundum eſt, ut thema ſimplex quod cognoſcendum venit, & aut definiendum, aut dividendum, aut probandum occurrit, referatur ad ſuam ſedem categoricam, aut prædicamentalem, id eſt, ad certam aliquam categoriam, ad quam pertinet; omne enim thema ſimplex, ad aliquod prædicamentum pertinet.]

[2. Categoriæ ſunt inventæ in hunc finem ut tanto facilius intellectus humanus verſaretur circa res cognoſcendas, qui admodum juvatur, ſi res cognoſcendæ ipſi diſtinctè, & certo ordine ac ſerie proponantur, quod fit in Categoriis:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

riis: ſunt enim ea, ſicuti mappæ geographicæ, in quibus varia mundi regna, regiones, provinciæ, urbes, pagi, maria, flumina, aliaque mundi loca repræſentantur, ut tanto facilius cognoſcantur: ita etiam in categoriis, res cognoſcendæ, quæ in hoc univerſo ſunt innumerabiles, ſuo ordine ac ſerie digeruntur, & per ſuas claſſes diſponuntur, ut uno quaſi intuitu conſpiciantur, & ſic facilius cognoſcantur; in quem finem tabulæ categoricæ adornatæ ſunt à *Keckermanno*, aliiſque, quas ſæpius contemplari, utiliſſimum fuerit *Logicæ* ſtudioſis: nam præter hunc generalem uſum, quem Categoriæ præſtant, quod res omnes cognoſcendas redigant in certum ordinem, ut tanto facilius cognoſcantnr, ſpecialem habent uſum in doctrina definiendi: ex his enim, tabulis prædicamentalibus inſpectis, facile eſt invenire & genus & differentiam, uti hoc poſtea docebitur: inſerviunt quoque diviſionibus inſtituendis: ex iiſdem enim facile eſt reperire cujuſvis generis partes, in quas diviſio inſtitui ſolet: ſed ante omnia inſerviunt conficiendis ſyllogiſmis: ex iis enim accipere eſt ingentem copiam ac ſegetem terminorum mediorum, quibus in omni ſyllogiſmo ad probandum eſt opus.]

3. Spectantur in themate ſimplici *Categoriæ*, quando conſideratur, ad quem categoriam thema ſimplex pertineat.

4. *Categoriæ)* Quia res cognoſcendæ ſunt quam plurimæ, & numero fere infinitæ, non poteſt commodè intellectus verſari circa illas cognoſcendas, niſi ad certas claſſes & capita certa reducantur, quæ ſolent vocari Categoriæ: [*Categoria*, vox eſt forenſis, eſtque idem, quod *accuſatio*, quæ, quia non poteſt fieri, niſi actor aliquod crimen de reo prædicet, per Synecdochen ſpeciei, tranſlata eſt in Logicis ad ſignificationem generalem, ſignificatque idem, quod *prædicatio*: hic tamen non ipſum actum prædicandi notat, ſed rem, quæ prædicatur: Latini Philoſophi barbare dixerunt *Prædicamentum*.]

[5. Voces, *affectio & attributum* valde late patent: nam omne accidens dici poteſt affectio ſeu attributum ſubſtantiæ creatæ, quia omni ſubſtantiæ creatæ accidens attribuitur, eamque afficit; quin, & modi rerum, & relationes, aliaque id genus, quæ non ſunt accidentia, dici ſolent attributa, aut affectiones rerum: ita & Deo tribuuntur attributa, quæ ſunt ejus proprietates, ut æternitas, immenſitas, &c. ſic calor, eſt attributum aut affectio ignis, lux ſolis, quantitas materiæ: unitas, veritas, bonitas, entis: &c. atque hæc attributa ſeu affectiones, ſunt *attributa, aut affectiones rei*, id eſt, quæ rebus conveniunt per naturam ſuam, licet nunquam intelligantur aut enuncientur, & pertractari ſolent in aliis diſciplinis præter *Logicam*, ut in *Theologiâ*, *Juriſprudentiâ*, *Medicinâ*, & variis Philoſophiæ partibus, *Phyſicâ*, *Metaphyſicâ*, *Matheſi*, &c. Logica vero, quia & rationem dirigit & orationem hominis, tantum occupatur circa illas affectiones aut attributa rerum, quæ rebus conveniunt, non niſi, & quatenus, ac quam diu, vel à ratione intelliguntur, vel oratione proferuntur, quæ dicuntur *attributa ſeu affectiones rationis & orationis*: de *affectionibus rationis*, poſt categorias explicatas, agitur hoc libro primo, *à capite decimo*, *uſque ad cap.* 24. *excluſive*. de *affectionibus orationis* ſeu *vocis*, agitur à *cap.* 24. *uſque ad finem lib.* 1.

[6. *Affectiones rei* vocantur, quæ con-

convenitint rebus, in ſe, & per ſe, ex natura ſua, etſi nec à ratione intelligantur, nec oratione proferantur: ſic *riſibilitas & eruditio*, conveniunt homini.]

[7. *Affectiones rationis* dicuntur, quæ conveniunt rebus, quatenus menti noſtræ objiciuntur *cognoſcendæ*, & quæ extra cognitionem mentis, rebus non competunt, nec ſunt, niſi, quando & quamdiu mens intelligit: ſic, *Eſſe ſpeciem*, convenit homini.]

[8. *Affectiones vocis* ſunt, quæ conveniunt rebus, quatenus oratione proferuntur, ut, eſſe *ſubjectum aut prædicatum*.]

[9. Hic intelliguntur affectiones *ſecundi & tertii ordinis*, quia & *rationem* & *orationem* dirigit Logica.]

[10. *Logica* nullas tradit aut explicat *affectiones rei*; unde, neque eſt diſciplina realis; ſed illæ exponuntur in aliis *Philoſophiæ* partibus: ita affectiones rei, quæ Deo competunt per naturam ſuam, explicat *Metaphyſica*, ut ſunt, Dei ſimplicitas, unitas, immenſitas, æternitas, &c. eadem explicat affectiones rei, quæ Angelis conveniunt, ex natura ſuâ, ut ſunt, ſpiritualitas, incorruptibilitas, &c. eadem explicat affectiones rei, quæ animæ rationali competunt, per naturam ſuam, ut ſunt, immortalitas, indiviſibilitas: affectiones rei, quæ competunt quantitati, ſive numero, ſive magnitudini, ut varias figuras, & cætera, explicat *Mathematica*; affectiones rei, quæ competunt corporibus, ut ſunt, locus, motus, tempus, calor, frigus, gravitas, levitas, color, ſonus, &c. explicat *Phyſica*: *Logica* verò explicat tantum *affectiones*, tum *rationis*, tum *orationis*, id eſt, docet tantum modum per rationem cognoſcendi, & per orationem proferendi, affectiones rei in aliis diſciplinis explicari ſolitas: unde hæc dicitur diſciplina *Rationalis*, aut etiam *Notionalis*.]

11. Per *Habitudinem rerum* intelligitur, partim rerum convenientia, partim diſcrepantia.]

12. Deus ita res omnes ſapienter condidit, ut aliquo modo inter ſe conveniant, & aliquo modo diſcrepent; ſic videmus, hominem cum bruto convenire in *animali*, diſcrepare in *rationali*, terram cum aqua convenire in frigore, differre in ſiccitate, plantas & animalia convenire in eo, quod nutriantur & creſcant, diſcrepare in eo, quod hæc ſentiant, illæ non item: hæc convenientia rerum & diſcrepantia, vocatur *habitudo*, quia per eam utramque, res diverſo modo ad ſe invicem habent: & hanc mutuam rerum habitudinem contemplare, non tantum jucundum eſt philoſophanti, ſed & utile, ad affectiones rationis & orationis inveniendas, quod quomodo fiat, in commentario, ſtatim ſubjuncto, docetur.]

13. *Concipit*, id eſt apprehendit, intelligit.

[14. *Affectionis rationes* in themate ſimplici dicuntur *oriri* ex eò, quod mens hominis, contemplando res in prædicamentis diſpoſitas, in iis deprehendat quandam, vel convenientiam, vel diſcrepantiam, v. c. cum mens contemplatur prædicamentum ſubſtantiæ, cognoſcit, in eo collocatum hominem & brutum, & deprehendit, ea convenire in communi naturâ & ratione animalis, hinc, hominem & brutum, *ſpecies* facit, ut animal, *genus*. Deinde, cum mens, *genus* de *ſpecie* (animal de homine aut bruto) enunciat, & ſic conceptus ſuos exprimit, vocat animal, *prædicatum*, & hominem vel brutum, *ſubjectum*, illæ ſunt affectiones *rationis*, hæ *vocis*.]

[15. Intellectus hominis, formatu-

maturus affectiones rationis, quæ vulgo dicuntur entia rationis, aut etiam notiones ſecundæ, ut ſunt, genus, ſpecies, &c. primo, ſimpliciter apprehendit res, in categoriis diſpoſitas, ſecundo, eas inter ſe comparat, comparando quandam earum inter ſe deprehendit, & convenientiam, & diſcrepantiam; tertio, aut convenientiam rejicit, cognoſcendo ſolam diſcrepantiam, aut diſcrepantiam rejicit, cognoſcendo ſolam convenientiam: & ſic, aut unum aut alterum abſtrahit, ac cognoſcendo præſcindit, à rebus ſimpliciter apprehenſis, & inter ſe comparatis; & ſic format affectionem rationis; verbi cauſa: intellectus, contemplando categoriam ſubſtantiæ, apprehendit ſimpliciter hominem, brutum, ibi collocata; apprehenſa inter ſe comparat, comparando deprehendit, hominem & brutum convenire in eo, quod ambo ſint animal, id eſt, quod ſint ſubſtantiæ, corporeæ, mixtæ, viventes, ſentientes; diſcrepare in eo, quod homo ſit rationalis, brutum irrationale; quando nunc tantum intelligit id, in quo homo & brutum conveniunt, ſcilicet τὸ animal, abſtracta & præciſa, id eſt, non intellectâ, rationalitate, aut irrationalitate, format de animali affectionem rationis, quæ vocatur genus, de homine, quæ vocatur ſpecies: ſi abſtracto & præciſo, id eſt, non intellecto animali aut homine, intelligat tantum id, in quo homo & brutum diſcrepant, ſcilicet rationalitatem aut irrationalitatem, format affectionem rationis, quæ dicitur differentia: & ſic ſe res habet in aliis affectionibus rationis, quæ ſequuntur categorias, uti affectiones orationis ſequuntur interpretationem.]

Quæſt. II. *Quid eſt categoria?*

Categoria eſt *ſeries*, ſeu *ordo rerum*, ſub eodem ſummo genere gradatim *diſpoſitarum*.

[1. Voces hæ, *ſeries ſeu ordo*, habent locum generis, præſertim, ſi addatur vox quæ ſequitur, *rerum*; nam etiam ſeries quædam eſt ac ordo entium rationis, quæ contradiſtinguuntur rebus, id eſt, entibus realibus, nam ſub voce *rerum*, intelliguntur vel entia realia ſtricte ſumta, ut, ſubſtantia vel accidens, Deus, vel creatura: vel intelliguntur illa, quæ ſunt aliquid, aut ens latè ſumtum, ut modi: excluduntur affectiones ſeu entia rationis, & orationis, item privationes, negationes, atque entia ficta.]

2. *Res in prædicamentis diſponuntur*, vel ſecundum gradus ſuperiores & inferiores, vel ſecundum gradus collaterales: genera & ſpecies, priori modo, ut animal, & homo: differentiæ, poſteriori modo diſponuntur, ut, rationale & irrationale.

Græci eleganter exprimunt diſpoſitionem rerum in categoriis, cum ajunt res quaſdam diſponi κατὰ βάθος, alias κατὰ πλάτος, id eſt, res quaſdam diſponi ſecundum altitudinem, alias, ſecundum latitudinem: priori modo diſponuntur ſubordinata, ut Petrus & homo, homo & animal, animal & vivens, vivens & mixtum, mixtum & corpus, corpus & ſubſtantia &c. poſteriori modo diſponuntur coordinata, ut homo & brutum, planta & animal, ſimplex & mixtum &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

3. *Rerum*) ergo, non vocum, non affectionum rationis, quas vulgo entia rationis vocant.

[4. Entia rationis dicuntur Philoſophis, quæ non ſunt, niſi ratio cogitet, aut concipiat, aut intelligat, ſuntque affectiones entis, in quantum, quando, & quamdiu cognoſcuntur: ita eſſe genus, aut ſpeciem non convenit animali aut homini, niſi cum animal aut homo intelligitur, aut cogitatur; hæc entia rationis diſponi in categoriis putavit *Keckermannus*, ſed erravit: nam res quidem quæ ſunt aut genera aut ſpecies, in categoriis diſponuntur, ſed non ipſa genera aut ſpecies, aut entia rationis, quatenus ſunt entia rationis, quod ex tabula prædicamentali ſubſtantiæ ſubjectâ, in comment. videre eſt.]

5. *Diſpoſitarum*) diſpoſitio rerum in prædicamentis, ſecundum gradus inferiores, & ſuperiores, dicitur ſubordinata, ſed in eodem gradu, collateralis, aut coordinata: utramque videre eſt in hac tabulâ.

Subſtantia

incorporea — corporea

increata Deus — ata: Angelus. Anima. Rationalis.

ſimplex: Cœlum. Elementum, — mixta: non-vivens, vivens,

Planta, — animal.

Homo. — Brutum.

Petrus, Paulus, Joannes, &c. — Equus, Leo. Canis, &c.

6. Non poteſt diſpoſitio rerum in categoriis, melius explicari, quam ſimilitudine ductâ à diſpoſitione librorum in aliqua Bibliotheca, ubi libri quidam diſponuntur in aſſeribus, ſuperiori, inferiori, mediis, quæ eſt diſpoſitio ſubordinata: alii diſponuntur in eodem aſſere, ſeu ſupremo, ſeu infimo, ſeu medio, juxta ſe invicem, quæ diſpoſitio dici poſſet coordinata, ſeu collateralis.

[7. Diſpoſitio rerum, in prædicamentis, tum ſubordinata, tum coordinata, fundamentum eſt, quo nititur doctrina convenientiæ & diverſitatis coordinatæ ac ſubordinatæ: habet quoque uſum in ſyllogiſmo, qui vocatur Sorites, & alibi.]

Quæſt. III. *Quot ſunt categoriæ?*

Decem; ſubſtantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus, & habitus.

[1. Quare ſint decem Categoriæ, non plures, non pauciores, ſolida ac ſufficiens ratio dari nequit. Quot vero ſunt categoriæ, tot ſunt ſumma genera prædicamentorum, τῶν κατηγορουμένων, id eſt, eorum, quæ diverſo modo prædicantur, non vero entium,

τῶν ὄν-

τῶν ὄντων, quaſi, quæcunque in diverſis ſunt prædicamentis, diverſa ſint entia, reipſâ inter ſe diſtincta, nihil minus.]

[2. Res in prædicamentis diſpoſitæ, dupliciter poſſunt ſpectari: vel ratione prædicationis, de ſe invicem, quo modo ſpectantur in Logica, vel ratione entitatis, quæ ſingulis competit, quo modo conſiderantur in Metaphyſica; priori modo falſum eſt, illa omnia eſſe diverſa entia, quæ in diverſis collocantur prædicamentis; poſteriori modo verum eſt; ſed tum non fuerint decem prædicamenta, ut fortaſſe priori modo conſtitui poſſent, ſed vel duo tantum, ſubſtantia & qualitas, vel ad ſummum tria, ſi addatur quantitas, & hæc diſtinguatur à materiâ; nam certè relatio non poteſt dici ens: eſt enim tantum habitudo & reſpectus unius entis ad aliud; nec actio, nec paſſio, ſunt entia, quia ſignificant tantum modum, quo aliquid agit aut patitur, aut quo aliquid fit: multo minus ubi, quando, ſitus, & habitus, ſunt entia; nam ſignificant tantum modos, qui non ſunt entia, & ſemper diſtinguuntur à rebus modificatis, quæ ſunt entia.]

[3. Notandum vero eſt bene, id quod in uno eſt prædicamento, non reperiri in alio, quemadmodum miles, qui ſub uno vexillo militat, non poteſt militare ſub alio.]

4. Dici nequit, quanta ſit utilitas, res quaſcunque reducendi ad ſuam categoriam, nam inde invenire eſt, genus, & differentiam, in definiendo, partes, in dividendo, terminos medios, in argumentando: ſic ut non malè tempus ſuum triverit is, qui tabulas prædicamentales, ubi res ſuo ordine diſponuntur, bene perſpexerit, quas tabulas adornavit *Keckermanus*, *Euſtachius*, aliique philoſophi, & hoc obſervandum eſt accuratiſſime, unam rem, quatenus talis eſt, nunquam poſſe collocari in diverſis prædicamentis.]

CAPUT IV.

Quæſt. I. *Quid eſt ſubſtantia?*

SUbſtantia eſt *res* per *ſe ſubſiſtens*, & *ſubſtans accidentibus*: ut, *ſpiritus*, *corpus*, *cœlum*, *ignis*, *aqua*, *lapis*, *arbor*, *equus*, *&c.*

1. *Res*) idem eſt quod *ens vel ens reale*, habetque hic locum generis, communis, ſubſtantiæ & accidenti; [ſignificat vero id, quod non eſt nihil, ſive id, quod exiſtit in hoc univerſo, aut ſaltem exiſtere poteſt. Vulgo dicunt Philoſophi, quod habet eſſentiam vel exiſtentiam: per *eſſentiam* intelligunt rei uniuſcujuſque naturam, quâ eſt aliquid, non verò nihil, & qua ab aliis rebus diſtinguitur, & qua cognoſcitur ac definitur, ſive illa res inveniatur in mundo, ſive non: Per *exiſtentiam* intelligunt id, quo unaquæque res ſtat, & reperitur, extra cauſas producentes: hæc duo vocabula multum diſtinguuntur: nam tempore hyberno roſa non habet exiſtentiam, quia non inve-

nitur tunc in mundo poſita, extra cauſam ſui producentem; habet tamen eſſentiam, quâ non eſt nihil, ſed quâ definitur, atque ab aliis plantis rebuſque omnibus, diſtinguitur; nam etiam, cum roſa non exiſtit, verum eſt, *roſa eſt flos, rubri coloris, grati odoris, &c.* quæ eſt ejus qualiſcunque definitio: jam vero utrumque hoc, & eſſentiam habere, & exiſtentiam, convenit enti, ſive rei, prout eſt genus, tum ſubſtantiæ, tum accidentis.]

[2. Quando autem exiſtentia dicitur eſſe id, quo res ſtat extra cauſas ſui producentes, hoc intelligendum eſt tali modo, ſi cauſas ſui producentes habeat; nam Deo tribuitur exiſtentia, & tamen Deus non ſtat extra ullas cauſas ſui producentes, quia nullas habet; ſed in rebus creatis, exiſtentia notat ſtatum rei, extra cauſas ſui producentes, non conſervantes, quia res creatæ, ſemel productæ, nullis egent amplius cauſis producentibus, ne ipſo Deo quidem, ut cauſa procreante, attamen egent Deo, ut cauſa conſervante: abſque ejus enim conſervatione, ne ad momentum quidem ſubſiſtere valent.]

[3. Ens ſumitur, vel ut participium, vel ut nomen, quemadmodum multa participia, amiſsâ ſignificatione temporis, degenerant in nomina, ut, cum dico, *amans vini*, amans eſt nomen; *amans vinum*, eſt participium: ens, ut participium præſentis temporis, ſignificat id, quod jam nunc eſt in rerum natura, & ei reſpondet in abſtracto exiſtentia; ens, ut nomen, amittit ſignificationem temporis, nec ſignificat id quod nunc eſt, ſed ſaltem quod eſſe poteſt, & ei reſpondet in abſtracto eſſentia; ipſum enim ens eſt concretum, quia eſt adjectivum: ſubſtantia utroque modo dicitur ens, ſed potiſſimum, cum ſumitur ens ut nomen, ac tum iterum accipitur, vel late, vel ſtricte: late, ens ſignificat omne id, quod non eſt nihil, quo ſenſu etiam relationes, actiones, paſſiones, & omnes modi rerum, poſſunt dici entia: tam late hic non ſumitur, cum ſubſtantia dicitur ens, ſed ſtricte, prout ens vulgo dicitur reale, ac comprehendit ſub ſe hæc quatuor, ſubſtantiam, accidens, Deum, Creaturam: quod ens reale, quidnam ſit, vix aliter definiri poteſt, quam enumeratione iſtorum quatuor.]

[4. Quærunt Philoſophi quale genus ſit ens, an univocum, an analogum, reſpectu ſubſtantiæ & accidentis: univocum vocatur, quod æqualiter convenit ſuis ſpeciebus, analogum, quod inæqualiter: Scotiſtæ tenent prius, Thomiſtæ poſterius, & hoc quidem videtur probabilius: nam accidens debet ſubſtantiæ, quod ſit ens, eſt enim à ſubſtantia, tanquam à cauſa, & in ea exiſtit, & extra eam ne eſſe quidem poteſt: at ſubſtantia non debet accidenti, quod ſit ens: ergo majori jure ens dicitur de ſubſtantia quam de accidente, conſequenter, ens inæqualiter dicitur de utroque, ideoque eſt genus analogum: nam abſolute dicitur de ſubſtantia, ſed de accidenti ſecundum quid, id eſt, per, & propter ſubſtantiam, unde Ariſtoteles fere ſemper accidentia vocat ὄντος ὄντα, id eſt, entis entia, ſubſtantias vocat ſimpliciter ὄντα, id eſt, entia.

5. Cum *Subſtantia* dicitur *per ſe ſubſiſtere*, non ſignificatur omnimoda ejus independentia: hæc enim convenit ſoli Deo: ſed tantum indicatur, eam non dependere *ab alio*, ſc. ente creato, tanquam à ſubjecto, ſc. *inhæſionis*, licet ab alio, ſc. Deo dependeat, tanquam à cauſa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

à cauſa efficiente: ſic enim omnis ſubſtantia dependet à Deo.

[6 Phraſis hæc, *per ſe ſubſiſtere*, in philoſophia non uno ſumitur modo, ſed tripliciter fere, primo, ſignificat ſua virtute exiſtere, independenter ab omni cauſa, ſive procreante, ſive conſervante: ſic nulla creatura per ſe ſubſiſtit; neque hoc loco tali ſenſu ſumitur, quippe, multæ creaturæ ſunt ſubſtantiæ, quippe quæ omnes dependent à Deo, tanquam à cauſa procreante & conſervante ſimul, & ſic nulla per ſe, id eſt, ſua virtute ſubſiſtit, imo ne ad momentum horæ quidem; ſi enim ulla creatura hoc ſibi virtute ſua dare poſſit, ut independenter à Dei conſervatione, virtute propria, exiſtat poſt horam, etiam poſſet efficere, ut exiſteret poſt diem ſua virtute; ſi poſt diem, etiam poſt annum; ſi poſt annum, etiam poſt plures annos; & ſic ſua virtute poſſet ſibi dare æternitatem, quo nihil dici poteſt abſurdius: ergo per ſe ſubſiſtere, id eſt, ſine ulla ſui cauſa vel procreante vel conſervante, competit ſoli Deo, quia ille ſolus nullam ſui cauſam habet. Creatura omnis, etiam ſubſtantia, ſive ſit immaterialis, ſive materialis, cauſam habet ſui, tum producentem, tum conſervantem, nempe Deum. Secundo, ſignificat per ſe ſubſiſtere, non eſſe in alio, ut in ſubjecto inhæſionis, quemadmodum accidens ineſt ſubſtantiæ, ei inhærendo, ut albor parieti, eruditio homini: hoc modo hæc phraſis hic ſumitur, eſtque differentia ſubſtantiæ, qua ſubſtantia differt ab omni accidente, quæ in ſequentibus commentariis latius exponitur. Tertio, ſumitur per ſe ſubſiſtere, pro ratione formali, ſeu differentia ſubſtantiæ ſingularis ſive primæ, verbi cauſa, Petri, qua diſtinguitur à ſubſtantia univerſali, ſive ſecunda, verbi cauſa, homine, aut animali, & ſignificat hæc phraſis tunc aliquid amplius, quam non eſſe in ſubjecto, inhæſionis ſcilicet, ſed inſuper notat, ſubſtantiam ſingularem non eſſe in alio, tanquam ſubjecto prædicationis, nec eam eſſe ſubſtantiam aliam, tanquam partem eſſentiæ in toto; quomodo ſubſtantia univerſalis, homo & animal, ineſt Petro aut Paulo, ſuntque pars eſſentiæ in Petro aut Paulo: tale per ſe ſubſiſtere hic quoque non intelligitur, quia non competit omni ſubſtantiæ, non ſecundæ aut univerſali: at definitio ſubſtantiæ quæ hic ſumitur, & illud per ſe ſubſiſtere, quod in ea ponitur, debet utrumque convenire omni ſubſtantiæ.]

[7. Aliquid dependet ab alio, vel tanquam à ſubjecto, ſcil. inhæſionis, vel tanquam à cauſa efficiente. Quod dependet à ſubjecto *ſc. inhæſionis*, dependet à re creata, in qua eſt, & non ſubſiſtit per ſe, ſed per rem creatam: hoc modo omnis ſubſtantia eſt independens, & ſubſiſtit per ſe: nulla enim dependet ab alia re creata, tanquam à ſubjecto inhæſionis. Quod dependet à cauſa efficiente, dependet ab ente increato, à quo eſt: ſic nulla creatura eſt independens, aut ſubſiſtit per ſe: omnis enim ſubſiſtit per Deum, creantem & ſuſtentantem omnia: nam, res omnes præter Deum, vel dependent à Deo, tanquam à cauſa, & efficiente & conſervante: ut enim nihil ſeipſum poteſt producere, ita nec ſeipſum poteſt conſervare, & ſic nulla ſubſtantia creata per ſe ſubſiſtit: vel res creatæ dependent, quædam ab aliis rebus creatis, non tanquam à cauſa efficiente & conſervante, ſed tanquam à ſubjecto, in quo ſunt, ut extra illud inveniri atque exiſtere nequeant: tales res creatæ vocantur *accidentia*, & dicun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tur inhærere ſubſtantiæ. Sic, ut hæc duo opponantur, *per ſe ſubſiſtere*, quod convenit *ſubſtantiæ*, dicitque eam *non eſſe in alia re, tanquam in ſubjecto*, ſc. inhæſionis *& inhærere ſubſtantiæ*, ut *ſubjecto* ſc. inhæſionis, quod convenit *accidenti*, dicitque, id *non per ſe ſubſiſtere*.]

8. *Subſtare accidentibus*, ſignificat eſſe ſubjectum accidentium, ſc. inhæſionis.

9. Illa verba, *ſubſtans accidentibus*, propriè non pertinent ad definitionem ſubſtantiæ in genere, ſed tantum ſpectant definitionem ſubſtantiæ creatæ, [Deus enim ſubſtantia eſt, non accidens, & ſubſtantia eſt, quatenus eſt ens, ſumtum, & ut participium, & ut nomen, tum late, tum ſtricte: præterea, per ſe ſubſiſtit, quia nulli ſubjecto inhæret, ſed non poteſt dici ſubſtare accidentibus, nam in Deo nulla ſunt accidentia, quippe quæ imperfectionem aliquam important, Deus autem eſt perfectiſſimus.]

10. Clarius poteſt definiri *Subſtantia:* res, ſeu ens reale, quod nullius creaturæ eget opera, ut exiſtat, atque in illa ſit: *Accidens*, res, ſeu ens reale, quod alterius creaturæ eget operâ, ut exiſtat, & in illa ſit. Vel ſic: Subſtantia eſt res, ſeu ens reale, quod nulli rei creatæ inhæret, ut ſubjecto inhæſionis. Accidens eſt res, ſeu ens reale, quod alteri rei creatæ inhæret, ut ſubjecto inhæſionis.

[11. Subjectum inhæſionis denominatur ab accidente, quod inhæret denominatione intrinſeca, ſubjectum adhæſionis denominatur, ſive ab accidente, ſive à ſubſtantia, quod vel quæ adhæret denominatione extrinſeca: ſic cum dicitur paries eſt albus, eſt denominatio intrinſeca, cum dicitur Petrus eſt togatus, eſt denominatio extrinſeca, aut paries eſt viſus, quia nec toga Petro, nec viſio parieti ineſt.]

[Quæſt. II. *Quid eſt per ſe ſubſiſtere?*

Non eſſe in alio, ut in ſubjecto. *Hac enim ratione diſtinguitur ſubſtantia ab accidentibus, utpote quæ ſemper alicui ſubjecto inhærent, quorum adeo eſſe, nihil aliud eſt, quam ineſſe.*]

Quæſt. III. *Quid eſt eſſe in ſubjecto?*

Eſſe in *ſubjecto* dicitur, quod, cum in alio ſit, non ut pars, non poteſt tamen exiſtere ſeparatum ab eo, in quo eſt.]

[1. Subjectum in Philoſophia, aliud eſt inhæſionis, aliud denominationis. Prius vocatur illud, cui aliud ens ineſt, & quidem accidens: de hoc hic eſt ſermo, cum quæritur, quid ſit, eſſe in ſubjecto: ſic paries eſt ſubjectum inhæſionis, reſpectu alboris. Poſterius eſt, quod denominatur ab alio tale vel tale, licet ei non inſit: ſic quis denominatur togatus à toga, quæ tamen non ineſt ipſi, ſed adeſt: De hoc ſubjecto hic non agitur. Ut vero aliquid ſit in ſubjecto, inhæſionis, requiritur.]

[2. Pri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

[2. *Primo*, ut id, quod inhæret, ſit ens reale, ſc. ſtricte ſumtum, *aliud*, *& diſtinctum ab illo*, *in quo inhæret*, quod ſignificatur, cum accidens dicitur *eſſe in alio*.

[3. *Secundo*, debet illud, quod inhæret in alio, *non eſſe pars ſubjecti*, in quo ineſt, *nec debet eſſe pars compoſiti*, ut compoſitum ex illo, & ſubjecto ipſo, conſtituatur, hoc eſt, quod dicitur, accidens, nec partem eſſe eſſentialem, quia nec ſubjecti, nec compoſiti, eſſentiam conſtituit, nec integralem, quia, & ſubjectum, & compoſitum ſine illo, integrum eſſe, poteſt.]

[4. *Tertio*, debet accidens, ſive illud, quod eſt in ſubjecto, ita arcte conjungi cum ſubjecto, *ut non poßit in hoc mundo exiſtere alio loco & tempore, quam quo loco & tempore exiſtit ſubjectum:* poteſt quidem accidens, v. c. albor, tolli, auferri, ſeparari, à ſubjecto, in quo eſt, v. c. pariete, ſi ſcilicet hic denigretur: ſed hoc fieri non poteſt, ut ille albor, qui eſt in pariete hoc, inveniatur, extra parietem, in quo eſt, alibi exiſtere in rerum natura: hinc eſt, quod dicant Logici, accidentis eſſe, eſt ineſſe.]

[5. Subſtantia ergo, *aut in nullo eſt ſubjecto*, ut *Petrus*; aut, ſi ſit in ſubjecto, *eſt in eo, ut pars*, ut homo in Petro, aut animal in homine; *aut poteſt extra ſubjectum, in quo eſt exiſtere*, ut anima rationalis in homine: ſic ſubſtantia ſecunda, *homo*, eſt in prima, ſcilicet *Petro*, ut pars primæ, ſcilicet Petri, & anima rationalis eſt in corpore, ſic, ut poſſit extra corpus exiſtere.]

[6. Si una ex tribus hiſce conditionibus, in accidente requiſitis, abeſt, res, ſubſtantia eſt: ita anima canis ſubſtantia eſt, quia deeſt conditio ſecunda: eſt enim pars eſſentialis totius compoſiti, canis, quia eſt ejus forma. Non vero deficit prima conditio; anima enim canis revera eſt in ſubjecto ſuo, ſcilicet corpore, tanquam in *alio*; neque etiam tertia: cum enim mortuus eſt canis, mortua etiam anima eſt, quia non poteſt exiſtere mortuo cane: anima hominis eſt ſubſtantia, quia deficit & ſecunda & tertia conditio, eſt enim pars eſſentialis hominis, ejus forma, & extra corpus, ſubjectum ſuum, exiſtere ſeparatim poteſt.]

[7. Pars eſſentialis dicitur, materia & forma compoſiti, ut, corpus & anima hominis; pars integralis dicitur, membrum alicujus corporis, ut, caput hominis: accidens, nec eſt materia aut forma, nec membrum integrans ſubſtantiæ, cui inhæret.

Quæſt. IV. *Quotuplex eſt ſubſtantia?*
Duplex, prima & ſecunda.

[1. Diviſio ſubſtantiæ in primam & ſecundam, non eſt diviſio generis in ſpecies, quia ſubſtantia prima, ut Alexander, Petrus, nullo modo ac nunquam eſt ſpecies, eſt enim individuum, ſeu ſingulare thema, at ſpecies, ut homo, eſt thema univerſale, idem autem non poteſt eſſe & univerſale & ſingulare, neque tamen eſt diviſio integri in membra, quia integrum non poteſt prædicari de membro in caſu recto; neque enim licet dicere, caput eſt corpus, ſed corporis, ſcilicet, pars; atqui hic licet ſubſtantiam, quæ eſt totum, prædicare de unaquaque parte, in caſu recto, dicendo, Petrus eſt ſubſtantia, homo eſt ſubſtantia, qualis igitur fuerit diviſio?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Reſp. non rei, ſed vocis, videtur enim tantum eſſe diſtinctio nominis ambigui in ſuas ſignificationes, ut alia ratione vox ſubſtantia dicatur de prima, & alia ratione de ſecunda.

Quæſt. V. *Quid eſt ſubſtantia prima?*

Subſtantia ſingularis: ut, *Alexander, Bucephalus.*

Quæſt. VI. *Quid ſecunda?*

Subſtantia univerſalis: ut, *homo, equus.*

Subſtantia prima dicitur ſingularis, quia aut ſubjicitur tantum, aut ſi prædicetur, prædicatur tantum de uno, eſt enim thema ſingulare: ſubſtantia ſecunda dicitur univerſalis, quia per naturam aptum eſt prædicari de pluribus ſubſtantiis ſingularibus, eſt enim thema univerſale; utriuſque exemplum eſt in textu.

[Quæſt. VII. *Quomodo diſcernis primam ſubſtantiam à ſecunda?*

Prima ſubſtantia non *dicitur de ſubjecto*, nec inhæſionis, nec denominationis, cum ipſa omnibus ſubjiciatur. At ſubſtantia ſecunda, quamvis in ſubjecto non ſit, ſc. inhæſionis, dicitur tamen de ſubjecto, ſc. denominationis, nempe de primis ſubſtantiis ſibi ſubjectis: Homo enim dicitur de Alexandro, Socrate, Platone, &c. Equus de Bucephalo, Cyllaro, &c.]

[1. *Dici de ſubjecto*, idem eſt, atque, quoad nomen & definitionem, ſubjecto tribui: ſic & *nomen & definitio* Subſtantiæ ſecundæ (*v. c. hominis,*) tribuitur ſubſtantiæ primæ (*v. c. Petro.*) Nomen hominis, ut, cum dico: *Petrus eſt homo*: Definitio autem, ut, cum dico: *Petrus eſt animal rationale.*]

[2. Cum ſubſtantia ſecunda ſive univerſalis, dicatur de prima ſive ſingulari, ut *Petrus eſt homo*, & accidens quoque dicatur de eadem, ut *Petrus eſt doctus*, quæritur, an eodem modo prædicentur, & accidens, & ſubſtantia univerſalis, de ſingulari? Reſp. quod non: nam accidens dicitur de ſubſtantia ſingulari, ut *Petrus eſt doctus*, tanquam de ſubjecto inhæſionis: nam doctrina eſt ens aliud, & diſtinctum à Petro, cui inhæret, nec eſt pars Petri, nec poteſt exiſtere ſeparatim à Petro: præterea prædicatur de Petro in concreto & adjective: nam non licet mihi dicere in abſtracto & ſubſtantive, *Petrus eſt doctrina*, ſed ſubſtantia ſecunda, ſive univerſalis, dicitur de prima, ſive ſingulari, *ut Petrus eſt homo*, ſed ſic ut non ſit ens diſtinctum ab ea, & ſit pars ejus: neque enim homo eſt ens diſtin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

diſtinctum à Petro, & eſt pars Petri, unde etiam Petro non inhæret, ſed tantum eum denominat, eſtque Petrus ſubjectum non inhæſionis, ſed denominationis tantum: præterea homo, dicitur de Petro ſubſtantive, & in abſtracto, non adjective, aut in concreto, neque enim dico, *Petrus eſt humanus*, adjective, ſed *Petrus eſt homo*, ſubſtantive.

Quæſt. VIII. *Quot ſunt notæ ſubſtantiarum?*

Sex.

1. *Notæ* vulgo dicuntur aut proprietates quædam, aut communitates, quæ ex definitione, aut diviſione rei, non potuerunt intelligi, ita in hoc capite primum definita fuit ſubſtantia, quæſt. 1. deinde diviſa, quæſt. 4. nunc ponuntur canones (qui hîc & in cæteris prædicamentis dicuntur notæ) quæſt. 9. reliquiſque, uſque ad finem capitis: atque hiſce tribus præceptorum claſſibus omnes diſciplinæ ſuperiores & inferiores, Theologia, Juriſprudentia, Medicina, Philoſophia, omnium harum partes, atque adeo hæc ipſa noſtra Logica, tradi ſolent, ac debent, niſi quod præceptis ſoleant adjungi commentarii, uti & hîc fit, quibus res in præceptis traditæ, explicantur fuſius.

Quæſt. IX. *Quæ eſt prima nota?*

Non eſſe in ſubjecto: nimirum, quia per ſe ſubſiſtit.

1. *Hæc non tam eſt nota, quam quidem eſſentia ipſius ſubſtantiæ*; quia per ſe ſubſiſtere, quod idem eſt cum τῷ non eſſe in ſubjecto, definitionem ſubſtantiæ ingreditur; at vero, quod alicujus rei definitionem ingreditur, ejus eſſentiam conſtituit: omnis verò nota aliquid ſignificat, quod nec ex definitione, nec ex diviſione rei, potuit cognoſci, & notat aliquid, eſſentiam rei conſequens, exprimiturque *canone*, *maximâ*, aut *regulâ*. Cum vero dicitur, ſubſtantiam non eſſe in ſubjecto, intellige *ſubjectum inhæſionis*, nam ſecunda ſubſtantia eſt in prima, ut in ſubjecto denominationis, ut *homo in Petro*.]

2. Subjectum inhæſionis eſt id, in quo aliquid eſt, tanquam accidens; ſic homo, ſeu natura humana, non eſt in Petro, ut in ſubjecto inhæſionis: quia accidens non eſt pars ſubjecti aut compoſiti; at natura humana eſt pars Petri. Subjectum denominationis eſt, de quo res ſimpliciter prædicatur, ſic homo eſt in Petro, ut ſubjecto denominationis, quia de Petro prædicatur.

Quæſt. X. *Quæ ſecunda?*

Dici de aliis ſynonymôs, hoc eſt, *quoad nomen, & quoad definitionem*. Hæc nota convenit ſecundis ſubſtantiis, non primis, quia primæ de nullis dicuntur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Sic homo dicitur de Petro, & Paulo, & cæteris individuis, quoad nomen, & quoad definitionem: nam dico, &, *Petrus eſt homo*, &, *Petrus eſt animal rationale*.

2. *Dici de aliis quoad nomen & definitionem*, eſt, quando, & nomen, & definitio unius, tribuitur alteri; ſic & nomen, & definitio hominis, tribuitur Petro.

[3. Quæri hic ſolet à Logicis, cum definitio hominis tribuitur Petro, ut, cum dico, *Petrus eſt animal rationale*, an illa definitio tribuatur Petro, ut definitio hominis, an ut definitio Petri? Reſp. utroque modo: nam eadem eſt definitio individui, quæ eſt ſpeciei: ſi quis enim rogetur, ut definiat hominem, ſpeciem, dicet, eſt animal rationale; ſi rogetur, ut definiat Petrum, iterum dicet, eſt animal rationale, quæ eſt definitio hominis quoque: itaque animal rationale Petro attribuitur, & de eo prædicatur, tum ut definitio hominis, tum ut definitio Petri, & cauſa hujus rei hæc eſt, quia individua non habent differentiam eſſentialem propriam, imo non habent eſſentiam aliam, quam quæ eſt ſpecierum, & ei tantum addunt varia accidentia, quibus individua à ſe invicem diſtinguuntur: ut ergo eadem eſt eſſentia, ſpeciei, quæ eſt individui, hominis ſcilicet, quæ Petri, eadem etiam utriuſque eſt definitio, ſcilicet animal rationale: ſed cum definitio generis, tribuitur ſpeciei, animalis homini, tribuitur ei, ut definitio generis tantum, non item ut definitio ſpeciei: hæc enim propriam ac peculiarem habet definitionem, diſtinctam à definitione generis: v. c. animal genus, definitur ſubſtantia, corporea, mixta, vivens, ſentiens: at hæc non eſt definitio hominis, ſpeciei: eſt quidem pars ejus definitionis, ſed non tota ejus definitio: ut enim homo definiatur, præter iſta, quæ definiunt animal, requiritur τὸ rationale, quod in definitione animalis non reperitur, & in definitione hominis poni debet: quippe quod ſignificat ejus differentiam ſpecificam, facitque alteram partem definitionis quâ definitur homo.]

4. *Dici de aliis quoad* ſolum *nomen*, eſt, cum nomen alicui tribuitur, non vero definitio: ut, *albor* tribuitur parieti quoad nomen, *in concreto*, id eſt, per adjectivum, cum dicitur, *Paries eſt albus*: at Definitio alboris parieti tribui nequit, per ſubſtantivum *in abſtracto*.

8. Accidens dicitur in concreto tribui ſubſtantiæ, quando per adjectivum de ſubjecto ſuo enunciatur: nam ſi propriâ voce ac ſubſtantive enuncietur, ne quidem quoad nomen, ſubſtantiæ tribui poteſt: ſic non licet mihi dicere, *paries eſt albor*, ſubſtantivè, ſed *paries eſt albus*, adjective: ſed ſubſtantiæ ſecundæ dicuntur de primis quoad nomen, etiam ſubſtantive: ſic, Petrus eſt homo, & Petrus eſt animal rationale.

Quæſt. XI. *Quæ tertia?*

Significare τὸ δὲ τι, *hoc aliquid*, id eſt, tale quid, quod digito demonſtrari poteſt. Hæc nota convenit tantum primis ſubſtantiis.

1. Sic Pet. Paul. hæc arbor, hic lapis, &c. poſſunt monſtrari digito.

2. Vulgo dicitur, & vere, univerſalia non incurrunt in ſenſus, ideoque ſubſtantiæ ſecundæ non poſſunt digito monſtrari, quia ſunt entia, aut themata univerſalia.

Quæſt. XII. *Quæ Quarta?*

Non habere *contrarium*, Subſtantia enim ſubſtantiæ non eſt contraria per ſe, ſed per qualitates: ut, *aqua & ignis*.

[1. Vox illa *contrarium* ſumitur vel late vel ſtricte: late dicuntur contraria, quælibet oppoſita: ſic *Ariſtoteles* in *Phyſicis* principia corporum naturalium formam & privationem vocat contraria, quæ non ſunt contraria ſtrictè dicta; nam hæc ſunt duo entia, at privatio eſt non ens, & opponitur formæ, non contrariè, ſed privativè; & tam latè in hac nota ſumitur quoque vox *contrarium*: nam ſi ſtrictè ſumas, prout contrarietas ſignificat certam oppoſitionis ſpeciem, quâ duo entia ſub eodem genere plurimum diſtant, certe, ſubſtantia una alteri eſt contraria: nam homo & brutum ſunt ſubſtantiæ, & ſunt contraria: ſunt enim duo entia, habent commune genus, animal, ſub quo, tanquam duæ ſpecies, plurimum diſtant: nempe per differentias ſuas ſpecificas, rationale & irrationale, ſunt vere contraria, non per qualitates, ſed per ſe, ſeu per ſuas formas ſubſtantiales, quæ ſunt ſubſtantiæ, & non qualitates, & ipſæ, ſcilicet anima rationalis & irrationalis, æque ſunt contrariæ, atque homo ac brutum: præterea, aqua & ignis non tantum per qualitates, calorem & frigus, ſiccitatem & humiditatem, ſunt contraria, ſed per ipſas ſuas formas ſubſtantiales: conſequenter, ſunt contraria, quatenus ſunt ſubſtantiæ: quomodo enim fieret, ut à formis non contrariis, emanarent qualitates contrariæ, quales ſunt, aqua & ignis?]

2. *Contraria hic dicuntur*, quæ ſe mutuo expellunt ex eodem ſubjecto numero, inhæſionis ſcilicet: ſic ſubſtantia ſubſtantiæ non eſt contraria, quia nulla eſt in ſubjecto: ergo non poſſunt ex eo ſe expellere, ut homo & brutum.

3. Si verò contraria definiantur, ut c. 22. hujus l. 1. omnino una ſubſtantia alteri eſt contraria, v. c. homo & brutum, ſunt duo entia abſoluta, & quidem ſubſtantiæ, quæ ſub eodem genere, ſc. animali, plurimum diſtant: nam differunt formis contrariis: homo enim eſt, animal rationale, brutum, irrationale.

Quæſt. XIII. *Quæ quinta?*

Non recipere magis & minus. *Una enim eademque ſubſtantia, non fit magis aut minus ſubſtantia, quam erat antea. Nam puer creſcens, non fit magis homo, aut magis ſubſtantia, quam erat primo nativitatis ſuæ momento.*

1. *Recipere magis & minus* ſignificat hoc loco, definitionem ſubſtantiæ uni magis tribui quam alteri, vel prædicari per adverbia, magis & minus.

2. Dicimus vulgo, ſubſtantiæ ſunt poſitæ in indiviſibili, quia quoad eſſentiam non poſſunt augeri aut minui, ut quidem quoad quantitatem, ideoque vir eſt quidem major homo quam puer, ſed non eſt magis homo, nam definitio hominis, & eſſentia ejus, quod ſit animal rationale, non magis competit viro, quam puero, & non minus puero, quam viro.]

3. In hac nota, ſubſtantia univerſalis cum alterâ univerſali, ut *homo* cum *bruto*; vel ſingularis cum altera ſingulari ejuſdem ordinis, *ut Petrus* cum *Paulo*, vel ſubſtantia una eademque cum ſe ipſa, confertur, ut *Petrus juvenis cum ſe ipſo ſene*: nam ſi ſubſtantiam primam cum ſecunda contuleris, nota hæc fallit: *Petrus collatus cum homine eſt magis ſubſtantia, & homo eſt minus ſubſtantia.*

[4. Quod autem homo dicatur minus ſubſtantia, Petrus magis ſubſtantia, ejus rei ratio hæc eſt, quia homo exiſtit per Petrum, & reliquos ſingulares homines, at non contra.]

[5. Non dicitur Petrus magis ſubſtantia, aut homo minus ſubſtantia, reſpectu definitionis ſubſtantiæ, quæ eſſentiam ejus exprimit, quod ſit ens per ſe ſubſiſtens, & ſubſtans accidentibus, hoc enim & homini, & Petro convenit ex æquo, ſed cum dicitur Petrus magis ſubſtantia, homo minus ſubſtantia, reſpicitur modus exiſtendi aut ſubſiſtendi, quia enim univerſalia exiſtunt in ſingularibus, genera in ſpecibus, ſpecies in individuis, etiam homo, ens ac thema univerſale, exiſtit in Petro, Paulo, Johanne, reliquiſque hominibus ſingularibus, iſtæ verò ſubſtantiæ ſingulares in nulla alia exiſtunt: hinc eſt quod Logici dicunt, ſublatis ſubſtantiis primis, tolli ſecundas: nam ſi tollautur Petrus, Paulus, Johannes, reliquique homines ſingulares, tollitur omnis homo univerſaliter.]

[6. Univerſalia nulla ſola quidem per ſe ſubſiſtunt, ſed in ſingularibus, cum ſingularibus, & per ſingularia: ita homo non exiſtit per ſe, extra Petrum, Paulum, Johannem, & reliquos ſingulares homines, ſed in iis, cum iis, & per eos.]

Quæſt. XIV. *Quæ eſt ſexta nota?*

Unam eandemque numero ſubſtantiam ſuſcipere contraria, ſcilicet, quando poteſt ſubire mutationem. *Sic, licet aqua frigida*, mutatione ſui, *calida fiat, manet tamen una eademque numero aqua.*

1. Exceptio eſt, niſi qualitas à ſubſtantia ſit inſeparabilis: ſic ignis calidus nunquam poteſt ſic mutari, ut recipiat frigus.

Caput. V.

Quæſt. I. *Quid eſt quantitas?*

Quantitas eſt accidens, quod *per ſe* partem habet extra partem.

1. *Per ſe* opponitur τῷ per aliud, ſignificatque, quantitatem nulli alteri enti debere acceptum, quod partes habeat, loco ac ſitu diſtinctas: ita quod linea ſit longa, & in ſua longitudine partes habeat, in quas dividi poteſt, per diverſa partium loca, quibus ſunt extra ſe invicem,

vicem, nulli debet, ſed ex ſe ipſa habet; verum, quando ſubſtantia dicitur longa, ut menſa, quæ ſecundum longitudinem in diverſas loco partes dividi poteſt, quod una pars ligni ſit extra aliam, menſa non habet ex ſe, quatenus eſt ſubſtantia aut lignum, ſed per aliud, ſcilicet per quantitatem, id eſt, longitudinem, quæ eſt in menſa; ſic quando albor parietis alicujus divitur in varias ſui partes, quod una pars alboris alio loco ſit ſita, quam eſt alia, id albor non habet ex ſe, ut eſt qualitas, ſed beneficio quantitatis, id eſt, longitudinis, ac latitudinis, quæ eſt in pariete, ſecundum quas albor ſic dividitur in varias ſui partes loco à ſe invicem disjunctas.]

[2. Diſputari ſolet inter Philoſophos, an quantitas ſit ens diſtinctum à materia? ſi fuerit accidens, haud dubiè erit ens diſtinctum à materia, quæ eſt ſubſtantia: nam accidens & ſubſtantia ſunt entia diſtincta. Multi exiſtimant, quantitatem eſſe aut ipſam eſſentiam materiæ, aut modum quendam materiæ proprium, & ab illo inſeparabilem: ego ſic judico, quantitatem non eſſe ens, multo minus accidens, diſtinctum à materia: non tamen eam facio eandem cum materia, ſed habet ſe quantitas ad materiam, ut proprium quarto modo ad ſubjectum: & uti ſe habet unitas, veritas, bonitas, ad ens: ſunt quidem multæ proprietates, entia diſtincta à ſubjectis, ſed & ſunt quædam, tantum modi ſubjectorum, atque inter has eſt, quantitas.]

3. *Quantitas* primum tenet locum inter accidentia, quia illa ſequitur materiam, reliqua accidentia formam: ſicuti autem materia eſt prior formâ, ita accidens, quod ſequitur materiam, eſt prius accidente, quod ſequitur formam.

4. Habere partem *extra partem*, ſignificat, habere partes ſit, loco & ſpacio, diſſitas & disjunctas. [Vocantur hæ partes *integrales* & *quantitativæ*, oppoſitæ, *eſſentialibus* vel *entitativis*, quæ loco, ſitu, & ſpacio, non ſunt diverſæ, ſed quæ ſe mutuo penetrant, permeant, pervadunt, ut ſunt, *anima*, & *corpus*. *Brachium*, *manus*, *digitus*, *pes*, *caput*, ſunt partes quantitativæ, ſitu & ſpacio differentes: diſtat enim brachium à manu, manus à digito, capite, pede, &c. *Anima rationalis & corpus*, ſunt partes quidem hominis: ſed non ſunt loco, ſitu, aut ſpatio diverſo contenta: ubi enim anima eſt, ibi & corpus, & vice verſa, quamdiu ſcilicet conſtituunt hominem.]

[5. Et hoc diſputari ſolet, an eſſentia quantitatis, ſeu ratio formalis ejus, conſiſtat in extenſione entitativa, an quantitativa? Pontificii eam collocant in extenſione entitativa, nos in quantitativa: extenſionem entitativam vocant extenſionem partium in ordine ad ſe, quantitativam appellant extenſionem partium in ordine ad locum: ſed extenſio entitativa nulla eſt: nam, extendi & extenſio, nihil aliud ſignificant, quam loco & ſitu & ſpatio disjungi: eſt quidem alia entitas capitis, pedis, brachii, & ſingulorum membrorum, ſed etiam loco disjunguntur ac ſitu; nam quo loco ſitum eſt caput, non eſt eodem ſitus pes, aut brachium: ideoque impoſſibile eſt, ut membra corporis Chriſti, ſint quoad entitatem diſtincta, & non ſint diſtincta quoad locum, aut dabitur dimenſionum penetratio. Ergo extenſio entitativa nulla eſt, niſi eadem ſit quantitativa; & nihil eſt extenſum extenſione partium in ordine ad ſe, niſi idem ſit extenſum extenſione partium in ordine ad locum.]

Quæſt. II. *Quotuplex eſt quantitas?*

Duplex: continua & diſcreta.

Quæſt. III. *Quid eſt quantitas continua?*

Cujus partes communi termino copulantur.

[1. Diſtinguendum eſt accuratè inter terminos & partes quantitatis continuæ: Partes ſunt id, quod copulatur alteri: Termini ſunt id, quo fit copulatio: & quia quantitas continua dividi poteſt in infinitum, ideo non dividitur in terminos, ſed in partes minores, & uſque minores: &, hinc eſt, quod linea non componatur ex punctis, ſed ex lineis minoribus: quia, in quæ aliquid dividitur, ex iiſdem componitur; ſed linea major dividitur in minores, non in puncta; Ergo ex minoribus componitur lineis, non ex punctis. Similiter tempus non componitur ex momentis quia momenta ſunt termini, inchoantes, copulantes, & claudentes tempus, ſed componitur ex præterito & futuro, partibus temporis.]

[2. Cum quantitas continua dividi poſſe dicitur in infinitum, id intelligendum eſt, non actu, ſed potentia, hoc eſt, actu nequit ulla magnitudo dividi in partes infinitas, quia non poteſt dari numerus infinitus, qui daretur, ſi magnitudo in partes actu infinitas divideretur, & actu ita dividi poteſt magnitudo, ut perveniatur ad partem minimam, quæ actu ulterius dividi nequit: atque illud eſt, quod alii ſic efferunt, magnitudo ad ſenſum dividi poteſt in partem minimam, poteſt enim dari pars magnitudinis tam exigua, quæ ad ſenſum ulterius dividi nequeat, eadem tamen dividi poteſt in infinitum ratione, hoc eſt, intellectus hominis, ſive ratio, magnitudinem concipiens, etiam minimam, & quæ ad ſenſum, diviſionis ulterioris non ſit capax, concipit tamen quantitatem, id eſt, accidens, quod partem habet extra partem, & unaquæque pars iſtius quantitatis conceptæ, iterum ſuas habet partes, in quas dividi poſſe concipitur, & illa pars partis, iterum ſuas habet partes aut particulas, in quas ſi non redividatur, ratione tamen dividi poſſe concipitur, quia omnis pars quantitatis quantitas eſt, & partem habet extra partem, ſi non actu & re, ſaltem potentia & ratione: ſic ut illa etiam quantitas, quæ ad ſenſum & re, non amplius eſt diviſibilis, in partes alias, ratione tamen dividi poſſit in partes minores, & uſque minores, in infinitum: quemadmodum in Arithmeticis numeri integri, aut unitatis, dari poſſunt numeri minores fracti, uſque in infinitum: atque hoc illud eſt, quod Scholaſtici efferunt ſuis terminis, quando dicunt, continuum dividi poſſe in infinitum, non *categorematicè* ſed *ſyncategorematicè*, id eſt, non actu & re, ſed potentia & ratione.]

4. Terminus quantitatis, vel quantitatem inchoat, vel claudit, vel partes in medio conjungit: ſic punctum, & inchoat lineam, & claudit, & ejus partes medias conjungit.

C *D*
A ——|——|—— *B*

In hac magnitudine, terminus *A* lineam inchoat, *B* claudit, terminus *C* & *D* partem parti conjungit.

[5. Partes quantitatis continuæ, ſunt diviſibiles, ſuntque ſemper minor quantitas continua ejuſdem generis: ita partes lineæ, ſunt lineæ minores, terminus, eſt aliquid in quantitate indiviſibile, ſcil. eo modo, quo dividi poteſt ipſa magnitudo quam terminat: ſic pun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

punctum eſt terminus lineæ, quia non poteſt dividi in longitudinem; imo nullo modo: & linea eſt terminus ſuperficiei, quia non poteſt dividi in latitudinem, ut quidem dividi poteſt ſuperficies: & ſuperficies eſt terminus corporis, quia non poteſt dividi in craſſitiem, ut quidem poteſt corpus: alioquin linea & ſuperficies ſuo modo ſunt diviſibiles, ſed tum non ut termini, verum ut ſpecies quantitatis ſpectantur. Vid. commentarium quæſt. 10. hujus cap.

Quæſt. IV. *Quotuplex eſt?*

Duplex, magnitudo & tempus.

Quæſt. V. *Quid eſt magnitudo?*

Magnitudo eſt *quantitas permanens*,

1. *Quantitas permanens* dicitur, cujus omnes partes ſimul ſunt, & coëxiſtunt, & ſimul poſſunt conſpici. Sic omnes partes (nimirum longitudo, latitudo, & craſſities) alicujus corporis ſimul coëxiſtunt, & conſpici poſſunt.

[2. Partes quantitatis continuæ, ſeu magnitudinis, vulgo vocantur trina dimenſio, quia omne corpus phyſicum menſurari poteſt, & per longitudinem, & per latitudinem, & per craſſitiem: dimenſio autem & menſuratio idem ſunt: hinc nata eſt illa phraſis, quod omne corpus ſit præditum trina dimenſione, id eſt, quod tribus illis modis menſurari poſſit & dividi, ſi non ad ſenſum, ſaltem ad rationem, ideoque nullum filum tam eſt tenue, & extenſum in longitudinem, quin adhuc habeat aliquam in ſe latitudinem, neque ulla lamina, etiam tenuiſſima, tam eſt extenſa, in latitudinem, quin aliquam in ſe habeat craſſitiem, licet nec latitudinem in filo, nec craſſitiem in lamina, ſenſus deprehendat, nam multa ſunt in re, quæ ſenſum fugiunt, & à ratione ſola deprehenduntur.]

Quæſt. VI. *Quot ſunt ſpecies magnitudinis?*

Tres: linea, ſuperficies, & corpus.

Quæſt. VII. *Quid eſt linea?*

Linea eſt magnitudo uno modo diviſibilis: ut, *ulna, miliare, ſtadium.*

1. *Uno modo*, id eſt, in longitudinem: per *ulnam*, intellige non ulnam corpoream, quæ menſurat activè, ſed longitudinem, quæ ulna menſuratur paſſivè: ſic per *miliare* & *ſtadium* intelligitur longitudo, quæ utroque menſuratur.

Quæſt. VIII. *Quid eſt ſuperficies?*

Superficies, eſt magnitudo, duobus modis diviſibilis, ut, *jugerum.*

1. *Duobus modis*, id eſt, in longitudinem & latitudinem.

2. Per *jugerum*, non intelligitur, ipſe campus, ſed planities campi; quæ & longa eſt, & lata.

[3. Dicitur linea, vulgo, longitudo *ſine* latitudine, & ſuperficies, latitudo *ſine* craſſitie, non, quod in

in rerum natura detur corpus, vel tantum longum, vel tantum latum: nam omne corpus eſt præditum trina dimenſione, ſc. longitudine, latitudine, & craſſitie; ſed linea & ſuperficies ſic dicuntur, quia poteſt longitudo concipi & cogitari, non concepta & non cogitata latitudine; & latitudo, non concepta aut cogitata craſſitie, quemadmodum in atramento ſimul reperiuntur quidem fluiditas & nigror, poteſt tamen nigror concipi ſine fluiditate, & fluiditas non concepto nigrore: ſic aliquis menſuraturus jugerum, menſurat tantum latitudinem & longitudinem, neque ullo modo cogitat de craſſitie ipſius jugeri.]

[4. Certe nulla datur magnitudo ullius corporis, quin ſit longa, lata, & craſſa: ſed poteſt tamen intellectus hominis concipere longitudinem alicujus rei, non concepta ejuſdem latitudine, & utramque non concepta craſſitie. Longitudo ſola concepta, vocatur linea: longitudo & latitudo ſimul conceptæ, dicuntur ſuperficies: longitudo, latitudo, & craſſities ſimul conceptæ, dicuntur corpus ſeu corpulentia: nihil enim impedit, ut mens humana rem unam cogitet, non cogitata re alia, licet inter ſe ſint conjunctiſſimæ: atque hoc etiam hic notandum venit, quòd vocula *ſine*, interdum neget, interdum præſcindat: ut, cum dico: *brutum eſt ſine anima rationali*: hic negat: ſed cum dico de homine erudito: *quod ſit homo, ſine eruditione*, non nego eruditionem de ipſo, nam eſt eruditus, ſed dico, hominem concipi poſſe, non conceptâ eruditione. Hinc oritur diſtinctio inter abſtractionem negationis, qualis eſt prior, & præciſionis, qualis eſt poſterior; de qua utrâque in doctrinâ de *Proprio*, capite 13. hujus lib. 1.]

[5. Accurate hæc duo debent diſtingui, ex rebus conjunctis, unam rem intelligere, non intellecta re alia, & res duas intelligere, ſed intelligendo, unam rem de alia negari: nunquam poteſt corpus intelligi, negatâ, aut longitudine, aut latitudine, aut craſſitie: ſed poteſt intelligi longitudo, non intellecta latitudine, & latitudo, non intellecta craſſitie.]

Quæſt. IX *Quid eſt corpus?*

Corpus eſt magnitudo tribus modis diviſibilis. Huc pertinet omnis quantitas ſubſtantiæ corporeæ, *quia omne corpus trina dimenſione præditum eſt.*

1. Dimenſio vocatur, quâ res aliqua poteſt menſurari, diciturque illa trina in corpore, quia corpus menſurari poteſt, & ſecundum longitudinem, & ſecundum latitudinem, & ſecundum craſſitiem. [Quæritur, an non detur quarta dimenſio, aut quinta, nempe profunditas, aut altitudo, nam ſecundum utramque corpus menſurari poteſt? Reſp. profunditatem & altitudinem non eſſe diſtinctam dimenſionem à craſſitie, nam omne quod eſt craſſum, reſpectu termini ſuperioris, eſt altum: reſpectu inferioris, eſt profundum: quod liquet in monte, qui eſt longus, latus & craſſus, & reſpectu apicis aut faſtigii, dicitur altus; reſpectu pedis aut βάσεως, dicitur profundus.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

2. *Tribus modis*, id eſt; in longitudinem, latitudinem, & craſſitiem, ut cubus.

3. *Corpus* hic ſignificat, non ſubſtantiam materialem, oppoſitam ſpiritui (ut in prædicamento ſubſtantiæ) ſed corpulentiam, id eſt, craſſitiem.

[5. Vox *corpus* ſumitur, vel mathematice, vel phyſice; mathematice ſignificat craſſitiem, tertiam corporis, phyſice accepti, dimenſionem; phyſice ſignificat ipſam ſubſtantiam, quæ longitudine, latitudine, & craſſitie, hoc eſt, corpore mathematico, eſt prædita: & tum vel ſignificat totum compoſitum, conſtans materia & forma, & ſic opponitur ſpiritui; vel partem ſubſtantiæ corporeæ materialem, & ſic opponitur formæ; quemadmodum dicimus, corpus eſſe materiam hominis, in oppoſitione ad formam, animam rationalem: ipſum vero hominem totum, dicimus eſſe corpus, id eſt, ſubſtantiam corpoream, in oppoſitione ad ſpiritum.]

Quæſt. X. *Qui ſunt termini magnitudinis?*

Termini lineæ, ſunt puncta; ſuperficiei, lineæ; corporis, ſuperficies.

[1. Terminus omnis, qui magnitudinem, vel inchoat, vel claudit, vel continuat, ſemper eſt indiviſibilis, id eſt, nunquam poteſt dividi in iſtam magnitudinem, quam terminat: & ſic dicitur linea terminus ſuperficiei, quia non poteſt dividi in latitudinam, nam in longitudinem diviſibilis eſt: ſic & ſuperficies, quamvis poſſit dividi, in longitudinem, & latitudinem, quia tamen non poteſt dividi in craſſitiem, dicitur terminus corporis: Ideoque diſtinguendum eſt inter lineam, ac ſuperficiem, ſpectatis, ut ſpecies quantitatis, & ſic ſunt diviſibiles: & ut terminos, & ſic ſunt indiviſibiles, ſcilicet iſtâ diviſione, quâ dividi poteſt ipſa magnitudo, quam terminant.]

[2. Omnis terminus, cujuſcunque quantitatis, eſt indiviſibilis, vel ſimpliciter, ut punctum, quod eſt terminus lineæ, hoc enim nullo modo dividi poteſt, vel ſecundum quid, hoc eſt, non poteſt dividi eo modo, quo dividitur ipſa magnitudo, quam terminat, licet dividi poſſit, alio modo: ſic linea, quæ eſt terminus ſuperficiei, non poteſt dividi in latitudinem, in quam dividitur ſuperficies, & ſic eſt indiviſibilis, licet, dividi poſſit in longitudinem, at ſic non eſt terminus ſuperficiei, ſed ſpecies magnitudinis, diſtincta à ſuperficie.]

Quæſt. XI. *Quid eſt tempus?*

Tempus eſt quantitas continua fluens: ut, *hora*, *dies*, *annus*, *olympias*.

[1. Ut natura *temporis* recte intelligatur, ſciendum eſt, quod tempus, partim ſit ens reale, partim ens rationis: ens reale eſt, in quantum ſignificat durationem corporum: ens rationis eſt, in quantum iſtam durationem menſuramus: hoc enim à nobis eſt, durationem rerum per dies, menſes, annos numerare.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

[2, *Tempus, Ariſtoteli* definitur, *numerus, motus, ſecundum prius, & poſterius*; in qua definitione, *numerus* ſumitur, non pro numero numerante, ſed pro numero numerato, ut hic ſit ſenſus, tempus eſt numerus, id eſt, tempus eſt duratio corporis numerata. *Motus* intelligitur potiſſimum cœleſtis, & poſt cœleſtem artificialis, qualis eſt in gnomonibus : *ſecundum prius & poſterius*, ſignificant partes temporis priores, & poſteriores : pars temporis prior eſt, quæ præteriit : pars poſterior temporis eſt, quæ futura eſt, momenta non ſunt partes temporis, ſed termini tantum, & inchoantes, & continuantes, & claudentes tempus.]

3 Omnis quantitas habet partes extra ſe invicem, ſed interdum ſimul exiſtunt, uti ſunt partes magnitudinis, interdum non ſimul exiſtunt, ſed una poſt aliam, uti ſunt partes temporis, quæ nunquam ſunt ſimul: quemadmodum unus quadrans horæ exiſtit poſt alterum; ſic hora decima exiſtit poſt nonam: undecima poſt decimam; ſic dies Martis exiſtit poſt diem Lunæ; Mercurii, poſt Martis; dies Jovis, poſt Mercurii, &c.

Quæſt. XII. *Qui ſunt termini temporis?*

Momenta, ſive τὰ νῦν. His enim copulantur partes temporis, ſicut partes lineæ copulantur punctis.

1. *Partes temporis*) ſunt præteritum & futurum : præſens non eſt pars temporis, ſed terminus, partem temporis præteritam conjungens futuræ parti: nam omne tempus diviſibile eſt: at præſens eſt indiſibile.

[2. Recepta eſt opinio, omne continuum, eſt diviſibile in infinitum : et tempus eſt continuum ; ergo & diviſibile in infinitum : omne autem diviſibile, in partes dividitur, aut ſaltem dividi poteſt, quæ ipſæ partes, ulterius dividi poſſunt: ſed momenta omni modo ſunt indiviſibilia: ergo non poſſunt dici partes temporis : nam nihil tam velox eſt ac momentum : ſi enim concipias, jam aufugerit.]

Quæſt. XIII. *Quid eſt quantitas diſcreta?*

Quantitas diſcreta eſt, cujus partes non copulantur communi termino : ut, *duo, tria, decem*,

1. Decem unitates nullo communi vinculo colligantur.

2. *Quantitas diſcreta* vocatur unâ voce numerus; eſtque is, vel numerans, vel numeratus : numerans, aliis abſtractus, formalis, ut unum, duo, tria : atque hic pertinet adhoc prædicamentum: numeratus, aliis concretus, materialis, dicitur, ipſa res, quæ numeratur, ut decem libri, mille pedites; eſtque aliorum prædicamentorum.

[2. Diſputari ſolet, an unitas ſit numerus, quia unitas eſt indiviſibilis, quantitas autem, ut omnis numerus, eſt diviſibilis? Reſp. ſi rem ex vero judicemus, non eſt unitas numerus : nam numerus eſt unitatum collectio, ac

unitas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

unitas non eſt collectio: ergo non eſt numerus: præterea, unitas eſt principium numeri: at principium non eſt idem cum principiato: ergo, nec unitas eſt eadem cum numero.

[Quæſt XIV. *Quid de loco, oratione, ac motu ſtatuendum?*

Locus definitur, *ſuperficies corporis ambientis*: atque hactenus referri debet ad ſuperficiem. *Oratio* & *motus* non ſunt ſpecies quantitatis, ſed quanta per accidens.]

[1. *Superficies* idem eſt, quod latitudo ſeu planities; eſtque vel convexa, vel concava: *locus eſt ſuperficies*, utriuſque generis; dicitur vero ſuperficies *corporis ambientis*, quia non quælibet latitudo, ſed ea tantum eſt locus, quæ proxime aliud corpus cingit, & rem locatam intra ſe continet.]

[2. Eſt quidem illa loci definitio vulgaris, qua definitur, ſuperficies corporis ambientis, ſed vero non ſatis recte: nam in græco Ariſtotelis textu, invenitur vox πέρας, quæ ſignificat non ſuperficiem, ſed terminum, nam ſuperficies græce dicitur ἐπιφάνεια: eſt quidem omnis ſuperficies terminus, ſcilicet corporis, quia à ſuperficie corpus incipit, & in ſuperficiem deſinit, & partes corporis, mathematice ſumpti, uti hic ſumitur, ſuperficie copulantur, non tamen omnis terminus eſt ſuperficies, ideoque locus optime definitur terminus, non ſuperficies, præterea cum ſuperficies tantum ſignificet longitudinem, & latitudinem, corpus autem locatum ſit non tantum longum, & latum, ſed inſuper craſſum, quomodo poteſt corpus extenſum in longitudinem, latitudinem & craſſitiem, recipi in loco, qui tantum eſt longus & latus, qualis eſt ſuperficies? ubi enim recipietur corporis locati craſſities? debet enim locus & locatum ſibi invicem reſpondere in dimenſione; quare ſicut corpus locatum eſt præditum trina dimenſione, hoc eſt longum, latum & craſſum, ita oportet locum quoque eſſe non tantum longum & latum (quod ſignificatur per vocem *ſuperficies*) ſed & craſſum, ut ipſe locus reſpondeat corpori locato.]

[3. Cum locus definitur, *ſuperficies corporis ambientis*: non eſt exiſtimandum, illam definitionem eſſe perfectam: nam omnis locus, eſt trinæ dimenſionis: at ſuperficies eſt tantum duarum dimenſionum: eſt enim tantum longitudo & latitudo: inſuper extimum cœlum non eſſet in loco, ſi locus eſſet ſuperficies corporis ambientis, quia nullam ſuperficiem ullius corporis extra ſe habet; alioquin non foret extimum: melius definitur, *ſpatium rei locatæ*.]

[4. *Oratio & motus* dicuntur quanta per accidens, quatenus partes habent diverſas, & ſibi invicem ſuccedentes: orationis partes, ſunt voces; & partes motus ſunt partes *termini ad quem*: id eſt, ejus, quod motu producitur, ut partes calefactionis, ſunt partes caloris.]

[5. *Oratio* ſpectari poteſt, ut vox; & ſic eſt qualitas tertiæ ſpeciei; eſt enim ſonus: vel ſpectari poteſt, ut conſtat dictionibus, & ut dictiones conſtant ſyllabis, ſyllabæ litteris: hoc poſteriori ſenſu, dicitur *oratio* quantitas, quatenus dividi poteſt in voces, & voces in ſyllabas, & ſyllabæ in litteras.]

[5. *Motus* dicitur quantitas, reſpectu termini ad quem: quia enim is ſemper eſt diviſibilis, & *motus* non diſtinguitur à termino ad quem, ipſe motus dicitur quoque diviſibilis, conſequenter quantus: nam nihil eſt diviſibile, niſi quantum: quodcunque enim dividitur, in partes dividitur; ſed ſolum quantum aut quantitas habet partes: ergo ſolum dividi poteſt.]

Quæſt. XV. *Quot ſunt notæ quantitatis?*

Tres.

Quæſt. XVI. *Quæ eſt prima nota?*

Non habere contrarium.

1. Illa non ſunt confundenda, *habere contrarium*, & *ſuſcipere contrarium*: hoc certum eſt, quantitatem unam, non eſſe contrariam alteri: ſic verbi cauſa, unus dies non eſt contrarius alteri, quatenus eſt temporis, ſed poteſt dici contrarius alteri, ratione frigoris, aut caloris, & ſic poteſt ſuſcipere qualitates contrarias.

[2. Contraria ſe mutuo expellunt ex eodem ſubjecto: expellere, eſt agere: at quantitas (cum ejus nulla ſit efficacia) non agit: quia ſequitur materiam, quæ eſt principium paſſivum, non activum.]

[3. Quod materia dicatur principium paſſivum, ideo eſt, quia recipit formam: recipere autem eſt pati, & forma eſt principium activum, licet recipiatur, quia informat materiam, informare eſt agere: ſic ſenſus dicitur potentia paſſiva, quia recipit ſpecies ſenſibiles, ipſa objecta ſenſibilia, per ſpecies agunt in ſenſus, eos movendo, movere autem, eſt agere.]

4. Quantitas una alteri non eſt contraria per ſe ac ratione ſui, quamvis poſſit eſſe contraria, ratione qualitatis advenientis: ſic tempus hybernum, eſt contrarium æſtivo, non per ſe, ſed per frigus & calorem, qualitates utrinque advenientes.

5. Quantitas poteſt recipere contrarium, ut, linea recta poteſt fieri curva, ſcilicet mutatione ſui.

6. Debet diſtingui accuratè inter hæc duo: habere contrarium, &, ſuſcipere contrarium: quantitas nulla alteri contraria eſt, nec linea ſuperficiei, nec ſuperficies corpori; ſed tamen poteſt eadem linea ſuſcipere contrarium, ut, ex recta fieri obliqua.

Quæſt. XVII. *Quæ ſecunda?*

Non recipere magis & minus. *Quantitas quidem major fit, ſed non fit magis quantitas.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. *Recipere magis & minus*, ſignificat, definitionem, uni magis competere, quam alteri: atqui definitio quantitatis, quâ definitur accidens, quod per ſe partem habet extra partem, non magis competit quantitati magnæ, quam parvæ, non magis giganti quam nano.

2. Quantitas major non eſt magis quantitas, quam minor, quia definitio & eſſentia quantitatis, quà definitur accidens, habens partem extra partem, non magis convenit majori quantitati, quam minori. Sic trabs centumpedalis, eſt quidem major trabe decempedali, ſed non eſt magis quantitas, trabs centumpedalis, quam decempedalis, quia non minus convenit definitio quantitati huic, quam iſti.

Quæſt. XVIII. *Quæ tertia?*

Res ab illa dici æquales aut inæquales.

1. In prædicamento ſubſtantiæ, quantitatis, & qualitatis, fundatur ratio triplex, tum convenientiæ, tum diſcrepantiæ: quæ conveniunt in ſubſtantia, dicuntur eadem; quæ diſcrepant, diverſa; quæ conveniunt in quantitate, dicuntur, aut æqualia aut paria, quæ diſcrepant, aut inæqualia, aut imparia, prout fuerit quantitas continua aut diſcreta; quæ conveniunt in qualitate, dicuntur ſimilia, quæ diſcrepant, diſſimilia.

2. A quantitate continuâ res dicuntur æquales, aut inæquales: ſic *trabs decempedalis* eſt æqualis *trabi decempedali*.

3. A diſcreta quantitate res dicuntur pares aut impares: ſic *duo equi* ſunt pares *duobus hominibus*.

CAPUT VI.

Quæſt. I. *Quid eſt qualitas?*

QUalitas eſt *accidens*, à quo ſubjectum quale duntaxat *denominatur*.

[1. Definitio qualitatis hæc, eſt imperfecta, quia ipſa eſt ſummum genus, quod perfecte definiri nequit, ideoque hæc definitio, non eſt exigenda, ad leges perfectæ definitionis; porro, cum qualitas definitur accidens, notandum venit, accidens hic intelligi prædicamentale, quod opponitur ſubſtantiæ: non prædicabile, quod opponitur eſſentiæ, aut proprio etiam eſſentiali: ſecundo, cum accidens prædicamentale vel ſpectetur ut ſubjecto ineſt, vel ut illud tantum denominat, qualitas utroque modo eſt accidens, ita color & inhæret parieti albo, & eum denominat, at relatio, actio, paſſio, ubi, quando, ſitus & habitus, magis ſunt accidentia denominationis, quem inhæſionis, quia ſubjectis, à ſe denominatis, non inhærent, inſtar qualitatis, aut quantitatis.]

2. Res in aliis Accidentium prædicamentis diſpoſitæ ab iis quoque quales dicuntur; ſed non quales tantum; verum etiam alio nomine denominantur. Quod ut intelligatur, notandum eſt, quod variæ ſunt formulæ, quibus aliquid de alio

de alio quæritur, ſcilicet, quid eſt res? qualis eſt res? quomodo res ſe habet? quanta eſt res? quid agit? ubi eſt res? quando eſt res? &c.

3. Ad primam quæſtionem, quid eſt res? Reſpondetur ex primo prædicamento ſubſtantiæ: ad ſecundam quæſtionem, qualis eſt res? reſponderi poteſt ex omnibus reliquis novem prædicamentis, ſed ex iiſdem reſponderi poteſt ad alias & reliquas interrogandi formulas, excepta qualitate, ex qua tantum reſpondetur ad ſolam hanc quæſtionem, qualis eſt res? non item ad alias, & hoc eſt, quod ſignificat Author, cum inquit, à qualitate ſubjectum *quale duntaxat* denominari.

Quæſt. II. *Quot ſunt ſpecies qualitatis?*

Quatuor: 1, habitus & diſpoſitio: 2, potentia & impotentia naturalis: 3, patibilis qualitas & paſſio: 4, forma & figura.

1. Quod ſingulis qualitatibus duo dentur nomina, id non eſt factum, quaſi ſub nominibus duobus diſtinctæ indicentur qualitates, ſed ſignificatur tantum una qualitas, gradu, tempore, perfectione, aut alia circumſtantia accidentali, diſtincta à ſe ipſa, vel alia ſuæ ſpeciei.

2. Levis aliqua, hujus, aut illius artis perceptio, v. c. Muſicæ, vocatur diſpoſitio, ejuſdem peritia plena, perfectaque, vocatur habitus: quibus duobus vocabulis, non ſignificatur duplex qualitas, ſed eſt una, eademque qualitas, quæ nunc venit nomine diſpoſitionis, quando ſcilicet adhuc eſt imperfecta, nunc venit nomine habitus, quando eſt perfecta, ut hic tantum ſit diſcrimen graduum, perfectionis aut imperfectionis; & ſic ſe res habet in aliis ſpeciebus qualitatis.

Quæſt. III. *Quid eſt habitus?*

Habitus eſt qualitas *Adventitia* ad operandum cum facilitate.

[1. *Adventitium* hic opponitur naturali, prout illud dicitur tale, quod vel naturam rei conſtituit, vel conſtitutam immediate ſequitur: priori modo, dicitur naturalis homini rationalitas, poſteriori, riſibilitas, & hoc ſenſu, ſecunda ſpecies qualitatis, ſcilicet potentia dicitur naturalis; *Adventitium* ergo eſt, quod nec conſtituit naturam ſubjecti, nec eam conſtitutam immediate conſequitur; ſic nullus habitus eſſentiam hominis conſtituit; neque enim eſt ejus anima, neque ejus corpus: nullus quoque eſſentiam hominis immediate conſequitur; neque enim ullus, eſt proprietas hominis, aut cum illo reciprocatur: nam non licet mihi dicere: omnis homo eſt eruditus, aut, omne eruditum eſt homo: ut quidem dico: omnis homo eſt riſibilis, &, omne riſibile eſt homo. Habitus ergo dicitur adven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ventitius, quando præter naturam & proprietates, ſubjecto ſuperaccedit, ſive infundatur à Deo, ſive frequenti actuum exercitio comparetur ab homine prioris exemplum eſt donum linguarum, quod Deus infudit Apoſtolis tempore Pentecoſtes; poſterioris exemplum eſt eruditio, quæ frequenter ſtudendo accipitur; priores habitus, dicuntur infuſi, poſteriores, acquiſiti: finis autem omnium habituum, eſt promptitudo & facilitas in operando: ſic, per donum linguarum, Apoſtoli promptè & facile linguas quaſvis ſunt locuti: per eruditionem acquiſitam, homo prompte & facile res quaſvis, cognoſcit.]

[2. Non debent hæc duo vocabula confundi, *Acquiſitum*, & *Adventitium*; omnis habitus, eſt qualitas, adventitia, ſed non omnis, eſt qualitas acquiſita, habitus enim infuſus, eſt qualitas adventitia, ſed non acquiſita; nam repugnat, eundem habitum, eſſe infuſum, & acquiſitum: ſic & habitus innatus, & concreatus, ſunt qualitates adventitiæ, ſed non acquiſitæ; nempe quatuor generum ſunt habitus, innati, ut peccatum originis, concreati, ut juſtitia originalis, infuſi, ut donum linguarum in Apoſtolis, acquiſiti, ut Muſica, ſive ars canendi; hi omnes, ſunt qualitates adventitiæ, quia nullus iſtorum habituum, aut eſſentiam hominis conſtituit, aut conſtitutam, immediate ſequitur, quod in ſingulis patet; nam peccatum originis, nec eſſentiam hominis conſtituit, nec eam immediate ſequitur, quia ab ea abeſſe poteſt; abfuit enim ab eſſentia humana Chriſti: at quod eſſentiam rei conſtituit, aut eam immediate ſequitur, ab ea abeſſe, nullo modo poteſt; ſic juſtitia originalis, adventitia eſt qualitas, quia ab eſſentia humana abeſſe poteſt. uti nunc ab omni homine abeſt, ideoque nec eſſentiam hominis conſtituit, nec eam immediate ſequitur, non tamen eſt qualitas acquiſita, nec hæc, nec prior, nam primus homo juſtitiam originalem, ſuis viribus non acquiſivit, ſed fuit ei concreata, nec nos peccatum orginis acquirimus, ſed illud nobis eſt connatum; ſic & habitus infuſi, ſunt quidem qualitates adventitiæ, quia neque eſſentiam immediate ſequuntur; nam donnm linguarum in Apoſtolis, nec fuit eſſentia illorum, nec proprietas, non tamen hic habitus, loquendi diverſis linguis, fuit qualitas ab Apoſtolis acquiſita ſtudio, & labore, neque enim ſtuduerant, ſed cœlitus à Deo infuſa, at quarti generis habitus, ut artes omnes, & ſcientiæ, v. c. Muſica, ſunt qualitates, ſimul & adventitiæ, & acquiſitæ: Muſica enim, nec eſſentiam hominis Muſici conſtituit, neque eam, ut proprium, immediatè ſequitur, ergo eſt adventitia: præterea, quia neque connaſcitur Muſico, neque concreatur, neque infunditur, ſed frequenter canendo acquiritur, eſt inſuper qualitas acquiſita.]

3. Habitus, alii ſunt corporis, alii ſunt animi, Priores ſunt, qui ope & beneficio organorum corporis, exercentur, ut ars natandi. Poſteriores ſunt, vel intellectûs, vel voluntatis: Habitus intellectus, vulgo dicuntur intellectuales, ſuntque, intelligentia, ſcientia, ſapientia, prudentia, & ars; voluntatis habitus, ſunt, vel boni, vel mali: boni, ſunt virtutes morales: mali, ſunt vitia. Hi omnes ſunt adventitii & acquiſiti crebris actionibus. Fides eſt qualitas quidem adventitia, ſed non acquiſita, verum infuſa.

Quæſt. IV. *Quid diſpoſitio?*

Diſpoſitio eſt habitus imperfectus.

Diſpoſitio differt ab habitu, gradu tantum, ſeu imperfectione.

Quæſt. V. *Illuſtra rem exemplo.*

Si quis in arte aliqua, ſcientia, aut virtute, puta Logicâ, Phyſicâ, aut Juſtitiâ, aliquantulum profecit, is diſpoſitione affectus eſt: ſi quis artis, ſcientiæ, aut virtutis, culmen attigit, is dicitur eſſe præditus habitu.

Quæſt. VI. *Quid eſt potentia Naturalis?*

Potentia naturalis, eſt qualitas, ſenſibus non obvia, qua ſubjectum natura ſua aptum eſt ad agendum vel patiendum.

[1. Omne operandi principium, eſt, vel potentia naturalis, vel habitus, inter accidentia, vocaturque utrumque in Philoſophia, actus primus, quemadmodum ipſa operatio, dicitur actus ſecundus.]

[2. Notanter dico *inter accidentia*, ipſa forma ſubſtantialis, à qua potentiæ naturales fluunt, & in qua habitus recipiuntur, eſt principium operandi, ſed inter ſubſtantias, & eſt actus primus, ſed ſubſtantialis: at vero potentia naturalis, & habitus, ſunt actus primi, ſed accidentales, hinc, cum anima, quæ eſt forma, definitur actus primus, additur ſubſtantialis, quia eſt ſubſtantia: at viſus eſt actus primus, quia principium eſt videndi, ſed accidentalis, quia eſt accidens.]

3. Nullus actus primus ſenſu externo percipitur, bene tamen, actus ſecundus: ſic, nec potentia canendi, nec habitus canendi, ipſa Muſica, auditur: ſed vero utriuſque operatio, τὸ canere, & ſic in aliis.

[4. Actus primus, cum eſt naturalis potentia, vel ſpectatur, ut proprietas animam conſequens, vel ut certæ parti corporis alligatus: priori modo nunquam tolli poteſt à ſubjecto: poſteriori modo poteſt tolli, & ſæpe tollitur una cum actu ſecundo: v. c. poteſt tolli & tollitur à ſurdo τὸ audire, actus ſecundus, item potentia audiendi, actus primus, prout alligatur auribus, ex quarum indiſpoſitione aufertur: ſed non poteſt tolli potentia audiendi, in quantum immediate ſequitur animam hominis ſentientem: ſic enim unà ab homine tolleretur ipſa anima ſentiens, atque homo ſurdus non amplius foret animal, quod eſt abſurdum.]

[5. Omnis potentia naturalis, in rebus animatis, & organicis, dicitur vel prima, vel ſecunda; prima, quæ cum ipſa anima per totum corpus eſt diffuſa: ſecunda, quæ

certæ

certæ parti corporis, & organi alligatur; illa tolli non poteſt, hæc poteſt, v.c. viſus, prout eſt proprietas animæ ſentientis, cum ipſa anima ſentiente diffunditur per totum corpus: & ſic tam parum tolli poteſt ab homine, quam parum tolli poteſt ipſa anima ſentiens: ſed cum ſpectatur viſus, prout potentia videndi alligatur oculo, quatenus ea parte corporis, & iſto tantum organo, videmus, tolli poteſt: priori modo viſus, ut eſt potentia prima, nullo modo aufertur à cæco, quia ſic cæcus exueretur anima ſentiente, conſequenter, & natura animalis, ac non eſſet animal, quod eſt falſum; ſed poſteriori modo, viſus, ut eſt potentia ſecunda, eſt actus primus & principium operandi, æque ac potentia prima, ſed actus ſecundus, eſt ipſa operatio: verbi cauſa, videre, eſt actus ſecundus, viſus eſt potentia ſecunda, & actus primus; potentia videndi, ut extra oculum, immediate ſequitur animam ſentientem, & cum ea diffunditur per totum corpus, eſt & potentia prima & actus primus.]

[6. Non debent in Philoſophia confundi, actus primus, & potentia ſecunda; nempe, actus primus dicitur tum de potentia prima, tum de potentia ſecunda, actus ſecundus tantum dicitur de operatione: verbi cauſa, audire, eſt actus ſecundus, potentia illa audiendi, quæ proprie & proxime ineſt auri, ut inſtrumento audiendi, diciturque ſecunda, vocatur actus primus, ſed & ſic dicitur potentia audiendi prima, quæ cum anima ſenſitiva, cujus eſt proprietas, diffunditur per totum corpus, quia eam, ubicunque eſt diffuſa, immediate ſequitur: habet autem diſtinctio tantum locum in rebus animatis, ſcilicet plantis, brutis, & hominibus, ſcilicet, qua potentia dividitur in primam & ſecundam: ſed diviſio actus in primum & ſecundum, qua actus primus, eſt ſimpliciter principium operandi, actus ſecundus eſt operatio, locum etiam habet in rebus inanimatis: ſic in igne, eſt principium primum calefactionis, quo calefacit, vocaturque actus primus, ipſa ſcilicet forma ignis, unde venit actus ſecundus, ſcilicet, calor, quem extra ſe producit: porro, cum actus primus, ſit vel ſubſtantialis, vel accidentalis, ſubſtantialis ſit ipſa forma, quæ eſt ſubſtantia, & ſimul principium operandi, ut anima rationalis in homine, accidentalis eſt accidens aliquod, per quod forma operatur, qualis eſt potentia intelligendi, ſive intellectus in homine: quando hic actus primus dicitur de potentia naturali, intelligitur actus primus accidentalis, non ſubſtantialis.]

[7. *Nec potentia naturalis, nec habitus*, incurrunt in ſenſus, ut quidem tertia, & quarta ſpecies qualitatis; poſſumus videre aliquem ambulantem, ſed non poteſt videri potentia ambulandi, neque habitus: differt tamen potentia naturalis ab habitu, quod potentia naturalis fluat à natura, habitus non item; naſcimur enim præditi potentia ſentiendi, videndi, tangendi, audiendi, ſed non naſcimur præditi habitu: ille vero crebris actionibus acquiritur, aut inditur aliunde: illa facit ſubjectum agere vel pati; hic, facilitatem confert agendi vel patiendi. Unuſquiſque quidem canere poteſt, ſed non cum facilitate, ſervans modulos, & iis ſeſe accommodans: qui vero ſervant iſtos modulos, illi canunt cum facilitate: poſſe canere, eſt à potentia naturali: facile & bene canere, eſt ab habitu.]

[8. Cum potentia naturalis dicitur fluere à natura; ſignificatur,

naturam ſeu eſſentiam ſubjecti, id eſt, ejus vel materiam vel formam, eſſe cauſam emanativam potentiæ naturalis, id eſt, illâ poſitâ, hanc poni, & vice verſa, ac ſic nullus habitus eſt à natura, ne quidem ille, qui ſubjecto, vel connaſcitur vel concreatur: nam licet uterque ſimul exiſtat, cum ipſa natura ſubjecti exiſtente, non tamen ſe mutuo ponunt & tollunt, nam habitus omnis ſeparari poteſt à ſubjecto, eo manente ſalvo, etiam qui connatus eſt, aut concreatus; ita habitus connatus, peccatum originis non fuit in Chriſto, ſalvâ tamen Chriſti naturâ humanâ: & habitus concreatus, poſt lapſum Adami, non fuit amplius in eo, ſalva manente natura ejus; at nulla potentia naturalis tolli poteſt à ſubjecto, eo ſalvo, quod tamen intelligendum eſt de potentia prima, non de ſecunda: nam hæc, quia alligatur certo corporis organo, tolli poteſt, & ſæpe tollitur, per indiſpoſitionem ſubjecti; quemadmodum in cæco tollitur potentia ſecunda videndi viſus, in quantum eſt in oculo, per hujus indiſpoſitionem; at prima potentia videndi, quæ una cum anima diſpeſcitur ac diſpergitur per totum corpus, atque immediate ab eo emanat, tolli nullo modo poteſt, niſi hominem ipſa anima ſentiente, conſequenter & natura animalis, exueris, quod eſt abſurdum.]

[9. Potentia vulgò dividitur in activam, paſſivam, & mixtam: activa eſt, quæ ſubjectum tantum facit agere, non pati, ut potentia calefaciendi in igne; paſſiva eſt, quæ ſubjectum tantum facit pati, ut potentia calefaciendi in aqua, quæ & quamdiu calefit: potentia mixta eſt, quæ facit ſubjectum ſimul agere & pati, ut intellectus & ſenſus, nam dum ſpecies, vel intelligibiles, vel ſenſibiles, recipiunt, patiuntur; dum per illas intelligunt vel ſentiunt, agunt; dum intellectionem & ſenſionem intra ſe recipiunt, iterum patiuntur.]

Quæſt. VII. *Quid impotentia?*

Impotentia, eſt diminuta potentia.

Quamvis particula in plerumque neget, ut *indoctus*, *injuſtus*; hic tamen non negat potentiam naturalem, ſed eam ponit, verum imperfectam & imminutam. [Notandum hic venit diſcrimen, inter potentiam naturalem primam & ſecundam, quod in rebus animatis & organicis locum habet tantum. Prima, fluit immediate ab anima, eſtque proprietas ejus, à ſubjecto ſuo inſeparabilis. Potentia ſecunda, eſt eadem quæ prima, ſed prout certæ portioni corporis aut organo adſtringitur, cujus beneficio functiones ſuas exercet: hæc, tolli poteſt atque imminui: & de hac intelligitur definitio impotentiæ.]

Quæſt. VIII. *Adde exemplum?*

Ingenium, indoles, memoria, ſenſus, robur, &c. ſunt potentiæ, ſive facultates naturales: quum hæ dotes admodum imperfectæ ſunt, veluti, ſi quis obtuſo ſit ingenio, labili memoria, infirma valetudine, &c, dicuntur impotentiæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IX. *Quid eſt qualitas patibilis?*

Patibilis qualitas eſt, quæ efficit paſſionem in *ſenſu*, hoc eſt, quæ facit *ſenſum pati.*

1. Clarius, *Patibilis qualitas eſt, quæ percipitur uno ſenſu externo.*

2. Dicitur hujus tertiæ ſpeciei qualitas, *patibilis*, active, non paſſive, non quia ipſa aliquid patiatur, ſed quia ipſa facit aliud pati: ſic frigus nihil patitur, ſed facit manum, vel tactum pati.

3. Quodcunque aliud recipit, id dicitur *pati* ab eo, quod recipit: *pati* enim eſt, recipere effectum agentis in ſe: quia igitur patibilis qualitas recipitur in ſenſu, facit ſenſum pati.

4. *Pati*, non ſignificat, primo, tolerare injuriam, nec ſecundò, commoveri, quo ſenſu affectus dicitur paſſio, ſed tertio, recipere in ſe qualitatem, vel realem, ut cum manus recipit calorem, vel intentionalem, ut cum oculus recipit colorem, id eſt, coloris imaginem, quam vocant ſpeciem viſibilem.

[5. Omnis paſſio, à patibili qualitate, in ſenſum introducta, duplici fit modo: vel ſic, ut ipſa qualitas organon ſentiendi ſubeat, illudque penetret, tali modo, calor, ipſum ſubit tactum: vel ſic, ut non ipſa qualitas, ſed ejus imago atque ſimulachrum, organon ſentiendi attingat: ſic color ipſe, viſum, aut oculum, non intrat, cum videtur, nam manet in re colorata, ſed ejus tantum imago, ſimulachrum, viſum in oculo ſubit atque attingit: hanc vulgo vocant ſpeciem viſibilem, & intentionalem, quia à viſu, quaſi intenditur, tanquam medium ad videndum.]

6. Sic viſus videndo patitur, quia recipit effectum coloris & lucis in ſe, ſcil. ſpecies viſibiles, quibus in oculo impreſſis, videt. Species viſibiles, & omnes ſenſibiles, vulgo intentionales, ſunt imagines rerum, viſibilium ac ſenſibilium; quæ ab iis fluunt, per aërem vagantur, & in oculo atque cæteris organis ſentiendi recipiuntur; & ſic efficiunt viſionem, cæteraſque ſenſiones.

7. Per *ſenſum*, intellige, externum, non internum.

8. Senſus dicitur externus, qui in exteriori parte corporis, functiones ſuas exercet: ut viſus in oculo, auditus in aure, &c. internus, qui in interiori parte corporis, puta cerebro, operatur, ut fantaſia, memoria, &c.

[9. Vulgo dicitur, nec male, objecta movent ſenſus, uti & movent appetitum, ita elegans pictura movet viſum ad videndum, gratus cibus appetitum ad appetendum: ſi objecta movent, agunt; movere enim eſt agere, ergo ſenſus & appetitus moventur; moveri eſt pati, ergo ſunt potentiæ ſeu facultates non activæ, ſed paſſivæ, quia aliquid in ſe recipiunt, vel intentionaliter vel realiter, atqui quod recipit, patitur ab eo, quod recipit: itaque, licet, *videre*, *audire*, &c. Grammaticæ ſint verba activa, Logicæ tamen paſſionem ſignificant.]

Quæſt. X. *Quid Paſſio?*

Paſſio eſt, patibilis qualitas, quæ ſubito fit & cito perit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XI. *Da exemplum.*

Lux,color,ſonus,odor,ſapor,calor,frigus, humiditas,ſiccitas,gravitas,levitas.&c. ſunt qualitates patibiles, ſi aliquandiu permaneant in ſubjecto: at ſi cito evaneſcant, ut pallor ex metu, rubor ex verecundia, dicuntur paſſiones.

[1. Quod, quæ hic dicitur paſſio, ſubitò fiat ac cito pereat, patibilis qualitas diutius permaneat in ſubjecto, ejus rei ratio hæc eſt, quia hæc cauſam habet in ſubjecto minus firmam, minus radicatam, ac maxime mutabilem, illa non item, quando enim aliquis impalleſcit ex metu, propter malum aliquod imminens, ſubitò objectum, metus ille facile mutatur, cauſa palloris, ideoque ſtatim & pallor deſinit, metu, cauſa ejus, ceſſante: at ſi quis ſit pallidus ex naturali temperie phlegmatica, ſeu frigida & humida, quia hujus palloris cauſa, temperies pituitoſa, altas egit in ſubjecto radices, nec facile mutatur, etiam pallor inde ortus diutius manet, nec facile mutatur; prior pallor vocatur paſſio, poſterior, patibilis qualitas.]

Quæſt. XII. *Quid eſt figura?*

Figura eſt qualitas orta ex terminatione magnitudinis: ut, *triangulum, circulus, ſphæra, pyramis, cylindrus.*

1. Tria hic ſunt diſtinguenda accuratè.

I. *Quantitas* ſive magnitudo, ut linea.

II. *Termini* magnitudinis, ut lineæ ſunt puncta.

III. *Id*, quod oritur ex magnitudinis (puta lineæ aut linearum) terminatione, punctis factâ.

b a△c	ab bc ac	quantitas, ſcil. 3. linearum aut 3. lineæ.

a b c ſunt termini linearum. Quod ex lineis cum ſuis terminis oritur, eſt figura. Hoc tertium vocatur *figura*: quæ in rebus quantis eſt quidem, cum & ſub colore, conſideratur tamen ſine colore: quando enim ſpectatur cum colore, vocatur forma, & definitur quæſt. ſeq.

Quæſt. XIII. *Quid eſt forma?*

Forma eſt figura cum colore: ut, *pulchritudo, deformitas.*

1. Forma hic non ſignificat alteram partem corporeæ ſubſtantiæ, ſed formoſitatem, quo ſenſu dicimus, aliquem eſſe *formâ* venuſtâ.

Quæſt.

Quæſt. XIV. *Quomodo differt figura & forma à patibili qualitate?*

Patibilis qualitas, uno tantum: figura & forma, pluribus ſenſibus percipitur.

Quæſt. XV. *Quot ſunt notæ qualitatis?*

Tres.

Quæſt. XVI. *Quæ eſt prima nota?*

Habere contrarium. Nam calor frigori, & albor nigrori contrarius eſt.

Cum qualitas dicitur habere contrarium, ſenſus eſt, quod una qualitas alteri contraria ſit, ſicut ſubſtantia & quantitas dicebantur non habere contrarium; quia nec una ſubſtantia alteri, nec una quantitas alteri eſt contraria. Contraria autem dicuntur hoc loco, duo entia, realia, vera, ac poſitiva, quæ ſub eodem genere plurimum diſtant: hæc nota convenit qualitatibus per ſe, quando vero contrarietas tribuitur ſubſtantiæ aut quantitati, id fit per accidens, & per ac propter qualitatem de qualitatibus.

[1. *Hæc nota non convenit ſecundæ aut quartæ ſpeciei qualitatibus, ſed tantum primæ aut tertiæ:* quia qualitates ſecundæ & quartæ ſpeciei ſibi invicem quidem opponuntur, ut cæcitas viſui, ſurditas auditui, ſed privative, non contrarie, quia alterum eorum, quæ hic opponuntur, non eſt vera res, ſed veræ rei negatio; at contrarietas eſt inter duo vera entia: cæcitas autem & ſurditas ſunt veri entis, ſcilicet, viſus & auditus, negationes: ſic & deformitas eſt pulchritudinis negatio. Non tamen omnibus qualitatibus primæ & tertiæ ſpeciei convenit hæc nota: quædam enim earum opponuntur privative, non contrarie, ut *lux & tenebræ, ſcientia & ignorantia, ſc. puræ negationis, non pravæ diſpoſitionis.*]

[2. Ignorantia puræ negationis dicitur, quando ipſi termini atque voces ignorantur, quibus aliquid effertur, qualis eſt in ruſtico reſpectu rerum mathematicarum: ignorantia pravæ diſpoſitionis dicitur, quando termini & voces quidem ſciuntur, ſed ſub illis cognitis erronea tenetur opinio, atque totius enuntiationis veritas ignoratur, ut, ſi quis ſciat, quid ſignificet vox cœlum, quid igneum, atque exiſtimet, cœlum eſſe igneum, quod falſum eſt, is dicitur laborare ignorantiâ pravæ diſpoſitionis, quia ipſius intellectus, dum errat circa hujus enuntiationis veritatem, prave diſponitur: prior ignorantia, privatio eſt, poſterior, habitus contrarius ſcientiæ.]

Quæſt. XVII. *Quæ ſecunda?*

Recipere magis & minus. Alius enim alio doctior, melior, aut prudentior, eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

[1. *Recipere magis & minus idem eſt, quod intendi & remitti.*]

[2. Res duobus modis augetur, & minuitur, vel per partes, vel per gradus; cum res augetur per partes, dicitur extendi, cum minuitur per partes, dicitur contrahi, & habet utrumque locum in quantitate, cum res fit, vel major, vel minor: Res augetur per gradus, cum manens ſub eadem quantitate, atque ſub iiſdem partibus, in iis recipit plures eſſentiæ ſuæ gradus, ac tum dicitur intendi: Minuitur per gradus, cum manens iterum ſub eadem quantitate, atque iiſdem partibus, aliquot gradus eſſentiæ amittit, & tum dicitur remitti; hoc utrumque habet locum in qualitate. Hæc nota non convenit omni qualitati, non ſaltem figuræ: unum enim triangulum non eſt magis triangulum quam alterum; ſed iis tantum competit qualitatibus, quæ contrarium habent, ut in prima & tertia ſpecie, vel etiam iis, quarum ſubjectum inæqualiter diſponi poteſt, ut in ſecunda ſpecie, ita V.C. viſus acutior eſt in juvene, minus acutus in ſene, quia oculus, ſubjectum ejus, melius eſt diſpoſitus tempore juventutis, quam ſenectutis. Qualitas dicitur remitti, cum admiſcetur ei qualitas contraria: intendi dicitur, cum liberatur à contraria qualitate; ſic tantum intenditur calor aquæ, quantum liberatur à frigore, & tantum remittitur calor, quantum ei admiſcetur frigoris.]

[3. Duplex cauſa eſt, ob quam qualitas recipit magis & minus, vel contrarietas, vel inæqualis diſpoſitio ſubjecti: contrarietas, eſt cauſa intenſionis & remiſſionis, quando vel una qualitas contraria alteri admiſcetur, & tum locum habet remiſſio, vel una ab altera, ſui contraria, liberatur, & tum locum habet intenſio: ſic, ſi aquam frigidam admiſcueris calidæ, remittitur calor, ſi aqua calida ex parte magis incaleſcat, ut amplius liberetur à frigore, dicitur calor intendi; inæqualis diſpoſitio ſubjecti, cauſa eſt intenſionis & remiſſionis, quando una eademque qualitas, vel magis, vel minus, afficit ſubjectum, ut lux matutina minus illuſtrat aërem, meridiana magis, & oculus ſenis minus videt, juvenis alicujus magis videt, non, ob liberationem à contrario, nam nec lux, nec viſus contrarium habent, ſed quia ſubjectum lucis, tempore matutino minus eſt diſpoſitum, nempe aër, propter vapores nondum diſcuſſos, ad recipiendum lumen, uti quidem eſt circa meridiem, & oculus ſenis, ſubjectum, viſus, minus eſt diſpoſitus, propter vel tunicas obſcuratas, vel humores exſiccatos, vel aliam, quãcunque cauſam, ad videndum, quam quidem eſt oculus juvenis.]

4. Si aqua, certa quantitate, in omnibus ſui partibus incaleſcat, primum tepeſcet, tum incaleſcet, tandem efferveſcet, illa caloris acceſſio, ſucceſſive facta, dicitur fieri per gradus, & ipſe calor, intendi, ſi aqua calefacta ſibi relinquatur, ſenſim redibit ad priſtinum frigus; cum ſic frigeſcit in iiſdem ſui partibus, dicitur calor remitti, ſed quando aquæ, jam calefactæ, ad aliquot gradus, affunditur nova aqua frigida, calor prioris aquæ, quia ad effuſam quoque aquam ſeſe extendit, eam calefaciendo, dicitur non intendi, ſed extendi, & quia per frigus effuſæ aquæ, aliquot gradus ſui perdit, dicitur remitti.]

[5. *Recipere magis & minus*, ſignificat, vel adverbia, *magis & minus*, prædicari de qualitatibus, vel definitionem qualitatis in genere aut in ſpecie, magis uni qualitati,

litati quam alteri, huic quam illi, vel minus convenire. Si priori modo ſumantur adverbia, conveniunt qualitatibus in concreto ſpectatis: dico enim recte, Petrus eſt magis doctus, Johannes eſt minus doctus: ſi ſecundo ſenſu accipiantur iſta vocabula, & applicentur qualitatibus in abſtracto conſideratis, nota iſta fallit, quia non eſt verum, nec recte dictum: doctrina Petri, eſt magis doctrina, & Johannis, eſt minus doctrina, quaſi definitio doctrinæ ejuſque eſſentia, magis competat doctrinæ Petri, quam doctrinæ Johannis, nam eſſentia & definitio cujuſcunque rei in indiviſibili ſunt poſitæ.]

[6. Dicitur qualitas ſpectari in concreto, quando ſpectatur cum ſubjecto, in quo eſt: ſic doctus, ſignificat doctrinam in docto; in abſtracto conſideratur, quando conſideratur abſque ſubjecto, in quo eſt, ſic doctrina, ſignificat doctrinam animi, non ſignificato homine docto, in quo eſt.]

[7. Hæc duo non pugnant, ut qualitas, verbi cauſa, virtus aut calor, dicatur per partes augeri ac minui, ratione quorum dividi poteſt, quæ partes hic ſunt gradus, quibus accreſcit, & decreſcit, & tamen eadem dicatur indiviſibilis in eſſentia ſua, quatenus definitio aut virtutis aut caloris, non magis competit virtuti, aut calori, intenſis, hoc eſt, magnis ac auctis, quam iiſdem remiſſis, hoc eſt, minoribus ac diminutis: definitio reſpondet eſſentiæ; ideoque ſi illa non ſit diviſibilis, ſecundum magis & minus, neque hæc erit.]

Quæſt. XVIII. *Quæ tertia?*

Res ab illa dici ſimiles, aut diſſimiles.

Duo entia, quæ conveniunt in ſubſtantia, dicuntur eadem, quæ non conveniunt in ſubſtantia, dicuntur diverſa: quæ conveniunt in quantitate, dicuntur æqualia, quæ non, inæqualia, vel paria aut imparia: quæ conveniunt in qualitate, ſimilia dicuntur, quæ non, diſſimilia.

CAPUT VII.

Quæſt. I. *Quid ſunt relata?*

RElata ſunt, quæ id ipſum, quod ſunt, *aliorum* eſſe dicuntur, vel *alio aliquo modo* ad aliud referuntur.

1. Relata dicuntur à referendo, græce Ariſtoteli τὰ πρός τι, quaſi dicas, quæ ad aliud, ſcilicet ſunt: nam relatio non ineſt proprie ſubjecto, uti quidem quantitas & qualitas, ſed ſignificat tantum reſpectum unius ad aliud.

2. *Aliorum vel alio modo*, id eſt, quæ de alio prædicantur in caſu genitivo, vel in caſu alio, dativo, ablativo, &c.

3. Diſtin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

3. Diſtinguendum eſt relatum à relatione: hæc ſignificat habitudinem ejus, quod refertur ad illud, ad quod refertur: at relata ſignificant *ea, quæ* ad ſe invicem referuntur.

[4. Quantum differunt abſtractum & concretum, tantum diſtinguuntur relatio & relatum: relatio enim eſt abſtractum, ut paternitas, dominium; relatum eſt concretum, ut pater, dominus.] Relatio nihil aliud eſt, quam σχέσις, ſive habitudo, unius, ad aliud; relatum, eſt id, quod ſe habet ad aliud, quocunque modo; itaque hæc duo non debent confundi, non magis, quam albor, & album.

[5. Accidentia ſunt duorum generum, alia ſunt in ſubjecto, & vulgo vocantur Phyſica, ſunt entia vera, diſtincta à ſubſtantiis quibus inſunt; ut quantitas & qualitas; & exigunt ſubjectum inhæſionis: alia non ſunt proprie in ſubjecto, ſed ordinantur ac referuntur ad ſubjectum, in quo non ſunt, quod tamen denominant, & de quo prædicantur; unde exigunt ſubjectum denominationis, aut prædicationis, & vocantur accidentia Logica, ſuntque, relatio, & ſex poſtrema reliqua prædicamenta: hac accidentium eorum, quæ ſunt vera entia, nomen non merentur, quia non ſunt talia; ſed ſunt tantum modi fiendi, eſſendi, exiſtendi, operandi, aut denominationes extrinſecæ, quæ omnia impunè poſſunt tribui Deo. Unde non abſurdum eſt, relationes Deo tribuere.]

[6. Deo nulla accidentia tribui debent quæ inſunt ſubjecto, ut quantitas, & qualitas, hæc enim imperfectionem involvunt, & compoſitionem inferunt, ex pluribus entibus realibus, ac diſtinctis: nimirum ex ſubſtantia & accidente: ſed in Deum non cadit imperfectio, nec talis compoſitio, at vero accidentia quæ non inſunt ſubjecto, ſed quæ illud tantum denominant, Logica, non Phyſica, Deo tribui poſſunt, quia nullam includunt imperfectionem & nullam inferunt compoſitionem, utpote quæ non ſunt entia realia, ac diſtincta à ſubſtantiis, ſed tantum habitudines, vel modi, vel denominationes externæ, quæ omnia non ſunt entia realia, ſed media negationis, inter ens reale, & nihil, interjecta, de quibus vide Metaph. Burgerſdicii lib. 1. c. 3.]

Quæſt. II. *Explica definitionem exemplis.*

Pater, dicitur, filii pater; *dominus*, ſervi dominus; *majus*, minore majus; *ſimile*, ſimili ſimile: Hæc enim referuntur ad aliud, *hoc quod ſunt*, ideoque ſunt relata. At tenebræ dicuntur quidem lucis, verum non dicuntur *lucis tenebræ*, ſed *lucis privatio*: & *Alexander* dicitur quidem *Philippi*, ſed non dicitur *Alexander Philippi*, ſed *filius*. Hæc ergo dicuntur, quidem aliorum, ſed non dicuntur aliorum *hoc quod ſunt*, ac proinde non ſunt relata.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quotuplicia ſunt relata?*

Duplicia, alia ſecundum dici, alia ſecundum eſſe.

Quæſt. IV. *Quæ vocas relata ſecundum dici?*

Quæ, cum ſint res abſolutæ, nomine tenus referuntur ad aliud: ut *ſcientia & ſcibile*, ſeu id quod ſcitur, *ſenſus & ſenſibile*, ſeu id quod ſentitur.

Quæſt. V. *Quæ ſecundum eſſe?*

Quorum tota eſſentia conſiſtit in reſpectu ad aliud: ut *pater & filius*, *maritus & uxor*.

[1. *Relata ſecundum* dici, primo, & per ſe ponuntur in prædicamentis aliis: ſic *Scientia & Senſus* ponuntur in prædicamento qualitatis: relata tamen vocantur, quia ſcientia non eſt niſi ſit aliquid, quod ſciatur: nec ſenſus eſt, niſi ſit aliquid quod ſentiatur: vocantur ergo, *relata*, reſpectu objecti ſui, ad quod referuntur.]

[2. Scientia & ſenſus, ſi ſpectentur in ordine ad ſubjectum, v, c. hominem, qui ſcit, & ſentit, ſunt in prædicamento qualitatis, ſcientia enim eſt habitus, qui intellectum hominis reddit facilem, ad ſciendum, ſenſus eſt potentia, quâ homo à natura aptus eſt, ad ſentiendum, & ſic ambo ſunt entia abſoluta, ſcil. quia nulla datur ſcientia, niſi detur res, quæ ſcitur, nec ſenſus, niſi detur res, quæ ſentitur; propter illam habitudinem, & reſpectum ſcientiæ, & ſenſus, ad objecta ſua, ambo collocantur in hoc prædicamento relationis.]

3. *Relata ſecundum eſſe* ſunt, quæ in nullo alio prædicamento, quam relationis, reponuntur: ille homo quidem, qui eſt pater, eſt in prædicamento ſubſtantiæ, ſed τὸ pater non item.

4. Relata ſecundum dici ſunt, cum voces ex primaria ſignificandi vi ſignificanr res abſolutas, in nullo reſpectu poſitas, ut *ſcientia*: hæc vox audita atque intellecta, infert animo notionem habitus, rei abſolutæ: ſed relata ſecundum eſſe ſunt, cum voces ex primâ ſignificandi vi, ſignificant res ſitas in reſpectu ad aliud, ut vox *Pater*, audita & intellecta, menti importat notionem ejus, qui genuit, cum reſpectu ad eum quem genuit.

Quæſt. VI. *An non aliter etiam dividuntur relata?*

Dividuntur etiam in relata realia, & rationis.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VII. *Quænam ſunt realia?*

Quæ ſua natura referuntur ad aliud: ut *dominus & ſervus, magiſtratus & ſubditus.*

1. Relata dicuntur realia, quæ ex parte ſui, nulla cogitatione hominis intercedente, inveniuntur ad ſe invicem referri: quemadmodum Philippus eſt pater, & Alexander filius, nemine cogitante.

[2. Relata non dicuntur realia ex parte extremorum, quaſi illa, quæ ad ſe invicem referuntur, ſemper ſint entia realia; ſed ſic dicuntur ratione ipſius habitudinis, quæ intercedit inter extrema, ad ſe invicem relata, hæc habitudo, cum in rebus invenitur nemine cogitante, dicuntur relata realia, & ſua natura referri ad aliud; ita relatio eſt realis, inter patrem qui genuit, & filium qui genitus eſt; quippe nullius hominis cogitatione intercedente, is qui genuit, ut pater, refertur ad eum, quem genuit, ut filium: at relata rationis dicuntur, vel quæ ipſa ſunt entia rationis, ut ſunt genus & ſpecies, quæ ad ſe invicem referuntur, ut relata & correlata, vel quæ non ſunt entia rationis, relatio tamen eſt à ratione, id eſt, non invenitur in rebus, niſi quando & quamdiu à ratione, ſeu mente hominis, intelliguntur ac concipiuntur: ſic licet homo & brutum ſint entia realia, cum tamen, ut duæ ſpecies, referuntur ad animal, ut genus commune, in quo conveniunt, & convenientia & relatio illa rationis eſt.]

Quæſt. VIII. *Quæ rationis?*

Quæ ſola mentis opera referuntur ad aliud; ut, *dextrum & ſiniſtrum.*

1. Relata rationis dicuntur, quæ ad aliud referuntur, eatenus tantum, quatenus à mente humana cognoſcuntur, extra quam cognitionem ad aliud non referuntur: ut genus & ſpecies: & quod hoc ſit ſiniſtrum, illud dextrum, ab homine eſt, qui iſtam relationem & χέσιν mutare poteſt.

Quæſt. IX. *An hæc omnia pertinent ad hanc categoriam?*

Non. Nam relata ſecundum dici, cum habent eſſentiam abſolutam, ſunt aliarum categoriarum: & relata rationis, cum ſint à mente, huc quoque non pertinent.

[1. Eſt & alia diviſio relatorum, utiliſſima, in prædicamentalia, & tranſcendentalia; priora dicuntur, quæ in hoc prædicamento tantum inveniuntur, ut pater & filius; poſteriora, quæ tranſcendunt omnium prædicamentorum limites: ut cauſa & cauſatum, ſubjectum & adjunctum, &c. huc proprie faciunt relata priora.]

Quæſt. X.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. X. *Quænam ſunt in unâquâque* rela- tione *conſideranda?*

Subjectum, fundamentum, terminus, relatum & correlatum.

[1, Relatio habet ſe ad relatum, ut abſtractum ad concretum, ut albor ad album, & quinque iſta, quæ in relatione vulgo, ſi non omni, ſaltem aliqua, reperiuntur, & ad quæſtionem decimam recenſentur, non ſunt res diſtinctæ, aut totidem entia realia, nam proprie tantum duo ſunt entia realia, ſubjectum & terminus, ut Philippus qui genuit, & Alexander qui genitus eſt, relatum ut pater, non eſt ens diſtinctum à ſubjecto, Philippo, neque correlatum ut filius, à termino, Alexandro: fundamentum aut non eſt diſtinctum à ſubjecto & termino, aut ſi ſit, non tamen eſt ens reale, imo nec accidens phyſicum ſive inhæſionis, ſed modus tantum vel operandi, ut generatio activa patris, vel fiendi, ut generatio paſſiva filii, ipſa autem relatio non eſt novum ens diſtinctum à relato & correlato, ſed utriuſque tantum habitudo, qua hoc aut illo modo ſe ad invicem habent, vel ut inter ſe conveniant, vel ut diſcrepent, & græce dicitur σχέσις ab ἔχειν, ut habitudo ab habere, tales habitudines rerum, σχέσεις, relationes, reſpectus, inveniuntur in rebus omnibus, Deo ac Creaturis, eaſque bene cognoviſſe ac diſcreviſſe, non exigua humanæ ſapientiæ ac philoſophiæ ars eſt.]

2. Relatio nihil eſt aliud, quam mutua rerum habitudo & reſpectus, græce σχέσις, ἀπὸ τοῦ ἔχειν, ut habitudo ab habere: itaque duo ſemper exigit, unum quod refertur, alterum ad quod refertur prius: [atque hic iterum omnium ad ſe invicem rerum reſpectus extendit ſe latiſſime, comprehenditque præterea rerum inter ſe convenientiam, atque à ſe invicem diſcrepantiam: id quod refertur ad aliud, vocatur ſubjectum; id, ad quod aliud refertur, dicitur terminus: hæc duo ſunt in omni relatione; ſed interdum aliqua cauſa datur, cur unum referatur ad aliud, eaque diſtincta ab utroque, & ſubjecto & termino, vocaturque fundamentum; interdum nulla datur cauſa, diſtincta à ſubjecto & termino; cur unum referatur ad aliud: quando illud, quod refertur, ſcil. ſubjectum, ſpectatur cum iſta habitudine, quâ refertur ad aliud, vocatur Relatum: quando illud aliud, putà terminus, ſpectatur cum habitudine oppoſita, vocatur Correlatum.]

Quæſt. XI. *Quid eſt ſubjectum?*

Subjectum eſt, cui inhæret relatio. **ſic melius; ſubjectum eſt, quod refertur ad aliud.**

1. Relatio proprie non inhæret, ſed ſignificat habitudinem, & reſpectum, quo unum refertur *ad aliud*: hoc, quod refertur, ſubjectum dicitur: ſic Philippus, qui refertur ad Alexandrum ut pater, eſt ſubjectum paternitatis.

[2. Subjectum relationis, non

eſt inhæſionis, ſed denominationis ſeu prædicationis, relatio enim, ut paternitas, prædicatur de Philippo, qui denominatur pater, ſed ipſi non inhæret, ut magnitudo corpori, aut virtus animæ, aut frigus aquæ, unde relatio non eſt accidens phyſicum, aut ens reale, oppoſitum ſubſtantiæ, ſed vocari ſolet accidens Logicum, quia hoc, verbi cauſa, accidit Philippo, quod denominetur pater, ob generationem Alexandri, à ſe factam; & quod relatio non inhæreat ſubjecto, vel inde manifeſtum eſt, quod relata dicantur Ariſtoteli τὰ πρός τι, id eſt, ea, quæ ſunt ad aliud, ſcilicet, ordinata, non vero ἔν τινι in aliquo. Scholaſtici barbare dixerunt, relationes conſiſtere *in eſſe ad*, & non, *in eſſe in*: latinius dicere potuiſſent, relationes eſſe ſitas in eo, quod per eas, res una referatur ad aliam, non ſit in alia, ut ſubjecto inhæſionis.

Quæſt. XII. *Quid fundamentum?*

Fundamentum eſt, quo mediante relatio inhæret ſubjecto. Melius: fundamentum eſt, quo mediante ſubjectum ad aliud refertur.

1. Non omnia relata exigunt fundamentum diſtinctum à ſubjecto, & termino: ſed illa tantum, in quibus relatio non exiſtit, ſubjecto & termino poſitis: ita relatio dominii non exiſtit, etiamſi exiſtat Petrus & Paulus, ſubjectum, & terminus; ſed opus eſt, ut accedat conductio, & locatio, dominii fundamentum: ſed, ut exiſtat relatio ſimilitudinis inter duo ova, non requiritur fundamentum diſtinctum ab ipſis rebus ſimilibus, aut earum exiſtentiâ: nam unum ovum coëxiſtens alteri ovo, eo ipſo alteri eſt ſimile.

[2. Vulgaris error eſt in recepta Philoſophia, quod in omni relatione requiratur fundamentum diſtinctum à ſubjecto & termino, & quidem, quod ſit accidens, nam primò, quotieſcunque relatio oritur, ſubjecto & termino poſitis in exiſtendo, nullum requiritur fundamentum, ab iis diverſum: ſecundò, ſi aliquando fundamentum eſt diverſum, adhuc tamen non ſemper eſt verum accidens inhæſionis, quod ſit ens reale, nam conductio & locatio, fundamentum dominii & ſervitutis, non ſunt accidentia Phyſica ſeu inhæſionis, ut nec generatio paternitatis.]

[2. Omnis rerum convenientia & diverſitas, nihil eſt aliud, quam unius rei ad aliam relatio: neque enim poteſt una res convenire cum alia, neque ab alia diſtingui, niſi una ad aliam referatur: ſic convenientia inter Petrum & Paulum, qua conveniunt in ſubſtantia, relatio eſt quædam, quâ referuntur ad ſe invicem in quantum ambo ſunt homines, ac conveniunt in communi natura humana, prout ambo conſtant anima & corpore: hæc convenientia duorum in ſubſtantia vocatur identitas, ſic inter duo ligna, quæ ambo ſunt decem pedum, & conveniunt in quantitate, eſt relatio quædam, quæ hic dicitur æqualitas: ſic convenientia ovi unius cum altero, in oblonga figura, & colore albo, eſt relatio unius ovi, tanquam ſubjecti, ad alterum, tanquam terminum, & hæc dicitur ſimilitudo. In hiſce tribus relationum generibus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ibus, fundamentum non eſt diſtinctum à ſubjecto & termino, ſed illis tantum exiſtentibus, & ipſæ exiſtunt relationes.]

[3. Totidem ſunt oppoſitæ relationes diverſitatis, inæqualitatis, & diſſimilitudinis, nempe cum duæ ſubſtantiæ à ſe invicem diſcrepant, ut homo & brutum in eo, quod homo ſit ſubſtantia rationalis, brutum ſit ſubſtantia irrationalis; hæc ſubſtantiarum diſcrepantia, ſeu diverſitas, ſeu diſtinctio, eſt relatio quædam: ſic inæqualitas duarum magnitudinum, quarum altera ſit decem pedum, eſt relatio quædam: ſic diſſimilitudo duarum qualitatum, ut alboris & nigroris, eſt relatio quædam.]

Quæſt. XIII. *Quid terminus?*

Terminus eſt, cum quo ſubjectum in relatione comparatur.

Terminus eſt id, ad quod ſubjectum refertur: ſic Alexander eſt terminus paternitatis, quia ad eum Philippus refertur, ut Pater.

Quæſt. XIV. *Quid eſt relatum?*

Relatum eſt, ſubjectum cum relatione.

Relatum non differt re ipſa à ſubjecto, ſed tantum ratione ac reſpectu: ſic Philippus ſpectatus cum paternitate ut pater, eſt relatum; ſine ea conſideratus, eſt ſubjectum.

Quæſt. XV. *Quid correlatum?*

Correlatum eſt, terminus cum relatione oppoſita.

Correlatum idem quoque eſt cum termino: & differunt quoque ſolo reſpectu, ac ratione: ſic Alexander ſpectatur cum filiatione, ut filius, eſt Correlatum: ſine ea conſideratus, eſt Terminus.

Quæſt. XVI. *Illuſtra hæc omnia exemplis.*

In relatione patris ad filium, ſubjectum eſt aliquis homo, putà *Philippus*; fundamentum, *generaſſe*; terminus, alius homo, *Alexander generatus*; relatum, *Pater*; correlatum, *filius*. Philippus enim propterea eſt pater Alexandri, quia Alexandrum generavit. Contra in relatione filii ad patrem, ſubjectum, eſt *Alexander*; fundamentum, *generatum eſſe*: terminus, *Philippus, qui generavit*; relatum, *filius*: correlatum, *Pater.*

1. Ex exemplo hoc patet, relationes eſſe mutuas, hoc eſt, inter ſubjectum, & terminum intercedere relationes duas: in quarum una, quod fuerat ſubjectum, fit terminus in altera, & vice verſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Relatio Patris ad filium vocatur paternitas, incipitque à Patre & deſinit in filium: relatio filii ad Patrem vocatur filiatio, incipitque à filio & deſinit in Patrem: hinc, quod in una relatione eſt relatum, in altera eſt correlatum, & viciſſim.

[2. Quod videantur relationes quædam non mutuæ, id proficiſcitur ex defectu & inopia vocabulorum; ſæpe enim fit, ut vel relato, vel correlato, non ſit poſitum idoneum vocabulum: ſic relatio quædam eſt, inter partem & totum, & ſæpe, alterutri ſignificando, non eſt poſita idonea vox, ac tum, ut appareat relationem eſſe mutuam, vocabulum aliquod eſt fingendum: v. c. ala ut pars, refertur ad totum, tanquam ſubjectum, ad terminum, relatum, ad correlatum, & hic eſt relatio mutua, ſed quæ non apparet, quia termino, ſive correlato, non eſt poſitum idoneum vocabulum: quodnam enim illud eſt, an avis? ut dicas, ala eſt avis ala, ſed non licet reciproce dicere, omnis avis habet alas, dantur enim aves, quæ carent alis: hic itaque fingendum eſt vocabulum, & dicendum omnis ala eſt alati ala, & omne alatum habet alas: ſic in alio exemplo, caput, ut pars, refertur ad totum, tanquam ſubjectum & relatum, ad terminum & correlatum: ſed hic iterum termino & correlato nullum poſitum eſt nomen: nam non illud eſt vocabulum corpus, quamvis omne caput ſit corporis caput, non tamen vice verſa, omne corpus eſt capitis corpus, quia dantur corpora quædam interdum ἀκέφαλα, id eſt, ſine capite: ergo & hic fingendum eſt vocabulum, dicendumque, omne caput eſt capitati caput, & omne capitatum eſt capitis capitatum.]

Quæſt. XVII. *An relatum & correlatum ſemper differunt appellatione?*

Non ſemper: ſæpe enim idem nomen utriuſque eſt: ut, *amicus, hoſpes, rivalis, &c.* Atque hæc vocantur relata æquiparantiæ. Cætera, quæ appellatione differunt, ut, *dominus & ſervus, Pater & filius*, dicuntur relata diſquiparantiæ.

Et Petrus, qui refertur ad Paulum, in relatione amicitiæ, vocatur amicus, & Paulus, ad quem refertur Petrus, vocatur Amicus, uterque eodem nomine, *Amicus*.

Quæſt. XVIII. *Quot ſunt notæ relatorum?*

Quinque.

Quæſt. XIX. *Quæ eſt prima nota?*

Habere contrarium. *Amicus* enim & *inimicus, ſimile & diſſimile*, contraria ſunt.

Senſus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Senſus hujus notæ non eſt, quod relativum ſit contrarium correlato: nam ſe mutuo ponunt; nam Pater eſt filii pater, & contra: at contraria ſe mutuo tollunt: ſed ſenſus eſt, quod ſubjectum unius relationis, ſit contrarium ſubjecto alterius relationis: aut, quod fundamentum unius relationis, ſit contrarium fundamento alterius relationis; non quidem ſemper, & in omnī relatione; ſed interdum, in quibuſdam: ſic amicus & inimicus ſunt contrarii, quia fundamentum unius, ſc. amicitia, eſt contrarium fundamento alterius, ſc. inimicitiæ, concordia animorum, diſcordiæ: ſic ſimile & diſſimile ſunt contraria, quia ſubjecta, v. c. albor & nigror, ſunt contraria.

Quæſt. XX. *Quæ ſecunda?*

Recipere magis & minus. Aliud enim alio *ſimilius* eſt aut *diſſimilius* ei, cum quo comparatur.

1. Hæc nota non convenit omnibus relatis, ut nec præcedens prima; ſed iis tantum, quorum vel ſubjecta, vel fundamenta contrarium habent, aut recipiunt magis & minus.

[2. Nota hæc *recipere magis & minus*, convenit relatis in concreto ſpectatis, non in abſtracto conſideratis, uti & nota præcedens *habere contrarium*.]

Quæſt. XXI. *Quæ tertia?*

Reciprocari: nam *pater* eſt *filii pater*, & *filius* viciſſim eſt *patris filius*.

1. Reciprocari dicuntur duo, quæ in enunciatione convertuntur, hoc eſt, quorum ſubjectum ponitur loco prædicati, & vice verſa: hoc autem fit, vel in caſu recto, vel in caſu obliquo: in caſu recto, reciprocantur, ſubjectum, & proprium: in obliquo, relatum & correlatum. Exemplum prioris eſt, homo & riſibile: nam omnis homo eſt riſibilis, &, omne riſibile eſt homo: exemplum poſterioris eſt in textu quæſt. 21.

2. Reciprocatio relatorum, & converſio mutua ſubjecti ac prædicati. ſæpe non apparet, quia deſunt vocabula idonea ad exprimendum, vel ſubjectum, Relatum, vel prædicatum, Correlatum: & hinc fit, quod nonnullis videantur ac dicantur eſſe relationes non mutuæ.

Quæſt. XXII. *Quæ quarta?*

Eſſe ſimul natura: nimirum, quatenus relata ſunt. Etſi enim, qui *pater* eſt, prius fuit, quam *filius*: non tamen prius *pater* fuit, quam *filium* haberet.

Subjectum prius quidem natura ſæpe & tempore eſt termino, v. c. Philippus Alexandro: ſed relatum non eſt prius correlato: neque enim prius eſt in Philippo, ut ſit pater, quam in Alexandro, ut ſit filius: ſimul enim, & Philippus eſt pater Alexandri, & Alex. eſt filius Philippi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XXIII. *Quæ quinta?*

Eſſe ſimul cognitione: Unum enim relatum nequit ſine altero cognoſci.

1. Prius quidem poteſt cognoſci ſubjectum, ſc. ille homo, qui eſt pater, quam terminus, ſcil. ille homo, qui eſt filius: ſed non cognoſcitur prius, aliquem eſſe patrem, niſi ſimul cognoſcatur, illum habere filium: ſic, cum cognoſco Philippum eſſe patrem Alexandri, ſimul cognoſco etiam Alexandrum eſſe filium Philippi.

[2. Illa res, quæ refertur ad aliam ut eſt res abſoluta, prior naturâ eſt, ſæpe etiam cognitione ac tempore, illâ re, ad quam refertur, prout & illa eſt res abſoluta, & ſic ſubjectum eſt prius naturâ, & ſæpe etiam cognitione ac tempore, termino: ſed tamen relatum, nunquam aut naturâ, aut cognitione, eſt prius correlato: hoc eſt, quod Scholaſtici efferunt ſuis terminis; Relata ſunt ſimul naturâ & cognitione formaliter, non vero materialiter aut ſubjectivè: clarius; eſſe abſolutum relati, prius natura, aut cognitione, eſt, vel ſaltem eſſe poteſt, eſſe abſoluto correlati: ſed, eſſe reſpectivum unius, nunquam prius eſt ullo modo, τῷ eſſe reſpectivo alterius.]

Caput VIII.

Quæſt. I. *Quid eſt actio?*

Actio eſt modus, à quo dicimur agere.

[1. Actio & paſſio conſtituunt duo prædicamenta, propter diverſum modum prædicandi: alioquin ſi reſpiciatur diverſa entitas, non ſunt diverſa prædicamenta, quia non ſunt diverſa entia: vocantur autem una voce communi, *motus*; qui, ut eſt à movente, dicitur actio, ut eſt in mobili, dicitur paſſio, ut calefactio, eſt actio in quantum eſt ab igne, & eſt paſſio, in quantum eſt in aqua, quæ calefit.]

2. Actio & Paſſio non ſunt duæ diverſæ res: ſed ſunt unius ejuſdemque rei habitudines diverſæ, quibus refertur, dum fit, nunc ad agens, & dicitur Actio, nunc ad patiens, & dicitur Paſſio.

[3. Quando categoria dicitur *Series rerum*, vox iſta *rerum*, ſumenda eſt latiſſimè, prout comprehendit, & vera entia, & verorum entium modos.]

[4. Vocula *ens* ſumitur vel latiſſime pro eo, quod eſt aliquid, & non eſt nihil: ſic comprehendit non tantum ſubſtantiam & accidens, ſed & illa, quæ neutrum ſunt: ut privationes, relationes, modos rerum: vel ſtrictius, pro ente reali, quod eſt vel ſubſtantia, vel accidens, vel Deus, vel Creatura, & ſic excludit relationes, privationes, ac modos entium; totidem modis ſumitur vocula *res*, ac latiſſimè quidem accipitur in definitione categoriæ, quando definitur ſeries rerum, & ſic actio & paſſio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quamvis ſint modi, ſub hac latiſſima ſignificatione voculæ *res*, comprehenduntur, diverſaque conſtituunt prædicamenta.]

[5. Per *Modos* intelligo aliquid in rebus, quod non eſt res ipſa, quod non eſt nihil: ſuntque modi, vel fiendi, vel eſſendi, ut unitas, vel exiſtendi, vel operandi: id eſt, res diverſo modo, vel exiſtunt (Deus exiſtit independenter, creatura dependenter à cauſa efficiente, ſubſtantia per ſe, accidens in alio, ut ſubjecto) vel operantur, vel fiunt, vel ſunt. Actio, & Paſſio ſunt modi, quibus res operantur & fiunt; ſic calefactio non eſt ipſe ignis, qui calefacit, non aqua, quæ caleſit, non calor, qui fit; non eſt tamen nihil, ſed eſt ipſum fieri caloris, & modus, quo ignis operatur, & calorem efficit in aqua.]

[6. Modus nullus, eſt vel ſubſtantia, vel accidens, quia nullus eſt ens reale, quod in ſubſtantiam & accidens dividitur, ſic nullus modus eſt Deus, vel creatura, quia nullus eſt ens reale, quod in Deum & creaturam dividitur, ſed omnis modus, eſt vel in ſubſtantia, vel in accidente, vel in Deo, vel in creatura, eſtque medium negationis, inter omnia iſta, quia de omnibus iſtis, quatenus ſunt talia, modus negatur.]

[7. Quod modus non ſit nihil, ſic probatur, quia nihil non diſtinguit aliud, nec diſtinguitur ab alio, at modi & diſtinguunt res modificatas, id eſt, modo affectas, & diſtinguuntur à ſe invicem, ita contractio & explicatio, diſtingûunt manum contractam ab explicata, & diſtinguuntur inter ſe, ita ſeſſio & ſtatio, diſtinguunt Petrum ſedentem à ſe ipſo ſtante, & diſtinguuntur inter ſe; quod modi non ſint ipſa res, quæ modo afficitur, facile patet, quia contractio non eſt ipſa manus contracta, neque ſeſſio eſt ipſe Petrus ſedens, nam manus manet manus, etiamſi non contrahatur, & Petrus manet idem, qui fuit etiamſi non ſedeat.]

[8. Si quis accurate modos diſpeſcere velit in ſuas claſſes & ſpecies, neceſſe eſt, ut eos diſpeſcat in quatuor partes, ut ſint modi, vel fiendi, vel eſſendi, vel exiſtendi, vel operandi: modi fiendi ſunt quibus res fiunt, quæ, ſi ſint ſubſtantiæ, modus fiendi dicitur vel creatio vel generatio: ſi ſint accidentia, dicitur accretio ac diminutio, ſi terminetur ad quantitatem: alteratio, ſi ad qualitatem: latio ſeu motus localis, ſi ad ubi. Modi eſſendi dicuntur, qui afficiunt eſſentiam entis: ita unitas eſt modus entis in genere, & quidem eſſendi, quia eſſentiam ejus ſequitur, & per eam demonſtratur: ſic independentia ab omni cauſa, eſt modus eſſentiæ divinæ, ſed eſſendi, quia eſſentiæ divinæ competit, ut differentia, qua differt à creaturis, quarum modus eſſendi, eſt dependentia à cauſa, per quam, tanquam differentiam diſtinguuntur à Deo: modi exiſtendi dicuntur, qui exiſtentiam ſequuntur, & per eam demonſtrantur: ut localitas ſive exiſtere in loco, temporalitas ſive exiſtere in tempore, inhærere ſive exiſtere in ſubjecto inhæſionis, ſubſiſtere per ſe, ſeu non exiſtere in ſubjecto, nam modus exiſtendi in ſubſtantia eſt hic, quod non exiſtat in ſubjecto; accidentis, quod in ſubjecto exiſtet. Modi operandi dicuntur, quibus agens aliquod operatur: ſic illuminatio eſt modus operandi in ſole, calefactio in igne.]

[9. Deus dicitur exiſtere independenter, quia à nullo exiſtentiam ſuam accepit, creatura dependenter, quia eam accepit à Deo; ſubſtantia dicitur exiſtere per ſe, quia nulli creaturæ exiſtentiam ſuam debet, accidens exiſtere dicitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

in alio, ut in ſubjecto, quia exiſtentiam ſuam debet ſubſtantiæ creatæ, cui ineſt, tanquam ſubjecto inhæſionis.]

10. Modus in genere poteſt deſcribi, quod ſit aliquid veri entis ac realis, quo illud, vel fit, vel eſt, vel exiſtit, vel operatur; atque tam late ſeſe extendit, ut non tantum in rebus creatis, ſed & in Deo inveniatur, in quo ſunt tres modi ſubſiſtendi, conſtituentes tres perſonas, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Sunt & modi operandi, creatio, conſervatio, cooperatio. In creaturis, tum ſubſtantiis, tum accidentibus, varii occurrunt modi: & quibus fiunt, & quibus ſunt, & quibus exiſtunt, & quibus operantur.]

Actio eſt modus, quo res operatur.
Paſſio eſt modus, quo res fit.

11. Notandum autem bene eſt, nunquam debere confundi modum, cum illa re, cujus eſt modus; ſic calefactio eſt modus, quo ignis calefacit, & aqua calefit, neque debet illa confundi cum igne, neque cum aqua: nam diſtinguitur ab utroque; ſic in alio exemplo: gradus luminis, quibus illud in meridie eſt lucidius, circa auroram & crepuſculum eſt minus lucidum, ſunt modi luminis, & diſtincti ab ipſo lumine, ſic & gradus caloris, quibus nunc magis nunc minus incaleſcit, ſunt modi caloris. Ubi & Quando, ſunt modi exiſtendi, Actio, eſt modus operandi, reſpectu agentis; eſt modus fiendi, reſpectu termini ad quem, eſt modus exiſtendi, reſpectu patientis.]

12. Actio & paſſio diverſas conſtituunt categorias, propter modum prædicandi diverſum; alia enim eſt quæſtio, quid agit res, & alia, quid patitur; ſunt quoque inter ſe diſtinctæ aliquo modo: nam aliud eſt, verberare; aliud, vapulare; aliud, calefacere; aliud calefieri: attamen non ſunt, aut modi, aut motus diverſi, multo minus res diverſæ: nam unus idemque eſt modus, & motus, & operatio, qua ignis calefacit, ut agens, & aqua calefit, ut patiens; qua Petrus verberat, & Paulus vapulat; quemadmodum eadem eſt via, quâ Hagâ Leidam, & Leidâ Hagam, tenditur; & idem eſt ſpatium in monte quod reſpectu faſtigii eſt acclive, reſpectu baſis eſt declive; ita quoque eadem eſt operatio, & actio, reſpectu agentis, ut calefactio reſpectu ignis, & paſſio, reſpectu patientis, ut eadem calefactio reſpectu aquæ; ſic quoque eſt eadem calefactio, quâ frigus expellitur, tanquam terminus à quo, & calor acquiritur, ut terminus ad quem, in aqua.

[13. Sunt qui ſic argumentantur, quæcunque differunt definitione, ſunt res diverſæ, actio & paſſio differunt definitione, ergo. minor vera eſt, ex quæſt. prima & tertia hujus capitis, probanda ergo eſt major ſic, quæcunque differunt formis, ſeu differentiis ſpecificis, ſunt res diverſæ, quæcunque differunt definitione, differunt formis ſeu differentiis ſpecificis, ergo, quæcunque differunt definitione, ſunt res diverſæ: diſtinguenda eſt phraſis, differre formis ſeu differentiis ſpecificis, nam aut intelliguntur formæ phyſicæ & differentiæ ſpecificæ, quæ ſunt vera entia, ſic vera eſt major, aut intelliguntur formæ Logicæ & differentiæ ſpecificæ, non quæ ipſæ ſunt vera entia, ſed quæ deſumptæ ſunt à variis verorum entium reſpectibus ad ſe invicem, & habitudinibus, & ſic falſa eſt major, & vera eſt minor, nam non omnia, quæ formis differunt logicis, & differentiis deſumptis ſpecificis, ab unius rei vel plurium reſpectu vario & habitudine, ſtatim ſunt res diverſæ, ut,

verbi cauſa, acclive & declive in monte, habent diverſas formas logicas, dicuntque diverſos reſpectus, nam cum ſpatium montis dicitur acclive, notat reſpectum à pede montis ad verticem, cum dicitur declive, notat habitudinem ſpatii à vertice montis ad pedem: non tamen ideo ſpatium acclive & declive ſunt duo ſpatia, aut duæ res diverſæ, & tamen diverſo modo definiuntur, ſpatium acclive & declive, propter reſpectus diverſos, quæ diverſitas reſpectuum, ſufficit ad fundandas diverſas definitiones, non item, ad inferendam diverſitatem rerum, ideoque nihil falſius eſt iſta propoſitione, *quæcunque differunt definitione, differunt re ipſa, aut ſunt res diverſæ.*]

Quæſt. II. *Quid eſt agere?*

Agere eſt, aliquid efficere.

Quæſt. III. *Quid eſt paſſio?*

Paſſio eſt modus, à quo dicimur pati.

Quæſt. IV. *Quid eſt pati?*

Pati eſt, recipere *Effectum* agentis.

1. *Pati*) hic non ſignificat tolerare, aut perferre: nam ſic paries tanquam res inanimata, dici non poſſet pati, attamen patitur, quando denigratur, & ſic ſumitur vox paſſio, in definitione patibilis qualitatis.

[2. *Effectum*, vel realem, ut cum manus recipit calorem ignis, vel intentionalem, qui ſic dicitur, quia intenditur, ut medium ſentiendi aut intelligendi, ut cum oculus recipit ſpecies ſeu imagines rei viſæ.]

Quæſt. V. *Da exempla?*

Generare, augere, calefacere, movere, &c. ſunt actiones: *generari, augeri, calefieri, moveri,* ſunt paſſiones.

Quæſt. VI. *Quænam ſunt in actionibus ſpectanda?*

Agens, patiens, terminus à quo, & terminus ad quem.

[1. In omni actione tria ſemper inveniuntur, *agens, terminus à quo, terminus ad quem*; ſed non ſemper invenitur patiens: verum tunc tantum, quando terminus, ad quem actio terminatur, eſt accidens, quod requirit ſubſtantiam, tanquam ſubjectum inhæſionis: ita calor, terminus ad quem calefactionis, quia eſt accidens, requirit ſubſtantiam, in qua ſit; atque hæc eſt ſubjectum, ſive patiens, in quo eſt calefactio: ſed cum terminus ad quem actionis, eſt ſubſtantia aliqua completa, actio non requirit ſubjectum, ſive patiens, ut in creatione eſt tantum agens Deus, terminus à quo, non eſſe creaturæ, terminus ad quem, eſſe completum creaturæ, ſed nullum eſt patiens, aut ſubjectum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

in quo ſit creatio: Deus enim omnia creavit ex nihilo.]

[2. Si creatio reponenda eſt in hac categoria, certum eſt, tantum tria requiri ad actionem, agens, terminum à quo, & terminum ad quem; nam in creatione nullum eſt ſubjectum ſive patiens, quod ſic intelligendum eſt, ut aut nulla plane præexiſtat materia, aut ſi quæ præexiſtat, in ipſa tamen nulla ſit aptitudo, aut diſpoſitio naturalis ad formæ productionem, ſic ut ipſa materia plane patiatur: in cæteris actionibus præter creationem, datur & materia, & materiæ aptitudo quædam naturalis, ac diſpoſitio, qua ipſa forma producatur, ut non fiat ex nihilo, vel ſubjecti, ſive materiæ, vel ſui, ſive termini ad quem.]

[3. Subſtantia completa dicitur, quæ utramque ſui partem obtinet eſſentialem: ſubſtantia incompleta dicitur altera pars eſſentialis, vel materia tantum, vel forma tantum.]

[4. Quando Deus dicitur omnia creaſſe ex nihilo, id dupliciter intelligi poteſt, vel ex nihilo materiæ ſive ſubjecti, cum nulla creationem præcedit materia aut ſubjectum, quæ dicitur creatio immediata, quomodo Deus creavit cœlum & terram: vel ex nihilo ſui, ſive termini ad quem, quandoquidem præcedit creationem aliqua materia, ſive ſubjectum, ſed tamen in illa, aut in illo, nihil præcedit ipſius rei creandæ, quæ dicitur creatio mediata, quomodo Deus creavit Adamum ex gleba terræ, & Evam ex coſta Adami: nam nihil Adami creandi erat in iſta gleba terræ, & Evæ erat creandæ, in coſta Adami, ante utriuſque creationem.]

Agens, eſt principium, à quo eſt actio:

Patiens, eſt ſubjectum, in quo eſt actio.

Terminus à quo, eſt id quod in actione deponitur, atque admittitur.

Terminus ad quem, eſt id, quod per actionem acquiritur & poſſidetur.

[5. Oppoſitio inter terminum à quo & ad quem, eſt vel privativa, quando terminus à quo eſt privatio termini ad quem, ut in illuminatione, tenebræ ſunt privatio lucis; vel eſt contraria, cum terminus à quo eſt res poſitiva, vere oppoſita termino ad quem, ut in calefactione frigus eſt calori contrarium: Cum terminus à quo, & terminus ad quem, opponuntur privative, actio eſt perficiens; cum contrarie, corrumpens.]

[6. Hæc diſtinctio actionum, per terminum à quo & ad quem, oppoſita privative vel contrarie, bene eſt obſervanda, quia uſum ſuum habet in aliis Philoſophiæ partibus: nam quæ actiones verſantur inter terminum à quo & ad quem, oppoſitæ privative, eæ fiunt in inſtanti, ut illuminatio, cujus terminus à quo ſunt tenebræ, ad quem, lumen, luminis autem productio fit in momento; at quando terminus à quo & ad quem opponuntur contrarie, actio fit in tempore; hinc nata eſt diviſio actionis, in momentaneam & ſucceſſivam. quarum illa verſatur inter terminos à quo & ad quem oppoſitos privative, hæc inter eoſdem oppoſitos contrarie.]

Quæſt. VII. *Declara hæc omnia exemplis.*

In calefactione, agens, eſt ignis aut ſol: patiens, is, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

is, qui calefit: terminus à quo, frigus; terminus ad quem, calor, à quo calefactio nominata eſt. Similiter in generatione hominis, agens eſt pater: patiens, ſemen: terminus à quo, privatio humanæ formæ in ſemine, ſive, non eſſe hominem: terminus ad quem, is, qui generatur: Nam qui generatur, ex non homine fit homo.

Quæſt. VIII. *Quot ſunt notæ actionis & paſſionis?*

Duæ, *habere contrarium*, & *recipere magis & minus*: nam calefactio frigefaictoni contraria eſt, & alia magis, alia minus calefaciunt aut frigefaciunt, calefiunt aut frigefiunt.

1. Hæ notæ non conveniunt omni actioni aut paſſioni: ſed tantum iis, quæ habent terminos ad quem contrarios, aut recipientes magis & minus.

[2. Dicitur actio *habere contraria*: id eſt, una actio alteri contraria eſt, propter terminos ad quem contrarios, id eſt, quando terminus ad quem unius actionis eſt contrarius termino ad quem alterius actionis: ut v. c. exſiccatio eſt contraria humectationi, quia exſiccationis terminus ad quem (ſiccitas) eſt contrarius humectationis termino ad quem (humiditati;) quando terminus ad quem unius actionis non eſt contrarius termino ad quem actionis alterius, actio non habet contrarium: ſic *figurare* non habet actionem contrariam, quia terminus ad quem figurationis, eſt quantitas aut figura, quæ non habet contrarium: figura ſexangularis non eſt contraria octangulari. Interdum una actio alteri contraria eſt, non quia termini ad quem utriuſque ſunt contrarii, ſed quia uni eidemque utriuſque termino ad quem accidunt contraria; ſic generatio & corruptio, auctio & diminutio, ſunt contraria, quia ſubſtantiæ & quantitati, quæ contrarium non habent, accidit, iſti eſſe & non eſſe; huic, magnum & parvum. Hæc eadem applicanda ſunt notæ ſecundæ, de *receptione magis & minus*.]

CAPUT IX.

Quæſt. I. *Quid eſt ubi?*

UBi *eſt modus*, ſc. exiſtendi, *quo res finitæ alicubi eſſe*, i. e. exiſtere, *dicuntur*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Cum modus ſit triplex, fiendi, eſſendi, id eſt, exiſtendi & operandi, ubi eſt modus ſecundi generis, competitque non Deo, ſed ſolis creaturis, quia Deus non exiſtit in aliquo ubi, ſed in omni, i. e. ubique: exiſtere autem dicitur id, quod ſtat, id eſt, conſtitutum eſt in hoc univerſo, ſive rerum natura, extra cauſas ſuas producentes.

[2. Modus, quo res finitæ alicubi ſunt, duplex eſt: unus, qui convenit corporibus, alter, qui ſpiritibus. *Corpora alicubi ſunt, circumſcriptive*, id eſt, ita, ut ab aliis corporibus circumſcribantur, & alia excludant ex eodem loco: cauſa eſt quantitas, quia, ſi duo corpora poſſent eſſe in eodem loco, daretur corporum ac dimenſionum penetratio: ideoque quo loco eſt corpus Pauli, eo non eſt corpus Petri. At ſpiritus ſunt alicubi definitive, id eſt, definiuntur quidem certo ſpatio, ut hic ſint, & non alibi, multo minus ubique (hoc enim ſoli Deo convenit) ita tamen ſunt in ſpatio, ut non circumſcribantur à partibus ſpatii, neque ex eodem ſpatio alia corpora excludant, quia quantitate carent, ideoque nulla hic eſt dimenſionum penetratio: ita poteſt Angelus eſſe in eodem ſpatio, in quo eſt Petrus, & anima eſt in eo ſpatio, in quo eſt corpus.]

[3. Temerarius eſt error, quo nonnulli hodie ſtatuunt, creaturam aliquam poſſe eſſe ubique, nam illa erit aut corpus, aut ſpiritus, corpus eſſe nequit, nam hoc, ſuo loco, & loci terminis ac finibus circumſcribitur, ac cingitur, ut poſſit dici ac demonſtrari hic eſſe & non alibi; neque ſpiritus dici poteſt eſſe ubique, quia licet loco non circumſcribatur, tamen ſuo loco determinatur, ut hic ſit & non alibi, multo minus ubique: ita angelus Gabriel cum virgini Mariæ annunciavit in terris, conceptionem Chriſti, eo tempore non fuit in cœlis, ergo eodem tempore non fuit in locis pluribus, multo minus ubique.]

[4. Circumſcribi ab alio corpore, dicitur id, quod ſic eſt in loco, ut partes ejus reſpondeant partibus loci: ita ut quæ pars corporis, verbi cauſa, pes, eſt in una parte loci, in eadem non ſit pars alia corporis, ut caput: quo enim loco pes eſt, eodem non eſt caput.]

[5. Dimenſio vocatur in Philoſophia, magnitudo, qua unumquodque corpus poteſt menſurari, eſtque triplex, longitudo, latitudo, & craſſities, unde omne corpus dicitur præditum trina dimenſione: penetratio dimenſionum vocatur, quando unius corporis longitudo, aut latitudo, aut craſſities, eſt in eodem loco, in quo eſt alterius corporis qualiſcunque dimenſio, quod ſi poſſibile eſſet, jam unum corpus fieret ac foret alterum, & non amplius eſſent duo corpora, ſed unum corpus: nam, quemadmodum ſi phyſicæ dimenſiones ſe invicem penetrarent, fierent una dimenſio, ſic & materia unius corporis, quæ penetrat materiam alterius corporis, fieret eadem cum illa, conſequenter, unum corpus fieret aliud, atqui ſic non erit amplius unum: ergo duo corpora non poſſunt eſſe in eodem loco ſimul, quia hinc ſequeretur dimenſionum, & materiæ penetratio, quæ eſt impoſſibilis, qua admiſſa, duo corpora non amplius eſſent duo, ſed facta eſſent unum, quod eſt contra Hypotheſin ipſam adverſariorum.]

[6. Notandum eſt, omne quod exiſtit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

exiſtit, eſſe in loco; Deus eſt in omni loco: omnia enim replet, quia immenſus eſt; & ideo ubi, in quo eſt Deus, vocant *repletivum* Philoſophi: Creaturæ ſunt in certo loco, non omni: verùm modo diverſo, qui expoſitus eſt nunc.]

7. Nota, in hoc prædicamento collocari non rem, quæ eſt in loco; illa enim ad ſubſtantiam pertinet; non ipſum locum, qui pertinet ad quantitatem; ſed modum, quo creatura eſt in loco. Nota inſuper, vocem *ubi* non hic ſumi interrogative, cum dico *ubi eſt Petrus*? ſed definitive, pro ubicunque; idemque dicendum eſt de quando. Et, ſi liceret per Latinæ linguæ genium, melius hoc prædicamentum vocaretur *ubietas*, quam *ubi*; quia ſignificatur tantum ratio, & modus exiſtendi in loco.

Quæſt. II. *Quomodo differt ubi à loco?*

Locus, ſolis corporibus tribuitur, ubi, etiam ſpiritibus. Deinde, loci vocabula pertinent ad quæſtionem, qua quæritur, quanta res ſit; at vocabula hujus categoriæ ſpectant ad quæſtionem, qua quæritur, *ubi* aut *unde* res ſit, vel *quâ* & *quô* abierit: ut *domi*, *foris*, *ruri*, *in foro*, *in curia*, &c.

[1. Quia locus ab *Ariſtotele* definitur per ſuperficiem, & ſuperficies eſt ſpecies quantitatis, & quantitas ſoli corpori convenit; ideo locus pertinet ad quantitatem, & tantum convenit corporibus: at ſi locus definiatur, per ſpatium rei locatæ, etiam angeli, & ſpiritus, dici poſſunt eſſe in loco. Locus ſtrictè dictus competit corporibus ſolis, ſed latè ſumtus, etiam ſpiritibus.]

[2. Quamvis vulgo locus attribui ſoleat ſolis corporibus, nulla tamen ratio eſt ſolida, quare etiam non tribui poſſit ſpiritibus: nam cum ſpiritus moveantur de uno ſpatio in aliud. certe dici poſſunt eſſe in loco, ſpatium enim illud quod relinquunt, locus dici poteſt, eſt enim terminus ſuæ exiſtentiæ, & ſpatium illud quod acquirunt, eſt iterum terminus novæ exiſtentiæ, & cur non uterque terminus exiſtendi, à quo, & ad quem, in angelis dicatur locus?]

Quæſt. III. *Quid eſt quando?*

Quando *eſt modus ſc. exiſtendi, quo res finitæ aliquando exiſtere, ſeu eſſe, fuiſſe, aut fore dicuntur.*

1. *Finitæ*, id eſt, creatæ: nam Deus, non aliquando, ſed ſemper eſſe dicitur, quia eſt æternus.

[2. Quodcunque exiſtit, exiſtit in tempore, Deus in omni tempore, quia ab æterno fuit, in æternum eſt, & erit. Creaturæ exiſtunt in certa temporis parte; nam aliquando non fuerunt: quædam nunc ſunt; quædam ad huc erunt; ſed modus quoque hic diverſus eſt, quo res creatæ ſunt in tempore; nam ſpiritus alio modo quam corpora dicuntur eſſe

eſſe in tempore; nempe, cum tempus dicat ſucceſſionem partium (nam unus dies alium ſequitur, & hora una aliam) corpora quoque habent in ſe ſuarum partium ſucceſſionem, ſpiritus verò non item: unde, ut nullæ ſpiritus partes reſpondent partibus loci, ita nec reſpondent partibus temporis.]

3. Nota hîc quoque, *quando*, non ſumi interrogative, ut cum dico, *quando veniet Petrus*? ſed definitive, pro *aliquando*.

Quæſt. IV. *Quomodo differt quando à tempore?*

Eodem fere modo, quo ubi à loco: nam tempus propriè tribuitur rebus Phyſicis, quæ in ſucceſſione conſiſtunt, & mutationibus obnoxiæ ſunt. Quando tribuitur etiam rebus permanentibus. Deinde, temporis vocabula ſolvunt quæſtiones, quæ fiunt per *quamdiu*: vocabula hujus categoriæ ſolvunt quæſtiones, quæ fiunt per *quando*, ut *hodie*, *cras*, *heri*, *æſtate*, *vere*, *calendis*, *nonis*, *conſule Manlio*, &c.

1. Tempus ideo tribuitur corporibus tantum, quia conſiſtit in partium, id eſt, præteriti & futuri, ſucceſſione, quæ in ſolis corporibus locum tenet, in quibus una pars alteri ſuccedit, quod patet ex eorum incremento: cum enim manus creſcit, aut digiti, aut totus homo, una particula in accretione ad alteram accedit. Sed quia Angeli non creſcunt, nec habent partes ſibi invicem ſuccedentes (nam eſſentiam poſſident totam ſimul) hinc eſt, quod eorum duratio non dicatur tempus, ſed ævum: præterea, tempus, eſt ſpecies quantitatis continuæ, ideoque iis convenit tantum, quæ quantitatem habent continuam: at eam habent ſola corpora, non ſpiritus; ergo tempus eſt tantum corporum.

2. Nota ex textu, *rectè diſpeſci in ſucceſſivas*, ut corpora, *& permanentes*, ut ſpiritus.

3. Res ſucceſſivæ ſunt, in quibus dantur & partes eſſentiæ, quæ diverſis temporis partibus ſibi invicem ſuccedunt, ut fit in omnibus corporibus. Res permanentes ſunt, in quibus nullæ ſunt partes, quæ diverſo tempore ſibi invicem ſuccedunt; at non ſunt tales in angelis & animabus rationalibus.

Quæſt. V. *Quid eſt ſitus?*

Situs eſt modus ſeu *ordo* partium, ſc. *integrantium* inter ſe: ut, *ſedere*, *ſtare*, *pronum*, *ſupinum eſſe*.

1. Partes integrantes ſunt, quæ loco & ſitu à ſe invicem diſtant, ut pes, caput &c.

2. *Ordo partium*, qui à natura eſt, ut, quod caput ſit loco ſupremo, pedes infimo, vocatur ſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tus naturalis: qui eſt à voluntate, dicitur voluntarius, ut ſedere, ſtare, &c.

3. Situs tantum invenitur in corporibus, quia ſola corpora partes habent, ſpiritus non item.

Quæſt. VI. *Quid eſt habitus?*

Habitus eſt modus, quo veſtis, aut aliquid inſtar veſtis, corpori circumpoſitum, appenſum, aut alio aliquo modo adjunctum eſt: ut *veſtitum, armatum, togatum, galeatum, haſtatum, barbatum, tapetibus inſtratum eſſe*, &c.

[1. Habitus hoc loco diſtingui debet ab habitu in prima ſpecie qualitatis, & ab habitu, qui opponitur privationi, de quo cap. 22. quæſt. 12.]

2. Habitus hic, nec ſignificat veſtem, nec ſubſtantiam, quæ veſtitur, ſed modum, quo veſtitur.

CAPUT X.

Quæſt. I. *Atque hæc de thematum ſimplicium categoriis, quid porro ſequitur?*

AFfectiones, quas diximus ex varia rerum in categoriis diſpoſitarum collatione oriri.

[1. *Affectiones thematum ſimplicium*, vel ſunt Philoſophicæ, vel Logicæ: illæ reales, hæ notionales dicuntur, ac rationis. Hic intelliguntur *Affectiones Logicæ*, ſeu *notionales*, ſeu rationis, quæ conveniunt rebus, in quantum menti proponuntur cognoſcendæ: nam Affectiones reales, ſeu Philoſophicæ, quæ conveniunt rebus in ſe, & natura ſua, abſque reſpectu ad mentem cognoſcentum, in aliis diſciplinis, ac Philoſophiæ partibus, traduntur. Exempla affectionis Philoſophicæ ſunt riſibilitas, eruditio, probitas, magnitudo, & cætera, in homine: figura, color, &c. in lapide. Exempla affectionum logicarum, ſunt, genus, ſpecies, &c.]

[2. Affectiones Logicæ ſic dicuntur, quia in Logica explicantur: vocantur & notionales, quia earum adminiculo res noſcuntur: vocantur & rationis, quia ratio in intelligendo iis utitur tanquam inſtrumentis. Contrà, affectiones Philoſophicæ dicuntur, quæ in aliis, præter Logicam, Philoſophiæ partibus, doceri ſolent; vocantur & reales, quia rebus conveniunt per naturam ſuam, ſive cognoſcantur ab intellectu, ſive non.]

[3. Ens non male dividitur in reale, notionale, & verbale: reale vocatur, quod habet eſſentiam & proprietates, nemine vel cogitante, vel proloquente; ut lapis, planta, homo, &c. & harum rerum affectiones vocantur reales, ut gravitas lapidis, vita plantæ, riſibilitas hominis: ens notionale dicitur, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quod non eſt, niſi in quantum noſcitur ſeu intelligitur, & iſtius affectiones vocantur notionales ſeu rationales, quia non competunt rei, niſi in quantum cognoſcuntur à ratione: tales affectiones ſunt, genus & ſpecies, &c. quæ traduntur à cap. 10. ad 24. excluſive lib. 1. ens verbale dicitur, quod non eſt, niſi in quantum verbis enunciatur, & affectiones ejus ideo dicuntur verbales, quia non competunt rebus, niſi in quantum verbis enunciantur: quales ſunt, eſſe ſubjectum, eſſe prædicatum, & traduntur à cap. 24. ad finem lib.]

Quæſt. II. *Quotuplices ſunt* affectiones ſc. rationis *thematum ſimplicium*?

Duplices; aliæ ſunt ſimplices, aliæ conjunctæ.

Quæſt. III. *Quas vocas ſimplices*?

Quæ ſingulæ ſingulis rebus ſeorſim conveniunt, ut, prædicabilia, totum & pars, cauſa & cauſatum, ſubjectum & adjunctum.

Affectio ſimplex dicitur, quæ in una aliqua re invenitur: ita una aliqua res, eſt cauſatum, ut mundus, res una, alia eſt ſubjectum, ut paries, alia, adjunctum, ut albor, vid. c. 20. quæſt. 1. in comm.

Quæſt. IV. *Cur vocas has affectiones ſimplices*?

Quia, licet, genus, *animal*, referatur ad ſpeciem, *hominem*; totum, *corpus*, ad partem, *caput*; cauſa, *Deus*, ad cauſatum, *mundum*; ſubjectum, *homo*, ad adjunctum, *riſibilitatem*, alterumque ſine altero non conſiſtat, unaquæque tamen res, ſeorſim, genus, totum, cauſa, aut ſubjectum dici poteſt.

Ex. g. licet corpus non ſit totum, niſi in reſpectu ad membra tanquam partes, tamen *eſſe totum*, convenit uni rei, puta, corpori; ſicut, *eſſe partem*, convenit uni quoque rei, puta, vel manui, vel pedi &c.

Arguit hic A. circa rem ordine ab Rudrauff p. 24 in Coment:

Quæſt. V. *Quid ſunt* prædicabilia?

Prædicabilia ſunt, quæ de pluribus, verè, propriè, naturaliter, atque immediatè, affirmantur.

[1. Prædicabilia debent diſtingui à prædicamentis, licet utraque vox derivetur à prædicando; hoc diſcrimen eſt, quod prædicamenta ſignificant ipſas res, quæ prædicantur, prædicabilia modum, quo prædicantur, ſic homo & animal, ambæ iſtæ res, ſunt in prædicamento ſubſtantiæ, ſed cum animal dicitur de homine, modus ille, quo prædicatur, ut genus de ſpecie, eſt inter prædicabilia inveniendus,

niendus, genus enim & ſpecies ſunt prædicabilia: modus autem quo animal prædicatur de homine, hic eſt, quod prædicetur de eo in quid, & de pluribus ſpecie differentibus prædicetur: nam prædicatur non tantum de homine, ſed & de bruto, quæ ſunt duæ ſpecies diſtinctæ, atque hic modus prædicandi, facit animal, genus; hominem, ſpeciem; utrumque prædicabile.]

[2. Extat in Ariſtotelis organo, tractatus cujuſdam Porphyrii, ſub nomine ἰσαγωγῆς, in quo agit de prædicabilibus, qui ab interpretibus Ariſtotelis præmitti ſolet doctrinæ categoriarum, quia in eo explicantur hæc nomina, genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens, quia horum vocabulorum maximus eſt uſus, in categoriis intelligendis: nam in illis, ſub uno ſummo genere, diſponuntur ſpecies, cum ſuis differentiis, & proprietatibus ſæpe, atque accidentibus, eum tamen ordinem non ſecutus eſt auctor, quia hæc prædicabilia oriuntur, & eruuntur ex rebus, per categoriarum claſſes, diſpoſitis, inter ſe collatis, & a ſe invicem abſtractis, eo, quo capite tertio explicatum eſt, modo, itaque primum oportet cognoſcere, ipſam in categoriis rerum diſpoſitionem, ex quarum comparatione & aliæ affectiones rationis, oriuntur, antequam & ipſa, & hæ tradantur.]

[3. Prædicabile in genere quidem dicitur de omni eo, quod de altero enunciatur, ſive affirmetur, ſive negetur: ſed ſpeciatim hoc loco dicitur de iis, quæ affirmantur de alio, ſic, ut quæ de illo negantur, huc non pertineant. Prædicabilia dicuntur aliis Logicis univerſalia; non tamen bene, quia non omnia prædicabilia prædicantur de pluribus, ut quidem univerſalia: ſolum enim genus & ſpecies prædicantur de pluribus, nempe genus de pluribus ſpeciebus, quia natura generis pluribus ſpeciebus ineſt, & ſpecies de pluribus individuis, quia natura ſpeciei pluribus individuis ineſt: ſed differentia, proprium, & accidens, ſunt quidem prædicabilia, non tamen univerſalia, quia, ſi referantur ad ſubjecta ſua, quibus inſunt, prædicantur tantum de uno; quia uni tantum inſunt. Si dicas, rationalitatem, quæ eſt differentia, & riſibilitatem, quæ eſt proprietas, ineſſe pluribus hominibus, ſcilicet. Petro, Paulo, Johanni, &c. Reſpondeo, id quidem verum eſſe, ſed non ſunt tamen, aut differentia, aut proprietas, Petri, Pauli, Johannis, &c. ſed ipſius atque unius hominis, de quo immediate prædicantur ſolum, non ſic de Petro, Paulo, Johanne; quod enim de iis dicantur, id fit, quia ſunt homines, & cum rationalitas ac riſibilitas prædicantur de rationalitate Petri, Pauli, Johannis, amittunt & deponunt notionem & rationem differentiæ ac proprii, atque induunt notionem ac rationem generis vel ſpeciei: atque idem dicendum eſt de accidente, quod omne & unumquodque, quia uni ineſt ſubjecto (neque enim unus albor poteſt ineſſe pluribus ſubjectis) de unoquoque tantum dicitur ſubjecto; ſed, cum albor prædicatur de albore parietis, chartæ, nivis, lactis, &c. non habet rationem accidentis, ſed vel generis, vel ſpeciei. Itaque Prædicabilia non tantum de pluribus, ſed & de uno prædicantur, ut differentia, proprium & accidens, quatenus ſunt talia, id eſt, prædicabilia: Ita rationalitas, ut differentia eſt, dicitur de uno & ſolo homine: riſibilitas, ut eſt proprium, de eodem tantum: color, ut eſt accidens, de corpore tantum;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quando iſta tria prædicantur de pluribus, v. c. rationalitas & riſibilitas de rationalitate & riſibilitate Petri, Pauli, Johannis, &c. color de albore, nigrore, rubedine, &c. non ſunt amplius, differentia, proprium, & accidens, ſed prædicantur, ut genera & ſpecies, reſpectu eorum, de quibus dicuntur, & quia prædicantur de pluribus, dicuntur univerſalia, ſicut quoque ipſa genera & ſpecies; ſed cum prædicantur de uno tantum, non ſunt univerſalia, ſed Prædicabilia ſolum.]

4. *Verè*, id eſt, non falsò: quæcunque igitur prædicantur falsò, non ſunt prædicabilia, ut cum dico, *Lapis eſt homo: homo*, quia prædicatur falsò de lapide, nec eſt lapidis genus, nec ſpecies, nec differentia, nec proprium, nec accidens.

5. *Prædicatio propria* dicitur, quæ fit verbis uſurpatis in nativa ſignificatione, ut, *homo eſt animal*.

6. *Impropria*, quæ fit verbis tropicis, ut, *mors eſt ſomnus*.

7. *Prædicatio Naturalis* eſt, cum prædicatur ſuperius de inferiori, ut *homo eſt animal*; concretum de abſtracto, ut *lac eſt dulce*; accidens de ſubſtantia, ut *homo eſt doctus*, ſi contra fiat, prædicatio eſt non naturalis.

8. *Prædicatio immediata eſt*, quando inter prædicatum & ſubjectum, nullum eſt ſubjectum medium, ut, *animal ſentit*: mediata, contra, ut *Petrus ſentit*; nam inter *Petrum* & *ſentit*, medium ſubjectum eſt animal: Petrus enim ſentit, quia eſt animal. v. l. 2. c. 22. q. 2. com. 3. Talis Prædicatio dicitur *immediata ex parte ſubjecti*, ac diſtinguitur à prædicatione *immediata ex parte cauſæ*, quando non datur cauſa media, cur prædicatum ſubjecto inſit.]

9. Notandum eſt, has conditiones in definitione generali prædicabilium poſitas, eſſe repetendas ad ſpeciales ſingulorum prædicabilium definitiones.

10. Quod conditiones poſitæ in generali definitione prædicabilium, debeant repeti ad ſingulorum prædicabilium definitiones, ex eo patet, quod rationalitas, differentia, & riſibilitas, proprietas, enunciari quidem poſſit de Petro & Paulo, &c. ſed non ſecundum illas conditiones quæ in definitione prædicabilium ponuntur; nam non poſſunt prædicari immediate: neque enim poſſum dicere enunciatione immediata, Petrus eſt rationalis, aut eſt riſibilis, quia enunciatio immediata reciprocatur, ſed hæc reciprocari nequit, nam non licet dicere, omne riſibile eſt Petrus; ergo datur ſubjectum medium inter rationale aut riſibile, & Petrum, nimirum homo, nam hæc reciprocantur, omnis homo eſt riſibilis aut rationalis, & omne riſibile aut rationale eſt homo.]

Quæſt. VI. *Quot ſunt prædicabilia?*

Quinque: genus, ſpecies, differentia, proprium, accidens.

Caput XI.

Quæſt. I. *Quid eſt genus?*

Genus eſt, quod de pluribus, *ſpecie differentibus*, *prædicatur* in quæſtione, quâ quæritur, *quid res ſit*,

ſit, ut, *Quid eſt homo aut beſtia? animal. Quid pirus aut pomus? arbor.*

1. Genus (Generis) eſt *Prædicabile*, quod hic & in reliquorum Prædicabilium definitione ſubintelligitur.

2. Variæ ſunt formulæ, quibus aliquid de re aliqua quæri poteſt, ſed duæ potiſſimum eminent, ſcilicet, *quid res ſit*, *qualis ſit*, atque hæ tantum ſpectantur in prædicabilibus: dicitur verò hoc vel illud prædicabile prædicari in hac vel illa quæſtione, quo respondetur ad quæſtionem hanc vel illam, de re inſtitutam: Genus & ſpecies tantum prædicantur ad quæſtionem factam, hac formulâ, *quid eſt hæc aut illa res?* Differentia, proprium, & accidens, ad quæſtionem factam, hâc formula, *qualis eſt hæc aut illa res?*

3. Genus prædicatur in quid, ſed imperfecte ac confuse, ut, ſi quis roget, *quid eſt Petrus?* atque ipſi reſpondeatur, *eſt animal*, eo ipſo, tantum imperfectè & confuſe cognoſcitur natura Petri. Species prædicatur in quid, perfectè, attamen confuſe, ut, ſi quis roget, *qnid ſit Petrus?* atque ipſi reſpondeatur, *eſt homo*; cognoſcitur quidem perfectè natura Petri, non tamen diſtinctè: utraque enim pars eſſentialis Petri, materia ejus, & forma, puta, corpus & anima ejus rationalis, involvuntur ambo, in una voce, *homo*: ſed definitio prædicatur in quid, & perfecte, & diſtinctè, ut, ſi quis roget, *quid eſt Petrus?* & ei reſpondeatur, *eſt animal rationale*, eo ipſo, perfecta cognitio Petri gignitur, & diſtincta partium ejus.

[3. Specie dicuntur differre, quæ differunt eſſentialiter, id eſt, quæ ita ſeſe habent, ut aliqua pars eſſentialis inveniatur in uno, quæ non invenitur in alio: ſic in homine invenitur anima rationalis (pars ejus eſſentialis) quæ non invenitur in bruto: & in bruto invenitur anima irrationalis (pars ejus eſſentialis) quæ non invenitur in homine.]

[4. Solent in Philoſophia hæ duæ phraſes diſtingui, differre eſſentialiter, & differre eſſentiâ: individua, ut Petrus & Paulus, differunt eſſentiâ, ſed non eſſentialiter: ſpecies, ut homo & brutum, differunt eſſentialiter: differre eſſentiâ dicuntur illa, quæ ſic ſe habent, ut eſſentia unius, non ſit eſſentia alterius, licet nulla pars eſſentiæ inveniatur in uno, quæ non item reperiatur in altero: ſic eſſentia Petri non eſt eſſentia Pauli, nec enim materia & forma ejus, corpus & anima rationalis illius, ſunt materia & forma, corpus & anima rationalis, alterius, ſcilicet Pauli, nulla tamen pars eſſentiæ eſt in uno, quin eadem ſit in altero: uti enim materia Petri eſt corpus organicum, forma eſt anima rationalis, ita materia quoque Pauli, eſt corpus organicum, & forma, eſt anima rationalis: at vero quæ differunt eſſentialiter, ſic ſe habent, ut in uno ſit, vel alia materia, vel alia forma, quam eſt in altero: ſic in bruto quidem eſt eadem materia, quæ in homine, corpus ſcilicet utrobique organicum, ſed in homine forma eſt alia, anima ſcilicet rationalis, quæ non eſt in bruto: & ideo non tantum eſſentiâ, ſed eſſentialiter differunt. Quæ eſſentiâ, tantum differunt numero, quæ eſſentialiier, differunt ſpecie.]

[5. Partes eſſentiales compoſiti, ſunt materia & forma: quando

earum altera invenitur in uno compoſito, non item in alio, ea dicuntur differre ſpecie: ſicuti contra, quando materia & forma eædem reperiuntur in compoſitis duobus, ea dicuntur differre numero, quia materia & forma unius compoſiti, non eſt materia, & forma alterius compoſiti.]

[6. Ita quidem vulgo dicitur, individua differre numero, quia numerari poſſunt materia & forma Petri, Pauli, Johannis, &c. nam quæ eſt anima Petri, & quod eſt corpus Petri, non ſunt anima aut corpus Pauli, vel Johannis, &c. ideoque numerari poſſunt, hæc anima & hoc corpus eſt Petri, non Pauli, non Johannis; ſed an non aliqua differentia eſſentialis & ſubſtantialis intercedat inter Petrum, aut Paulum, aut Johannem; æque ac inter hominem & brutum, in quæſtione eſt: certe ſi ſubſtantia prima ac ſingularis, eſt maximè ſubſtantia, & magis quam ſecunda aut univerſalis; & ſi ſubſtantia ſecunda ac univerſalis diſtinguatur per differentias eſſentiales ac ſubſtantiales, ut diſtinguuntur homo & brutum, quidni etiam ſic diſtinguantur ſubſtantiæ primæ ac ſingulares, & profectò cum nulla accidentia ſubſtantiam conſtituant, non poſſunt illa ſubſtantiam ſingularem à ſubſtantiâ ſingulari diſtinguere; at volunt illi ſubſtantias ſingulares, quæ differunt numero, à ſe invicem diſtingui ſolis accidentibus: ut omnis diſcrepantia inter Petrum & Paulum ſit, quod Petrus ſit aut doctus aut probus, aut magnus, Paulus ſit indoctus, improbus, parvus; ſed enim non eſt differentia inter Petrum & Paulum tantum quoad accidentia, verum oportet aſſignare aliquam differentiam eſſentialem ac ſubſtantialem, qua Petrus non eſt Paulus; nam accidentia omnia tolli poſſunt ac mutari, at differentia eſſentialis ac ſubſtantialis tolli nequit ac mutari, ſed ſubſtantiæ ſingulares ſeu primæ, id eſt, individua, ſunt maximè ſubſtantiæ, & magis quam ſecundæ aut univerſales, ergo etiam differentia earum debet eſſe magis ſubſtantialis aut eſſentialis, quam eſt ſecundarum aut univerſalium, conſequenter, non poteſt peti ab accidentibus, doctrina, probitate aut longitudine.]

7. Verba ſignificantia actum in definitionibus, plerumque per potentiam explicari debent: ſic, *prædicatur*, hîc ſignificat, quod prædicari poteſt, & in definitiône Accidentis, quod adeſt & abeſt, id eſt, adeſſe & abeſſe poteſt.

Quæſt. II. *Quid eſt ſpecies?*

Species eſt, quæ collocatur ſub genere, ita, ut de eâ genus prædicetur in quæſtione, quâ quæritur, *quid ſit*.

Species collocatur ſub genere directè, ſecundum gradus ſuperiores & inferiores: differentia, indirectè, ſecundum gradus collaterales: ſpecies enim *(ut homo)* collocatur directè deſcendendo ab animali, ſub animali; ſed differentia (*rationale*) non collocatur directè ſub animali, ſed à latere, quod liquere poteſt inſpicienti tabulas prædicamentales à *Keckermanno*, *Euſtachio*, aliiſque confectas.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quotuplex eſt genus?*

Duplex: *ſummum*, ſive generaliſſimum, & medium, ſive ſubalternum.

[*Quomodo dividitur Genus?* Aliud eſt remotum, aliud proximum: Remotum eſt, inter quod, & ſpeciem, aliud intercedit genus: Proximum, inter quod & ſpeciem, nullum intercedit genus: atque hoc ſemper eſt unum, illud ſcilicet, quod in categoria proxime adjacet ſpeciei: remota vero genera ſunt numero plura: ſic hominis genus proximum eſt ſolum animal, remota ſunt, vivens, mixtum, corpus, ſubſtantia.]

Quæſt. IV. *Quotuplex eſt ſpecies?*

Item duplex: infima ſive ſpecialiſſima, & media ſive ſubalterna.

Quæſt. V. *Quid eſt genus ſummum?*

Quo non eſt aliud ſuperius genus.

[1. Genus ſummum & ſpecies infima opponuntur: nam genus ſummum nunquam eſt ſpecies, & ſpecies infima nunquam eſt genus: ſed genus ſubalternum, & ſpecies ſubalterna, non opponuntur: nam eadem res ſimul eſt & genus ſubalternum & ſpecies ſubalterna, ſed reſpectu tamen diverſo: ſic v. c. ſubſtantia nunquam eſt ſpecies: homo nunquam eſt genus; corpus mixtum, vivens, animal, ſunt, vel genera, vel ſpecies: genera, quotieſcunque referuntur ad illa, quæ in tabulis prædicamentalibus ſunt infra ſe: ſpecies, quando referuntur ad illa, quæ ſunt ſupra ſe.]

[2. Hinc patet, diverſitatem definitionum non inferre diverſitatem entium; nam idem ens eſt & genus ſubalternum, & ſpecies ſubalterna, & tamen diverſo modo definiuntur, quæ enim definitio eſt ſpeciei ſubalternæ, illa non eſt generis ſubalterni.]

[3. An ſpecies, dicta infima, tantum debeat dici ſpecies, ut homo, & nunquam genus; atque, an individuum, ut Petrus, tantum debeat dici individuum, & nunquam ſpecies, graviſſima eſt inter Peripateticos & Rameos quæſtio: illi affirmant, & ſic quoque author noſter: hi negant; nam Ramus diſerte in ſua *L*ogica hominem vocat genus, & Petrum ac Paulum aliaque individua vocat ſpecies: quod ſi illa tantum ſunt ſpecies, quæ conſtant genere, & differentia ſpecifica, ſeu eſſentiali, non videntur individua eſſe ſpecies, quia hæc talem differentiam non habent; differentia enim eſſentialis, deſumitur à forma, ut rationalitas, ab anima rationali: ſed in individuis non ſunt diverſæ formæ: ergo quoque non habent differentiam eſſentialem, ideoque ſpecifica differentia non datur inter individua; niſi hic cum Ramo dicas & Ramæis, differentiam eſſentialem inter Petrum & Paulum quidem dari, ſed utramque eſſe ignotam.]

4. *Genera ſumma* ſunt decem, totidem puta, quot ſunt categoriæ. Si daretur genere ſummo aliquid ſuperius, non eſſet genus ſummum: ſummo enim nihil eſt ſuperius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VI. *Quid eſt ſpecies infima?*

Qua non eſt alia inferior ſpecies.

1. Species infima dicitur aliis ima, vel ſpecialiſſima, quæ proxima eſt individuis, ut homo, qui proximus eſt Petro, Paulo, &c.

2. Si daretur ſpecies inferior infimâ, tum illa non eſſet infima. Datur quidem aliquid inferius ſpecie infimâ: ſed vero illud non eſt ſpecies, ſed individuum, quia non eſt univerſale, ſed ſingulare; at ſpecies eſt univerſale: ſic homine inferiores ſunt, Petrus, Paulus, Johannes; ſed hi non ſunt ſpecies, verum individua, quod patet ex cap. 2. quæſt. 9.

Quæſt. VII. *Quid eſt genus ſubalternum?*

Quod, reſpectu inferioris, eſt genus, &, reſpectu ſuperioris, ſpecies.

Genus ſubalternum, reſpectu inferioris prædicatur, reſpectu ſuperioris ſubjicitur, quod liquet ex quæſt. 9. hujus capitis, & ex tabulis prædicamentalibus.

Quæſt. VIII. *Quid ſpecies ſubalterna?*

Quæ reſpectu ſuperioris, eſt ſpecies, & reſpectu inferioris, genus.

Species ſubalterna & genus ſubalternum, non ſunt duo entia diſtincta, ſed ſignificant unum idemque ens, quod geminum habet nomen: & vocatur genus, ſi referatur ad aliquid infra ſe; & ſpecies, ſi referatur ad aliquid ſupra ſe: ſic animal eſt genus hominis & ſpecies viventis.

Quæſt. IX. *Illuſtra rem exemplo.*

In categoria ſubſtantiarum *ſubſtantia* eſt ſummum genus; *homo*, infima ſpecies: quæ inter ſubſtantiam & hominem interjecta ſunt, ut *animal*, *vivens*, *mixtum*, *corpus*, ſunt genera & ſpecies ſubalternæ. Nam animal, eſt hominis genus, & ſpecies viventis; vivens, eſt genus animalis, & ſpecies mixti; mixtum, genus viventis, & ſpecies corporis; corpus eſt genus mixti, & ſpecies ſubſtantiæ. Eodem modo res ſe habet in cæteris categoriis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. X. *Quænam ſpecies conſtituit ſecundum prædicabile?*

Infima; ſpecies enim ſubalterna prædicatur, ut genus, ſed ſubjicitur, ut ſpecies.

1. *Infima*) Diſcrimen inter ſpeciem infimam & ſubalternam, hoc eſt, quod ſpecies infima, ſive ſubjiciatur, ſive prædicetur, ſemper teneat rationem ſpeciei; at ſubalterna non item; ſed hæc, cum ſubjicitur, rationem habet ſpeciei, at cum prædicatur, rationem tenet generis. Sic cum dico, animal eſt vivens, tum animal eſt ſpecies ſubalterna, & homo eſt animal, tum animal eſt genus ſubalternum; at cum dico, homo eſt animal, homo eſt ſpecies, & cum dico, Petrus eſt homo, iterum eſt ſpecies.

[3. Philoſophis Species eſt triplex, vel ſubjicibilis tantum, vel prædicabilis tantum, vel ſubjicibilis & prædicabilis ſimul: ſpecies ſubjicibilis & prædicabilis ſimul, eſt ſpecies infima, ut homo: ſive enim prædicetur, ſive ſubjiciatur homo, ſemper manet ſpecies; ſed ſpecies ſubjicibilis tantum eſt ſubalterna, ut animal: quia ut ſpecies tantum ſubjicitur, eſt enim ſpecies viventis; nam dico animal eſt vivens, non vero vivens eſt animal: Species prædicabilis tantum dicitur, quæ extra omnem eſt categoriam, ut punctum: poſſum enim prædicare de hoc puncto ſingulari, quod ſit punctum, ſed non poteſt eſſe ſubjectum alicujus enunciationis.]

Quæſt. XI. *Quomodo definitur ſpecies ſpecialiſſima?*

Hoc modo: ſpecies eſt, quæ de pluribus & *numero* differentibus prædicatur in quæſtione, quâ quæritur, quid ſit res: ut, *Quid eſt Socrates? Plato? homo. Quid Bucephalus, Cyllarus? equus. Quid Phylax, Melampus? canis.*

[1. *Numero* dicuntur differre, quæ ita ſeſe habent, ut in uno nulla inveniatur pars eſſentialis, quin eadem reperiatur in alia: quemadmodum in Petro, invenitur anima rationalis, & corpus organicum, ſeu debitis organis inſtructum: at hæc utraque pars eſſentialis reperitur quoque in Paulo, Johanne, aliiſque hominibus individuis; ſed differunt tantum in eo, quod hæc eſſentia, unius, E. c. Petri, non ſit eſſentia, alterius, E. c. Pauli, &, quod corpus & anima Petri, non ſint corpus & anima Pauli: &, quia numerari poſſunt, eſſentia, & partes eſſentiales, Petri; quæ faciunt hominem unum, puta Petrum; atque inſuper numerari poſſunt, eſſentia, & partes eſſentiales, Pauli; quæ faciunt hominem ſecundum, puta Paulum, ideo dicuntur Petrus & Paulus differre, numero.]

[2. Res dicuntur differre, vel genere, vel ſpecie, vel numero. Quæ differunt genere, differunt totâ eſſentiâ: quæ differunt ſpecie, differunt parte eſſentiæ: quæ differunt nu-

numero, nec totâ eſſentiâ, nec parte eſſentiæ, differunt, ſed utrimque conveniunt; tantum differunt, quod hæc eſſentia, & hæ partes eſſentiales, unius, ſc. Petri, non ſint eſſentia, partes eſſentiales alterius, ſcilicet Pauli.]

[3. Ad iſtas tres claſſes diſtinctionum revocari poſſunt omnes diſtinctiones, nam quæ res diſtinguuntur, vel diſtinguuntur genere, ut nulla parte eſſentiæ conveniant, vel diſtinguuntur ſpecie, ut aliqua parte eſſentiæ conveniant, aliqua diſcrepent, vel diſtinguuntur numero, ut nulla pars eſſentiæ ſit in uno, quin eadem ſit in alio, & tantum diſcrepent, quod quæ eſſentia aut pars eſſentiæ ſit in uno, ea non ſit in alio.]

CAPUT XII.

Quæſt. I. *Quid eſt differentia?*

Differentia eſt, quâ res à re differt.

Hæc generaliſſima eſt differentiæ definitio.

Quæſt. II. *Quotuplex eſt differentia?*

Duplex: accidentalis & eſſentialis.

Quæſt. III. *Quid eſt differentia accidentalis?*

Quâ res differunt *accidentibus*: idque, vel ab aliis; ſic Europæus differt ab Afro, colore; vinum ab aceto, ſapore: vel etiam à ſe invicem; ſic doctus differt à ſe ipſo indocto, ſenex à ſe ipſo puero.

1. *Accidens* hic vocatur, id, quod, nec materia, nec forma eſt compoſiti, nec pars eſſentiæ ejus: ſed quod vel materiæ, vel formæ, vel eſſentiæ, ſupervenit,

[2. Accidens hic paulo latius ſumitur, quam cum opponitur ſubſtantiæ, diciturque hoc loco, omne id quod eſt extra eſſentiam alterius, ſive ipſum ſit ſubſtantia, ſive accidens prædicamentale, ſive medium aliquod, inter ſubſtantiam & accidens interjectum, ut privatio: exempli gratia, differentiâ accidentali differt togatus à palliato, per togam & pallium, quæ ſunt ſubſtantiæ, æthiops ab alio homine per nigrorem & alborem, quæ ſunt accidentia prædicamentalia, cæcus à ſurdo, per ſurditatem & cæcitatem, quæ nec ſubſtantiæ, nec accidentia ſunt, ſed privationes.]

3. Res differunt *accidentibus*, vel ſeparabilibus, vel inſeparabilibus: Poſteriori modo differunt, corvus & cygnus; nam nigror à corvo, & albor à cygno naturaliter non poſſunt ſeparari; priori modo differunt Petrus doctus & Paulus indoctus; doctrina enim & ignorantia naturaliter ſeparari poſſunt ab homine.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IV. *Quid eſt* differentia eſſentialis?

Quæ (ut rationalitas) addita generi (ut animali) ſpeciem (ut hominem) conſtituit, & ab oppoſitis ſpeciebus eſſentialiter diſtinguit.

[1. *Differentia eſſentialis* dicitur, quæ petitur à parte aliqua eſſentiæ; quæ eſt pars definitionis, qua ſpecies definitur: ut *rationalitas* petitur ab anima rationali (forma, & parte eſſentiali hominis) rationalitas addita animali, generi, conſtituit hominem, ſpeciem, unde vocatur differentia conſtitutiva; atque inſuper hominem à bruto, ſpecie oppoſita, eſſentialiter diſtinguit, unde vocatur differentia diviſiva, & hominem ex parte definit: partes enim definitionis hominis ſunt, *animal* & *rationale*. Itaque, differentia conſtitutiva, & diviſiva, non ſunt duæ diverſæ differentiæ, utcumque ſint diverſa nomina, ſed ejuſdem differentiæ munera diverſa, orta ex reſpectu diverſo, quem differentia dicit, nunc ad genus, quod dividit, nunc ad ſpeciem, quam conſtituit: ſic rationalitas, differentia vocatur *diviſiva*, reſpectu animalis, quod dividitur per rationale, & oppoſitam differentiam, irrationale: & dicitur *conſtitutiva*, reſpectu hominis, quem conſtituit.]

2. Pars eſſentiæ vocatur, quæ vel materia eſt, vel forma, eadem eſt pars definitionis, quia materia reſpondet generi, forma differentiæ; nam genus ſumitur à materia, & differentia à forma.

[3. Reſpectus diverſi non inferunt aut ponunt diverſas res, nec eſſentias rerum multiplicant, ſed reperiuntur ſæpe in una eademque re: ita unus idemque homo reſpectum dicit diverſum, quà Pater ad filium, maritus ad uxorem, quà Magiſtratus ad ſubditos: unde videre eſt, quod diverſitas definitionum non neceſſario inferat diverſitatem rerum, cum fundari illa poſſit in ſola diverſitate reſpectuum: idem enim homo aliter definitur quà pater, aliter quà magiſtratus, & diverſa ſunt officia ejuſdem hominis, pro triplici iſto reſpectu diverſo: ita etiam hic eadem differentia, v. c. rationalitas, aliter definitur, ut dicit reſpectum ad genus, animal, quod dividit, & aliter definitur, quatenus dicit reſpectum ad ſpeciem, hominem, quem conſtituit, unde reſpectu prioris muneris vocatur diviſiva, reſpectu poſterioris conſtitutiva.]

[3. Accurate diſtingui debet differentia ſpecifica à differentià numerica: prior vocatur, quando res duæ aut plures ita ſe habent, ut aliqua pars eſſentiæ ſit in una, quæ non ſit in alia, atque hæc proprie eſt differentia *eſſentialis*: poſterior dicitur, qua res, ejuſdem omni modo eſſentiæ, differunt tantum eo, quod hæc non ſit illa, quæ vulgo accidentalis differentia appellatur. An recte; nunc non dixero. Illa dicuntur differre ſpecie, hæc numero.]

Quæſt. V. *Quænam ſunt munera differentiæ eſſentialis?*

Dividere genus, & ſpeciem cum genere conſtituere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VI. *Da exemplum.*

Facultas ratiocinandi ſeu *rationalitas* dividit animal, & addita animali, conſtituit hominem.

Quæſt. VII. *Quænam differentia conſtituit tertium prædicabile?*

Differentia eſſentialis; differentiæ enim accidentales pertinent ad quartum & quintum prædicabile.

Differentia eſſentialis dicitur, quando tertium illud, quo differunt duo, eſt pars eſſentiæ: accidentalis, quando tertium illud, quo differunt duo, eſt accidens, ſive proprium, ſive commune.

Quæſt. VIII. *Quomodo definitur differentia eſſentialis?*

Hoc modo: Differentia eſſentialis eſt, quæ de pluribus, vel numero, vel etiam ſpecie, differentibus, *eſſentialiter prædicatur*, in quæſtione, quâ quæritur, *qualis* ſit res: ut, *Quale animal eſt homo? rationale. Qualis ars Logica? quæ inſtrumenta conficit, iiſque dirigit intellectum in cognitione rerum.*

[1. *Prædicari eſſentialiter*, eſt prædicari, ut partem eſſentiæ, & quidem, ut formam: ſic rationalitas eſt pars eſſentiæ hominis, de quo prædicatur. Per vocem, *Eſſentialiter*, diſtinguitur differentia à proprio & accidente, quæ prædicantur accidentaliter, quia non ſunt partes eſſentiales ſubjecti, de quo dicuntur: unde, nec ejus definitionem ingrediuntur: ſic, nec riſibilitas, nec eruditio, hominem, vel conſtituunt, vel definiunt, ut quidem facit utrumque rationalitas. Exemplum differentiæ, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, eſt rationalitas reſpectu Petri & Pauli. Exemplum differentiæ, quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, eſt potentia ſentiendi, ſeu ſenſibilitas, differentia animalis, reſpectu hominis & bruti, de quibus prædicatur.]

[2. Hæc tria æquipollent, eſſe partem eſſentialem alicujus rei, ſive eſſentiam rei conſtituere, ſive definitionem rei ingredi, nullum iſtorum competit proprio, aut accidenti, ſed præter genus & ſpeciem, differentiæ tantum eſſentiali.]

[3. Nemo hic erret, nec exiſtimet, differentiam, quæ dicitur de pluribus numero, ideo eſſe differentiam numericam, quia non eſt differentia individuorum, ſed ſpeciei, quæ prædicatur de individuis, numero differentibus: ſicut rationalitas, differentia eſt hominis, ſpeciei, & prædicatur de Petro, Paulo, reliquiſque individuis, numero differentibus; ſic nemo putet, differentiam, quæ de plu-

pluribus, ſpecie differentibus prædicatur, ideo eſſe ſpecificam; nam eſt generica, quia eſt differentia generis, quæ de ſpeciebus dicitur: ſic potentia ſentiendi, differentia animalis, generis, prædicatur de homine, & bruto, differentibus ſpecie.]

[4. *Differentia*, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, *vocatur ſpecifica*, quia eſt differentia ſpeciei: quæ prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, *eſt generica*, quia eſt differentia generis. Exemplum differentiæ ſpecificæ, eſt rationalitas, quæ prædicatur de individuis diſtinctis numero, Petro, Paulo, Johanne. Exemplum differentiæ genericæ, eſt ſenſibilitas, quæ prædicatur de homine & bruto, differentibus ſpecie, quia ſunt diverſæ ſpecies.]

5. Per id, quod differentia *Prædicatur in quale*, diſtinguitur à genere & ſpecie, quæ prædicantur in quid.

[6. Mirum eſt, differentiam eſſentialem prædicari in quale, cum omnis qualitas ſit accidens, differentia autem eſſentialis non ſit accidens, neque enim rationalitas, differentia hominis, quâ differt à bruto, accidens dici poteſt, nam non diſtinguitur ab anima rationali, quæ haud dubie ſubſtantia eſt.]

CAPUT XIII.

Quæſt. I. *Quot modis dicitur proprium?*

QUatuor modis, Proprium primo modo dicitur, quod convenit ſoli alicui ſpeciei, ſed non omnibus illius individuis: ut, hominem eſſe ſtatuarium. Secundo modo, quod convenit omnibus individius alicujus ſpeciei, ſed non ſolis: ut, hominem eſſe bipedem. Tertio modo, quod convenit ſoli alicui ſpeciei, omnibuſque illius individuis, ſed non ſemper: ut, hominem ridere, aut caneſcere. Quarto modo, quod convenit ſoli alicui ſpeciei, omnibuſque illius individuis, & ſemper: ut, hominem *riſibilem eſſe*.

1. Quantum diſcriminis eſt, inter actum primum & ſecundum, ſeu principium operandi & ipſam operationem; tantum diſcriminis eſt, inter proprium quarto modo & tertio modo: *riſibilem eſſe*, ſignificat actum primum, & principium operandi, quod eſt proprium quarto modo: *ridere* ſignificat actum ſecundum & ipſam operationem, eſtque proprium tertio modo.

2. Diſtinctio alia eſt rei, alia vocis. Rei vocatur, quando ipſa res diſtribuitur in ſuas partes qualeſcunque: Vocis, quando tantum enunciantur variæ ſignificationes: atque hic tantum proponitur diſtinctio vocis: nam ſi rem ipſam ſpectes, quæ hic dicuntur pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

propria, primo, ſecundo, ac tertio modo, non ſunt propria, ſed alterius prædicabilis, & tamen iſto nomine veniunt: at proprium quarto modo ſolum facit diſtinctum prædicabile, à differentia, accidente, cæteriſque prædicabilibus.

Quæſt. II. *Quænam propria conſtituunt quartum prædicabile?*

Propria quarti modi; reliqua pertinent ad quintum prædicabile.

Quæſt. III. *Quid eſt proprium quarto modo?*

Proprium eſt, quod non declarat, quid res ſit, & tamen ſoli ineſt, & cum ea reciprocatur. Sic riſibilitas reciprocatur cum homine (omnis enim homo riſibilis, &, quicumque riſibilis eſt, etiam eſt homo) facultas hinniendi cum equo, latrandi cum cane, &c.

1. Proprium dicitur non declarare, quid res, id eſt, ſubjectum ſit: quia nec ex toto nec ex parte continetur in eſſentia ſubjecti, neque ejus definitionem ingreditur: ſicut quidem genus & differentia continentur ex parte in eſſentia ejus, de quo dicuntur, & ambo definitionem ingrediuntur: ſpecies vero *continetur ex toto in eſſentia ejus*, de quo dicitur: totamque ejus definitionem abſolvit. Sed proprium neutro modo in eſſentia ſubjecti includitur, verum eſſentiam ejus conſtitutam immediatè ſequitur, ideoque proprium dicitur eſſentiale ſubjecto, non, conſtitutivè (nam non conſtituit eſſentiam ſubjecti, ſicut faciunt genus, ſpecies, differentia) ſed conſecutive, quia eſſentiam ſubjecti jam conſtitutam conſequitur proximè, v. c. riſibilitas, nec ex toto, nec ex parte, eſſentiam hominis conſtituit; nam tum deberet ingredi definitionem hominis, quod non facit, nam *homo* definitur, *animal rationale*, abſque memtione *riſibilis*: at genus, *animal*, & differentia, *rationale*, utrumque, ex parte eſſentiam hominis conſtituit, atque etiam definit: *homo* vero, ſpecies, ex toto, *Petri*, individui, eſſentiam, & conſtituit & definit.

[2. Illud dicitur declarare quid res ſit, quo reſpondetur ad quæſtionem inſtitutam hac formula, quid eſt res: quemadmodum ſic prædicatur in quid genus & ſpecies, & quamvis differentia non ſimpliciter prædicetur in quid, Logicis tamen dicitur prædicari in quale quid, quia eſt qualitas eſſentialis: at proprium, uti & accidens, nec prædicatur in quid, nec in quale quid, id eſt, nec prædicatur in quale, eſſentialiter, ut differentia, ſed tantum in quale, accidentaliter, & ideo non declarat quid res ſit, id eſt, quænam ſit rei quidditas, ſive eſſentia, ſed rei conſtitutæ in ſua quidditate, ſive eſſentia, accidit.]

[3. Hic obſervandum hoc eſt quoque, quod, eſſe de eſſentia alicujus,

cujus, dupliciter etiam intelligatur, vel conſtitutive, vel conſecutive: priori modo de eſſentia hominis eſt rationalitas, poſteriori modo riſibilitas.]

[4. Contineri in Eſſentia alicujus rei, ſive, ejus definitionem ingredi, idem ſignificant; utrumque fit duobus modis, vel ex toto, vel ex parte, convenitque generi, ſpeciei, differentiæ: genus, differentia, ambo, ex parte tantum, ingrediuntur definitionem, & conſtituunt eſſentiam ejus de quo dicuntur: ita & animal, & rationale, & irrationale ex parte hominem vel brutum definiunt ac conſtituunt; ſed ſpecies, homo, ex toto, eſſentiam Petri, Pauli, aliorumque, de quibus dicitur, & definit, & conſtituit: at proprium neutro modo vel conſtituit, vel definit, eſſentiam ſubjecti ſui, de quo dicitur, ſic riſibilitas, quæ dicitur de homine, nec ex toto, nec ex parte, hominis eſſentiam, vel definit vel conſtituit, nihilominus dicitur eſſentialis homini & naturalis, quia tam arcta eſt colligatio inter illam & hominem, ut eſſentia hominis nunquam inveniri poſſit, niſi inveniatur quoque riſibilitas, & vice verſa: atque pariter dicendum eſt de omni proprio & ſubjecto.]

5. Quod ſpecies ex toto contineatur in eſſentia individui, ex eo eſt, quia eadem definitio eſt ſpeciei, hominis, quæ eſt individui, Petri: nam ſi quis ſit definiturus hominem, dicet eſſe animal rationale, ſi idem rogetur ut definiat Petrum, eandem dabit definitionem, dicetque, Petrus eſt animal rationale.

[6. Illud dicitur immediate ſequi eſſentiam rei alicujus, quod eâ poſitâ ponitur, & ſublatâ tollitur, & hoc vocatur eſſentiale conſecutive: nam eſſentiale multis dici poteſt modis, vel *conſtitutive*, vel *ſubjective*, vel *perfective*, vel *propagative*, vel *conſecutive*. Conſtitutive; quod ipſam rei naturam conſtituit, ita dicuntur materia & forma, partes eſſentiales compoſiti, quia compoſitum conſtituunt: ſic proprium non eſt eſſentiale ſubjecto, quia neque materiam, neque formam ſubjecti facit. Subjective dicitur, quod in eſſentia rei ineſt tanquam ſubjecto, & penitiſſime ei infixum, quo ſenſu omnis potentia naturalis dicitur eſſentialis, quia ipſi eſſentiæ ineſt, eaque poſitâ ponitur, & ſublatâ tollitur: hoc modo dici poteſt proprium eſſentiale ſubjecto, cui ineſt. Perfective dicitur, quod eſſentiam ſubjecti perficit, atque adornat, & hoc modo proprium quoque dici poteſt eſſentiale ſubjecto, quia ſubjectum perficit. Propagative dicitur, quod naturali modo cum ipſa eſſentia ſubjecti propagatur. Quemadmodum juſtitia naturalis fuiſſet propagata naturaliter, ſi homo manſiſſet in ſtatu integritatis: hoc etiam ſenſu proprium dici poteſt eſſentiale ſubjecto, quia cum eſſentia ſubjecti propagatur, Conſecutive dicitur, quod à materia vel forma, eſſentialibus naturæ principiis, fluit, ut materia vel forma, principia eſſentialia compoſiti, ſe habeant per modum cauſæ emanativæ, ipſum proprium ſe habeat per modum effecti emanantis, & tali modo quoque proprium eſt eſſentiale ſubjecto.]

7. Vox *Soli*, excludit à proprio alia ſubjecta, non ſubordinata, genera, & ſpecies, & individua; ſed oppoſita, ſc. ſpecies ejuſdem generis, contrarias: ſic Riſibilitas ineſt ſoli homini, ſic ut non excludat Petrum vel Paulum & cætera individua, quæ homini ſubordinantur, ſed ut excludat oppoſitum brutum.

[8. Cum

[8. Cum proprium dicitur ineſſe *Soli* ſubjecto, ſignificatur, illud non poſſe communicari ſubjecto alteri, alterius ſpeciei oppoſitæ: at, non repugnat, ut proprium unius ſubjecti, cui ineſt ſoli, nihilominus communicetur ſubjectis inferioribus ac ſubordinatis, quia ſubordinata non ſunt oppoſita; v. c. riſibilitas ineſt ſoli homini, ideoque non poteſt ineſſe ſpeciei oppoſitæ, ſcil. bruto, ſed non repugnat, quo minus inſit Petro, Paulo, & inferioribus ac ſubordinatis: individua enim ſubordinantur ſpeciei: & ratio eſt, quia ipſa natura hominis ineſt Petro, & Paulo, non item bruto, unde & proprietas hominis ineſſe poteſt ac revera ineſt Petro, & Paulo, non item bruto.]

[9. Graviſſima eſt quæſtio, an proprium poſſit communicari ſubjecto alteri, quam ei, cui ineſt? ſi enim uni ſoli ineſt, non poteſt ineſſe alteri: attamen calor, proprium ignis, videtur communicari ferro. Reſp. communicatio tripliciter accipi poteſt, vel ut ſuperius aliquid communicet inferiori, genus ſpeciebus, ſpecies individuis, & hæc Ariſtoteli dicitur μέθεξις, ſic dicitur ſpecies μετέχειν ſui generis, quatenus particeps ſit naturæ, & proprietatum, quæ ſunt generis, & ſic, animal, genus, naturam ſuam, qua eſt ſubſtantia, corporea, vivens, ſentiens, & omnes ſuas proprietates, communicat homini, & bruto, ſpeciebus: & homo, ſpecies, naturam humanam, & proprietates ſuas, ut riſibilitatem, communicat Petro, Paulo, reliquiſque individuis: hanc communicationem admittimus; alia eſt communicatio, quæ dicitur συνδύασις, quia duæ naturæ unitæ, ſibi invicem, una alteri, communicant ſuas proprietates, ut, quâ ignis ferro ignito communicat calorem: tertia communicatio dicitur κοινωνία, quâ ex duabus naturis ac rebus ſeparatis, una alteri ſibi oppoſitæ, proprietates ſuas communicat: ut, quâ ignis communicat calorem aquæ: hæc utraque poſterior communicatio à nobis hic negatur: nam ignis non communicat ferro calorem ſuum, aut aquæ calefactæ, ſed ſui ſimilem, & ſpecie eundem, non numero, in ferro & aqua, efficit: id enim proprie dicitur communicari, quod ſubjectum, in quo eſt, deſerit, & in aliud, in quo non erat, tranſit: at calor non deſerit ignem, cum vel ferrum reddit ignitum, vel aquam calefactam; nam ille calor, qui in ferro eſt ignito, aut aqua calefacta, nunquam fuit in igne, ſed eſt ab igne productus, manſitque igni ſuus calor internus, qui eſt proprietas ejus, & impoſſibilis eſt talis communicatio proprii, & tranſitus de uno ſubjecto in aliud, quia accidens non poteſt migrare de ſubjecto in ſubjectum, ſed omne proprium eſt accidens; itaque diſtinguatur inter communicationem & effectionem: in utroque exemplo allato eſt effectio caloris, non communicatio, aut ſi eam placet ſic vocare, diſtinguatur inter communicationem effectivam, & ſubjectivam, ignis quidem calorem alteri rei communicat, eum producendo, ut effectum, ſed non eum amittendo, & transfundendo in aliud ſubjectum. Hinc ſequitur, quod nulla detur realis communicatio idiomatum, ſive proprietatum, naturæ divinæ, in humanam. Eſt & alia quæſtio non minus gravis, an propria poſſint ſeparari à ſubjecto ſuo, ſeparatione reali, ut inveniatur ſubjectum, non exiſtente proprio, aut detur proprium, non exiſtente ſubjecto? Reſp. quod non: quia ſic ſubjectum & pro-

prium

R. orthodoxū vid Log Grosseri p. 58 contrariū vid [illegible] [illegible] in [illegible] 3. [illegible] quest. 16, 17. pag. 113 [illegible] Lutheran:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

prium non reciprocarentur, quæ enim reciprocantur, ſe mutuo ponunt, & tollunt, at vero ſi aut proprium à ſubjecto, aut ſubjectum à proprio, poſſet ſeparari, ut uno exiſtente non exiſteret alterum, non ſe mutuo ponerent, & ſe mutuo tollerent, & ſic non reciprocarentur, quod eſt contra naturam, & definitionem proprii.]

10. Reciprocatio hic fit in caſu recto: in relatis fiebat in caſu obliquo; dicimus enim, omnis homo eſt riſibilis, & omne riſibile eſt homo: ſed non dicimus, omnis Pater eſt filius, aut omnis filius eſt Pater; ſed, omnis Pater eſt filii Pater, & omnis filius eſt Patris filius.

Quæſt. IV. *Quid eſt accidens?*

Accidens eſt, quod abeſt & adeſt ſine ſubjecti interitu: hoc eſt, quod ſine contradictione de ſubjecto ſuo affirmari & negari poteſt.

[1. Accidens hujus loci opponitur proprio, eſtque prædicabile; & diſtinguitur ab accidente, ut vocant, prædicamentali, quod opponitur ſubſtantiæ; & hoc accidens latius patet accidente prædicamentali: nam *accidens prædicamentale*, quod *eſt ens Subſtantiæ inhærens*, nunquam poteſt eſſe ſubſtantia, quia ei opponitur, ſed verò *accidens prædicabile*, ut veſtis, poteſt eſſe ſubſtantia, & opponitur eſſentiæ.]

[2. Totum diſcrimen inter accidens prædicamentale, & prædicabile, in eo eſt ſitum, quod accidens prædicabile aliquando poſſit eſſe ſubſtantia, prædicamentale nunquam.]

[3. Accidens prædicamentale vocatur illud, quo omne ens reale in prædicamentis diſpoſitum, dividitur in ſubſtantiam & accidens; ſunt autem novem prædicamenta accidentium, unum ſubſtantiæ; hæc inter ſe ſic pugnant, ut nunquam unum poſſit eſſe aliud, nam ſunt ſpecies oppoſitæ, quæ in æternum confundi nequeunt, &, quodcunque eſt in prædicamento ſubſtantiæ, id nullo modo eſſe poteſt in ullo prædicamento accidentis: poteſt tamen id, quod eſt ſubſtantia, contineri ſub accidente hujus loci, quinto ſcilicet prædicabili, ut toga, quia poteſt abeſſe & adeſſe ſine hominis interitu.]

4. *Adeſt & abeſt*) Alterum horum verborum intelligendum eſt de actu, alterum de potentia: ideoque, hæc verba ſumi debent, non in ſenſu compoſito, quaſi eodem tempore unum idemque accidens adſit & abſit ſubjecto, ſed in ſenſu diviſo, ut accidens, quod nunc adeſt, poſſit abeſſe, & vice verſa; ita, qui albor nunc eſt in pariete, poteſt abeſſe à pariete, ſine deſtructione parietis.

5. Senſus compoſitus eſt, cum duo prædicata oppoſita enunciantur de eodem ſubjecto, intellecta de eodem tempore, qui ſenſus eſt falſus.

6. Senſus diviſus eſt, quando duo prædicata oppoſita enunciantur de eodem ſubjecto, ſed intellecto de tempore diverſo, qui ſenſus eſt verus. Hac de re vid. in doctrina de ſophiſmate compoſitionis & diviſionis. *c. 26. l. 2. qu. 7.*

[7. *Interitus eſt, vel phyſicus, vel logicus. Phyſicus, eſt rei deſtructio, atque corruptio. Logicus, eſt enunciationis contradictio:* Interitus Logicus dicitur, quia per contradictionem interit & deſtruitur veritas prioris enunciationis, ut, cum

huic

vide Log: Groſſeri p. 58

huic enunciationi, *ignis eſt elementum*, contradicitur per hanc, *ignis non eſt elementum*, prioris enunciationis veritas quaſi annihilatur & interit: *uterque intelligi poteſt.* Nam 1: ſanitas tollitur ab homine, non deſtructo homine, &, ſi à corvo tolleretur nigror, non tamen interiret corvus: at, ſi ab homine tolleretur riſibilitas, ejus proprium, deſtrueretur ipſa hominis eſſentia, quia propria emanant ab eſſentia ſubjecti, id eſt, eà poſitâ ponuntur, ſublatâ tolluntur, & vice verſa: ita poſitâ animâ rationali ponitur riſibilitas, & poſitâ riſibilitate ponitur anima rationalis, &, ſublatâ alterutrâ, tollitur altera: unde 2. contradictio eſt, dicere, *homo non eſt riſibilis*; nam tantundem eſt, ac ſi dicas, *homo non eſt rationalis*, id eſt, *homo non eſt homo*; at nulla eſt contradictio, ſi dicas, *homo non eſt ſanus*, aut, *corvus non eſt niger*; neque enim hoc idem eſt, ac ſi dicas, homo non eſt homo, aut, corvus non eſt corvus: quia, nec ſanitas ab hominis eſſentia, nec nigror ab eſſentia corvi, emanat: nec enim ſe mutuo ponunt & tollunt.]

[8. Omnis quidem contradictio eſt falſitas, ſed non omnis falſitas eſt contradictio; ſi dixeris homo non eſt rationalis, & falſum dicis, & contradictorium: tantundem enim eſt, ac ſi dicas, homo non eſt homo: illud autem dicitur contradictorium in enunciatione, quando prædicatum tollit eſſentiam ſubjecti, aut id dicit, quo eſſentia ſubjecti deſtruitur, ſed falſum dicitur, quando ſimpliciter prædicatum affirmatur de ſubjecto, quod erat negandum, & vice verſa: accidens inſeparabile, ut eſt, nigror in æthiope, ſi negetur de ſubjecto, dicendo, æthiops non eſt niger, eſt enunciatio quidem falſa, ſed non contradictoria, quia prædicatum, non eſſe nigrum, non tollit nec deſtruit eſſentiam ſubjecti, ſcilicet æthiopis, neque enim hæ enunciationes æquipollent, æthiops non eſt niger, & æthiops non eſt homo, aut non eſt animal, aut non eſt rationalis; at ſi proprium negaveris de ſubjecto, dicendo, homo non eſt riſibilis, non tantum enunciatio hæc eſt falſa, ſed inſuper contradictoria: quia non eſſe riſibilem, deſtruit eſſentiam hominis, & tantundem eſt, ac ſi dicas, homo non eſt rationalis, aut homo non eſt homo: & ratio eſt, quia riſibilitas ab eſſentia hominis emanat, id eſt, illâ poſitâ, ponitur, ſed nigror non emanat ab eſſentia æthiopis: nam neque ab ejus materiâ, neque ab ejus forma fluit, at riſibilitas fluit à forma hominis, animâ ſcilicet rationali.]

[9. Quæ ſe mutuo ponunt & tollunt, non poſſunt à ſe invicem ſeparari, nec de ſe invicem ſimul affirmari, & negari, ſine contradictione: tali modo ſe habent, proprium & ſubjectum; ſed quia accidens & ſubjectum poſſunt à ſe invicem ſeparari, nec ſe mutuo ponunt & tollunt, etiam poſſunt de ſe invicem affirmari & negari, non quidem abſque falſitate, ſed tamen abſque contradictione. Scilicet, accidens non poteſt affirmari & negari de eodem ſubjecto ſine falſitate: ſi enim enunciavero eruditionem, negando de homine, qui eſt eruditus, falſa erit enunciatio: at poteſt accidens affirmari & negari de eodem ſubjecto ſine contradictione, quia negando eruditionem de homine erudito, non deſtruitur eſſentia hominis, nec prædicatum tollit eſſentiam ſubjecti: ſed vero cum proprium negatur & affirmatur de eodem ſubjecto, ut, cum dico, *homo eſt riſibilis*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſibilis, & *homo non eſt riſibilis*, poſterior enunciatio non tantum falſa eſt, ſed & prædicatum tollit eſſentiam ſubjecti; tantundem enim eſt, ac ſi dicas, homo non eſt homo.]

Quæſt. V. *Quotuplex eſt accidens?*

Duplex: ſeparabile, & inſeparabile.

Quæſt. VI. *Quid eſt accidens ſeparabile?*

Quod naturaliter à ſubjecto ſuo ſeparari poteſt: ut, *ſtare*, *ſedere*, *ſanitas*, *eruditio*, *&c.*

[1. Separari, vel ſignificat, ſimpliciter tolli aut auferri, uti hic, vel ſignificat diverſo loco exiſtere, quo ſenſu dicitur: Quæcunque ſeparantur, aut ſeparari poſſunt, diſtinguuntur realiter.]

2. *Naturaliter*, id eſt, naturalibus mediis ſeu naturæ viribus.

Quæſt. VII. *Quid inſeparabile?*

Quod naturaliter nequit à ſubjecto ſeparari; ut, *nigror in corvo*, *albor in cygno*, *nigror in Æthiope.*

Quæſt. VIII. *Quomodo dici poteſt, accidens inſeparabile, eſſe accidens, ſi non poſſit ſeparari à ſubjecto ſuo?*

Accidens inſeparabile revera nequit à ſubjecto ſeparari, & ideo dicitur inſeparabile; idem tamen ſeparari poteſt à ſubjecto, cogitatione, & hactenus dicitur accidens, in eoque à proprio diſtinguitur, quod ne cogitatione quidem poteſt à ſubjecto ſeparari.

[1. Cogitatio alia eſt negans, alia præſcindens; quando hic dicitur proprium ne cogitatione quidem ſeparari poſſe, intelligitur non tantum cogitatio negans, ſed præſcindens, quia proprium ne concipi quidem poteſt non concepto ſubjecto, quia per ſubjectum definitur: omne enim proprium definitur facta mentione ſubjecti; accidens vero in ſpecie definiri poteſt, nulla facta mentione ſubjecti: ut cum albor definitur color, ortus ex prædominio perſpicui, viſum diſgregans, hic nulla fit ſubjecti mentio, non tamen negatur albor ineſſe ſubjecto, ſed tantum à ſubjecto præſcinditur, id eſt, concipitur, non concepto ſubjecto.]

[2. *Separatio ſeu abſtractio unius rei ab alia, vel fit re ipſa*, quemadmodum albor ſeparatur à pariete eum denigrando, vel fit per mentem, rationem aut intellectum; idque dupliciter, vel, ut mens ex duabus rebus conjunctis alteram de altera neget, quæ vulgo dicitur abſtractio negationis, aut remotionis; vel ut mens ex duabus

rebus alteram cogitet, atque intelligat, alterâ non cogitatâ, non intellectâ, quæ dicitur abſtractio præciſionis. Separatio præciſionis vocatur abſtractio ſimplex: ſeparatio negationis, abſtractio complexa ſive compoſita: ratio utriuſque eſt, quia prior fit per apprehenſionem mentis ſimplicem: poſterior per operationem mentis complexam, ſcil. per compoſitionem, & diviſionem. Accidens ſeparabile poteſt ſeparari ſeparatione reali à ſubjecto, ut ſanitas ab homine, cum ſit æger, ut detur homo non ſanus; inſeparabile non poteſt: nam nunquam invenitur corvus, qui non ſit niger; hoc tamen poteſt ſeparari ſeparatione mentali, tum negationis, tum præciſionis; nam poteſt corvus concipi, & negato, & præciſo, per rationem, nigrore: at proprium à ſubjecto ſeparari nequit, nec ſeparatione reali; quia non invenitur homo, qui non ſit riſibilis; nec mentali ulla; quia riſibilitas non poteſt concipi, vel negato, vel præciſo homine: ſed poteſt ſubjectum ſeparari à proprio, ſeparatione mentis ſimplici, ſeu abſtractione præciſionis; non poteſt ſeparari à proprio ſeparatione reali, aut abſtractione mentis complexa, ſive negationis: nam homo poteſt concipi, non quidem negata, ſed præciſa, ſeu non concepta riſibilitate: differentia à ſubjecto, & ſubjectum à differentia, nullo plane modo poſſunt à ſe invicem ſeparari, nec reali ſeparatione, nec mentali, ſive negationis, ſive præciſionis: nam nec reperitur homo, qui non ſit rationalis, nec poteſt homo concipi, negata rationalitate, nec præciſa rationalitate, & vice verſa.]

[3. Quod ſubjectum concipi poſſit non concepto proprio, ſeu quod abſtrahi poſſit à proprio, abſtractione mentis ſimplici, v. c. *homo*, conceptu eſſentiali, quod ſit animal rationale, intelligi poſſit, non intellecta riſibilitate; ejus rei cauſa eſt, quod riſibilitas hominis, & proprietas, ſubjecti ſui, eſſentiam & definitionem, non ingrediantur: contra, quod proprium non poſſit abſtrahi à ſubjecto abſtractione mentis ſimplici: v. c. *Riſibilitas* non poſſit concipi, quin illo conceptu riſibilitatis, involvatur conceptus *hominis*; ejus rei cauſa eſt quod ſubjectum ingrediatur definitionem, & eſſentiam proprii riſibilitas enim definitur, facta mentione hominis, ſecundum quæſt. 8. cap. 2. lib. 3.]

4. Diſcrimen inter abſtractionem ſimplicem & complexam eſt, quod in priorem non cadat falſitas, unde vulgo dicitur, Abſtrahentium non eſt mendacium; in poſteriorem falſitas cadat. V. C. ſi quis ignem apprehendat, non apprehenſo calore, is nec fallit, nec fallitur, nec mentitur, utcunque ignis & calor à parte rei nunquam ſeparentur; ſed qui & ignem & calorem apprehendit utrumque, alterum de altero negando, ut concipiat ignem non eſſe calidum, is & fallit, & fallitur, & mentitur.

[5. Ita quidem vulgo receptum eſt, non cadere falſitatem in apprehenſionem primam, ſive ſimplicem, quia apprehenſio ſimplex ſemper eſt repræſentatio alicujus rei: ut, ſi loco canis apprehendas lupum, eſt vera repræſentatio lupi, non eſt falſa repræſentatio canis, quia canis ne quidem apprehenditur, ſed lupus, & is vere, ut eſt talis, menti apprehendenti repræſentatur: ſed ſi quis apprehendat utrumque, alterum de altero affirmando, ut concipiat canem eſſe lupum, is fallitur, & fallit, ſi hoc enunciet: atque in eo veritas apprehenſionis ſimplicis conve-

convenit cum veritate tranſcendatali entis, quæ quoque nullam ſibi oppoſitam habet falſitatem; nam verbi cauſa, aurum chimicum non poteſt dici falſum aurum, non magis quam aliud metallum, æs, aut argentum, dici poteſt falſum aurum: verum enim aurum eſt, quod cum principiis, aurum vel conſtituentibus, vel definientibus, convenit, at ſi falſum aurum eſſet, quod non convenit cum iis, jam æs, argentum, cæteraque metalla eſſent falſum aurum, quod abſurdum.]

[6. Quando accidens inſeparabile abſtrahitur à ſubjecto, abſtractione complexa, ſive negationis, ut cum quis concipit & Æthiopem & nigrorem, alterum de altero negando, is quidem falſum concipit, ſed non tamen id, quod implicat contradictionem; id eſt, quod eſſentiam ſubjecti deſtruit: ſed qui abſtrahit proprium à ſubjecto, aut differentiam, is implicat contradictionem, id eſt, concipit id, quod eſſentiam ſubjecti deſtruit: V. C. qui concipit, hominem non eſſe riſibilem, aut non eſſe rationalem, is non tantum falſum concipit, ſed tantundem, ac ſi conciperet, hominem non eſſe hominem: nam rationalitas eſt pars eſſentialis hominis; ideoque homo concipi nequit, ut totum, niſi conceptis omnibus partibus: riſibilitas, etſi non ſit pars eſſentialis hominis, quia tamen ita arcta neceſſitudine homini connectitur, ut ſe mutuo ponant & tollant, hinc fit, ut non poſſit mens concipere, hominem non eſſe riſibilem, quin ſimul concipiat, hominem non eſſe hominem.]

CAPUT XIV.

Quæſt. I. *Quid eſt totum?*

TOtum eſt, quod conſtat plurium convenienti unione.

[1. Caput hoc inſcribitur de toto & partibus, quia & hæc eſt affectio logica, ſive rationis, conveniens themati ſimplici, in quantum ab intellectu confertur cum alio themate ſimplici: tum enim deprehenditur omne thema ſimplex, vel eſſe totum, vel pars, ſumtâ utraque voce quam latiſſime; difficile autem ſatis eſt intellectu, quomodo res ſpirituales, & indiviſibiles, dicantur eſſe totæ, in loco diviſibili, quemadmodum vulgo dicitur anima eſſe tota, in toto corpore, & tota in qualibet parte corporis, ſc. hoc ſenſu, quod nulla pars corporis ſit expers animæ rationalis: hæc tamen non ſit in partibus corporis, per partes ſui, ſed modo indiviſibili, quia ipſa eſt indiviſibilis, qui tamen modus præſentiæ difficulter eſt comprehenſibilis, & hoc quoque ſenſu, dicitur Deus totus in hoc mundo, & omnibus mundi partibus.]

[2. Quamvis hæc vox *totus tota totum*, enunciari ſoleat de ſpiritibus creatis, etiam de Deo, id tamen valde fit impropriè, & difficile eſt ſub voce illa conceptum rectum formare, quo concipiamus clarè ac diſtinctè, vel Deum eſſe totum ubique, vel aliquem angelum eſſe in hoc conclavi, vel animam eſſe totam in corpore, quia relabitur ſemper noſter conceptus ad poſitivam ſignificationem vocis *totus*, hoc enim totum partes habet, quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quibus ponitur alicubi; at Deus nullas habet partes, nec ſpiritus ullus, quibus ponatur alicubi, nec anima partes habet, quibus, partibus corporis, in quo ponitur, reſpondeat: nam alioquin Deus, Angelus, & anima forent diviſibiles, & quantitate præditi, atqui hoc totum falſum eſt, nam diviſibile eſſe, ac præditum quantitate, proprium eſt corporum. Deus autem, Spiritus & Anima, nnn ſunt corpora, quomodo ergo ſunt in loco? dicunt negative, id eſt, negando partes omnes de Deo, Angelo, & anima rationali, reſpondentes partibus loci; at corpora omnia partes habent, quibus reſpondent partibus loci; ita in corpore hominis ſedentis aut ſtantis, aliæ ſunt partes in locis aliis: quo enim loco eſt caput, eo non eſt pes, aut manus, aut aliud membrum.]

3. *Vox hæc, Totus, a, um, vel effertur de ſubſtantiis immaterialibus, vel de materialibus*; priori modo ſumitur negative, poſteriori poſitivè, & ſic hîc definitur: totum negativè partes negat: ſic Deus cum dicitur eſſe totus ubique, ſignificatur eſſe ubique, non per partes ſui. At totum poſitivè ponit partes, & præter eas partium unionem, ut totius, quaſi materia, ſint partes, quæ ſignificantur voce, *plurium*: & quaſi forma ſit *unio*: debet autem vox hæc *Partes* latiſſimè extendi.

4. Quemadmodum diverſa eſt natura ſpiritus & corporis: nam ſpiritus caret materia, ideoque & quantitate, conſequenter & partibus: corpus præditum eſt materiâ ideoque & quantitate, conſequenter & partibus: ita alio modo de ſpiritu, alio de corpore dicitur vox hæc, *Totus, a, um*, nempe, ſpiritus, eſt totus, in ſpatio aut loco diviſibili, modo indiviſibili, id eſt, ut non habeat partes in ſe, quibus reſpondeat partibus ſpatii aut loci; ſed corpora ſunt in loco diviſibili, modo diviſibili, quia habent partes in ſe, reſpondentes partibus loci.

Quæſt. II. *Quotuplex eſt totum?*

Duplex: aliud per ſe, aliud per accidens.

Quæſt. III. *Quid vocas totum per ſe?*

Cui partes inſunt per ſe.

[1. Melius. Quod partibus ſuis eſt eſſentiale, vel cui partes ſunt eſſentiales.

[2. Quando ab Authore totum per ſe definitur, cui partes per ſe inſunt, totum per accidens, contra, obſcurum definitur per æque obſcurum: nam tam eſt ignotum, quid ſit, partes ineſſe per ſe, quam quid ſit totum per ſe, partes ineſſe per accidens, quam quid ſit totum per accidens, atque omnis definitio debet eſſe clarior definito, quia definitum notificat, ideoque in commentario utriuſque aliam definitionem attuli, ubi ſerio notandum eſt, duplicem eſſe modum, quo partes aut per ſe, aut per accidens toti inſunt: nam utrumque dicitur, interdum incipiendo à toto verſus partes, interdum incipiendo à partibus verſus totum. Animal dicitur totum per ſe reſpectu partium, hominis & bruti, quatenus natura ſive eſſentia animalis tribuitur & homini, & bruto, at homo dicitur totum per ſe, quatenus anima & corpus, partes ejus, tribuuntur ipſi.]

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IV. *Quid eſt per accidens?*

Cui partes inſunt per accidens.

1. Melius. Quod partibus ſuis non eſt eſſentiale, vel cui partes non ſunt eſſentiales.

2. *Partes dicuntur per ſe ineſſe, quando aut totum ſuam eſſentiam largitur partibus, aut partes largiuntur eſſentiam ſuam toti; ſi neutrum fiat. partes inſunt per accidens, & eſt totum per accidens. Animal*, reſpectu hominis & beſtiæ, eſt totum per ſe, quia *eſſentiam*, quâ eſt ſubſtantia, corporea, mixta, vivens, ſentiens, ſuam largitur homini & beſtiæ: quia, quod homo & beſtia, vivat, aut ſentiat, ideo eſt, quia eſt animal: idem animal eſt totum per ſe, reſpectu corporis & animæ, quia corpus & anima, *partes*, eſſentiam ſuam largiuntur animali, *toti*: quod enim animal ſit extenſum, in longum, latum, & profundum, debet corpori; quod nutriatur, creſcat, loco ſe moveat, &c. debet animæ: ſed, quando homo dividitur in doctum & indoctum, tanquam totum in partes, nec partes hîc largiuntur eſſentiam toti, nec totum partibus.

[3. Ut dijudicari poſſit, num aliquid ſit totum per ſe, an per accidens; hoc ſignum infallibile docebit; quotieſcunque aliquod totum diſponitur in enunciatione, cum unâ ex partibus, ſic, ut appareat relatio totius ad partem, toties eſt totum per ſe. Contra, quando diſponitur in enunciatione totum & una partium, & non apparet relatio totius ad partem, eſt totum per accidens; ut ſi dixero: herba calefacit: nemo mortalium hic dijudicare valeat, herbam ſe habere ut totum, calefacere ut partem, quatenus dividitur, in calefacientem & frigefacientem: ſed unuſquiſque facile dijudicabit, eſſe diſpoſitionem cauſæ & effecti, uti revera eſt: at cum dico, homo eſt animal, hic apparet nulla alia relatio, quam totius ad partem, non vero cauſæ ad cauſatum, vel ſubjecti ad adjunctum, aut contra. Exempla vide quæſt. 12. & 14. hujus cap.]

Quæſt. V. *Quænam partes dicuntur toti ineſſe per ſe, & quæ per accidens?*

Partes per ſe ineſſe dicuntur, cum aut ipſum totum partibus eſſentiale eſt, aut pattes toti: per accidens, contra.

Quæſt. VI. *Explica rem exemplo.*

Animal eſt totum per ſe, ſcilicet priori modo, id eſt, ut totum partibus eſſentiale, reſpectu hominis & beſtiæ, & reſpectu corporis ac animæ, ſcil. poſteriori modo, ut, partes ſunt eſſentiales toti: at homo eſt totum per accidens reſpectu ſervorum & libero-

rum, bonorum & malorum: nam *animal* pertinet ad eſſentiam hominis & beſtiæ, illiuſque eſſentia ex corpore & animâ conſtituitur: at, *liberum aut ſervum*, *bonum aut malum eſſe*, non convenit homini ratione eſſentiæ, ſed ſunt accidentia, quæ ad eſſentiam extrinſecus accedunt.

1. *Priori modo*, id eſt, cum totum ſuam eſſentiam largitur partibus, quemadmodum animal facit homini & beſtiæ, *poſteriori modo*, cum partes largiuntur eſſentiam ſuam partialem toti, ut corpus & anima faciunt animali aut homini; cum neutrum ſit, eſt totum per accidens: ſic libertas & ſervitus, non largiuntur eſſentiam homini, nec homo, largitur eſſentiam libertati, aut ſervituti: ideoque, cum homo dividitur in ſervum & liberum, ut partes, eſt diviſio totius per accidens.

[2. Qui dicunt, totum per ſe eſſe, cujus partes ſunt ejuſdem prædicamenti, illi intelligunt hoc non tantum de partibus inter ſe, ſed & cum toto, collatis; nam fieri poteſt, ut aliquod totum per accidens, habeat partes inter ſe ejuſdem prædicamenti, ut liquet in exemplis notatis: attamen partes non ſunt ejuſdem prædicamenti cum toto; omnia iſta tota, quæſt. 16. notata, ſunt tota per accidens, &c. Sic v. c. libertas & ſervitus ſunt in eodem prædicamento relationis aut qualitatis, at homo, ut totum, dividitur in liberum & ſervum, tanquam partes.]

Quæſt. VII. *Quotuplex eſt totum per ſe?*

Quadruplex; univerſale, formale, eſſentiale, & integrale.

1. Totum univerſale dat eſſentiam partibus, genus ſpeciei, ſpecies individuis: contra, totum formale, eſſentiale, integrale, accipit eſſentiam à partibus, & partes dant eſſentiam toti, quod in exemplis videre eſt, quæſt. 12.

Quæſt. VIII. *Quid eſt totum univerſale?*

Totum univerſale nihil aliud eſt, quam genus reſpectu ſpecierum, aut ſpecies reſpectu individuorum: &, quia ſpecies in genere, & individua in ſpecie, non actu, ſed potentia, continentur, factum eſt, ut totum univerſale, ſit appellatum *totum potentiale*, cæteræ ſpecies totius, dicuntur *totum actuale.*

1. *Species*, hic vocantur partes generis, in quantum, genus, ut totum, in ſpecies diſtribuitur, ut in partes, ut animal in hominem & beſtiam; ſi vero genus ſpectetur, ut pars definiens ſpeciem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſpecies, eſt totum formale, & genus, eſt tum pars ſpeciei: ut, cum *homo* definitur per *animal*; ſic & individua ſunt partes ſpecierum, prout ſpecies eſt totum univerſale, quod in individua dividitur; ut, cum homo dividitur in Petrum & Paulum: contrà, ſpecies eſt pars individui, in quantum individuum definit, ut, cum Petrus definitur animal rationale.

[2. Vel genus confertur cum una ſpecie, ut animal cum homine, & ſic genus eſt ſpeciei pars, & quidem formalis, ut animal, hominis, qui, ut totum formale, per animal, tanquam partem formalem unam, & per rationale, tanquam alteram, definitur: vel genus confertur cum omnibus ſpeciebus ſuis, ſimul ſumptis, ut animal cum homine & bruto ſimul, & tum genus eſt totum univerſale, ut animal; ſpecies, ſunt partes univerſales, ut homo, & brutum.]

[3. Ex hoc præcedenti commentario ſolvi poteſt hæc objectio, quod eſt pars ſpeciei, non poteſt dividi ut totum, in ſpecies, ut partes, ſed genus eſt pars ſpeciei, ergo non poteſt dividi in ſpecies. Reſp. utrumque verum eſt, & genus eſt pars ſpeciei, & item, ut totum, dividitur in ſpecies, ac unaquæque ſpecies eſt pars generis; cum diſtinguitur totum & pars, & genus, dicitur pars ſpeciei, & ſpecies, totum, quod ex genere & differentia conſtat, intelligitur totum formale, item & partes formales, ac contra, quando genus dicitur totum, & ſpecies pars generis, intelligitur totum univerſale, item & talis ſpecies.]

[4. Totum univerſale nihil eſt aliud, quam thema univerſale, quod, quia non requirit, ut actu prædicetur de pluribus, ſed quia ſufficit, ut per naturam de pluribus prædicari poſſit, ſi illa exiſtant, ideo *totum univerſale* recte dicitur *totum potentiale*.]

[5. *Totum univerſale dicitur potentiale, quia univerſale definitur,* quod de *pluribus natura ſua prædicari poteſt:* itaque, genus non requirit, ut omnes ſuæ ſpecies actu ſint, nec ſpecies requirit, ut omnia ſua individua actu ſint. Sic animal erat genus, cum ſolum exiſteret brutum, & homo erat ſpecies, cum ſolus exiſteret Adam (hinc videre eſt, quod genus poſſit conſervari in una ſpecie, & ſpecies in uno individuo) Reliqua omnia Tota requirunt, ut omnes ſuæ partes actu ſint, ideoque dicuntur *Totum actuale.* Vide exempla Quæſt. 12. Sic, verbi cauſa, totum formale, ſeu definitum, reſpectu partium definientium, homo reſpectu animalis, & rationalis, generis, & differentiæ, quibus definitur, requirit, ut ambo actu ſint, & idem homo, ut totum eſſentiale, reſpectu partium eſſentialium, requirit, ut ambæ ſint actu, ſcilicet, & corpus, & anima rationalis; & deinde, homo, ut totum integrale, reſpectu membrorum, capitis, pectoris, ventris, &c. requirit, ut omnia actu ſint, ſi enim harum partium aliqua abſit, non eſt totum.]

[6. Quæſtio agitari ſolet inter Philoſophos, an genus conſervari poſſit in una ſpecie, & ſpecies in individuo uno, quæ hinc, & quidem ſic demi poteſt, ſi genus, ſpecies, & individuum ſpectentur logice, ut ſunt univerſalia, quæ ut dicantur de pluribus, nec genus in una ſpecie, nec ſpecies in individuo uno conſervari poteſt, quia utrumque requirit plura, de quibus, ut univerſale, prædicetur utrumque, ſed ſi ſpectentur phyſicè, pro rebus quæ ſunt genera, & ſpecies, & genus in una ſpecie ſalvari poteſt, & ſpecies in uno individuo, cujus exemplum eſt in commentario:

at ſi ſpectentur ut partes Metaphyſicæ, quatenus genus eſt pars, definiens hominem, juxta differentiam, ſpecies vero eſt tota definitio individui: ut animal eſt pars definiens hominem, juxta rationale, & definitio hominis, animal rationale, eſt tota definitio Petri individui; ſic genus conſervari nequit in una ſpecie, poteſt tamen ſpecies ſalvari in uno individuo, & ratio hæc eſt, quia genus ut definiat ſpeciem, animal hominem, præter ſe requirit differentiam eſſentialem, ac ſpecificam, quæ importat multitudinem, differentia enim omnis dicit, rem à re differre, quia eſt affectio conjuncta; ita rationale, quando juxta animal, hominem definit, infert & ponit aliud eſſe animal, quod non ſit rationale, at vero cum ſpecies definit individuum, homo Petrum, nullam exigit differentiam, eſſentialem ac ſpecificam, conſequenter, nullam multitudinem, ideoque hæc in uno individuo ſalvari poteſt, genus in una ſpecie ſalvari nequit.]

Quæſt. IX. *Quid eſt totum formale?*

Totum formale, nihil aliud eſt, quam ſpecies reſpectu generis & differentiæ, quibus definitur.

1. *Species:* ſive ſit ſubalterna, ſive infima: utraque enim eſt totum formale, quia utraque definiri poteſt, per genus & differentiam.

2. *Totum formale*, eſt, omnis res definita, reſpectu partium definientium; ut homo reſpectu animalis, & rationalis: quæ duo hominem definiunt.

Quæſt. X. *Quid eſt totum eſſentiale?*

Quod conſtat materiâ (ſc. ex qua, non in qua, non circa quam, vid. comm. quæſt. 5. cap. ſeq.) & formâ.

1. Hinc materia & forma vulgo dicuntur *partes eſſentiales*, & totum dicitur, *compoſitum*.

Quæſt. XI. *Quid eſt totum integrale?*

Quod partem habet extra partem.

1. *Totum integrale* differt à toto eſſentiali, quod partes totius eſſentialis ſe mutuo pervadant, & loco ac ſitu non differant, ut anima permeat totum corpus, nec eſt in alio loco aut ſpatio, quam ipſum corpus: partes totius integralis ſe mutuo non pervadant, ſed loco ac ſitu differant ac diſcernantur: ut, caput eſt alio loco & alibi ſitum, quam pes, manus, venter, &c. nec ſe mutuo penetrant.

Quæſt. XII. *Declara harum ſpecierum diſcrimen exemplo aliquo, puta animalis.*

Animal, eſt totum univerſale reſpectu hominis & beſtiæ; quia eſſentiam ſuam dat homini & beſtiæ;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

& *homo*, eſt totum univerſale reſpectu Petri, Pauli, &c. quia eſſentiam ſuam humanam, animam ſc. rationalem & corpus, dat illis; & animal eſt totum formale reſpectu corporis viventis & ſenſus (difinitur enim, corpus vivens, ſentiens) totum eſſentiale reſpectu corporis & animæ: denique totum integrale reſpectu capitis, ventris, artuum, &c. hæc tria poſteriora Tota accipiunt eſſentiam ſuam à partibus.

1. *Totum univerſale*, vocatur *Logicum*, quia univerſale ad Logicam pertinet. V. c. 2. l. 1. q. 6.

2. *Totum formale*, dicitur *Metaphyſicum*, quia partes totius formalis, genus & differentia, vulgo dicuntur materia & forma Metaphyſica, quia conveniunt tam ſpiritibus quam corporibus: at materia & forma Phyſica conveniunt ſolis corporibus.

3. *Totum eſſentiale*, nuncupatur *Phyſicum*, quia partes ejus, materia, & forma, ad Phyſicam pertinent.

4. *Totum integrale*, appellatur *Mathematicum*, quia illud conſiderat Mathematica.

5. *Partes* totius univerſalis differunt re ipſa, ut, homo & brutum.

6. *Partes* totius formalis differunt ratione, ut, animal & rationale.

7. *Partes* totius eſſentialis differunt re ipſa, ſed non loco, ut anima, & corpus.

8. *Partes* totius integralis differunt re ipſa, & ſimul loco, ut pes, manus, caput, &c.

[9. Materia & forma Phyſica dicuntur, quæ componunt corpus naturale, de quibus agitur in Phyſicis, & quæ non cadunt in ullum ſpiritum, nec increatum, Deum, nec creatum Angelum, aut animam rationalem; & ideo vocantur ſubſtantiæ immateriales: at materia & forma Metaphyſica cadunt quoque in Spiritum, quippe quæ nihil ſunt aliud quam genus & differentia, Spiritus enim omnis definiri poteſt; at nulla fit definitio niſi per genus & differentiam, partes Metaphyſicas, ſive formales.]

[10. Dicuntur partes differre re ipſa, quæ diverſa conſtituunt entia, diverſaſque habent eſſentias, ac inter ſeſe diſtinguuntur, nemine cogitante: ita differunt Petrus & Paulus, homo & brutum, partes univerſales: anima & corpus, partes totius eſſentialis: caput, pectus, crura, &c. partes integrales: ratione vero differunt partes, quæ non conſtituunt diverſa entia: ſed cum unum faciant ens, per rationem tamen, ut duo apprehenduntur entia, & quidem duobus actibus: ſic differunt animal & rationale, partes formales, quæ conſtituunt unum ens, unam ſubſtantiam, unum hominem, qui, cum non poſſit à nobis uno conceptu intelligi, diſcerpitur quaſi in duas partes, ſcilicet animal & rationale, quibus, & concipitur, & definitur.]

[11. Differentia rationis dicitur, qua non differunt res, niſi primum à ratione, id eſt, intel-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

lectu humano apprehendantur: ſic ut res per rationem diſtinctæ, in re ſint unum idemque ens: quemadmodum animal & rationale non faciunt duo entia, aut duas ſubſtantias, ſed unum ens, aut unam ſubſtantiam, quæ dicitur homo, ſed quia mens humana non poteſt ita quidem uno conceptu concipere aut apprehendere hoc ens unum, puta hominem, ut quidem unum ens, ideo cogitur illam rem unam, per duos conceptus, in duas quaſi partes diſtribuere.]

Quæſt. XIII. *Quomodo dividitur totum integrale?*

In homogeneum & heterogeneum, ſive ſimilare & diſſimilare.

Quæſt. XIV. *Quid eſt totum homogeneum?*

Quod partes habet ejuſdem nominis ac naturæ: ut, *ſubſtantia inanimis, aqua, vinum, caro, lapis*: item, *magnitudo, motus, &c.*

1. Non requiritur, ut in toto homogeneo partes ſint ejuſdem naturæ, ac nominis, cum toto; ſufficit, ſi eandem habeant naturam ac idem nomen inter ſe: ſic quælibet pars carnis vocatur caro, & habet hanc naturam, ut nutriat; & quælibet gutta maris vocatur gutta, & humectat, non tamen habet idem nomen cum toto *Mari*, quia non poteſt quælibet gutta maris, dici mare.

Quæſt. XV. *Quid eſt totum heterogeneum?*

Quod partes habet diverſi nominis ac naturæ: ut, *ſubſtantiæ animatæ*: item, *exercitus, eccleſia, mundus*, & id genus alia.

1. In toto heterogeneo, requiritur, ut partes ſint diverſi nominis ac naturæ, & inter ſe, & à toto: ſic partes humani corporis & nomine & natura differunt à corpore toto, & inter ſe.

Quæſt. XVI. *Quotuplex eſt totum per accidens?*

Quadruplex: 1. vel enim cauſa diverſorum effectorum totum dicitur, 2. vel effectum diverſarum cauſarum, 3. vel ſubjectum diverſorum adjunctuorum, 4. vel adjunctum diverſorum ſubjectorum. Sed hac de re plura in doctrinâ de diviſione. v. c. 5. l. 2.

Exem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Exempla totius per accidens ſunt.

1. Cum herbæ dividuntur in calefacientes & frigefacientes.

2. Cum calor dividitur in eum, qui à ſole, & in eum, qui ab igne producitur.

3. Cum homo dividitur in doctum & in indoctum.

4. Cum morbi dividuntur in morbos animi, & in morbos corporis.

CAPUT XV. & XVI.

Quæſt. I. *Quid eſt cauſa?*

CAuſa eſt *affectio Logica*, cujus vi res eſt.

1. Multa ſunt Metaphyſicæ & Logicæ communia, ut doctrina de toto & parte, cauſâ & cauſato, ſubjecto & adjuncto, &c. ſed modus conſiderandi utrobique eſt diverſus: ſpectantur enim illa in Metaphyſicis, ut dividunt ens reale, ſuntque notiones primæ, id eſt, affectiones entis realis, primo omnium de eo cognitæ; in Logicis ſpectantur, ut ſunt principia definiendi, & res quaſlibet cognoſcendi, atque, ut ſunt notiones ſecundæ, id eſt, quæ ſecundo loco de ente cognoſcuntur.

[2. Cauſa ſpectatur, vel Metaphyſice, ut eſt affectio rei, ac Philoſophice, & ſic ejus genus eſt principium; vel Logice, ut eſt affectio rationis & Logica, vulgo ens rationis, & tum genus ejus non eſt principium, ſed notio ſecunda aut affectio logica ſeu rationis, hoc enim ei cum genere, ſpecie, differentiâ, eſt commune.]

[3. *Genus cauſæ, ſpectatæ Metaphyſice, eſt principium; omnis enim cauſa principium eſt, ſed non omne principium cauſa eſt:* Ideoque principium latius patet causâ: principium eſt primum, unde aliquid fit, eſt, operatur, aut cognoſcitur: atqui multa ſunt principia rei, quæ fit, non tamen cauſa: ſic privatio, in phyſicis, eſt principium, & primum, à quo corpus naturale fit, non tamen ejus eſt cauſa: rurſum, locus & tempus, poſſunt dici principia conſervationis corporum naturalium, quatenus hæc ſine iis exiſtere nequeunt, non ſunt tamen locus & tempus, cauſæ conſervantes corpora naturalia; porro, adjunctum poteſt eſſe principium cognoſcendi ſubjectum, non tamen eſt cauſa ſubjecti: Principium cognoſcendi, eſt, vel complexum, vel incomplexum; complexum, eſt axioma, ſua luce clarum: ut, totum eſt majus ſua parte, idem non poteſt eſſe & non eſſe, nihil eſt cauſa ſui ipſius, &c. incomplexum, eſt terminus ſimplex, deducens in cognitionem alterius termini ſimplicis: ut ſubjectum deducit in adjuncti, genus in ſpeciei notitiam, & vice verſa.]

[4. Quod principium latius pateat cauſa, vel ex eo patet, quod in divinis Pater dicitur principium Filii, at non poteſt dici ejus cauſa; præterea, adjunctum eſt principium cognoſcendi, ſaltem ipſius ſubjecti, ſed non eſt cauſa; privatio eſt principium corporis naturalis, ſed non cauſa.]

[5. Cum principium dicitur eſſe, unde aliquid fit, eſt, aut cogno-

gnoſcitur, addi debet, aut operatur, niſi principium operandi ſub principio fiendi quis comprehendat. Diſtinguendum autem eſt principium unde aliquid eſt, à principio unde aliquid fit: omne quidem principium eſſendi eſt etiam principium fiendi, ſed non vice verſa: cauſa efficiens & finalis ſunt quidem principia fiendi, à quibus res fit, ſed non ſunt principia eſſendi, ex quibus cauſatum conſtat ac componitur.]

[6. De principiis complexis intelligendum eſt illud axioma vulgatum Philoſophorum, contra negantem principia, non eſt diſputandum.]

[7. Verum, ut ratio cauſæ conſtet, ratio principii explicanda venit: Duo requiruntur ad rationem principii: Primo, ut ſit prius alio: ſecundo, ut poſterius aliquo modo à priori dependeat, aut dum fit, aut dum exiſtit, aut dum operatur, aut dum cognoſcitur, aut omnibus modis ſimul, aut aliquibus horum: cauſa eſt principium ſui cauſati, omnibus modis ſimul. Quod non ſic eſt intelligendum, ac ſi unaquæque cauſa ſit principium ſimul & fiendi, & eſſendi, & operandi, nihil minus; nam materia non eſt principium operandi, nec finis eſt principium eſſendi uti nec efficiens: ſed hic eſt ſenſus, quod omnis & unaquæque cauſa ſit aliquod principium ex his, vel fiendi, vel eſſendi, vel operandi, vel duobus modis ex hiſce; vel omnibus tribus.]

[8. Principium cognoſcendi inſuper, non fiendi, non eſſendi, non operandi, eſt, vel complexum vel incomplexum: principia cognoſcendi complexa habent locum in demonſtrationibus & ſcientiis, ſuntque potiſſimum axiomata, id eſt, enunciationes tam manifeſtæ veritatis, ut abſque omni probatione, ſola vocabulorum ſignificatione accepta, ab audientibus vel legentibus, aſſenſum impetrent: tale principium cognoſcendi non eſt cauſa, ſed incomplexum eſt, ac terminus, aut thema, aut principium ſimplex, quo mens noſtra provehatur in cognitionem effecti, tanquam alterius thematis aut termini ſimplicis.]

9. *Vi*) *id eſt efficacia, ſeu virtute*, ut cum dicimus, vi ignis calefieri aquam, non violentia, quo ſenſu invitum per vim dicitur in Ethicis.

Res) *id eſt, cauſatum.*

Eſt) *id eſt, fit vel conſtat.*

Quæſt. II. *Quid eſt cauſatum?*
Quod à cauſis producitur aut conſtituitur.

Quæſt. III. *Quot ſunt cauſæ?*
Quatuor: materia, forma, efficiens, & finis.

1. *Cauſæ iſtæ quatuor dividuntur in internas & externas*: Diſcrimen inter cauſas internas & externas eſt hoc, quod cauſæ internæ nunquam poſſint cauſare ſine externis; externæ verò poſſint ſine externis: ut, cum Deus creavit angelos ad gloriam ſuam; cauſa efficiens, fuit Deus; finis, gloria ejus; ſed hîc nulla fuit materia, nulla forma: utraque enim carent angeli. Deinde cauſæ internæ aliquam imperfectionem involvunt in cauſando, quia ſunt partes cauſati: omnis autem pars imperfecta eſt: ſed cauſæ externæ nullam imperfe-

ctionem

ctionem involvunt in cauſando; quia non cauſant largiendo ſuam entitatem, ſed tantum conferendo ſuam virtutem: nam architectus, V. C. non confert domui ſuum eſſe, quod habet, ſed tantum ſuam vim ædificandi: ideoque cauſæ internæ de Deo dici nequeunt, externæ ipſi tribui poſſunt: Deus enim nullus rei aut materia eſt, aut forma, idem tamen omnium rerum eſt efficiens, ac finis: hæ enim cauſæ nullam imperfectionem involvunt in cauſando. Internæ dicuntur, quæ ipſam cauſati eſſentiam ingrediuntur, ut partes conſtituentes, ſuntque, Materia & Forma: Externæ, quæ cauſatum quidem producunt, non tamen illud conſtituunt, ut partes, ſuntque Efficiens & Finis. *E. G. Anima, forma, & corpus, materia*, partes ſunt conſtituentes hominem, vel eſſentiam hominis: ſed verò, faber lignarius, & inhabitatio, *efficiens, & finis*; non ſunt partes domus conſtituentes, ſed eam tantum producentes.

[2. Sunt qui hunc cauſarum numerum quaternarium minuunt, ſunt qui augent; qui minuunt, ut olim Stoïci, & hodie nonnulli, ſolam cauſam efficientem agnoſcunt, & revera, cum cauſa ſit cujus vi res eſt, ac materiæ nulla ſit vis, aut virtus, nullo jure inter cauſas numerari videtur, ſed potius rationem ac notionem tenet partis conſtituentis, forma vero in quantum forma, non eſt cauſa, ſed pars potius conſtituens: nam in quantum eſt principium operationum, non tam habet rationem formæ, quam efficientis: finis cum non ſit, cauſa eſſe nequit, aut ſi cauſa ſit, ad efficientem impulſivam externam revocari poteſt, itaque ſola efficiens proprie eſt cauſa, quia ſola vere agit: qui numerum cauſarum eunt auctum, proferunt pro cauſa quinta, vel ideam, ſeu exemplar, vel objectum, ſeu cauſam objectivam, vel diſpoſitionem, ſeu cauſam diſpoſitivam, nihil tamen iſtorum recte fit: nam idea ſive exemplar eſt vel internum, intra mentem artificis: ut cum quis architectus ideam domus ſtruendæ animo ſuo præconcepit: vel externum, quod extra mentem eſt artificis: ut cum idea domus fabricandæ in charta delineatur, Belgæ vocant *een Model*: Neutrum exemplar, novum conſtituit cauſæ genus, non idea interna, quia illa commode revocari poteſt ad cauſam formalem, eſt enim quaſi forma accidentalis intellectum Architecti informans: exemplar externum referri poteſt ad cauſam inſtrumentalem; objectum ſeu cauſa objectiva, id eſt, objectum quando cauſat, quod facit quando movet, refertur vel ad cauſam procatarcticam, quando movet potentiam cognoſcentem: vel ad cauſam finalem, quando movet potentiam appetentem: diſpoſitio ſeu cauſa diſpoſitiva, refertur ad cauſam formalem, ſunt enim diſpoſitiones phyſicæ, quæ præcedunt in materia generationem aut corruptionem formæ, accidentales materiæ.]

[3. Non eſt abſurdum, ut eadem res, & cauſa ſit, & pars, licet diverſæ ſint affectiones Logicæ, pars & cauſa, quia reſpectus hic eſt diverſus; nam materia & forma, corpus & anima rationalis, dicuntur partes, in quantum conſtituunt compoſitum, ſcilicet hominem; ſunt cauſæ, in quantum cauſant, ſeu producunt ſuo modo hominem, ut cauſatum; ut eadem res ac ſubſtantia, idemque homo eſſe poteſt, & pater, reſpectu filii, & maritus, reſpectu uxoris; reſpectus enim diverſi non faciunt diverſas res.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IV. *An ut cauſa, ita quoque cauſatum dividitur?*

Non: una enim & eadem res, eſt cauſatum, omnium cauſarum: idque compoſitum dicitur, reſpectu materiæ & formæ; effectum reſpectu efficientis, & medium ſive deſtinatum, reſpectu finis.

1. Cauſatum reſpectu materiæ & formæ idem habet nomen, & vocatur *compoſitum*, quia materia & forma ſemper ſimul cauſalitatem ſuam exercent: ſic nunquam corpus ſine anima, nunquam anima ſine corpore hominem conſtituit.

2. Quia materia & forma ſunt concauſæ, id eſt, ſimul cauſant, etiam utriuſque cauſalitas Philoſophis uno venit nomine, verbi cauſa, unio: nam ad compoſitum producendum & conſtituendum, debet materia uniri formæ, & forma materiæ.

Quæſt. V. *Quid eſt materia?*

Materia, eſt cauſa interna, *ex qua* res fit, aut conſtat. Ex. gr. ſemen eſt materia viventis, ex quâ fit; corpus eſt materia, ex qua conſtat: illa, ſolet appellari *materia generationis*; hæc *materia compoſitionis*.

1. *Materia vulgo dividitur, diviſione vocis, non rei, in materiam in qua*, quæ ſubjectum, ut menſa reſpectu coloris; *circa quam*, quæ objectum, ut tabula reſpectu pictoris; *& ex qua*, quæ cauſa eſt, atque hujus loci, ut lignum reſpectu menſæ.

2. Materia ex qua, ſolis convenit corporibus, materia in qua, & circa quam, etiam ſpiritibus: ſic rationalis anima eſt materia in qua, ſuarum potentiarum & habituum, eadem eſt materia circa quam creationis.

3. Materia generationis vocatur etiam tranſmutationis, & materia compoſitionis dicitur quoque conſtitutionis.

Quæſt. VI. *An materia generationis & materia compoſitionis ſemper diverſæ ſunt?*

Non ſemper. Nam ſcamnum fit & conſtat ex ligno; nubes, ex vapore; glacies, ex aqua.

[1. Materia vulgo dividitur in primam & ſecundam: Materia prima, eſt materia univerſalis, ſecunda, particularis ſeu ſingularis, quia operatio eſt ſimplex, in materia ſingulari. Materia prima eſt capax omnium formarum, non quoad exiſtentiam, ſed quoad eſſentiam; id eſt, non poteſt exiſtere ſub omnibus formis ſimul, ſed

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ed ejus eſſentiæ non repugnat, ut ucceſſive exiſtat ſub omnibus; exiſtit enim in materiis ſecundis, quæ varias, imo omnes formas ſui variatione, ſuſcipere valent, temporibus diverſis.]

[2. Exempli cauſa, corpus Petri viventis, quod nunc exiſtit ſub forma hominis, anima rationali, eo mortuo exiſtit ſub forma cadaveris, quæ eſt forma mixti, poſtquam cadaver mutatum eſt in vermes & lumbricos, aut in aërem, idem corpus exiſtit ſub forma vel animæ ſentientis, vel elementi; ſi abierit in vapores & exhalationes, exiſtit ſub forma corporis imperfecte mixti, & ſic, quotieſcunque mutatur, toties ſubit ac recipit materia novas formas, & ſic ſub omnibus formis ſucceſſive poteſt.]

[3. De materia prima multa otioſe diſputantur à Philoſophis: errant, qui eam faciunt ens, coæternum Deo, ut Ariſtoteles & illi, qui eam, licet creatam, faciunt ens diſtinctum à materia qualibet ſingulari, quippe nil eſt aliud, quam univerſale: at univerſalia non exiſtunt niſi in ſingularibus, nempe ſic ſe res habet, quia & cœlum habet aliquam materiam, ex qua conſtat, præter ſuam formam, & aliquam quoque habent elementa, item & mineralia, & plantæ, & bruta, & homines, & omnia corpora naturalia: illud commune, ex quo omnia conſtant, præter formam, nihil eſt aliud, quam materia prima, ideoque magis eſt ens rationis, quam ens reale, quia univerſalia ſunt entia rationis, & cum ei tribuitur eſſentia, & exiſtentia diſtincta, id intelligendum eſt reſpectu formæ, non reſpectu materiæ ſecundæ, ſeu ſingularis, in qua eſt; nam eſſentia & exiſtentia materiæ primæ, ut rei univerſalis, eſt ipſa eſſentia atque exiſtentia omnium materiarum ſingularium; at vero eſſentia & exiſtentia materiæ, diſtincta eſt ab eſſentia, & exiſtentia formæ, quia duo ſunt diſtincta principia corporum naturalium. Notandum autem eſt hic, non dici materiam primam, aut ſecundam, eo ſenſu, quo diviſa fuit ſubſtantia, in primam & ſecundam: nam ſubſtantia prima, fuit ſubſtantia ſingularis, & ſecunda, univerſalis; at materia prima eſt univerſalis, & ſecunda, ſingularis: porro, & hoc ſciendum eſt, diviſionem materiæ, in primam & ſecundam, non eſſe diviſionem generis in ſpecies, imo ne quidem diviſionem rei, ſed tantum, diſtinctionem vocis.]

Quæſt. VII. *Quid eſt forma?*

Forma eſt cauſa interna, per quam res eſt id, quod eſt. Sic anima, eſt forma viventis; figura, forma ſtatuæ, &c.

1. Forma ſpectatur vel Logicè, vel Phyſicè, quæ duplex conſideratio non debet confundi: Logicè ſpectata, eſt ratio eſſentiæ cujuſque rei, ſive ſit naturalis, ſive artificialis; unde etiam forma dividitur in naturalem, & artificialem: ſic in exemplis auctoris, forma naturalis viventis, eſt anima, figura autem ſtatuæ, eſt forma artificialis, illa ſubſtantialis, hæc accidentalis: forma vero Phyſicè ſpectata, eſt principium corporis naturalis internum, activum, eſtque ſubſtantialis, non accidentalis; naturalis, non artificialis: ex confuſione

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſione autem formæ logicæ & Phyſicæ, error ille ortus eſt in communi Philoſophia, quod in ſubſtantiis omnis forma Logica, id eſt, ratio eſſentiæ, putetur eſſe forma Phyſica, id eſt, ſubſtantia, at eo nihil poteſt cogitari falſius: quid enim? in uno eodemque Petro ſunt multæ formæ Logicæ, ſeu rationes eſſentiæ; una, qua eſt homo, altera, qua eſt animal, tertia, qua eſt vivens, quarta, qua eſt mixtum, quinta, qua eſt corpus, ſexta, qua eſt ſubſtantia, quid ergo, an totidem erunt in Petro formæ Phyſicæ; id eſt, totidem ſubſtantiæ, aut formæ ſubſtantiales? nihil minus, & error hic inde ortus eſt, quod vox Græca, οὐσία, quæ proprie ſignificat eſſentiam, derivatur enim ab ὢν οὖσα ὄν, interdum ſit verſa, per ſubſtantiam, quæ tamen græcè dicitur ὕπαρξις, unde putarunt, omnem diverſam rationem eſſentiæ, eſſe diverſam rationem ſubſtantiæ, & omnem formam Logicam, eſſe diverſam formam Phyſicam, ſed refutatur hic error, primo, quod forma Logica, ſeu ratio eſſentiæ, inveniatur etiam in accidentibus, atque ipſa ſæpe ſit accidens, ut figura in ſtatua, & tunc ſaltem illa non poteſt dici ſubſtantia, ut tum ratio eſſentiæ non ſit idem, quod ratio ſubſtantiæ, nec eſſentia, quod eſt ſubſtantia: nam figura eſt eſſentia ſtatuæ, qua eſt ſtatua, non tamen eſt ſubſtantia: aut, eſt ratio eſſentiæ in ſtatua, non tamen ratio ſubſtantiæ: ſecundo, ſi totuplex eſſet ſubſtantia, aut forma ſubſtantialis, quotuplex eſt eſſentia, aut ratio eſſentiæ, in ſubſtantia, ergo totidem dabuntur formæ ſubſtantiales in uno eodemque compoſito, quot ſunt rationes eſſentiales in eodem compoſito: poſterius eſt falſum ergo & prius: minor probatur rationes eſſentiales, ſive eſſentiæ, aliis dicuntur attributa quidditativa, aut prædicata eſſentialia, quibus vocibus ſignificatur id, quo reſponderi poteſt ad quæſtionem, quid eſt res; ut, ſi quis rogetur, quid eſt Petrus, poteſt reſpondere, eſt homo, eſt animal, eſt vivens, eſt mixtum, eſt corpus, eſt ſubſtantia, tot ſunt in Petro rationes eſſentiæ, tot attributa quidditativa, tot prædicata eſſentialia, ſed non ſunt tot formæ ſubſtantiales Phyſicæ, id eſt, tot ſubſtantiæ diſtinctæ; attamen tot ſunt in eo rationes eſſentiæ, ſeu formæ Logicæ, ergo aliud eſt forma Logica, aliud forma Phyſica, quod erat probandum.]

2. Eſſe rerum, eſt, vel commune, vel proprium: prius eſt à materia, poſterius à forma; ſic corpus homini commune eſt cum brutis, materia utriuſque: anima rationalis homini eſt propria & forma ejus: hinc ſpecifica rerum differentia à formis deſumi ſolet.

3. Forma Græcis ſæpe dicitur εἶδος, id eſt, ſpecies, quia ſpeciem conſtituit, & ab alia ſpecie eſſentialiter diſtinguit; ac tum ſolet vocari differentia ſpecifica, vel eſſentialis, aut hæc inde deſumitur.

4. Quod res ſit ſeu exiſtat, hoc debet, & materiæ, & formæ, ut, quod ſit ſeu exiſtat homo, debet & animæ & corpori, ſed quod res ſit talis, aut talis, hujus vel illius ſpeciei, puta, quod ſit homo, & non brutum, debet ſoli formæ, & non materiæ: ideoque forma eſt cauſa, per quam res eſt id, quod eſt, id eſt, per quam res eſt talis vel talis ſpeciei, ſc. rationalis potius, quam irrationalis, &c.

Quæſt.

Quæſt. VIII. *An res non eſt etiam per materiam?*

Omnino: ſed per materiam non eſt *id*, *quod eſt*,
oc eſt, non eſt certa ſpecies: quod enim res ſit, hoc
que materiæ debetur ac formæ, ſed quod ſit hoc
otius, quam illud, id totum debetur formæ.

1. Utiliſſima & uſitatiſſima eſt
iviſio formæ, in materialem &
nmaterialem: cujus diviſionis
ıembra longe aliter ſunt intelli-
enda, quam cum dividitur ſub-
antia in materialem & immate-
ialem: nempe, ſubſtantia mate-
ialis dicitur, quæ materià conſtat,
t parte componente: immateria-
is, quæ non conſtat illâ: ſed for-
na dicitur materialis, non quaſi
nateria conſtet, tanquam parte
omponente: hoc enim ſenſu, nul-
a forma datur materialis: nam
um forma non foret cauſa ſed
auſatum, ac compoſitum: ſed di-
itur forma materialis, quæ, cum
it, & exiſtit, & cum operatur, à
nateria dependet; immaterialis
ontra dicitur: non quod careat
nateria, licet hoc ſit veriſſimum,
ed quod, nec in fieri, nec in eſſe,
ıec in operari dependeat à mate-
ia; talis eſt, unica & ſola anima
ationalis; reliquæ omnes formæ,
ræter hanc, ſunt materiales.

[2. Præter hanc formæ diviſio-
nem, quæ ſic ſatis exponitur in
commentario, eſt & alia formæ
diviſio in ſubſtantialem, quæ ſit
ſubſtantia, & accidentalem, quæ
ſit accidens: exemplum prioris eſt
anima rationalis, quæ & ſubſtan-
tia eſt, & forma ſubſtantialis ho-
minis, præterquam, an aliæ quæ-
dam ſint aliarum rerum materia-
lium formæ ſubſtantiales, tan-
quam ſubſtantiæ diſtinctæ à mate-
ria, multum hodie diſputari ſolet: recepta opinio à multis ſæculis affirmat, verior negat: exemplum poſterioris eſt calor, qui eſt accidens, & forma accidentalis rei calidæ: hoc in loco potiſſimum ſpectatur forma ſubſtantialis, & hæc ex Hypotheſi (quod iſtiuſmodi plures formæ ſint præter animam rationalem) dividitur præc. commentario in immaterialem, qualis eſt ſola anima rationalis, & materialem, qualis eſt præter hanc omnis alia forma ſubſtantialis. Forma immaterialis vulgo dicitur ſeparabilis, & materialis inſeparabilis, quia illa ſeparari poteſt, hæc non poteſt: ſic anima rationalis, moriente homine, ſeparatur à corpore, id eſt, ſeparata à corpore alio loco exiſtit, in cœlo aut in inferno, corpus vero in terra collocatur: ſed anima canis aut plantæ, forma utraque materialis, moriente cane, aut marceſſente planta, non exiſtit ſeparatim in loco, ſeorſim à corpore plantæ; ſed perit ac interit: forma materialis, vulgo inſeparabilis, dicitur educi ex potentia materiæ, id eſt, dependere à materia, & cum fit, & cum exiſtit, & cum operatur, ut ſine materia nec fieri, nec exiſtere, nec operari valeat: contra forma immaterialis ac ſeparabilis, à Deo ex nihilo creatur, nec à materia dependet cum fit, nec cum exiſtit, nec cum operatur, quin imo ſine ea & fieri, & exiſtere, & operari valet.]

CAPUT XVII.

Quæſt. I. *Quid eſt cauſa efficiens?*

CAuſa efficiens, eſt cauſa externa, à quâ res ver cauſalitate proficiſcitur.

[1. De ordine cauſarum, quænam ſit prima, diſputari ſolet à Philoſophis: multi putant, finem eſſe cauſarum primam, quia ante efficientem, materiam & formam, cauſat: nam inhabitatio primum movet efficientem, antequam ædificet, & formam domus in materiam introducat: alii primam cauſarum faciunt materiam, quia illa omni actioni, excepta creatione, præſupponitur: Auctor noſter incipit à materia ob illam cauſam. Ramus & alii incipiunt ab efficiente, quia ante ullam aliam cauſam, exſtitit efficiens, puta Deus: ſed in cauſarum ordine, quænam tractetur primo loco, non multum eſt ſitum.]

[2. Ut commentarii hujus quæſtionis, & etiam quæſt. 1. cap. 18. bene intelligantur, ſciendum eſt, quod efficientis cauſalitas dicatur vera, quia revera effecti productionem attingit, & ab efficiente, quædam virtus derivatur, terminata in ipſum effectum; cauſalitas vero finis dicitur metaphorica, quia non attingit immediate ipſum effectum, nec in eum terminatur, & non eſt alio modo cauſa effecti, quam impellendo efficientem ad agendum: itaque accurate debet diſcerni duplex cauſæ finalis reſpectus, unus quo refertur ad efficientem, alter, quo refertur ad cauſatum: cauſalitas finis, reſpectu efficientis, eſt vera, & propria, non metaphorica, aut impropria: nam vere impellit efficientem, eſtque ille impulſu realis; ſed reſpectu cauſati, fini cauſalitas non eſt vera, nec realis quia reapſe finis non attingit ull modo cauſati productionem, ut pote quæ nondum eſt, & ideo di citur cauſa finis cauſati, per cauſa litatem metaphoricam, id eſt, impropriam.]

3. Vocatur *efficiens*, uti finis, cauſa externa, quia neutra eſſentiam cauſati ingreditur, ut pars conſtituens; ſicut quidem faciunt *materia & forma*, quæ ideo dicuntur cauſæ internæ, uti notatum eſt ad quæſt. 3 cap. præced.

[4. Efficiens & finis attingunt tantum cauſatum ſua virtute, non largiendo eſſentiam ſuam: ſed differunt in eo, quod efficientis virtus in ipſum terminatur cauſatum; virtus vero finis, non niſi per, & propter efficientem, quem ad agendum movet, & ſic per, ac propter eum, cauſatum attingit: quæ ipſius motio, *Metaphorica*, dicitur; non, quia efficientem revera non moveat; ſed, quod, efficientem vere movendo, impropriè, & ſecundum ſimilitudinem, effecti productionem attingat: ita inhabitatio non aliter producit domum, quam inhabitantem movendo ad ædificandum, at ipſe architectus ſuâ ædificandi virtute ipſam domum attingit immediate.]

5. Vera cauſalitas efficientis opponitur motioni Metaphoricæ finis, quæ idem ſignificat, ac-

ſi di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſi diceres, motionem, ſive cauſalitatem impropriam, ac per ſimilitudinem: quemadmodum enim homo pictus, qui eſt ſimilis homini vivo, non eſt verus homo, &, ſicuti ſignificatio vocis Metaphorica, non eſt propria, ſed impropria; ita cauſalitas, aut motio Metaphorica, eſt cauſalitas ac motio impropria, & non vera. Notandum vero eſt, duplicem eſſe habitudinem, & reſpectum finis: vel enim reſpicit efficientem, quem movet & impellit ad agendum: vel reſpicit ipſum cauſatum, quod ab efficiente producitur; ſicuti inhabitatio reſpicit, vel ædificantem, vel domum: reſpectu efficientis, finis non agit cauſalitate Metaphoricâ, ſed verâ, ac propriâ, nam inhabitatio verè ac propriè movet ædificantem: ſed reſpectu cauſati, ipſius domus, quæ propter inhabitationem, ut finem, extruitur, agit Metaphoricè, & cauſalitate impropriâ, ac non verâ: quia, cum finis, V. C. inhabitatio, ante cauſati, ſcilicet domus productionem, non exiſtat, verè & propriè agere non poteſt; non-entis enim nullæ ſunt affectiones, aut operationes, ſive affectiones Phyſicæ, licet ei tribui poſſint operationes morales, qualis eſt impulſus & motio efficientis ad operandum, factà à fine, nondum exiſtente: quemadmodum eruditio nondum acquiſita, movet & impellit ſtudioſum, ad ſtudia. Et hæc faciunt ad intelligendum quoque quæſt. 1. cap. 18. & commentarium ſubjunctum.

Quæſt. II. *Cur dicis cauſalitate vera?*

Ut cauſam efficientem à fine diſtinguerem. Nam, *res effecta etiam proficiſcitur à fine*, ſed cauſalitate ſive motione Metaphoricâ.

1. Improprie dicitur cauſatum eſſe à fine; nam *à* ſive *ab*, proprie eſt nota ſolius cauſæ efficientis, quemadmodum *ex*, materiæ, *per* formæ, *propter*, finis, eſt ſymbolum ac character.

Quæſt. III. *Quot modis dividitur cauſa efficiens?*

Octo potiſſimum modis.

[1. Diviſio cauſæ efficientis petitur vel ab effecto, vel à modo cauſandi: quæ diviſiones ſunt Auctoris, petitæ à modo cauſandi, qui ut eſt diverſus, ita facit cauſæ efficientis ſpecies diverſas; ſola diviſio cauſæ efficientis in procreantem & conſervantem deſumpta eſt à diverſitate effecti: nam aliud eſt effectum cauſæ procreantis, aliud conſervantis: procreans efficit effecti exiſtentiam; conſervans effecti exiſtentis durationem.]

Quæſt. IV. *Quæ eſt prima diviſio?*

Cauſa efficiens, alia eſt emanativa, vulgò dicta, alia activa;

1. Omiſit Autor *diviſionem* cauſæ *efficientis in procreantem* & *conſervantem*, quæ tamen maximi eſt uſus: *Procreans* vocatur, quæ producit ipſum rei eſſe, ſeu exiſtere, facitque, ut res, quæ ante non erat, ſeu exiſtebat, nunc ſit, ſeu exiſtat: *Conſervans* dicitur, quæ rei, nunc exiſtenti, largitur in exiſtendo continuationem, facitque, ut in exiſtentiâ, quam accepit à cauſa procreante, perſeveret. Hæ cauſæ interdum ſunt diſtinctæ; ut, cum parentes procreant ſobolem, nutrix eam conſervat; interdum utraque eſt eadem; ut, cum Deus dicitur & procreans, & conſervans cauſa mundi. Notandum vero eſt, cauſam conſervantem æque eſſe veram ſpeciem cauſæ efficientis, atque eſt procreans: quia verâ cauſalitate & vero influxu influit in cauſatum, quod conſervat.

[2. Nonnulli Logici cauſam conſervantem exterminarunt ex numero cauſarum efficientium, quaſi cauſa conſervans nihil ſit aliud, quam non-corrumpens, aut non-deſtruens, ſed plus dicit cauſa conſervans, quam rei non-corruptionem, aut non-deſtructionem, certè, ad eam nulla requiritur cauſalitas; ſed cauſa conſervans aliquid dicit amplius, nempe, realem influxum in rem ipſam, quæ conſervatur: atque hoc manifeſtiſſime patet exemplo ſolis, qui eſt cauſa conſervans, luminis, à ſe procreati; non tantum, quia illud non deſtruit, aut corrumpit, ſed quia continuo influxu, eoque vero, ac reali, radios ſuos diffundendo, uſque & uſque continuat: unde vulgo & recte conſervatio dicitur continuata creatio, ſicuti conſervatio luminis ſolaris, eſt continua novorum radiorum ſolarium in aëre generatio.

Quæſt. V. *Quænam cauſa vocatur vulgò emanativa?*

A quâ res immeditatè, ac ſine ulla actione mediâ, emanat. Sic ignis eſt cauſa caloris ſui interni, qui in ſe manet, omniſque forma eſt cauſa emanativa ſuarum proprietatum.

1. In cauſa emanativa non eſt cauſalitas diſtincta ab ejus exiſtentia; ſed ejus eſſentiâ poſitâ, ſtatim ponitur & *cauſatum* exiſtere: unde, hæc cauſa, & cauſatum ſuum, ſe mutuo ponunt & tollunt: ſic, poſita anima rationali, ponitur ejus potentia intelligendi, & vice verſa: &, poſitâ animâ vegetante, ponitur potentia nutriendi, & vice verſa.

2. *Immediatè*, id eſt, ſine omni medio, quodcunque tandem illud fuerit: at activa cauſa admittit non tantum medium patiens, & conditionem ad agendum requiſitam, ſed & actionem mediam, quæ diſtincta eſt ab exiſtentia, tum cauſæ, tum cauſati; ita ignis, præter materiam combuſtibilem, & præter approximationem ſui ad eam, elicit combuſtionem, qua materiam combuſtibilem conſumit.

[3. Cauſa emanativa dividi ſolet in internam & externam: interna dicitur, quæ eſt in eodem ſubjecto, in quo eſt effectum emanans: ut anima rationalis eſt in eodem homine, in quo eſt potentia intelligendi: externa dicitur, quæ eſt in alio ſubjecto, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

in quo eſt effectum emanans: ſic interpoſitio terræ inter ſolem & lunam, cauſa emanativa eclipſeos, non eſt in luna, in qua, ut ſubjecto, eſt eclipſis, tanquam effectum emanans.]

[4. Multi Philoſophorum cauſam emanativam expungunt ex numero & ordine cauſarum efficientium, quia nulla ejus commode aſſignari poteſt actio: nam revera, ſi bene cauſæ emanativæ & effecti emanantis natura expendatur, non videtur vera aliqua cauſalitas hic reperiri, præſertim cum materiam faciant cauſam emanativam ſuæ quantitatis, at materia vulgo habetur principium paſſivum, non activum: & quænam quæſo efficientia reperitur in anima rationali, reſpectu potentiæ intelligendi, quæ ab illa emanat, & in omni forma reſpectu proprietatis ſuæ, ut potius videatur hic intercedere reſpectus ſubjecti ad adjunctum, quam cauſæ ad cauſatum.]

Quæſt. VI. *Quid eſt cauſa activa?*

Quæ effectum producit agendo. Sic ignis eſt cauſa caloris externi, quem in alio producit, in eo, qui calefit.

[1. Cum & actio ipſa, & effectum, actione productum, ſit ab efficiente, verbi cauſa, & calefactio, & calor, in aqua productus, ab igne, difficillima eſt quæſtio, qualis cauſa ſit efficiens, reſpectu actionis, ignis, verbi cauſa, reſpectu calefactionis: an activa, an inactiva? quin ſit cauſa activa, caloris, in aqua producti, nullum eſt dubium; ſed qualis ſit cauſa efficiens, reſpectu calefactionis, non facile eſt dictu: nam ſi calefactionis eſt cauſa activa, oportet dari aliquam aliam actionem, qua mediante, iſta calefactio ſit producta ab igne, & ſic ibitur in infinitum, quod eſt abſurdum: ſi ſit cauſa ejus emanativa, ergo, calefactio nunquam poterit tolli ab igne, quia cauſa emanativa & effectum, ſe mutuo ponunt, ſed poni poteſt ignis, non poſita calefactione, quod exemplo ignis, in fornace Babylonica, nec calefacientis, nedum comburentis, injectos juvenes, probari ſolet: aut danda hic erit tertia ſpecies cauſæ efficientis, quæ nec ſit activa nec emanativa. Reſp. non neceſſe eſt ut detur tertium genus cauſæ efficientis, nec ignem calefactionis eſſe cauſam activam, nec ullam cauſam efficientem eſſe cauſam activam ſuæ actionis, ſed emanativam: ſi dicas, effectum non poſſe tolli à cauſa emanativa, & actionem poſſe tolli non ſublata cauſa efficiente, concedo prius, nego poſterius: nam neque calefactio, neque combuſtio, ablata fuit ab igne, in fornace Babylonica, licet injectos juvenes illos, nec calefecerit, nec combuſſerit: nam quomodo non tantum calefacere, ſed adurere potuiſſet circumſtantes iſte ignis, quod refertur Danielis capite tertio, ſi ſublata fuiſſet vel calefactio, vel combuſtio: quid igitur, quæ cauſa eſt, quod non ſint calefacti, vel combuſti iſti juvenes? Reſp. cauſam eſſe, non actionem ſublatam, vel calefaciendi, vel comburendi, ſed impedimentum à Deo poſitum, in ipſis corporibus

juvenum injectorum, quo minus & calefactio, & combuſtio, potuerint illa conſumere.

2. *Cauſa* activa præter exiſtentiam habet virtutem, qua effecti productionem juvet ac promoveat, quæ eſt diſtincta ab ejus eſſentia & exiſtentia; quemadmodum calefactio eſt diſtincta ab eſſentia & exiſtentia ignis calefacientis.

3. Ex generali definitione cauſæ, conſtat, tria eſſe conſiderandа; ipſam cauſam, quæ cauſat, vim, ſive virtutem, ſive cauſalitatem, qua cauſat, & rem, ſive cauſatum, quod à cauſâ per cauſalitatem producitur. Hæc tria plerumque ſunt dictincta inter ſe, non tamen ſemper: cauſa quidem & cauſatum ſemper diſtinguuntur, ſed cauſalitas, ſeu vis ac virtus cauſandi, non ſemper diſtinguitur ab ipſa cauſa, ſive ejus exiſtentia, ſicuti hoc patet in cauſa emanativa, ubi tantum duo reperiuntur, ipſa cauſa, & cauſatum; cauſalitas vero nullo modo diſtinguitur ab ipſa cauſæ exiſtentia; ſed ſimul atque hæc cauſa exiſtit, eodem momento exiſtit cauſatum: ſed longe ſecus res ſe habet in cauſa activa; ubi tria ſunt diſtinctiſſima, cauſa, cauſalitas, cauſatum; neque iſta cauſa poſita in exiſtendo, ſtatim ſequitur, exiſtere cauſatum; ſed cauſa diu poteſt fuiſſe in rerum natura, ut tamen non exſtiterit cauſatum: exemplum utriuſque eſt in igne, à quo proficiſcitur calor duplex, unus igni internus, atque in eo manens, qui eſt ignis proprietas, & ab eo nunquam ſeparatur, alius igni externus, qui ab igne extra ſe producitur in corpore alio, & non proprietas eſt ejus, ſed effectus caloris interni, qui proprietas ignis eſt: caloris interni, ignis, eſt cauſa emanativa, externi, activa: ratio eſt, quia, ſimul atque ignis exiſtit, ipſo illo inſtanti exiſtit calor, qui internus eſt igni & ejus proprietas: nam ſubjectum & proprium ne ad momentum quidem à ſe invicem ſeparari poſſunt, ideoque hic nulla eſt cauſalitas diſtincta ab exiſtentia ignis, qua calorem ſibi internum producat: verum, calorem externum producit ignis in aqua, per cauſalitatem, ſcilicet calefactionem, tanquam actionem mediam diſtinctam à ſui ipſius exiſtentia: neque enim ſtatim atque ignis exiſtit, eo ipſo temporis articulo calorem producit in aqua: poteſt enim diu in rerum natura exiſtere ignis, ut non calefaciat aquam; itaque totum diſcrimen inter utramque cauſam hanc, emanativam & activam, conſiſtit in voce, *immediate*, quæ in cauſa emanativa excludit omnia media, quæcunque cogitari poſſunt; ſed cauſa activa admittit inter ſe & cauſatum, mediam actionem, diſtinctam à ſe & cauſato, quemadmodum generatio, eſt diſtincta à patre generante, & filio genito; atque hinc oritur, quod dicamus vulgo, cauſa emanativa & cauſatum ſe mutuò ponunt & tollunt, &, poſitâ causâ emanativâ ponitur cauſatum, quod neutrum verum eſt de activa: neque enim hîc cauſa & effectum reciprocantur.

Quæſt. VII. *Quæ eſt ſecunda diviſio?*

Cauſa efficiens, vel eſt immanens, vel tranſiens.

Quæſt.

Quæſt. VIII. *Quæ eſt cauſa immanens?*

Quæ producit effectum in ſe ipsâ. Sic dicitur in-
ellectus cauſa ſuorum conceptuum.

1. *Vocatur* cauſa immanens, [...]arius: quando effectum & cauſa [...]unt in eodem ſubjecto, ſcilicet [...]hæſionis: quemadmodum intel[...]ectus & conceptus, id eſt, ſpe[...]ies intelligibilis, quâ intellectus [...]ntellexit, ſunt in eadem anima ra[...]ionali.

[2. Non eſt confundenda cauſa [...]mmanens cum emanativa; nam [...]mnisquidem cauſa emanativa in[...]erna eſt immanens, ſed non omnis [...]mmanens, eſt emanativa; datur [...]nim cauſa activa immanens: nem[...]e, intellectus eſt cauſa & activa, [...]x immanens; ſunt enim hic tria; [...]ntellectus, cauſa, intellectio, [...]ctio, ſpecies intelligibilis in in[...]ellectu manens, cauſatum.]

[3. A multis hæc duo ſolent confundi, cauſa immanens, & emanativa, ſed peſſimè; nam datur cauſa immanens quæ non ſit emanativa, ſed activa: ſic ut hæc duo debeant diſtingui: omnis cauſa emanativa eſt immanens, ſed non omnis cauſa immanens, e-emanativa: nam in cauſa emanativa tantum duo ſunt, cauſa, & cauſatum, in activa, tria ſunt, cauſa, cauſalitas, & cauſatum: at hæc tria inveniuntur ſæpe in cauſa immanente; ſic intellectus eſt cauſa, intellectio cauſalitas, ſpecies intelligibilis, aliis idea, aliis verbum mentis, eſt cauſatum, & tamen intellectus eſt cauſa immanens.

Quæſt. IX. *Quæ tranſiens?*

Quæ producit effectum extra ſe. Sic architectus, [...]eſt cauſa domus: qui projicit, cauſa projecti lapidis.

1. *Cauſa* tranſiens dicitur, quando effectum extra efficientem abit; ſic domus eſt extra architectum.

[2. Circa cauſam tranſeuntem duo ſunt obſervanda: primum eſt, ut cauſa tranſiens cauſatum attingat; vel ſua exiſtentia, ſive ſuppoſito, ſicuti aqua abluens manum, tali modo attingit manum; vel virtute, ſive cauſalitate, quemadmodum ignis tali modo attingit manum, eam calefaciendo, ſol aërem, eum illuminando; neque enim ipſum corpus ignis, manum, aut corpus ſolis, aërem attingit, ſed utriuſque tantum virtus, in igne, calefaciendi, in ſole, illuminandi, pertingit, vel manum, vel aërem; hinc natum eſt illud axioma, *Nihil agit in diſtans*, id eſt, in illud, quod tam longe à ſe eſt remotum, ut neque ſua exiſtentia, neque virtute, attingere valeat; Alterum requiſitum in cauſa tranſeunte eſt, ut illa ſit diſſimilis patienti, vel quoad ſpeciem, vel quoad gradum: ſic frigus agit in calorem, ubi eſt diſtinctio ſpeciei, vel major calor in minorem, ubi eſt diſtinctio graduum.]

[3. Acris eſt diſputatio inter Philoſophos, utrum aliquid agere poſſit *in diſtans*, id eſt, an poſſit agens agendo attingere terminum à ſe remotum, & diſtantem; ſic ut neque exiſtentia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

agentis, neque virtus, illum attingat? Reſp. quod non: nam ſi objectum eo uſque removeatur, ac diſtet, ab agente, ut neque exiſtentia, neque virtus agentis, eo pertingat, nulla dabitur actio; quia in omni actione requiritur, ut patiens ſive objectum approximetur agenti: atqui nulla erit approximatio, ſi agens neque exiſtentiâ, neque virtute, objectum, ſive patiens, attingat.]

Quæſt. X. *Quæ eſt tertia diviſio?*

Cauſa efficiens, alia libera eſt, alia neceſſaria.

Quæſt. XI. *Quænam cauſæ dicuntur liberæ?*

Quæ *conſultò* ſeu *ex judicio rationis, cauſant.* Sic, qui pro arbitratu ſuo ambulat, domum ſtruit, bella gerit, aut aliud aliquid agit, dicitur cauſa libera iſtarum rerum, quas efficit.

[1. *Conſulto cauſare*, eſt agere, ex prævio conſilio, aut rationis judicio; quo modo agunt tantum cauſæ rationales, ut Deus, angeli, & animæ rationales: Deus agit ex prævia ratione: non ex conſilio, proprie, quia non conſultat; homines agunt interdum ex prævio judicio, ſimpliciter, ut cum appetunt finem ultimum; interdum ex præcedenti conſilio, cum verſantur circa media indifferentia, quæ non neceſſario cum fine ultimo cohærent: aliæ omnes cauſæ agunt neceſſitate naturæ, à qua inſtigantur, quia ante actionem non ineunt rationem, an velint agere, aut non agere, ſed naturæ inſtinctu ad actionem proruunt: neque enim deliberat ignis, an velit urere, neque etiam judicat ſibi eſſe urendum, quia ratione caret. Neceſſitas naturæ dicitur, quæ oritur ab alio principio quam voluntas. Libertas, quæ cauſam denominat liberam, eſt poteſtas faciendi, quod libet; hoc vero libet, quod rationi placet, illud rationi placet, quod poſt conſultationem, vel rationem initam, ab illa judicatur eſſe faciendum; itaque, eſſe cauſam liberam, tantum cadit in agentia ex prævia ratione, aut prævia conſultatione: Deus quidem non conſultat; nam hoc, aliquam imperfectionem, puta vel ignorantiam, vel dubitationem, in ipſo poneret; attamen agit ex ratione, atque omnia facit ex conſilio voluntatis ſuæ, *ad Eph.* 1. Nam ſapienter omnia fecit, facitque: præter Deum, non tantum ex ratione, ſed & ex conſultatione prævia, agunt homines: an & conſultent Angeli, multum diſputari ſolet; videtur tamen, cum non omnia ſciant, in illos cadere conſultatio; agunt ſaltem ex præcedaneo rationis judicio: In homine vero ſunt duûm generum actiones: quædam ſunt ipſi communes cum rebus aliis, quædam homini propriæ: quæ ſunt prioris generis, circa eas interdum eſt cauſa libera, interdum neceſſaria, V. C. quod creſcat, quod nutriatur, quod bene vel male valeat, quod vitam ſuam ad certum tempus producat & non ultra, &c. horum omnium

omnium cauſa eſt neceſſaria, ſed quod videat, audiat, appetat, amet, oderit, iraſcatur, loco ſe moveat, vigilet, &c. harum actionum eſt cauſa libera; exercet autem eas, quia vult, & vult,& quia judicat per rationem, non quod ad ſingulas hujus generis actiones ſingula explicite ferantur judicia, neque enim ad ſingulos motus digitorum in clavicymbalo, aut ad ſingulos motus pedum, verſus hunc aut illum locum, ſingula fert judicia homo, ſed unum tantum generale elicit, in quo implicite involvuntur judicia ſpecialia ad ſingulares actiones requiſita: circa actiones vero homini proprias, quales ſunt, intellectus & voluntatis, homo ſemper, & tantum eſt cauſa libera; uti & circa omnes actiones, quæ ab intellectus judicio & voluntatis imperio proficiſcuntur, uti ſunt, omnes actiones morales, civiles, domeſticæ, familiam regere, Remp. adminiſtrare, unicuique ſuum tribuere, &c.]

[4. Illa duo ſunt accurate diſcernenda, conſilium, & judicium rationis: conſilium ſignificat deliberationem, ſed multa fiunt abſque deliberatione: & tamen libere: appetimus finem ultimum indeliberate, neque enim quiſquam deliberat, an velit eſſe beatus: attamen expetit beatitudinem ex prævio rationis judicio: nam non expetit illam, niſi ante judicaverit, illam eſſe expetendam: ad cauſam tamen liberam plus requiritur, quam judicium rationis; nam requiritur inſuper conſilium, id eſt, conſultatio, ſeu deliberatio, quæ non cadit niſi circa illa, quæ indifferenter ſe habent, qualia ſunt media omnia, quæ non neceſſario cum fine ultimo cohærent, hinc manifeſtum eſt, Deum eſſe cauſam liberam, non iſto ſenſu, quaſi agat ex conſilio, neque enim conſultat, ſed quia agit ex prævia ratione; nihil enim agit niſi ſapienter: at ſapientia eſt aut habitus, aut actus rationis.]

[3. Natura & naturale interdum opponitur violento, interdum voluntati, aut voluntario: in Ethicis dicitur motus hominis delapſi in foſſam, quando ex illa extrahitur, motus violentus, quia eſt contra naturam, principium internum, rei gravis, ut moveatur ſurſum, & ſic ille motus eſt violentus: ſed ſi ſpectetur ratione voluntatis e us, qui ex foſſa extrahitur, eſt motus liber, quia vult extrahi: itaque, quamvis oriatur à principio externo, ſcilicet ab extrahente, quia tamen is, qui extrahitur, vult extrahi, eſt motus non neceſſarius, ſed liber.]

[4. Veriſſimum eſt, quod omnem actionem voluntatis præcedat aliquod rationis judicium, ſed illud eſt vel explicitum, vel implicitum: explicitum vocatur illud, quod fertur in actionibus deliberatis, implicitum dicitur illlud, quod non quidem ad ſingulas actiones inſtituitur, ſed quod in genere fertur, & in quo involuntur, atque implicantur judicia ſingularia, de actione hac, aut illa, inſtituenda.]

[5. Non leve momentum in eo ſitum eſt, ut bene dignoſcatur in quo conſiſtat libertas cauſæ liberæ: vulgus Philoſophorum eam ponit in indifferentia, ſed male: multa enim fiunt libere, quæ non fiunt indifferenter: autor noſter eam explicat per vocem *conſulto*: ſed non ſatis recte; nam *conſulto agere* infert aliquam conſultationem aut deliberationem, ſed multa fiunt libere, de quibus nec conſultamus nec deliberamus: ita finis ultimus,

ultimu, ſummum bonum appetitur libere, non tamen deliberate aut conſulto: nemo enim deliberat aut conſultat, an velit eſſe felix: ſic quoque appetuntur media, quæcum fine ſunt connexa neceſſario, libere quidem, ſed non deliberate aut conſulto: quis enim deliberat aut conſultat, an velit cibum ſumere, ut vitam ſuſtentet, qui novit, cibum eſſe medium vitæ ſuſtentandæ neceſſarium, & ut rem illam clare evincamus, an non Angeli & beatæ animæ liberè amant Deum, & tamen non conſultant aut deliberant, an Deum amare velint: ſic Chriſtus libere obedivit Deo, non tamen unquam conſultavit, an vellet obedire Patri ac ne, ergo pro voce *conſulto* maluiſſem poſitam phraſin, *ex rationis judicio*: quando enim aliquod agens ex eo agit, eſt cauſa libera, & ſic Chriſtus libere obedivit Patri, quia judicavit ei eſſe obediendum, & libere appetimus cibum, quia judicamus, cibum eſſe medium vitæ ſuſtentandæ ideoneum, & ita appetimus finem ultimum libere, quia judicamus illum nobis conducere: multa quidem ſunt quæ, appetimus & facimus, non tantum ex prævio rationis judicio, ſed etiam indifferenter: ut, quando ex pluribus mediis, quæ omnia ſe habent indifferenter ad finem, unum eligimus præ alio, hic non tantum libertas eſt, ſed & indifferentia: verum hæc non facit nec conſtituit cauſam liberam, quia etiamſi illa abſit, adhuc tamen cauſa poteſt eſſe libera, modo agat ex præcedaneo rationis judicio.]

Quæſt. XII. *Quænam dicuntur neceſſariæ?*

Quæ cauſant neceſſitate naturæ. Sic lapis deſcendens, ignes adſcendens, aut urens materiam idoneam, dicitur cauſa neceſſaria motus, aut uſtionis.

[1. *Neceſſitas* naturæ vocatur, quâ corpus aliquod naturale ex inſtinctu naturæ agit, ſine prævia deliberatione aut conſultatione aut rationis judicio, quomodo lapis neceſſario tendit deorſum: & diſtinguitur à neceſſitate coactionis, quæ eſt à principio externo cogente, ut, cum fur neceſſario adſcendit ad patibulum: & à neceſſitate determinationis; quæ eſt, vel à Deo, omnia agentia determinante, quo ſenſu, omnia fiunt neceſſario, quæ fiunt, quia Deus decrevit ea fore, & cauſas ſecundas in tempore applicat atque determinat ad ea facienda; vel ab intellectus judicio, determinante voluntatem hominis, quo ſenſu, homo appetit neceſſario ſummum bonum, quia intellectus judicat illud eſſe appetendum, & ad illud voluntatem determinat: Prima ſola neceſſitas, puta naturæ, libertatem tollit, non item reliquæ. Neceſſitas coactionis libertatem non tollit, quia voluntas cogi non poteſt, & omnis coactio eſt in actibus imperatis. Neceſſitas determinationis libertatem non tollit, quia non tollit voluntatem agentis; nam voluntas conſentit in agendo; igitur, nec Deus, nec intellectus, determinando voluntatem hominis, hoc efficit, ut homo, agens id, ad quod determinatur, agat illud, contra voluntatem.]

[2. Vox *neceſſitas*, multis modis ſumitur, interdum oritur à principio interno, interdum ab externo;

externo; neceſſitas, quæ hic intelligitur, eſt à principio interno, quod eſt ipſa natura, vel materia, vel forma rei; neceſſitas, quæ oritur à principio externo, libertatem non tollit; dicitur autem principium externum, quæcunque conditio, poſita extra ipſam cauſam, quæ agit neceſſario: illa vero conditio, vel antecedit, vel concomitatur, vel ſequitur cauſam, quæ agit neceſſario; quæ conditio antecedit, eſt vel decretum Dei, vel præſcientia ejus, vel concurſus prævius; quæ conditio concomitatur cauſam neceſſariam, eſt concurſus Dei ſimultaneus: nam eo præſente, non poteſt non fieri, quin cauſa agat, unde etiam vocatur neceſſitas temporis præſentis; quæ conditio ſequitur cauſam neceſſariam, ea facit neceſſitatem finis; ſic neceſſe eſt aliquem ſtudere, ſi velit eruditionem: omnes autem hæ conditiones, ſive præcedant, ſive concomitentur, ſive ſequantur cauſam neceſſariam, optime conſpirant cum cauſa libera: nam nulla earum libertatem tollit, uti quidem facit neceſſitas interna, quæ ideo vocatur neceſſitas naturæ, quia natura eſt principium internum: quod neceſſitas coactionis dicatur libertatem tollere, id intelligendum eſt de actibus imperatis, ſed non elicitis: vocantur autem actus imperati, qui à facultatibus inferioribus ex imperio intellectus, inſtituuntur: ſic videre, & omnes actiones ſenſuum externorum ſunt imperatæ, quia videmus, & ſentimus, quando volumus, & volumus, quando judicamus: actus vero eliciti ſunt, ipſum judicium intellectus, & imperium voluntatis, in quæ non cadit coactio: neque enim cogi poteſt, ut aliter judicet, quam judicat, neque voluntas, ut aliud velit, quam vult.]

[3. Præter hominem, angelos, & Deum, reliquæ omnes cauſæ ſunt neceſſariæ. Neceſſitas autem alia eſt interna, in ipſis cauſis, quæ agunt neceſſario: alia eſt externa, & aliunde in cauſas, quæ agunt neceſſario, derivata. Intelligitur hic prior, quæ vocatur naturæ neceſſitas (natura enim eſt principium agendi internum) non vero poſterior, qualis eſt neceſſitas coactionis & determinationis divinæ; nam, cum quis agit quippiam, neceſſario coactus, id, quod ipſium cogit, extra illum eſt, ita carnifex extra furem eſt, qui ab eo cogitur adſcendere, & coactus aſcendit neceſſario ſcalas ad patibulum: ſic & cum homo agit neceſſario neceſſitate determinationis divinæ, uti, quando agit illa, quæ & Deus decrevit, & præſcivit, ut ageret, & qui ad agendum ipſum determinat; illa quoque neceſſitas eſt à principio extra hominem; neque enim provenit à natura hominis, quæ ipſum ad hoc agendum tantum determinet, quod agit ex neceſſitate decreti, præſcientiæ, ac determinationis divinæ, quia ſic auferretur ab ipſo poteſtas non agendi, vel aliud agendi, quod non fit: ideoque, nec neceſſitas hæc, neque prior, impedit, quo minus homo ſit, & maneat cauſa libera iſtarum actionum, quas agit, coactus, ac determinatus à Deo: ſed neque hic intelligitur neceſſitas determinationis, factæ à judicio intellectus humani ultimo, licet ſit interna homini, quia externa adhuc eſt ipſi actioni, quam homo ex illo prævio judicio inſtituit; ut cum quis proficiſcitur Hagam aut Amſtelodamum, quia judicat pro ratione rerum ſuarum, omnibus expenſis circumſtantiis, illud eſſe faciendum, is, poſtquam judicium illud latum eſt, neceſſario iter ſuſcipit, non tamen naturæ neceſſitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ceſſitate, neque enim naturali inſtinctu determinatur ad hanc actionem tantum; habet enim & ſervat etiam, cum nunc iter facit, poteſtatem, non faciendi iter, ſeu illud alio inſtituendi, quam Hagam verſus aut Amſtelodamum: ſed cauſæ neceſſariæ non habent poteſtatem ullam, aut non agendi, aut agendi aliud, quam agendi hoc ipſum, quod agunt: ut ignis non habet poteſtatem frigefaciendi, aut non calefaciendi, cum omnia ad calefaciendum ſunt requiſita, neque unquam deliberat, an calefacere velit; ſed talem accepit naturam, ut non poſſit non calefacere, atque ideo dicitur calefacere neceſſitate naturæ.]

[4. Cauſæ liberæ libertas conſiſtit in ſimultate potentiæ, ſed non in potentia ſimultatis, hoc eſt, cauſa libera agit libere, etiamſi non poſſit non agere, hoc, quod agit quia habet poteſtatem, & non agendi, & agendi aliud, quam quod agit, in ſenſu ſcilicet & tempore diviſo; ſed non habet cauſa libera talem poteſtatem, qua ſimul agat, & non agat; nam hæc potentia ſimultatis contradictionem implicat: fieri enim nequit, ut aliquod agens ſimul & agat, & non agat: ideoque illa potentia ſimultatis nullo modo cadit in cauſam liberam.]

[5. Intellectus, ejuſque judicium, eſt quidem internum homini, quia eſt intra hominem, eſt tamen externum actioni imperatæ, quæ ab homine exercetur, v.c. quando aliquis judicat, eſſe huc aut illuc eundum, illud judicium eſt quidem intra hominem judicantem, & ſic ei eſt internum, attamen externum eſt, reſpectu ejus abitionis.]

Quæſt. XIII. *Quæ eſt quarta diviſio?*

Cauſa efficiens alia eſt per ſe, alia eſt per accidens.

Quæſt. XIV. *Quid eſt cauſa per ſe?*

Quæ producit effectum, naturæ ſuæ aut conſilio conſentaneum.

1. *Cauſa* per ſe producit effectum conſilio ſuo conſentaneum, cum eſt cauſa libera, & naturæ ſuæ conveniens, cum eſt neceſſaria.

Quæſt. XV. *Quid cauſa per accidens?*

Quæ effectum producit præter conſilium, aut naturæ ſuæ propenſionem.

1. *Cauſa per accidens* præter conſilium producit effectum, quando eſt libera, & præter naturæ ſuæ propenſionem, quando eſt neceſſaria.

[2. Cauſa per ſe & per accidens dicitur duobus modis, vel ex parte cauſæ, vel ex parte effecti: ex parte cauſæ dicitur, quando cauſa aliquod effectum producit, præter vel conſilii vel naturæ intentionem: ex parte effecti dicitur, quando aliquod effectum jungitur cauſæ, præter ejus exſpectationem: prioris exemplum eſt, quando vel natura producit monſtra, vel homo collabitur in terram: poſterioris exemplum eſt, quando fodientibus terram adjungitur inventio theſauri, aut piſcatoribus Mileſiis extractio aurei tripodis.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XVI. *Explica rem exemplis.*

Cum piſcator piſces capit, dicitur cauſa per ſe, capturæ piſcium; cum extrahit aureum tripodem, dicitur cauſa per accidens: illud enim propoſuerat, hoc evenit præter conſilium. Similiter, cum animal ſibi ſimile generat, dicitur cauſa per ſe generati animalis; cum generat monſtrum, dicitur cauſa per accidens: quia hoc accidit præter propenſionem naturalem animalis. Dicitur etiam alio modo cauſa per accidens: ſed vide hac de re Inſtitutiones noſtras.

1. Hæc diviſio intelligenda eſt de cauſis creatis & ſecundis, non de prima & increata, ſc. Deo, nihil enim fit præter Dei intentionem aut conſilium; hoc enim ſi eſſet, aliquid fieret præter Dei vel ſcientiam, vel voluntatem, quod utrumque in Deo arguit imperfectionem; quicquid enim fit, id Deus, & decrevit ut fieret, & ſcivit fore, antequam fiat: bonum quidem decrevit & ſcivit fore ſic, ut ipſe illud cum creatura faceret: malum verò ſic decrevit & ſcivit fore, non ut faceret, ſed ut permitteret tantum, fieri à creaturis, & ſic Deus, nullius, ſeu rei, ſeu actionis, eſt cauſa per accidens. Mala quidem fiunt contra voluntatem Dei revelatam, hoc eſt, contra ipſius legem, ſed non præter voluntatem Dei decernentem; ſic enim mala eximerentur providentiæ divinæ, quod impium eſt.

[2. Vulgaris eſt diſtinctio, apud Metaphyſicos & Theologos, voluntatis divinæ, in voluntatem ſigni, & beneplaciti: priorem vocant revelatam, poſteriorem occultam; voluntas ſigni aut revelata, dicitur illa, qua Deus ſignificat quid fieri velit ab homine, ac melius diceretur ſignum voluntatis divinæ; ad hanc pertinent omnes leges, verbo Dei expreſſæ, & contra hanc voluntatem Dei multa fiunt, quando ſcilicet homo illa facit, quæ Deus vetat, aut illa non facit, quæ Deus jubet: ſed voluntas Dei arcana illa dicitur, qua Deus omnia decrevit, aut ipſe facere, aut permittere, ut fiant ab homine; decrevit facere, & ipſe facit, ea, quæ ſunt bona: at mala decrevit quidem ut fierent, non tamen ſe efficiente, ſed permittente tantum: & contra hanc voluntatem arcanam, occultam, decernentem, aut beneplaciti, nihil fit, nec præter eam aliquid fit: ſi enim aliquid fieret, ſive bonum, ſive malum, aut præter, aut contra eam, tum aliquid fieret præter Dei intentionem; atqui illud diceret aliquam imperfectionem in Deo: ſi roges, an hac voluntate Deus voluerit, aut ordinaverit, mala culpæ, ſeu peccata? Reſp. omnino, quia novit ex malis bonum elicere, ſunt enim peccata ipſi medium, illuſtrandæ, tum miſericordiæ in condonando, tum juſtitiæ in puniendo: ſi enim peccata permittere non decreviſſet, non potuiſſet, aut miſericordiam ſuam, aut juſtitiam, patefacere.]

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XVII. *Quæ eſt quinta diviſio?*

Cauſa efficiens alia eſt principalis, alia minus principalis.

[1. Cauſa principalis dividitur in univocam & æquivocam. Cauſa univoca eſt, quando cauſa & effectus ſunt ejuſdem ſpeciei, ut cum calor efficit calorem, aut mus generat murem, &c. Cauſa æquivoca eſt, quando cauſa & effectus ſunt diverſæ ſpeciei, veluti cum ſol producit mures ex putri materia.]

[2. Cauſa univoca vulgò dicitur effectum ſuum continere formaliter, quia eadem forma eſt cauſæ, quæ eſt effecti: ſic eadem forma eſt, anima ſentiens, muris gignentis, quæ eſt muris geniti: cauſa vero æquivoca dicitur effectum ſuum continere eminenter, quia licet non habeat formam eandem, quæ eſt effecti, habet tamen in ſe virtutem aliquam eminentem, qua formæ, effecti productionem, attingat, ſic licet ſol non ſit animatus, animæ tamen, tum vegetantis, tum ſentientis, productionem, tum in plantis, tum in brutis, attingit, ſua virtute, qua influit, in productionem omnium effectorum ſubcœleſtium.]

Quæſt. XVIII. *Quam vocas principalem?*

Quæ ſuâ virtute effectum producit.

1. *Principalis cauſa* dicitur ſua virtute effectum producere, id eſt, non tantum virtute, quæ in ſe exiſtit, ſed & quæ nulla cauſæ ſecundæ alterius virtute eget ad cauſati productionem: ſicut ex oppoſito, cauſa dicitur minus principalis, quæ eget præſentia, & virtute alterius cauſæ ſecundæ; dico (notanter) *alterius cauſæ ſecundæ*, quia cauſa ſecunda, ſive principalis, ſive minus principalis, eget virtute cauſæ primæ ad operandum; in Deo enim non tantum ſumus & vivimus, ſed & movemur.

2. Vocula iſta, SUA, ſignificat, non tantum aliquam agendi virtutem ineſſe cauſæ principali; nam & illa ineſt inſtrumentis, ſingulis ſua, cultro ſcindendi, penicillo pingendi, calamo ſcribendi, &c. Nec tantum notat, cauſas principales habere virtutem ſibi propriam, licet dependentem à Deo; ſed ſignificat, virtutem cauſæ principalis, non dependere à virtute alterius cauſæ ſecundæ, cujus contrarium videre eſt in cauſis inſtrumentalibus, quæ, licet habeant in ſeſe virtutem exiſtentem, atque etiam dependentem à Deo, inſuper dependent à virtute cauſæ alterius ſecundæ, ſine cujus præſentia & auxilio operari non poſſunt; quemadmodum, nec culter ſcindere, nec calamus ſcribere poteſt, etſi habeant virrutes in ſe, & ſcindendi & ſcribendi, niſi inſuper, præter Dei concurſum, applicentur atque adjuventur à manu ſcindentis, ſcribentis, cauſæ ſecundæ.

[3. Errant, qui cauſam principalem definiunt, quæ virtute independenti effectum producit: ſic enim ſolus Deus foret cauſa principalis, utpote, cujus virtus à nullo dependet, & creaturæ omnes forent cauſæ inſtrumentales, aut minus principales, quia virtutem habent dependentem à Deo, atqui hoc abſurdum eſt, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

nulla creatura ſit cauſa principalis, actionis ſuæ, & effecti, ideoque ad rationem cauſæ principalis ſufficit, ut habeat virtutem non dependentem ab alia cauſa ſecunda, licet omnis creaturæ virtus dependeat à cauſa prima, nempe Deo.]

Quæſt. XIX *Quam minus principalem?*

Quæ principali cauſæ inſervit ad effectum producendum.

Quæſt. XX. *Quotuplex eſt cauſa minus principalis?*

Triplex, cauſa procatarctica, cauſa proëgumena, & inſtrumentum.

Quæſt. XXI. *Quam vocas cauſam procatarcticam?*

Quæ cauſam principalem efficientem extrinſecus incitat ad agendum.

1. *Ad cauſam* procatarcticam referri quoque debet objectum, quando movet potentias cognoſcentes, *Intellectum* aut *ſenſum*; ut cum color movet viſum ad videndum: nam quando movet potentiam *appetentem*, referri debet ad finem; ut cum bonum, ſcil. eſca, movet voluntatem ad ſui appetitionem.

2. Objectum eſt, vel terminativum, vel motivum: priori modo dicitur, quatenus eſt terminus actionis cujuſcunque, & ſic pertinet ad adjunctum; ſic tabula eſt objectum pictoris, in quantum pingendo terminatur in tabulam: Motivum dicitur, quatenus non tantum terminat actionem agentis, ſed movet inſuper agentem ad operandum, atque tum refertur, vel ad cauſam efficientem, cum illud movet potentias cognoſcentes, ſic dicimus vulgo, *objecta movent ſenſus*, vel ad finem, ut cum dicimus eruditio movet ſtudioſum ad ſtudendum: primo ſenſu, ut motivum hoc ad cauſam pertinet procatarcticam.

[3. Objectum motivum nunquam tribui debet Deo: nam ille à nullo objecto extra ſe vel impellitur, vel incitatur, vel movetur, ad agendum: at objectum terminativum impune ei tribui poteſt; ſic objectum divinæ creationis, eſt hic mundus, quia creando in ipſum terminatur.]

4. *Cauſæ* procatarcticæ quoque ſpecies eſt cauſa moralis, quæ agit ſuadendo vel diſſuadendo: ſic cauſa moralis lapſus primorum parentem fuit ſerpens, aut Diabolus.

[5. Recepta eſt diviſio cauſæ efficientis, in Phyſicam & Moralem: Phyſica dicitur, quæ reali & naturali virtute effectum producit, ut ignis calorem: Moralis dicitur, quæ vel activa applicat paſſivis, ut ſi quis ignem ſumat, & admoveat tecto ſtramineo, eſt cauſa combuſtionis, non Phyſica, quaſi ipſe, ſua virtute naturali, ædes com-

comburat, ſed moralis, quia ignem principium activum combuſtionis, applicat tecto ſtramineo, principio combuſtionis paſſivo; vel quæ agit hortando, & dehortando, & per rationes motivas, ut David fuit cauſa moralis occiſi Uriæ, non, quod Phyſice, ſua naturali virtute, ipſum occiderit, ſed quia hortatus eſt Joabum, ut ipſum collocaret in prima acie; & ſic dicunt J. C. quod quis per alium facit, per ſe ipſum facere cenſetur: poſteriori modo huc pertinet.]

[6. Utiliſſima eſt diviſio cauſæ efficientis, in Phyſicam & Moralem, circa arduam quæſtionem, de converſione hominis ad Deum: nam quæri hic ſolet, ſitne Deus cauſa Moralis, an Phyſica converſionis noſtræ, hoc eſt, an Deus tantum proponat media, ut hortationes, monita, conſilia, de nobis convertendis, an vero ipſam converſionem in nobis operetur: fuerunt, & ſunt etiamnum, qui Deum fecerunt ſolum cauſam moralem converſionis, ſic ut non aliter converteret hominem irregenitum, quam ſuadendo, hortando, dehortando, & ſimilia media externe proponendo: ſed ſententia verior ſtatuit, Deum agere in converſione hominis inſtar cauſæ Phyſicæ: non quod converſio hominis ſit actio naturalis, eſt enim actio ſupernaturalis, ſed quia Deus convertendo hominem, reali & poſitivo influxu influit in ejus converſionem: nam illuminat intellectum, renovat voluntatem, corrigit affectus, quæ ſunt operationes non Morales, ſed Phyſicæ.]

Quæſt. XXII. *Quam proëgumenam?*

Quæ cauſam principalem intus diſponit, vel etiam proritat, ad agendum.

Cauſa proëgumena, bonarum & malarum actionum, ſunt affectus boni vel mali: quemadmodum bonæ vel malæ valetudinis cauſa proëgumena, ſunt bona vel mala corporis temperatura.

Cauſa proëgumena peculiarem ſui uſum habet in Medicina: nam in omni morbo datur aliqua cauſa proëgumena, quæ plerumque eſt interna ſanguinis & humorum.

Quæſt. XXIII. *Quid eſt inſtrumentum?*

Quod cauſæ principali in ipſâ rei effectione ſubſervit.

1. *Melius* definitur, quod à cauſa principali ſecunda adjuvatur, elevatur, applicatur, ad effectum, quod ſola attingere non valet, neque enim calamus ex ſe ſolus ſcribere poteſt, niſi à manu ad ſcribendum adhibeatur ac promoveatur.

2. Notandum eſt, omne inſtrumentum, producere effectum ſe nobilius, & quod ſe ſolo attingere nequit: cauſa verò principalis effectum producit, vel ſe ignobilius, vel ſibi par atque æquale.

3. Cauſæ inſtrumentali ſua quoque ineſt virtus, qua operatur, quæ in diverſis inſtrumentis eſt diverſa, in cultro ad ſcindendum, in ſecuri ad findendum: nulla tamen ex ſe ſola eſt ſuffi-

ciens

ciens ad effecti productionem, ſed, præter influxum cauſæ primæ, indiget adjumento alterius cauſæ ſecundæ, à quo ad operandum applicetur: At principalis, ſolius cauſæ primæ influxu eget.

4. Non facile eſt dictu, in quo ſit ſita ratio cauſæ instrumentalis: quod author dicit, non ſufficit, ſi enim omne illud inſtrumentum eſt, quod rei principali ſubſervit in effectione, omnis creatura inſtrumentum Dei erit: ſed hoc abſurdum, ergo & illud: quis enim dicat creaturam non eſſe cauſam principalem ambulationis, quandoquidem ſua virtute locomotiva ambulat, ratio itaque formalis inſtrumenti in eo ſita eſt, ut non poſſit inſtrumentum attingere cauſati effectionem, niſi à cauſa alia creata adjuvetur, ſed adjuvari à cauſa increata, Deo, non facit eſſe inſtrumentum, quia *in Deo ſumus, vivimus, & movemur*, & tamen exiſtimus cauſæ principales noſtrarum actionum.

[5. Vulgo dividitur inſtrumentum, in ſeparatum & conjunctum quod intelligi poteſt dupliciter, vel entitate, vel activitate: quin non ſemper inſtrumentum ſit conjunctum cauſæ principali, entitate, nullum eſt dubium: nam calamus entitate non eſt conjunctus manui ſcribentis, ſed quæſtio eſt ardua, an detur inſtrumentum activitate ſeparatum à cauſa principali: ſic quidem ſenſit author in prima editione ſuæ Logicæ, ſed poſtea melius edoctus, ſententiam mutavit: & revera, nullum argumentum proferri poteſt, quod evincat ſolide, dari inſtrumentum activitate ſeparatum à cauſa principali: nam quod proferunt pro exemplo inſtrumenti activitate ſeparati, ſemen hominis organizans fœtum humanum, Reſp. non agere ut cauſam inſtrumentalem, ſed ut principalem: quod proferunt de vi motiva, & impulſu rei gravis ſurſum, aut levis deorſum, illam virtutem non agere ut cauſam inſtrumentalem, ſed ut principalem.]

Quæſt. XXIV. *Declara hanc diviſionem exemplo.*

Cauſa principalis ædificii, eſt architectus ſive faber: cauſa procatarctica, merces, aut is, qui mercedem pollicetur; cauſa proëgumena, lucri cupiditas: inſtrumenta, ſerra, ſecuris, &c.

Quæſt. XXV. *Quæ eſt ſexta diviſio?*

Cauſa efficiens, vel eſt prima, vel ſecunda.

Quæſt. XXVI. *Quæ cauſa dicitur prima?*

Quæ non pendet à cauſâ priore. Eſtque, vel abſolutè prima, qua non datur prior in univerſum; ut *Deus*: vel prima in ſuo genere, ſc. creaturarum, qua datur prior in alio genere, ſc. entis increati; ut,

 cœlum,

cœlum, anima, Deus enim, eſt prima cauſa comnium rerum: cœlum, eſt prima cauſa motuum ac mutationum naturalium & materialium: anima, prima cauſa operationum vitalium, non abſolute, ſed in genere cauſarum naturalium.

1. Cauſa ſecunda, ſeu inferior pendet à prima, ſeu ſuperiori, tribus modis: vel quoad entitatem, i. e. eſſentiam & exiſtentiam, vel quoad cauſalitatem, vel quoad utrumque. Primus modus eſt, cum cauſa prima largitur ſecundæ, quod ſit; ſecundus modus, cum ei largitur, quod operetur; tertius modus, cum illi largitur utrumque: filius dependet à patre, primo modo; calamus in ſcribendo à manu, ſecundo modo; creatura, à Deo, tertio modo.

2. Quia nulla creatura poteſt ſe ipſam producere, in tantum dependet à cauſa prima, quæ facit illam omnem eſſe: ſed nulla quoque creatura poteſt ſe ipſam traducere in actum, & potentiam agendi, ſic ut poſtea operetur, cum ante non operaretur, in Deo enim, & ab eo omnia moventur, quia facit, ut omnis creatura ſe moveat, eam præmovendo: ſed nec creatura poteſt ſe ipſam in ſuo eſſe, quod accepit à Deo, vel ad momentum conſervare, ideoque non tantum quod ſit, & quod operetur, Deo debet, ſed etiam, quod duret, ac perſeveret, & hæc eſt triplex creaturæ indigentia, quæ indicatur commentario 11. hujus quæſtionis.

3. Cauſa abſolute prima definitur, quâ in univerſum aut totum nulla datur prior; in ſuo genere prima dicitur, qua datur alia prior in alio genere operationum: ſic in genere operationum naturalium prima cauſa eſt cœlum, quâ datur prior ſc. Deus, qui omnium actionum eſt cauſa abſolute prima.

4. Cauſam dari abſolute primam ſeu independentem ab omni alio tum in eſſendo, tum in operando, melius evinci nequit, quam ex eo, quod cauſa prima ſit ens per eſſentiam, ſecunda ſit ens per participationem, omne autem ens per eſſentiam eſt ens independens, per participationem dependens, tum in eſſendo, tum in operando.

5. *Mutationes naturales* vocantur, quæ non pendent à voluntate hominis, ſed à natura, prout opponitur voluntati, rei cujuſque, per certas cauſas operantis: ut, Quod planta creſcat vel exareſcat eſt operatio plantæ naturalis; item, quod ſol ab oriente moveatur in occidentem, eſt actio naturalis ſolis.

[6. Natura interdum opponitur arti, interdum vi, interdum voluntati: primo modo corpus naturale diſtinguitur ab artificiali, eſtque illud quod producitur ab agente naturali, quomodo producitur planta; hoc, quod ab agente artificiali, quomodo domus producitur ab Architecto: ſecundo modo motus dividitur in naturalem, & violentum; priori ſenſu dicitur, qui oritur à principio interno, ſcilicet, formâ; ut, cum lapis naturaliter, ſponte ſua, movetur deorſum; poſteriori ſenſu dicitur, qui oritur à principio externo; ut, cum lapis movetur ſurſum, â manu projicientis; tertio modo dicitur cauſa, agens neceſ-

ſitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſitate naturæ, naturalis, & cauſa libera, voluntaria, uti hoc explicatum eſt quæſtione hujus capitis duodecima, atque hoc tertio ſenſu hic ſumitur, ut mutatio naturalis dicatur omnis motus, qui producitur ab ulla cauſa, quacunque demum, præter voluntatem hominis.]

7. *Mutationes ſive actiones materiales* ſunt, quæ proficiſcuntur à corporibus, ſc. ab anima vegetante & ſentiente, formis corporum materialibus; ut ſunt, ambulare, videre, creſcere, &c. immateriales ſunt, quæ proficiſcuntur ab anima immateriali, ſc. rationali; ut intelligere, velle; harum actionum cauſa, non eſt cœlum, quod non influit in voluntatem aut intellectum hominis.

8. Dicuntur mutationes ſive actiones materiales proficiſci à corpore, non quod corpus agat, eſt enim materia, quæ principium eſt paſſivum, neque unquam agit, ſed ſemper patitur: verum quia cauſæ agenti inſervit ſuis organis, neque enim anima ſeu vegetans, ſeu ſentiens, aliquid poteſt operari ſine adminiculo corporis, & ejus organorum; ſed anima rationalis ſuas operationes intelligendi & volendi, exercere poteſt abſque ope corporis.

9. *Operationes vitales* dicuntur, quæ proficiſcuntur à principio vitæ, i. e. anima, ut, *nutriri*, *ſentire*, *ratiocinari*: contra, deſcendere deorſum, in lapide, eſt actio non vitalis, quia lapis non habet animam, qua vivat.

10. *Actio Dei*, ut cauſæ primæ, eſt, vel creatio, qua omnia dependent à Deo, dum fiunt: vel conſervatio, qua creaturæ dependent à Deo, dum ſunt: vel concurſus, ſive cooperatio, qua cauſæ ſecundæ dependent à Deo, dum operantur.

11. Triplex eſt creaturæ omnis indigentia, ob quam, triplici modo dependet à Deo: primum, nulla creatura poteſt ſe ipſam producere: nihil enim eſt cauſa ſui ipſius, ideoque indiget alio, à quo producatur, qui eſt Deus; deinde, nulla creatura poteſt ſe ipſam, vel ad momentum temporis, conſervare; ſi enim poſſet ad unum momentum, cur non ad plura? ſi ad plura, cur non ad aliquod tempus, cur non in æternum hoc præſtare valeat? ideoque indiget alio, à quo conſervetur, qui iterum eſt Deus: ſed & nulla creatura eſt primum ſui movens, ideoque indiget alio, à quo ad agendum, cum ante non ageret, applicetur, &, ut loquuntur, à potentia ad actum traducatur, qui iterum non eſt alius, quam Deus: primus modus dependentiæ creaturarum à Deo, dicitur creatio, ſecundus, conſervatio, tertius, cooperatio, ſive concurſus.

[12. Creatio immediata eſt, cum aliqua res producitur, & ex nihilo ſubjecti, & ex nihilo termini. Creatio mediata eſt, cum aliquid producitur ex nihilo termini, non ſubjecti. Creatio immediata, fit ex nihilo ſubjecti, quando ipſum ſubjectum creatione producitur, dicitur aliis fieri ex nihilo materiæ: ſic Deus creavit cœlum & terram, immediate, quia nullum ſubjectum, ſive materia, utriuſque creationem præceſſit: at creatio fit mediata, cum eam præcedit aliquod ſubjectum, ſive materia, attamen nihil præcedit ipſius termini ad quem, creandi, in materia, aut ſubjecto, unde dicitur iſta creatio fieri ex nihilo termini, vel ſui, vel rei creandæ, quomodo creatus eſt Adam, cujus creationem præceſſit gleba terræ, tanquam materia, & ſubjectum creationis ejus, attamen nihil Adami creandi inerat in iſta gleba terræ.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XXVII. *Quænam dicuntur cauſæ ſecundæ?*

Quæ pendent ab aliqua priore cauſa, idque vel à cauſa abſolutè prima (ſic omnes cauſæ creatæ, ſecundæ cauſæ dicuntur) vel etiam à causâ priore in ſuo genere: ſic inſtrumentum dicitur cauſa ſecunda, reſpectu cauſæ principalis.

Quæſt. XXVIII. *Quæ eſt ſeptima diviſio?*

Cauſa efficiens, alia eſt univerſalis, alia par icularis.

Quæſt. XXIX. *Quid eſt cauſa univerſalis?*

Quæ eadem efficientiâ cum aliis cauſis concurrit ad plura *ſpecie* effecta; ut, *cœlum*.

1. *Cauſa univerſalis dicitur* concurrere ad plura effecta: quia concurrit ad plures ſpecies effectorum: ſicut *Cœlum* concurrit ad productionem viventium & non viventium; per *Efficientiam*, intelligitur virtus aut cauſalitas efficientis.

[2. Diſtinctio hæc tenenda eſt inter plura *numero*, & plura *ſpecie*: cauſa denominatur univerſalis, quæ eadem efficientia & cauſalitate influit in effecta plura, diſtincta non numero, ſed ſpecie: nam cauſa particularis eſſe poteſt, quæ eadem virtute influit in plura ac diſtincta effecta numero. Cauſa, dicitur univerſalis, non quæ tantum efficiendo attingat eſſe univerſale ſeu genericum actionis, ut volunt Suarez & Jeſuitæ: nam Deus cauſa univerſalis, tam producit eſſe individuum ſeu ſingulare actionis, quam eſſe genericum, aut univerſale: nec dicitur cauſa univerſalis ratione objecti, quaſi tantum influat in objectum commune, & non ſingulare; ſed ſic vocatur ratione modi agendi, quia in pluribus effectis, & Deus in omnibus influit, eâdem cauſalitate & efficientia.]

Quæſt. XXX. *Quid particularis?*

Quæ ſuâ efficientiâ tantum unum, non numero, ſed ſpecie, effectum producit: ut natura cujuſque rei naturalis.

1. *Particularis cauſa effectum* producit tantum unum, non numero, ſed ſpecie: ita pater eſt cauſa particularis, licet pater producat plures numero filios; quia tantum producit homines, & non alias ſpecies corporum naturalium; ſic ignis tantum producit calorem, & non frigus, &c.

[2. Quando cauſa univerſalis & particularis concurrunt ad eundem numero effectum, denominatur effectus tamen à causâ particulari tantum, non ab univerſali, quia

quia particularis ad iſtum effectum ſolum, univerſalis ad plura aliarum ſpecierum effecta concurrit: ideoque, licet Deus, ut cauſa univerſalis, & homo, ut particularis, concurrant ad ambulandum, item Deus & ignis ad comburendum, non tamen Deus dicitur ambulare, aut comburere: ſed homo ambulare, & ignis comburere dicitur, quia homo tantum ambulat, ignis tantum urit, nec homo ad urendum, nec ignis ad ambulandum, concurrit: ſed Deus, & ad ambulationem hominis, & ad uſtionem ignis, & ad omnes cauſarum omnium actiones, eâdem efficientiâ concurrit.]

[3. Hoc commentario vera ratio indicatur, cur, cum cauſa univerſalis, ut Deus, concurrat ad omnes omnino actiones omnium cauſarum, non tamen ab iis denominetur, neque enim dicitur aut ambulare cum homine, aut urere cum igne: alii hanc cauſam dant, quia Deus cauſa univerſalis, non poteſt informari ab ambulatione, & uſtione, ut quidem homo ambulans, & ignis urens, ab illis informantur, ſed hæc ratio non tam eſt ſolida, quia valde improprie, homo ambulans, & ignis urens, dicuntur à ſuis actionibus informari.]

[4. Similiter ex hiſce comm. patet, cur Deus, licet concurrat ſuo influxu ad actionem vitioſam, ſeu peccaminoſam, non tamen dicatur peccare, vel eſſe author aut cauſa peccati; quia effectus ſemper denominatur à cauſa particulari, quæ eſt non Deus, ſed homo, & hoc addendum eſt, neminem cauſam dici poſſe peccati, niſi, cui lex eſt poſita, atqui Deo nulla lex eſt poſita, quis enim ei legem tulit, ergo nullo modo dici poteſt vel cauſa vel author peccati.

Quæſt. XXI. *Quæ denique eſt octava & ultima diviſio?*

Cauſa efficiens alia eſt proxima, alia remota.

[1. Hæc diviſio cauſæ efficientis in proximam & remotam, peculiarem ſui uſum habet in doctrina de demonſtratione, quæ quando eſt τῦ διότι, pro termino medio ſemper habet cauſam efficientem proximam, & quidem abſolute; ſi fuerit demonſtratio τῦ ὅτι, pro termino medio habebit cauſam efficientem remotam, vel, effectum proximum: at quid ſit cauſa efficiens proxima, & quidem abſolute, quid effectum proximum, quid cauſa efficiens remota, ex hac diviſione diſci debet.]

Quæſt. XXXII. *Quænam dicitur proxima?*

Quæ effectum producit immeditate, ſive, quæ ipſa cum effecto conjungitur; vel ratione exiſtentiæ ſuæ vel ratione virtutis, vel ratione utriuſque. Quarum, quæ ſuâ exiſtentiâ cum effecto conjungitur ſine ulla virtute mediâ, ſpeciali appellatione *proxima* dicitur, eſtque ſola emanativa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Cauſa dicitur duobus modis proxima.

[1. Vel abſolute, inter quam & effectum nihil intercedit medium, nec cauſa alia alterius, nec cauſa ejuſdem ordinis, aut ſpeciei, nec cauſalitas, virtus agendi, nec conditio ad cauſandum requiſita, uti eſt approximatio patientis ad agens: & talis eſt ſola cauſa emanativa, uti anima rationalis reſpectu potentiæ intelligendi, & omnis forma reſpectu proprietatis]

[2. Vel dicitur cauſa proxima, in ſuo genere, inter quam & effectum non intercedit alia cauſa ejuſdem ordinis aut ſpeciei, licet intercedat cauſa alterius ordinis, cauſalitas, & conditio ad cauſandum requiſita; ſic pater eſt cauſa proxima filii, licet ad filii productionem quoque concurrat mater, ſed ut principium paſſivum, non activum, ſicuti pater; licet concurrat ſemen utriuſque, ut inſtrumentum; licet & ipſa generatio, ut actio, & conditio ad productionem filii requiſita. Senſu ſecundo & poſteriori hic in Quæſt. 32. ſumitur cauſa prima.]

[3. Tres ſunt modi, quibus cauſa aliqua proxima conjungitur effecto: 1. exiſtentiâ, qualis eſt ſola emanativa, quia inter hanc cauſam & effectum nulla intercedit alia cauſa media, nec alia cauſalitas, nec aliquid, quod cogitari poteſt; ſed ipſa exiſtentia cauſæ, ſine ullo medio, eſt ratio producens effectum, ideoque exiſtentiæ cauſæ emanativæ effecti immediate conjunguntur. 2. Cauſa proxima conjungitur effecto, quoad virtutem tantum; ſic ut exiſtentia cauſæ non conjungatur exiſtentiæ effecti, ſed intercedat, inter cauſam & effectum, media cauſalitas, atque actio, imo interdum alia cauſa, diverſi ordinis, hoc eſt, vel diverſi generis, vel diverſæ ſpeciei. Diverſi generis, ut, cum præter efficientem, concurrit materia: diverſæ ſpeciei, ut, cum præter cauſam principalem, concurrit inſtrumentalis ad effecti productionem. 3. Conjungitur cauſa proxima effecto & exiſtentiâ & virtute, quando cauſa ſuâ exiſtentiâ attingit exiſtentiam effecti, & ſimul ſua virtute. Primi modi exemplum eſt, anima rationalis, cauſa proxima & emanativa, & riſibilitas, effectum; atque hujuſmodi cauſa proxima, dicitur cauſa proxima abſolute. Secundi modi exemplum eſt, pater, cauſa proxima filii, licet intercedat cauſa proxima alterius ordinis, id eſt, generis; nimirum in genere cauſæ materialis, ſemen utrumque parentis, in genere cauſæ formalis, anima rationalis; & architectus eſt cauſa proxima extructarum ædium, licet intercedat inter ipſum, ut cauſam efficientem principalem, & inter ipſas ædes, tanquam effectum, cauſa alterius ordinis, & alterius ſpeciei, ſcil. inſtrumentalis, nempe, alii fabri, ejus miniſtri, & ſerra, ſecuris, malleus, & cætera inſtrumenta; atque hæc dicitur cauſa proxima in ſuo genere. Tertii modi exemplum eſt, Deus, cauſa proxima omnium operationum & effectuum, & exiſtentiâ & virtute ſuâ; nam Deus intime conjungitur omnibus cauſis ſecundis operantibus, & quoad exiſtentiam: nam quia immenſus eſt, nullibi excluditur: & quoad virtutem ſuam: quia ejus virtus & potentia ad omnia ſe extendit, eſt enim omnipotens, juxta verſiculum:

Enter, præſenter, Deus eſt, & ubique potenter.]

[4. Difficultas hic eſt, ſiquidem cauſa proxima effectum attingit immediate, quomodo Deus dici queat cauſa proxima, ſiquidem agat mediis cauſis ſecundis: ita, non eſt cauſa combuſtionis, niſi mediante

diante igne, nec ambulationis, niſi mediante homine, Reſp. cum Deus eſt cauſa proxima & immediata omnium operationum & effectuum, non ſic dicitur, quaſi excludat cauſas ſecundas medias; nam revera, cauſa eſt motus cœleſtis, medio cœlo, & uſtionis, medio igne, ambulationis, medio homine; ſed vocatur talis, quia proxime & immediate ipſum effectum cauſæ ſecundæ attingat, id eſt, inter & ambulationem & Deum intercedat cauſa ſecunda, homo, hoc tamen non impedit, quo minus Deus immediate dicatur attingere ambulationem, ut cauſa proxima, quia & ſuâ exiſtentiâ, & ſua cauſalitate ambulationem hominis, una cum homine producit, & hoc eſt quod vulgo ſic efferunt Scholaſtici, Deus concurrit cum omnibus cauſis ſecundis, ad earum operationes, & effectus immediate, immediatione tum *ſuppoſiti*, tum *cauſalitatis*.]

Quæſt. XXXIII. *Quæ remota?*

Quæ effectum producit media cauſa propinquiore; ſive quæ neque exiſtentiâ, neque virtute ſuâ, cum effecto conjuncta eſt.

Quæſt. XXXIV. *Da exempla.*

Avus, eſt cauſa remota nepotis, pater, eſt cauſa proxima filii, ſed appellatione generali: cauſæ emanativæ ſunt cauſæ proximæ, appellatione ſpeciali, cauſæ proximæ, abſolute.

1. Sic anima rationalis eſt cauſa proxima abſolutè, riſibilitatis, & ignis, caloris, qui eſt in ſe: quia inter cauſam hanc utramque & effectum utriuſque, nihil intercedit medium, ſed utraque cauſa conjungitur effecto ſuo exiſtentiâ: Avus, neque exiſtentiâ, neque virtute, attingit productionem nepotis, & inter eum & nepotem, intercedit pater, cauſa propinquior, ideoque avus eſt cauſa remota nepotis; at pater, non quidem exiſtentiâ, ſed virtute generandi attingit productionem filii, & non intercedit cauſa propinquior, qualis eſt pater; ideoque eſt cauſa proxima filii, ſed in ſuo genere.

CAPUT XVIII.

Quæſt. I. *Quid eſt finis?*

FInis eſt cauſa, cujus gratia res eſt: hoc eſt, quæ ſui amore incitat cauſam efficientem ad agendum, & ad conſecutionem ſui. Sic eruditio dicitur finis ſtudiorum, quia ſtudioſus eruditionis amore impellitur ad ſtudendum. Hic impulſus vocatur motio metaphorica.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Finis eſt cauſa externa, ſicut & efficiens: ejus nota, & ſignum, eſt præpoſitio *propter*: propter finem enim quodvis cauſatum producitur: finis tamen ipſe cauſatum non attingit immediatè, ſed media cauſa efficiente: eſt enim finis, cauſati cauſa, quatenus efficientem movet ad agendum: unde finis *Cauſalitas* dicitur *Motio Metaphorica*, quia, ſicut metaphora denotat ſignificationem vocis impropriam; ſic hæc motio metaphorica finis, reſpectu cauſati, eſt motio impropria, quamvis, reſpectu efficientis, ſit motio propriiſſima; E. C. inhabitatio refertur ad efficientem, quem movet & impellit ad ædificandum: hic motus & impulſus eſt verus ac propriè dictus; nam inhabitatio verè ac propriè movet & impellit efficientem ad ædificandum; ſed ſi inhabitatio refertur ad domum, dicitur, cauſalitas ejus (qua domus productionem attingit tanquam finis ejus) motio metaphorica; quia domus productio eſt ab inhabitatione, per efficientem, quem movet, quem impellit.

2. Finis dupliciter ſpectari poteſt: vel ut intentus, vulgo in intentione; vel ut obtentus, vulgo in executione. Finis intentus dicitur, qui nondum poſſidetur; ſed propter quem poſſidendum media adhibentur: atque hic ſolus eſt cauſa. Finis obtentus dicitur, qui jam per media eſt acquiſitus, ſic ut media non amplius adhibeantur; & ille eſt effectum, non cauſa: ſic, V. C. ſanitas nondum accepta, & intenta ab ægro & medico, eſt cauſa propter quam adhibeantur medicamenta: ſed cum nunc medicamentorum & mediorum uſu eſt comparata, non amplius eſt cauſa propter quam medicamenta adhibentur; nam illa tunc ceſſant; ſed potius eſt effectum ipſius medici, ab ægro, ante, ſed nunc ſan ō, obtentum & poſſeſſum.

[3. Quia omne bonum ſpectari poteſt, vel ut intentum, ac nondum acquiſitum, vel ut obtentum, & acquiſitum, atque omnis finis bonus eſt, etiam finis ſpectatur vel in intentione, vel in exſecutione; quando autem dicitur omnis finis bonus, id intelligendum eſt cum gemina diſtinctione, & finis, & boni, hoc ſenſu ſcilicet, omnis finis, vel ultimus, vel ſubordinatus, eſt bonus, vel vere, vel apparenter: quis ſit finis ultimus, vel ſubordinatus, explicatur quæſtione tertia ac quarta hujus capitis, bonum autem verum dicitur, quod tale eſt quale eſſe apparet, bonum autem apparens, tale non eſt, quale apparet: furtum apparet furi bonum, non tamen eſt tale: virtus & eſt, & apparet bona.]

[4. Nullus finis movet efficientem, niſi cognoſcatur; non tamen ſemper cognoſcitur ab illa efficiente cauſâ, quam movet: nempe, duum generum ſunt cauſæ efficientes, quædam cognoſcunt, quædam non item; quæ cognoſcunt, vel ſenſu utuntur, vel ratione: ſenſu, ut bruta: ratione, ut homines, Angeli, Deus: non cognoſcunt plantæ & res inanimes, ſeu ſimplices; ut cœlum & elementa; ſeu mixtæ; ut, meteora & mineralia: omnes tamen iſtæ res agunt propter finem cognitum, non à ſe, ſed à Deo, à quo ad finem, ſingulis præfixum, per divini numinis providentiam diriguntur. Bruta cognoſcunt finem, propter quem agunt, materialiter, non formaliter, hoc eſt, cognoſcunt rem, quæ eſt finis, ſed non quà eſt finis, id eſt, non cognoſcunt rationem & relationem mediorum ad finem, finis ad media; hoc enim altioris eſt ordinis, quam ut à ſenſu percipi valeat; atque ſoli intellectui patet: ideoque homi-

homines, Angeli, Deus, cognoſcunt finem formaliter, hoc eſt, non tantum rem, quæ eſt finis, ſed & qua eſt finis, id eſt, cognoſcunt rationem & relationem mediorum ad finem, & finis ad media.]

[5. Cum finis dicitur movere efficientem, ſenſus eſt, quod moveat appetitum efficientis, qui duplex eſt, unus innatus ſeu naturalis, qualis eſt in rebus inanimatis & plantis: alius eſt elicitus, qui iterum eſt duplex; vel ſenſitivus, ſic dictus, quia eo nihil appetitur, niſi quod ſenſibus primo fuerit perceptum, & reperitur in brutis; vel rationalis, ſic dictus, quia eo nihil appetitur, niſi quod ratione prius fuerit cognitum ac dijudicatum, & reperitur in homine, Angelis, Deo, diciturque una voce, voluntas. Finis movet appetitum, & rationalem, in homine, & ſenſitivum, in brutis, & naturalem in rebus omnibus aliis.

Quæſt. II. *Quotuplex eſt finis?*

Duplex: ſubordinatus & ultimus.

1. Eſt & alia diviſio finis, in finem cujus, & cui.

2. *Finis cujus*, eſt id ipſum, quod expetitur, ut *ſanitas à Medico.*

3. *Finis cui*, eſt id, in cujus gratiam aliquid expetitur: ut eſt *æger reſpectu Medici.*

4. *Finis cujus*, eſt res expetita, & intenta. *Finis cui*, eſt perſona propter quam & expetitur, & intenditur: finis cujus, proprie eſt cauſa, & magis, quam finis cui.

5. In rebus creatis, finis cujus, eſt ignobilior fine cui, & finis cui, nobilior fine cujus; ita æger eſt nobilior ſanitate, ſed cum finis cujus, eſt ipſe Deus, finis cui, homo, à quo, tanquam ſummum bonum expetitur, finis cujus eſt nobilior fine cui: nam Deus eſt nobilior homine.

Quæſt. III. *Quid eſt finis ſubordinatus?*

Qui refertur ad finem ulteriorem, & vulgo vocatur, medium.

1. Medium omne, quia quoque finis eſt, licet ſubordinatus, bonum eſt, verum non bonitate ſua, ſed bonitate finis ultimi, ad quem ordinatur; ſic potio amara, quæ eſt medium recuperandæ ſanitatis, per ſe non eſt bona, id eſt, jucunda, attamen ſit bona, quia bona ſeu jucunda eſt valetudo, quæ per eam recuperatur.

2. Finis ſubordinatus una voce vocatur medium, eſtque ſemper bonum utile: finis ultimus eſt bonum ſemper vel jucundum, vel honeſtum, nunquam utile, ſcilicet in eodem ſaltem genere: nam in diverſa rerum atque agentium genere fieri poteſt, ut finis ultimus in uno genere, ſit ſubordinatus & medium in alio genere, ita finis ultimus fabri ferrarii, eſt ſcalpelli, aut ſimilis inſtrumenti confectio: attamen ipſum ſcalpellum aut ſimile inſtrumentum medico eſt medium incidendi venam, ſcriptori reparandi pennam, & ſic in aliis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IV. *Quid ultimus?*

Qui non refertur ad ulteriorem.

1, Hoc utrumque intelligendum eſt de fine ſpectato in executione, qui vocatur, quando jam poſt media executioni mandata, eſt acquiſitus, vel per ea etiamnum, acquiritur, opponiturque fini in intentione, qui ante actionem efficientis intenditur: ſic ſanitas in ægro: ante uſum medicamentorum, eſt finis in intentione, quia ſimpliciter expetitur; ſed cum medicamenta uſurpantur ab ægro, eſt finis in executione, quia ſanitas jam executioni mandatur.

2. Finis in intentione vulgo dicitur, qui nondum eſt obtentus ſed tantum intentus ab efficiente eſtque proprie cauſa, quia propter eum obtinendum agit efficiens Finis in executione eſt is, qui nunc obtinetur ab efficiente, eſtque effectum ejus; priori modo eruditio eſt finis ſtudioſi, quamdiu eam non poſſidet: poſteriori modo, cum eam jam poſſidet.

Quæſt. V. *Quot modis dicitur finis ultimus?*

Duobus modis. Vel enim finis abſolute ultimus eſt, ut felicitas; vel in ſuo tantum genere; ſic cognitio veritatis, eſt ultimus finis Logicæ.

1. Cum felicitas dicitur finis ultimus, intelligi poteſt vel ultimus in hac vita, vel ultimus poſt hanc vitam, utroque modo hic intelligi poteſt.

Caput XIX.

Quæſt. I. *Quid eſt ſubjectum?*

SUbjectum eſt, cui aliquid *præter* eſſentiam, id eſt, extra eſſentiam, non ſupra, non contra, adjungitur: ut eſſentiam ſubjecti, nec producat, nec conſtituat, nec ex toto, nec ex parte.

[1. Eſſentia hic idem eſt quod natura, diciturque aliquid vel ſecundum eſſentiam aut naturam, vel ſupra eam, vel contra eam, vel præter eam, quæ quatuor loquendi rationes accurate debent diſcerni: illud dicitur ſecundum eſſentiam aut naturam, quod eam vel producit naturaliter, vel eam conſtituit: illud dicitur ſupra eſſentiam aut naturam, quod ſupernaturali potentia Dei producitur: illud dicitur contra eſſentiam aut naturam, quod illam deſtruit, ac tollit: illud dicitur præter eſſentiam aut naturam, quod ei & productæ, & conſtitutæ, ſupervenit, ſive naturaliter, ſive ſupernaturaliter,

iter, & eam non deſtruit, ſed perficit, in ipſa tamen non includitur, nec ex toto, nec ex parte, & hoc quarto modo, dicitur ſubjecto præter eſſentiam adjungi adjunctum: nam nullum adjunctum eſſentiam aut naturam ſui ſubjecti producit, aut conſtituit, & nullum in illa includitur, nec ex toto, nec ex parte, quod patet incedenti per omnes ſubjecti & adjuncti diviſiones: unum exemplum adferam pro omnibus, riſibilitas, adjunctum eſt hominis, & quidem proprium, quod quidem eſſentiam ejus immediate ſequitur, ei tamen præter eſſentiam adjungitur, quia nec eſſentiam hominis producit, nec productam conſtituit; nec in illa includitur, nec ex toto, ut ſpecies in individuo, nec ex parte, ut genus aut differentia in ſpecie, nec eſt contra naturam hominis, quia eam non deſtruit, ſed perficit, nec ſupra naturam, quia nulla actione Dei ſupernaturali homini advenit, ſed ſimul cum homine comproducitur.]

2. *Subjectum*, de quo hîc ſermo eſt, diſtinguendum eſt à ſubjecto, quod eſt pars prior in enunciatione; hic opponitur adjuncto, ibi prædicato.

[3. Multa ſunt ſubjecta prædicati, quæ non ſunt ſubjecta adjuncti. De quibus enim aliquid prædicatur *falsò*, ut, homo eſt lapis: *negatè*, ut, homo non eſt equus: *eſſentialiter*, id eſt, ut prædicatum ſit, vel tota eſſentia, vel pars eſſentiæ, ſubjecti, vel aliquid ad eam producendam conferat, ut, *homo eſt animal, eſt rationalis, eſt vivens, eſt ſubſtantia, &c.* ea ſunt ſubjecta quidem prædicati, ſed non item ſubjecta adjuncti: hoc enim eſt, de quo aliquid verè affirmatur præter eſſentiam, id eſt, ut in ejus eſſentia non contineatur, nec eam producat: quod tali modo prædicatur, adjunctum dicitur, E. G. *hominem eſſe brevem, procerum, doctum, indoctum*, non continentur in eſſentia hominis, nec ex toto, nec ex parte, eſſentiam ſubjecti conſtituunt, nec eam producunt, ideoque hæc ſunt adjuncta hominis, &, quando de eo enunciantur, ſimul ſunt prædicata, at in prioribus enunciationibus inveniuntur prædicata, non adjuncta, & ſubjecta in enunciationibus illis ſunt *ſubjecta prædicati, prædicationis, denominationis, aut axiomatica*; non item *adjuncti, inhæſionis, adhæſionis, aut topica.*]

[4. Quantum diſcriminis eſt, inter thema ſimplex & complexum, tantum quoque eſt, inter ſubjectum, quod refertur ad adjunctum, & eſt affectio thematis ſimplicis, & inter ſubjectum, quod refertur ad prædicatum, & eſt pars thematis complexi: uti videre eſt cap. 27. Ac diſcrimen in eo ſitum eſt; quod non omne ſubjectum prædicati, ſit etiam ſubjectum adjuncti, licet omne ſubjectum adjuncti, quoque ſit ſubjectum prædicati: nempe tres ſunt caſus, in quibus aliquid eſt ſubjectum prædicati, non item adjuncti; ſcilicet cum aliquid prædicatur de ſubjecto, vel falſo, vel negatè, vel eſſentialiter, hoc eſt ut prædicatum ſit, vel tota eſſentia, vel pars eſſentiæ, ſubjecti: tum quidem id, de quo fit prædicatio, eſt ſubjectum prædicati; ſed non poteſt dici ſubjectum adjuncti.]

Quæſt. II. *Quid eſt adjunctum?*

Quod alicui præter eſſentiam adjungitur.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quot modis dividitur adjunctum?*
Tribus potiſſimum modis.

Quæſt. IV. *Quæ eſt prima diviſio?*
Adjunctum aliud eſt proprium, aliud commune. Hæc diviſio ex iis, quæ ante dicta ſunt, ſatis intelligitur.

1. *Adjunctum proprium*, eſt proprium quarto modo: adjunctum commune, eſt accidens prædicabile.

Quæſt. V. *Quæ eſt ſecunda diviſio?*
Adjuncta, alia abſoluta ſunt, alia limitata.

In hac diviſione fundatur Sophiſma, quod Ariſt. vocat à dicto ſimpliciter, ad dictum ſecundum quid, & vice verſa: cum ſcil. adjunctum abſolutum tribuitur ſubjecto limitato, vel limitatum abſoluto.

Quæſt. VI. *Quænam ſunt adjuncta abſoluta?*
Quæ ſubjecto ſimpliciter ac ſine *limitatione* conveniunt: ut, *hominem mortalem eſſe*.

[1. In hoc exemplo, *mortalem eſſe*, ſignificat ſolutionem corporis ab anima poſſibilem: ſi enim mortalitatis hic ſignificaret nudam tantum corruptibilitatem, ſeu reſolutionem in partes materiæ, non foret adjunctum abſolutum, quia hæc homini tantum convenit ſecundum corpus, uti immortalitas ei competit ſecundum animam.]

2. Limitatione, ſeu reſtrictione, ſeu diſtinctione.

Quæſt. VII. *Quæ limitata?*
Quæ ſubjecto conveniunt ſecundum quid: ut, *hominem immortalem eſſe*.

1. *Secundum quid*, id eſt, ſecundum aliquam partem, naturam, circumſtantiam loci, vel temporis, una voce, *quadantenus*.

[2. Nunquam licet adjunctum abſolutum, enunciare de ſubjecto limitato, nec adjunctum limitatum, de ſubjecto abſoluto, niſi per tropum, ac Synecdochen partis, & figuratum loquendi genus; quales ſunt enunciationes quædam in ſacris: in quibus, mori, pati, crucifigi, quæ ſunt adjuncta limitata, Chriſto competentia, ſecundum naturam humanam, enunciantur tamen de ipſo toto Chriſto, non tantum ſimpliciter, ſed & ab altera quoque natura, ſcilicet divinâ, denominato: ut cum dicitur, Dominus gloriæ crucifixus, & Deus redimere eccleſiam, ſuo ſanguine: ubi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

bi, ne falſitatis arguatur verbum Dei, confugiendum eſt neceſſario ad tropicum, & ſynecdochicum, & figuratum loquendi genus: cavendum tamen eſt, ne hæc attributa, de altera Chriſti natura, enuncienter, in abſtracto, neque enim licet dicere, natura divina, aut Deitas in Chriſto, eſt paſſa, mortua, aut crucifixa; aut natura humana, aut humanitas Chriſti eſt ubique.

[3. Sed ut hoc negotium dexterè intelligatur, notandum eſt, quod liceat adjunctum limitatum enunciare de ſubjecto abſolute, modo id intelligatur & explicetur de ſubjecto ſecundum certam partem ſpectato, quatenus eſt pars ſubjecti totius; ſic totus homo dicitur intelligere, videre, eſſe magnus, quamvis non intelligat niſi ſecundum animam rationalem, nec videat niſi ſecundum ſentientem, nec ſit magnus niſi ſecundum corpus, quia hæc omnia attribuuntur homini ſecundum partes illas, quatenus ſunt partes ejus: non tamen licet adjunctum unius partis enunciare de parte altera, neque enim licet dicere, anima eſt magna, aut corpus intelligit: ſic non licet dicere de Chriſti natura divina, quod illa ſit paſſa aut mortua, aut de humana, quod ſit ubique, licet bene dicatur de toto Chriſto ſimpliciter, Chriſtus eſt paſſus, mortuus; imo amplius, licet dicere, Chriſtus homo eſt ubique, non tamen quà homo, & Chriſtus Deus eſt paſſus, non tamen quà Deus, quia attributum unius naturæ poteſt enunciari de Chriſto denominato ab altera natura in concreto, nunquam tamen de ipſa naturæ altera in abſtracto: unde ſequitur, non eſſe idiomatum i.e. proprietatum, communicationem realem, quâ attributum unius naturæ transfundatur & tranſeat in naturam alteram: ſed communicatio tantum eſt verbalis, quæ fundamentum habet in arctiſſima unione iſtarum duarum naturarum: quemadmodum τὸ urere, attributum ignis, tribuitur toti ferro ignito, ob intimam ignis & ferri unionem,]

[4. Doctrina de adjuncto limitato & abſoluto, inſignem habet uſum in loco communi, de perſona & naturis Chriſti divina & humana: dicimus in Symbolo Apoſtolico, *Credo in Jeſum Chriſtum, natum ex Maria Virgine, paſſum, ſepultum, &c.* hæc omnia credimus & enunciamus de Chriſto abſolute, & tamen ſunt adjuncta limitata, quæ Chriſto non competunt, niſi ſecundum naturam humanam: nam ſecundum naturam divinam, nec naſci potuit, quia ab æterno eſt, multo minus mori, aut ſepeliri; imo amplius, non tantùm Chriſtus, qui eſt ſubjectum limitatum paſſionis abſolute, dicitur paſſus, ſed dicitur Chriſtus Deus paſſus, quia ſanguine ſuo eccleſiam redemit: at Deus, nullum habet ſanguinem, quid igitur? an paſſio & effuſio ſanguinis, proprietas naturæ humanæ (hæc enim ſola & pati poteſt, & ſanguinem habet) transfuſa eſt in naturam divinam, & ei revera communicata, quæ vulgo dicitur communicatio realis? minime gentium, quamvis hoc multi velint, ut ſic naturæ humanæ defendant ubiquitatem, proprietatem naturæ divinæ, quæ ipſa transfundatur in naturam humanam Chriſti, eique communicetur communicatione reali: ſed & hoc quoque falſum eſt, & utrumque refutari poteſt, ex capite 13. hujus libri, quæſt. 3. commentario penultimo, & ex iis, quæ ſuper eo dictavimus: roget quis, cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

cur igitur pati, & ſanguinem fundere, enunciantur de Chriſto Deo, & ſic, quoad verba ſaltem, communicantur naturæ divinæ? Reſp. iſta verbalis communicatio, fit propter arctiſſimam utriuſque naturæ, in eadem Chriſti perſona unionem, &, quod notandum eſt bene, nunquam pati, aut ſanguinem fundere, enunciatur, n enunciari poteſt, nec debet, c natura divina Chriſti, ſed quide de Chriſto Deo: at hæc longe di ferunt; Chriſtus Deus, eſt concr tum, natura Chriſti divina, e abſtractum: at non licet ſtati enunciare de abſtracto, quæ enu ciantur de concreto.]

Quæſt.. VIII. *Quæ eſt tertia diviſio?*

Adjunctum aliud, eſt internum, aliud externum.

Quæſt. IX. *Quid eſt adjunctum internum?*

Quod ſubjecto inhæret.

1. *Subjectum adjuncti interni*, vocatur ſubjectum inhæſionis, &, quando denominatur à ſuo adjuncto, eſt illa denominatio intrinſeca. Nota: quod omne adjunctum denominet ſuum ſubjectum, non in abſtracto, ſed in concreto, non ſubſtantive, ſed adjective; ut, homo eſt doctus non doctrina.

Quæſt. X. *Quid externum?*

Quod extrinſecus tantum ad ſubjectum ordinatur.

1. *Subjectum adjuncti externi*, eſt ſubjectum adhæſionis, &, quando illud denominatur à ſuo adjuncto, eſt denominatio externa, ſive extrinſeca.

Quæſt.XI. *Da exemplum.*

Color, magnitudo, figura, indoles, mores, &c. ſunt interna adjuncta hominis: *actiones, locus, tempus, veſtes, &c.* ſunt adjuncta externa.

1. *Adjunctum internum*, eſt accidens, ſed externum, eſt vel ſubſtantia, vel accidens: *Subſtantia*, ut pallium reſpectu palliati: *accidens*, ut viſibilitas alicujus rei reſpectu oculi.

2. Errant, qui omne ſubjectum putant eſſe ſubſtantiam, & omne adjunctum eſſe accidens; nam, quantitas parietis eſt ſubjectum, in quo eſt albor, tanquam adjunctum, non tamen illa, vel quantitas, vel latitudo, eſt ſubſtantia; & toga eſt adjunctum hominis, tanquam ſubjecti, non tamen toga eſt accidens.

Quæſt.XII. *Quotuplex eſt adjunctum externum?*

Triplex, objectum, ſignum, aut circumſtantia.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XIII. *Quid eſt objectum?*

Objectum eſt, adjunctum externum, circa quod es, i. e. ſubjectum, operando verſatur: ſic objectum viſus, eſt color; auditus, ſonus.

[1. *Objecti* vox latiſſimè patet, & eſt omne id, circa quod aliquod agens occupatur, ſive agat actione reali, ſive intentionali, & in quo terminatur actio ejus; ſi contingat, ut, præter terminationem actionis, agens moveatur ab objecto, tum objectum non eſt tantum terminativum, ſed inſuper motivum. Notanda hic vero ſunt duo: primum, quod objectum propriè tantum reſpiciat actionem, &, quando illud tribuitur ſubſtantiis, vel potentiis, vel habitibus, ſeu intellectualibus, ſeu moralibus, iis non tribui, niſi quatenus agunt, & principia ſunt actionum: ita aër eſt objectum ſolis, tanquam ſubſtantiæ, ſed non niſi reſpectu illuminationis: color eſt objectum viſus, tanquam potentiæ, ſed non niſi reſpectu viſionis: timor & audacia ſunt objectum fortitudinis, tanquam habitus moralis, ſeu virtutis, ſed non niſi reſpectu moderationis, quatenus hos affectus fortitudo coërcet: objectum Phyſicæ, tanquam habitus intellectualis, ſc. ſcientiæ, eſt corpus naturale, ſed non niſi reſpectu demonſtrationis, aut explicationis, vel quatenus affectiones corporis naturalis explicat de corpore naturali ac demonſtrat: ſecundum eſt, quod objectum interdum ipſa actione, quam terminat, producatur: ſic virtutes ſunt objectum Ethicæ, quia ab Ethicâ, ſeu diſciplina morum, jam perceptâ, ipſæ producuntur: interdum non objectum ipſum producitur; ſed aliquid in eo, vel circa illud: ſic charta, eſt objectum ſcriptoris, non quod ſcriptor chartam producat; ſed quia aliquid, puta literas, efficit in charta: ſic Deus eſt objectum Theologiæ, non quod doctrina de Deo, percepta ab homine, Deum producat, aut aliquid in Deo, ſed quia efficit aliquid circa Deum, nempe producit in homine, cui ineſt, & cognitionem, & cultum Dei, ideoque verſatur circa Deum, agendo, i. e. colendo Deum.]

[2. Agens dicitur agere actione reali, quod agit per qualitates veras & vere exiſtentes, ut cum ignis agit in manum aut aquam, per calorem, eum vere in alterutra producendo; agere dicitur actione intentionali, quando agit per qualitatem intentionalem, id eſt, per veræ qualitatis ſimulachrum aut imaginem, quam vulgo vocant ſpeciem: ita color agit in viſum, non quod ſui ſimilem colorem oculo imprimat, ſed quia in oculo gignit ſui ſimulachrum, imaginem aut ſpeciem, qua videtur, quæ dicitur qualitas intentionalis, quia tanquam medium videndi ab oculo intenditur.]

3. *Objectum* proprie eſt id quod alicujus actionem terminat, unde & terminativum dici ſolet: Vocatur objectum, quia objicitur actioni, ut agens, vel id producat, vel aliquid in eo, vel circa illud: ita tabula eſt objectum pictoris, diſcipuli ſunt objectum præceptoris, quia præceptor verſatur & occupatus eſt circa illos docendo, pictor circa tabulam pingendo.

[4. Notandum eſt accurate, omne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

omne agens verſari circa objectum, uno ex his tribus modis, vel producendo aliquid in objecto, ſic charta eſt objectum ſcriptoris, non quod ſcriptor chartam producat, ſed aliquid, puta litteras, in charta; vel producendo ipſum objectum, ſic mundus, eſt objectum divinæ creationis; vel producendo aliquid circa objectum, ſic Deus eſt objectum cultus noſtri, non quod non vel Deus, vel aliquid in Deo, producimus, ſed aliquid circa Deum, cultum ſcilicet ipſius, & hoc poſtremo ſenſu Theologia dicitur practica, Ethica primo ſenſu.

[5. Habitus practicus, late ſumtâ hac voce, dicitur tripliciter, vel quia ipſe docet objectum ſuum facere: ſic Ethica eſt habitus practicus, quia docet ipſas virtutes producere; vel quia docet aliquid facere in & ex objecto ſuo: ſic ars ſutoria aut ſartoria, in & ex corio ſeu panno, docet facere vel calceos, vel veſtes: vel quia docet aliquid operari circa ſuum objectum, ita Theologia docet exerceri cultum circa Deum: omnes hi habitus ſunt practici, & Ethica, & ars ſutoria, aut alia ſimilis, & Theologia.]

6. *Eadem res*, interdum eſt ſubjectum, & objectum, ſed reſpectu diverſo: eſt enim objectum, reſpectu operationis, & operantis; ſubjectum, reſpectu accidentium, quæ inhærent: ſic tabula eſt objectum pictoris, & pictionis, ſubjectum vero colorum & figurarum: ſic corpus naturale eſt objectum Phyſicæ, quatenus circa illud verſatur explicando, idemque eſt ſubjectum ſuarum affectionem.

[7. Ramus omne objectum refert ad ſubjectum, vocatque ſubjectum occupans, vel occupationis, & contradiſtinguit ſubjecto inhæſionis, & adhæſionis: auctor noſter objectum refert ad adjunctum externum: utrumque ſano & ſuo ſenſu, admittitur.

[8. Cum eadem res, & ſubjectum eſt & objectum, dicitur objectum, reſpectu operationis circa ſe occupatæ, ſubjectum vero, reſpectu exiſtentiæ, hoc eſt, rerum aut accidentium in ſeſe exiſtentium: ſic corpus naturale, eſt objectum reſpectu explicationis, quam circa id inſtituit Phyſica, aut Phyſicus, ſubjectum vero, reſpectu quantitatis, loci, motus, temporis, aliarumque affectionum ſibi inhærentium: ſic aër eſt objectum illuminationis, ſed ſubjectum ſuæ levitatis.]

[9. Quia utiliſſima diviſio eſt objecti in materiale & formale, atque, ſine ea, objecta habituum intellectualium, & diſciplinarum ac facultatum, intelligi nequeunt; operæ pretium eſt, eam hic explicare. Objectum materiale dicitur, quod pluribus diſciplinis eſt commune, aut circa quod occupantur diſciplinæ plures: formale, quod uni diſciplinæ eſt proprium, aut circa quod una tantum diſciplina occupatur, hoc vulgo vocatur, ratio formalis, & modus conſiderandi: ſic homo, eſt objectum materiale, Phyſicæ, & Ethicæ, & Medicinæ, & Theologiæ: omnes enim hæ diſciplinæ circa hominem occupantur, ſed non eodem modo conſiderandi, ideoque ratio fotmalis ſeu objectum formale hic eſt diverſum: nam Phyſica hominem conſiderat, quatenus eſt corpus naturale, conſtans materia & forma, anima & corpore; Medicina, quatenus corpus ſanabile; Ethica, quatenus homo virtutibus ornari poteſt, & à vitiis purgari; Theologia, quatenus particeps eſt, vel ſalutis, vel exitii æterni.]

[10, Cum

[10. Cum diſciplinæ, ſive artes fuerint, ſive ſcientiæ, ſive prudentiæ, dicuntur diſtingui penes objecta, intelligite formalia, non materialia; ab unitate & diſtinctione objecti formalis, non materialis, dependet unitas, & diſtinctio omnium diſciplinarum: ſic & in illo axiomate philoſophico, *potentiæ naturales, ſeu facultates animæ, diſtinguuntur per actus, & objecta*, intelliguntur objecta formalia, ſeu modi, quibus operantur.

Quæſt. XIV. *Quid eſt ſignum?*

Signum eſt adjunctum externum, quod ſenſibus externis ſeipſum, & id, cujus ſignum eſt, Intellectui vel Phantaſiæ offert. Sic aurora, eſt ſignum orituri ſolis; veſtigium, pedis; hedera ſuſpenſa, venalis vini.

[1. Notandum eſt, quod omne ſignum, ſit relatum, & omne ſignatum correlatum, ideoque non poſſunt, nec debent confundi: imo, relati & correlati naturam evertunt, qui hæc quoque invertunt, & ex ſigno faciunt ſignatum, ex relato correlatum, uti faciunt, qui in ſacra cœna ipſum panem & vinum, (ſigna) volunt eſſe corpus & ſanguinem Chriſti (res ſignatas) non aliter, atque veſtigium, foret ipſa pes, aut hedera ſuſpenſa, venale vinum: relatum, hic ſemper eſt res ſenſibilis; quantum autem diſtant ſenſus & intellectus, tantum differunt, ſignum & ſignatum.]

2. Prædicatio rei ſignatæ, de ſigno, aut eſt falſa, ut, cum dico, fumus eſt ignis, aut impropria ac tropica, & quidem metonymica, per Metonymiam adjuncti: ut, cum de imagine Principis dicimus, iſte eſt Princeps: aut, annulum, fidei matrimonialis ſignum, vocamus, fidem ipſam: tales ſunt locutiones ſcripturæ ſacræ, ſeptem boves, ſunt ſeptem anni; Petra erat Chriſtus; Baptiſmus eſt ablutio peccatorum: Panis eſt corpus Chriſti.

3. In ſigno, aliquid eſt ſenſibile, & aliquid intelligibile. Hedera ſuſpenſa ſentitur, nam videtur, & per illam ſuſpenſam intelligimus, ibi vinum eſſe venale.

4. In ſigno omni, duo ſunt: Aliquid, quod ſenſu, ſcilicet externo percipitur, quod eſt ipſum ſignum; & aliquid, quod percipitur, vel intellectu, in homine, vel phantaſia, in bruto, & eſt res ſignificata.

5. Signum, vel rem ſignatam nudè ſignificat, ut hedera ſuſpenſa venale vinum, eſtque ſignum materiale dictum: vel rem ſignificatam etiam repræſentat, & vocatur ſignum formale, quale ſignum eſt, pedis veſtigium.

6. Species ſenſibiles & intelligibiles, ſunt ſigna formalia: quia non tantum ſignant, ſed repræſentant etiam rem, ſenſu & intellectu perceptam.

7. Species ſenſibiles, & intelligibiles ſunt imagines rerum, delatæ ad ſenſum & intellectum, quibus omnia & ſentiuntur, & intelliguntur.

[8. Notanda hic etiam eſt diviſio ſigni in ſignificans tantum, vel confirmans inſuper, vel ulterius etiam rememorans; ſignum ſigni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſignificans ſimpliciter, eſt fumus reſpectu ignis: confirmans inſuper, vocatur ſigillum, appenſum mandatis publicis, etiam ſignat & confirmat voluntatem principis: ſignum ulterius rememorans, eſt quod nos ducit in memoriam rei abſentis, ac præteritæ: ut Sacramentum, quod eſt ſignum triplici iſto modo: ſic Baptiſmus & ſignat ablutionem à peccati per ſanguinem Chriſti, & confirmat eam partam, & rememora eandem: ſic Sacramentum Cœnæ eſt ſignum, & ſignificans, & confirmans, & rememorans, corpu Chriſti crucifixum, & ſanguinem fuſum.]

Quæſt. XV. *Quid eſt circumſtantia?*

Circumſtantia eſt, adjunctum externum, quod circa rem eſt, ſive adjacet, aut appoſitum eſt.

Circumſtantia ſe valdè late extendit, diciturque id, quod, præter objectum & ſignum, aliquo modo ad aliud ordinatur, aut aliquo modo ad illud refertur.

Caput XX.

Quæſt. I. *Atque hactenus de affectionibus ſimplicibus: Quas vocas affectiones conjunctas?*

QUæ pluribus rebus conjunctim conveniunt. Quales ſunt, convenientia, diverſitas, oppoſitio, & ordo. Una enim res dici poteſt alterius genus, pars, cauſa, ſubjectum, &c. at uni rei ſeorſim, ut eſt una, non poteſt tribui convenientia, diverſitas, oppoſitio, aut ordo.

1. Affectiones rerum, capite 10. hujus libri, enarratæ, quas intellectus hominis deprehendit ineſſe rebus, ex rerum diſpoſitione in categoriis facta, propter mutuam rerum inter ſe habitudinem, fuerunt diviſæ, in ſimplices, & conjunctas: ſimplices fuerunt, quæ ſingulis rebus conveniunt, id eſt, quarum unaquæquē in una invenitur re: ita eſſe cauſam, convenit patri, rei uni; eſſe effectum, filio, rei item uni: licet hic aliqua ſit habitudo gignentis ad genitum: ſed affectio conjuncta eſt, quæ, ut ſit, duo exigit, neque unquam invenitur in re una, ut eſt una, ideoque, Deus, ante creationem mundi, nec convenit cum alio, nec diverſus fuit ab alio, nec oppoſitus alii, nec ordinem habuit ad aliud, quia nihil erat, præter ipſum ſolum & unum, in quem, ut talem, non potuit cadere convenientia, diverſitas, oppoſitio, aut ordo: itaque, *Affectio* conjuncta ut detur, ſemper requiruntur duo: unum enim, non con-

onvenit, nec unum, ut unum, diverſum eſt, aut oppoſitum eſt, aut rdinatum.

[2. Affectiones conjunctæ ſunt affectiones thematis ſimplicis, quia conveniunt duobus pluribuſve thematibus ſimplicibus, inter ſe collatis, non tamen enunciatis.]

Quæſt. II. *Quid eſt convenientia?*

Convenientia eſt, quâ plura, aut quaſi plura, uniuntur.

1. Uniuntur, ſcilicet inter ſe, ed in tertio.

[2. Plura, aut quaſi plura, oponuntur: plura dicuntur, quæ reera & ipſo actu ac de facto ſunt nulta, à parte ipſius rei, & non per nentis intellectionem: quaſi plura licuntur, cum, quod unum eſt, ſe offert intellectui, ut multa ut plura, quia multis, ac pluribus ntellectionibus ab intellectu apprehenditur, at revera non eſt multiplex, aut multa, ſeu plura entia, ed unum quid: quod autem unum ns, ab intellectu humano, apprehenditur multis ac pluribus conceptibus, ejus ratio eſt ac cauſa, ſola intellectus noſtri finitas, itque imperfectio, qua fit, ut rem inam non poſſit uno ſæpe conceptu intelligere.

[3. Intellectus Dei qui infinitus eſt & perfectus, uno actu & ctu ſimpliciſſimo, non tantum rem unam, ſed res omnes intelligit: An intellectus Angeli rem unam ino conceptu intelligat, ut tantæ ſit perfectionis ejus intellectus, diſquiri poteſt ac ſolet: quod non omnia intelligant una intellectione, certum eſt, hoc enim proprium eſt Deo: ſed intellectus hominis non tantum rem unam una intelligit intellectione, ſed etiam in varias dirimitur ac dividitur intellectiones: ita intellecturus Petrum aut hominem, rem unam, duas tamen format intellectiones, ſcilicet, & animalis, & rationalis: neque tamen hic aliqua falſitas intellectui ſubeſt in intelligendo, quia hæc duplex intellectio rei unius, fundamentum habet in re ipſa: nam, utcunque Petrus & homo ſint ens unum, ex duobus tamen entibus, animali ac rationali, quaſi conflatur ac componitur)

[4. Illa rerum inter ſe unitio, vel fit à parte entis, vel à parte mentis: prior habet locum, cum illa, quæ uniuntur, ſunt quaſi plura: poſterior fit, cum extrema, quæ uniuntur, ſunt actu plura: atque hinc ortum ducit convenientia rei & rationis.]

[5. Senſus hujus dicti hic eſt; quod illa quæ conveniunt & apprehenduntur in quantum conveniunt, interdum re ipſa, ac nemine cogitante unum ſunt, ut Petrus & homo conveniunt in animali: interdum re ipſa non ſint unum, ſed plura, verum unum fiant intercedente mentis operatione, qua illa inter ſe quidem diverſa, in tertio tamen aliquo convenire apprehenduntur: ut Petrus & Paulus, licet inter ſe ſint diviſi, conveniunt in eo, quod uterque ſit homo; in poſteriori exemplo unitio eſt à parte mentis, in priori à parte entis: nam Petrus & Paulus non ſunt unus homo à parte rei, ſed quia ambo conſtant natura humana, per rationem apprehenduntur convenire in una ac communi natura humana, ideoque hæc convenientia rationis vocatur: at Petrus & homo conveniunt in animali, non quia ratio ea convenire

apprehendit, ſed conveniunt à parte ſui, nemine concipiente.]

[6. Convenientia, quæ habet actu extrema plura, dicitur convenientia rationis; convenientia rationis, eſt convenientia plurium in uno conceptu: quæ habet extrema, quaſi plura, id eſt, non niſi per mentem plura, dicitur convenientia realis: convenientia realis, eſt convenientia unius rei cum ſeipſa, vel plurium rerum, ſed ſubordinatarum, in ſuperiori: prioris exemplum eſt, convenientia Petri & Pauli, quod ſint homines: poſterioris exemplum eſt, convenientia Petri juvenis cum ſe ipſo ſene, vel Pauli & hominis, quod ſint animal: utraque ſpecies convenientiæ ad res prædicamentales tantum, non item ad Deum, applicari debet, aut Trinitatem.]

[7. Quomodo plura, verbi cauſa, Petrus & Paulus conveniant in uno conceptu, verbi cauſa, hominis & animalis, non tam facile eſt explicatu: Primo debent Petrus & Paulus aliaque entia ſingularia ſingula à ratione humana apprehendi ſeu intelligi ſimpliciter, deinde apprehenſa debent inter ſe conferri; tertio ex comparatione facta rerum, debet deprehendi eorum inter ſe in quibuſdam convenientia, in quibuſdam diſcrepantia: ſic verbi cauſa, Petrus & Paulus inter ſe collati, deprehenduntur convenire in eo, quod ambo anima rationali ſint præditi, ſeu quod ſint homines, etiam quod ambo ſentiant, loco ſe moveant, appetant, id eſt, quod ſint animalia; & deprehenduntur inter ſe diſcrepare, quod alter ſit doctus, probus, alter indoctus aut improbus: cum jam quarto intellectus concipit illam naturam aut hominis, aut animalis, in qua deprehenſi ſunt convenire Petrus & Paulus uno conceptu, uti eam concipit, quando illam abſtrahit à dif ferentiis individuantibus utriuſ que, ex comparatione deprehen ſis, dicitur convenientia Petr & Pauli in homine aut animali concepta per conceptum unum convenientia rationis, & con venientia plurium in uno conce ptu.]

[8. Quotieſcunque duo extre ma conveniunt, convenientiâ ra tionis, diſtinguuntur diſtinctio ne reali: & quotieſcunque duo extrema conveniunt convenienti reali, diſtinguuntur diſtinction rationis: ſic Petrus & Paulus quia conveniunt in eo, quod ambo conſtent natura humana, ſeu anima rationali & corpore, quatenus à mente apprehenduntur, ideo quoque inter ſe diſtinguuntur, diſtinctione reali; & Petrus ſenex, quia convenit cum ſe ipſo juvene, convenientia reali, quatenus, nullo intellectu eum apprehendente, idem eſt realiter cum ſe ipſo, diſtinguitur à ſe ipſo diſtinctione rationis: hoc utrumque verum eſt in ſolis rebus creatis, earumque inter ſe & convenientia & diſtinctione, neque applicari debet S. S. Trinitati, in qua perſonæ tres à ſe invicem diſtinguuntur, diſtinctione reali, & non rationis: alius enim eſt Pater, alius Filius, alius Spiritus S. nullius hominis intellectu Deum apprehendente, imo, antequam ullus homo aut intellectus exiſteret; & tamen Pater, Filius, & Spiritus S. conveniunt, in una eademque eſſentia divina (ſunt enim unus Deus) convenientiâ, non rationis, ſed reali: neque enim ſunt unus Deus per rationem, aut quia ab intellectu hominis ſic apprehenduntur: nam fuerunt ab æterno unus Deus, antequam, ullus ullius hominis intellectus exiſteret.]

Quæſt.

Quæſt. III. *Quomodo dividitur convenientia?*
In ſimplicem, & analogicam.

1. Convenientia ſimplex eſt, quando extrema, quæ conveniunt, ſunt duo, & tertium, in quo conveniunt, eſt unum. Analogica eſt, cum extrema, quæ conveniunt, ſunt plura, quam duo, ſc. quatuor, aut bis bina, & ſunt duo tertia, in quibus conveniunt.

Quæſt. IV. *Quid eſt convenientia ſimplex?*

Convenientia unius cum alio in eodem tertio, vel univerſali, vel ſingulari.

1. Ita Angelus & homo conveniunt convenientia ſimplici, nempe in creatione, quia ambo ſunt creaturæ.

Quæſt. V. *Quid analogia?*

Analogia, eſt rationum ſimilitudo, ſive convenientia plurium cum pluribus in eadem habitudine.

1. *Analogia* Latinis dicitur *proportio*, quæ vulgo definitur, ſimilitudo rationum, ſicut convenientia ſimplex poteſt dici ratio: de qua in Arithmeticis. Analogia, eſt convenientia bis binorum in duobus tertiis.

Quæſt. VI. *Da exemplum.*

Homo & beſtia conveniunt in communi natura animalis; mel & fel conveniunt colore. Hæc eſt convenientia ſimplex. At auriga & gubernator, os & radix, ſunt analoga: quia, ut auriga ſe habet, ad currum, ita ſe habet nauclerus ad navem; &, ut os ſe habet ad animal, ita radix ſe habet ad plantam: utrobique eſt quædam ſimilitudo habitudinis ad aliud.

Quæſt. VII. *Quotuplex eſt convenientia ſimplex?*
Duplex, identitas, & convenientia accidentalis.

1. Nota: convenientiam dividi, in eſſentialem, & accidentalem, ac ſic dici ratione tertii, non vero ratione extremorum, quæ conveniunt; ſed ob tertium, in quo conveniunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

[2. Quotieſcunque hi duo termini, eſſentialis & accidentalis, dicuntur vel de convenientiâ, vel de diverſitate, duplici ſenſu poſſunt accipi, vel ratione extremorum, quæ conveniunt, vel diverſæ ſunt, vel ratione tertii, in quo conveniunt, vel per quod diverſa ſunt extrema: hic ſumitur convenientia eſſentialis & accidentalis ſenſu poſtremo.]

3. Tertium illud, in quo duo conveniunt, vel eſt eſſentia, vel pars eſſentiæ, utriuſque extremi, & tum vocatur convenientia eſſentialis, uno nomine, *identitas*: vel tertium illud, in quo duo conveniunt, eſt accidens, & vocatur *convenientia accidentalis*.

Quæſt. VIII. *Quid eſt identitas?*

Identitas eſt, unitas eſſentiæ, vel totalis, vel partialis.

[1. Vocula *unitas* non hic ſumitur arithmeticè, pro principio numeri, ſed Metaphyſicè, pro indiviſione entis, in ſe, hoc eſt, quod eſſentiam habet non multam, aut multiplicem, ſed certam, determinatam, unam: ſic homo dicitur unus, quia ad eſſentiam ejus non requiruntur multa corpora, nec multæ animæ rationales, ſed unum corpus, una anima rationalis, faciunt hominem: ideoque etiam una diviſione, & uno conceptu eſſentiali, concipi poteſt; eſtque hæc unitas hominis, unitas univerſalis, præter quam eſt quoque unitas ſingularis, qua v. c. Petrus eſt unus, ad conſtituendum enim Petrum, non requiruntur quoque plures naturæ Petrinæ. Identitas eſt unitas eſſentiæ, utriuſque generis.]

2. Identitas clarius definitur, quod intercedat inter extrema ea quæ conveniunt in eſſentia aliqua, aut parte eſſentiæ communi, ut in ea quaſi unum fiant. Exempla ſtatim ſequuntur.

3. Hæc identitatis definitio obſcurior eſt, & ex Ariſtotelis Metaphyſicis petita: clarius exſtat in commentario: hoc unum hic notandum venit, quod quando duo ſun: eadem vel una, id eſt conveniunt in aliquo tertio, quod ſit utriuſque vel tota eſſentia, vel pars eſſentiæ, ea convenire vel convenientia rei, vel rationis: homo & brutum conveniunt in animali convenientia rationis, quia extrema quæ hic conveniunt ſunt actu plura: Petrus ſenex convenit cum ſe ipſo juvene, quod ſit unus idemque homo: hæc eſt convenientia realis, & quia Petrus ſenex & idem juvenis non ſunt extrema actu plura, ſed quaſi plura: utrobique eſt convenientia eſſentialis: mel & fel conveniunt in colore flavo, ſed convenientia accidentali, quia tertium illud in quo conveniunt eſt accidens.]

Quæſt. IX. *Quotuplex eſt?*

Duplex; ſubordinata, & coordinata.

1. Hæc ſubordinatio, & coordinatio reſpicit ordinem prædicamentalem rerum, ubi dicuntur ſubordinata, quæ ſub ſe invicem, & coor-

& coordinata, quæ juxta ſe invicem, in aliquo prædicamento collocantur.

2. Cum identitas dividitur, in ſubordinatam, & coordinatam, ſic dividitur ratione extremorum; quatenus extrema, quæ conveniunt, diſponuntur in categoriis, ſecundum gradus ſuperiores, & inferiores: cum extrema, quæ conveniunt, ſub ſe invicem ponuntur, & tertium, in quo conveniunt, ponitur ſupra utrumque; uti conveniunt homo & animal in eo, quod ſint viventia, mixta, corpora, ſubſtantiæ, eſt illa convenientia ſubordinata: quatenus vero extrema, quæ conveniunt, diſponuntur in categoriis collateraliter, & in eodem gradu ponuntur, juxta ſe invicem; ut, cum homo & brutum conveniunt in eo, quod ſint animal, aut vivens, &c. eſt illa convenientia coordinata; utraque, eſſentialis.

Quæſt. X. *Quam vocas ſubordinatam identitatem?*

Quâ conveniunt ſuperiora & inferiora cum inferioribus in ſuperiori: putà genus & ſpecies, aut ſpecies & individua ſibi ſubjecta, in ſuperiori, viciſſim. Sic conveniunt animal & homo, homo & Socrates, in ſubſtantia, corpore, mixto, & vivente; habitus & ars, ars & Logica, in qualitate, &c.

1. Identitas ſubordinata, eſt, ubi extrema quæ conveniunt, ſunt ſubordinata. Coordinata eſt, cum extrema, quæ conveniunt, ſunt coordinata.

2. Per convenientiam ſubordinatam conveniunt ſuperiora cum inferioribus in ſuperiori, ut *animal & homo*, *in vivente*, aut in *corpore*, aut in *ſubſtantia*.

[3. Convenientia ſubordinata, eſt convenientia realis, & extrema ſunt, quaſi plura, ac ratione diſtincta, nam cum Petrus & homo conveniunt in eo, quod ſint animal, quod ſint vivens, &c. non eſt alia ſubſtantia, Petrus, alia, homo, nec ſunt res diverſæ; ſed hîc eadem eſt ſubſtantia, & Petrus & homo: ideoque & ratione tantum diſtinguuntur, quatenus diverſis conceptibus, eandem ſubſtantiam, quæ eſt Petrus & homo nunc concipio, ut Petrum, nunc, ut hominem: convenientia ejuſdem ſubſtantiæ, Petri, & hominis, quæ in eo eſt ſita, quod ambo ſint animal, & vivens, &c. hæc non eſt rationis, ſed realis, quia non conveniunt in animali, & vivente, quod à mente convenire concipiantur; ſed extra omnem mentis intellectionem, & Petrus eſt animal, ac vivens, & homo item: utrumque à parte ſui, nullo intellectu cogitante.]

Quæſt. XI. *Quotuplex eſt identitas coordinata?*

Triplex; numerica, ſpecifica, & generica.

1. Coordinata vulgò dicuntur diſponi collateraliter, quia à latere ſibi invicem junguntur, ſic conveniunt homo, & brutum, in animali: Petrus & Paulus, in homine: in categorico ordine.

Quæſt. XII. *Quid eſt identitas numerica?*

Quâ unumquodque individuum convenit cum ſeipſo. Sic Socrates ſenex eſt idem numero homo, qui fuerat puer.

1. Identitas numerica individui dicitur, quando eædem numero manent partes eſſentiales: ſic idem numero homo eſt cum eandem numero animam & idem numero corpus retinet aut recipit: & ſic idem numero homo reſurget, quia iiſdem numero conſtabit anima & corpore.

2. Dicitur Socrates ſenex idem numero eſſe cum Socrate juvene, quia eſſentia Socratis ſenis, & ſui ipſius juvenis, una eademque eſſentia eſt.

[3. Nonnulli Philoſophorum exiſtimant, ad numericam identitatem ſufficere, ſi eadem numero maneat forma, licet materia, aut mutetur, aut annihiletur, quia non per materiam, ſed per formam, res eſt id, quod eſt, & individuum eſt individuum: hinc & dicunt, eundem numero Petrum reſurrecturum, quia ipſius forma, anima ejus rationalis, eadem numero poſt mortem manet, licet ejus materia, corpus, multis immutetur modis, imo, licet annihiletur: ego tamen exiſtimem, ad individui identitatem numericam, requiri quoque materiam eandem numero, quia hæc tam eſt eſſentiale individui pars, quam forma, & ut idem numero reſurgat Petrus, præter animam ſuam eandem, ſuperſtitem, requirit, ut ſuum idem numero reddatur corpus, quia diſerte inquit Apoſtolus 1 Cor. 15. *hoc corruptibile induet incorruptibilitatem, & hoc mortale immortalitatem,* quod non de anima, ſed de ſolo corpore, intelligi poteſt.]

[4. Identitas numerica eſt convenientia realis, & extrema ſunt quaſi plura, ac ratione tantum diſtincta: nam Socrates ſenex non eſt alius homo, quam Socrates puer; & convenit cum ſe ipſo, quod idem ſit homo, & juvenis & ſenex, idque, nullo intellectu cogitante, à parte ſui: ideoque eſt convenientia realis, attamen idem Socrates bis apprehenditur, ſemel ut juvenis, ſemel ut ſenex; & ideo quaſi geminum extremum eſt: verum quia à parte rei non eſt geminus Socrates, ſed à ratione bis tantum apprehenſus, ideo diſtinctio inter Socratem ſenem eundemque juvenem, eſt diſtinctio rationis.]

Quæſt. XIII. *Quid ſpecifica?*

Quâ plura individua, ejuſdem ſpeciei, conveniunt in eâdem ſpecie, ſc. infima: ut, *Socrates & Plato* in naturâ humanâ.

1. *In eadem ſpecie*, id eſt, in communi natura ſpecifica, ut Bucephalus & Hirpinus in natura equina, Melampus & Phylax in natura canina.

[2. Identitas ſpecifica, eſt convenientia rationis; & extrema, quæ conveniunt, ſcilicet individua ejuſ-

eiuſdem ſpeciei, ſunt actu plura, & realiter inter ſe diſtincta : ut autem hæc convenientia rationis ſemel intelligatur, notandum eſt, intellectui primum occurrere ſingularia; quia illa primum deferuntur ad ſenſus, quorum ſubſidio in intelligendo utitur intellectus : hic, contemplando ſingularia, deprehendit primum, ea inter ſeſe diſtingui à parte rei, & unum non eſſe aliud, Petrum non eſſe Paulum; deinde deprehendit quoque, ea in multis convenire, quæ V. C. Petro & Paulo ſunt communia; ut, quod intelligant & ratiocinentur, velint & nolint, animam habeant rationalem, & corpus, licet forte in uno, anima rationalis ſit prædita virtute, in altero ſit infecta vitiis, & corpus unius ſit forte ſanum aut procerum, alterius, ſit morbidum aut brevis ſtaturæ: Cum nunc intellectus, ſingularibus apprehenſis, atque inter ſeſe comparatis, naturam illis communem intelligit, abſtractis abſtractione ſimplici, id eſt, præciſis, & non intellectis differentiis ſingularium propriis, V. C. apprehenſa natura humana, anima rationali & corpore, communibus Petro & Paulo, abſtractis, ſanitate & longitudine, morbo & brevitate, oritur inter Petrum & Paulum, reſpectu naturæ humanæ, in qua tanquam in tertio conveniunt, convenientia, ſed rationis; quia exſurgit poſt triplicem intellectus actionem. 1. poſt apprehenſionem ſimplicem Petri & Pauli, tanquam ſingularium. 2. poſt eorundem comparationem, quoad illa, quæ ſunt ſingulis propria, & quæ utrique communia. 3. poſt naturæ communis utrique abſtractionem ſimplicem ac præciſionem, ab illis, quæ ſunt ſingulis propria: tali modo, per haſce tres intellectus humani operationes, fiunt omnia entia rationis & univerſalia.]

[3. Hinc liquet Deum non facere aut formare entia rationis, quia in Deum non cadunt tot & tam multiplices intellectiones, quippe qui omnia intelligit uno, ſimplici, indiviſibili, interno atque æterno actu, intellectus ſui.]

Quæſt. XIV. *Quid generica?*

Quâ plures ſpecies, ſive infimæ, ſive ſubalternæ, earumque individua, conveniunt ſub eodem genere, vel proximo, vel remoto: ut, *homo & equus*, *Bucephalus & Alexander*, ſub animali: *homo & equus*, *planta & lapis*, ſub corpore.

1. *Individua*, hic intelliguntur, diverſæ ſpeciei, ut apparet in exemplis ſubjectis in textu.

[2. Hic iterum eſt convenientia rationis, quia per triplicem, jam ſtatim explicatam intellectus operationem exoritur, & extrema ſunt actu plura, & non per rationem, ſed à parte rei, ſeu realiter inter ſe diſtincta: homo enim eſt alia ſubſtantia, & aliud animal, quam equus.]

Quæſt. XV. *Quotuplex eſt convenientia accidentalis?*

Duplex: interna (quæ iterum in paritatem & ſimilitudinem dividitur) & externa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Intelliguntur hic accidentia: tum, quæ opponuntur ſubſtantiæ, quæ dicuntur, & ſunt prædicamentalia, quo modo in accidentibus conveniunt *Paritas* & *Similitudo*: tum, quæ opponuntur eſſentiæ, quæ dicuntur & ſunt accidentia prædicabilia, quo modo conveniunt accidentibus, quæ conveniunt convenientia externa.

2. Omnis convenientia accidentalis, tum interna, tum externa, eſt convenientia rationis, quia extrema, quæ conveniunt, ſunt reverâ & actu plura.

3. Convenientia accidentalis interna eſt, quando tertium illud, in quo duo conveniunt, eſt adjunctum utriuſque internum, uti eſt quantitas & qualitas.

Quæſt. XVI. *Quid eſt paritas?*

Paritas, eſt convenientia in quantitate. Paria dicuntur, quæ æque magna ſunt.

1. *Paritas*, eſt proprie convenientia in quantitate diſcreta, & *Æqualitas*, in quantitate continua: ſic duo domini, & duo ſervi, ſunt pares, & conveniunt numero binario; duo homines ejuſdem ſtaturæ ſunt æquales, & conveniunt magnitudine.

Quæſt. XVII. *Quid ſimilitudo?*

Similitudo, eſt convenientia in qualitate aut in paſſione. Similia dicuntur, quæ eadem qualitate affecta jam ſunt, aut etiamnum afficiuntur.

1. Sic ovum ovo ſimile eſt, quia colore conveniunt.
2. Paſſio hic opponitur actioni, non vero eſt tertia ſpecies qualitatis.

Quæſt. XVIII. *Quid eſt convenientia externa?*

Convenientia externa, eſt convenientia in cauſis, effectis, ſubjectis, aut adjunctis, externis; hoc eſt, quæ non pertinent ad eſſentiam. Sic duo fratres germani conveniunt causâ efficiente; pluvia & grando, materiâ remotâ; artifices ejuſdem profeſſionis, effectis; virtutes & vitia, ſubjecto; ægritudo & amor, ſigno, nempe pallore.

5. Adjectivum illud, *externis*, non tantum debet intelligi de adjunctis, cui voci apponitur, ſed & de cauſis, &c. quæ antecedunt: *duo fratres*, *efficiente*, quia eoſdem habent parentes: *pluvia & grando*, *materiâ*, quia ambæ conſtant ex vaporibus humidis: *effectis*, ut *duo fabri*, qui eandem extruunt domum: *ſubjecto*, ſcil. *animo* aut *voluntate*: *pallore*, quia & *æger pallet*, & qui *amat*.

CAPUT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

CAPUT XXI.

Quæſt. I. *Quid eſt diverſitas?*

DIverſitas eſt, quâ res à ſe invicem diſtinguuntur.

1. Sicut Deus, res una, cum aliis voluit convenire in multis, ita idem ab aliis voluit diſtingui in multis, & ipſas res diſtingui inter ſe: hæc rerum à ſeſe invicem *diſtinctio*, dicitur *diverſitas*.

Quæſt. II. *Quotuplex eſt diverſitas?*

Duplex, alia eſſentialis, alia accidentalis.

[1. Diverſitas eſſentialis eſt, qua res diſtinguuntur eſſentiâ totâ, aut parte eſſentiæ: accidentalis, qua diſtinguuntur accidentibus. Diverſitas eſſentialis dicitur, quando illud tertium, quo extrema duo inter ſe diſtinguuntur, eſt, vel eſſentia, vel pars eſſentiæ: Accidentalis, quando eſt accidens. Prioris exemplum eſt, animal & color, item homo & brutum; illa differunt totâ eſſentiâ, hæc parte eſſentiæ. Poſterioris exemplum eſt, Petrus doctus, & Paulus indoctus, qui differunt accidentibus, doctrinâ & ignorantiâ.]

[2. Quæ differunt eſſentiâ, vel ſic differunt, ut nulla ſui parte eſſentiali conveniant, uti animal & color, vel ut aliquâ parte eſſentiali conveniant, aliâ diſtinguantur, uti homo & brutum, vel tota eſſentia conveniant, & tamen differant eſſentia, quatenus hæc eſſentia unius, non eſt eſſentia alterius, uti differunt Petrus & Paulus.]

[3. Diſtingui ſolet in Philoſophia Ariſtotelica inter hæc duo, *differre eſſentialiter*, & *differre eſſentiâ*, eſſentialiter differunt, quæ partem eſſentiæ habent communem, & partem eſſentiæ diverſam, ut aliqua pars eſſentiæ ſit in uno, quæ non eſt in alio: ſic differunt duæ ſpecies, homo & brutum: nam corpus habent commune, quod eſt una pars eſſentiæ, ſcilicet materia utriuſque, ſed formam, alteram eſſentiæ partem, habent diverſam, homo animam rationalem, brutum irrationalem: differunt eſſentiâ, quæ nullam partem habent eſſentiæ diverſam, nec materiam, nec formam: ut duo individua, Petrus & Paulus, ambo enim habent corpus, & animam rationalem, in quo igitur differunt? Reſp. quod eſſentia Petri, non ſit eſſentia Pauli, quia nec corpus, nec anima Petri, ſunt aut corpus, aut anima, Pauli.]

Quæſt. III. *Quomodo dividitur diverſitas eſſentialis?*

In ſubordinatam, & coordinatam.

1. Diverſitas ſubordinata dicitur, quando illa, quæ diſtinguuntur, in ordine prædicamentali collocantur ſub ſe invicem; & coordinata, quando illa, quæ diſtinguuntur, ponuntur juxta ſe invicem, in ſcala categorica, itaque, hæc diviſio intelligitur ratione extremo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tremorum, quæ, cum ſub ſe invicem ſunt poſita, dicuntur differre diverſitate ſubordinata; quando juxta ſe invicem, coordinatâ.

2. Diverſitas ſubordinata eſt, diverſitas rationis, qua extrema, quæ differunt, ratione differunt; diverſitas coordinata eſt, diverſitas realis, quia ejus extrema diſtinguuntur diſtinctione reali.

[3. Antequam ſpecies diverſitatis eſſentialis explicentur, tenenda eſt uſitatiſſima diviſio diſtinctionis, in diſtinctionem rei & rationis: diſtinctio rei dicitur, quâ duo à ſe invicem ſunt diverſa, & differunt à parte ſui, etiamſi ab intellectu non intelligantur: diſtinctio rationis eſt, quando unum ens concipitur diſtinctis ac diſſimilibus conceptibus, ut unus ejuſdem rei conceptus ſit diſtinctus ab altero, & diſſimilis alteri; ſic ut à parte ſui non ſint duæ res diſtinctæ: ſed ut una eademque res, bis apprehenſa à ratione, ſic per eam diſtinguatur: In priori diſtinctione, extrema ſunt actu plura: in poſteriori, ſunt quaſi plura: Prioris exemplum, eſt, Petrus & Paulus, qui, nullo intellectu eos apprehendente, ſunt diverſi homines, diverſaque entia, & differunt à ſe invicem diverſitate reali ſive rei: Poſterioris exemplum eſt, Petrus & homo, quæ duo extrema diſtinguuntur, non diſtinctione rei, quaſi ſint diverſæ res, diverſæ ſubſtantiæ: nam eadem ſubſtantia eſt, Petrus & homo; ſed diſtinguuntur ratione, quatenus idem Petrus bis concipitur, ſemel, ut homo, in quantum conſtat natura humana, anima rationali & corpore, quod ipſi cum Paulo aliiſque hominibus eſt commune; ſemel, ut eſt Petrus, quatenus naturam habet ſibi propriam, qua anima rationalis & corpus Petri, ſunt ejus, & non Pauli: conceptus autem, quo Petrus concipitur ut Petrus, non tantum diſtinctus eſt, ſed & diſſimilis conceptui, quo idem concipitur ut homo; quemadmodum & diſſimilis conceptus eſt, cum idem Petrus concipitur ut animal, ut vivens, ut mixtum, ut corpus, ut ſubſtantia, quæ tamen omnia diſtinguuntur à Petro, non rei, ſed rationis diſtinctione.]

[4. Quæſtiones ſunt in Philoſophiâ, atque in diſciplinis etiam ſuperioribus quam plurimæ, inſtitutæ ſub hiſce terminis: an hæc aut illa diſtinguantur re, ſive realiter, an ratione, verbi cauſa, an eſſentia & exiſtentia, an anima & potentiæ, an motus & terminus ad quem, an ſubjectum & relatum, an actio & paſſio, an materia & quantitas, an modus & res modificata, an eſſentia Dei & attributa ejus, &c. diſtinguantur re, an ratione; quare accurate tenendum eſt hic utriuſque diſtinctionis diſcrimen: diſtinctio rei aut realis, & quæ ei opponitur rationis, neutra ſic dicitur ratione extremorum, quaſi illa, ſcilicet prior, tantum ſit inter entia realia, hæc, ſcilicet poſterior, tantum ſit inter entia rationis, qui communis eſt in Philoſophia error: ſed dicitur diſtinctio rei aut realis, quæ invenitur inter duo extrema, nemine cogitante: id eſt, ut à nullo concipiantur aut intelligantur: ſive ſit inter duo entia realia, ut inter Petrum & Paulum: ſive inter alterum ens reale, alterum non ens reale, ut inter viſum & cæcitatem, ſive, inter duo non entia realia, aut inter duas negationes, aut privationes, ut inter cæcitatem & ſurditatem: contra diſtinctio rationis dicitur, quæ invenitur inter extrema; ſed non niſi in quantum à ratione intelliguntur ac concipiuntur, ut extra intellectionem ac conceptum rationis

noſtræ

noſtræ, illa extrema intellectionis ac conceptus noſtri in re non ſint diſtincta: ſive extrema ſint entia rationis, ut genus & ſpecies, ſive alterum extremorum ſit ens reale, alterum ens rationis, ut animal & genus, ſive ambo ſint entia realia, ut Petrus & homo, homo & animal: nam hoc accuratiſſime hic tenendum eſt, aliud eſſe ens rationis, aliud diſtingui ratione, quæ non temere ſunt confundenda: eſſentia Dei & attributa ejus, materia & quantitas, Anima rationalis & potentiæ ejus, diſtinguuntur ratione: ſed nullum iſtorum eſt ens rationis, & ſic in multis aliis: de diſtinctione rationis hoc inſuper obſervandum eſt, quod ejus objectum extra intellectum ſit res una, quæ tamen ut duplex, & ut res duæ apprehenditur, duobus, diverſis non tantum, ſed diſſimilibus, & inadæquatis conceptibus: dicuntur conceptus diſſimiles unius ejuſdemque rei, quando conceptus unus aliquid repræſentat, de re intellecta, intellectui, quod eidem, de re eadem conceptus alter, non repræſentat: uterque vocatur conceptus inadæquatus; quia neuter totam rei apprehenſæ ſeu conceptæ naturam repræſentat; ſic eadem res ſunt Petrus & homo, Petrus & animal, eadem enim ſubſtantia eſt & Petrus, & homo, & animal, extra intellectum: at ſi intellectui meo repræſentetur Petrus ut Petrus, ſi idem repræſentetur meæ rationi, ut homo, ſi ut animal, non tantum ſunt diverſi conceptus ejuſdem Petri, ſed & ſunt diſſimiles, quia Petrus, conceptus ut Petrus, plus repræſentat rationi intelligenti, quam idem Petrus conceptus ut homo, & ut homo, quam idem conceptus, ut animal, ſuntque omnes iſti conceptus, ſaltem quando concipitur ut homo, & ut animal, inadæquati, quia iſti duo ſaltem poſteriores conceptus, totam Petri naturam non repræſentant, unde dicitur intercedere inter Petrum & hominem, item inter Petrum & animal, diſtinctio rationis, & cum additamento ratiocinatæ.]

[5. Duplex eſt rerum eſſe, unum, quod in ſe habent, etiamſi nec intelligantur, nec proferantur, & hoc vocant, eſſe reale, alterum, quod habent, non niſi intelligantur, & hoc vocant eſſe intelligibile: huic fundamento innititur hæc diviſio diſtinctionis, in rei, & rationis: nam diſtinctio rei dicitur, qua res diſtinguuntur in ſe, ſecundum ſuum eſſe reale, quod habent, nemine cogitante, extra omnem mentem intelligentem, quomodo diſtinguuntur Petrus & Paulus: diſtinctio rationis rebus competit, in quantum intelliguntur, ſeu concipiuntur, ſecundum eſſe ſuum intelligibile: ita diſtinguuntur in Petro, homo & animal, quatenus Petrum intelligendo, ut hominem, aliud concipio, quam eundem intelligendo, ut animal: nam concipiendo eum ut hominem, intelligo eundem eſſe rationalem, quod non intelligo, concipiendo eundem ut animal, & tamen homo & animal in Petro non faciunt diſtincta entia realia, ideoque nec realiter diſtinguuntur, ſed ratione tantum.]

Quæſt. IV. *Quid eſt diverſitas ſubordinata?*

Quâ ſuperiora differunt & inferiora à ſe invicem: putà, genus ac ſpecies, & ſpecies atque indivi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

vidua ſibi ſubjecta, à ſe mutuo, & viciſſim. Sic differunt animal atque homo aut beſtia; homo atque Socrates aut Plato.

1. Diverſitas ſubordinata eſt diverſitas eſſentialis, quia ſuperiora & inferiora parte ſaltem eſſentiæ differunt: ita aliquid eſt in eſſentia hominis aut bruti, puta τὸ rationale aut irrationale, quod non eſt in eſſentia animalis; hæc enim abſolvitur eo, quod ſit ſubſtantia, corporea, mixta, vivens, ſentiens: ac hominis eſſentia, τὸ rationale, includit.

2. Illud dicitur eſſe in eſſentia rei, quod ponitur in ejus definitione: ſed in definitione animalis non ponitur rationale, ut quidem in definitione hominis: ergo & rationale non ponitur in eſſentia animalis, ut quidem in eſſentia hominis; ideoque animal & homo, parte eſſentiæ differunt.

Quæſt. V. *Quotuplex eſt diverſitas coordinata?*

Triplex, numerica, ſpecifica, & generica.

Diverſitas coordinata eſt, qua differunt res ejuſdem ordinis, id eſt, in eodem gradu prædicamentali, ut Petrus & Paulus, homo & brutum, animal & planta.

Quæſt. VI. *Quid eſt diverſitas numerica?*

Quâ diſtinguuntur individua ejuſdem ſpeciei, infimæ: ut, *Socrates & Plato.*

Diverſitas numerica, eſt diverſitas eſſentialis, quia eſſentia Socratis non eſt eſſentia Platonis; neque enim corpus & anima Platonis, ſunt corpus & anima Socratis; ſic enim Plato foret Socrates; & quædam conditiones particulares ſunt in eſſentia Socratis, quæ non ſunt in eſſentia Platonis.

Quæſt. VII. *Quid ſpecifica?*

Quâ diſtinguuntur ſpecies infimæ ejuſdem geenris, & earum individua: ut, *homo & brutum, Alexander & Bucephalus.*

Diverſitas ſpecifica eſt eſſentialis, quia aliqua pars eſſentiæ eſt in homine, ſc. anima rationalis, quæ non eſt in bruto, & vice verſa, ſcilicet anima irrationalis in bruto, quæ non eſt in homine.

Quæſt. VIII. *Quid generica?*

Quâ diſtinguuntur genera, tum ſumma, tum ſubalterna, eorumque ſpecies & individua: ut, *ſubſtantia*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ria & quantitas, corpus & ſpiritus, animal & planta, homo & pirus, Socrates & hæc pirus.

Genera ſumma differunt tota eſſentia, ſubalterna, parte tantum eſſentiæ, quod patet exemplis ſubjectis: Subſtantia enim & quantitas, nec genus habent commune, nec differentiam: nam Ens genus non eſt: at corpus & ſpiritus genus habent commune, ſc. ſubſtantiam, non item differentiam, quia corpus, eſt ſubſtantia materialis, & ſpiritus, immaterialis.

[2. Quando ens dicitur hic non eſſe genus, intelligitur univocum ac proprie dictum, nam quod ſit genus analogum, atque improprie dictum, admitti poteſt, & communis eſt ſententia.]

Quæſt. XI. *Quotuplex eſt diverſitas accidentalis?*

Duplex, interna (quæ in imparitatem & diſſimilitudinem ſubdividitur) & externa.

1. Diverſitas accidentalis eſt, qua res diſtinguuntur accidentibus, ut Petrus & Paulus, quod alter doctus, alter ſit indoctus.

2. Accidens, hic, aut opponitur ſubſtantiæ, eſtque hic, vel quantitas, vel qualitas, quo ſenſu, diverſitas interna, dicitur diverſitas accidentalis; vel opponitur eſſentiæ, eſtque illud, quod eſſentiam alterius, nec producit, nec conſtituit.

Quæſt. X. *Quid eſt imparitas?*

Imparitas, eſt diverſitas in quantitate. Imparia ſunt, quorum alterum altero majus eſt, aut excellentius.

1. *Imparitas* eſt, diverſitas in quantitate diſcreta: *Inæqualitas*, in continua: ſic tres equi & quatuor homines ſunt impares numero, Petrus procerus & Paulus brevis, ſunt inæquales, magnitudine.

Quæſt. XI. *Quid eſt diſſimilitudo?*

Diſſimilitudo, eſt diverſitas in qualitate, aut paſſione, prout opponitur actioni. Et diſſimilia dicuntur, quæ diverſâ qualitate jam affecta ſunt, aut etiamnum afficiuntur.

1. Sic paries albus eſt diſſimilis nigro, & homo indoctus docto, ſapiens ſtulto, & aqua, quæ caleſit, aquæ, quæ frigeſit.

Quæſt. XII. *Quid eſt diverſitas externa?*

Diverſitas externa eſt, diverſitas in cauſis, effectis,

ctis, ſubjectis, aut adjunctis, externis: hoc eſt, qua non pertinent ad eſſentiam. Sic mures à ſole genit ex putredine, differunt cauſa efficiente & materia, ab iis muribus, qui ex ſemine generantur.

1. Vox illa, *Externis*, referri debet non tantum ad vocem, *adjunctis*, ſed ad voces etiam præcedentes, *cauſis*, *effectis*, &c.

2. *Faber lignarius* differt à ſutore & ſartore, effectis: *morb* corporis à morbis animi, ſubjectis: *viſus ab auditu*, cæteriſque ſenſibus, objectis, ſeu adjunctis externis.

Caput XXII.

Quæſt. I. *Quid eſt oppoſitio?*

Oppoſitio eſt pugna rerum.

1. *Oppoſitio* differt à diverſitate, quod multa ſint diverſa, quæ non pugnent, nec ſint oppoſita; qualia ſunt, quæ diverſa ſunt, ac diſtinguuntur, ratione: ut, Petrus & homo, homo & animal, & quæcunque differunt, diverſitate ſubordinata.

[2. Omnia oppoſita diſtinguuntur re, ideoque quæcunque diſtinguuntur diverſitate ſubordinata, ut Petrus & homo, homo & animal, &c. cum diſtinguantur tantum ratione, non ſunt oppoſita: at illa in quibus eſt diverſitas coordinata, ut, inter Petrum & Paulum, hominem & brutum, animal & plantam, ſubſtantiam & qualitatem, cum diſtinguantur re, omnia ſunt oppoſita: unde natum axioma: *quæcunque opponuntur, diſtinguuntur realiter*]

Quæſt. II. *Quænam res dicuntur pugnare?*

Quæ, neque de ſe invicem, neque de eodem tertio, ſecundum idem, ad idem, eodem modo, atque tempore, vere & proprie affirmari poſſunt.

1. De eodem tertio, *ſcil. ſingulari*: nam de eodem tertio univerſali, ut de homine, poſſunt oppoſita affirmari, ut, *doctum eſſe*, & *indoctum*, etiam ſecundum idem, nempe ſecundum animam, & ſub reliquis conditionibus oppoſitorum.

2. Secundum idem, *id eſt*, *ſecundum eandem partem*, *vel naturam*.

3. Ad idem, *id eſt*, *ejuſdem reſpectu*.

4. Eodem modo, *id eſt*, *eadem vocis ſignificatione*.

5. Si contingat, oppoſita de ſe invicem affirmari, vel de eodem tertio ſingulari, una ex hiſce conditionibus deſideratur.

6. *Oppoſita ſunt*, *primo*, quæ non poſſunt de ſe invicem affirmari: ſic homo & brutum ſunt oppoſita, quia non poteſt dici vere, *Homo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Homo eſt brutum, aut, Brutum eſt homo. *Secundò*, quæ non poſſunt vere dici ſeu affirmari de eodem tertio, ſubjecto, *ſingulari* ſcil. ſic non poteſt de eodem Petro dici, *Petrus eſt homo, Petrus eſt brutum.* *Tertio*, quæ licet dicantur vere de eodem tertio ſingulari, modo non affirmentur de eo, *ſecundum eandem partem vel naturam*: ſic album & nigrum ſunt oppoſita, quia licet de eodem tertio ſingulari, Æthiope, affirmentur, non tamen vere affirmari poſſunt ſecundum eandem Æthiopis partem: nam, *Petrus Æthiops*, (ſingulare tertium) eſt albus ſecundum dentes; *Petrus Æthiops*, niger eſt ſecundum manus, pedes, brachia, pectus, & cætera ejus membra nigra. *Quarto*, quæ, licet vere affirmentur de eodem tertio ſingulari, non tamen dicuntur de eodem, *ad idem*, ſeu *reſpectu ejuſdem*, ſic, licet, eſſe patrem & eſſe filium, dicantur de eodem Iſaaco, quia tamen non dicuntur de eo reſpectu ejuſdem, ſunt oppoſita: nam reſpectu Abrahami, dicitur filius, & ejuſdem reſpectu, Abrahami, non dicitur pater; contra reſpectu Jacobi dicitur pater, ſed reſpectu ejuſdem non dicitur filius. *Quinto*, quæ, licet, juxta omnes priores conditiones de eodem tertio affirmentur, non tamen affirmantur *eodem modo*, i. e. *eadem vocis ſignificatione*: ut, cum, eſſe leonem, dicitur de animali effero, & de ſigno Zodiaci, aut canis dicitur de ſidere cœleſti, animali marino, & terreſtri.

Quæſt. III. *Quot ſunt ſpecies oppoſitorum?*

Quinque: diſparata, contraria, relative oppoſita, privative oppoſita, & contradicentia.

[1. Nota, has oppoſitorum ſpecies, intelligendas eſſe de oppoſitione directa: qualis cadit tantum inter res, in prædicamentis diſpoſitas, & in quinque dividitur ſpecies: poteſt quoque eſſe oppoſitio quædam indirecta, & obliqua, quæ ad haſce ſpecies referri nequit: qualis eſt, inter ens reale, & nihil; inter ſubſtantiam & nihil; inter hominem, & nihil; inter privationem Phyſicam, & formam Phyſicam, &c.]

[2. nihil certius eſt, quam non poſſe omnia, quæ opponuntur, commode referri ad haſce quinque oppoſitionum ſpecies: nam hæc duo, Petrus & nihil opponuntur, quia non poſſunt de ſe invicem affirmari, neque enim licet dicere, Petrus eſt nihil, aut nihil eſt Petrus, nec de eodem tertio ſingulari, hoc aut illud eſt nihil, & eſt Petrus, & tamen Petrus & nihil non opponuntur diſparative, quia, in diſparatis unum pluribus opponitur, hic unum uni, nec relative, quia Petrus & nihil non ſe habent ut relatum & correlatum, nec contrarie, quia non ſunt duæ ſpecies ſub eodem genere plurimum diſtantes, nec privative, quia ſe non habent ut habitus & privatio, nec contradictorie, quia ſic opponitur Petrus & non Petrus: quomodo igitur Petrus & nihil opponuntur? Reſp. oblique & indirecte, aut addenda foret ſexta ſpecies oppoſitionis quinque ejus ſpeciebus ex Ariſtotele recenſeri ſolitis.]

Quæſt. IV. *Quid ſunt diſparata?*

Diſparata ſunt, quorum unum pluribus opponitur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tur, eodem modo: ut *homo & equus, album & rubrum*. Etenim homo non equo ſolum, ſed & leoni, lupo, &c. &, album non ſolum rubro, ſed & viridi, flavo, cæruleo, cæteriſque mediis coloribus, opponitur *eodem modo*, hoc eſt, eodem oppoſitionis genere ob eandem cauſam.

[1. Opponuntur diſparate, primò, individua plura ejuſdem ſpeciei, ut Petrus, Paulus, Joannes, &c, & plures ſpecies ejuſdem generis, quam duæ, ut animal aquatile, volatile, terreſtre: ſecundo, una ſpecies pluribus individuis alterius ſpeciei, ut homo, leoni, equo, tauro, & cæteris individuis brutorum: tertio, quæ ſub diverſis generibus collocantur, ut homo, ſub animali, opponitur diſparatè, quercui, ceraſo, pyro, &c. quarto, genera ſumma inter ſe, ut ſubſtantia, quantitati, qualitati, &c.]

2. *Album* & *nigrum* non ſunt diſparata, licet album non tantum nigro, ſed & rubro, & viridi, cæteriſque coloribus mediis opponatur, quia, non eodem modo, illi, & his opponitur, nam opponitur nigro ſic, ut nihil albi ſit in nigro: opponitur cæteris coloribus, ut aliquid albi in iis ſit: itaque non eſt eadem cauſa oppoſitionis, utrobique.

Quæſt. V. *Cur dicis eodem modo?*

Quia ſervus opponitur & domino & libero: non tamen dominus & ſervus diſparata ſunt: quia ſervus opponitur domino, relative & ſubſtantive, libero, contrarie & adjective.

Quæſt. VI. *Quid ſunt contraria?*

Contraria, ſunt duo, abſoluta, quæ, ſub eodem genere plurimum diſtant: ut, *albor & nigror, calor & frigus, virtus & vitium, par & impar*.

1. Per vocem, *Duo* (ſc. entia, realia, ac poſitiva) contraria diſtinguuntur à diſparatis; per vocem, *abſoluta*, à relative oppoſitis; per voces, *ſub eodem genere*, à privative oppoſitis, & contradicentibus, quæ non habent commune genus; intelligitur vero, vel genus proximum, vel remotum: per verba, *plurimum diſtant*, non tam intelligitur diſtantia loci, qua unum v. c. eſt loco ſuperiori, alterum inferiori, quam quidem diſtantia eſſentiæ, qua eſſentia unius contrarii diſcrepat ab eſſentia alterius, non quidem ex toto, ſed ex parte, quatenus aliquid eſt in eſſentiâ unius, quod non eſt in eſſentia alterius: ſic eſſentia caloris diſtat ab eſſentia frigoris, licet quoad locum in eadem aqua tepida conjungantur.

[2. Di-

[2. Diſtantia eſſentiæ dicitur, qua res ab aliis diſcrepant per eſſentias, naturas, ac definitiones diverſas, quamvis eodem contineantur loco, nec eo diſcrepent: ſic corpus & anima Petri in Petro ſuperſtite, eſſentiâ diſtant, non loco; in eodem mortuo, & eſſentiâ, & loco diſtant: ſic in lacte albedo & dulcedo eſſentiâ diſtant; non loco, & contra fieri poteſt, ut quæ loco diſtant, non diſtent eſſentiâ: veluti dulcedo lactis, & dulcedo mellis, quæ non opponuntur, contrarie, quia loco tantum diſtant, non item eſſentiâ.]

[3. Alboris & nigroris commune genus, eſt color: caloris & frigoris commune genus, eſt qualitas prima tactilis: virtutis & vitii commune genus, eſt habitus moralis: paris & imparis commune genus, eſt numerus. At contradictoria & privative oppoſita, nullum habent commune genus, ſub quo ſunt: ſic, ens & non ens, viſus & cæcitas, nullum habent commune genus, Quodnam enim illud erit?]

[4. Cum habitus moralis dicitur eſſe commune genus virtutis & vitii, ſumitur utrumque in concreto: nam ſi vitium ſumatur in abſtracto, pro ipſa vitioſitate, genus ejus eſt non habitus, ſed privatio: omne enim vitium, eſt abſentia rectitudinis quæ ineſſe debet vel habitui, vel actioni.]

Quæſt. VII. *Qnomodo dividuntur contraria?*

In mediata & immediata.

Quæſt. VIII. *Quæ vocas mediata?*

Quæ admittunt medium participationis: ut, *calor & frigus, albor & nigror.*

1. Medium participationis vocatur, quod particeps eſt utriuſque extremi, quomodo tepor eſt medium caloris & frigoris, quia aliquid habet caloris, & aliquid frigoris: ſic, rubor habet coloris albi aliquid, & nigri aliquid; ideoque eſt medium participationis inter utrumque.

[2. Diſtinctio inter medium negationis, & participationis, peculiarem uſum habet in doctrina Ethica, de virtute morali, quæ eſt poſita in medio, inter duo vitia, non participationis, ſed negationis, neque enim liberalis eſt partim prodigus, partim avarus, ſed nec prodigus, nec avarus.]

[3. Medium negationis vocatur, de quo utrumque extremum negatur, ut, Angelus, eſt medium negationis inter calidum & frigidum, album & nigrum, rectum & obliquum, quia hæc omnia de Angelo negantur.]

[4. Medium negationis reperitur, in omni ſpecie oppoſitorum, exceptis contradicentibus: in contrariis, non omnibus, ſed quibuſdam, inſuper reperitur medium participationis: at hoc in nulla alia ſpecie oppoſitorum reperiri poteſt.]

[5. Sunt qui exiſtimant, etiam inter privative oppoſita, dari medium participationis, & pro exemplo proferunt luſcum, qui ſit medium participationis inter cæcum & videntem: ſed meo judicio errant, qui enim luſcus eſt, is tamen videt, licet non videat eo modo, quo alius.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IX. *Quæ immediata?*

Quæ non admittunt medium participationis: ut, *par & impar, rectum & obliquum.*

1. Nullus numerus eſt, qui partim ſit par, partim impar: nulla linea, quæ partim ſit recta, partim obliqua.

Quæſt. X. *Quid ſunt relative oppoſita?*

Quæ, id ipſum, quod ſunt, oppoſitorum eſſe dicuntur, vel alio quovis modo, ad illa referuntur: ut, *pater & filius, dominus & ſervus.*

1. Pater & filius, dominus & ſervus, ſunt oppoſita, quatenus tribuuntur eidem, reſpectu ejuſdem (ſic enim pugnant) ſed ſi tribuantus diverſis, tantum abeſt, ut pugnent, ut potius ſeſe mutuo conſtituant: ſic enim pater eſt, qui habet filium, & contra: ſic, eſſe dominum & eſſe ſervum, ſi tribuantur eidem Petro, reſpectu ejuſdem Pauli, pugnant: at, ſi eſſe dominum tribuatur Petro, eſſe ſervum Paulo, ſe mutuo conſtituunt: priori modo ſpectantur hic relata; poſteriori, in prædicamentis.

2. Relata hic conſiderantur, quatenus ſuis opponuntur terminis; in prædicamentis vero, quatenus ad ſuos terminos referuntur ſive correlata.

[3. Relata ſpectari poſſunt ut argumenta, vel conſentanea vel diſſentanea: ut conſentanea ſe mutuo ponunt, ut relata & correlata, & prædicantur de diverſis extremis, ut aliud ens ſit relatum, aliud correlatum; ut diſſentanea ſe mutuo tollunt, cum prædicantur de eodem tertio ſingulari, ad idem, id eſt, reſpectu ejuſdem: hoc poſteriori ſenſu hic ſumuntur.]

Quæſt. XI. *Quid ſunt privative oppoſita?*

Privative oppoſita ſunt, habitus & illius privatio.

1. Privative oppoſita verſantur circa idem, non numero, ſed genere aut ſpecie, ſubjectum: ſic, quia animali competit viſus, illi quoque competit cæcitas.

2. Cum ſubjectum dicatur idem, vel generica identitate, vel ſpecifica, vel numerica: hic intelligitur ſubjectum idem, vel genere, vel ſpecie, non numero; nam fieri nequit, ut idem numero homo, puta Petrus, ſimul, & videat, & ſit cæcus: ſed licet mihi dicere, de homine, aut ſpecie, vel de animali, aut genere; homo vel animal, & videt, & cæcum eſt: quia non ſtatim, quod verum eſt, de genere uno, aut ſpecie eadem, id quoque verum eſt, de uno, atque eodem individuo.

Quæſt. XII. *Quid intelligitur hoc loco nomine habitus?*

Quodlibet accidens, quod à ſubjecto ſuo ſeparari poteſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

poteſt, puta, vel potentia naturalis, ſecunda ſc. non prima, vel habitus in qualitate primæ ſpeciei, vel paſſibilis qualitas, vel operatio ſeu actio, vel habitus in decimâ categoria.

Habitus tria ſignificat.

1. *primam qualitatis ſpeciem.*

2. *Categoriam decimam.*

3. Ut hic, *quodlibet accidens à ſubjecto ſuo ſeparabile, ſc. reipſa & naturaliter.*

Sub tertia ſignificatione comprehenditur habitus primæ & ſecundæ ſignificationis.

[Hinc manifeſtum eſt, non dari privationem quantitatis, quia quantitas à materia ſeparari nequit: & cum habitus hic ſignificet accidens ſeparabile, manifeſtum quoque eſt, nullam dari privationem ſubſtantiæ, quia nulla ſubſtantia eſt accidens, omnis autem habitus privationi oppoſitus eſt accidens: ſi objicias mortem eſſe privationem & quidem ſubſtantiæ, eſt enim interitus viventis, quod vivens eſt ſubſtantia: reſpondeo mortem non eſſe privationem ſubſtantiæ, ſed operationis vitalis ac ſubſtantialis, ex cujus abſentia ac negatione, interitus ſubſtantiæ viventis ſequitur.]

Quæſt. XIII. *Quid eſt privatio?*

Privatio eſt, abſentia habitus in ſubjecto, quod per naturam ſuam, & per tempus ac locum à naturâ definitum, aptum eſt, habitum recipere.

1. Privatio in genere, eſt abſentia formæ, ſc. accidentalis, vel ſubſtantialis; quæ, ſi ineſſe tantum poteſt, dicitur privatio Phyſica: ſi vero ineſſe debet, dicitur privatio Logica: quamvis privatio Logica, proprie ſit abſentia formæ accidentalis, quia habitus, quo ſubjectum privat, eſt accidens: intelligitur hic vero privatio, quæ habitum ſequitur; ideoque tenebræ, quæ lucem nondum conditam præceſſerunt, in ſuperficie abyſſi, non poſſunt dici privatio lucis: præterea debet ſubjectum, quod habitu privatur, eſſe tale, ut ejus natura habitum recipere valeat: ideoque lapis non eſt ſubjectum idoneum cæcitatis, quia non eſt lapidis hæc natura, ut videat: præterea, debet eſſe, tempus certum, à natura conſtitutum, quo ſubjectum habitum recipere debet; ideoque ante nonum diem catulus non poteſt dici cæcus, quia nonum demum diem natura conſtituit in catulis ad videndum, denique, debet eſſe & locus certus, quem natura definivit, ut in eo loco habitus privationi ſuccedere queat; ideoque urinatores, ſub aqua, cum non audiunt, non poſſunt dici ſurdi, aut privati auditu, quia natura aquam non deſtinavit, pro medio aut loco idoneo audiendi.

[2. Forma accidentalis dicitur accidens, quod per omnes materiæ partes ſe inſinuat, ut lux, color, &c. ſubſtantialis dicitur, ſubſtantia, quæ omnes materiæ partes informat, penetrat, pervadit, ut anima reſpectu corporis.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XIV. *Da exempla eorum, quæ opponuntur privative.*

Viſus & cæcitas, ſcientia & ignorantia, lux & tenebræ, motus & quies, nudum & veſtitum eſſe, &c.

1. *Viſus* & *cæcitas*, ſunt exemplum potentiæ naturalis, tanquam habitus, & oppoſitæ privationis. Scientia & ignorantia, ſc. puræ negationis, non pravæ diſpoſitionis, ſunt exemplum habitus in prima ſpecie qualitatis & privationis. Tertium exemplum eſt, patibilis qualitatis: Quartum, operationis: Quintum, habitus in decima categoria; & oppoſitarum privationum in ſingulis.

[2. Quies, vel antecedit motum, vel eum ſequitur, tanquam terminus ejus ad quem: quies, quæ motum antecedit in corpore, quod motum aliquando fuit, & moveri ſolet, eſt privatio motus, qui ineſſe debet per naturam corporis mobilis: ſed quies, quæ antecedit motum in corpore, quod ſolet quieſcere, & contra naturam movetur, non eſt privatio Logica: quia non eſt abſentia habitus, qui ineſſe debet, neque enim corpus quieſcere ſolitum, ex natura ſua moveri debet; ſed eſt privatio Phyſica motus, qui ineſſe poteſt: quies, quæ motum ſequitur in corporibus, quæ contra naturam moventur, non eſt privatio: ſed tantum in corporibus, quæ moveri ſolent, privatio eſt, & quidem Logica.]

Quæſt. XV. *Quid ſunt contradicentia?*

Contradicentia ſunt, ens & non ens: ut, *homo, non homo*: *album, non album*: *videre, non videre*.

[1. Contradictio eſt omnium oppoſitionum maxima, quia negat ubique, & ſemper; eſt inſuper menſura reliquarum oppoſitionum, in iiſque includitur; nam quod cæcitas opponatur viſui, privative, ideo eſt, quia cæcitas eſt non-viſus, quod albor nigrori, contrarie, ideo eſt, quia albor eſt non nigror, quod pater filio relate, ideo eſt, quia pater eſt non filius, reſpectu ſcilicet ejuſdem, quod homo tauro, leoni, diſparate, ideo eſt, quia homo eſt non taurus.]

[2. *Contradictio* effertur in terminis, vel tranſcendentibus, ut Ens, & non ens, vel prædicamentalibus, ut homo, non homo.]

[3. Termini tranſcendentes ſunt, qui tranſcendunt & tranſiliunt, omnes, categoriarum omnium, limites ac fines, aut, qui in nullo certo vel uno prædicamento inveniuntur, ſed in omnibus; ut, ens, unum, verum, bonum; termini prædicamentales ſunt, qui in certo, & uno reperiuntur prædicamento, ut, homo, longitudo, albor.]

4. Contradictio eſt, vel explicita, vel implicita: Prior, cum inter terminos contradictionis interponitur particula, *Non*, ut, homo, non homo, albor, non albor. Poſterior, cum in altero terminorum, ac præſertim prædicato, implicatur & occulte involvitur negatio alterius ſeu prioris termini, puta ſubjecti, ut, cum dico, homo irrationalis, idem eſt, ac ſi dixero,

homo

homo non homo; ſi enim non ſit rationalis, non eſt homo: aut, ſacrificium incruentum, quod idem eſt ac ſacrificium non ſacrificium, cum nullum ſacrificium fiat ſine ſanguine miſſo; ſacrificium, in quo non funditur ſanguis, nec ſacrificium eſt: atque hoc vocant Philoſophi, *implicare contradictionem*, vel *contradictionem in adjecto*, vel *oppoſitum in appoſito*: nam irrationale, adjectum, aut appoſitum, homini, aut incruentum, ſacrificio, utrumque tollit; cum nullus homo ſit irrationalis, nullum ſacrificium incruentum.

[4. Non exigui judicii eſt, bene attendiſſe ad contradictionem implicatam: quæ ſæpe verbis non patet: & tamen in iis latet, & dignoſcendum eſt accurate, an prædicatum ſit tale, quod eſſentiam ſubjecti tollat: ſi ſit tale ſignificatum prædicati, dicitur implicari contradictio: & Scholaſtici ſolent ſimpliciter dicere de tali enunciatione, *implicat*, ſubintelligendo, contradictionem.

CAPUT. XXIII.

Quæſt. I. *Quid eſt ordo?*

ORdo eſt, ſecundum quem, aliquid altero prius aut poſterius, vel etiam ſimul cum illo, dicitur.

In omni ordine, eſt aliquid primum, aliquid medium, aliquid poſtremum.

Quæſt. II. *Quot modis dicitur prius & poſterius?*

Quinque modis, tempore, natura, diſpoſitione, dignitate, & cognitione.

Quæſt. III. *Quid eſt prius tempore?*

Quod altero vetuſtius & antiquius dicitur. Sic Pythagoras dicitur prior, Socrate; & bellum Trojanum, bello Punico.

1. *Prius tempore* dicitur, vel abſolute, quod tota ſua duratione prius eſt, ſic Adam prior tempore eſt Abrahamo, quia ille eſſe deſiit, antequam hic cœperit eſſe; vel ſecundum quid, quod parte durationis prius eſt, ut Plato Ariſtotele eſt prior, quia ille quidem prius eſſe cœpit, ſed tamen eſſe non deſiit, antequam hic eſſet.

Quæſt. IV. *Quid prius natura?*

Quod prius eſt, aut exiſtendi conſecutione, aut cauſalitate.

Quæſt. V. *Quid vocas prius exiſtendi conſecutione?*

A quo non reciprocatur exiſtendi conſecutio. Sic animal, prius eſt homine, & numerus binarius, ternario: poſito enim homine, ponitur animal; at poſito animali, non neceſſe eſt poni hominem: ſimiliter poſito ternario numero, binarius quoque ponitur; at poſito binario, non neceſſe eſt poni ternarium.

1. Dicitur reciprocari exiſtendi conſecutio, quando duorum terminorum unus alterum infert, & vice verſa, idque in legitima conſequentia, ratione exiſtentiæ, utriuſque; qualis reciprocatio locum habet, inter cauſam emanativam & effectum, ſubjectum & proprium, relatum & correlatum: nam, licet mihi inferre, & quidem recte: exiſtit ſol, ergo & lux: exiſtit ignis, ergo & calor: exiſtit aliquis pater, ergo aliquis exiſtit filius: & vice verſâ.]

[2. Reciprocari proprie dicitur ſerra, quæ à fabris lignariis findendo lignum, ſurſum ac deorſum trahitur, ut modo pars ſerræ, infra, modo ſupra lignum appareat, & ſic locum ſuum mutet; hinc tranſlata vox eſt ad Philoſophiam, ſignificatque tranſmutationem, & tranſpoſitionem ſubjecti in locum prædicati, & vice verſa, in enunciatione: ut omne animal ſentit, & omne ſentiens eſt animal, quæ vulgo dicitur converſio: ſignificat quoque unius enunciationis ex alia illationem mutuam; ut, exiſtit ſol, ergo & lux, exiſtit lux, ergo & ſol: quando non licet ſic inferre mutuo, dicitur ab uno termino ad alium non reciprocari exiſtendi conſecutio, à quo autem termino ad alterum talem illationem facere non licet, ille eſt prior altero, quoad exiſtendi conſecutionem: ſic quamvis licet dicere, exiſtit homo, ergo & animal, quia omnis homo eſt animal, non tamen licet dicere, exiſtit animal, ergo & homo, quia non omne animal eſt homo, ideo animal prius eſt homine, quoad exiſtendi conſecutionem.]

3. *Prius exiſtendi conſecutione*, eſt, quod ponitur, alio poſito, &, quo poſito, aliud non ponitur: Sic, ponitur animal, poſito homine, ſed non ponitur homo, poſito animali. Ideoque, quamvis liceat dicere, *Eſt homo, Ergo eſt animal*; non valet tamen reciprocatio conſequentiæ, *Exiſtit animal, Ergo exiſtit homo*: Quia poteſt exiſtere aliud, quam homo, ſcilicet brutum. [Hoc modo, prius eſt omne genus ſua ſpecie, & omnis ſpecies ſuo individuo, & omne univerſale ſingulari.]

[4. Cauſa hujus rei eſt, quod ſemper omnis generis natura in natura ſpeciei, & hæc in natura individui, ita intime includatur, ut nunquam poni poſſit individuum, quin ponatur ſpecies, nunquam ſpecies, quin ponatur genus: at contra genus poni poteſt, ut non ponatur ſpecies, ſcilicet hæc aut illa: nam, ut poſito genere, nulla ponatur ſpecies, impoſſibile eſt, ita quoque poni poteſt ſpecies, ut non ponatur individuum, ſcilicet hoc vel illud: ſed ut poſita ſpecie, nullum omnino individuum ponatur, fieri

nequit;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

equit: v. c. exſtitit animal, ge-us, ante hominem conditum, on exiſtente illa animalis ſpecie, uæ dicitur homo. Sic ſolo exiſtente Adamo, exſtitit ſpecies homo, non exiſtenre Eva, hoc & tali individuo, aut alio quolibet, nondum creato.]

Quæſt. VI. *Quid vocas prius cauſalitate?*

Quod reciprocatur ſecundum exiſtendi conſe-utionem, & alterum quomodocunque cauſa eſt, ur alterum exiſtat. Sic ſol eſt prior ſuâ luce, non empore, ſed natura ſive cauſalitate.

[1. Illa reciprocantur ſecun-lum exiſtendi conſecutionem, quæ eſſe mutuo inferunt, & ex ſe invi-em inferuntur: ſic dico, *Eſt ſol, Ergo eſt lux, Eſt lux, Ergo eſt ſol.* ol tamen prior eſt natura, luce, quia eſt cauſa lucis.]

[2. Cavendum eſt ſerio, ne illa, quæ ſunt ſimul tempore, putentur eſſe ſimul natura: nam multa eo-lem tempore, imo & momento, exiſtunt, quorum tamen alterum ltero prius eſt natura, & quidem auſalitate: ſic materia prior eſt quantitate, natura, & tamen ſimul empore cum ea: ſic ſimul tempore unt ignis & calor ſuus, qui in ſe ſt: ſol & lux: omne ſubjectum & roprium: & tamen, ignis calore, ol luce, & ſubjectum proprio, unt priora natura ac cauſalitate; quia ſunt cauſæ emanativæ reliquo-rum, tanquam effectuum: huc re-ferri debet prioritas ordinis in Deo, quando Pater, dicitur prima perſona, Filius, ſecunda, Spiri-tus S. tertia, & in tranſcendenti-bus, quando dicitur ens prius unitate, veritate, bonitate: non tamen, Pater eſt cauſa Filii, nec uterque cauſa Spiritus S. nec ens, cauſa unitatis, veritatis, bonitatis: ſed cum aliquis ſit tamen utrobi-que ordo, ad nullam ſpeciem ordi-nis, vel prioritatis, commodius re-ferri poſſunt, quam ad hanc. Hinc ortum quoque duxit hæc loquendi formula inter diſputandum Philo-ſophis uſitata, qua illa, quæ ſunt ſimul tempore, ſe dicunt diſtingue-re ſecundum momenta aut inſtan-tia naturæ ac ſigna rationis, quate-nus ratio humana ex illis, quorum neutrum altero prius eſt tempore, unum tamen prius & in momento priori, concipit, quam alterum, ita dicunt, priorem eſſe eſſentiam Dei, potentia, ſapientia, &c. ens, uni-tate, veritate, &c. quia ratio ho-minis, prius eſſentiam Dei, quam ejus potentiam, & ens prius, quam unitatem, concipit.]

[3. Cum ratio hominis illa, quæ ſunt, ſimul tempore, vel ab æter-no, concipit diſtinctis non tan-tum conceptibus, ſed temporibus, dicuntur illa Philoſophis diſtin-gui, juxta, vel ſecundum diverſa ſigna, momenta, aut inſtantia ra-tionis, quæ alii vocant naturæ, quia, licet v. c. ſimul ſint tempore, ſol & lux, natura tamen utriuſ-que exigit, ſolis, ut cauſæ & prin-cipii, lucis, ut cauſati & principia-ti, ut prius concipiatur ſol, quam lux: ſic, quamvis omnia Dei attri-buta ſimul ſint ab æterno in Deo, natura tamen Dei exigit, ut prius concipiamus attributum ſimplici-tatis, aut perfectionis, quam immu-tabilitatis, quia hoc per illa demon-ſtratur, & diſtincti hi rationis hu-manæ conceptus, formati diſtin-cto tempore, de rebus, quæ vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tempore, vel ab æterno ſunt ſimul, nobis pepererunt illa, vel naturæ, vel rationis inſtantia, momenta, ac ſigna, Philoſophis dicta.]

| 4. Deus, item ens tranſcendentaliter ſumptum, vel ſpectantur ſpecialiter in ſe & attributis ſuis, prout non ſubjiciuntur menti noſtræ cognoſcenti: ſic nulla prioritas in utraque locum habet, ne quidem naturæ aut cauſalitatis, quia Deus non eſt cauſa ſuorum a tributorum, nec ens ſuorum; v ſpectantur ut à ratione noſtra cc gnoſcuntur, quæ quia finita eſt eget diverſis inſtantibus ac mc mentis ad cognoſcendum, & hin cum Deus cognoſcitur, aut ens & attributa utriuſque, dicitur iſt cognitio fieri ſecundum diverſ momenta naturæ, aut inſtantia ra tionis.

Quæ VII. *Quid eſt prius diſpoſititione?*

Quod minus abeſt ab initio. Sic exordium priu eſt cæteris partibus, in oratione.

Illud minus abeſt ab initio, quod eſt propius initio.

Quæſt. VIII. *Quid prius dignitate?*

Quod præſtantius eſt. Sic Magiſtratus prior eſt ſubditis: dominus ſervis: pater liberis.

Quæſt. IX. *Quid prius cognitione?*

Quod notius eſt.

Quæſt. X. *Quot modis dicitur aliquid altero notius?*

Duobus: vel quoad naturam, vel quoad nos.

1. *Notius quoad naturam*, eſt notius cognitione diſtincta, & intellectuali: notius vero quoad nos, eſt notius cognitione confuſa, & ſenſuali. Quia à teneris aſſueſcimus ſenſuum uti miniſterio in cognoſcendo, & prius utimur ſenſibus quam ratione; ideo, quod ſenſibus eſt vicinius, dicitur prius cognitione quoad nos; quod vero prius intelligitur ratione, quam ſenſu, dicitur notius, quoad naturam, quia intellectus in intelligendo ſequitur, non ordinem ſenſuum, ſed naturæ, & illum, quem Deus, author naturæ, poſuit in rebus. Quod autem notius eſt natura, ignotius eſt quoad nos, & contra. Cognitio ſenſualis, confuſa eſt, quia ſenſus tantum cognoſcunt accidentia, eſſentias rerum non penetrant: ut, viſus tantum cognoſcit colorem & lucem, vel lapidis, vel hominis, &c. neutrius eſſentiam percipit; ſed intellectus dicitur diſtincte cognoſcere res, quia ipſas rerum eſſentias ſuo lumine pervadit: nam intelligit & materiam & formam, tum lapidis, tum hominis, quibus utriuſque eſſentia abſolvitur.

[2. Duo ſunt principia, res quaſlibet cognoſcendi, ſenſus & intellectus: ſed modus cognoſcendi alter ab altero differt: quæ enim ſenſibus cognoſcuntur, ea cognoſcuntur confuſe, quia nullius ſubſtantiæ, nec corporeæ, nec incorporeæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

porex, eſſentiam, ſenſus percipit: nam objectum ſenſuum, eſt, vel commune, vel proprium: utrumque, accidens; nullum vero accidens nos in ſubſtantiæ cognitionem deducere valet, quæ à ſolo intellectu cognoſcitur diſtincte: hic enim cognoſcit 1. ſubſtantias incorporeas, item univerſalia; quæ neutra in ſenſus incurrunt. 2. cognoſcit quoque ſubſtantias corporeas, nontantum quoad accidentia, ſed & quoad eſſentiam: atque hinc liquet, quam ſit imperfecta cognitio hominis, ſi ultra ſenſus non abeat, quemadmodum non abit vulgus hominum, etiam literatorum; pauci enim judicia, quæ de rebus per ſenſus ab infantia cognitis, tulere, ad examen rationis vocat: ſed plerique res eſſe tales judicant, quales dictavit ſenſus, quod conjunctum eſt cum maximo errandi periculo: ſic enim quis judicaverit, ſolem eſſe bipedalem: remum ſub aqua eſſe fractum: turrim eminis viſam, eſſe rotundam: quia viſus ſic dictat. Cum itaque maximus errandi magiſter ſit ſenſus, ſæpiſſimeque nobis imponat, aut, quia organum ſentiendi non eſt bene affectum, aut, quia medium non eſt bene diſpoſitum, aut, quia objectum non eſt debite approximatum, atque inſuper ſubſtantiæ nullius eſſentiam, ſed tantum accidentia ejus, cognoſcat: quis non videt, optime facere, veritatis ſtudioſum, & naturas rerum cognoſcendi avidum, ſi nihil pro vero ac certo accipiat, quod ante rationis uſum, ſolo ſenſuum adminiculo, cognovit, prius quam illud ſua ratione expenderit, atque examinaverit intellectu; & quis non videt cognoſcendi certitudinem quærendam eſſe ab intellectu, non à ſenſu? ſic ut, quicunque deſideret certam ſibi claram ac diſtinctam rerum comparare notitiam, debeat neceſſario incipere ab intellectu, & non à ſenſu, quia ſeuſus multa non cognoſcit, & quæ cognoſcit, cognoſcit confuſe, obſcure, & incerto: at intellectus non quidem omnia, ſed quædam ſaltem, ut prima principia, cognoſcit firmiter, certo, clare, & diſtincte, & longe plura alia ad quæ ſenſus non pertingit.]

Quæſt. XI. *Quænam dicuntur notiora ſecundum naturam?*

Quæ natura priora ſunt: ut univerſalia ſingularibus, partes toto, cauſæ effectis, &c.

2 Sic genus eſt notius ſua ſpecie, & ſpecies individuo, ſcil. naturâ: Contrà, individuum eſt notius ſpecie, & ſpecies genere, quoad nos: ſic totum nobis notius eſt partibus, & effecta cauſis: quam multa enim effecta cognoſcimus, quorum cauſas ignoramus? at partes natura notiores ſunt toto, & cauſæ effectis.

[2. Cum partes dicuntur notiores naturâ toto, cauſæ effectis, intelligitur natura generans, non intendens; nam ſecundum ordinem naturæ intendentis, totum notius eſt partibus, & effecta cauſis, quia natura intendens, prius totum quam partes, effecta quam cauſas cognoſcit, natura generans contrà.]

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XII. *Quæ quoad nos?*

Quæ naturâ poſteriora, ſenſibuſque noſtris viciniora, ſunt: ut, ſingularia univerſalibus, totum ſuis partibus, effectum cauſis.

Quæſt. XIII. *Quot modis dicitur ſimul?*

Totidem ferè modis, quot prius & poſterius dicitur; ſed duo modi cæteris uſitatiores ſunt, ſimul tempore, & ſimul naturâ.

Quæſt. XIV. *Quænam dicuntur ſimul tempore?*

Quæ eodem tempore exiſtunt: ut *æquales*, & σύγχρονοι, hoc eſt, *contemporanei*, ut Ariſtoteles & Alexander.

Simul tempore dicitur duobus modis, vel, cum duo eodem tempore cœperunt, eodemque deſierunt: vel, cum alterum altero prius quidem, vel cœpit, vel deſiit, attamen ſimul aliquamdiu exſtiterunt.

Quæſt. XV. *Quæ ſimul naturâ?*

Simul naturâ, dicuntur primò, quæ reciprocantur quidem ſecundum exiſtendi conſecutionem, ſed ita, ut alterum non ſit cauſa, cur alterum exiſtat: ut relatum & correlatum, puta, *Pater & Filius*: deinde quæ in ejuſdem generis diviſione ſibi invicem opponuntur æqualiter: ut, *homo & beſtia*.

1. *Pater & Filius*, ſunt ſimul natura, quatenus ſunt relatum, & correlatum, non vero quatenus ſunt homines: nam homo, qui eſt pater, eſt prior, & cauſa ejus, qui eſt filius: ſed non eſt prius pater, quam alter eſt filius: neque, *Eſſe patrem*, in uno (puta Philippo) magis eſt cauſa, cur *Eſſe Filium*, ſit in Alexandro; quam *Eſſe filium*, in Alexandro, eſt cauſa, cur *Eſſe Patrem*, ſit in Philippo.

2. *Homo & beſtia*, dicuntur ſimul natura, reſpectu nimirum animalis, quia animal de illis ſimul, id eſt, æqualiter prædicatur, nec de uno prius, quam de altero: continentur enim æqualiter ſub animali, & ſub eo ſimul comprehenduntur, ſecundum quid, ſc. ſecundum genus, τὸ animal: utcunque, reſpectu ſui invicem, brutum fuerit prius homine: *pater & filius dicuntur ſimul ſimpliciter.*

[3. Species dicuntur eſſe natura ſimul, reſpectu generis, quando genus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

enus uni non magis tribuitur, uam alteri, nec una ſpecies alteri ebet, quod naturam ac nomen eneris participet: quemadmodum omo non debet bruto, nec brum homini, quod utrumque ſit nimal: at cum ens dividitur, in ubſtantiam & accidens, Deum & reaturam; iſtæ ſpecies, reſpectu entis, tanquam generis, non ſunt imul natura; quia nomen & naura entis, magis & prius convenit Deo, quam creaturis, ſubſtantiæ, quam accidenti: & creatura debet Deo, accidens, ſubſtantiæ, quod nomen & naturam entis participent. Vel ſic, Species alicujus generis, vel ita ſe habent, ut neutra ab altera dependeat, quemadmodum homo & brutum: & tum genus dicitur æqualiter prædicari de illis: vel ita ſe habent, ut una dependeat ab altera, quemadmodum ſubſtantia & accidens: & tum genus dicitur prædicari inæqualiter, nam, quod ens prædicetur de accidente, hoc accidens debet ſubſtantiæ, quia hæc illius eſt cauſa.]

[4. Genus quod de ſpeciebus prædicatur æqualiter, vocatur univocum vel ſynonymum Ariſtoteli, quod inæqualiter, æquivocum ſive homonymum, Scholaſticis analogum analogia attributionis, quaſi inepta, neque enim hic ulla eſt analogia, proportio, aut ſimilitudo, inter Deum & creaturam, ſubſtantiam & accidens, quando iis utrumque inæqualiter attribuitur, ut ens & genus.]

CAPUT XXIV.

Quæſt. I. *Atque hactenus egimus de thematum ſimplicium Categoriis, & affectionibus, quæ ex rerum in categoriis diſpoſitarum collatione oriunter: quid porro ſequitur?*

INterpretatio thematum ſimplicium, & *affectiones*, quas intellectus noſter vocabulis affingit, ex modo conceptus ſuos interpretandi.

1. Logica dirigit & ſermonem internum & externum: hactenus ea ſumus perſecuti, quæ faciunt ad cognitiones noſtras dirigendas; ſequuntur nunc, quæ faciunt ad dirigendam orationem noſtram: ut ſic diſcamus nontantum res quaſlibet, bene intelligere; ſed & intellectas, aliis bene explicare atq; interpretari.

2. Per ſermonem externum ab omnibus intelligitur oratio, quæ lingua profertur, auribuſque percipitur; per ſermonem internum nonnulli intelligunt ipſas animi noſtri cogitationes, alii potius vocabula ipſa, ſub quibus res cogitantur, concipiuntur, intelliguntur, quæ duo hic ſunt diſtinguenda: nam cogitationes de re aliqua in diverſis hominibus, poſſunt eſſe eædem, ut vocabula ſub quibus cogitantur ſint diverſa, verbi cauſa, Gallus, Belga, Hiſpanus, omnes concipiant, hominem eſſe animal rationale, conceptus, de re eadem, erunt eidem, ſed vocabula, ſub quibus concipiuntur, in ſingulis ſunt diverſa; utrumque non incommode hic intelligi poteſt per ſermonem internum.

3. *Affectiones*, intellige, orationis ſeu vocis. *vid. cap.* 3. præced.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. II. *Quid eſt interpretatio?*

Interpretatio eſt vox articulata, animi conceptus ex inſtituto ſignificans.

1. *Vox*, eſt ſonus ſignificativus, ſignificatque, vel animi affectus, ut fletus, riſus, & vocatur vox inarticulata, quia ſyllabis, & literis, tanquam articulis, non conſtat; vel ſignificat animi conceptus, ſeu cogitationes, & vocatur *articulata*, quia literis & ſyllabis tanquam articulis conſtat, ut, *homo*, *animal*.

2. Cum interpretatio dicitur, *vox*, intelligitur vel una, vel plures: eſtque ſynecdoche numeri ſing. pro plur. uti quoque ſic Syllogiſmus dicitur oratio, id eſt, orationum complexus.

3. Quæritur hic, an voces ſignificent non potius res ſignificatas, quam conceptus mentis humanæ? Reſpondeo: voces, quia primum inventæ ſunt ad cogitationes hominum aliis explicandas, primum & proxime ſignificant conceptus animi; ſed quia conceptus nulli, aut cogitationes, inſtituuntur, niſi de rebus, fit, ut voces ſecundario ac remotè ſignificent res conceptas ac cogitatas.

4. Non agitur hic de voce, prout litteris conſtat ac ſyllabis: quod eſt Grammaticæ: nec de ea, prout eſt vel propria vel figurata, quod eſt Rhetoricæ; ſed prout eſt index animi, & ſignificat aliquid à mente intellectum ac perceptum, & aliis explicandum, quod eſt Logicæ.

5. *Ex inſtituto*, ſignificat vox quælibet: quia, pro variorum hominum ac nationum arbitrio, voces vim ſignificandi acceperunt.

6. Inſtituti & arbitrii humani, quo acceperunt vim ſignificandi voces, interdum ratio quædam dari poteſt, interdum non poteſt. Nullum eſt dubium, quin certâ ratione vocibus in lingua Ebræa, ſignificationes fuerint impoſitæ, quæ tamen vel peritiſſimos ejus in plerìſque latent; in reliquis linguis pauciſſimæ rationes vocum in ſignificando aſſignari poſſunt, quia ex confuſione Babylonicâ ſunt ortæ.

Quæſt. III. *Quotuplex eſt interpretatio?*

Duplex: dictio, quæ eſt interpretatio ſimplex: & oratio, quæ eſt interpretatio compoſita.

Quæſt. IV. *Quid eſt dictio, ſive interpretatio ſimplex?*

Cujus nulla pars ſignificat ſeparatim, ſc. in eadem linguâ: ut, *homo*, *piſcis*, *lapis*.

1. *Nulla pars*, i. e. ſyllaba.

2 *Significat ſeparatim*, ſcil. quatenus eſt pars iſtius dictionis: ita quamvis partes hujus vocis, *valebis*, ſcil. *vale*, & *bis*, aliquid ſignificent ſeparatim, non tamen id faciunt, quatenus ſunt partes iſtius vocis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. V. *Quid eſt oratio, ſive interpretatio compoſita?*

Cujus partes ſignificant aliquid ſeparatim: ut, *omo eſt animal: piſcis non reſpirat.*

1. *Partes*, i. e. dictiones; nam hæ ſunt partes orationis.

Quæſt. VI. *Quomodo dividitur dictio?*

In nomen & verbum.

1. Cum Logicis nomen & ver-um dicuntur dictiones aut par-es orationis, intelligunt nomen aſus nominativi, & verbum modi ndicativi tantum, quia illud tan-um intelligunt nomen, quod po-eſt habere rationem ſubjecti, & erbum, quod poteſt habere ra-ionem prædicati; ſed nomina ca-us obliqui non poſſunt habere rationem ſubjecti, nec verba aliorum modorum quam indicativi, poſſunt habere rationem prædicati, quia hæc & hujuſmodi verba ac nomina nunquam ſenſum efficiunt perfectum, ſed imperfectum tantum: at Logici, illa nomina & verba tantum habent pro partibus orationis, quæ faciunt ſenſum perfectum.

Quæſt. VII. *Quid eſt nomen?*

Nomen eſt dictio, quæ ſine tempore ſignificat; & :onjuncta verbo ſubſtantivo *eſt*, effert verum aut fal-um: ut, *homo*, *animal*.

1. *Aliud* eſt, tempus non ſigni-icare, & aliud, ſine tempore ſigni-icare: multa nomina ſignificant empus, ut *annus*, *menſis*: multa non ſignificant tempus, ut, *homo*, *nimal*: omnia tamen ſignificant ine tempore, quia nunquam ſignificant rem in aliqua differentia temporis, vel præſentis, vel præteriti, vel futuri.

2. Nomen hîc intelligitur Logicis, ſubſtantivum tantum, non adjectivum, & nominativi caſus, non aliorum caſuum.

Quæſt. VIII. *Quid eſt verbum?*

Verbum eſt dictio, quæ tempus adſignificat, & ſemper ſignum eſt eorum, quæ de altero dicuntur: ut, *Diſputat*, *currit*.

1. Quando voces hæ, *diſputat*, *currit*, ponuntur ut exempla verbi, quod eſt dictio ſeu interpretatio ſimplex, ſumuntur indefinite, non ſubintellecto nominativo, ſed tantum conſignificato tempore præſenti: Belgice melius exponitur *men diſputeert nu, men loopt nu*: nam ſi intelligatur nominativus, hic aut ille, ſunt exempla inter-

interpretationis compoſitæ, & thematis complexi.

2. *Adſignificare tempus eſt, præter rem ſignificatam denotare temporis differentiam, ſub qua res ſignificata eſſe, fuiſſe, vel fore, dicitur.* E. G. *Diſputatio*, eſt nomen, *diſputat*, verbum. Diſcrimen eſt, quod prius vocabulum ſignificet actionem ſine tempore, poſterius cum tempore.

3. *Signum eſt eorum, &c.*] *i. e. verbum eſt ſignum prædicati, ejus, quod prædicatur:* nam nomen eſt ſemper ſubjectum. & verbum eſt prædicatum.

4. Præter nomen & verbum, nullas partes orationis habent Logici: nam pronomen & participium referunt ad nomen: reliquæ partes orationis, ſic Grammaticis dictæ, illis non ſunt tales, ſed tantum additamenta orationis, &, ut vulgo loquuntur, *συνκατηγορήματα*: talia quoque ſunt adjectiva.

5. Dictiones Logicis dividuntur, in categorematicas, & ſyncategorematicas: Categorematicæ dicuntur, nomen ſubſtantivum nominativi caſus, & verbum indicativi modi, quia illa tantum de ſe invicem *κατηγορεῖσθαι* ſeu prædicari poſſunt. Syncategorematicæ dictiones ſunt, omnia nomina aliorum caſuum, & verba aliorum modorum, item aliæ omnes orationis partes, item adjectiva, atque inter ea ſpeciatim ſic vocantur, *omnis, nullus, aliquis, quidam*, & id genus particulæ, quæ enunciationis quantitatem denotant, de quibus cap. 28.

Quæſt. IX. *Quomodo dividitur nomen, & verbum?*

Utrumque dividitur, in finitum, & in infinitum.

Quæſt. X. *Quid eſt nomen aut verbum finitum?*

Quod habet ſignificationem definitam: ut *homo, currit*, i. e. *currere*.

Quæſt. XI. *Quid infinitum?*

Cujus ſignificationem, negandi nota, *non*, indefinitam facit: ut, *non-homo*, *non-currit*.

1. Nomen aut verbum finitum eſt, quod rem aliquam certam & certò ſignificat, i. e. habet certam ſignificandi amplitudinem, aut latitudinem, intra quam conſiſtit: ut, *homo:* infinitum eſt, quod non ſignificat rem aliquam certam aut certo, quod non conſiſtit intra certam aliquam ſignificandi latitudinem, aut amplitudinem: ut, *non-homo:* hoc enim, omnia ſignificat, præter hominem, cui apponitur particula, *Non.*

2. Ex hac nominis, ac verbi, tum finiti, tum infiniti, definitione, ortum ducit contradictio, quæ eſt, quando idem nomen aut verbum, nunc habet ſignificationem definitam, nunc indefinitam: ut, homo, non homo, currit, non currit.

3. Infinitum nomen & verbum ſemper cognoſcitur per præpoſitam particulam *Non*, ut, *Homo*, ſignificat rem aliquam certam, nimirum, animal rationale, non bru-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

brutum, non ſcamnum, non lapidem, &c.

4. *Currit*, ſignificat aliquid certo, nimirum, non ſtare, non ſedere, non ambulare, non jacere, ſed talem formam motus, quem *curſum* vocamus.

5. *Non homo*, non ſignificat rem certam: nam ſcamnum, lapis, planta, & quidquid, præter hominem, rerum eſt, eſt non-homo.

6. *Non currit*, non ſignificat aliquid certo: nam ſignificat jacere, ſtare, ambulare, & omnem, præter τὸ currere, motum & actionem.

CAPUT XXV.

Quæſt. I. *Quænam ſunt ſpectanda in dictionibus?*

PRimo etymologia & conjugatio; deinde homonymia & ſynonymia.

1. Synonymia, hic non ſumitur, ut à Grammaticis, pro æquipollentia vocum, quo ſenſu illis dicuntur *enſis* & *gladius* vocabula ſynonyma, ſed alio ſenſu, de quo cap. ſeq.

Quæſt. II. *Quid eſt Etymologia?*

Etymologia eſt, ratio vocis in ſignificando, ex origine declarata: veluti, cum mutuum dicitur, quaſi *de meo tuum*.

1. Dupliciter vocis ſignificatio *ex origine* declaratur, vel ut vox compoſita reſolvatur in ſimplices, vel ut vox derivativa reſolvatur in primitivam: exempla utriuſque paſſim ſunt obvia.

2. Etymologia Logica diſtinguitur ab Etymologia Grammatica, quia Logica habet rationem ſignificationis, Grammatica non item: ducuntur vero etymologiæ Logicæ ab omnibus affectionibus Logicis, & notionibus ſecundis; Ex. Gr. à cauſa efficiente, ut *ſcriptura* à *ſcribo*, à materia, ut *homo* ab *humo*; ab effecto, ut *conſul* à *conſulendo*, ab objecto, ut *logica* à λόγῳ, &c.

3. Quæri poteſt, ac ſolet, num etymologiæ quoque Logicæ ducantur ab oppoſitis; ita quidem vulgo ſentiunt, ut bellum, quaſi minime bellum, Parcæ, quia minime parcant vitæ mortalium, lucus, quia minime luceat, ob arborum denſitatem: alii tamen negant, & ſignificandi originem aliunde deducunt, & in exemplis allatis, bellum volunt dici quaſi duellum, uti antiquis bonum dictum fuit quaſi duonum, Parcæ, quod maxime parcant vitæ humanæ, dum non ſtatim ejus ſtamina reſecant, lucus, quia maxime luceat, per ignem, quo in ſylvis denſiſſimis ſacra comburebantur: ſed neſcio an in omnibus etymologiis, quæ ab oppoſitis duci ſolent, ex alia origine vocum, in ſignificando peti poſſit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quid ſunt conjugata?*

Conjugata ſunt, quæ vocis cognatione, & ſignificationis affinitate, juncta, terminationis diverſitate, differunt: ut, *juſtitia, juſtus, juſtè: ſapientia, ſapiens, ſapienter, ſapere.*

1. Conjugatio hic non ſignificat flexionem verbi per modos & tempora, ſed locum habet in nominibus etiam & adverbiis, quæ à ſe invicem derivantur, ut in exemplis authoris patet.

2. *In conjugatis tria ſunt obſervanda; vocum cognatio, affinitas ſignificationis, & terminationis diverſitas.*

Quæſt. IV. *Quot partibus conſtat conjugatio?*

Tribus; voce primitivâ, paronymâ ſive denominatâ, & caſu.

Quæſt. V. *Quid eſt vox primitiva?*

Vox primitiva eſt, vox abſtracta, quæ ab alia voce non eſt denominata, ut *juſtitia.*

1. *Vox abſtracta dicitur*, quæ ſignificationem habet ſimpliciſſimam, ut juſtitia, quæ Logice à nulla alia voce derivatur; nam non juſtitia à juſtus, ut Grammatici volunt, ſed juſtus à juſtitia derivatur, quia juſtus habet ſignificationem concretam, ſive complexam: ſignificat enim virtutem iſtam, & hominem in quo eſt; Grammatici rationem habent ſyllabarum, & derivant *juſtitiam* à *juſtus*, quia *juſtitia* quadriſyllabum eſt, & *juſtus* diſſyllabum: at Logica ſyllabarum rationem non habet. Abſtractæ vocis ſignificatio eſt ſimplicior, quia *plerumque* ſignificat nudum accidens, non ſignificato ſubjecto, ut *juſtitia.*

[2. Vox abſtracta dicitur ab abſtractione ſimplici ſeu præciſionis: quæ quid ſit, vid. capite 14. quæſt. 7. comm. 2. quia ſignificat aliquid, quod quidem eſt in alio, non tamen connotato, ſed præciſo eo, in quo eſt: ut *Juſtitia*, ſignificat virtutem nudam, non connotato homine, in quo eſt, & *humanitas* ſignificat naturam humanam, non connotato Petro aut Paulo, in quo eſt. Vel ſic. Vox abſtracta dicitur ab abſtrahendo, quia ſignificat aliquid quod cum aliis rebus conjunctum eſt, ſive iis inſit, ſive adſit; ut tamen non ſignificet illas ipſas res: ſic, *Juſtitia*, ſignificat aliquid, quod ineſt juſto, non tamen ſignificando ipſum hominem, in quo eſt.

Quæſt. VI. *Quid paronyma, ſive denominata, ſive derivativa?*

Vox paronyma, eſt vox concreta, quæ à voce pri-

primitiva ſic derivata eſt, ut ab ea terminatione ſola differat, ut *juſtus*.

1. Vox *concreta*, dicitur à concernendo quia ſignificat aliquid, quod concernit aliud in ſignificando, ideoque illud conſignificat, ſeu connotat: ut *Juſtus*, ſignificat juſtitiam, ſed quæ concernit & connotat hominem in quo eſt.

2. *Vox concreta eſt*, quæ habet ſignificationem compoſitam, ut *juſtus*.

3. *Concreta vox, vel ſignificat ſubſtantiam & accidens, ut juſtus; ſignificat enim hominem & juſtitiam:* vel ſignificat ſubjectum & relationem, ut pater, ſignificat enim & hominem & paternitatem; vel ſignificat naturam ſubſtantialem, & ſubſtantiam, quæ eam habet, ut homo, ſignificat humanitatem, & eum qui eam poſſidet. Voces paronymæ ſive concretæ, ſunt omnes voces adjectivæ, ut, *doctus, albus, &c.* omnes item ſubſtantivæ, quæ ſignificant relata, ut, *pater, dominus:* omnis enim relatio eſt abſtractum relati, ut, *paternitas, dominium.* An etiam alia ſubſtantiva vocabula, & quæ ſint voces paronymæ, uſu addiſcendum eſt, & ex definitione vocis paronymæ dijudicandum.

4. Vox concreta dicitur, vel à concernendo, quod ſignificatio ejus adhuc aliam rem concernat ac connotet; vel à concreſcendo, quod ejus ſignificatio, ex duabus ſignificationibus, concreverit ac coaluerit: ut *Juſtus*, ſignificat juſtitiam, ſed quæ eſt in homine aliquo, ideoque ſubjectum ſuum, in quo eſt, concernit ac connotat, ejuſque ſignificatio conflata eſt & concrevit ex ſignificatione *hominis*, tanquam ſubjecti, & *Juſtitiæ*, tanquam virtutis: ſic & *Homo* eſt vox concreta, quia ſignificat *naturam humanam*, & ſimul *Petrum* aut *Paulum*, in quo eſt; itaque ſignificat humanitatem, ſed quæ concernit ac connotat ſubjectum, de quo dicitur.

[5. Duobus modis dicitur vox abſtracta, vel à connotatione ſubjecti, vel à connotatione inferiorum. Prioris generis voces abſtractæ ſignificant accidens, non connotato ſubjecto, in quo eſt; ut *Juſtitia*. Poſterioris generis voces, ſignificant naturam ſubſtantialem, non connotatis inferioribus, de quibus dicitur: ut *humanitas*. Totidem modis dicitur vox concreta; vel quæ connotat ſubjectum, ut *Juſtus*; vel quæ connotat inferiora, ut *homo*.]

[6. Quia *humanitas* non eſt accidens, non eſt in ſubjecto, ideoque non poteſt abſtrahi à connotatione ſubjecti; neque vox concreta, *homo*, poteſt connotare ſubjectum: verum, quia *humanitas* eſt in Petro, Paulo, Johanne, aliiſque individuis, homine inferioribus, dicitur abſtrahi à connotatione inferiorum, & vox concreta, *homo*, dicitur connotare inferiora, Petrum, Paulum, Johannem, de quibus dicitur: at *Juſtitia*, quia eſt accidens, abſtrahitur à connotatione ſubjecti, & concretum, *Juſtus*, ſubjectum connotat.]

Concreta ſunt.

1. Omnia adjectiva vocabula.
2. Omnia ſubſtantiva, quæ ſignificant relatum aut correlatum.

Abſtracta ſunt.

1. Nomina ſubſtantiva, in IA, ut *Juſtitia*; in IO, ut *precatio*; in AS, ut *veracitas*; in DO, ut *fortitudo*, & in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

& in alias terminationes deſinentia, quæ regulis certis comprehendi nequeunt.

2. Omnia nomina ſubſtantiva ſignificantia virtutes & vitia; item relationes, ut paternitas.

Quæſt. VII. *Quid caſus?*

Caſus, hoc loco, eſt adverbium à nomine aut verbo ſuæ conjugationis deductum: alias, caſus, eſt quælibet vocis inflexio.

1. *Caſus* apud Logicos non uno modo ſumitur: interdum ſignificat omnes caſus præter nominativum, interdum omnes modos extra indicativum: hic neutrum notat; ſed adverbium aliunde derivatum.

2. *Qualibet vocis inflexio*; ſeu per caſus, genitivum, dativum, &c. ut in nomine; ſeu per modos, imperativum, ſubjunctivum, &c. ut in verbo fit.

Quæſt. VIII. *Adde exemplum.*

Juſtitia, ſapientia, ſunt voces abſtractæ, ſive primitivæ: *Juſtus, ſapiens, ſapere*, voces concretæ, ſive paronymæ: *Iuſte, ſapienter*, caſus.

CAPUT XXVI.

Quæſt. I. *Quid eſt vox ſynonyma ſive univoca?*

QUæ res duas aut plures ſignificat, quibus ratio eſſentiæ, ſive definito, communi nomini accommodata, i. e. *communi voce ſignificata*, eſt eadem.

1. In *voce Synonyma* duo ſunt, Vox communis, pluribus rebus ſignificandis accommodata, eadem. Definitio, pluribus rebus ſignificandis accommodata, eadem: ut, *animal* reſpectu *hominis & beſtiæ*: nam & *homini* nomen *animalis*, & *beſtiæ* idem competit: & utrique convenit communis definitio *animalis*, quod ſit, *ſubſtantia, corporea, vivens, ſentiens.*

2. Definitio dicitur ratio eſſentiæ, quia cum quis interrogatur, quænam eſt eſſentia hujus, vel illius rei: is recte reſpondet, per definitionem: ut, ſi quis rogetur, quænam eſt eſſentia hominis? apte reſpondebit, & rationem reddet per definitionem, dicendo, quod ſit *animal rationale.*

3. Cum definitio dicitur ratio eſſentiæ, id intelligendum eſt de definitione non nominis, ſed rei, eâque perfectâ, non imperfectâ: hæc enim eſt oratio, explicans eſſentiam rei, attributis eſſentialibus, genere, & differentia, proximis, perfectè: vide cap. 2. lib. 2.

4. Vox

4. Vox unaquæque ſignificat *res*, in numero plurali, quando ſignificat thema univerſale; ſed ſignificat *rem*, cum ſignificat thema ſingulare: ideoque omnis vox Synonyma eſt univerſalis in ſignificando, ſed non vice verſa, ut liquet comment. ultimo, quæſt. ſequenti.

[5. Dicitur aliquid univerſale multis modis. 1. in eſſendo, ſic natura ſive eſſentia hominis, eſt univerſalis, quia pluribus competit individuis, Petro, Paulo, &c. 2. in cauſando, quo ſenſu cauſa dicitur univerſalis, quæ producit effectus plures ſpecie, ut ſol, & cœlum, producunt & viventia, & non viventia. 3. in repræſentando, hoc modo, conceptus, ſeu ſpecies intelligibilis hominis, in intellectu, eſt quid univerſale, quia repræſentat naturam univerſalem, & pluribus communem. 4. in ſignificando, & ſic dicitur vox quæ plura ſignificat, & hoc modo hic vox ſynonyma, dicitur univerſalis.]

Quæſt. II. *Quid vox homonyma, ſive æquivoca?*

Quæ res ſignificat, quibus ratio eſſentiæ, ſive definitio, communi nomini accommodata, eſt diverſa.

In *voce homonyma* duo ſunt.

1. Vox communis, pluribus rebus ſignificandis accommodata, eadem.

2. Definitio, ſecundum vocem iſtam communem pluribus rebus accommodata, diverſa; ut cum *Cancer* ſumitur, pro morbo, animali, & ſidere: nulla hic definitio, communis illis tribus, dari poteſt, cum tamen omnia iſta tria communi nomine *cancri* veniant.

3. Conveniunt vox ſynonyma & homonyma in eo, quod utrobique una vox ſignificet res plures: differunt in eo, quod ſub voce una ſynonyma, detur quoque una definitio, communis pluribus rebus ſignificatis: at in voce homonyma, non item: ſed ibi totuplex datur definitio, quotuplex eſt unius vocis homonymæ ſignificatio: ita alia eſt definitio *cancri*, prout hæc vox ſignificat *morbum*; alia, prout *animal*; alia, prout *ſidus*: ſed non eſt alia definitio *animalis*, prout ſignificat *hominem*, nec alia, prout notat *brutum*, ſed una eademque *animalis* definitio convenit utrique.

Quæſt. III. *Da exemplum.*

Vox: *animal*, cum animali vivo ſimul & picto tribuitur, eſt homonyma; quia non eſt una communis eſſentia aut definitio vivi & picti animalis: at cum homini & beſtiæ tribuitur eſt ſynonyma: quia una eademque eſſentia eſt, & definitio animalis, quæ homini & beſtiæ, cum ipſo communi nomine *animalis*, communis eſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Voces homonymæ ſive æquivocæ Latinis dicuntur *ambigua*. De voce paronyma actum eſt quæſt. 6. cap. 25.

Quæſt. IV. *Quotuplex eſt vox homonyma?*

Duplex, alia à caſu, alia à conſilio.

Quæſt. V. *Quænam voces dicuntur homonymæ à caſu?*

Quæ diverſis rebus ſignificandis ſine cauſa ſunt impoſitæ: veluti, cum *jus* dicitur, tum quod ſorberi poteſt, tum quod injuriæ opponitur.

Homonyma à caſu ſunt, cum nulla poteſt dari ratio, cur rebus, natura & definitione diverſiſſimis, idem nomen ſit impoſitum; ut, cur *gallus* dicatur de *homine*, & *animali*.

Quæſt. VI. *Quænam à conſilio?*

Quæ diverſis rebus ſignificandis certâ ratione ſunt impoſitæ.

1. *Homonyma à conſilio* ſunt, cum poteſt dari cauſa, cur unum nomen pluribus rebus ſignificandis ſit impoſitum, quia hoc factum eſt certo conſilio: ut cum *ridere* ſignificat lætitiam hominis & ſtatum paſcuorum vernantium.

Quæſt. VII. *Quotuplex eſt ratio homonymiæ?*

Duplex: alia enim in rebus eſt, alia in nobis.

Quæſt. VIII. *Quotuplex eſt ea, quæ in rebus eſſe dicitur.*

Iterum duplex: tropus ſcilicet, & inæqualis attributio generis: omnia enim vocabula tropica ſunt ambigua, veluti, cum *anima* ponitur pro homine, *author* pro libro, &c. Tum etiam, vocabula generum, quæ ſuis ſpeciebus communicantur inæqualiter, ut, *ens*, cum dicitur de ſubſtantia & accidente: *ſanum eſſe, de animali, de cibo & de urina*. Inter vocabula tropica maxime elucent metaphorica: in quibus ſpectatur ſimilitudo rerum, vel ſimplex, veluti, cum homo vafer,

vulpes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

vulpes dicitur, aut homo impurus, *porcus*; vel analogica, veluti, cum miniſter eccleſiæ, *paſtor* vocatur.

1. Cum *tropus* omnis ſit mutatio ſignificationis propriæ in alienam, facta ob certam cauſam, omnis vox tropica ſignificat res plures, ideoque homonyma eſt, & quidem à conſilio, quia plurium ſignificationum certa ſubeſt cauſa, quæ in Rhetoricis explicari ſolet: quod etiam ex nominibus troporum ſciri poteſt, ut, metonymia cauſæ, effecti, &c. ſynecdoche partis, totius &c. unde ratio homonymiæ in illis eſt, quod una vox cauſam & effectum, partem & totum, &c. ſignificet: in metaphoricis, ratio homonymiæ eſt ſimilitudo, in ironia ratio homonymiæ eſt contrarietas.

2. Cauſa quæ genuit tropum & homonymiam ex tropo, duplex eſt in latina lingua, vel neceſſitas, vel liberum latinæ linguæ authorum arbitrium; neceſſitatem invehendi tropos, & ex tropis homonymiam, fecit inopia vocabulorum: cum enim non tot eſſent vocabula latinæ linguæ, quot eſſent res, uni vocabulo imponere coacti fuerunt plures ſignificationes, quod licet ſæpe factum ſit caſu, ſæpe tamen quoque conſilio factum eſt, & certa de cauſa ac ratione: verum poſtea cum etiam vocabula rebus exprimendis ſufficerent abunde, placuit tamen latinæ linguæ auctoribus uni vocabulo plures imponere ſignificationes, & tropos invehere, & ex tropis homonymiam ornatus cauſa: ita licet dici poſſit proprie *tubâ ciêre militem, & bellum accendere cantu*, placuit tamen Virgilio, pro *tuba* & *bellum*, uti vocibus, *ære* & *Marte*, in iſto verſu.

Ære ciere viros Martemque accendere cantu: ubi voci Æs, quæ proprie ſignificat metallum, ex quo conſtat tuba, imponitur ſignificatio ipſius tubæ, & voci Mars, quæ proprie ſignificat Deum belli, imponitur ſignificatio ipſius belli; utrobique certo conſilio, ſc. ornatus gratia, & certam ob cauſam, per Metonymiam tum materiæ, tum efficientis, & ſic vocabulum utrumquè *æs*, & *Mars*, redditur ambiguum ſeu homonymum à conſilio, ratione tropi.

[3. Vocabula homonyma, ob inæqualem attributionem generis, Scholaſticis dicuntur analoga, analogiâ attributionis, ſed peſſime, nam omnis analogia ſignificat ſimilitudinem: at quæ ſimilitudo eſt inter Deum & Creaturam, ratione quorum ens eſt homonymum genus, aut analogum, analogiâ attributionis? certe inter ens infinitum, Deum, & ens finitum, Creaturam, inter ſubſtantiam, quæ perſe ſubſiſtit, & accidens, quænam eſt ſimilitudo, proportio aut analogia? rectius tale genus Ariſtoteli dicitur ἀφ' ἑνὸς, ab uno, πρὸς ἓν, ad unam, πρὸς μίαν τινὰ φύσιν, ad unum naturam, quia ens, ejuſque natura, i.e. eſſentia ac definitio, magis refertur ad Deum, quam ad creaturam, ad ſubſtantiam, quam accidens, imo, quod creatura & accidens nomen ac naturam entis participent, hoc eſt, & provenit, à Deo, & ſubſtantia, quæ ſunt cauſæ creaturæ & accidentis.]

[4 Quæ vocabula ſunt homonyma ob inæqualem attributionem generis, ea hanc habent cauſam homonymiæ, quod genus dicatur prius de una ſpecie, quam de altera, idque, quia una ſpecies ab altera dependet, tanquam à cauſa: ſic Ens eſt genus homony-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

mum reſpectu ſubſtantiæ & accidentis, quia prius dicitur de ſubſtantia, quam de accidente, & id fit, quia accidens dependet à ſubſtantia, tanquam à cauſa; ratio homonymiæ in voce, *Ens*, ſit dependentia, accidentis à ſubſtantia, tanquam à cauſa: idem dicendum eſt de Ente reſpectu Dei & Creaturæ: hæc enim dicitur, & eſt ens, quia creatura à Deo dependet tanquam à cauſa. Scholaſtici vocant tale homonymum ſeu æquivocum, analogum analogiâ attributionis.]

[5. Hoc exemplum (*ſanum eſſe de animali, cibo, & potu*) non quadrat, quia *ſanum*, non eſt genus animalis, cibi, & urinæ: nam nec æqualiter nec inæqualiter ab illis participatur: at vero vocabulum homonymum, ratione generis, eſt, cum ſpecies inæqualiter, generis nomen ac naturam participant, &, cum hoc utrumque una ſpecies alteri debet: ſic accidens debet ſubſtantiæ, quod nomen ac naturam entis participet, & creatura Deo; ideoque ens prius & potius dicitur de ſubſtantia, quam de accidente, & de Deo quam de creaturâ: ſi roges, ad quam homonymiæ ſpeciem referri debeat *ſanum*, cum dicitur de animali, cibo, & urina, reſpondeo, ad homonymiam, ratione tropi: nam urina dicitur ſana, quatenus eſt ſignum aut adjunctum ſanitatis: cibus, quatenus eſt efficiens ſanitatis: animal, quatenus eſt ſubjectum ſanitatis, ubi nullus eſt tropus.]

6. Quæ ſit ſimilitudo, ſimplex, quæ analogica, explicatum eſt c. 20. quæſt 4. 5. 6. hujus lib.

7. Similitudo ſimplex rerum, eſt convenientia duorum in eodem tertio, ut vulpis & hominis, in aſtutiâ: ſimilitudo analogica, eſt convenientia terminorum quatuor. v. g. ut paſtor paſcit oves, ita miniſter eccleſiam.

Quæſt. IX. *Quando voces homonymæ dicuntur, propter rationem in nobis ſitam?*

Cum nomen propinqui aut caræ perſonæ, indimus liberis noſtris, ad conſervandam illius memoriam, aut perſonæ piæ, aut illuſtris, ob ſpem ſimilitudinis, aut ad exemplum.

Ut cum filio quis indit nomen patris, aut avi, aut patriarchæ, aut regis, aut principis, &c.

Caput XXVII.

Quæſt. I. *Atque hæc de themate ſimplici. Quid porro ſequitur?*

THema complexum, ejuſque interpretatio, quæ enunciatio dicitur.

1. Doctrina de *themate ſimplici*, ejuſque interpretatione ſeorſim fuit tradita: ſed vero doctrina de *themate complexo*, & ejus interpretatione, ſc. compoſitâ, ſimul traditur ob rationem, quæ datur quæſtione tertia.

[2. Thema complexum diſtinguitur ab interpretatione compoſita, quemadmodum thema ſimplex ab interpretatione ſimplici: uti thema ſimplex fuit, quod, ſimplici & una mentis actione, fuit intellectum, interpretatio ſimplex, qua thema ſimplex cognitum, una dictione à lingua fuit prolatum: ita thema complexum dicitur, quod pluribus mentis actionibus, inter ſeſe, vel conjunctis, vel diviſis (quæ eſt operatio mentis complexa) fuit intellectum; & interpretatio compoſita eſt, qua pluribus dictionibus in oratione, de ſe invicem, vel affirmatis, vel negatis, thema complexum à lingua fuit prolatum: interim, licet doctrina thematis ſimplicis, & interpretationis ſimplicis, diverſis capitibus fuerit explicata, quia diverſæ utriuſque ſunt affectiones; doctrina tamen thematis complexi, & interpretationis compoſitæ, iiſdem nunc traditur capitibus, quia eædem ſunt utriuſque affectiones.]

3. Diſcrimen inter thema complexum, & interpretationem compoſitam eſt, quod thema complexum dicat reſpectum ad rationem cognoſcentem, interpretatio compoſita, ad orationem proferentem.

Quæſt. II. *Quid eſt enunciatio?*

Enunciatio eſt oratio, in quâ, aliquid, ſc. *prædicatum*, de aliquo, ſc. *ſubjecto*, verè, aut falsò pronunciatur: ut, *terra eſt rotunda: mare non eſt altius terrâ.*

1. *Enunciatio*, aliis dicitur, *propoſitio*, aliis, *axioma*: eſt *oratio*, ſcil. linguæ, externa, ſicut ipſum thema complexum eſt oratio mentis interna: porro, eſt *interpretatio compoſita*, quia ejus partes aliquid ſignificant ſeparatim.

2. Enunciatio non recte dicitur propoſitio, quia concluſio in Syllogiſmo etiam eſt enunciatio, nec tamen propoſitio, talis enim eſt tantum major ac minor ſyllogiſmi, quæ utraque proponitur, ſive præponitur, ſive præmittitur concluſioni, unde & præmiſſa vocatur utraque, quia ante concluſionem ambæ collocantur: nec melius enunciatio dicitur axioma, quia hæc vox proprie dicitur de enunciatione, quæ propter ſui claritatem digna eſt omni fide & aſſenſu, abſque ulla explicatione, quia ſolâ vocabulorum, quibus effertur, ſignificatione hauſtâ, veritas ejus cognoſcitur: ut, *totum eſt majus ſua parte, bis bina ſunt quatuor*, &c. ſed non omnis enunciatio tam claræ veritatis eſt, ut ita facile fidem & aſſenſum impetret, ideoque non omnis enunciatio eſt axioma.

3. *Thema* complexum ſic dicitur, reſpectu mentis concipientis: reſpectu vero ſermonis externi, ſive conceptuum interpretationis, dicitur, *Oratio* ſeu *Enunciatio*, quum res, ſive conceptus, per *Orationem* ſignificentur ſeu enunciationem.

[4. Veritas, eſt, vel Metaphyſica, vel Phyſica, vel Ethica, vel Logica. Veritas Metaphyſica, eſt convenientia entis cujuſlibet, cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

principiis ſuis, vel definientibus, vel conſtituentibus: hoc ſenſu, Deus eſt verus Deus, & Petrus verus homo, & canis verus canis, quia ſinguli iſta poſſident, quibus, vel definiuntur, vel conſtituuntur. Veritas Phyſica, eſt convenientia judicii, ſeu intellectus judicantis, cum rebus intellectis ac judicatis; ſic, cum intellectus judicat, nivem eſſe albam, hominem non eſſe lapidem, judicium ejus eſt verum. Veritas Ethica, item & Logica, eſt veritas orationis, non vero entis, ut prima, nec mentis, ut ſecunda; ſed ſermonis.]

[5. Principia definientia ſunt, genus & differentia, quæ cadunt etiam in entia ſimplicia, ut ſpiritus, atque adeo in ipſum Deum, qui definiri poteſt, ſi non perfecte, ſaltem imperfecte, ſi non per genus proprium, & differentiam proprie dictam, per ea ſaltem improprie dicta deſcribi poteſt, qualicunque modo: principia conſtituentia ſunt, materia & forma, quæ cadunt in ſola corpora, reſpondentque generi, & differentiæ, in corporibus definiendis: ergo Deus eſt verus Deus, quia eſſentiam habet ſpiritualem, perfectiſſimam, immenſam, æternam, cæteriſque attributis præditam, quibus definitur; ſed idolum non eſt verus Deus, quia non habet eſſentiam ſpiritualem, perfectiſſimam, æternam, nec illis attributis præditam, quibus definitur Deus: ſic homo pictus non eſt verus homo, quia principia, conſtituentia verum hominem, non habet, nec materiam, corpus organicum, nec formam, animam rationalem: at Petrus eſt verus homo, quia utrumque habet.]

[6. Vocantur hæ quatuor veritatis ſpecies, prima Metaphyſica, ſecunda Phyſica, tertia Ethica, quarta Logica, quia de prima agitur in Metaphyſicis, de ſecunda in Phyſicis, de tertia in Ethicis, de quarta in Logicis; præterea, & hoc notandum venit, quod veritas Metaphyſica dicatur ſimplex, quia eſt thematis ſimplicis, diciturque vulgò veritas tranſcendens: at reliqua tres veritates vocantur veritates complexæ, quia ſunt thematis complexi, vel ratione concepti, ut veritas Phyſica, vel oratione prolati, qualis eſt veritas Ethica & Logica; tertio obſervandum eſt, quod omnis hæc quadruplex veritas ſit ſita in quadam convenientia, ſeu congruentia, ſeu conformitate, vel entis cum ſuis principiis, aut cognoſcendi, aut eſſendi, qualis eſt veritas Metaphyſica; vel mentis, aut rationis, cum rebus conceptis, & de ſe invicem aut affirmatis, aut negatis, qualis eſt veritas Phyſica; vel ſermonis, aut orationis, cum aut animo proferentis, qualis eſt veritas Ethica, aut rebus prolatis, qualis eſt veritas Logica: poſtrema hic tantum in definitione enunciationis intelligitur, & ei oppoſita falſitas.]

[7. Oratio dicitur duobus modis vera vel falſa: prout convenerit, vel cum mente dicentis, vel cum rebus ipſis, aut prout diſſenſerit ab alterutro: quando oratio eſt conformis menti dicentis, dicitur vera *Ethice*: quando non eſt conformis menti dicentis, dicitur falſa *Ethice*: quando autem eſt conformis rebus, ſc. ſermone prolatis, eſt vera *Logice*: quando non eſt conformis rebus, eſt falſa *Logice*: Ex.gr. cum quis dicit, *Princeps venit Leidam*, neque melius ſciat, eſt oratio vera *Ethice*: ſi quis eandem orationem proferat, & melius ſciat, eſt falſa *Ethice*: ſi quis dicat, *Petrus eſt homo*, eſt oratio vera *Logicè*: ſi quis dicat, *Petrus non eſt homo*, eſt oratio falſa *Logicè*: hinc liquet, poſſe orationem, veram ethicè, falſam eſſe logicè,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

gicè, & vice verſa. Ex.gr.ſi quis neſciens, Principem veniſſe Leidam, dicat, ut alterum fallat, *Princeps venit Leidam*, ejus oratio eſt vera logicè & falſa ethice: contra, ſi quis ex viro fide digno acceperit, Principem veniſſe Leidam, qui tamē non venerit, & tum dicat, *Princeps venit Leidam*, ejus oratio eſt vera ethicè, & falſa logicè: hoc loco, in definitione enunciationis, per vocabula *vere* vel *falſo*, intelligitur veritas vel falſitas logica: veritas & falſitas ethica ad Ethicam pertinet.]

Quæſt. III. *Cur non diſcernis thema complexum ab illius interpretatione, ut factum fuit in themate ſimplici?*

Quia eædem ſpecies, eædemque affectiones in themate complexo, atque in illius interpretatione, ſive enunciatione, conſiderandæ ſunt.

Quæſt. IV. *Quænam ſunt ſpectanda in enunciatione?*

Species, & affectio.

Quæſt. V. *Quænam ſunt ſpecies enunciationis?*

Primo, ſimplex & compoſita: deinde, pura & modalis.

Quæſt. VI. *Quid eſt enunciatio ſimplex?*

Quæ non poteſt in plures enunciationes reſolvi: ut *Canis latrat*, *Verres eſt fur.*

1. Clarius dici poteſt, enunciatio ſimplex, quæ unam tantum habet copulam verbalem, *eſt*, aut uno tantum conſtat verbo, quod vim habet copulæ, ut, *latrat*, i. e. *eſt latrans*: ſi enim duo occurrant verba, aut duæ copulæ verbales, aut unum idemque verbum, vel copula verbalis denuo repetatur, vel ſubintelligatur, eſt enunciatio compoſita, ſic in illo *Virgilii*.

Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis Africus.

Verbum, *ruit*, bis ſubintelligitur, ac ſi dixiſſet,

Eurus ruit, & Africus ruit.

Quæſt. VII. *Quæ ſunt partes enunciationis ſimplicis?*

Subjectum, & prædicatum.

Quæſt. VIII. *Quid eſt ſubjectum?*

Cui aliquid in enunciatione ſimplici tribuitur.

1. Subjectum, quod opponitur prædicato, latius patet, quam ſubjectum, quod opponitur adjuncto: dicitur hoc loco ſubjectum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

prior pars in enunciatione, de qua aliquid dicitur: prædicatum vero, pars poſterior, quæ de altera dicitur: hoc vero notandum eſt, ſubjectum & prædicatum, non tam ex ſitu, quam ex ſenſu, dijudicanda eſſe, & ex conſtructione grammaticâ, ut in illo *Juvenalis* verſu,

Nobilitas ſola eſt atque unica virtus: Nobilitas, eſt prædicatum, & tamen loco ponitur priori: *Virtus* eſt ſubjectum, & ponitur poſteriori: ſed conſtructio & ſenſus docent, nobilitatem dici de virtute, non contra, virtutem de nobilitate.

2. *Petrus eſt doctus*: ibi *Petro* tribuitur *doctum eſſe*, ſed non tribuitur *τῷ docto*, quod ſit *Petrus*; ideo Petrus eſt ſubjectum, & doctus prædicatum.

Quæſt. IX. *Quid prædicatum?*

Quod alicui in enunciatione ſimplici tribuitur.

Quæſt. X. *Quid ergo de copula verbali*, EST, *ſtatuendum?*

Copula, *eſt*, cenſetur pars prædicati: ut in hac enunciatione, *homo eſt animal*; ſubjectum eſt, *homo*, prædicatum, *eſt animal*.

1. Copula EST, eſt quaſi forma & anima enunciationis, ſubjectum, & prædicatum ſunt quaſi materia, aut corpus, ſeu partes integrantes enunciationis.

[2. Forma & materia, corporibus, corpus & anima, viventibus tribuuntur, ſed enunciatio nec corpus, nec vivens eſt, unde & quaſi materia, & quaſi forma, vulgo materiale & formale, & quaſi corpus, ac quaſi anima illis tribuuntur, quemadmodum voci ante tribuimus quaſi materiam, ſeu materiale, literas ſcilicet, & ſyllabas, ex quibus conſtat, & quaſi formam, ſeu formale, vim ſignificandi: ſic hic enunciationi tribuimus proquaſi materiâ ſeu materiali, ſubjectum & prædicatum, pro quaſi forma ſeu formali, copulam *eſt*, ante expreſſam; aut in verbo, quod vim habet copulæ, latentem; ſic poſtea ſyllogiſmo tribuemus pro quaſi materia, ſeu materiali, tres terminos ſimplices, & tres enunciationes, pro quaſi forma, ſyllogiſmo formali, figuras & modos.]

Quæſt. XI. *An copula* EST *ſemper in enunciatione exprimitur?*

Non: ſæpe in verbo continetur: ut, *Socrates ſapit*: hoc enim idem eſt, ac, *Socrates eſt ſapiens*.

1. Cum copula EST in verbo continetur, dicitur enunciatio binaria, quia duabus conſtat vocibus: ut, *Petrus diſputat*: cum à verbo diſtinguitur, dicitur enunciatio trinaria, quia tribus conſtat vocibus: ut, *Petrus eſt diſputans*: ſi vocula *Eſt*, ſimul ſit copula & prædi-

prædicatum, ut, *Socrates eſt*, vocatur EST *ſecundi adjecti*, quia ſecundo loco ad ſubjectum adjicitur: nam EST in hac enunciatione (*Socrates eſt*) & copula eſt, & ſimul prædicatum: nam, *Socrates eſt*, ſignificat, *Socrates eſt exiſtens*. *Eſt* ſecundi adjecti eſt pars enunciationis ſimplicis, ut hic, *Socrates*, eſt primum adjectum, EST, eſt ſecundum adjectum: at cum dico, *Socrates eſt diſputans*, EST, copula eſt, & præter *Socrates*, & *diſputans*, tertio loco adjicitur; ſi tantum ſit copula, & non item prædicatum, ut, *Socrates eſt Philoſophus*, vocatur *eſt* tertii adjecti, quia *eſt* tertio loco apponitur, cum primo loco ſit ſubjectum, ſecundo prædicatum.

[2. *Eſt* ſecundi adjecti ſignificat exiſtentiam ſubjecti:ut, cum dico, *roſa eſt*, ſignifico, nunc temporis, roſam exiſtere. *Eſt* vero tertii adjecti ſignificat eſſentiam, vel ſubſtantialem, vel accidentalem, aut potius connexionem attributi eſſentialis, vel accidentalis, cum ſubjecto, licet, nec attributum, nec ſubjectum, exiſtat in rerum natura: ut, cum dico, *roſa eſt flos*, *eſt rubra*, ſignifico, roſæ, licet non exiſtentis, eſſentiam, eſſe florem, accidens, rubedinem.]

[3. Fundamentum hujus commentarii in eo ſitum eſt, quod eſſentia & attributa eſſentialia, imò & accidentalia, abſtrahi poſſint abſtractione ſimplici, per intellectum hominis, ut Metaphyſici dicunt, ab omni hic & nunc, id eſt loco ac tempore, aut clarius, ab omni exiſtentia, quæ non datur in certo loco ac tempore, ita quamvis nunc non exiſtat Homerus, nec exiſtat in Homero nunc, eſſe rationalem, quod eſt attributum eſſentiale, nec eſſe poëtam, quod eſt attributum accidentale, vere tamen dico per *eſt* tertii adjecti, *Homerus eſt rationalis*, & *Homerus eſt poëta*; quia ſignificatur connexio tantum utriuſque, prædicati, cum ſubjecto, quæ vera eſt, etiam nec ſubjecto, nec prædicato exiſtentibus: at ſi per *eſt* ſecundi adjecti dixero, *Homerus eſt*, quia hic vocula ſignificat exiſtentiam, falſum dixero, neque enim nunc temporis, in ullo mundi loco, Homerus exiſtit.]

[4. Quod vocula *eſt* interdum ſignificet eſſentiam, interdum exiſtentiam ſubjecti, inde oritur, quod concretum ejus *ens* interdum accipiatur ut nomen, interdum ut participium: ut nomen, amiſſa ſignificatione temporis: ut participium, connotato tempore præſenti: quæ duo longe differunt: ut ſi dicam *Homerus eſt ens*, & ſi ſumam hæc duo verba participialiter, falſum dico: at ſi ſumam nominaliter, verum dico: etiamſi enim non exiſtat Homerus, non tamen eſt nihil, quod ſignificat vocula *ens*, nominaliter accepta.]

Quæſt. XII. *Quid eſt enunciatio compoſita?*

Quæ conſtat ex pluribus enunciationibus ſimplicibus, quam ex una.

1. Clarius dicitur, enunciatio compoſita, quæ plures habet copulas verbales, vel plura verba, ſive expreſſa, ſive ſubintellecta, ut in illo Poëtæ, *Et prodeſſe volunt & delectare poëtæ*: verbum (*volunt*) ſemel ſubintelligitur: tantundem enim eſt, ac ſi dixiſſet, *Poëtæ volunt prodeſſe*, &, *poëtæ volunt delectare*.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XIII. *Quotuplex eſt?*

Quintuplex: copulativa, hypothetica, disjunctiva, adverſativa, & relativa.

Quæſt. XIV. *Quid eſt enunciatio copulativa?*

Cujus partes connectuntur conjunctione copulativa, *&*, *que*, *quoque*, aut ſimili, ut *Credidit Abraham Deo, & imputatum ei fuit ad juſtitiam.*

Partes enunciationis copulativæ, imo cujuſvis compoſitæ, ſunt integræ enunciationes ſimplices, quæ ſingulæ ſuas habent partes alias, ſubjectum & prædicatum: ita in exemplo enunciationis copulativæ, prior pars eſt, *Credidit Abraham Deo*, quæ ſuum habet ſubjectum, *Abraham*, & ſuum prædicatum, *credidit Deo*; poſterior pars eſt altera enunciatio, quæ iterum habet ſuum ſubjectum, quod ſubintelligitur (ſcil. *hoc*) & ſuum prædicatum, ſcilicet *imputatum*, &c.

Quæſt. XV. *Quid eſt hypothetica ſeu conditionalis?*

Cujus partes, vel duæ enunciationes ſimplices, connectuntur conjunctione conditionali, *ſi*; ut, *Si Deus eſt, mundus regitur providentia*: hic, prior pars dicitur, *antecedens*, altera, *conſequens*.

1. Accurate notandum eſt, veritatem enunciationis hypotheticæ, non conſiſtere in veritate, vel antecedentis, vel conſequentis, ſed tantum, in utriuſque nexu, ſive connexione, *Si*: ideoque poteſt enunciatio hypothetica eſſe vera, ut utraque ejus pars ſit falſa, quia connexio vera eſt, qualis hæc, *Si aſinus volat, habet alas*; nam, nec antecedens verum eſt, ſc. *Aſinum volare*, nec conſequens verum eſt, ſc. *Aſinum habere alas*, & tamen tota enunciatio hypothetica vera eſt, quia connexio vera eſt: Quod enim volat, alas habet: ſic contra, poteſt antecedens eſſe verum, item & conſequens, ut tamen tota enunciatio hypothetica ſit falſa, ut, *Si Abraham fuit dives, etiam fuit Sanctus*, hic ſingulæ partes veræ ſunt, *Abraham fuiſſe divitem*, *Abraham fuiſſe Sanctum*; tota tamen enunciatio falſa eſt, quia connexio falſa eſt: nemo enim propterea ſanctus eſt, quia dives eſt: ergo veritas vel falſitas enunciationis hypotheticæ conſiſtit in veritate vel falſitate vinculi: Vinculum eſt, quo partes enunciationis connectuntur, colligantur, vinciuntur; eſtque, vel copula Est, vel verbum, in enunciatione ſimplici, vel aliqua conjunctio in enunciatione compoſita, ut hic eſt, *Si*.

1. Enunciatio conditionalis ſeu hypothetica nihil ponit in eſſe: hoc eſt, non infert, eſſe verum, antecedens, aut conſequens, ſeorſim ſumpta, extra conditionem

e conjunctionem conditionalem, i: ut, cum dico: *Si Deus poteſt mentiri, poteſt ſe ipſum abnegare*: hinc non ſequitur, verum eſſe antecedens, quod Deus poſſit mentiri, aut conſequens, quod poſſit ſe ipſum abnegare; utrumque enim falſum eſt & blaſphemum; attamen enunciatio hypothetica vera eſt.

Quæſt. XVI. *Quid disjunctiva?*

Cujus partes connectuntur conjunctione disjunctiva, *aut*, *vel*, *ſive*, *ſeu*, aut ſimili, ut, *Aut juſtificamur fide, aut operibus.*

1. Ut disjunctiva ſit vera, partes ejus debant eſſe oppoſitæ, & quidem immediatè. adeoque, hæc falſa eſt, *aut homo eſt, aut animal*, quia partes non ſunt oppoſitæ, & hæc falſa eſt, *aut pax eſt, aut bellum*, quia partes hic quidem ſunt oppoſitæ, ſed non immediatè: nam induciæ ſunt medium quid inter bellum & pacem.

Quæſt. XVII. *Quid adverſativa?*

Cujus partes connectuntur conjunctionibus adverſativis, *quamvis tamen*, *non ſed*, & ſimilibus: ut, *Non formoſus erat, ſed erat facundus Vlyſſes.*

1. Ut enunciatio adverſativa ſit vera, requiritur utriuſque partis veritas: ut, *etſi Abraham fuit dives, tamen etiam fuit pius*: ut ſit falſa, exigitur tantum alterutrius partis falſitas, ut, *quamvis pius fuit Moſes, non tamen doctus*; falſa eſt enunciatio, qui altera pars falſa eſt: nam Moſes erat doctus.

2. Sola enunciatio adverſativa non poteſt ingredi ſyllogiſmum ut pars, reliquæ omnes enunciationum ſpecies, ſyllogiſmi partes eſſe poſſunt.

Quæſt. XVIII. *Quid relativa?*

Cujus partes connectuntur mutua relatione: ut, *Qualis rex, talis grex*; *Quod non eſt compoſitum, eſt immortale*; *dum ſpiro, ſpero.*

Ut enunciatio relativa ſit vera, requiritur utriuſque partis veritas: quod liquet ex exemplis in textu allatis: ut ſit falſa, ſufficit unius partis falſitas; ut, *quanto fuit doctior Seneca, tanto fuit pauperior*, falſa eſt, quia hæc pars falſa eſt, *Senecam fuiſſe pauperem*; nam fuit ditiſſimus.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Caput XXVIII.

Quæſt. I. *Atque hæc de prima diviſione: accedamus ad alteram. Quid eſt enunciatio pura?*

IN qua non exprimitur, quo modo partes cohærent: ut, *Homo eſt animal*: *Homo non eſt lapis.*

Exempla ſubjecta enunciant ſimpliciter prædicatum convenire ſubjecto vel repugnare: ita *animal* tantùm dicitur convenire cum *homine*, homo pugnare cum *lapide*, ſic ut modus hujus, vel convenientiæ, vel pugnæ, non exprimatur.

Quæſt. II. *Quid modalis?*

In qua exprimitur, quo modo partes cohærent: ut, *Neceſſe eſt, hominem eſſe animal, aut, non eſſe lapidem.*

1. Quòd enunciatio modalis ſit diſtincta ab enunciatione pura, vel inde liquet, quod cum de Ariſtotele enuncio eruditionem, in enunciatione pura, Ariſtoteles fuit, aut eſt doctus, verum dico: at ſi addidero modum neceſſe, dicendo, neceſſe eſt Ariſtotelem eſſe, aut fuiſſe doctum, falſum dixero: neque enim eruditio neceſſaria fuit in Ariſtotele, ſed contingenter tantum, potuit enim non fuiſſe eruditus.

2. Hic in exemplis, præter ſubjectum & prædicatum, exprimitur modus, quo modo, vel conveniant vel repugnent: ſcilicet *neceſſariò*, non *contingenter*.

Quæſt. III. *Quot ſunt modi?*

Quatuor: neceſſe, impoſſibile, poſſibile, & contingens.

1. Hi quatuor modi deducentur ex illo primo principio, de qualibet re vera eſt affirmatio, vel negatio, ſeu aliquid, vel eſt, vel non eſt; quod eſt, vel ita eſt, ut non poſſit non eſſe, & dicitur neceſſarium, vel ita eſt, ut poſſit non eſſe, & dicitur contingens; quod non eſt, vel ita non eſt, ut non poſſit eſſe, & dicitur impoſſibile, vel ita non eſt, ut poſſit eſſe, & dicitur poſſibile; Deus ita eſt, ut non poſſit non eſſe, ideoque eſt ens neceſſarium: Creatura ſic eſt, ut poſſit non eſſe, ideoque eſt ens contingens: roſa, quæ nunc non eſt, poteſt tamen eſſe, ideoque eſt ens poſſibile, corpus actu infinitum quod non eſt, etiam non poteſt eſſe, ideoque eſt ens impoſſibile: hi quatuor modi, ſi applicentur enunciationibus, neceſſaria dicitur, cujus prædicatum ita vere enunciatur de ſubjecto, ut non poſſit non enunciari, quæ neceſſitas ſignificatur per vocem *neceſſe*: ut neceſſe eſt hominem eſſe rationalem; enunciatio quæ adjunctum habet modum

modum contingens, ita vera eſt, ut poſſit eſſe falsa: ut contingens eſt Ariſtotelem eſſe doctum; enunciatio quæ habet modum impoſſibilem, ita vera eſt, ut ejus contrarium implicet contradictionem, ut impoſſibile eſt hominem eſſe lapidem: enunciatio, habens modum poſſibilem, ita vera eſt, ut ejus contrarium quoque verum eſſe poſſit: ut poſſibile eſt hominem eſſe doctum.]

2. Notandum eſt, enunciationem modalem conſtitui per hoſce modos, cum enunciantur adjective, non verò cum adverbialiter, V. C. *homo neceſſario eſt animal*, aut *Petrus contingenter eſt doctus*, neutra enunciatio, eſt modalis: at verò cum dico, *neceſſe eſt, hominem eſſe animal*; *contingens eſt, Petrum eſſe doctum:* utraque eſt modalis.

3. Iſti quatuor *modi*, dicuntur modi formales, quia afficiunt formam enunciationis, hoc eſt, copulam verbalem, aut verbum, quod vim habet copulæ: *Modi*, qui afficiunt materiam, ſubjectum & prædicatum enunciationis, ut omnia adjectiva, & adverbia, huc non pertinent: ut, *paſtor bonus ponit animam pro ovibus ſuis*, &, *Petrus ſtudet diligenter*; vocabula, *bonus* & *diligenter*, ſunt modi *materiales*, quia alter ſubjectum afficit, alter prædicatum: notandum autem eſt ſemel, *Subjectum* & *Prædicatum* dici enunciationis *materiam*, & *copulam* verbalem, dici ejus formam.

Quæſt. IV. *Quæ ſunt partes enunciationis modalis?*

Dictum & *modus*: ut, in hac enunciatione, *neceſſe eſt, hominem eſſe animal*, dictum eſt, *hominem eſſe animal*, modus, *neceſſe*.

Dictum in enunciatione modali ſemper eſt enunciatio ſimplex poſita in infinitivo modo, ut in exemplo patet.

Quæſt. V. *Quomodo diſponendæ ſunt hæ partes?*

Ita, ut dictum, ſit ſubjectum, & modus, prædicatum.

Modus eſt, quaſi prædicatum, quia cohæret cum copula, quæ in enunciatione pura, eſt pars prædicati, ut *neceſſe* E S T, *hominem eſſe animal*. Subjectum hujus modalis enunciationis eſt, *hominem eſſe animal*, prædicatum eſt, *neceſſe eſt*, Enunciatio pura eſt, *homo eſt animal*, ubi *homo* eſt ſubjectum, *eſt animal*, prædicatum: quia verò τὸ *neceſſe* cohæret cum copula enunciationis puræ E S T, quæ eſt pars ejus prædicati, etiam τὸ *neceſſe* in modali enunciatione cenſetur prædicatum.

2. Hic judicandum eſt de ſubjecto & prædicato, non ex ſitu, ſed ex ſenſu; ideoque quamvis modus ponatur loco priori, quod fit ſæpiſſimè, & dictum poſteriori, nihilominus modus, eſt prædicatum, & dictum, ſubjectum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

CAPUT XXIX.

Quæſt. I. *Atque hæc de ſpeciebus: quotuplices ſunt affectiones enunciationum?*

Duplices: abſolutæ, & relatæ.

Affectiones abſolutæ dicuntur, quæ enunciationibus ſingulis, in ſe conveniunt, id eſt, uni tantum. *Relatæ*, quæ iis conveniunt inter ſe collatis, id eſt, pluribus.

Quæſt. II. *Quænam ſunt affectiones abſolutæ?*

Quantitas, & qualitas.

1. Hæ voces, *quantitas & qualitas*, non ſignificant hîc idem quod ſignificàrunt in prædicamentis, ubi fuerunt ipſa themata ſimplicia: hîc autem ſunt, thematum complexorum affectiones.

2. Cum quærimus, *quanta* ſit enunciatio, & *qualis*, ad has quæſtiones, reſpondendum eſt, ex diviſionibus ſequentibus. Itaque, cum rogo, *quæ, qualis, quanta*, eſt enunciatio, vox *quæ* petit, cujus ſit ſpeciei, ſimplex an compoſita, pura an modalis; vox *qualis*, an ſit affirmans an negans, vera an falſa, neceſſaria an contingens; vox *quanta*, an ſit univerſalis, an particularis, an indefinita, an ſingularis.

Quæſt. III. *Quomodo dividitur enunciatio ratione quantitatis?*

In univerſalem, particularem, indefinitam, & ſingularem.

Quæſt. IV. *Quid eſt enunciatio univerſalis?*

In qua ſubjectum univerſale accipitur univerſaliter, hoc eſt, cum nota univerſalitatis, *Omnis*, *nullus*, aut ſimili: ut, *Omnis homo eſt animal*: *Nullus cometa eſt ſtella.*

In enunciatione univerſali duo requiruntur.

1. Ut ſubjectum ſit univerſale.

2. Ut prædicatum de eo enuncietur univerſaliter, quod fit, *cum nota univerſalitatis eſt addita ſubjecto*. Ut, *omnis* (nota univerſalitatis) *homo eſt animal*: hîc, quandoquidem veriſſimè animal dicitur de omni homine, dicitur de eo univerſaliter.

3. Cauſa, cur nota univerſalitatis debeat addi ſubjecto, & non prædicato, hæc eſt, quia ſubjectum plerumque eſt anguſtius prædicato, ideoque, ut prædicato adæquetur, per notam univerſalitatis, extenditur, ampliatur, ac dilatatur.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. V. *Quid particularis?*

In qua ſubjectum univerſale accipitur particulariter, hoc eſt, cum nota partis incertæ, *aliquis, quidam*, aut ſimili: ut, *Aliquis homo eſt dives; quidam homo non eſt doctus.*

1. Enunciatio particularis habet quidem ſubjectum etiam univerſale, ſed id, quod de ſubjecto enunciat, id enunciat particulariter; quod fit, cum ſubjecto univerſali additur nota particularitatis. E. G. *Aliquis homo eſt dives.*

2. Iſta enunciatio habet quidem ſubjectum univerſale (quod eſt *Homo*) ſed id (puta *Divitem eſſe*) quod de ſubjecto dicit, id dicit particulariter, quod facit per additam particularitatis (*aliquis*) notam, ſubjecto, *Homini*.

Quæſt. VI. *Quid indefinita?*

Cujus ſubjectum univerſale nulla quantitaiis nota definitur: ut, *Matres amant liberos ſuos.*

1. Enunciatio indefinita ſubjectum quidem habet univerſale, ſed neque univerſaliter, neque particulariter aliquid de eo enunciat, verum indeterminare, abſque ullâ notâ, vel univerſalitatis vel particularitatis.

2. *Matres amant liberos ſuos*; eſt enunciatio indefinita, quia ſubjecto univerſali (*Matres*) nulla præpoſita eſt, vel univerſalitatis (ut, *omnes, nullæ*) vel particularitatis (ut, *aliquæ, quædam*) nota, qua abſente, enunciatio eſt indeterminata, ſive indefinita: hæ autem notæ locum non habent niſi in ſubjecto univerſali, non in ſingulari.

Quæſt. VII. *Quid ſingularis?*

Cujus ſubjectum eſt ſingulare, ut, *Milo occidit Clodium.*

In enunciatione ſingulari ſubjectum eſt individuum determinatum, non vagum; hoc enim facit enunciationem particularem: ut, *Aliquis homo eſt doctus*, quæ non debet confundi cum enunciatione ſingulari: in exemplo Authoris, *Milo*, eſt ſubjectum ſingulare determinatum.

CAPUT XXX.

Quæſt. I. *Quomodo dividitur enunciatio ratione qualitatis?*

PRimo in affirmantem & negantem; deinde in veram & falſam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. II. *Quid eſt enunciatio affirmans?*

Quæ partes conjungit; ut, *Omnis homo eſt animal; Si Deus eſt, mundus regitur providentia; Neceſſe eſt, Deum eſſe juſtum.*

1. Enunciatio Affirmans eſt, quando vinculum ejus affirmatur.

2. Per *partes*, hic, & in ſequenti quæſtione, intelliguntur, ſubjectum & prædicatum, in enunciatione ſimplici; antecedens & conſequens, in hypothetica: dictum & modus, in modali: ſingulorum exempla ſunt ſubjecta in authore. Dicuntur hæ *partes* conjungi, quando enunciatio unam partem alteri attribuit ſeu ineſſe dicit.

Quæſt. III. *Quid negans?*

Quæ partes dividit; ut, *Terra non movetur; Non, ſi caſus eſt in natura, providentia Dei tollitur; Non neceſſe eſt, diſputare.*

1. Enunciatio negans eſt, quando vinculum ejus negatur.

2. *Partes* dicuntur dividi, cum enunciatio unam partem ab altera removet, ſeu, cum ſignificat, unam alteri non ineſſe. Notandum vero eſt, ut enunciatio ſit negans, particulam negandi, NON, eſſe addendam, 1. copulæ, ſeu 2. verbo, quod vim habet copulæ, vel 3. notæ quantitatis, ut, *non omnis homo eſt doctus*, vel 4. in ea includendam, ut, *nullus homo eſt lapis*, in enunciatione ſimplici; conjunctioni, in compoſita; modo, in modali; exempla ſunt in textu.

Quæſt. IV. *Quomodo dividitur enunciatio, tum affirmans, tum negans?*

In finitam, & infinitam.

Quæſt. V. *Quam vocas finitam?*

Quæ conſtat ſubjecto & prædicato, finitis: ut, *Omne corpus eſt in loco.*

Enunciatio finita exigit utrumque, & ſubjectum, & prædicatum, finitum: infinita exigit alterutrum tantum infinitum: quid ſit prædicatum ac ſubjectum finitum, & infinitum, dictum eſt cap. XXIV, penultimâ, & ultimâ quæſtione.

Quæſt. VI. *Quam infinitam?*

Quæ conſtat ſubjecto, aut prædicato, aut etiam utroque, infinito; ut, *Non-ens excluditur à categoriis.*

Quidam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quidam homines ſunt non-mali : Quidam non adeo divites, ſunt minime ſordidi.

Quæſt. VII. *In quo differt enunciatio negans ab infinita affirmante?*

In enunciatione negante ponitur negatio proxime, 1. ante copulam, aut 2. ante verbum, quod vim copulæ continet, 3. aut ante notam quantitatis, vel 4. etiam in nota quantitatis includitur; ut, *Quidam homines non ſunt electi; Lapides non vivunt; Non omnis homo eſt impius; Nullæ beſtiæ ratiocinantur.* Si duæ negationes concurrant, enunciatio cenſetur affirmata (id verum eſt in linguâ latinâ, non græca, in qua duæ negationes fortius negant) ut, *Nullus homo non peccat.* Si negatio alio loco ponatur, efficit enunciationem infinitam affirmantem; ut, *Quidam non locuples poteſt eſſe dives; Omne animal non rationale eſt beſtia; Adam potuit non peccare.*

[1. Diſcrimen hoc, inter enunciationem ſimpliciter negantem & infinitam affirmantem, diligenter eſt tenendum: nam diverſum, imo oppoſitum, habent hæ enunciationes nonnunquam ſenſum, quemadmodum ultimum exemplum demonſtrat: ſi enim dixero, *Adam potuit non peccare*, ut illud *non* ponatur poſt copulam, immediate ante prædicatum, & illud reddat infinitum, enunciatio eſt vera & affirmans; ſed, ſi ponatur nota negandi ante ipſam copulam, hoc modo, *Adam non potuit peccare*, eſt enunciatio falſa & negans, ſic enim nunquam peccaſſet: nam à negatione potentiæ ad negationem actus valet conſequentia: ſic in alio exemplo, *Æneas potuit non vincere Turnum*, eſt enunciatio affirmans, infinita, vera; *Æneas non potuit vincere Turnum*, eſt enunciatio negans, finita, falſa: ſic enim nunquam Turnum viciſſet: ſi enim negandi nota ponitur ante verbum, *potuit*, negatur utrobique potentia; cum ponitur ante prædicatum, negatur actus tantum peccandi vel vincendi, qui in Adamo & Æneâ, potuit non ſequi, quamvis in utroque ſit ſecutus.]

2. Ut enunciatio ſit negans, aut ex affirmante in negantem mutetur, oportet, ut negatio 1. vel includatur in nota quantitatis, qualis eſt, *nullus*, *nemo*, ut, *nullus homo eſt animal*, ubi includitur in voce *nullus* 2. vel ut ponatur proximè, ante copulam, ut, *Petrus non eſt lapis*, ubì ponitur *non* ante copulam *eſt*; 3. vel ut ponatur ante verbum, quod habet vim copulæ, ut, *Petrus non ſtudet*; *ſtudet* enim in ſe continet

copulam; tantundem enim eſt, ac ſi diceres, *non eſt ſtudens*, 4. vel ut ponatur ante notam quantitatis; ut, *non omnis homo eſt doctus*; *omnis* enim, nota quantitatis eſt, cui negatio *non*, præponitur.]

Caput XXXI.

Quæſt. I. *Hæc de affirmatione & negatione. Porrò, quæ eſt enunciatio vera?*

Quæ affirmat (conjungit) ea, quæ reverâ affirmata (conjuncta) ſunt, aut negat (dividit) quæ reverâ ſunt negata (diviſa.)

Enunciatio vera, enunciat eſſe, quod eſt, *ut homo eſt animal*, & non eſſe, quod non eſt, ut *homo non eſt beſtia*: itaque complectitur, & affirmantem, & negantem enunciationem.

Quæſt. II. *Quæ falſa?*

Quæ affirmat (conjungit) ea, quæ negata (diviſa) ſunt, aut negat (dividit) quæ affirmata (conjuncta) ſunt.

Falſa enunciatio, vel enunciat eſſe, quod non eſt, ut *homo eſt lapis*, vel enunciat non eſſe, quod eſt, ut *planta non vivit*: prior affirmans eſt, poſterior negans, utraque falſa.

Quæſt. III. *Quomodo dividitur enunciatio vera?*

In neceſſariam, & contingentem.

Quæſt. IV. *Quam vocas neceſſariam?*

Quæ non poteſt eſſe falſa: ut, *Homo eſt animal*, aut, *homo non eſt lapis*.

1. Neceſſe ſeu neceſſarium, dicitur in genere, quod non poteſt aliter ſe habere, & reſpicit, vel rei exiſtentiam, vel operationem, vel prædicationem: priori modo, ens dividitur in neceſſarium & contingens: neceſſarium eſt, quod ita exiſtit, ut nunquam poſſit non exiſtere, eſtque ſolus Deus: contingens eſt, quod ita exiſtit, ut poſſit non exiſtere, atque aliquando non exiſtit; talis eſt omnis creatura: ſecundo ſenſu, diviſa fuit cauſa efficiens in liberam & neceſſariam; ubi neceſſaria dicitur, quæ, quando agit, non poteſt non agere; talis eſt omnis cauſa, præter Deum, Angelos, & hominem: neutra neceſſitas huc ſpectat; ergo, ſenſu tertio, enunciatio dicitur neceſſaria, quæ ita vera eſt, ut non poſſit non eſſe vera; ut, *homo*

eſt

eſt animal, id ita verum eſt, ut nunquam fuerit, aut nunquam poſſit eſſe falſum: hujus vero neceſſitatis cauſam, ſi quis quærat, ea non eſt alia, quam arctiſſima connexio, prædicati cum ſubjecto, quæ tanta eſt, ut à ſe invicem ſeparari nunquam valeant, ſeparatione ſcilicet reali, quin interdum, ne ſeparatione quidem mentali, ſeu ſimplici, ſeu complexâ, at verò in enuuciatione contingenti, non tantum mente, ſed & reipſa, ſeparari poteſt prædicatum à ſubjecto.

[2. Connexio prædicati cum ſubjecto, in eo conſiſtit, ut prædicatum aut eſſentiam ſubjecti conſtituat: velut, cum dico, *homo eſt animal, vel rationalis*; aut eſſentiam ſubjecti conſtitutam immediate ſequatur: veluti, cum dico, *homo eſt riſibilis*; aut ſi nec conſtituat, nec conſequatur eſſentiam ſubjecti, ita tamen ſubjecto inſit, ut ab ea ſeparari non poſſit: veluti, cum dico *æthiops eſt niger*: poſtrema enunciatio ſic eſt neceſſaria, ut prædicatum nunquam ſeparari poſſit à ſubjecto, nigror ab æthiope, ſeparatione reali: duæ priores enunciationes ita ſunt neceſſariæ, ut prædicatum nunquam ſeparari poſſit non tantum reali, ſed ne mentali quidem, ut rationalitas, riſibilitas ab homine.]

3. *Neceſſitas* enunciationis hoc in loco, dicitur vulgò neceſſitas in *prædicando*, & diſtinguitur à neceſſitate, *in cauſando*, & *in exiſtendo*; quarum illa eſt, quâ cauſa, quæ agit, quando agit, non poteſt non agere: hæc eſt, quâ ens, quod exiſtit, quando exiſtit, non poteſt non exiſtere: priori modo, ignis neceſſarium eſt ens in cauſando, quia non poteſt non urere: poſteriori modo, Deus eſt ens neceſſarium in exiſtendo, quia non poteſt non exiſtere. Neceſſitas in prædicando conſiſtit in indiſſolubili partium, ſubjecti & prædicati, nexu: ita, *homo & animal*, indiſſolubiliter connectuntur: nam fieri non poteſt, ut homo non ſit animal.

[4. Neceſſitas in prædicando, fundatur in neceſſitate in eſſendo, ſecundum vulgarem canonem, *modus prædicandi, ſequitur modum eſſendi*; ideoque quæ in ipſa re non poſſunt à ſe invicem divelli, ne quidem in enunciatione à ſe invicem ſeparari poſſunt: contra, quæ re ipſa à ſe invicem poſſunt ſejungi, ea quoque in enunciatione à ſe mutuo ſeparari poſſunt; ſic quia non poſſunt in re, v. c. in Petro, ſejungi, homo & animal, etiam in enunciatione non poſſunt ſeparari hæc duo, neque enim licet dicere, homo non eſt animal, ideoque hæc enunciatio, homo eſt animal, eſt neceſſaria; contra, quia in eadem re, v. c. Petro, ſeparari poſſunt hæc duo, eſſe hominem, & eſſe doctum, etiam in enunciatione licet dicere, homo non eſt doctus, ideoque hæc enunciatio eſt contingens, nam contingit, Petrum, qui eſt homo, eſſe doctum.]

Quæſt. V. *Quot ſunt gradus neceſſitatis in enunciatione?*

Tres; κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ & καθόλȣ πρῶτον, hoc eſt, *de omni, per ſe, & univerſale primum.*

[1. Hi tres gradus neceſſitatis in enunciatione neceſſariâ, bene ſunt intelligendi, quia peculiarem uſum habent in demonſtratione τȣ͂ διότι, cujus major ſemper debet eſſe neceſſaria, his tribus neceſſitatis gradibus; quamvis autem de iis actum ſit ab Ariſtotele,

in libris poſteriorum analyticorum, ubi agit de ſyllogiſmo demonſtrativo, τὸ διότι, tamen proprie huc ſpectant, quia affectiones ſunt, non ſyllogiſmi, ſed enunciationes, veræ, ac neceſſariæ: Ramus hos gradus enunciationis neceſſariæ extendit ab omnia, artium, ſcientiarum, ac quarumvis diſciplinarum, præcepta, quæ voluit non tantum eſſe vera, ſed & neceſſaria, hiſce tribus neceſſitatis gradibus: ejus ſequaces Ramæi leges vocant ſcientificas.]

Quæſt. VI. *Quæ dicitur enunciatio de omni?*

In quâ, prædicatum omni ſubjecto convenit, & ſemper: idque naturaliter, ut, *Corvus eſt niger*; *Homo eſt bipes.*

1. In enunciatione de omni requiritur univerſalitas ſubjecti, & univerſalitas temporis: ſi alterutra deſit, non eſt enunciatio neceſſaria *de omni*, ſed eſt contingens: ſic, *homo eſt juſtus*, non eſt enunciatio *de omni*, quia *non omnes* homines ſunt juſti: nec, *vivens creſcit*, eſt enunciatio *de omni*, quia, licet *omne vivens creſcat*, non tamen *ſemper* creſcit.

2. *Eſſe nigrum*, convenit omni corvo, & *Eſſe bipedem*, omni homini, ſcil. naturaliter.

Quæſt. VII. *Quæ dicitur per ſe?*

Cujus ſubjectum & prædicatum eſſentiali nexu cohærent.

[1. Eſſentiali nexu dicuntur cohærere prædicatum & ſubjectum, quando, vel prædicatum eſſentiam ſubjecti conſtituit, ſive ex toto, ſive ex parte; vel eſſentiam ſubjecti conſtitutam immediatè ſequitur, ut ſubjectum ita ſe habeat ad eſſentiam prædicati, ut ſine reſpectu ejus ad ſubjectum, prædicatum eſſentiam ſuam obtinere nequeat: ut, ſpecies, cum prædicatur de individuo, ſic cohæret eſſentiali nexu cum eo, ut ejus eſſentiam ex toto conſtituat: genus & differentia, prædicantur de ſpecie, atque ei eſſentiali nexu cohærent, ſed ſic, ut ejus eſſentiam conſtituant ex parte: proprium prædicatur de ſubjecto ſuo, eique eſſentiali nexu cohæret, ſed ſic, ut ſubjecti eſſentiam, non quidem conſtituat, attamen, conſtitutam, immediate ſequatur: accidentia inſeparabilia dicuntur quidem de ſubjecto, neceſſario, quia & inſunt ſubjecto, & ſemper, non tamen eſſentiali nexu cohærent cum illo, quia ſubjecti eſſentiam, nec conſtituunt, nec immediate conſequuntur.]

2. *Subjectum & prædicatum* dicuntur eſſentiali nexu cohærere, quando, vel prædicatum eſt de eſſentia ſubjecti, vel ſubjectum eſt de eſſentia prædicati.

3. *Prædicatum, eſſe de eſſentia ſubjecti, & in definitione ſubjecti poni*, idem ſunt. Exemplum eſt, *Homo eſt animal*. Hìc, *animal*, ponitur in eſſentia & definitione *hominis*, tanquam ejus pars, ſed non vice verſâ: nam, cum definis *animal*, per ſubſtantiam, corpoream, viventem, ſentientem, in iſta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

definitione non ponitur *homo*, nec poni debet, nec poteſt.

[4. Sic ab altera parte, *ſubjectum, eſſe de eſſentia prædicati, & contineri in definitione prædicati,* idem ſunt. Exemplum eſt, *Homo eſt riſibilis.* Hîc, *homo*, ponitur in definitione & eſſentia prædicati, *riſibilitatis.* Quod *homo* ponatur in definitione *riſibilitatis,* ejus rei cauſa eſt, quia riſibilitas eſt hominis proprium; at propria definiri nequeunt, niſi facta mentione ſubjecti, juxta cap. 2. lib. 2. quæſt. 8. at ſubjectum definiri poteſt ſine mentione proprii: ideoque, non vice verſa, *riſibilitas*, ponitur in definitione ſubjecti, *hominis*: nam, cum definitur, *homo eſt animal rationale*, in iſta definitione non ponitur *riſibilitas*, quod eſt manifeſtiſſimum, & per ſe patet.]

5. Phraſis illa, *eſſe de eſſentia* ſubjecti, eſt ambigua: nam ſignificat, vel eſſentiam ſubjecti conſtituere; ſic genus eſt de eſſentia ſpeciei, & ſpecies de eſſentia individui: vel ſignificat, eſſentiam ſubjecti immediate conſequi: ſic proprium dici poteſt de eſſentia ſubjecti.

[6. Ratio, ob quam ſubjectum definiri poſſit, abſque proprii, proprium definiri nequeat abſque mentione ſubjecti, eſt, quia ſubjectum abſtrahi poteſt à proprio, abſtractione ſimplici, id eſt, concipi, non concepto proprio: ſicuti homo concipi poteſt, non concepta riſibilitate, ideoque & ſine illa definitur: at proprium non poteſt à ſubjecto abſtrahi, abſtractione ſimplici, id eſt, non poteſt concipi, non concepto ſubjecto; ideoque nec ſine eo definitur; ita riſibilitas nec concipi poteſt, nec definiri, ſine homine.]

Quæſt. VIII. *Quot ſunt modi enunciationis per ſe?*

Duo: vel enim prædicatum ponitur in definitione ſubjecti, vel ſubjectum in definitione prædicati.

Cum prædicatum ponitur in definitione ſubjecti, dicitur enunciatio per ſe primi modi: cum ſubjectum ponitur in definitione prædicati, dicitur enunciatio per ſe ſecundi modi.

Quæſt. IX. *Quænam enunciationes pertinent ad primum modum?*

In quibus, vel genus prædicatur de ſpecie: ut, *Homo eſt animal*; vel differentia, ut, *Homo eſt rationalis*; vel integra definitio, ut, *Homo eſt animal rationale.*

1. *Genus* intellige, vel proximum, vel remotum.

[2. *Differentia*, vel proxima, vel remota. Genus & differentia ambo, remota, ponuntur in definitione ſubjecti implicite, quia implicantur, & includuntur, in genere proximo: genus vero & differentia, ambo, proxima, ponuntur in definitione ſubjecti explicite, & verbis expreſſis; ſic, *homo eſt Subſtantia*, *homo eſt Senſitivus*, eſt enunciatio per ſe, quia, & *Subſtantiam eſſe*, & *Senſitivum*

eſſe, ponuntur in definitione hominis, ſed implicite, quatenus in genere ejus proximo, *animali*, includuntur, tanquam genus remotum, & differentia remota, ipſum, *animal*, & *rationale*; explicite in definitione hominis ponuntur, tanquam genus proximum, & differentia proxima.]

[3. Explicite illa dicuntur poni in definitione, quæ in definiendo exprimuntur: ut, cùm definitur, *Homo*, per *animal*, & *rationale*; genus, & differentia, ambo, proxima, in ipſa oratione definiente, exprimuntur: includuntur in genere proximo, *animali*, genera remota hominis, *vivens*, *mixtum*, *corpus* *ſubſtantia*, quæ non exprimuntur oratione, quâ fit definitio: item implicantur differentiæ remotæ, nimirum, hominem eſſe *ſenſitivum*, *&c.* quæ in voce, *animal*, genere proximo, latent.]

Quæſt. X. *Quænam pertinent ad ſecundum modum?*

In quibus proprietates prædicantur de ſubjecto ſuo: idque, vel ſingulæ ſeorſim: ut, *Homo eſt riſibilis*: vel duæ disjunctim, ut, *Numerus eſt, par aut impar*.

1. Subjectum proprietatum ſemper ingreditur definitionem earum perfectam: ita definitur *riſibilitas*, potentia ridendi in *homine*, *&c.* vid. c. 2. lib. 2. quæſt. 8. *Singulæ ſeorſim.* Sic riſibilitas *dicitur de omni* homine, & de unoquoque ſeorſim: nam, *Petrus eſt riſibilis*, *Paulus eſt riſibilis*, *Joannes eſt riſibilis*, *&c.*

2. *Disjunctim*, i. e. non copulative: nullus enim numerus poteſt eſſe, & par, & impar: nam numerus eſt, aut par tantum, aut impar; binarius, par eſt, ternarius, impar.

Quæſt. XI. *Quænam enunciatio dicitur univerſaliter prima?*

In quâ prædicatum ſubjecto convenit, quatenus ipſum eſt id, quod eſt, ſive, quæ conſtat terminis reciprocis; ut, *Homo eſt riſibilis*.

1. Dicitur prædicatum Subjecto convenire, quatenus Subjectum eſt, id, quod eſt; cum nihil eſt in ſubjecto, cui prius tribui poſſit; ut, ex hiſce duabus enunciationibus,

Homo eſt ſenſibilis.
Homo eſt riſibilis.

Prior, non eſt univerſaliter prima, quia *Senſibile eſſe*, homini non convenit, in quantum eſt homo, ſed in quantum eſt animal, cui prius, quam homini, tribuitur: at, *riſibile eſſe*, ei convenit, quatenus eſt homo, quia nulli prius tribuitur quam homini.

2. *Termini* dicuntur *reciproci*, quando prædicatum & ſubjectum poſſunt converti, alterumque poni loco alterius: ſic licet dicere, *omnis homo eſt riſibilis*, *&*, *omne riſibile eſt homo*; ſed non licet dicere, *omnis homo eſt ſenſibilis*, *&*, *omne ſenſibile eſt homo*.

3. Ut noſcatur, quænam enunciatio ſit univerſaliter prima; talis eſt, ſi liceat prædicatum dicere de ſubjecto, cum particulâ reduplicativâ, *quâ*, vel, *quatenus*, vel cauſali, *quia*, V. C. cum dico *omnis homo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

homo riſibilis eſt, licet quoque mihi dicere: *homo, qua vel quatenus eſt homo, eſt riſibilis*: &, *homo, quia eſt homo, eſt riſibilis*: ſed cum dico: *omnis homo eſt ſenſibilis*: non licet mihi dicere, *homo, qua aut quatenus homo, eſt ſenſibilis*: aut, *homo, quia eſt homo, eſt ſenſibilis*; nam utrumque falſum eſt: *homo, qua, quatenus, & quia, eſt animal, eſt ſenſibilis*: hoc utrumque verum eſt.

[4. Quamvis enunciatio utraque, ſive efferatur per *quâ*, ſive per *quia*, ſit univerſaliter prima, ac reciproca, non tamen idem ſenſus eſt utriuſque: nam particula *qua* ſignificat rationem formalem, atque internam, inhærentem ſubjecto, de quo dicitur prædicatum: ſed particula *quia* ſignificat cauſam externam, extra ſubjectum, motivam aut impulſivam: ſic in exemplo dicimus, *Chriſtus quà Mediator eſt adorandus*, ſed non *quia* Mediator, non magis, quam quia creator, aut conſervator, &c.]

[5. Vulgatum eſt axioma apud Philoſophos, & veriſſimum, *quatenus, & de omni, reciprocantur*, id eſt, enunciatio univerſaliter prima, quæ per voculam qua, & quatenus, proponitur, eadem proponi poteſt, per voculam omnis, additam ſubjecto: ſic dico, homo qua homo eſt riſibilis, & omnis homo eſt riſibilis.]

Quæſt. XII. *Quomodo ſe habent hi gradus ad ſe invicem?*

Poſterior includit priorem, non viciſſim: enunciatio enim per ſe, eſt etiam de omni, & enunciatio univerſaliter prima, eſt etiam per ſe; ſed non vice versâ:

E. G. *omnis homo eſt riſibilis*: eſt enunciatio univerſaliter prima; quia conſtat terminis reciprocis; eadem eſt enunciatio per ſe, & quidem ſecundi modi, quia ſubjectum & prædicatum eſſentiali nexu cohærent, & ſubjectum ingreditur definitionem prædicati: nam ſubjectum, *homo*, hic eſt de eſſentia & definitione prædicati, *riſibilis*: eadem eſt enunciatio de omni, quia prædicatum, *riſibile*, convenit omni homini & ſemper: at cum dico, *omnis homo eſt bipes*, eſt enunciatio de omni, ſed non per ſe: quia nec homo de bipedis, nec bipes de hominis, eſſentiâ eſt, aut definitione: multo minus, eſt enunciatio univerſaliter prima, quia non reciprocatur: neque enim, ut dico, *omnis homo eſt bipes*; ita licet mihi dicere, *omne bipes eſt homo*; nam multæ aves ſunt bipedes.

Quæſt. XIII. *Quæ eſt enunciatio contingens?*

Quæ poteſt eſſe falſa: ut, *Socrates diſputat*.

Enunciatio *Contingens* eſt, cujus partes connectuntur connexione diſſolubili; ſic, *Socrates* & *diſputat*, à ſe invicem poſſunt diſſolvi, ut *Socrates* ſit, & tamen non *diſputet*.

Quæſt. XIV. *Quot ſunt modi enunciationum contingentium?*

Tres: quædam plerumque veræ ſunt: ut, *Matres dili-*

diligunt liberos ſuos; quædam raro: ut, *Homines naſcuntur bicipites*; quædam ancipiti conditione, nunc veræ ſunt, nunc falſæ: ut, *Aleator vincit*.

Quæſt. XV. *Quotuplex eſt enunciatio falſa?*
Duplex, poſſibilis, & impoſſibilis.

Quæſt. XVI. *Quæ eſt enunciatio poſſibilis?*
Quæ poteſt eſſe vera: ut, *ſi falſo dicas, pluere*.

Quæſt. XVII. *Quæ impoſſibilis?*
Quæ non poteſt eſſe vera; ut, *Homo eſt lapis*.

Caput XXXII.

Quæſt. I. *Quot ſunt affectiones enunciationum relatæ?*

DUæ ſunt præcipue conſiderandæ; converſio & oppoſitio.

Converſio & oppoſitio conveniunt enunciationibus inter ſeſe comparatis.

Quæſt. II. *Quid eſt converſio?*
Converſio eſt, tranſpoſitio prædicati in locum ſubjecti, ſalvâ veritate enunciationis utriuſque, & convertendæ, & converſæ.

1. Doctrina de converſione, uſum ſuum peculiarem habet in reductione ſyllogiſmorum, ſecundæ, ac tertiæ figuræ, ad primam, extra quem uſum non adeo magnæ eſt utilitatis.

2. Non eſt exiſtimandum, Converſionem eſſe idem quod Enthimema, aut eam ſpeciem imperfecti Syllogiſmi; nam hîc ſubjectum tranſit ſimpliciter in locum prædicati, quod non fit in Enthimemate, aut ſyllogiſmo imperfecto.

3. *Salva veritate*: itaque nulla eſt converſio, quando, ex convertenda vera, enunciatio ſequitur converſa falſa, ut, *omnis homo eſt animal*, Ergo, *omne animal eſt homo*: at vero hæc eſt converſio bona, *omnis homo eſt animal*, Ergo, *quoddam animal eſt homo*.

4. Non debet concluſio confundi cum ſyllogiſmo, licet enim in converſione occurrat vocula illativa *ergo*, non tamen converſio dici poteſt ſyllogiſmus, quia in ſyllogiſmo ſemper tres inveniuntur enunciationes, in converſione tantum duæ.

Quæſt.

Quæſt. III. *Quotuplex eſt converſio?*

Triplex; converſio ſimplex, converſio per accidens, & converſio per contrapoſitionem.

Quæſt. IV. *Quid eſt converſio ſimplex?*

In quâ ſervatur qualitas & quantitas enunciationis.

Servatur qualitas enunciationis, quando affirmans manet affirmans, & negans manet negans: ſervatur quantitas enunciationis, quando univerſalis manet univerſalis, & particularis manet particularis. Exempla ſunt in textu.

Quæſt. V. *Vbi habet locum?*

In enunciatione univerſali negante, & particulari affirmante; ut, *Nullus homo eſt lapis; Ergo nullus lapis eſt homo; Aliquod animal eſt album; ergo aliquod album eſt animal.*

1. Habet quoque locum in enunciatione univerſali affirmante reciproca, ut, *omnis homo eſt animal rationale*, &, *omne animal rationale, eſt homo.*

2. Habet quoque locum in enunciatione particulari negante, ut, *Aliquod animal non eſt album, ergo aliquod album non eſt animal.*

3. Enunciatio dicitur reciproca, in quâ ſubjectum in locum prædicati, & prædicatum in locum ſubjecti tranſponi poteſt: ut omnis homo eſt riſibilis, & omne riſibile eſt homo.

Quæſt. VI. *Quid eſt converſio per accidens?*

In quâ, ſervatâ qualitate, diminuitur quantitas.

Diminuitur quantitas, quando univerſalis mutatur in particularem, aut vice verſâ: uti videre eſt in exemplis quæſt. ſeq. allatis.

Quæſt. VII. *Vbi habet locum?*

In univerſali affirmante; ut, *Omnis homo eſt animal; ergo aliquod animal eſt homo.*

1. Multi exiſtimant, converſionem per accidens, etiam habere locum, in particulari affirmante: ut, *quidam homo eſt Poëta; ergo omnis Poëta eſt homo*: & *quoddam vivens eſt animal; ergo omne animal eſt vivens*: neſcio tamen, an hoc ſit perpetuum.

2. *In univerſali affirmante*, adde, non reciproca: nam univerſalis reciproca convertitur ſimpliciter. Quod ſi in univerſali affirmante non reciprocâ, quantitas non mutaretur, converſa eſſet falſa, nec ſalva eſſet veritas enunciationis converſæ, contra definitionem converſionis: v. c. *omnis homo eſt animal; Ergo, omne animal eſt homo*: hæc converſa eſt falſa.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VIII. *Quid eſt converſio per contrapoſitionem*

In qua loco ſubjecti & prædicati, ponitur utriuſque contradictio.

Ponitur utriuſque contradicto, quando, & ſubjecto, & prædicato, additur particula *Non*.

Quæſt. IX. *Ubi habet locum?*

In univerſali affirmante, ſive ſit reciproca, ſive non; ut, *omne mortale eſt genitum; ergo, quod non eſt genitum, non eſt mortale*.

1. Hoc exemplum ab authore male eſt converſum: particula enim NON, non debebat poni ante copulam *eſt*, ſed ante ipſum prædicatum, *mortale*, & ante ſubjectum, *genitum*, hoc modo, Erg. *Quod eſt non genitum, eſt non mortale*: ſic enim ſubjectum, & prædicatum enunciationis prioris redduntur infinita: ſic in hac enunciatione, *omnis homo eſt animal*, converſio per contrapoſitionem fit. Erg. *omne non animal, eſt non homo*.

CAPUT XXXIII.

Quæſt. I. *Quid eſt oppoſitio enunciationum?*

OPpoſitio, eſt pugna enunciationum in affirmando & negando.

1. Hæc oppoſitio enunciationum differt ab oppoſitione thematum ſimplicium: hìc ſpectatur pugna, in eo ſita, quod vinculum vel copula *eſt*, vel verbum, quod vim habet copulæ, vel conjunctio, vel modus, in unâ enunciatione affirmetur, in altera negetur: at oppoſitio thematum ſimplicium eſt oppoſitio prædicatorum, non vero vinculorum; ſic, *Petrus eſt videns*, *Petrus eſt cæcus*, eſt oppoſitio thematis ſimplicis, quia hìc prædicatum unius enunciationis opponitur prædicato alterius enunciationis: ſed non eſt oppoſitio thematis complexi, quia utraque enunciatio eſt affirmans, propter vinculum utrobique affirmatum: at ſi dixero, *Petrus eſt videns*, &, *Petrus non eſt videns*, aut, *Petrus eſt cæcus*, &, *Petrus non eſt cæcus*, eſt oppoſitio thematis complexi, quia utrobique, enunciationum altera affirmat, altera negat, propter vinculum in unâ affirmatum, in altera negatum, EST.

2. Doctrina de oppoſitione enunciationum magni eſt momenti quippe à qua dependet omnium enunciationum reſolutio aut analyſis: neque poteſt de ulla enunciatione judicium ferri, ſitne vera an falſa, niſi hac doctrinâ bene perceptâ.

Quæſt.

Quæſt. II. *Quænam enunciationes dicuntur pugnare?*

Quæ idem, ſc. prædicatum, de eodem. ſc. ſubjecto, ſingulari, ſecundum idem, ad idem, eodem modo, & eodem tempore, affirmant & negant.

Idem dicitur affirmari & negari, quando, prædicato & ſubjecto, manentibus iiſdem, vinculum in unâ enunciatione affirmatur, in altera negatur. Conditiones hæ, *ſecundum idem*, *&c.* fuerunt expoſitæ cap. 22. hujus libri. Hoc addendum eſt, nullam debere eſſe, vel ſubjecti, vel prædicati, ambiguitatem.

Quæſt. III. *Quotuplex eſt oppoſitio enunciationum?*

Duplex, contrarietas, & contradictio.

1. Hæc utraque oppoſitio, eſt pugna vera enunciationum.

2. Non debet confundi oppoſitio enunciationum cum earumdem converſione; nam in oppoſitione utriuſque enunciationis, idem manet ſubjectum & prædicatum, at in converſione, ſubjectum mutatur in prædicatum, & vice verſa.

Quæſt. IV. *Quid eſt contrarietas?*

Contrarietas, eſt oppoſitio inter duas univerſales; ut, *Omnis homo eſt juſtus, nullus homo eſt juſtus.*

Univerſales, ſcil. quarum altera affirmat, altera negat, ut in exemplo patet.

Quæſt. V. *Quæ eſt regula contrariarum?*

Enunciationes contrariæ poſſunt ſimul eſſe falſæ, non ſimul veræ, interdum altera vera eſt, altera falſa.

1. Enunciationum univerſalium duarum, quarum altera affirmat, altera negat, una vera eſt, altera falſa, quando, & quoties ambæ ſunt neceſſariæ; ut, *omnis homo eſt rationalis*, *nullus homo eſt rationalis*: ſed, cum ambæ ſunt contingentes, etiam ambæ ſunt falſæ: ut, *omnis homo eſt doctus, nullus homo eſt doctus.* Nunquam vero fieri poteſt, ut duæ univerſales ſimul ſint veræ, quæ idem de eodem, affirment, & negent.

2. Quæ enunciationes opponuntur contrariè, ſunt ſimul falſæ, cum ſubjectum & prædicatum contingenter cohærent; quod fit, cum prædicatum à ſubjecto abeſſe poteſt, ut in exemplo poſito quæſtione 4. earum altera vera eſt, altera falſa, cum prædicatum, & ſubjectum cohærent, neceſſario, quod fit, cum prædicatum à ſubjecto abeſſe nequit, ut, *omnis homo eſt animal*, verum *eſt*, *nullus homo eſt animal*, falſum *eſt*, quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quia animal ab homine abeſſe nequit.

3. Dicuntur prædicatum & ſubjectum cohærere neceſſario, cum prædicatum ita tribuitur ſubjecto, ut non poſſit non tribui: contingenter, cum prædicatum ita tribuitur ſubjecto, ut poſſit non tribui: ſic cum dico, Petrus eſt doctus, prædicatum contingenter cohæret ſubjecto, quia fieri poteſt u Petrus non ſit doctus: ſed cum dico Petrus eſt animal, prædicatum neceſſario cohæret ſubjecto, quia nunquam fieri poteſt, ut Petrus non ſit animal.

Quæſt. VI. *Quid eſt contradictio?*

Contradictio, eſt oppoſitio inter univerſalem & particularem; ut, *Omnis homo eſt juſtus, quidam homo non eſt juſtus. Nullus homo eſt juſtus, Aliquis homo eſt juſtus.* Vel inter duas ſingulares; ut *Ariſtides fuit juſtus, Ariſtides non fuit juſtus.*

1. *Inter univerſalem & particularem*, ſcilicet ut, vel univerſalis neget & particularis affirmet, vel particularis neget & univerſalis affirmet.

2. *Inter duas ſingulares*, ſc. quarum altera affirmat, altera negat de eodem ſubjecto, prædicatum idem.

Quæſt. VII. *Quæ eſt regula contradicentium?*

Enunciationum contradicentium, altera ſemper vera eſt, altera ſemper falſa, nunquam ſimul veræ, nunquam ſimul falſæ.

1. Sive enunciationes contradicentes verſentur in materia neceſſaria, ſive in contingenti, ſemper earum altera eſt vera, altera falſa: imo etiam, quando duæ ſingulares contradicentes inſtituuntur de prædicato futuro contingenti, licet nobis ſæpiſſime non conſtet, utra duarum enunciationum, affirmans, an negans, ſit vera, utra falſa; nempe, reſpectu divinæ providentiæ, omnia decernentis ac determinantis, altera enunciationum ſingularium, de prædicato, contingenter futuro, eſt vera, altera falſa: ſed, reſpectu cauſarum ſecundarum, non eſt manifeſtum nobis, utra ſit vera, utra falſa, an affirmans, an negans.

2. Nunquam poſſunt duæ enunciationes contra-dicentes ſimul eſſe veræ, nunquam ſimul falſæ; unde vulgatum eſt dictum; contradictio dividit verum à falſo: ſed nobis non ſemper conſtat, utra enunciationum contradicentium determinatè, ſit vera, utra determinatè falſa, præſertim, cum inſtituuntur enunciationes ſingulares de *futuro* contingenti, ut harum, *Petrus evadet vir doctus, Petrus non evadet vir doctus*, altera vera eſt, altera falſa: ſed nobis non conſtat, utra ſit vera, utra falſa futura.

[3. Graviſſima eſt quæſtio, utrum enunciationes, ſingulares de futuro contingenti, ſint veræ, vel

el falſæ, quam Ariſtoteles movet ibro de interpretatione; ſed quomodo deciderint, diſputant interpretes, nos hæc duo diſtinguimus, aliud eſt, ſimpliciter dicere alteram talium enunciationum eſſe veram, alteram falſam; aliud eſt, determinari ab homine, & pronunciari, quænam ſit vera, & quænam falſa: quin altera ſit vera, altera falſa, & quidem determinate, reſpectu Dei, qui ut omnis entitatis, ita omnis veritatis, eſt cauſa, nullum eſt dubium: ſed utrum v.c. hæc affirmans, ſit vera, *Petrus ſalvabitur*, & an negans ſit falſa, *Petrus non ſalvabitur*, à nullo homine determinari, aut pronunciari, poteſt, cum tamen alterutrum, apud Deum decernentem, ſit verum, Petrum ſalvandum, vel non ſalvandum.]

[4 Enunciationes ſingulares, de futuro aut prædicato contingenti; poſſunt ſpectari vel in ordine ad cauſam primam Deum, omnia decernentem ac determinantem ſua providentia: & ſic alterutra vera eſt, alterutra falſa: vel in ordine ad cauſam ſecundam hominem: & ſic neutra enunciationum ſingularium, determinate dici poteſt, vel vera vel falſa, quia nulli homini hoc conceſſum eſt, ut determinate dicere poſſit, v. c. Petrus evadet in virum doctum, aut Petrus non evadet in virum doctum.]

Quæſt. VIII. *An non aliæ ſpecies oppoſitionum vulgo tribuuntur enunciationibus?*

Ita.

Quæſt. IX. *Quæ?*

Subcontrarietas, & oppoſitio indefinita.

Hæ oppoſitiones magis apparent pugnare, quam ut revera pugnent.

Quæſt. X. *Quænam dicuntur enunciationes ſubcontrariæ?*

Duæ particulares, quarum altera affirmat, altera negat: ut, *Aliquis homo eſt juſtus, aliquis homo non eſt juſtus.*

Duæ particulares videntur pugnare propter vinculum, in unâ affirmatum, in alterâ negatum: revera tamen non pugnant, quia poſſunt ſimul eſſe veræ, ſi ſubjecta intelligantur de diverſis, ut in exemplo poſito: ſi *aliquis homo eſt juſtus*, intelligatur de *Ariſtide*, *aliquis homo non eſt juſtus*, de *Verre*, utraque enunciatio eſt vera: idem ſtatuendum eſt de indefinitè oppoſitis: *homines* enim *ſunt juſti*, verum eſt de quibuſdam: *homines non ſunt juſti*, verum eſt de aliis.

Quæſt. XI. *Quæ dicuntur indefinite oppoſitæ?*

Duæ enunciationes indefinitæ, quarum altera

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

affirmat, altera negat: ut, *Homines ſunt juſti, homines non ſunt juſti.*

Quæſt. XII. *Quæ eſt regula veritatis in hiſce enunciationibus?*

Enunciationes ſubcontrariæ, & indefinitè oppoſitæ, poſſunt eſſe ſimul veræ, non ſimul falſæ, & earum altera poteſt eſſe vera, altera falſa.

1. Quod duæ particulares, aut duæ definitæ enunciationes, poſſint ſimul eſſe veræ, ejus rei ratio eſt, quia intelliguntur de diverſis ſubjectis; ut, cum dico, *aliquis homo eſt doctus*, &, *homo eſt doctus*, hoc intelligitur utrumque de Ariſtotele: at cum dico, *aliquis homo non eſt doctus*, &, *homo non eſt doctus*, hoc intelligitur utrumque de Chorœbo: atque id verum eſt, quotieſcunque prædicatum utrique ſubjecto ineſt contingenter: ſed cum duæ particulares, vel indefinitæ enunciationes, ſunt neceſſariæ, altera ſemper eſt vera, altera falſa; ita verum eſt, cum dico, *aliquis homo eſt rationalis*, &, *homo eſt rationalis*: falſum eſt utrumque, cum dico, *aliquis homo non eſt rationalis*, &, *Homo non eſt rationalis*: at nunquam fieri poteſt, ut ſimul ſint falſæ.

[2. Enunciatio indefinita æquipollet vel univerſali, vel particulari: univerſali, in materia neceſſaria: ut homo eſt animal, id eſt omnis homo eſt animal: particulari, in materia contingenti: ut homo eſt doctus, id eſt, aliquis homo eſt doctus: atque hæc obſervatio maximi eſt uſus.

3. Enunciationes ſubcontrariæ, & oppoſitæ indefinitè, ſunt ſimul veræ, ſi intelligantur, & inſtituantur de ſubjecto & prædicato contingenter connexis, uti in exemplis poſitis. Earum altera eſt vera, altera falſa, cum verſantur in ſubjecto & prædicato, connexis neceſſario, ut, *Aliquis homo eſt animal*, verum eſt, *aliquis homo non eſt animal*, falſum eſt, &, *homo eſt animal*, verum eſt, *homo non eſt animal*, falſum eſt.

Quæſt. XIII. *Cur non recenſuiſti ſubcontrarietatem & oppoſitionem indefinitam inter ſpecies oppoſitionum?*

Quia enunciationes ſubcontrariæ, & indefinitæ non ſunt reverâ oppoſitæ, ſed videntur tantum: poſſunt enim ſimul eſſe veræ.

Poſſunt ſimul eſſe veræ, quia non habent idem ſubjectum, ut id ſtatim eſt oſtenſum, quando ſcil. intelliguntur de diverſis ſubjectis.

SYNO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

SYNOPSIS LOGICÆ, LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Abſoluta eſt prima pars Logicæ, quæ agit de thematibus, eorumque variis affectionibus: veniamus ad partem alteram, in quâ dixiſti agi de inſtrumentis, quibus themata tractanda ſunt.

Quæſt. I. *Quot ſunt ergo ejuſmodi inſtrumenta?*

QUatuor: definitio, diviſio, ſyllogiſmus, & methodus. Ex quibus definitio & diviſio inſerviunt tractandis thematibus ſimplicibus; ſyllogiſmus, complexis: methodus, utriſque.

CUm hic mentio fit inſtrumentorum, intelliguntur inſtrumenta non externa, ſed interna mentis, rationis, aut intellectus, & iis inſtrumentis eget intellectus humanus, quia corruptus eſt, & naſcitur omnium rerum inſcius, eſt enim intellectus hominis naſcentis instar tabulæ raſæ, cui nihil inſcriptum aut inſculptum, omnia tamen inſcribi, aut inſculpi, poſſunt.

2. Tanta caligo inducta eſt in mentem humanam ex primorum parentum lapſu, ut non tantum cæcutiat circa res ſupernaturales, quæ ſpectant fidem, & ſalutem noſtram, ſed & circa naturales, quæ naturæ lumine intelligi poſſunt; quin & circa modum cognoſcendi res quaſlibet. Communi hominum ignorantiæ, circa res ſupernaturales, mederi Deus voluit, per Verbum ſuum, quod eſt revelatum: circa res naturales, per Philoſophiam: circa modum cognoſcendi, per Logicam, quæ mentem docet humanam, quomodo circa rem cognoſcendam verſari debeat, atque in eum finem docet fabricare quatuor iſta inſtrumenta cognoſcendi, de quibus in poſterum. Hæc quatuor cognoſcendi inſtrumenta inſerviunt tollendis quatuor defectibus mentis noſtræ in cognoſcendo, quibus laboramus in rerum cognitione acquirenda: ſcil. eſt in nobis multarum rerum craſſa quædam, & profunda ignorantia, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tollit definitio: deinde multa ſæpè ſcimus, ſed confuſè, atque imperfectè, quam confuſionem, & imperfectionem tollit, diviſio, quæ diſtinctam in nobis & perfectam parit cognitionem: Tertio, obnoxia eſt mens humana multis hæſitationibus & dubitationibus: neſcit enim, an certò cognoverit, quæ etiam diſtinctè ſe cognoviſſe exiſtimat: hanc incertitudinem & dubitationem tollit ſyllogiſmus: Quartò, hoc etiam eſt vitium humanæ mentis in cognoſcendo, ut non ſervet ordinem debitum: hanc inordinationem tollit methodus.

3. Ab hiſce quatuor cognoſcendi inſtrumentis, vocatur hæc ſecunda Logicæ pars *organica*.

4. Inſtrumenta hæc, ſunt immaterialia, quia inſerviunt facultati immateriali, intellectui, ideoque materia carent proprie dicta, quæ per notas ſenſibiles in ſenſus incurrit, quali conſtant inſtrumenta materialia, malleus, ſerra, ſecuris, &c. attamen analogice & per ſimilitudinem hiſce cognoſcendi inſtrumentis adſcribitur materia, ex qua, quaſi conſtant & componuntur: ita definitionis materia, ſunt genus & differentia; diviſionis, ſunt totum & partes; ſyllogiſmi materia, ſunt partim tres termini, partim tres enunciationes: methodi materia ſunt variæ enunciationes, quæ ſuo ordine diſponuntur: ſic & illis ſc. inſtrumentis cognoſcendi tribuitur materia, circa quam occupantur, nempe ipſa themata, circa quæ definienda, dividenda, probanda, ordinanda, occupantur hæc cognoſcendi inſtrumenta: quin & materia in qua, illis, ſc. cognoſcendi inſtrumentis, aſſignatur, ipſe ſc. intellectus hominis, in quo ſunt.

[5. Materia & forma proprie conveniunt corporibus, id eſt, rebus materialibus: cum tribuuntur rebus immaterialibus, quales ſunt hæc intelligendi inſtrumenta, debent vocari quaſi materia, & quaſi forma, vulgo materiale & formale; ſic genus & differentia, vocantur definitionis materia, aut materiale, & in ſyllogiſmo materia aliqua & forma veniet, id eſt, materiale & formale, materia in tribus terminis, & tribus enunciationibus, forma, in figura, & modo; intelligitur utrobique forma & materia intelligibilis, non ſenſibilis.]

[9. Quæritur, an non affectiones Logicæ ſive rationis, primo libro traditæ, dici quoque poſſint inſtrumenta cognoſcendi, cum genus ſit inſtrumentum cognoſcendi ſpeciem, & contra, cauſa ſit inſtrumentum cognoſcendi cauſatum, ſubjectum cognoſcendi adjunctum, oppoſitum cognoſcendi oppoſitum, & contra. Reſpondeo, omnino affectiones iſtæ dici poſſunt inſtrumenta cognoſcendi, ſed quia talia non ſunt, niſi in formam enunciationis compingantur, aut definitionis, aut diviſionis, aut ſyllogiſmi, hinc eſt, quod hæc tantum definitio, diviſio, &c. ſoleant dici inſtrumenta cognitionis: v. c. genus non eſt inſtrumentum cognoſcendi ſpeciem, niſi in enunciationem ac in definitionem combinentur, nec totum eſt inſtrumentum cognoſcendi partes, niſi per partes dividatur, & ſic in aliis.]

Quæſt. II. *Quæ eſt materia ex qua hæc inſtrumenta conficiuntur?*

Affectiones thematum ſimplicium. Ex his enim defi-

definitiones & diviſiones formantur: hinc argumenta petuntur ſyllogiſmis: hæ denique debito ordine diſpoſitæ, methodum conſtituunt.

Quia inſtrumenta hæc intellectui inſerviunt, & ſunt entia rationis, eorum quoque materia eſt intelligibilis, & non ſenſibilis. Iſta materia explicatur libro 1. capite 10. uſque ad 24. nemo enim definitionem conficere valet, niſi ſciat, quid ſit genus, quid differentia, quid proprium, quid accidens, quid cauſa, &c. ex quibus definitiones conſtant: nemo diviſionem, niſi noverit, quid totum, & quotuplex, quid pars, & quotuplex fuerit; nam omnis diviſio eſt totius in partes diſtributio: ſic nemo ſyllogiſmum confecerit, niſi ſciverit, quid ſit cauſa, vel effectum, ſubjectum, oppoſita, &c. à quibus termini medii ſolent peti: denique nemo, ordinatè rem aliquam per notiones ſecundas digeſſerit, aut tractaverit, niſi earum naturas, præcognoverit.

Quæſt. III. *Quid eſt definitio?*

Definitio eſt oratio, explicans, quid ſit, quod quæritur.

Definitio eſt oratio, vel interna, vel externa; magis tamen interna, quia Logica tota ſermonem internum magis regit, ac dirigit, quam externum: quia definitio concipi poteſt, ab homine muto & elingui, ut nunquam ſermone externo proferatur; tum ſane definitio eſt oratio tantum interna.

Quæſt. IV. *Quotuplex eſt definitio?*

Duplex: alia nominis: alia rei.

Quæſt. V. *Quid eſt definitio nominis?*

Quæ *nominis* ſignificationem explicat.

Nominis, id eſt vocis, ſive vox ſit nomen, ſive ſit verbum.

Quæſt. VI. *Quod modis explicatur nominis ſignificatio?*

Tribus modis: 1. notione, ſive etymologiâ: ut, *Triangulum eſt, quod habet tres angulos*: 2. voce conjugata, ut, *Qualitas eſt, à qua quales aliqui dicuntur*: 3. denique, voce *ſynonyma* notiore: ut, *Bovinator eſt tergiverſator*. Huc pertinent lexica.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Quid ſit notatio ſive Etymologia, quid item conjugatio logica, vid. cap. 25. lib. 1.

2. *Synonyma.* Sumitur hæc vox Grammaticè, pro voce æquipollenti, aut ejuſdem ſignificationis, non vero Logicè, prout vox ſynonyma eſt definita. c. 16. lib. 1.

Regh: p 981. Top: p 106. Groſſ: p 199.

CAPUT II.

Quæſt. I. *Quid eſt definitio rei?*

QUæ explicat, quid res ipſa ſit.

Ut nomen differt à re, ita differt definitio nominis à definitione rei.

Quæſt. II. *Quomodo dividitur?*

In perfectam, & imperfectam.

Quæſt. III. *Quam vocas definitionem perfectam?*

Quæ rei eſſentiam attributis eſſentialibus explicat perfectè, ut, *Homo eſt animal rationale.*

1. *Eſſentia rei* vocatur, uniuscujuſque rei natura, qua unaquæque res conſtituitur, & ab alia re diſtinguitur: dicitur quoque quidditas, quia per eam reſpondetur, ad quæſtionem, qua, quæritur, quid eſt res?

2. Eſſentia, natura, quidditas, idem ſignificant, ſed reſpectus dicunt diverſos: nam eſſentia dicitur de re, in quantum eam conſtituit; natura, in quantum operatur; quidditas, in quantum definitur.

[3. Præter iſta tria, eſſentiam, naturam, quidditatem, idem quoque ſignificat definitio; nam definitio eſt ratio eſſentiæ, ſeu λόγος τοῦ εἶναι, & explicat, quæ ſit natura rei definiendæ, & per eam ſolam reſpondetur ad quæſtionem, *quid eſt res*; ita definitio hominis, quâ definitur animal rationale, explicat, eſſentiam, naturam, & quidditatem hominis.]

4. *Attributa eſſentialia*, vulgo prædicata quidditativa, ſunt genus proximum, & differentia ſpecifica, quæ in definitionibus corporum reſpondent materiæ & formæ. Ut enim materia communis eſt, ita & genus; & ut forma unicuique eſt propria, ita & differentia.]

[5. Attributa eſſentialia dupliciter dicuntur, vel, quæ eſſentiam rei conſtituunt, vel quæ conſtitutam immediatè ſequuntur: priori ſenſu, genus & differentia, poſteriori, proprietates intelliguntur: hîc autem ſermo eſt, de attributis eſſentialibus in ſignificatione primâ: quia vero genus in definiendis corporibus deſumitur à materiâ, & differentia à formâ, factum, ut genus, vulgo dicatur, materia metaphyſica, & differentia, forma metaphyſica.]

[6. Cum Deo tribuitur genus & differentia, genus ſignificat materiam Metaphyſicam, ut quoque hæc tribuitur angelis & animæ ratio-

rationali, nam materia & forma, utraque phyſica, non cómpetit niſi corporibus, quibus deſtituuntur Deus, Angeli, & animæ rationales.]

7. *Perfectè*, id eſt, nullo ex attributis eſſentialibus omiſſo.

8. Perfectum dicitur, cui nihil deeſt eorum, quæ ad ejus, vel integritatem, vel eſſentiam, requiruntur: prior perfectio dicitur, integralis, poſterior, eſſentialis: ſic, corpus perfectum eſt, cujus nullum membrum, ſeu pars integrans, abeſt; & homo perfectus, cum utramque poſſidet partem eſſentialem, animam rationalem & corpus: utroque modo perfecta dicitur definitio.

Quæſt. IV. *Quot ſunt leges ſeu regulæ perfectæ definitionis?*

Sex.

Quæſt. V. *Enumera.*

I. Definitio perfecta debet eſſe brevis.

I. Brevitas definitionis hoc exigit, ne quid in definitione deficiat, ne quid etiam redundet, ut, *homo eſt animal rationale.*

2. In primam legem maxime impingitur, cum ponuntur in definitione ſpeciei quæ pertinent ad definitionem generis; ut, ſi quis definiat *fortitudinem, virtutem, quæ ſervat mediocritatem in audacia & metu*: hîc enim aliquid redundat, ſcilicet, ſervare mediocritatem, non pertinet ad definitionem fortitudinis, ſed virtutis moralis in genere.

II. Debet eſſe perſpicua.

II. Quid ſit perſpicuitas ex ſimili cognoſci poteſt: quemadmodum enim per id, quod perſpicuum eſt, v. c. per vitrum, res alias videmus, ita per definitionem intelligimus rem definitam: quod ut fiat, debent verba definitionis eſſe diſtincta, non ambigua, propria, non tropica (niſi cum tropica ſignificatio eſt uſitatior propriâ, ut, cum Logica definitur, *quod ſit ars bene diſſerendi*) uſitata, non inſolentia.

2. Quia verba valent uſu, & vox diſſerere, uſitatior eſt in ſignificatione ratiocinandi, quam diſſeminandi, certe non eſt culpanda definitio Logicæ Ramea, uti factum à Keckermanno, quod definiatur ars bene diſſerendi.]

III. Debet cum definito reciprocari.

III. Quia definitio & definitum eandem notant rem, definitio, clarius, definitum, obſcurius, hinc eſt, quod inter ſeſe reciprocentur, ſeu convertantur: *Omnis enim homo eſt animal rationale, & omne animal rationale eſt homo.*

IV. Debet eſſe affirmata.

IV. Quia negatio non tam explicat, quid res ſit, quam quid non ſit, & definitio explicat, quid res ſit, ideo definitio debet eſſe affirmata, non negata; interim hæc affirmatio ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

magis intelligitur de re, quam de voce; inopia enim vocabulorum interdum cogit uti vocibus negatis, ſub quibus aliquid tamen affirmatum debet intelligi: ſic, cum *brutum* definitur *animal irrationale*, non ſignificatur nuda animæ rationalis negatio, ſed contrariæ poſitio, rationali animæ oppoſita.

2. Hæc admonitio præſertim obſervanda eſt in definiendo Deo; nam cum Deus definitur à ſua infinitate, immortalitate, immaterialitate, &c. quamvis vocabula ſint negativa, noſtri tamen conceptus ſub illis vocibus formati, debent eſſe poſitivi, id eſt, de re poſitiva, neque enim immaterialitas Dei, ſignificat ſimpliciter negationem materiæ, ſed notat eſſentiam poſitivam, & affirmatam, contrariam, eſſentiali, materiali: ſic & immenſitas, non ſignificat ſimpliciter, Deum nullo loco excludi, ſed ſimpliciter, & poſitive, omnem locum implere.

V. Debet ſine copulatione aut disjunctione partium proponi.

V. Quia unaquæque res unam tantum habet eſſentiam, & definitio eſt iſtius eſſentiæ explicatio, non poteſt, nec debet, per partes proponi, quia eſſentia una, ut una, partes negat, ſcil. ut partes.

2. Non negat definitio partes ſui, omnis enim definitio habet partes duas, genus, & differentiam; quemadmodum homo definitur per animal & rationale: ſed hæc lex vetat, ne partes iſtæ, aut aliæ, per conjunctionem copulativam aut disjunctivam proponantur, quia in unam naturam rei definitæ coëunt, media ſui unione.

VI. Debet conſtare ex attributis prioribus & notioribus naturâ; atque adeò ex indemonſtrabilibus.

VI. Quod definitio ſit principium demonſtrans, & non attributum demonſtratum, liquet ex capite 23. libri 2. quia definitio eſt cauſa cognoſcendi definitum: debent attributa, genus, & differentia, eſſe priora & notiora ſcilicet naturâ, ipſo definito: cauſa enim eſt prior & notior effecto, ſcilicet naturâ & cognitione diſtinctâ: porro, quia definitio eſt principium demonſtrationis, debet quoque conſtare ex attributis indemonſtrabilibus: alioquin daretur progreſſus in infinitum. Omnis cauſa, prior & notior eſt effecto: genus & differentia, ſunt cauſæ definitionis, definitio eſt effectum: Ergo, genus, & differentia, ſunt, notiora, & priora ſcil. naturâ & cognitione diſtinctâ, definitione.

2. Genus, ſcil, proximum, & differentia, ſc. ſpecifica.

3. Cum hîc lege ſextâ dicitur, quod attributa eſſentialia in definitione debeant eſſe priora naturâ ipſo definito, intelligitur utraque prioritas, & quoad exiſtendi conſecutionem, & quoad cauſalitatem; genus eſt prius definito, ut animal homine, quoad exiſtendi conſecutionem; differentia eſt prior definito, ut rationalitas homine, quoad cauſalitatem; vel ſic: Genus eſt prius ſpecie, quæ definitur exi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

existendi conſecutione, differentia eſt prior cauſalitate: & ſic utrumque eſt prius naturâ definitione.

Quæſt. VI. *Quibus conſtat definitio perfecta?*

Genere proximo, & differentiâ ſpecificâ.

Genus in definiendo invenitur ex reductione rei definiendæ ad ſuam categoriam: ibi enim quod loco ſuperiori ei proximè adjacet, eſt ejus genus proximum; reliqua omnia, ſunt genera remota, quæ ſuperius collocantur: intelligitur autem hic genus proximum, quia ſuperiora in illo continentur.

Quæſt. VII. *Vt de genere nihil dicam, unde petitur differentia?*

Differentia ſubſtantiarum petitur à formâ ſubſtantiali, ultimâ, vel principali, non ab accidentali, vel à ſubordinata, ſeu diſponente ſubſtantiali: &, cum formæ ſunt ignotæ, proprietas adhibetur loco formæ. Differentia accidentium ſumitur à ſubjecto, objecto, causâ efficiente, aut ſimili.

[1. Quin dentur formæ accidentales, ut calor, color, &c. nullum eſt dubium: ſed an dentur ſubſtantiales, id eſt, quæ ſunt ſubſtantiæ, diſtinctæ à materia, & olim ante Ariſtotelem, & nunc poſt ejus ætatem, diſputari ſolet; ſi ſint, præter animam rationalem, ullæ formæ ſubſtantiales, recte tum dividitur ab authore forma ſubſtantialis, in ultimam, & ſubordinatam, aut in principalem, & diſponentem.]

[2. Eſt utiliſſima diviſio formæ ſubſtantialis in ultimam ſeu principalem, & ſubordinatam ſeu diſponentem, cujus quidem hic mentionem fecit Author, ſed quam ante non expoſuit: dicitur forma ultima ſeu principalis, quæ talem conſtituit ſpeciem, ut per aliam formam, in aliam ſpeciem tranſire nequeat, qualis eſt anima rationalis in homine, ſeu ſenſitiva in brutis, vegetativa in plantis: ſubordinata, vel diſponens dicitur, quæ quidem conſtituit ſpeciem, ſed talem, ut per adventum novæ formæ in aliam ſpeciem tranſire valeat, qualis eſt anima vegetans & ſentiens in embryone ſeu fœtu humano, ante adventum animæ rationalis, quæ eum conſtituit in ſpecie & viventis & ſentientis, ſed utraque tali, ut per adventum Animæ rationalis, Embryo vivens & ſentiens, tranſire poſſit, ac de facto tranſeat, in ſpeciem hominis.]

[3. Differentia intelligitur eſſentialis & ſpecifica, qualis raro eſt nota in ſubſtantiis: quia illarum formæ in ſenſus non incurrunt, à quibus tamen omnis noſtræ cognitionis origo ducitur; ſic ignis definitur, Elementum calidum & ſiccum, per proprietates, loco formæ, quæ ignota eſt. Quia accidentia omnia ſunt in ſubjecto, & verſantur ferè circa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

aliquod objectum, & habent cauſam ſui efficientem, ſimul & finalem, hinc à reſpectu ad iſta, accidens definitur, & ejus differentia petitur à reſpectu ad ea.]

[4. Subjectum quidem eſt externum accidenti, ſed reſpectus accidentis ad ſubjectum, non eſt ei externus.]

[5. Omne accidens eſt quidem in ſubjecto, ſubjectum tamen eſt extra accidens, id eſt, eſſe poteſt & exiſtere ſine accidente, & accidens nunquam aut eſſe aut exiſtere poteſt ſine ſubjecto, ideoque reſpectu accidentis ad ſubjectum inhæſionis, accidenti eſt internus.]

Quæſt. VIII. *Quomodo definiuntur accidentia propria?*

Genere, ſubjecto, & cauſâ proximâ; intellige, cauſam proximam abſolutè, quæ dicta fuit emanativa, eâque, vel efficiente: ut *Eclipſis eſt, defectus lumimis, in lunâ, ob terram, inter Solem & Lunam, interpoſitam*: vel finali; ut, *Appetitus eſt, facultas naturalis, in animali, ad conſequendum, quod ſibi bonum, & vitandum, quod ſibi malum, videtur*; vel deniquè utraque; ut, *Reſpiratio eſt, attractio & expulſio aëris reciproca, in animali, à pulmonibus facta, ad cordis refrigerium.*

1. Quænam accidentia ſint propria, quænam communia, *vid.* cap. 13. & 19. lib. 1. Accidens proprium, eſt proprium quarto modo, & quartum prædicabile: commune, eſt accidens prædicabile ſive quintum prædicabile.

2. In definitione Eclipſeos, *defectus luminis*, eſt genus; *Luna*, eſt ſubjectum, *interpoſitio terræ inter ſolem & lunam*, eſt cauſa efficiens proxima abſolute.

Quæſt. IX. *Quomodo definiuntur accidentia communia?*

Variis modis, ex quibus hi ſunt præcipui. I. Definiuntur genere & ſubjecto: ut, *Scientia, eſt habitus mentis*. II. Genere & objecto: ut, *Phyſica, eſt ſcientia corporis naturalis*. III. Genere & fine: ut, *Grammatica, eſt ars benè loquendi*. IV. Genere, objecto, & fine: ut, *Liberalitas, eſt virtus, in erogandâ & accipiendâ pecuniâ.* V. Genere & cauſâ efficiente: ut, *Albor, eſt color, ortus ex prædominio perſpicui.*

Modus definiendi accidentia communia certis regulis comprehendi nequit, quia ipſa accidentia communia tam ſunt varia.

CAPUT

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

CAPUT III. & IV.

Quæſt. I. *Quid eſt definitio imperfecta?*

QUæ rei eſſentiam non explicat attributis eſſentialibus, aut ſaltem non explicat perfecte: eaque proprio vocabulo, *deſcriptio* dicitur.

1. *Definitio Imperfecta* in duobus recedit à definitione perfecta; vel, quod adhibeat attributa, non eſſentialia, ſed accidentalia, vel, ſi adhibeat eſſentialia, quod non ſumat omnia, ideoque vere dicitur imperfecta.

[2. Vocantur hic attributa eſſentialia, quæ eſſentiam rei definitæ conſtituunt, non quæ eam conſequuntur immediate, ſuntque tantum genus & differentia; proprietas quidem dicitur attributum eſſentiale, non tamen illo ſenſu, ac ſi eſſentiam rei conſtituat, ſed quia eſſentiam rei conſtitutæ, immediate ſequitur, ideoque nunquam ingreditur definitionem perfectam.]

3. Definitio imperfecta, vel eſt neceſſaria, vel arbitraria. Neceſſaria, cum perfecta definitio adhiberi nequit: atque hæc impoſſibilitas oritur, vel ex parte entis, vel ex parte mentis, vel ex parte orationis: primo modo, non poſſunt definiri perfecte, res illæ, quæ, ex imperfectione ſui, non admittunt definitionem perfectam: ut privationes, V. G. tenebræ: ſecundo modo, non poſſunt perfecte definiri, quæ, licet habeant eſſentiam perfectam, à nobis tamen perfecte non capiuntur, ut Deus: tertio modo, ex parte orationis, quando res definienda eſſentiam quidem habet perfectam, & perfecte capitur, ſed non dantur vocabula ad illam definitionem explicandam. Arbitraria eſt, definitio imperfecta, quando adhiberi quidem poteſt definitio perfecta; ſed tamen non adhibetur, quia ita nobis placet, & res eſt arbitrii noſtri.

4. Deus perfecte definiri nequit, quia à nullo intellectu humano perfecte cognoſcitur aut concipitur, & ratio eſt, quia illud dictum Apoſtoli, *Deum videbimus ſicuti eſt*, locum demum habebit in altera vita, ideoque in hac vita Deus perfecte definiri nequit.

Quæſt. II. *Quando adhibetur imperfecta definitio?*

I. Quando res ipſa non capit perfectam definitionem. II. Quando nos rei eſſentiam non percipimus, III. Quando deſunt idonea vocabula, quæ in perfectâ definitione requiruntur. IV. Quando aliorum captui definitio attemperanda eſt. V. Denique, quando propoſitâ definitione alios delectare magis aut movere volumus, quam docere.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quæ res reſpuunt perfectam definitionem?*

I. Res infinita; ut, *Deus*.

1. *Deus* non poteſt perfectè definiri, non ex parte ſui, quaſi non admitteret definitionem perfectam; ſed ex parte noſtri, quia nos ipſius eſſentiam non capimus.

II. Quæ non habent veram eſſentiam: ut, *privationes*.

II. 1. Quia definitio perfecta, eſt explicatio eſſentiæ, & eſſentia non competit niſi enti vero: privatio autem eſt negatio entis veri; conſequenter, ei non competit eſſentia vera, imo ne quidem eſſentia ſimpliciter; ideo, neque definitione perfectâ definiri privatio poteſt.

2. *Privationes* non poſſunt perfectè definiri ratione ſui, quia ipſæ non admittunt definitionem perfectam: cum enim hæc, ſc. definitio perfecta, ſit explicatio eſſentiæ, ac privationes eſſentiam nullam habeant, ſunt enim non entia, ſeu negationes entium realium, non eſt mirum, quod perfectè non definiantur. Privationes, tantum abeſt, ut eſſentiam veram obtineant, ut ejus negationem dicant: quemadmodum cæcitas negat viſum.

3. Privationes nullam habent eſſentiam, quia non ſunt entia realia, at eſſentia convenit ſolis entibus realibus.

[4. Cum privationes dicuntur negationes entium, intellige realium, neque enim v. c. cæcitas, eſt aut ſubſtantia, aut accidens, aut Deus, aut creatura, quæ quatuor ſunt entia realia, ſed cæcitas & omnis privatio, eſt negatio entis realis, non tamen nihil, ſed medium negationis interjectum, inter ens reale, & nihil.]

III. Quæ non habent unam eſſentiam: ut, *entia concreta & aggregata*.

III. *Entia aggregata* ſunt, quæ ex pluribus ſubſtantiis totalibus coaleſcunt, vel cum aliquo ordine inter ſe, uti eſt mundus, exercitus: vel ſine ordine inter ſe, ut eſt acervus lapidum, vel granorum: neutrum eſt unum per ſe, ſed utrumque eſt unum per accidens, quia in uno per ſe, quando ex pluribus coaleſcit, debet ſubſtantia una, habere rationem potentiæ, ad alteram, cui unitur, tanquam ad actum; ſic, in homine, duæ quidem ſubſtantiæ, ſed imperfectæ, anima & corpus, uniuntur, verum ita, ut corpus ſit inſtar potentiæ, anima inſtar actus.

[2. Quid ſit unum per ſe, quid unum per accidens, operæ prætium eſt bene cognoſcere: unum per ſe eſt, aut ens immateriale, ut Deus, Angeli, & animæ rationales, aut materiale, ſed tale, cujus partes ſe habent eſſentiales, materia & forma, ut potentia & actus, & quæ

quæ in unam naturam compoſiti coaleſcunt.]

3. Unum per ſe dicitur in Philoſophia, vel ens ſimplex illud, quod non eſt compoſitum, ex pluribus entibus realibus, totalibus, nec ex materia & forma, quomodo Angelus & anima rationalis ſunt unum per ſe; vel ens ſimplex illud, quod neque ex ſubjecto & accidente, neque ullo modo compoſitum eſt, quo modo Deus eſt unum per ſe; vel etiam ens compoſitum, ſed quod componitur ex duabus ſubſtantiis partialibus, quarum altera ſe habet ad alteram, ut materia, ſive potentia, ad formam, ſive actum, & ut iſtæ duæ ſubſtantiæ partiales ſibi invicem uniantur, ac media unione, faciant unum compoſitum, aut ſuppoſitum. Ens aggregatum dicitur illud, quod eſt compoſitum ex duabus aut pluribus ſubſtantiis totalibus, quarum ambæ, vel plures coaleſcunt, ſive cum unione, ut in mundo, ſive ſine unione, ut in acervo lapidum. Ens compoſitum ex ſubjecto & accidente, ut juſtus, vocatur concretum: neutrum, nec aggregatum, nec concretum, dicitur unum per ſe, ſed utrumque vocari ſolet unum per accidens.]

4. *Eſſentiam* per ſe unam habent, aut res ſimplices, ut *Angeli*; aut, ſi compoſitæ ſunt, in quibus partes componentes, ejuſdem ſunt naturæ communis ac genericæ, & categoriæ, in unum compoſitum, media unione coaluerunt, ut, *homo*, *lapis*, &c.

5. *Entia concreta* vocantur, quæ concreverunt, ac compoſita ſunt, ex ſubjecto & accidente, ut, *juſtus*, *albus*.

6. *Entia aggregata* ſunt, quæ ex diverſis ſubſtantiis coaluerunt, vel cum ordine, ut *exercitus*, vel ſine ullo ordine, ut, *acervus lapidum*.

IV. Quæ non habent eſſentiam perfectam: ut, *partes, ſive eſſentiales, ſive integrales, principia rerum, res in fieri.*

IV. *Eſſentiam perfectam* dicuntur habere, quibus ad eſſentiam aut integritatem nihil deeſt: ſic in parte una ad eſſentiam totius, deeſt pars alia atque alia, quia totum omnes partes requirit.

[2. Aliquid dicitur perfectum 3. modis, vel quoad eſſentiam, vel quoad integritatem, vel quoad gradus: quoad eſſentiam, quando nulla pars eſſentiæ deſideratur; ſic fides poteſt dici perfecta in fidelibus, quando in illis eſt cognitio, aſſenſus, & fides: eadem tamen imperfecta eſt quoad gradus, quia in hac vita, nunquam datur fides omni gradu perfecta; hoc enim perfectum eſt quoad gradus, cui nullus gradus amplius addi poteſt, quale perfectum in nullam cadit creaturam, in hac ſaltem vita. Perfectum quoad integritatem eſt, cui nullum deeſt membrum: ita dicitur perfectus homo, qui omnes ſui corporis partes poſſidet, imperfectus cui manus vel pes deeſt: hoc ſenſu opera noſtra dicuntur imperfecta, quia non omnes partes Decalogi implemus. Homo monoculus, dicitur perfectus, perfectione eſſentiali, quia animam & corpus habet, partes eſſentiales, ſed non

eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

eſt perfectus perfectione integrali: quia aliqua pars integralis, puta oculus, ipſi deeſt ac deficit.]

3. *Principia rerum*, hic ſignificant ea, ex quibus fiunt compoſita, neque hæc, ut principia, habent eſſentiam perfectam: ideoque, materia & forma, rerum naturalium principia, non poſſunt perfecte definiri.

4. *Res in fieri* dicuntur, quæ adhuc fiunt, ac, quam diu fiunt, perfectam eſſentiam non ſunt adeptæ, ut *motus*.

5. Quæ numero 2. 3. & 4. recenſentur, ea non admittunt definitionem perfectam ratione ſui. Deus num. 1. admittit quidem definitionem perfectam ratione ſui, ſed non ratione noſtri.

V. Summa genera.

V. *Summa genera* non poſſunt perfectè definiri, quia non habent genus ſupra ſe, ſc. univocum: alioquin ſumma non forent; ideoque, ſubſtantia, quantitas, qualitas, &c. perfectè definiri nequeunt, idque ratione ſui.

VI. Individua.

VI. *Individua* non poſſunt perfectè definiri, quia non habent differentiam, ſc. eſſentialem, aut, ſi habent, ea nobis ignota eſt; ideoque Petrus non poteſt perfectè definiri, quia nullam differentiam eſſentialem habet infra ſe. Ex omnibus ergo rebus, ſolæ ſpecies, tum infimæ, tum ſubalternæ, perfectè definiri poſſunt.

[2. Diſputatio gravis eſt, an individua, Petrus, Paulus, &c. habeant differentiam eſſentialem. Ramæi, & multi alii putant, quod ſic, quia, ſi ſubſtantiæ ſingulares & primæ, ſunt maxime ſubſtantiæ, uti ſunt, etiam debent diſtingui à ſe invicem per differentias eſſentiales: hoc tamen fatendum eſt, illam differentiam eſſentialem ac ſubſtantialem individuorum, plerumque nobis eſſe ignotam, & hæc cauſa eſt, quod individua non poſſint perfecte definiri.

Quæſt. IV. *Quarum rerum eſſentiam non poſſumus intellectu aſſequi?*

Quæ per ſe non incurrunt in ſenſus noſtros, ſc. externos: ut, ſubſtantiæ, cum corporeæ, tum incorporeæ.

[1. Hæc ex Peripateticorum ſenſu dicuntur, neque tamen ab omnibus noſtri ſeculi Philoſophis hoc recipitur; nimirum, ſubſtantias corporeas, qua ſubſtantiæ ſunt, in ſenſus non incurrere: quod ſi non ſenſibus, utique nec intellectu, percipi poterunt, juxta ſententiam Ariſtotelis, qui judicat. nihil eſſe in intellectu, niſi quod prius fuerit in ſenſu, quod falſum eſt, quoniam, ſic, miſſis ſubſtantiis, circa mera accidentia, intellectus noſter verſaretur.]

[2. *Subſtantiæ corporeæ* non incurrunt

currunt in ſenſus, in quantum ſunt corpora aut ſubſtantiæ; ſed eorum tantum accidentia in ſenſus incurrunt: cum verò accidentia ad eſſentiam ſubſtantiarum non pertineant, nihil eſt mirum, ſi ſubſtantiarum eſſentias non aſſequamur, quum omnis noſtra cognitio ſit à ſenſu, & ſola accidentia in ſenſus incurrant.]

[3. Si verum eſt, quod vulgo fertur, nullas ſubſtantias incurrere in ſenſus externos, & nos tamen ab infantiæ incunabilis, aſſuevimus uti ſenſuum miniſterio, in rebus cognoſcendis, profectò, nulla ſubſtantia ſub cognitionem noſtram cadit, & cum ſenſus ſint fallibiles cognoſcendi magiſtri, quis poterit tutò iis fidere? nam à quibus vel ſemel ſumus decepti, iis non eſt fidendum, ſed ſenſus externi nos ſæpe deceperunt, & cum nullæ ſubſtantiæ, nec materiales incurrant in ſenſus, à quibus eſt cognoſcendi principium, nullas unquam intelligemus ſubſtantias, ſed cognoſcentur ſola accidentia, quæ ſi non ſunt, uti multis non eſſe judicantur, nihil cognoſcemus.]

4. *Subſtantiæ corporeæ*, nec per ſe, nec per accidentia, in ſenſus incurrunt.

Quæſt. V. *Quot modis formatur definitio imperfecta?*

Septem modis potiſſimum.

Quæſt. VI. *Enumera hos modos.*

I. Cum accidens proprium definitur ſolâ causâ externâ: hæc definitio imperfecta vocatur cauſalis: ut, *Eclipſis eſt interpoſitio terræ.*

I. Hic omittitur genus & ſubjectum.

II. Cum definitur genere & ſubjecto: ut, *Eclipſis* eſt *defectus luminis in luna.*

II. Hic omittitur cauſa efficiens.

III. Cum res aliqua definitur genere & proprietate unâ aut pluribus: ut, *Canis eſt beſtia latrans.*

III. Hic omittitur differentia ſpecifica, & eſſentialis.

IV. Cum res definitur enumeratione partium aut ſpecierum: ut, *Logica eſt ars definiendi, dividendi, argumentandi, & ordinandi.*

IV. Hæc eſt definitio facta per inductionem ſeu per diviſionem.

V. Cum res definitur remotione oppoſiti: ut, *Virtus eſt vitium fugere.*

V. Virtus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

V. Virtus enim opponitur vitio.

Intelligitur hic oppoſitum immediate, quod non admittit mediu: participationis ; nam , ſi oppoſitum definiatur per oppoſitum medi tum, medio participationis, definitio eſt vitioſiſſima.

VI. Cum relatum definitur correlato, ut, *Dominus eſt, qui habet ſervum.*

VI. Dominus enim reſpectu ſervi, eſt relatum, & ſervus correlatum.

VII. Cum res definitur coacervatione circumſtantiarum ; ut , *Homo eſt animal bipes, implume erecto vultu manibuſque præditum.*

VII. *Circumſtantias* intellige , præſertim ſenſibiles , hoc eſt quæ in ſenſus incurrunt : hæc ſpeciatim *deſcriptio* dicitur , & Poëtis & Oratoribus plerumque adhibetur : tales quoque ſunt deſcriptiones plantarum , & animalium in Phyſicis, item fluminum, montium &c. in Geographicis & Hiſtoricis.

CAPUT V.

Quæſt. I. *Quotuplex eſt diviſio?*

DUplex , alia nominis, alia rei.

[1. Quæri poteſt , cur author hoc caput incipiat non à definitione , quæ eſt primum docendi præceptum , ſed ab ipſius diviſionis diviſione ? Reſp. quia ipſa vox diviſio ambigua eſt , atqui quotieſcunque aliqua vox ambigua eſt , non eſt tractatio incipienda , à definitione , niſi primum ipſa vox fuerit diſtincta ; ideoque hic non à definitione diviſionis , ſed à diſtinctione incipiendum fuit.

Quæſt. II. *Quid eſt diviſio nominis?*

Enunciatio ſignificationum homonymi vocabuli, aut diſtinctio ambiguæ ſententiæ; ut, ſi quis recenſeat ſignificationes *juris*, aut diſtinguat hanc orationem, *Ajo te Æacida Romanos vincere poſſe.* Hæc impropriè *diviſio* appellatur: rectius *diſtinctio* dicitur.

Diviſio nominis, ſeu potius diſtinctio vocabulorum, in omni diſputatione , ac rei cujuſcunque tractatione , in principio ſtatim adhibenda eſt , ut conſtet , de quâ re , & quo ſenſu, de eâ agatur.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quid eſt diviſio rei, ſive diviſio propriè dicta?*

Diviſio eſt explicatio totius per partes.

Diviſio rei tota dependet ab explicatione *cap.14 lib.1. de toto & parte.*

Quæſt. IV. *Quomodo diſtribuitur?*

Eodem modo, quo totum. Ac primo in diviſionem totius per ſe, & in diviſionem totius per accidens.

Quid ſit totum per ſe & totum per accidens, vid. *Quæſt. 3. & 4.* cap. 14.

Quæſt. V. *Quotuplex eſt diviſio per ſe?*

Quadruplex: vel enim dividitur totum univerſale, genus in ſpecies, & ſpecies in individua, ut, *animal in hominem & beſtiam, homo in Petrum & Paulum*: eſtque illa diviſio totius Logici; vel definitum in partes definientes, ſcilicet totum formale, veluti, cum *homo*, ſive humana eſſentia dividitur, ſive reſolvitur in *animal* & *rationale*: eſtque illa diviſio totius metaphyſici; vel totum eſſentiale, compoſitum in materiam & formam: ut *homo, in corpus & animam rationalem*: eſtque illa diviſio totius Phyſici; vel denique totum integrale, integrum in ſua membra: ut, *homo in caput, pectus, ventrem, artus*, &c. eſtque illa diviſio totius mathematici.

1. Ex quatuor diviſionibus per ſe, prima & ultima; ſunt maxime uſitatæ: nempe, diſtributio generis in ſpecies, aut ſpeciei in individua, & integri in membra: atque hæc peculiari nomine, *partitio*, dicitur.

2. Notandum vero eſt accuratiſſimè diſcrimen inter utramque hanc diviſionem, quod hoc ſigno dignoſcitur infallibiliter: quotieſcunque totum diviſum de ſingulis partibus dividentibus enunciari poteſt in caſu recto, toties eſt diſtributio generis in ſpecies, aut ſpeciei in individua: quotieſcunque verò totum diviſum non poteſt enunciari de ſingulis partibus dividentibus, niſi in caſu obliquo, eſt diſtributio integri in membra; &, cauſa hujus diverſitatis eſt, quod tota natura generis in unaquaque contineatur ſpecie, & tota natura ſpeciei in unoquoque individuo; at vero non continetur tota natura integri in unoquoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

membro. Ex. gr. cum *animal* dividitur in *hominem* & *beſtiam*, τὸ *animal* dicitur de *homine* & *beſtia* in caſu recto: cum *homo* dividitur in *Petrum*, *Paulum*, *Johannem*, &c. *homo* prædicatur, de *Petro*, *Paulo*, *Johanne*, &c. in caſu recto. Sed vero, cum corpus dividitur in caput, pectus, ventrem, artus, &c. partes dividentes, n poteſt dici corpus de ſingulis pa tibus in caſu recto, licet poſſit caſu obliquo, neque enim lic dicere:

Caput eſt corpus.
Pectus eſt corpus.

Sed benè licet dicere, caput, p ctus, eſt corporis, ſc. pars.

Quæſt. VI. *Quotuplex eſt diviſio per accidens?*

Item quadruplex: vel enim dividitur cauſa pe effecta: ut *Plantæ, aliæ calefaciunt, aliæ frigefaciun* vel effectum per cauſas: ut, *Teſtimonia, alia ſun divina, alia humana; ſtatuæ aliæ ſunt ex ære, aliæ e marmore: ſupellex, alia eſt ad ornatum, alia ad uſum* &c. vel ſubjectum per adjuncta: ut, *Homines, ali ſunt liberi, alii ſervi*; vel adjunctum per ſubjecta ut, *Morbi, alii corporis ſunt, alii animi.*

Diviſio per accidens facile intelligitur ex exemplis ſubjectis, & *quæſtione* 15. *cap.* 14.

Quæſt. VII. *Quot ſunt leges bonæ diviſionis?*

Septem potiſſimum.

Quæſt. VIII. *Enumera omnes.*

I. Partes debent in toto conſentire.

[1. Partes intellige vel membra, reſpectu integri, qui vulgò dicuntur partes integrantes, vel individua, reſpectu ſpeciei, vel ſpecies, reſpectu generis, quæ utræque partes vocantur univerſales, melius, totius univerſalis: nam individua partes univerſales dici nequeunt.]

[2. Ratio eſt, quia partes toti inſunt, & ad totum ordinantur, illúdque menſurant: at verò, menſura & menſuratum, conſentire debent, ideoque, cum totum, quod dividitur, eſt ſubſtantia, & partes debent eſſe ſubſtantiæ; ſi totum fuerit accidens, & partes debent eſſe accidentia, quod intelligendum eſt de diviſione totius per ſe; nam in diviſione per accidens, totum, poteſt eſſe ſubſtantia, & partes, accidentia, ut, cum homo dividitur in ſervum & liberum.]

[3. Cum partes dicuntur toti ineſſe, id ſic intelligi non debet, uti accidentia inſunt ſubjecto: ſunt enim hæ partes, de quibus hic ſermo eſt, vel ſubſtantiæ, ut membra integri, individua ſpecierum, ſpecies generum,

vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

vel ſi ſint accidentia, in ordine ad ſubſtantiam, tamen non dicuntur partes, ſed in ordine ad accidentia.]

4. Uno verbo, omnes hæ leges intelligi debent de toto per ſe, nam diviſio totius per accidens vix habetur pro diviſione, uti nec totum per accidens pro toto.]

II. Et inter ſe opponi.

II. Ratio eſt, quia alioquin partes coinciderent, & ſic totum dividere nequirent.

III. Partes proximæ & immediatæ ſemper ſumendæ ſunt in diviſione, non remotæ.

III. *Partes proximæ & immediatæ* dicuntur, quæ ſunt maximè vicinæ toti, in quas totum primo dividi debet; ideoque vitioſa eſt diviſio, quando multa membra tranſiliuntur: ut, ſi diviſero corpus in plantam & animal, cum debeat primum dividi in ſimplex & mixtum.

2. Tabulæ prædicamentales docent, quænam partes toti viciniores, quænam a toto remotiores, quænam toti viciniſſimæ.

3. Quænam ſint partes proximæ, rei diviſæ, quænam remotæ, optime perſpici poteſt ex tabulis prædicamentalibus, in quibus, quæ proxime infra rem dividendam collocantur, in ſequenti gradu inferiori ſunt partes proximæ; quæ vero habent gradus intermedios, inter ſe & rem dividendam, ſunt partes remotæ.

IV. Partes ſingulæ minus continere debent, quàm totum.

IV. Ratio eſt, quia totum eſt majus ſua parte unaquaque: alioqui, totum & pars adæquarentur, quod eſt abſurdum.

V. Univerſæ, neque plus, neque minus.

V. Ratio eſt, quia partes univerſæ idem ſunt ac totum: ſc. quando partes ſunt unitæ, quod potiſſimum eſt intelligendum de toto eſſentiali.

[2. Gravis quæſtio eſt, quomodo totum differat à partibus: nos diſtinctè reſpondemus, partes totius, verbi cauſa, anima & corpus, conſiderantur, vel ut ſeparatæ, vel ut conjunctæ, ſed non unitæ, vel ut conjunctæ, & unitæ, quando partes ſpectantur, v. c. anima & corpus, ut ſunt ſeparatæ loco, ut anima ſit in cœlo, corpus in terra, non ſunt idem quod totum, ſc. corpus, ſed ab eo diſtinguuntur realiter: ſi ſpectentur ut loco quidem conjunctæ partes, ſed non unitæ, adhuc non ſunt idem quod totum, ſed diſtinguuntur à toto realiter: ita ſi eodem loco ponas, & animam rationalem, & corpus, ſed non unita, non ſunt idem quod homo; verum ſi partes ſpectentur, & conjunctæ loco, & unitæ, jam idem ſunt quod totum: ſic anima rationalis, & corpus, loco conjuncta, & inter ſe unita, idem ſunt quod homo, nec ab eo diſtinguuntur realiter.]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

VI. Diviſio debet conſtare partibus pauciſſimis &, ſi commodè fieri poſſit, duabus.

VI. Ratio eſt, quia diviſio diſtinctam parit cognitionem; quò autem partes ſunt pauciores, eò diſtinctius cognoſcuntur: non tamen ſemper diviſio in partes duas ſive διχοτομία, utcunque ſit optima, haberi poteſt.

[2. Cum genus dividitur in ſpecies, plerumque diviſio poteſt eſſe bimembris, &, ſi poteſt, debet: cum ſpecies dividitur in individua, rarius poteſt eſſe bimembris, neque anxie affectari debet, quia individua plerumque ſunt plura duobus: cum integrum dividitur in membra diviſio bimembris eſſe debet ſi poteſt, ſed non ſemper poteſt: diviſio definiti in partes definientes, & compoſiti in partes conſtituentes, & poteſt & debet, ſemper eſſe bimembris: Diviſio totius per accidens interdum poteſt, interdum non poteſt, eſſe bimembris, neque ſcrupuloſe admodum hîc quærenda eſt, ſi commode haberi nequeat.]

VII. Modus dividendi adhibendus eſt, ne ſubdiviſionum numerus nimium excreſcat.

VII. Ratio eſt, quia, cum diviſio memoriæ quam maximè proſit, ſi ſubdiviſiones inſtituantur multæ, memoria magis obruitur, quam juvatur.

Caput VI.

Quæſt. I. *Quid eſt ſyllogiſmus?*

SYllogiſmus eſt oratio, in quâ, quibuſdam poſitis, diverſum quid à poſitis, propter ea, quæ poſita ſunt, neceſſariò ſequitur.

1. Oratio ſumitur hîc indefinitè, non pro una, ſed pro orationum complexu, per ſynecdochen numeri ſingularis pro plurali, vel ſpeciei pro genere.

2. *Oratio*, intelligitur, *potiſſimum* interna, ſecundariò, externa; quia ſyllogiſmus ſine oratione externâ eſſe poteſt, ut in muto; ſine internâ non poteſt; &, quia tota Logica maxime dicitur à λόγῳ ἐν διαθέτῳ, ſermone interno, minus à ſermone externo.

3. *Quibuſdam poſitis*, i. e. duabus enunciationibus præpoſitis, ſeu præmiſſis, unde ſic vocantur.

4. Quando hoc loco præmiſſæ dicuntur cauſa concluſionis, intelligitur cauſa cognoſcendi, non eſſendi: hæc enim locum tantum habet in Syllogiſmo Demonſtrativo, non in Topico, nec in Sophiſtico, nec in ullo alio: at quod præmiſſæ ſint cauſæ concluſionis, id eſt, cognoſcendi concluſionem, id commune eſt omnibus ſyllogiſmis.

5. *Diver-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

5. *Diverſum quid*, i. e. nova enunciatio, quæ vulgo dicitur *concluſio*; hæc dicitur diverſa, formaliter, non materialiter, à propoſitionibus, ſive præmiſſis, non, quod alii termini ſint in concluſione, quam fuerunt in præmiſſis, ſed quod iidem termini aliter diſponantur in concluſione, quam in præmiſſis: nam qui termini in concluſione ſimul diſponuntur, in præmiſſis à ſe invicem ſeparantur: ut in hoc ſyllogiſmo.

Omne animal ſentit.
Omnis homo eſt animal.
Ergo omnis homo ſentit.

Hic ſimul diſponuntur in concluſione, *homo* & *ſentit*: qui iidem termini in præmiſſis à ſe invicem ſeparantur: nam, *ſentit*, terminus major, ponitur in majore propoſitione, quæ diverſa eſt, & ſeparatur à minore propoſitione, in quâ alter terminus eſt, *homo*.

6. *Propter ea, quæ poſita ſunt*, i. e. vi & efficientia præmiſſarum, quia præmiſſæ ſunt cauſa, ſc. cognoſcendi, interdum eſſendi, concluſionis, hæc v. effectum præmiſſarum; hinc eſt, quod vocula *propter*, recte dicatur ſignificare vim, nam cauſa eſt cujus vi res eſt.

[7. *Neceſſario: intelligitur hic neceſſitas conſequentiæ*, ſeu *concluſionis, non conſequentis, ſeu prædicati in concluſione*, quæ extra ſyllogiſmum invenitur in omni enunciatione neceſſaria; ut, *homo eſt animal*: hic, eſt neceſſitas conſequentis, i. e. prædicati: τὸ animal enim neceſſario cohæret, neceſſitate καθ' αὑτό, cum antecedente ſeu ſubjecto, *homo*: at hic non eſt neceſſitas conſequentiæ ſeu concluſionis, quia hæc enunciatio neceſſaria eſt, extra omnem ſyllogiſmum: & ideo non eſt concluſio, quæ veritatem ſuam & neceſſitatem tantum habet in ſyllogiſmo, non extra illum.]

[8. Neceſſitas conſequentiæ, eſt neceſſitas thematis complexi, ſeu enunciationis, deducta ex enunciationibus aliis prioribus. Neceſſitas conſequentis, eſt neceſſitas thematis ſimplicis, & termini unius, &, quæ non derivatur aliunde: eſtque, vel neceſſitas, qua prædicatum neceſſario dicitur de ſubjecto, de qua actum fuit in enunciatione neceſſaria, vel qua accidens neceſſario ineſt ſubjecto, de quâ actum fuit cap. de proprio.]

[9. Quantum diſcriminis eſt inter thema ſimplex & complexum, tantum differt neceſſitas thematis ſimplicis, à neceſſitate thematis complexi: ſed neceſſitas conſequentis, eſt neceſſitas thematis ſimplicis, neceſſitas conſequentiæ, eſt neceſſitas thematis complexi, & quidem illa, quæ non exiſtit, in themate complexo, niſi beneficio ſyllogiſmi; nam, quæ neceſſitas invenitur in aliqua enunciatione extra ſyllogiſmum, uti in hac: *homo eſt riſibilis*: quamvis eadem hæc ſyllogiſmo inferri poſſit, quamdiu tamen non infertur, neceſſitas conſequentiæ, in illa eſſe, dici nequit: ſed & ſunt enunciationes neceſſariæ, quarum neceſſitas nullo ſyllogiſmo inferri poteſt, ut eſt hæc: *homo eſt animal*: atque in hiſce nunquam invenitur neceſſitas conſequentiæ. Notandum & illud eſt, neceſſitatem conſequentiæ, eſſe neceſſitatem hypotheticam ſeu conditionalem: neceſſitatem conſequentis, eſſe abſolutam, & quidem internam.]

[10. Neceſſitas vulgo dividitur in internam, & externam: interna eſt, quæ principium habet in ipſa re neceſſaria: ſic neceſſarium eſt hominem eſſe riſibilem, quia riſibilitas ſui cauſam habet, qua neceſſario ineſt homini, in ipſo homine, anima ſcilicet rationali, & hæc eſt neceſſitas conſequentis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quæ ſemper eſt interna; neceſſitas externa eſt, quæ ſui principium habet extra rem neceſſariam: ita neceſſarium eſt lunam pati eclipſim, ſi terra interponatur ſolem inter & lunam: hæc neceſſitas externa, quia cauſa, ob quam luna neceſſario Eclipſin patitur, eſt extra lunam, hæc eſt neceſſitas conſequentiæ, quæ ſemper eſt externa. Dicitur autem hæc neceſſitas conſequentiæ hypothetica aut conditionalis, quia præmiſſæ ſunt quaſi conditiones & hypotheſes, quibus poſitis, concluſio non poteſt non ſequi: ita, poſito, quod omne animal ſentiat, item, quod omnis homo ſit animal, velis nolis, neceſſario ſequitur concluſio, ergo omnis homo ſentit: hæc neceſſitas conſequentiæ, non tollit libertatem, uti quoque nulla facit hypothetica, ſeu conditionalis: at neceſſitas conſequentis cum libertate nunquam conſiſtere valet.]

Quæſt. II. *Quot modis conſideratur ſyllogiſmus?*

Duobus modis: vel enim conſideratur abſolutè, ac ratione formæ, vel relatè ad conditiones materiæ, ac varios effectus.

[1. Materia & forma proprie tribuuntur ſolis corporibus, & quia corpora habent accidentia, quibus incurrunt in ſenſus, eorum materia & forma dicitur ſenſibilis, ſed per analogiam ac ſimilitudinem, materia & forma tribuuntur iis, quæ non ſunt corpora, neque ullas habent proprietates, quibus in ſenſus incurrant, & hæc materia & forma dicitur intelligibilis: ſic materia artium ſunt præcepta, forma eſt methodus; utraque intelligibilis: talis quoque competit ſyllogiſmo.]

[2. *Forma*, quæ hic tribuitur ſyllogiſmo, & materia, utraque eſt intelligibilis, quia ſolo intellectu percipitur, non ſenſibilis, quia ipſe ſyllogiſmus eſt Ens rationis & opus noſtri intellectus: ſic & *effectus*, qui hic tribuuntur ſyllogiſmo, non ſunt externi, & incurrentes in ſenſum, ſed interni, & in ipſo intellectu exiſtentes, ſcil. ſunt iſta judicia, quæ ſyllogiſmi relinquunt in intellectu, de concluſione ab eo cognita.]

3. *Conditiones materiæ*, ſc. proximæ, vocantur hic, veritas vel falſitas, neceſſitas vel contingentia præmiſſarum.

4. *Effectus* ſyllogiſmi, ſunt judicia de *concluſione, relicta in mente.*

5. Omnis ſyllogiſmus, ſive lectus, ſive auditus, gignit, vel aſſenſum, vel diſſenſum, hoc eſt, judicium aliquod de concluſionis veritate vel falſitate, in mente, vel legentis, vel audientis; nam, qui ſyllogiſmum vel legit vel audit, ſi in animum ingrediatur ſuum, fieri non poteſt, quin, aut concluſioni aſſentiatur, aut diſſentiat; id eſt, quin judicet, eam eſſe, vel veram, vel falſam: hæc judicia, in mente hominum per ſyllogiſmos genita, quia intellectum noſtrum diſponunt, ad cujuſvis generis concluſionibus aſſentiendum vel diſſentiendum, vocantur, *diſpoſitiones, ſeu habitus imperfecti*; & cum judicia iſta ſæpe iterantur, atque confirmantur, gignunt *habitus perfectos*; & ſic oriuntur in intellectu noſtro omnes habitus intellectuales, ſcientiæ, artes, prudentiæ, quippe quæ nihil ſunt aliud, quam collectio multorum judiciorum de rebus variis, per ſyllogiſ-

logiſmos in mentem noſtram illatorum: ita V. C. phyſica, nihil eſt aliud, quam coacervatio judiciorum de rebus naturalibus, earumque proprietatibus & operationibus, quæ mens humana, præſertim primorum Philoſophorum, per ſyllogiſmos, de iis intulit, ex præmiſſis, quarum veritatem in ipſa rerum natura diligenti ſcrutinio & indagine obſervavit.

Quæſt. III. *Prior conſideratio quot habet partes?*

Tres: vel enim agendum eſt de geneſi vel fabricâ, ſive ratione ſtruendi ſyllogiſmum: vel de εὐπορίᾳ, ſive ratione inveniendi argumenti; vel de imperfectis ſpeciebus ſyllogiſmi.

Quæſt. IV. *Quænam ſunt in geneſi, fabrica ſyllogiſmi, ſpectanda?*

Materia, tum remota, tum proxima, & forma.

Materia remota ſyllogiſmi eſt, inter quam & ſyllogiſmum, datur alia vicinior: *proxima*, ex qua ſyllogiſmus conſtat immediate: ita immediatè, conſtat ex enunciationibus tribus: remotè, ex terminis ſeu thematibus ſimplicibus, tribus, ex quibus enunciationes componuntur. Videantur exempla in textu.

Quæſt. V. *Quæ eſt remota materia ſyllogiſmi?*

Tres termini: minor, major, & medius.

Tres termini ſunt tria themata ſimplicia, quæ hic vocantur termini, quia ſyllogiſmus ultimò in ea terminatur: horum terminorum duo, vocantur extremi, ſcilicet, minor & major, qui ſunt ſubjectum & prædicatum concluſionis, quæ extra ſyllogiſmum vocari ſolet quæſtio. Tertius terminus extra quæſtionem, aut concluſionem, dicitur medius, quia eſt quaſi arbiter inter duos priores, ſcilicet extremos.

Quæſt. VI. *Quid eſt minor terminus?*

Subjectum quæſtionis.

1. *Subjectum* concluſionis vocatur minor terminus, quia eſt aut anguſtius prædicato, nimirum cum non poteſt reciprocari: ut, *Logica eſt ars*, *omnis homo ſentit*: aut interdum æquale: ut, *omnis homo eſt riſibilis*: nunquam latius; quando ſubjectum, aut eſt latius, aut eſſe videtur, prædicato, enunciatio eſt non naturalis, ſive contra naturam.

2. In enunciatione naturali, prædicatum ſemper eſt, vel latius ſubjecto, quando non poſſunt reciprocari, ut *homo eſt animal*, vel æquale ſubjecto, quando poſſunt recipro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

reciprocari, ut, *homo eſt riſibilis*, nunquam anguſtius, ſi enim fuerit anguſtius, ut, *animal eſt homo*, enunciatio eſt contra naturam.

Quæſt. VII. *Quis major?*

Prædicatum quæſtionis.

1. *Prædicatum* concluſionis vocatur terminus major, quia eſt latius ſubjecto, quando non poſſunt reciprocari, vel ei æquale, quando poſſunt reciprocari, nunquam anguſtius.
2. Terminus major *Ariſtoteli* dicitur, extremum majus, & minor, extremum minus.

Quæſt. VIII. *Quis medius?*

Argumentum, quod ad probandam quæſtionem extrinſecus aſſumitur.

1. *Terminus medius*, dicitur plerumque, medium ſimpliciter, vel argumentum tertium, & argumentum ſimpliciter: quia arguit, i. e. probat, terminum majorem ineſſe minori.
2. *Extrinſecus*, i. e. extra concluſionem.

Quæſt. IX. *Quæ eſt materia proxima?*

Tres propoſitiones, id eſt, enunciationes: quarum prima vocatur, major propoſitio, vel abſolutè, propoſitio; ſecunda, minor propoſitio, vel aſſumtio; tertia, concluſio.

1. Propoſitio major, interdum dicitur *major* ſimpliciter, & ſic vocatur, quia in ea ſemper eſt terminus major, ſeu prædicatum concluſionis: & ſecunda propoſitio vocatur *minor*, quia in eâ ſemper eſt terminus minor, ſeu ſubjectum concluſionis: ſi contra fiat, ſyllogiſmus non valet.
2. Terminus major & minor ſemper ſunt in ipſâ concluſione, propoſitio major & minor ſemper ſunt extra concluſionem.
3. Notandum hoc eſt ſemel, & tenendum ſemper, quod terminus major & minor ſint themata ſimplicia, propoſitio major & minor ſint themata complexa; quare nunquam debent confundi; præterea terminus major eſt pars propoſitionis majoris, terminus minor eſt pars propoſitionis minoris; quantum ergo differunt pars & totum, tantum differunt, terminus major & minor ab uno latere, & propoſitio major & minor ab alio latere.
4. Accuratè hic cavendum eſt, *ne terminus major ac minor confundantur cum propoſitione majore & minore*: ſic enim confunderentur, themata ſimplicia, cum complexis; materia remota ſyllogiſmi, cum materiâ proximâ.

Quæſt.

Quæſt. X. *Quibus terminis conſtat propoſitio major?*
Majore & medio.

Quæſt. XI. *Quibus minor?*

Minore & medio.

Quæſt. XII. *Quibus concluſio?*

Minore & majore.

In omni quidem bono, ac legitimo ſyllogiſmo, iſtis terminis enunciationes conſtare debent, & ſinguli termini bis in unoquoque ſyllogiſmo poni debent.

Quæſt. XIII. *Quid eſt forma ſyllogiſmi?*

Eſt apta trium propoſitionum diſpoſitio, ad concluſionem ex præmiſſis colligendam.

Quæſt. XIV. *In quo conſiſtit forma ſyllogiſmi?*
In figurâ & modo.

Quæſt. XV. *Quid eſt figura?*

Figura eſt, legitima diſpoſitio medii cum partibus quæſtionis.

1. *Figura* reſpicit materiam ſyllogiſmi remotam, tres ſcil. terminos, puta medium & duos extremos, qui hic dicuntur partes quæſtionis, quia ex iis concluſio conſtat: horum trium terminorum combinatio *legitima*, id eſt, diſpoſitio ſecundum leges certas ac regulas facta, vocatur *figura*.

2. Quando tres termini diſponuntur quidem, ſed non legitime, nec ſecundum naturæ ordinem, utcunque videatur figura, non eſt tamen.

3. Atque hæc ratio eſt, cur non debeat admitti figura quarta, poſt tres receptas; nam in illa, alia quidem medii eſt diſpoſitio, cum partibus quæſtionis, quam in tribus receptis: ſed nec legitima eſt, nec naturalis eſt diſpoſitio, quod in hoc exemplo patet. *Omne animal eſt ſentiens, Quoddam ſentiens eſt homo, Ergo quoddam animal eſt homo*, minor non eſt naturalis, quia *homo*, anguſtius, prædicatur de latiori, *ſentiente*, inferius de ſuperiori, &c. quæ eſt prædicatio non naturalis, & talis quoque eſt concluſio: deinde peccat contra legem quartam ſyllogiſmorum, quæ jubet extrema ita collocari in concluſione, ut erant ſita in præmiſſis: ſed hic terminus minor, *animal*, eſt in majore propoſitione, & terminus major, *homo*, eſt in minore propoſitione.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt: XVI. *Quid eſt modus* ?

Modus eſt, legitima enunciationum ſecundum quantitatem & qualitatem determinatio.

Modus reſpicit materiam ſyllogiſmi proximam, tres enunciationes, majorem, minorem, & concluſionem, & docet, quomodo, & quoad quantitatem, id eſt, univerſalitatem & particularitatem & ſingularitatem, & quoad qualitatem, id eſt, affirmationem & negationem, iſtæ enunciationes debeant diſponi.

Quæſt. XVII. *Quotuplices ſunt modi* ?

Duplices: alii univerſales, alii ſingulares.

Modi ſingulares vocantur aliis, proprii, & ſyllogiſmi ſingulares, expoſitorii.

Quæſt. XVIII. *Quos vocas univerſales* ?

In quibus utraque vel altera propoſitionum præmiſſarum eſt univerſalis.

Notandum eſt, quod modi univerſales alteram ſaltem propoſitionum exigant univerſalem: nam, ſi utraque ſit particularis, ſyllogiſmus non erit bonus.

Quæſt. XIX. *Quos ſingulares* ?

In quibus utraque præmiſſarum eſt ſingularis.

1. Modi ſingulares non ſunt contenti altera præmiſſarum ſingulari, ſed utramque talem poſtulant: non autem debent confundi præmiſſæ ſingulares cum particularibus: non magis, quam enunciationes ſingulares & particulares.

2. *Præmiſſæ* hic vocantur communi nomine, major, & minor propoſitio, quia concluſioni præmittuntur.

CAPUT VII.

Quæſt. I. *Quot ſunt figuræ* ?

TRes.

1. Syllogiſmi in tribus hiſce figuris vocantur ſimplices & categorici, ut diſcernantur ab hypotheticis & compoſitis.

2. Syllogiſmi harum figurarum dicuntur categorici, quia in ſingulis enunciationibus horum ſyllogiſmorum, prædicatum & ſubjectum, de ſe invicem enunciantur ſimpliciter, abſque vel modis, vel conjunctionibus, vel ullis ſimilibus additamentis, & propriè opponuntur ſyllogiſmis hypotheticis.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. II. *Quæ eſt prima figura?*

In quâ argumentum majori termino ſubjicitur, & de minore prædicatur.

In figurâ primâ, propoſitio major conſtat ex termino medio, ut ſubjecto, termino majore, ut prædicato: propoſitio minor, ex termino minore, ut ſubjecto, & medio, ut prædicato: concluſio ex minore, ut ſubjecto, & majore, ut prædicato.

Quæſt. III. *Quæ ſecunda?*

In quâ argumentum de utroque termino prædicatur.

Secundæ figuræ propoſitio major, habet, pro ſubjecto terminum majorem, & pro prædicato medium: propoſitio minor, habet, pro ſubjecto terminum minorem, & pro prædicato terminum medium: concluſio pro prædicato majorem terminum, & pro ſubjecto minorem.

Quæſt. IV. *Quæ tertia?*

In quâ argumentum utrique termino ſubjicitur.

In tertiâ figurâ, terminus medius eſt ſubjectum utriuſque præmiſſæ, & majoris & minoris, & terminus major, prædicatum præpoſitionis majoris, terminus minor, prædicatum propoſitionis minoris; terminus minor, eſt ſubjectum concluſionis, & major, ejuſdem prædicatum.

Quæſt. V. *Quot ſunt modi univerſales in primâ figurâ.*

Quatuor: Barbara, Celarent, Darii, Ferio.

Quæſt. VI. *Quot in ſecunda?*

Item quatuor; Cæſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco.

Quæſt. VI. *Quot in tertia?*

Sex; Darapti, Felapton, Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon.

Quæſt. VIII. *Quid ſibi volunt vocales harum vocum?*

Indicant quantitatem & qualitatem propoſitionum quibus præfiguntur. Idque hoc modo.

Aſſerit

Aſſerit A, i. e. affirmat, negat E, verumgenera liter, i. e. univerſaliter, ambo.
Aſſerit I, negat O, ſed particulariter ambo.

1. Senſus horum verſiculorum eſt, quod enunciatio, cui præfigitu A, debeat eſſe & univerſalis & affirmans: cui præfigitur E, debeat eſſ univerſalis negans: cui præfigitur vocalis I, debeat eſſe affirmans, & par ticularis: cui præfigitur vocalis O, debeat eſſe particularis negans.
2. Fabrica ſyllogiſmi cujuſcunque ſequentibus nititur regulis.

Da exempla in ſingulis modis: Ac primum primæ figuræ.

BAR- *Omne animal ſentit.*
BA- *Omnis homo eſt animal.*
RA. *Ergo omnis homo ſentit.*

[Ex tribus terminis ſumi poſſunt ſex concluſiones, nam tres iſti termini ſinguli cum ſingulis, ſexies poſſunt combinari, non tamen ſemper ſex iſtæ concluſiones ritè recteque inferri poſſunt per ſyllogiſmum: ideoque ſi una ex ſex concluſionibus non poteſt probari ſyllogiſmo legitime, recurrendum eſt ad concluſionem aliam, ex illis ſex, donec habeatur illa concluſio, quæ Syllogiſmo legitime inferri, ac probari, poteſt.]

2. Ut ex tribus terminis ſimplicibus, commodè fiat ſyllogiſmus.

3. I. Terminorum duo ex illis aſſumi debent, pro concluſione: ubi ex duobus terminis concluſio fuerit facta, tertius ſumendus eſt pro medio.

4. II. Tum videndum eſt, quo modo terminus tertius ſeſe habeat ad terminum majorem, an poſſint de ſe invicem affirmari, an negari; & cum alterutrum fieri debeat, videndum eſt, an univerſaliter, an particulariter, debeant de ſe invicem vel affirmari vel negari: deinde, idem terminus medius debet conferri eodem modo cum termino minore.

5. III. Quod ſi, terminus medius, vel cum majore, vel cum minore, debeat diſponi particulariter, aut negate, nunquam poteſt concluſio accipi, aut univerſalis, aut affirmans; quia, cum altera præmiſſarum eſt, vel particularis, vel negans, etiam concluſio debet eſſe talis; ideoque tali caſu, concluſio univerſalis, aut affirmans, ſi fuerit aſſumpta, debet mutari in particularem, aut negantem, quia concluſio ſequitur partem debiliorem.

6. IV. Ubi concluſio accepta fuerit, qualiſcunque tandem, videndum eſt, in quibus modis, & figuris, poſſit concludi: nam una concluſio in pluribus figuris & modis concludi poteſt, quam alia: quippe, univerſalis affirmans concluſio, tantum concluditur in prima figura, in Barbara; univerſalis negans, in prima & ſecunda figura, ſcilicet, in Celarent, Cæſare, Cameſtres: particularis affirmans, in prima & tertia Figura, in Darii, Darapti, Diſamis, Datiſi:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Datiſi: particularis negans, in primâ; ſecundâ, & tertiâ figurâ, in Ferio, Feſtino, Baroco, Felapton, Bocardo, Feriſon.

7. In exemplo hoc primo, terminus minor eſt, *homo*, terminus major, *ſentit*, medius, *animal*: terminus major, *ſentit*, ponitur in majore propoſitione: terminus minor, *homo*, ponitur in propoſitione minore: terminus medius, *animal*, extra concluſionem manet: Vocalis A ſingulis propoſitionibus præmiſſa, ſignificat, eas omnes eſſe univerſales affirmantes. In Exemplis reliquis, ipſe Logicæ Studioſus, quærat terminum minorem, majorem, & medium.

CE- *Nullum animal eſt lapis.*
LA- *Omnis homo eſt animal:*
RENT. *Ergo nullus homo eſt lapis.*

DA- *Omnis color eſt viſibilis;*
RI- *Aliqua qualitas eſt color;*
I. *Ergo aliqua qualitas eſt viſibilis.*

FE- *Nullum vitium eſt poſitum in medio;*
RI- *Aliquis habitus eſt vitium:*
O. *Ergo aliquis habitus non eſt poſitus in medio.*

Da exempla ſecundæ figuræ.

CÆ- *Nullus dives eſt egenus,*
SA- *Omnis avarus eſt egenus,*
RE. *Ergo nullus avarus eſt dives.*

CAM- *Omne animal eſt mortale,*
ES- *Nullus angelus eſt mortalis,*
TRES. *Ergo nullus angelus eſt animal.*

In exemplo hoc ſecundo, terminus minor eſt, *Angelus*, major, *animal*, medius, *mortale*: major cum medio eſt in propoſitione majore: minor cum medio eſt in propoſitione minore: vocalis A præfixa majori, ſignificat eam eſſe univerſalem affirmantem: E præfixa minori, & concluſioni, ſignificat, utramque eſſe univerſalem negantem. Cætera exempla diligentiæ Studioſi Logicæ expendenda relinquuntur.

FES- *Nullum animal eſt planta,*
TI- *Quoddam vivens eſt planta,*
NO. *Ergo quoddam vivens non eſt animal.*

Omnis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

BA- *Omnis homo eſt animal ,*
RO- *Quoddam vivens non eſt animal ,*
CO. *Ergo quoddam vivens non eſt homo.*

Da exempla tertiæ figuraæ.

DA- *Omnis virtus eſt ardua ,*
RA- *Omnis virtus eſt honeſta ,*
PTI. *Ergo aliquid honeſtum eſt arduum.*
FE- *Nullus lapis vivit :*
LAP- *Omnis lapis deſcendit naturaliter ;*
TON. *Ergo aliquid , quod naturaliter deſcendit , non vivit.*
DIS- *Aliquis homo furit :*
AM- *Omnis homo eſt animal rationale ;*
IS. *Ergo aliquod animal rationale furit.*
DA- *Ommis avarus eget ;*
TIS- *Quidam avarus eſt locuples ;*
I. *Ergo quidam locuples eget.*

In Exemplo hoc quarto , terminus minor eſt, *locuples*, eſtque in propoſitione minore; terminus major eſt, *Eget*, eſtque in propoſitione majore. terminus medius eſt, *Avarus* , qui ſubjicitur & in majore & in minore, A ſignificat , majorem eſſe, & univerſalem, & affirmantem, I , ſignificat, & minorem, & concluſionem , eſſe , particulares affirmantes. Studioſorum diligentia exempla expendat cætera.

BO. *Aliquod corpus eſt non corruptibile :*
CAR- *Omne corpus eſt compoſitum ;*
DO. *Ergo aliquod compoſitum non eſt corruptibile.*
FE- *Nulla virtus adfert miſeriam ;*
RIS- *Quædam virtus eſt moleſta ;*
ON. *Ergo quoddam moleſtum non adfert miſeriam.*

Da etiam exempla *modorum ſingularium.*
in unaquaque figura.

Syllogiſmi ſingulares vulgò vocantur expoſitorii, vel etiam expoſitio ſenſilis, quia terminus medius ſemper eſt res ſingularis, quæ omnis ſemper in ſenſus incurrit.

In

In primâ figurâ.

Meſſias debuit crucifigi ;
Jeſus eſt Meſſias ;
Ergo Jeſus debuit crucifigi.

In ſecundâ figurâ.

Præceptor Alexandri fuit Stagirita ;
Plato non fuit Stagirita ;
Ergo Plato non fuit præceptor Alexandri.

In figurâ tertiâ.

Judas fuit impius ;
Judas fuit Apoſtolus ;
Ergo quidam Apoſtolus fuit impius.

Sufficit in exemplis modorum ſingularium, ſi minor & concluſio ſint ſingulares, ut in exemplo 1. & 2.

CAPUT VIII.

Quæſt. I. *Quibus fundamentis nititur neceſſitas conſecutionis in ſyllogiſmis univerſalibus ?*

SYllogiſmi affirmantes, nituntur regulâ de omni: negantes, regulâ de nullo.

Quia neceſſitas quædam eſt, qua ex præmiſſis neceſſario ſequitur concluſio, ſic ut, qui præmiſſas conceſſerit, non poſſit non concedere concluſionem, quando ſyllogiſmus eſt bonus; ideo operæ pretium eſt, iſtam neceſſitatem conſequentiæ in ſyllogiſmo rectè cognoſcere.

Quæſt. II. *Quæ eſt regula de omni?*

Quicquid de aliquo univerſali univerſaliter affirmatur, id affirmatur etiam de iis, quæ ſub illo continentur. Ex.gr. de omni homine affirmatur *animal:* ſub homine continetur, *Petrus, Paulus, &c.* ergo de his quoque affirmatur *animal.*

Qui

Qui concedit, *omnem hominem eſſe animal*, quæ eſt *major*, ac concedit, *Petrum*, *Paulum*, *eſſe homines*, quæ eſt minor, is neceſſario, velit nolit, debet concedere hanc concluſionem: *Ergo Petrus*, *Paulus*, *&c. ſunt animalia.*

Quæſt. III. *Quæ eſt regula de nullo?*

Quicquid de aliquo omni univerſali negatur univerſaliter, id negatur etiam de omnibus iis, quæ ſub illo continentur. Ex. gr. *lapis* negatur de omni animali: ſub animali continetur, *homo*, *equus*, *leo*, *&c.* Ergo de his quoque negatur *lapis.*

Qui concedit hanc majorem, *Nullum animal eſt lapis*, & concedit hanc minorem, *homo, equus, leo, &c. ſunt animalia*, is cogitur, neceſſario etiam concedere hanc concluſionem: Ergo, *nullus homo, equus, leo, &c. eſt lapis.*

Quæſt. IV. *Quo fundamento nituntur ſyllogiſmi ſingulares?*

Regulâ proportionis.

Quæſt. V. *Quæ eſt regula proportionis?*

Quæcunque in uno tertio ſingulari & incommunicabili conveniunt, ea quoque inter ſe conveniunt. Ex. gr. Davidi convenit, fuiſſe Prophetam, & fuiſſe homicidam: hinc ſequitur, aliquem Prophetam fuiſſe homicidam; aut, aliquem homicidam fuiſſe Prophetam. Vel ſic, *Quorum duorum unum alicui tertio ſingulari & incommunicabili convenit, ea quoque inter ſe non conveniunt.* Ex.gr. Ariſtoteli convenit, fuiſſe Philoſophum, non convenit, fuiſſe Athenienſem: hinc ſequitur, aliquem Philoſophum non fuiſſe Athenienſem, aut, aliquem Athenienſem non fuiſſe Philoſophum.

[1. Hæc regula vera eſt, ſi illud tertium ſingulare fuerit *incommunicabile*, at, ſi fuerit communicabile, fallit: ſic, qui conceſſerit hanc propoſitionem, *David fuit Propheta*, atque inſuper hanc,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

David fuit homicida, is neceſſario debet concedere tertiam, *aliquis homicida fuit propheta.*

In hoc ſyllogiſmo
Eſſentia divina eſt Pater.
Eſſentia divina eſt Filius;
Ergo Filius eſt Pater.

Verum eſt, quod terminus medius, ſcilicet eſſentia divina, ſit quidem tertium ſingulare, ſed non incommunicabile: nam communicatur, aut potius communis eſt, tribus perſonis.]

[2. Aliquid dicitur, communicabile vel incommunicabile, duobus modis, vel ſubordinate, vel coordinate: interdum ſuperius communicatur inferiori, genus ſpeciei, animal homini, ſpecies individuo, homo Petro: ſingulare contra non communicatur univerſali: nam Petrus nec homini, nec animali, nec rei ulli communicatur, hæc eſt communicabilitas & incommunicabilitas ſubordinata, hoc ſenſu eſſentia divina non poteſt dici communicabilis, aut communis Patri, Filio aut Spiritui S. quia non ſe habet ut genus aut ſpecies, reſpectu eorum, ut individuorum: ſic enim illa foret thema univerſale, cum ſit thema ſingulare, imo ens ſingulariſſimum. Coordinate dicitur aliquid communicari, aut commune eſſe, quando unum collaterale, commune eſt, aut communicatur collaterali: tali modo eſſentia divina communicatur tribus perſonis, Patri, Filio & Spiritui S. Ipſæ perſonæ tali modo ſunt incommunicabiles; priori modo dicitur aliquid communicabile & incommunicabile pluribus inferioribus, poſteriori modo, pluribus ſuppoſitis. Tertium illud ſingulare, & incommunicabile, de quo hic agitur, debet utroque modo eſſe incommunicabile, ſed eſſentia divina utcunque ſit incommunicabilis pluribus inferioribus, eſt tamen communicabilis pluribus ſuppoſitis, tribus ſcilicet perſonis.]

Quæſt. VI. *An omnes ſyllogiſmi dictis fundamentis conformes ſunt?*

Omninò. Qui enim ab hiſce fundamentis diſſentiunt, non ſyllogiſmi, ſed paralogiſmi ſunt.

Paralogiſmi vocantur ſyllogiſmi vitioſi & fallaces.

Quæſt. VII. *Unde cognoſcis diſcrimen ſyllogiſmorum & paralogiſmorum?*

Ex quibuſdam legibus, quarum aliæ communes ſunt omnibus figuris, aliæ ſingulis peculiares.

Quæſt. VIII. *Quænam ſunt leges communes?*

In ſyllogiſmo non debent eſſe plures termini, nec pauciores, tribus.

1. *Non plures*, quia medium, qua medium, ad duo refertur, ideoque cum duobus tantum extremis diſponi poteſt.
2. *Nec pauciores*, quia nulla foret connexio: extremi enim termini per ſe diſponi nequeunt, niſi enim conjungantur tertio, non aliter diſponuntur in præmiſſis, quam in concluſione; at concluſio eſt diverſum quid à præmiſſis.
3. Vitium, quod in hanc committitur legem, vel apertum eſt, vel occultum. Apertum eſt, cum plures termini ſub pluribus proponuntur vocibus. Occultum eſt, cum quatuor termini latent in tribus vocibus: quod fit, cum aliquis terminorum trium, vel major, vel minor, vel medius, proponitur voce homonymâ ſeu ambiguâ, id eſt voce unâ, quæ plures habet ſignificationes, & modo in unâ, modo in alterâ ſumitur ſignificatione, in eodem ſyllogiſmo; quod quidem vitium committitur ſæpiſſime, in omni diſciplina inter diſputandum, ideoque digniſſimum eſt obſervatu.
4. Interdum non videnter eſſe plures termini, quam tres, quia tantum unuſquiſque terminorum trium unâ voce proponitur: ſed reverâ tamen ſunt quatuor termini, quia aliquis trium terminorum exprimitur, voce ambiguâ, quæ, cum duas habeat ſignificationes, *materialiter* una eſt, *formaliter* duplex: *materialiter* ſumitur vox, cum ſpectatur ſecundum literas & ſyllabas: *formaliter* ſumitur vox, cum ſpectatur ſecundum ſignificationem; ſignificatio enim, forma vocis eſt: cum ergo gemina unius vocis eſt ſignificatio, formam quaſi duplicem habet, unde una vox, ambigua cenſetur, conſtituitque duos terminos. Tali modo peccatur adverſus hanc legem in hoc ſyllogiſmo.

Omnis canis eſt latrabilis.
Aliquod ſidus eſt canis.
Ergo aliquod ſidus eſt latrabile.

II. Non debet eſſe plus aut minus in concluſione, quam fuit in præmiſſis.

II. Quia concluſio eſt effectum præmiſſarum, ideo tantundem debet eſſe in concluſione quam fuit in præmiſſis, quia tantum eſt in effecto, quantum fuit in cauſis. In hanc legem peccatur tali ſyllogiſmo.

Nullum immateriale eſt corruptibile.
Omnis angelus eſt immaterialis.
Ergo nullus angelus eſt corruptibilis aut mortalis.

III. Medium non debet ingredi concluſionem, neque totum, neque ex parte; quia ſic medium ter poneretur in ſyllogiſmo: at omnis terminus bis tantum debet collocari in uno ſyllogiſmo.

III. Ratio eſt, quia medium non eſt id, quod, ſed quo, concluditur: quemadmodum ulna non eſt, quod, ſed quo, menſuramus.
2. *Ex parte*] dicitur terminus Medius habere partes, quando non unâ

unâ voce, ſed integrâ oratione abſolvitur.

3. In hanc legem precatur hoc ſyllogiſmo.

Omne animal eſt ſubſtantia.
Omnis homo eſt animal.
Ergo omne animal eſt ſubſtantia.

4. Quia unuſquiſque terminorum, tum major, tum minor, tum medius, non niſi bis, ac neceſſario bis, debet poni, & terminus major, ac minor ingrediuntur concluſionem, fieri nequit, ut in ſyllogiſmo bono, medium ingrediatur concluſionem; ſic ſc, medius terminus in ſyllogiſmo inveniretur ter, & unus reliquorum tantum ſemel.

IV. Extrema ita collocanda ſunt in concluſione, ut erant ſita in præmiſſis.

IV. Per *Extrema* intelliguntur hic, terminus major, & minor, qui hic ita debent poni in concluſione, ut erant in præmiſſis poſiti, hoc eſt, quia terminus major, ut latior termino minore, fuit in præmiſſis poſitus in majore propoſitione, & minor terminus, ut anguſtior, fuit poſitus in minore propoſitione, debet quoque terminus major, ut latior, eſſe prædicatum concluſionis, & terminus minor, ut anguſtior, eſſe ſubjectum concluſionis.

2. In hanc legem peccatur tali ſyllogiſmo.

Omne mixtum eſt corpus.
Omne vivens eſt mixtum.
Ergo omne corpus eſt vivens.

V. Ex duabus negantibus præmiſſis nihil concluditur.

V. Non eſt ſyllogiſmus ex duabus negantibus præmiſſis, quando particula *Non* eſt pars termini medii, ut V. C.

Quicquid non vivit, id eſt, eſt non vivens, *non eſt planta*.
Metallum non vivit, id eſt, eſt non vivens.
Ergo Metallum non eſt planta.

Hoc enim notandum eſt, cum particula negandi *non* ponitur, ante aliquod verbum, ut *Lapis non ſentit*, poſſe fieri talis enunciationis reſolutionem dupliciter, nimirum, vel, ut particula *Non* ponatur ante copulam, ut, ſi dicam: *lapis non eſt ſentiens:* vel, ut ponatur poſt copulam, ante prædicatum, ut ſi dicam: *lapis eſt non ſentiens:* poſteriori modo ſit fiat reſolutio, enunciatio eſt affirmans, non negans.

VI. Non etiam ex duabus particularibus præmiſſis; ſed benè ex duabus ſingularibus præmiſſis.

VI. Utraque hæc lex facile cognoſcitur ex modis, qui oſtendunt, ſi inſpiciantur, majorem & minorem nunquam ſimul eſſe particulares, nunquam ſimul negantes.

2. In legem ſextam peccatur tali ſyllogiſmo.

Aliquod corpus eſt calidum.
Aliquod corpus eſt frigidum.
Ergo aliquod frigidum eſt calidum

3. In legem quintam peccatur tali ſyllogiſmo.

Nullum brutum eſt rationale.
Nullus homo eſt brutum.
Ergo nullus homo eſt rationalis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

VII. Concluſio ſequitur partem debiliorem: hoc eſt, ſi altera præmiſſarum negata eſt, concluſio quoque debet eſſe negans: &, ſi altera præmiſſarum eſt particularis, concluſio quoque eſt particularis.

VII. Negans propoſitio cenſetur debilior affirmante, & particularis univerſali.

2. In hanc legem ſic peccatur.

Omne animal eſt ſenſibile.
Aliquid vivens eſt animal.
Ergo omne vivens eſt ſenſibile.

Et tali ſyllogiſmo.

Nullum brutum eſt homo.
Omnis canis eſt brutum.
Ergo omnis canis eſt homo.

Quæſt. IX. *Quæ ſunt leges ſpeciales?*

I. Major primæ figuræ debet eſſe univerſalis, & minor affirmans.

II. Major ſecundæ figuræ debet eſſe univerſalis, & altera præmiſſarum negans.

III. Minor tertiæ figuræ debet eſſe affirmans, & concluſio particularis.

1. Leges ſpeciales quam optimè facillimeque intelliguntur ex modis uniuscujuſque figuræ.

2. Contra primam partem legis primæ ſpecialis, peccatur tali ſyllogiſmo.

Aliquod corporeum eſt lapis.
Omnis homo eſt corporeus.
Ergo omnis homo eſt lapis.

3. Contra ſecundam partem, peccatur hoc ſyllogiſmo.

Omnis homo eſt animal.
Nullus equus eſt homo.
Ergo nullus equus eſt animal.

4. In ſecundæ legis partem primam, impingit hic ſyllogiſmus.

Aliqua ſubſtantia non eſt animal.
Omnis homo eſt animal.
Ergo aliquis homo non eſt ſubſtantia.

5. In ſecundam partem legis ſpecialis ſecundæ, peccat hic ſyllogiſmus.

Omnis homo eſt animal.
Omne brutum eſt animal.
Ergo hmne brutum eſt homo.

6. Adverſus legis ſpecialis tertiæ partem primam, peccat hic ſyllogiſmus.

Omnis homo eſt animal.
Aliquis homo non eſt doctus.
Ergo aliquod doctum non eſt animal.

7. In ſecundam partem ejuſdem legis, impingit hic ſyllogiſmus.

Omnis homo eſt riſibilis.
Omnis homo eſt animal.
Ergo omne animal eſt riſibile.

8. Ad harum legum normam omnes ſyllogiſmi ſunt componendi & exigendi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Caput IX.

Quæſt. I. *An ſyllogiſmi omnium figurarum ſunt æque perfecti?*

Minimè: ſyllogiſmi primæ figuræ cæteris perfectiores ſunt.

1. Duplex eſt perfectio ſyllogiſmorum: una, quæ reſpicit formam, ſive evidentiam illationis, quæ hic reſpicitur: alia eſt ſyllogiſmorum perfectio, & imperfectio, reſpectu materiæ; quo ſenſu, Enthymema dicitur ſyllogiſmus imperfectus, quia non omnes tres habet propoſitiones: hic prior reſpicitur perfectio, quæ eſt ratione illationis ac formæ.

2. Illatio dicitur forma ſyllogiſmi, quia ſine illa, ſyllogiſmus ne ſyllogiſmus quidem fuerit: quemadmodum ſine forma res non eſt id, quod eſt: ſed tres termini aut etiam tres enunciationes ſunt materia ſyllogiſmi, aut potius partes ejus, integrantes, quia, etiamſi aliquid de iſta materia deſit, puta, vel terminus aliquis, vel enunciatio aliqua, adhuc tamen ſyllogiſmus fuerit; quod liquet in enthymemate.

Quæſt. II. *Quas ob cauſas?*

Primò, quia in eâ concludi poſſunt omnia genera problematum, affirmantia, negantia, univerſalia, & perticularia: cum in ſecundâ figurâ tantum negantia concludi poſſint; & in tertiâ, tantum particularia. Deinde, quia in primâ figurâ apparet neceſſitas ſequelæ ſyllogiſticæ, & regula de omni & de nullo, quæ in cæteris figuris non ita liquidò conſpiciuntur.

1. Ex modis ſingularum figurarum ſciri poteſt, quot cujuſvis generis problemata, id eſt, quæſtiones, ac concluſiones, inferri poſſint in figura prima: non item in 2. aut 3.

2. *Neceſſitas ſequelæ ſeu conſequentiæ*, evidentior eſt in figura prima, quam in cæteris duabus, quia ſyllogiſmi figuræ primæ propius accedunt ad naturalem diſcurſum, quam ſyllogiſmi ſecundæ aut tertiæ figuræ: ideoque regulæ *de omni* & *de nullo*, quæ ſunt naturalis illationis fundamenta, magis quoque conſpiciuntur in ſyllogiſmis primæ, quam ſecundæ aut tertiæ figuræ; hinc eſt, quod idiotæ & homines illiterati ac rudes Logicæ, quando ſyllogiſmos quoſdam proferunt per nanaturalem Logicam, eos ſemper proferant in figura prima; non item ſecunda, aut tertia: atque in eo conſiſtit perfectio primæ figuræ præ 2. & 3. quod illa magis ſit conformis naturali diſcurſui, quam hæ.

[3. Logica vulgo dividitur in naturalem & artificialem, quæ diviſio,

nec generis eſt in ſpecies, nam ſpecies debent convenire in communi genere Categorico: at Logica naturalis & artificialis ſic non conveniunt, ſunt quidem ambæ qualitates, ſed cum prior ſit potentia naturalis, poſterior habitus, non poſſunt eſſe ſpecies ejuſdem generis, proximi, categorici: nec eſt diviſio integri in membra, quippe membra coëunt in unum totum, Logica naturalis & artificialis non item, quin ne rei quidem diviſio eſt, ſed vocis tantum diſtinctio; nam aliter ſumitur hæc vox Logica, quando ſignificat ipſam naturalem potentiam ratiocinandi, quæ omnibus hominibus connaſcitur, unde hæc Logica naturalis dicitur, & aliter accipitur cum ſignificat habitum acquiſitum, ad facile ratiocinandum, & hæc vocatur Logica artificialis, atque ea fuit in initio definita]

Naturalis Logica, nihil eſt aliud quam naturale intellectus lumen id eſt, ipſa ratio, ut connaſcitur hominibus; quæ, quando arte & præceptis excolitur, vocatur Logica artificialis: prior communis eſt omnibus hominibus, poſterior tantum artis Logicæ peritis, propria.

Quæſt. III. *Cur ergo non ſemper adhibentur ſyllogiſmi primæ figuræ?*

Quia, licet hi ſyllogiſmi cæteris meliores ſint evidentiâ ſequelæ, conditio tamen materiæ ſæpe ratiocinantem trahit ad ſecundam, aut ad tertiam figuram.

1. *Conditio materiæ*, intelligitur quantitas & qualitas enunciationum, ac præſertim concluſionis: ita concluſiones particulares negantes multo ſæpè facilius, & naturalius, probantur in ſecunda aut tertiâ figura, quam in prima.

1. Aliquid neceſſarium eſt duobus modis, vel ſimpliciter & ad τὸ eſſe, vel ſecundum quid, & ad bene eſſe: ſyllogiſmi ſecundæ & tertiæ figuræ, non ſunt neceſſarii ſimpliciter, & ad eſſe *Logicæ*; attamen neceſſarii ſunt ſecundum quid, & ad bene eſſe *Logicæ*: nam multi ſyllogiſmi, citius, facilius, & naturalius quoque, inferuntur in figura ſecunda aut tertia, quam in prima; uti ſunt, in quibus concluſio eſt particularis negans: ratio ejus eſt, quia in figura prima, tantum eſt unus modus, ſcil. *Ferio*, inferendi concluſionem particularem negantem, in ſecunda duo ſunt modi, ſc. *Feſtino*, *Baroco*, in tertiæ tres, ſcil. *Felapton*, *Bocardo*, *Feriſon*.

Caput X.

Quæſt. I. *Satis dictum de geneſi, ſive de ratione ſtruendi ſyllogiſmos; qua in re conſiſtit* εὐπορία, *ſive ratio inveniendi medii?*

Ut medium idoneum eligatur ad concluſionem in qualibet figurâ & modo colligendam.

Id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Id verò quomodo fieri debeat, ex inſtitutionibus petendum eſt.

1. *Ratio inveniendi medii plana, & facilis, hæc ſola eſt, ut ſubjectum & prædicatum quæſtionis deducantur per omnes affectiones Logicas, & notiones ſecundas, generis, ſpeciei, differentiæ, &c.* quod ut commode fiat, ſubjectum & prædicatum referri debent ad ſuam ſingula categoriam: tum enim melius patebit, quodnam vel ſubjecti vel prædicati ſit genus, quæ ſpecies, differentiæ, &c. ac tum diſpiciatur, quænam affectionum Logicarum cum ſubjecto, aut prædicato, conſentiant, quænam diſſentiant; quæ conſentiunt cum utroque aut alterutro, debent diſponi cum iis, affirmando, quæ diſſentiunt, negando: præſtant verò ſemper termini medii, ab affectionibus Logicis deſumpti, ex parte prædicati, quam qui deſumuntur ex parte ſubjecti, quia quæſtio non inſtituitur de ſubjecto, ſed de prædicato: pro exemplo ſit quæſtio, *an Logica ſit ars.*

2. Ut inveniam terminos medios quam plurimos, circumduco, *Logicam & artem*, per omnes notiones ſecundas, & poſſum argumentari, à *genere, ſpecie, differentia, proprio, accidente, partibus, cauſis, effectis, adjunctis, oppoſitis, &c.* vel *Logicæ*, vel *artis*, affectionibus, primo libro traditis: hic vero tum judicium adhibendum eſt in iis terminis mediis ex tanta copia ſeligendis, qui maximam habent vim concludendi: *oppoſita, diverſa, imparia, diſſimilia*, diſponuntur *negando: reliqua* vero *argumenta*, fere *affirmando*: meliora autem erunt argumenta ex parte prædicati, *artis*, quam ex parte ſubjecti, *Logicæ*: atque hic egregius eſt campus ingenii ſui exercendi, in quo diligenter ſeſe occupent tyrones.

3. Hæc regula eſt univerſalis, quod omnia argumenta conſentanea, id eſt, ſubjectum & prædicatum, quæ conveniunt, ſemper debeant diſponi affirmando, contra omnia argumenta diſſentanea, id eſt, quando prædicatum & ſubjectum non conveniunt, debeant diſponi negando, in aliqua enunciatione: nam conſenſus rerum eſt fundamentum affirmationis in enunciatione, uti diſſenſus rerum eſt fundamentum negationis in enunciatione.

CAPUT IX.

Quæſt. I. *Pergamus ergo ad tertium membrum noſtri inſtituti. Quot ſunt ſpecies imperfecti ſyllogiſmi?*

SEptem præcipuè: inductio, enthymema, exemplum, ſyllogiſmus hypotheticus, ſyllogiſmus disjunctivus, dilemma, & ſorites.

Hic intelligitur imperfectio ſyllogiſmorum reſpectu materiæ, tum remotæ, trium terminorum, tum proximæ, trium propoſitionum: quando ſcil. aliquid hic deeſt ex alterutra iſtâ materiâ, vocatur ſyllogiſmus imperfectus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. II. *Quid eſt inductio?*

Inductio eſt argumentatio, in quâ, ex individuis colligitur ſpecies, aut ex ſpeciebus, genus, aut ex partibus totum.

1. *Inductio* eſt valde idonea ad declarandum ſive explicandum, & ad conſtituenda præcepta ſive principia diſciplinarum: hoc modo, v. c. Medici ſuæ diſciplinæ regulas conſtruxerunt: *Rhabarbarum, Platoni, Socrati, Petro, Paulo,* aliiſque individuis *purgavit bilem,* ergo Rhabarbarum habet vim purgandi bilem. *Vocatur Inductio, hoc argumentandi genus, quia animus ex ſingularibus inducitur, & quaſi introducitur in cognitionem univerſalium.*

2. Inductio exiguum aut fere nullum habet uſum in diſputando atque opponendo, quia, cum procedat à ſingularibus ad univerſalia, non poteſt concluſio univerſalis bene inferri, niſi adferantur omnia ſingularia; at hoc difficillimum eſt: verum ad alicujus rei illuſtrationem & ulteriorem deductionem, maximi uſus eſt inductio: ſed præſertim utilis eſt, ad inveniendas & conformandas diſciplinas: cum enim præcepta earum debeant eſſe univerſalia, & univerſalia non habeant veritatem niſi in ſingularibus, non poteſt præceptorum veritas aliunde melius demonſtrari, quam in medium prolatis ſingularibus, in quorum veritate fundatur veritas univerſalium.

3. Omnium diſciplinarum præcepta, definitiones, diviſiones, & canones, ſunt inventa, & ſtabilita per inductionem; cum enim præceptorum veritas ſit univerſalis, non poteſt de ea conſtare, niſi ex veritate ſingularium, & hæc eſt vera ratio philoſophandi, ut ex effectis ſingularibus ac rerum ſingularium, colligatur & cognoſcatur cauſa: ita inter antiquos, Ariſtoteles, inter recentiores, Verulamius, philoſophati ſunt; Ariſtoteles quidem ope, & favore Alexandri Magni, ad ſe vocari curavit, omnes aucupes, piſcatores, venatores, & quicunque verſarentur circa animalia, atque ex illis expiſcatus eſt, quid obſervaſſent ſinguli circa animalia, hinc nati ſunt præclari libri, de Hiſtoria animalium, &c. Verulamius, Angliæ Cancellarius, hoc noſtro ſeculo, (nam mortuus eſt anno 1626.) pari modo ad ſe vocari curavit, omnes opifices, & mechanicos, qui circa ignem aut circa aërem, aut circa terram, aut circa meteora, aut circa plantas, aut circa bruta, aut circa ipſum hominem occuparentur; atque ab illis ſciſcitatus eſt, quid ſinguli obſervaſſent, & inde confecit Hiſtorias ſuas experimentales, in quibus ex inductione & experientia ſingularium, procudit regulas & præcepta univerſalia, exemplo ſunt ejus Hiſtoria vitæ & mortis, item ventorum, calidi & frigidi, gravitatis ac levitatis, ac motus.

Quæſt: III. *Illuſtra ſingulos modos ſingulis exemplis.*

Ex individuis ſpecies colligitur hoc modo: *Abel, Enoch,*

Enoch, Noach, Abraham, Iſaac, Jacob, Joſeph, Moſes, Gedeon, Samſon, Samuel, David, aliique multi, non aliter placuerunt Deo, quam per fidem; ergo ſine fide impoſſibile eſt Deo placere. Ex ſpeciebus colligitur genus hoc modo: *Milites, mercatores, agricolæ, opifices, homines eruditi, non ſunt ſua ſorte contenti; ergo nullum genus hominum ſua ſorte contentum eſt.* Ex partibus colligitur hoc totum modo: *Libri Moſis, Prophetarum, Euangeliſtarum & Apoſtolorum, ſunt divinæ authoritatis; ergo tota S. Scriptura eſt divinæ authoritatis.*

Quæſt. IV. *An in inductione omnia individua, ſpecies, aut partes, enumerandæ ſunt?*

Aut enumerandæ ſunt, aut utendum hac aut ſimili formulâ: *Nec poteſt dari diſſimile exemplum.*

Quæſt. V. *Quomodo evertitur inductio?*

Cum diſſimile cæteris exemplum exhibetur, vulgò *inſtantia* dicitur.

Ut v. c. Manus, pes, brachium, & quælibet pars malè affecta, eſt amputanda, ergo etiam caput; falſa inductio, propter exemplum diſſimile.

Quæſt. VI. *Quid eſt enthymema?*

Enthymema, eſt ſyllogiſmus, alterâ propoſitione truncatus: ut, *Avarus eget, ergo avarus non eſt dives. Qui non peccat, non eſt autor peccati; ergo Deus non eſt autor peccati.*

Enthymema dicitur, quia altera propoſitio relinquitur cogitanda ἐν τῷ θυμῷ: itaque, hic una ex præmiſſis deeſt, vel major, vel minor: ex propoſitionibus, quæ in Enthymemate ſunt, prior vocatur, *antecedens*, poſterior *conſequens*. Ad Enthymema reſpondetur hac formula, *negatur antecedens, &, negatur conſequens.*

Quæſt. VII. *Unde dignoſcitur, utra duarum propoſitionum deſit?*

Ex concluſione, ſive conſequente. Si enim in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

antecedente exprimitur vel ſubintelligitur ſubjectum conſequentis, deeſt major, ut fit in primo exemplo: ſi in antecedente exprimitur vel ſubintelligitur prædicatum conſequentis, deeſt minor, ut fit in altero exemplo.

1. Exemplum prioris eſt: *homo eſt animal, ergo homo ſentit:* exemplum poſterioris eſt: *animal ſentit, ergo homo ſentit.* Ex utroque exemplo videre eſt rem ipſam.

2. *Quando ſubjectum utrobique eſt idem, deeſt major, ut in priori exemplo, quod ſic in ſyllogiſmo perfecto ſe habet. Omne animal ſentit. Omnis homo eſt animal. E. omnis homo ſentit. Quando prædicatum utrobique eſt idem, deeſt minor, ut in ſecundo exemplo, quod in ſyllogiſmo perfecto ita ſeſe habet. Omne animal ſentit. Omnis homo eſt animal. E. omnis homo ſentit.*

3. Si in antecedente, nec idem ſubjectum, nec idem prædicatum, exprimatur conſequentis, deeſt major, ſed fit ſyllogiſmus perfectus in 3. Figurâ, aut etiam in 1. Figurâ. Hæc ſunto Enthymemata.

1. *Nix eſt corpus.*
Aliquid corpus eſt frigidum.
2. *Nix eſt frigida.*
Aliquod frigidum eſt corpus.

In 1. Figurâ.

1. *Omnis nix eſt frigida.*
Aliquod corpus eſt nix.
E. *Aliquod corpus eſt frigidum.*
2. *Omnis nix eſt corpus.*
Aliquod frigidum eſt nix.
E. *Aliquod frigidum eſt corpus.*

In 3. Figurâ.

1. *Omnis nix eſt frigida.*
Omnis nix eſt corpus.
E. *Aliquod corpus eſt frigidum.*
2. *Omnis nix eſt corpus.*
Omnis nix eſt frigida.
E. *Aliquod frigidum eſt corpus.*

Quæſt. VIII. *Quomodo perficiuntur ejuſmodi enthymemata?*

Addita propoſitione, quæ deſideratur.

1. Facile eſt, propoſitionem addere, quæ deeſt, ſi advertatur, illos terminos eſſe ſumendos, ad propoſitionem ſupplendam, qui ſinguli tantum ſemel occurrunt in antecedente & conſequente, omiſſo communi utriuſque, vel ſubjecto, vel prædicato: ſic in exemplis ſtatim poſitis, prius Enthymema ſic ſupletur: *Omne animal ſentit, Omnis homo eſt animal. Ergo omnis homo ſentit:* atque eodem modo ſuppletur poſterius.

[2. Hoc Enthymema, *Omnis albor eſt color*, ergo *quædam qualitas eſt albor*, verum eſt enthymema, quia omnis color eſt qualitas, ſed non poteſt reduci ad categoricum, niſi concluſione mutata, aut minore; ſi neutra mutetur, erit vel minor negans in figur. 1. vel particularis major in 2. figur.

Quæſt. IX. *Quid ſi neque ſubjectum neque prædicatum conſequentis ſit in antecedente?*

Tunc deeſt major, eâque additâ, fit ſyllogiſmus hypo-

hypotheticus. Sit enthymema; *Virtus eſt optanda, ergo vitium eſt vitandum*: adjiciatur hæc major hypothetica, *Si virtus eſt optanda, ergo vitium eſt vitandum*; & erit plenus ſyllogiſmus hypotheticus.

[1. Fieri poteſt, ut in enthymemate, neque idem ſit ſubjectum, neque idem prædicatum conſequentis, quod fuit in antecedente, & tamen reducatur ad categoricum, non hypotheticum: ut in hoc exemplo, *metallum eſt ſubſtantia, ergo, quædam ſubſtantia non eſt planta*, abjiciatur ſubſtantia, fiatque major ex terminis reliquis, hoc modo, *nullum metallum eſt planta, omne metallum eſt ſubſtantia, ergo, quædam ſubſtantia non eſt planta*, eſt ſyllogiſmus 3. figuræ in Felapton, vel ſic, *nulla planta eſt metallum, quædam ſubſtantia eſt metallum, ergo quædam ſubſtantia non eſt planta*, in 2. fig in Feſtino.]

2. Quid ſit ſyllogiſmus hypotheticus, cap. ſequenti explicabitur.

Quæſt. X. *Quid eſt exemplum?*

Exemplum eſt inductio imperfecta, in quâ, ex uno ſingulari, colligitur univerſale, ut ex eo aliud ſingulare ſequatur: ut, *Bellum Syllæ & Marii fuit Reipublicæ pernicioſum; ergo bella civilia ſunt Reipublicæ pernicioſa; ac proinde etiam bellum Cæſaris & Pompeji.*

Exemplum non eſt efficax argumentandi ratio: unde Rhetoribus magis quam Philoſophis in uſu eſt; &, qui ſyllogiſmos non capiunt, exemplis facilè capiuntur. Modus argumentandi in exemplo facilè intelligitur ex ejus definitione.

CAPUT XII.

Quæſt. I. *Quid eſt ſyllogiſmus hypotheticus?*

CUjus major eſt hypothetica: ut, *Si Deus eſt, mundus regitur providentia; Atqui Deus eſt: Ergo mundus regitur providentia.*

[1. Syllogiſmus hypotheticus hic dicitur, cujus major eſt hypothetica, non quaſi minor nunquam ſit aut eſſe poſſit hypothetica: nam ſæpe talis eſt, ſed tamen talis ſyllogiſmus non conſuevit dici hypotheticus; interim hoc obſervandum eſt, quando major eſt hypothetica, & non minor, concluſio eſt categorica, ſed ſi minor eſt hypothetica, concluſio quoque eſt talis.]

4. *Major* dicitur hypothetica, quæ conſtat conjunctione conditionali ſive connexiva, *Si*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. II. *An non etiam minor poteſt eſſe hypothetica?*

Ita: ſed hoc fit, cum ipſa quæſtio eſt hypothetica, quales ſyllogiſmi categoricis æquipollent.

1. Syllogiſmi Categorici dicuntur Syllogiſmi, primæ, ſecundæ, vel tertiæ Figuræ; & ſic vocantur, quia eorum propoſitiones nullum habent *συγκατηγόρημα*, ſeu vocem ſyncategorematicam, conjunctionem, *ſi*, *&*, *aut*, &c. ſed prædicatum in iis de ſubjecto ſimpliciter *κατηγορεῖται* ſeu prædicatur, abſque additamento, quando diſponuntur ſubjectum & prædicatum in enunciatione ſimplici & pura.

2. Vox Syncategorematica interdum ſumitur pro particulis & notis quantitatis, *omnis*, *quidam*, &c. interdum ſumitur latius pro omni voce, quæ ſubjecto, id eſt, nomini ſubſtantivo nominativi caſus, & prædicato, id eſt, verbo indicativi modi, ſuperadditur, qualiſcunque demum vox fuerit, ſive fuerit nomen adjectivum aut participium, ſive fuerit verbum alterius modi, ſive fuerit adverbium aut conjunctio: ſpecialiſſime Syncategorema in hoc commentario ſumitur, pro conjunctione, *Si*, *&*, *aut*, &c. quibus, tanquam vinculis, partes enunciationis compoſitæ vinciuntur ac ligantur.

Quæſt. III. *Vnde dignoſcitur, ſintne ſyllogiſmi hypothetici boni an vitioſi?*

Ex hac regula: Ex ſyllogiſmis hypotheticis, ii boni ſunt, qui procedunt à poſitione antecedentis, ad poſitionem conſequentis, vel à remotione conſequentis, ad remotionem antecedentis. Ut, *Si homo eſt animal, ſentit*: *Atqui homo eſt animal*: *Ergo homo ſentit*. Vel ſic, *Si lapides vivunt, nutriuntur*: *Atqui lapides non nutriuntur*: *Ergo lapides non vivunt*. Qui procedunt à remotione antecedentis, ad remotionem conſequentis, vel à poſitione conſequentis ad poſitionem antecedentis, vitioſi ſunt. Vt, *Si planta eſt animal, vivit*: *Atqui planta non eſt animal*: *Ergo planta non vivit*. Vel ſic, *Si planta eſt animal, planta vivit*: *Atqui planta vivit*: *Ergo planta eſt animal*.

1. Hic accuratiſſimè teneri debet, quid ſit, *ponere*, & quid, *removere*; nam, *ponere*, non eſt ſimpliciter affirmare, nec *removere* ſimpliciter negare, in quo multi errant, ſed, *ponere*, eſt, affirmare

ante-

antecedens, quod fuit affirmatum, & negare antecedens, quod fuit negatum; ſic ut etiam is ponat qui negat, modò id ante fuerit negatum: &, *removere*, eſt, affirmare conſequens negatum, vel negare conſequens affirmatum, ſic ut etiam removeat, qui affirmat, modo id ante fuerit negatum. V. C.

Si planta non eſt animal, non ſentit.
Sed non eſt animal.
Ergo non ſentit.

Eſt ſyllogiſmus procedens à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, & tamen procedit negando: ſic.

Si homo non eſt animal, non ſentit.
Atqui homo ſentit.
Ergo homo eſt animal.

Eſt ſyllogiſmus procedens à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis, & tamen procedit affirmando.

[2. Quamvis in Metaphyſicis ens poſitivum idem ſit, quod affirmatum, prout opponitur enti negativo, quemadmodum viſus eſt ens poſitivum, cæcitas ens negativum; hic tamen ponere non ſignificat ſimpliciter affirmare: nam hoc loco etiam qui negat, ponit, nempe, ſi negat quod ante fuit negatum; ſic quamvis abſtractio remotionis, ſit idem quod abſtractio negationis, ſeu complexa, hic tamen removere non eſt ſimpliciter negare: nam etiam hoc loco qui affirmat, removet, modo affirmet id, quod ante fuit negatum.]

3. In diſputationibus hoc utimur compendio, & dicimus, *ſed verum eſt prius, ſive antecedens*, Ergo *& poſterius ſive conſequens*, vel, *Falſum poſterius, ſive conſequens*, Ergo *& prius, ſive antecedens.*

[4. In ſyllogiſmo hypothetico qui procedit à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, partes majoris propoſitionis, cum ſumuntur categorice, id eſt, abſque *ſi*, ſemper ſunt veræ: in ſyllogiſmo hypothetico, qui procedit à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis, partes majoris propoſitionis, ſi ſumantur categorice abſque *ſi*, ſemper ſunt falſæ. Quando terminus medius cum altera parte quæſtionis, vel ſubjecto, vel prædicato, pugnat, id eſt, cum negatur, ſyllogiſmus hypotheticus procedit à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis: quando verò cum utraque parte concluſionis conſentit, id eſt, cum affirmatur, procedit à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis.]

5. Ex iiſdem terminis non poteſt fieri ſyllogiſmus hypotheticus, à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, & à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis; quia in priore debent ambæ præmiſſæ eſſe affirmatæ, vel ambæ negatæ, in poſteriori debet altera propoſitionum eſſe affirmata, altera negata; at non poſſunt ex iiſdem terminis fieri ſimul propoſitiones affirmatæ & negatæ.

Quæſt. IV. *Quomodo revocantur ſyllogiſmi hypothetici ad categoricos?*

Syllogiſmi hypothetici, in quibus idem eſt ſubjectum antecedentis & conſequentis, ſive expreſſum, ſive ſubintellectum, fiunt categorici, abjectâ condi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

conditione, ſeu conjunctione *Si*, & communi antecedentis & conſequentis ſubjecto, Uti, *Si ego ſum pius, ego ſum beatus, Atqui ſum pius, Ergo ego ſum beatus*. Categorice ſic argumentabor: *Omnis pius eſt beatus; Ego ſum pius; Ergo.*

[1. In exemplo hoc Authoris ſubjectum antecedentis in conſequente eſt expreſſum: ſed interdum in conſequente, minore, & concluſione, ſubintelligitur: ut in hoc exemplo.

Si homo eſt animal, ſentit.
Sed eſt animal.
Ergo ſentit.

2. Syllogiſmi qui procedunt à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, concluduntur in figura prima, ut in exemplo authoris, quæſt. 3.

Animal ſentit.
Homo eſt animal.
Ergo homo ſentit.

3. Qui vero procedunt à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis, revocantur ad figuram ſecundam, quia minor eſt negans, ut in exemplo authoris, quæſt. 3.

Quod vivit, nutritur.
Lapides non nutriuntur.
Ergo non vivunt.

[4. Non videtur hoc eſſe univerſaliter verum, quod ſyllogiſmi hypothetici, procedentes à poſitione antecedentis, ad poſitionem conſequentis, reducantur ſemper ad figuram primam: nam dari poteſt exemplum, ubi, minor ſit negans, quo caſu non poteſt ulla fieri reductio ſyllogiſmi hypothetici, ad figuram primam, ut, v.c. *Si planta non eſt animal, non ſentit, atqui planta non eſt animal*, Ergo, *non ſentit.* abjiciatur *ſi*, & commune antecedentis ac conſequentis ſubjectum, *planta*, fiatque ſyllogiſmus categoricus, erit talis, *animal ſentit, planta non eſt animal*, ergo *planta non ſentit*, hic minor eſt negans, & in prima figura, conſequenter, vitioſus ſyllogiſmus: hic nihil aliud reſponderi poteſt, quam reductionem talis ſyllogiſmi non eſſe debito ac legitimo modo inſtitutam; nam ſic videtur reduci debere, *non animal eſt non ſentiens, planta eſt non animal*, & tum minor eſt affirmans, ſed prædicatum per particulam, *non*, eſt infinitum, quod non impedit, quo minus enunciatio maneat affirmans.]

5. Syllogiſmi hypothetici omnem vim concludendi emendicant à categoricis, atque eorum vi concludunt, & in illis quidem figuris, ad quas reduci valent; ideoque ſyllogiſmi hypothetici, procedentes à poſitione antecedentis ad poſitionem conſequentis, concludunt vi ſyllogiſmorum categoricorum, in figura prima; quia ad eam reducuntur; & qui procedunt à remotione conſequentis ad remotionem antecedentis, concludunt vi ſyllogiſmorum ſecundæ figuræ; quia ad eam reducuntur: neque reduci poſſunt ad primam & tertiam, quia neutra iſtarum figurarum admittit minorem negantem, qualis eſt hic.

[6. Syllogiſmi hypothetici vim concludendi habent à categoricis, quando ad eos reduci valent, ſed non omnes reduci poſſunt, quales ſunt illi, in quibus concluſio eſt particularis, negans, v. c. *Si aliquod animal non eſt rationale, brutum*

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

non eſt rationale, ſed *verum prius*, ergo *& poſterius* : hic ſyllogiſmus hypotheticus nullo modo ad categoricum figuræ primæ reduci poteſt.]

Quæſt. V. *Quid ſi non ſubjectum, ſed prædicatum antecedentis & conſequentis idem ſit?*

Major hypothetica convertenda eſt in relativam, Ex.gr. ſit ſyllogiſmus hypotheticus. *Si Abraham juſtificatus eſt ex fide, nos quoque ex fide juſtificabimur; atqui Abraham*, &c. fiatque hujus ſyllogiſmi major relativa, erit ſyllogiſmus categoricus, hoc modo: *Quomodo Abraham juſtificatus eſt, eodem modo nos juſtificabimur, Atqui Abraham*, &c.

[1. Non eſt verum, quod ſi idem ſit prædicatum antecedentis & conſequentis, debeat major hypothetica converti in relativam; nam hic ſyllogiſmus hypotheticus *ſi qualitas eſt accidens, albor eſt accidens*, ſed verum prius, *ergo &* poſterius, converti poteſt in hunc categoricum.

Omnis qualitas eſt accidens.
Omnis albor eſt qualitas.
Ergo omnis albor eſt accidens.

2. Quid ſit enunciatio relativa, vide quæſtionem ultimam c. 27. lib. 1.

3. Quod dicit Author, quando non ſubjectum antecedentis & conſequentis, ſed prædicatum utriuſque eſt idem, majorem hypotheticam eſſe convertendam in relativam, non ſemper eſt verum; nam converti poteſt talis ſyllogiſmus in Categoricum 1. 2. & 3. figuræ, ut in hoc exemplo, *ſi omne corpus eſt lapis, aër eſt lapis. Sed aër non eſt lapis, ergo non omne corpus eſt lapis*: ſic convertitur. *Nullus lapis eſt aër. Quoddam corpus eſt aër. Ergo quoddam corpus non eſt lapis.*]

Quæſt. VI. *Quid ſi neque ſubjectum, neque prædicatum antecedentis & conſequentis idem ſit?*

Syllogiſmus hypotheticus nunquam poterit fieri categoricus. Ex. gr. hic ſyllogiſmus, *Si ex lege juſtitia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt: Sed ex lege juſtitia: Ergo*, &c. fieri non poteſt categoricus.

Ratio eſt, quia forent quatuor termini, quod eſt contra leges ſyllogiſmi categorici.

Quæſt. VII. *Quid eſt ſyllogiſmus disjunctivus?*

Cujus major eſt propoſitio disjunctiva.

Major disjunctiva eſt, quæ habet conjunctionem disjunctivam, *aut, ſive, ſeu, &c.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. VIII. *Quotuplex eſt?*

Duplex: bimembris: vel plurium membrorum.

Vis ſyllogiſmi disjunctivi bimembris, conſiſtit in immediata membrorum utriuſque oppoſitione, vel, ſi plura ſint membra, in omnium membrorum plena enumeratione: quod ſi, vel membra duo non ſint immediatè oppoſita, ſed admittant medium participationis, vel ſi non enumerentur membra omnia, ſyllogiſmus disjunctivus non valebit.

Quæſt. IX. *Quomodo formatur bimembris?*

Vel à poſitione alterutrius membri, proceditur ad everſionem alterius, vel ab everſione alterutrius ad poſitionem alterius: ut, *Aut dies eſt, aut nox: ſed dies eſt: ergo non eſt nox*; vel, *ſed nox eſt, ergo non eſt dies*; vel, *ſed non eſt dies, ergo nox*; vel, *ſed non eſt nox, ergo dies.*

Quæſt. X. *Quomodo formatur ſyllogiſmus disjunctivus plurium membrorum?*

Cæteris membris ſublatis, quod reliquum eſt, concluditur: ut, *Aut ver eſt, aut æſtas, aut autumnus, aut hyems: Sed neque ver eſt, neque æſtas, neque hyems; Ergo eſt autumnus.*

Quæſt. XI. *Quid ſi ambobus, vel omnibus membris ſublatis, tollitur totum?*

Eſt ſyllogiſmus ab enumeratione partium: ut, *Qui injuriam facit; id facit aut furto, aut adulterio, aut contumelia, aut alio aliquo modo; Atqui nemo ſua furatur, nemo ſe ipſum adulteratur, nemo ſe ipſum afficit contumelia; Ergo nemo ſibi facit injuriam.*

CAPUT XIII. & XIV.

Quæſt. I. *Quid eſt dilemma?*

DIlemma eſt argumentatio duorum membrorum, quorum utrumque adjunctum habet incommo-

commodum: ut, *Si ducenda eſt uxor, aut pulchra ducenda eſt, aut deformis; ſi pulchram ducis, erit ſollicitudini; ſi deformem, erit faſtidio.*

Dilemma vocari ſolet aliis ſyllogiſmus cornutus, quia duobus quaſi cornibus ferit: dicitur à δὶς & λαμβάνω, quia, utrovis modo quis dilemma capiat, ipſe capitur, propter incommodum utrique membro adjunctum, & eſt efficax argumentandi genus, quando bonum eſt: tum bonum eſt, 1. quando omnia membra disjuncta plenè enumerantur, 2. quando ſine ullo medio opponuntur, 3. quando incommodum ita grave eſt, ut non poſſit retorqueri.

Quæſt. II. *Quot modis eſt dilemma infirmum?*

Duobus modis: nempe, ſi membra non ſint immediatè oppoſita, aut ſi non ſatis gravi incommodo urgentur. Utroque modo infirmum eſt dilemma propoſitum. Nam inter pulchritudinem, & extremam deformitatem, medium aliquod interpoſitum eſt; & non neceſſe eſt, ut aut pulchritudo ſollicitudinem marito, aut deformitas faſtidium pariat.

Eſt etiam infirmum dilemma, quando in adverſarium retorqueri poteſt.

Quæſt. III. *Quid eſt Sorites?*

Sorites eſt, argumentatio conſtans multis propoſitionibus, ita collocatis, ut prædicatum propoſitionis præcedentis, fiat ſubjectum ſequentis, indeque prædicatum ultimum de primo ſubjecto concludatur: ut, *Quos Deus præcognovit, eos prædeſtinavit; quos prædeſtinavit, vocavit; quos vocavit, juſtificavit; quos juſtificavit, glorificavit:* hinc collige, *Ergo quos præcognovit, glorificavit.*

1. Sorites eſt à σωρὸς, acervus: eſt enim tantum cumulus multarum enunciationum, quæ à ſe invicem dependent.

2. Hoc notandum eſt in Sorite; quod termini debeant eſſe affirmati, non negati, & ſubordinati ſibi invicem per ſe, non per accidens: ſubordinatione, aut prædicamentali, qua ſpecies generibus, indivi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

individua ſpeciebus : aut cauſali, qua cauſæ proximæ remotis, per ſe, ſubordinantur : alioquin non valebit Sorites.]

[3. Subordinatio prædicamentalis eſt in terminis Soritæ, cum in eodem prædicamento ſub ſe invicem ponuntur in gradibus ſuperioribus & inferioribus : E. G. homo eſt animal, animal eſt vivens, vivens eſt mixtum, mixtum eſt corpus, corpus eſt ſubſtantia; ergo homo eſt ſubſtantia. Subordinatio cauſalis eſt in terminis Soritæ, cum diſponuntur cauſæ ſuperiores & inferiores, quarum hæ ab illis dependent, per ſe, hoc eſt, quatenus cauſant, & cauſant effectum tale, tali modo, loco, tempore, & ſub talibus circumſtantiis ſingularibus : E. G. Ita ingluvies parit cruditatem in ventriculo, hæc parit cruditatem ſanguinis, hæc atrophiam, hæc hydropem, aut phtiſin, hæc mortem; ergo ingluvies parit mortem : ſi vero termini in Sorite ſint cauſæ ſubordinatæ per accidens, Sorites non valet, ut in hoc, qui bene bibit, bene dormit, qui bene dormit, non peccat, qui non peccat, eſt beatus : ergo, qui bene bibit, eſt beatus : vitium eſt, quod bene bibere, ſit cauſa per accidens ſomni.]

4. Subordinatio cauſarum per ſe, duas exigit conditiones, prima eſt, ut cauſa inferior à ſuperiore ad cauſandum vel agendum moveatur, atque applicetur : ſecunda eſt, ut moveatur & applicetur ad effectum tale, id eſt, ſingulare atque individuum, ſub omnibus circumſtantiis ſingularibus, quæ vulgato exprimuntur verſiculo, *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando :* ſi altera conditionum deſit, ut cauſa inferior non moveatur à ſuperiore, aut non moveatur ad effectum tale, ſingulare, eſt ſubordinatio per accidens, id videre eſt, quod homo cum bene agit, ſubordinetur Deo per accidens, quia hominem cum bene agit, Deus movet.]

5. Tot vero ſunt ſyllogiſmi in Sorite, quot termini, inter ſubjectum enunciationis primæ, & prædicatum ultimæ, fuerunt interjecti : ſic in exemplo Authoris ſunt tres pleni ſyllogiſmi.

Caput XV.

Quæſt. I. *Atque hactenus de ſyllogiſmo abſolutè ac ratione formæ conſiderato. Quomodo dividitur ſyllogiſmus ratione materiæ?*

In ſyllogiſmum dialecticum ſive topicum, apodicticum ſive demonſtrativum, & ſophiſticum ſive fallacem.

1. Syllogiſmus dicitur hic ſpectari ratione materiæ, quatenus ſpectantur ejus hic propoſitiones, ſintne veræ, an falſæ; ſi veræ, an ſint neceſſariæ, an contingentes : pro diverſis enim conditionibus propoſitionum, ſyllogiſmus diverſos quoque producit effectus in intellectu humano, cujus eſt opus; producit ſyllogiſmus in mente

mente noſtra judicium aliquod, ſive aſſenſum, ſive diſſenſum, de concluſione: ſi propoſitiones ſyllogiſmi ſunt falſæ, producunt aſſenſum falſum, & judicium erroneum, ſive errorem; vocaturque talis ſyllogiſmus, Sophiſticus: ſi vero propoſitiones ſyllogiſmi ſint veræ, ac neceſſariæ, ita ut cauſa neceſſitatis ſit in rebus ipſis, producunt aſſenſum verum, & judicium certum, &, talis ſyllogiſmus vocatur Apodicticus: ſi autem propoſitiones ſint veræ, ſed contingentes, producunt aſſenſum, & judicium quidem verum, ſed incertum atque infirmum, qui, vel opinio dicitur, vel fides humana; & talis ſyllogiſmus vocatur Dialecticus: ſi propoſitiones ſint veræ & neceſſariæ, ſic ut cauſa neceſſitatis aut neceſſariæ potius veritatis ſit infallibilitas dicentis, puta Dei, producunt aſſenſum ſeu judicium *verum, certum, firmum*, quod vocatur fides divina, quia aſſentitur Dei teſtimonio. Qui ſyllogiſmus gignit opinionem, fidem humanam, vel dubium, aut alium quemlibet aſſenſum, præter ſcientiam & errorem, dicitur Dialecticus, ſeu Topicus.

[2. Per alium quemlibet aſſenſum, genitum ſyllogiſmo Dialectico, qui tamen non ſit opinio, nec fides humana, nec aſſenſus dubius, intelligitur hoc loco, fides divina, id eſt, ille aſſenſus qui adhibetur concluſioni in ſyllogiſmo, propter terminum medium deſumptum à teſtimonio Dei aut Prophetarum, Euangeliſtarum, & Apoſtolorum, Spiritu ſancto, actorum: nam & talis ſyllogiſmus eſt Dialecticus, utpote in quo adhibetur pro termino medio, æque argumentum inartificiale, petitum ab authoritate, ſive divina, ſive humana, atque adhibetur argumentum artificiale, deſumptum à ratione, quemadmodum id videre eſt capite ſequenti.]

Quæſt. II. *Quid eſt ſyllogiſmus Dialecticus?*

Syllogiſmus Dialecticus eſt ſyllogiſmus generans opinionem, aut alium quemlibet aſſenſum, præter ſcientiam.

1. Syllogiſmus Dialecticus, alio nomine dicitur, Topicus, latinè, probabilis aut contingens.

2. Syllogiſmus hic dicitur dialecticus, propter uſum, quia maxime inſervit diſcurſibus, communiter inter homines in converſatione inſtitui ſolitis; rarius enim ab iis adhibentur ſyllogiſmi apodictici: dicitur & topicus, à τόποις ſive locis inveniendi argumenta, ſeu terminos medios, qui loci hîc longe ſunt plures, quam in ſyllogiſmo apodictico, aut ſophiſtico; cum dicitur probabilis aut contingens, ſic dicitur, vel ratione concluſionis, quæ plerumque talis eſt, non tamen ſemper; vel ratione præmiſſarum, quarum, vel utraque, vel altera ſaltem probabilis eſt, aut contingens.

3. *Opinionem, aut* &c. Opinio eſt aſſenſus, qui concluſioni præbetur, verus quidem, ſed dubius, pendulus, infirmus, & incertus: præter quem datur aſſenſus non tantum verus, ſed & certus atque firmus, ſc. fides divina, qua aſſentimur Deo, teſtanti in verbo ſuo, cujus tamen certitudo ac firmitas non provenit à termino medio, qui eſt cauſa proxima: talis enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

enim aſſenſus verus, firmus ac certus, vocatur ſcientia, quæ eſt effectum ſyllogiſmi Apodictici: aſſenſus, qui præbetur concluſioni ob teſtimonium divinum, eſt aſſenſus verus, certus, ac firmus; non tamen eſt ſcientia, neque etiam gignitur à ſyllogiſmo Apodictico, ſed Dialectico, ideoque effectum hujus ſyllogiſmi, partim eſt aſſenſus verus, infirmus, qui dicitur opinio, vel fides humana, partim aſſenſus verus, firmus, qui dicitur, fides divina.

[4. Doctrina de aſſenſu, qui ab intellectu hominis præbetur concluſioni alicui, termini medii, eam in aliquo ſyllogiſmo inferentis, meretur bene percipi, quia fundamentum eſt omnium habituum intellectualium, qui non aliter gignuntur, quam per aſſenſus varios, in unum quaſi acervum accumulatos: poteſt autem omnis aſſenſus, per diviſionem bimembrem dividi, in verum & falſum, verus in infirmum & firmum, infirmus in opinionem & fidem humanam, firmus in inevidentem, quæ dicitur fides divina, & evidentem, quæ dicitur ſcientia. Aſſenſus falſus, vulgo error, producitur ſyllogiſmo ſophiſtico, aſſenſus verus, firmus, evidens, vulgo ſcientia, producitur ſyllogiſmo apodictico, reliqui vero aſſenſus veri ſive firmi fuerint, ſive infirmi, producuntur ſyllogiſmo Dialectico; una hic ſupereſt difficultas, circa fidem divinam, quomodo dicatur illa aſſenſus inevidens, ſiquidem multa credimus quæ quoque ſcimus, aut videmus, ſic ipſe ſervator noſter dicit Thomæ, Joh. 20. tu credis quia vides; ad quam difficultatem hic reſponderi debet, aut non eſſe idem objectum fidei, & ſcientiæ, & ſenſuum, ac Thomam aliud vidiſſe & tetigiſſe, aliud credidiſſe; aut ſi fides divina & ſcientia, circa idem occupentur objectum, ut, ſi quis ſciat mundum eſſe creatum per rationem aliquam Philoſophicam, & idem credat propter authoritatem verbi divini, in quo id eſt revelatum, diverſa tamen ratio eſt, qua cognoſcit homo mundum eſſe conditum, cum illud ex ratione ſcit, & cum idem credit propter teſtimonium Dei, ſic in verbo ſuo teſtantis: nempe in priori cognitione videt ac cognoſcit ipſam cauſam ſui aſſenſus rei demonſtratæ inſitam: in poſteriore cognitione, tantum cognoſcit, mundum eſſe conditum, nulla percepta cauſa ſui aſſenſus, quæ in ipſa re ſit, ſed tantum, quia Deus teſtatur.]

[5. Aſſenſus verus, eſt vel incertus, & infirmus; vel certus, & firmus: prior eſt, vel opinio, vel fides humana, qua quis aſſentitur concluſioni alicui, ob teſtimonium hominis; qui cum fallere poſſit & falli, non poteſt aſſenſus eſſe firmus, præbitus, ob teſtimonium ejus, concluſioni: poſterior eſt, vel evidens, vel inevidens; evidens dicitur, cum quis aſſentitur concluſioni, ſic, ut ejus cauſam videat, & vocatur ſcientia; ut, cum quis aſſentitur huic concluſioni, homo eſt riſibilis, quia novit eum eſſe rationalem, rationalitas enim in homine eſt cauſa riſibilitatis: inevidens eſt, cum quis aſſentitur concluſioni, ut ejus cauſam non videat, & vocatur fides divina, ut, cum quis aſſentitur huic concluſioni; eadem numero corpora reſurgent, aut, dantur tres perſonæ in eſſentia divina, quia Deus ſic teſtatur in verbo ſuo: Aſſenſus hic eſt verus, & certus, & firmus, quia Deus, nec fallere poteſt, nec falli; ſed eſt inevidens, quia, qui aſſentitur hiſce concluſionibus ob teſtimonium Dei, non videt cau-

ſam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſam aliquam in Deo, cur ſint tres perſonæ in eſſentia divina, aut in corporibus, cur eadem numero ſint reſurrectura; atque ideo elegantiſſime definitur fides divina ab Apoſtolo, ὑπόστασις τῶν μὴ βλεπομένων, id eſt, ſubſiſtentia, hoc eſt, aſſenſus firmus, & ſubſiſtens, eorum, quæ non videntur, id eſt, inevidens, hoc eſt, quæ non ſciuntur per cauſam proximam.]

Quæſt. III. *Quænam ſpectanda ſunt in ſyllogiſmo Dialectico?*

Quæſtiones ſive problemata, propoſitiones, & inventio argumentorum.

Concluſio, ſive quæſtio, in ſyllogiſmo *topico*, ſpeciali nomine vocatur *problema*, quia in utramque ferè partem diſputari poteſt.

Quæſt. IV. *Quales debent eſſe quæſtiones ſive problemata dialectica?*

Vera: ſed nihil refert, ſive probabilia, ſive paradoxa, ſive neceſſaria, ſive contingentia, ſint; modo pietati, bonis moribus, aut ſenſui communi, non adverſentur. Neque enim diſputandum eſt, *an Deus ſit colendus, an parendum ſit Magiſtratui*; quia, illud, pietati, hoc, bonis moribus contrarium eſt: neque, *an nix ſit alba*, quia illud cum ſenſu pugnat.

[1. Nec debet, nec poteſt diſputari, de re, quam conſtat dari propter ſenſum externum, recte ſe habentem: recte ſe habet ſenſus externus, quando hæc tria adſunt, organum bene diſpoſitum, medium bene affectum, objectum debite approximatum; quia tamen aliquid trium abeſſe poteſt, ſenſuum teſtimonio, ut infallibili, non eſt ſtandum, atque hæc cauſa eſt, cur nonnulli, quos vocant Scepticos, incertitudinem aliquam poſuerint in teſtimonio ſenſuum, quæ tamen magis eſt poſita circa rerum eſſentias, quam exiſtentias: nempe, hoc voluerunt Sceptici, ſenſum, putà viſum, qui docet, quod ſit lux, non poſſe docere, quid ſit lux, & qui docet, quod ſit ſonus, non poſſe docere, quid ſit ſonus.]

[2. Cum hic argumenta dialectica dividuntur, in artificialia, & in inartificialia, male hæc diviſio applicatur terminis mediis ſyllogiſmi tantum Topici, cum & in ſyllogiſmo Apodictico termini medii cauſa efficiens proxima, & finis proximus, & effectum proximum, & cauſa remota, ſint argumenta artificialia, & concluſio ſyllogiſmi Apodictici probari quoque poſſit argumento inartificiali, æque ac ſyllogiſmus Dialecticus.]

3. Problemata in ſyllogiſmo Topico debent eſſe vera, quia falſa, ſunt ſyllogiſmi Sophiſtici concluſiones.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

[4. Nullius artis eſt, invenire terminum aliquem medium, inartificialem, deſumptum à teſtimonio Dei: ex Bibliis aſſumatur tantum aliquis locus biblicus, tale teſtimonium continens, ſed ubi jam fuerit inventus, vel maximæ artis eſt illum ſic diſponere, ut fortiter arguat, id eſt, preſſe atque urgenter, vel veritatem aſtruat, vel falſitatem deſtruat; ita quoque nullius artis eſt, ex corpore Juris civilis proferre aliquam legem, vel probantem, vel refutantem, ſed ex lege inventa argumentari, & ſic diſponere teſtimonium Juriſconſulti in lege allatum, ut theſin propoſitam acriter vel probet, vel refutet, hoc opus, hic labor eſt, & maximæ artis ac ſummi judicii, utrumque hoc à Theologiæ & Juris ſtudioſis maxime negligitur, qui tamen maxime ab argumento inartificiali, teſtimonio, vel Dei in verbo ſuo, vel Juriſconſulti in corpore Juris, in argumentando ſolent procedere, alter enim ſine ſcripturis, alter ſine lege, loqui erubeſcit: in Philoſophia & Medicina magis proceditur argumentis artificialibus, deſumptis à ratione.]

5. *Paradoxa* dicuntur problemata, quæ ſunt vera præter opinionem vulgi: ut, cum proponitur quæſtio, an terra moveatur; quod ſi verum eſt, verum eſt præter opinionem vulgi, ideoque paradoxum; ubi vulgus non tantum ſignificat plebem illiteratam, ſed & communem multitudinem litteratorum, principiis antiquis, ac non bene examinatis, inhærentium.

6. *Neceſſaria* problemata ſunt, quæ fide divinâ aut teſtimonio Dei probantur. *Contingentia* aut *probabilia* dicuntur problemata, modo una præmiſſarum ſit contingens aut probabilis.

7. Syllogiſmus Topicus dicitur *contingens*, & *probabilis*, non ſemper à concluſione, quæ interdum eſt neceſſaria, ſed à præmiſſis, vel ambabus, vel unâ ſaltem, aut à medio potius, quod probabiliter, ac contingenter cohæret cum partibus quæſtionis.

Quæſt. V. *Quotuplicia ſunt problemata?*

Duplicia: alia realia, alia notionalia.

Quæſt. VI. *Quæ vocas realia?*

In quibus attributum eſt vera res: ut, *An Logica ſit ars? An juſtificemur operibus?*

Attributum, idem eſt hic, quod prædicatum.

Quæſt. VII. *Quæ notionalia?*

In quibus attributum eſt notio aliqua aut terminus artis: ut, *An ars ſit genus Logicæ? An opera ſint cauſa juſtificationis noſtræ coram Deo?*

1. *Notio aliqua*, ſcil. ſecunda, non prima: nam notio prima veram aliquam rem deſignat, & affectionem Philoſophicam, ſed notio ſecunda ſignificat affectionem Logicam, & Ens rationis, ſeu, ut hic

hic loquitur auctor, terminum artis, qualem libro primo tradidit à cap. 10. ad 24.

2. Terminus artis, dicitur aliis τεχνολογήμα, id eſt, vocabulum, unicuique arti proprium; ſic metonomya & ſynecdoche, ſunt τεχνολογήματα Rhetorica; Meridianus, Horizon, Zodiacus ſunt τεχνολογήματα Aſtronomica; genus, ſpecies, &c. ſunt τεχνολογήματα Logica.

3. Talia problemata notionalia frequentiſſima occurrunt inter diſputandum, in Philoſophia, Medicina, Theologia, Juriſprudentia, & in omni facultate ac diſciplina, quod exempla ſatis quotidie docent.

Quæſt. VIII. *Quomodo dividuntur problemata realia?*

In abſoluta, & comparata.

Quæſt. IX. *Quæ vocas abſoluta?*

In quibus quæritur, an attributum reale ſubjecto conveniat, nec ne: ut, *An gloria ſit in bonis numeranda?*

Exemplum problematis abſoluti ex Ethicis eſt hoc: *an virtus moralis ſit habitus.*

Quæſt. X. *Quæ comparata?*

In quibus, propoſitis duobus pluribuſve ſubjectis, quæritur, utri magis vel cui maximè conveniat attributum reale: vel in quibus, propoſitis duobus pluribuſve prædicatis, quæritur, utrum magis, vel quodnam maximè, ſubjecto inſit: ut, *Sitne virtus an gloria magis in bonis numeranda? Fueritne Alexander fortior an temperantior?*

1. Exemplum problematis comparati eſt hoc, *utrum virtus moralis ſit habitus nobilior, quam intellectualis?*

2. Quando hic fit mentio *plurium ſubjectorum*, intellige ſubjecta prædicationis, non vero inhæſionis.

Quæſt. XI. *Quales debent eſſe propoſitiones Dialecticæ?*

Propoſitiones Dialecticæ debent eſſe ſemper veræ, interdum certæ, aut ſaltem probabiles, non paradoxæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Per propoſitiones dialecticas intellige, præmiſſas ſyllogiſmi Topici, quæ interdum ſunt certæ, interdum contingentes, ſemper tamen veræ.

Quæſt. XII. *Quid eſt probabile.*

Quod videtur omnibus, vel pleriſque, vel ſapientibus, atque iis, vel omnibus, vel pleriſque, vel nobiliſſimis ac celeberrimis.

Ex hac quæſtione liquet eſſe quinque gradus probabilitatis; illud eſt probabile, quod videtur, 1. omnibus. 2. pleriſque. 3. ſapientibus omnibus. 4. ſapientibus pleriſque. 5. ſapientibus celeberrimis.

Quæſt. XIII. *Quid eſt paradoxum?*

Quod verum eſt præter opinionem vulgi; ut, ſolem eſſe majorem terrâ, aut antipodes dari.

1. Vulgus hominum dicitur communiter, quod opponitur viris principibus, doctis aut ſapientibus, vulgus literatum dicitur id, quod opponitur viris ſupra communem ſortem literatis, ſpeciatim dicitur vulgus Philoſophorum de iis Philoſophis, qui aliquas tenent opiniones communes, deductas ex communibus principiis, ſola autoritate Ariſtotelis, aut alterius Philoſophi, inducti, antequam unquam iſta principia expendunt, & ab aliis expendi vetant: quod vulgus Philoſophorum hoc noſtro tempore exiſtit nimis quam frequens.

Caput XVI.

Quæſt. I. *Quænam requiruntur ad inventionem argumentorum dialecticorum?*

Locus & regula.

1. Per *Argumenta Dialectica* hîc intelliguntur termini medii in ſyllogiſmo Topico.

2. Ut quis feliciter ſyllogiſmos conficiat dialecticos, ad duo attendendum eſt: 1. ut terminum medium inveniat, 2. ut inventum cum partibus quæſtionis diſponat cum judicio. Argumentum invenire, ingenii eſt, diſponere, judicii: in utroque intellectum juvat Logica, in inveniendo per locos, in diſponendo per regulas, quæ regulæ in ſingulis locis ſunt variæ; loci vero ad argumentorum inventionem facientes, tot ſunt, quot ſunt claſſes affectionum logicarum ſeu notionum ſecundarum, lib. 1. explicatarum: ſic, locus eſt

eſt generis, ſpeciei, cauſæ, ſubjecti, &c. ſed, quot ſint regulæ in unoquoque loco, certo aſſignari nequit.

Quæſt. II. *Quid eſt locus?*

Locus eſt ſedes & nota quædam communis, cujus admonitu invenitur argumentum:

Locus nihil eſt aliud, quam deſignatio terminorum logicorum, ex quibus medium hujus ſyllogiſmi petitur.

Quæſt. III. *Quid eſt regula ſive canon?*

Canon eſt propoſitio, continens rationem conſequentiæ ſyllogiſmi dialectici.

Regula ſive *canon* aliis dicitur *maxima*, aliis *axioma*, eſtque enunciatio deſumpta ex loco aliquo, qua innititur ſyllogiſmi in concludendo vis: itaque locus facit ad medii inventionem, regula ad inventi medii cum judicio diſpoſitionem: num, an affirmatè, an negatè diſponendum ſit inventum jam argumentum, docet canon.

Quæſt IV. *Quomodo dividuntur argumenta dialectica?*

In artificialia, & inartificiala, ſive teſtimonia.

1. *Argumenta artificialia* ſunt, quæ per artem, ſcilicet Logicam, inveniuntur: *Inartificialia*, quæ ſine ulla arte tantum aſſumuntur, prout nobis occurrunt, qualia ſunt teſtimonia: hæc enim, prout inciderint, accipiuntur: quæ, licet ſine arte inveniuntur, non tamen ſine arte diſponuntur; ſed in iis diſponendis maxime opus eſt judicio.

2. Argumentum artificiale, dicitur inſitum, inartificiale, aſſumptum: ratio eſt, quia argumentum artificiale, ineſt, vel ſubjecto, vel prædicato concluſionis, ſed inartificiale extrinſecus extra ſubjectum aut prædicatum aſſumitur. V. C. cum quis probat Deum reſuſcitaturum noſtra corpora eadem, quia eſt omnipotens; omnipotentia eſt argumentum artificiale, atque inſitum, deſumptum à loco proprii, eſt enim proprietas ſubjecti, ſcil. Dei, atque ineſt Deo: ſed ſi quis eandem enunciationem probet, hoc medio, quia Deus ſic teſtatur in verbo ſuo, argumentum eſt inartificiale, quod extra, tum ſubjectum, tum prædicatum, concluſionis, ex verbo Dei tanquam teſtimonium ejus, aſſumitur.

[3. Diviſio argumenti in artificiale & inartificiale, dicitur reſpectu inventionis, & non reſpectu diſpoſitionis: ſic enim nullum eſt argumentum inartificiale, nam in diſponendis argumentis, quæ inartificialia vocari ſolent, id eſt, teſtimoniis, ſive divino, ſive humano, vel maxima opus eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

arte, & fortaſſe majori, quam in diſponendis argumentis artificialibus, quæ non ſunt teſtimonia, ut genere, ſpecie, cauſa, objecto, &c. nam non levis eſt judicii pro Theologo, teſtimonium aliquod ex Dei verbo petitum, ſic diſponere, ut vel affirmet, vel neget theſin intentam; ita pro juris ſtudioſo non exigui eſt judicii, teſtimonium aliquod aſſumere ex corpore juris civilis, aut canonici, ad probandum quid, aut refellendum, & quamvis minor ſit uſus teſtimoniorum apud Medicos & Philoſophos, quia tamen in Medicina, Hyppocratis, in Philoſophia Ariſtotelis autoritas aſſumi ſolet pro termino medio, & diſponi cum partibus quæſtionis (nam ſæpe audias, hoc eſt contra Ariſtotelem aut Hippocratem, ergo non eſt verum) ideo & hic opus eſt judicio ſubacto, ad judicandum, quantopere valeat autoritas ſeu teſtimonium alterutrius.]

Quæſt. V. *Unde petuntur argumenta artificialia ad confirmanda aut refellenda problemata notionalia?*

Ex definitione aut proprietate notionis ſive affectionis, de quâ in problemate quæritur. Sic probes, *Aërem non eſſe genus venti: quia aër non prædicatur de vento in quæſtione, qua quæritur, quid ſit.*

Intellige hic notionem ſecundam, ſive affectionem Logicam, non vero primam, ſive affectionem Philoſophicam, aut realem, quæ rebus convenit citra & præter mentis operationem.

Quæſt. IV. *Unde petuntur argumenta artificialia ad confirmanda aut refellenda problemata realia?*

Ex affectionibus ſubjecti aut prædicati. Ea enim ſunt horum argumentorum loci.

Affectiones ſubjecti aut prædicati, intelliguntur Logicæ, quæ *libro* 1. *capite* 10. & ſequentibus, ſunt traditæ: debet enim ſubjectum & prædicatum per illas notiones ſecundas circumduci, quemadmodum *capite* 10. *hujus lib.* monuimus.

Quæſt. VII. *Quomodo dividuntur argumenta artificialia problematum realium?*

In abſoluta, & comparata.

1. *Argumenta abſoluta* dicuntur, quæ conveniunt quæſtioni ſine ulla comparatione cum aliquo tertio: *comparata* vero, quæ conveniunt quæſtioni, ſed facta eorundem comparatione cum tertio.

Argumenti abſoluti exemplum eſt.

Alexander fuit fortis, quia multa præclarè geſſit.

Hic *Præclarè geſta* arguunt abſolutè fortitudinem in Alexandro: ſed

ſed cum probo, *Alexandrum fuiſſe fortiorem Achille*, quia plura geſſerit præclarè, quam Achilles, eſt argumentum comparatum.

Quæſt. VIII. *Quomodo dividuntur abſoluta?*

In conſentanea, & diſſentanea.

Argumenta conſentanea diſponuntur ſemper, affirmando: *diſſentanea* negando.

Quæſt. IX. *Quænam dicuntur argumenta conſentanea?*

Quæ cum utraque vel aliquâ parte quæſtionis conſentiunt.

Per *aliquam partem Quæſtionis*, intellige vel ſubjectum vel prædicatum concluſionis.

Quæſt. X. *Quænam dicuntur argumenta diſſentanea?*

Quæ ab alterutra parte quæſtionis diſſentiunt; nam, ſi diſſentanea diſſenſerint ab utraque parte quæſtionis, ſyllogiſmus conſtabit ex puris negantibus, & non valebit.

Quæſt. XI. *Quotuplicia ſunt ea conſentanea?*

Duplicia; vel enim à nomine ſumuntur, vel à re ipsâ.

Duo ſunt, quæ cognoſci ab homine poſſunt ac ſolent: 1. *res ipſæ*, quæ cognoſcuntur, 2. *nomina & voces*, quibus cognoſcuntur: ideoque duo ſunt argumentorum genera, alia deſumpta à rebus ipſis, alia à vocibus ſeu nominibus.

Quæſt. XII. *Quot ſunt loci argumentorum conſentaneorum, quæ ſumuntur à nomine?*

Duo: Etymologia ſive notatio, & conjugata.

De *Etymologia*, & *conjugatis* vid. *cap.* 25. *l.* 1.

Quæſt. XIII. *Quot ſunt loci argumentorum conſentaneorum, quæ ſumuntur à re ipſa?*

Novem; definitio, genus, ſpecies, totum, pars, cauſa, cauſatum, ſubjectum, & adjunctum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. De loco *definitionis*, vid. *cap.* 1. 2. 3. 4. *lib.* 2.

2. De loco *generis & ſpecici*, vid. *cap.* 11. *lib.* 1.

3. *De toto & parte, cauſa cauſato, ſubjecto & adjuncto*, vi[d.] *caa.* 14. *lib.* 1. *uſque ad* 19. *incl[u]ſive.*

Quæſt. XIV. *Quot ſunt loci argumentorum diſſentaneorum?*

Quinque: diſparata, contraria, relativè oppoſita privativè oppoſita, & contradicentia.

1. De locis argumentorum *diſſentaneorum*, vid. *cap.* 22. *lib.* 1.

2. Argumentis diſſentaneis adjungi debuiſſent differentia & diviſio; neque enim ſunt conſentanea, & tamen differentia æque eſt argumentum, ac genus & ſpecies, item diviſio æque ac definitio.

Quæſt. XV. *Quot ſunt loci argumentorum comparatorum?*

Quinque etiam; majus, minus, par, ſimile, & diſſimile.

De locis argumentorum *comparatorum*, vid. *cap.* 20. *lib.* 1.

Quæſt. XVI. *Quotuplicia ſunt teſtimonia?*

Duplicia; alia divina ſunt, alia humana.

1. *Teſtimonia divina ſunt*, quæ proficiſcuntur à Deo, ſive ſint revelationes divinæ, quæ Prophetis, aliiſque olim fuerunt factæ, ſive ſint ejus oracula, verbo ſuo expreſſa & relicta: *Humana* ſunt, quæ proficiſcuntur ab homine, v. c. *Cicerone, Ariſtotele, &c.* ac merentur tantum fidei, quanta eſt integrites, & veracitas teſtantis.

2. Teſtimonia divina, ſunt infallibilia, quia Deus, nec fallere poteſt, nec falli: at humana ſunt fallibilia, quia homo & fallere poteſt & falli, & fallit & fallitur, niſi homo affletur inſpiratione Spiritus S. quemadmodum factum fuit Prophetis, Euangeliſtis, Apoſtolis, aliiſque viris Dei, qui ducti fuerunt ſpiritu infallibilitatis, erant enim θεόπνευςοι, ideoque eorum teſtimonium, non pro humano, ſed pro divino habetur: ad teſtimonia humana refer authoritates Philoſophorum, leges juriſconſultorum, teſtimonia hiſtoricorum, &c.

CAPUT XVII. & XVIII.

Quæſt. I. *Oſtende aliquot exemplis quomodo ex his locis argumenta peti debeant ad confirmanda aut refellenda problemata realia.*

CUm ſic argumentor: *Non eſt de meo tuum, ergo non eſt mutuum*, argumentum petitum eſt ab ety-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

etymologiâ; *Homo ſum, humani nihil à me alienum puto*, à conjugatis; *Homo debuit contemplari cœleſtia, ergo debuit creari erecto corpore*, à fine: *Fugit, ergo eſt in culpa*, à ſigno: *Iuſtus ſervat leges, ergo injuſtus tranſgreditur leges*, à contrariis: *Deus dat vitam hominibus, ergo dabit victum*, à majori: Canones ad unumquemque locum pertinentes peti debent ex inſtitutionibus plenioribus.

Hiſce duobus capitibus tantum exempla quædam proponuntur, quibus modus petendi argumenta oſtenditur in ſyllogiſmo topico: hoc eſt vero, uniuſcujuſque officium advertere, ex quo loco, ſive à quâ notione ſecunda, hoc aut illud argumentum tertium ſit deſumptum: & hiſce exemplis plura addere, aut ex majori Logica, vel aliunde petere, unicuique eſt facile.

CAPUT XIX.

Quæſt. I. *Hæc ſunt exempla problematum abſolutorum: declara porro, quomodo confirmentur aut refellantur problemata comparata.*

ARgumenta, ad confirmanda aut refellenda problemata comparata, petuntur, ex iiſdem locis, canonibus abſolutis, quatenus illud fieri poteſt, in comparatos commmutatis; Ex. gr. ſicuti probari poteſt, *Deum eſſe bonum, quia ejus opera ſunt bona*, ducto argumento ab effectis, ita quoque concludi poteſt, *Deum infinitis modis meliorem eſſe creaturis, quia illius opera infinitis modis meliora ſunt quam opera creaturarum.* Quia autem canones abſoluti non ſemper poſſunt mutari in comparatos, neceſſe eſt, ſingulis locis adjungi canones peculiares, quibus comparata problemata probanda ſint; ſed hi etiam ex inſtitutionibus plenioribus petendi ſunt.

I. Quem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Quemadmodum canon eſt abſolutus, *Cui unum convenit conjugatorum, ei & alterum* : ut, *Cæſar conſulit reipublicæ, Ergo vere eſt conſul* ; ita comparate poteſt inſtitui hic canon, *cui unum comparatorum magis convenit, ei & magis convenit alterum* ; ut, *Cæſar magis conſuluit reipublicæ, quam Pompejus*, Ergo & *magis fuit conſul, quam Pompejus.*

2. Sic canon eſt abſolutus, *C[...] convenit finis, ei conveniunt & medi[...] Cui convenit definitio, ei & defini[...]tum* ; uterque mutari poteſt i[...] canonem comparatum hoc mo[...]do.

Cui definitio magis convenit, ei [...] definitum magis convenit.

Cui magis convenit finis, ei & magis conveniunt media.

CAPUT XX.

Quæſt. I. *Cum ergo ſatis dictum ſit de ſyllogiſmo dialectico, pergamus ad demonſtrationem. Quid eſt demonſtratio?*

DEmonſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientiam pariens, id eſt, efficiens.

1. Syllogiſmus 2. *apodicticus* latinè dicitur *demonſtrativus*, & ſimpliciter *demonſtratio.*

[2. *Scientiam*] Scientia interdum ſumitur *latiſſimè.* 1. pro quolibet aſſenſu vero, qui opponitur errori, quocunque demum modo is aſſenſus acquiratur, ſive ſit firmus, ſive infirmus : ſic ſcientia etiam opinionem includit, & omnem aſſenſum verum præter errorem.]

[3. *Strictius*, 2. pro aſſenſu vero, ſed firmo, atque infallibili: ſic opinionem excludit & fidem humanam, ſed comprehendit nihilominus, & fidem divinam, qua credimus Deo teſtanti, & cognitionem ſenſuum, ſcilicet cum ſenſus non errant, qua ſcimus, parietem eſſe album, quia videmus, & cognitionem primorum principiorum, quæ ſine probatione cognoſcuntur, & ex ſola vocabulorum intellectione intelliguntur : ita ſcimus, *Totum eſſe majus ſua parte.*

[4. *Strictiſſimè*, 3. pro aſſenſu concluſionum, quæ probantur per cauſam vel effectum : ſic fidem divinam, cognitionem ſenſuum, & ſcientiam principiorum, excludit; & tali ſenſu ſumitur in definitione demonſtrationis, eſtque effectum, ſc. intelligibile, ſyllogiſmi apodictici.]

[5. Scientia latiſſime ſumpta opponitur errori, & ſignificat judicium verum; ſive ſit neceſſarium: quod non poteſt eſſe falſum : ſive ſit contingens, quod poteſt eſſe falſum, ſive illud accipiatur ſenſu, ſive inductione, ſive teſtimonio divino, ſive humano, ſive aliquo termino medio, deſumpto ab aliqua affectione Logica, quæ vere concludit: ſtrictius ſumpta ſcientia, ſignificat judicium verum, non contingens, cui falſum ſubeſſe poſſit, ſed neceſſarium, cui falſum ſubeſſe non poteſt; & hoc comparatur, vel ſenſu, quando verſatur circa objectum proprium, & organum, ac medium, bene ſunt diſpoſita, & objectum eſt debite approximatum, ut ſenſus non erret; vel teſtimonio divino, quod er-

roris

roris omnis & falſitatis eſt expers; vel inductione, quomodo comparatur judicium verum, firmum, ac neceſſarium, circa prima principia; vel medio termino, deſumpto à cauſa vel effecto, vel ſimili affectione Logica, quæ concludit vere ac neceſſario: Strictiſſime ſumpta ſcientia, eſt judicium verum, certum, neceſſarium, ſed cujus neceſſitas non derivatur à teſtimonio divino, nec à certitudine ſenſuum, nec comparatur inductione, ſed deducitur à ſolo loco & affectione Logica, cauſæ vel efficientis, vel finalis, proximæ.

[6. Judicium illatum per ſenſum verum, eſt firmum, infallibile, ac neceſſarium, ſub conditionibus tribus, in textu poſitis, quia tum non errat, ſed una ex illis tribus deficiente, errare poteſt, ac ſæpenumero errat, inducitque judicium erroneum, ſenſus, in intellectum: ex non debita approximatione ſubjecti, turris eminus viſa, ut rotunda, quæ in ſe tamen eſt quadrata, judicabitur ab intellectu, judicio erroneo, eſſe rotunda, propter fallaciam viſus, ortam ex nimia turris à viſu diſtantia: ſic ex indiſpoſitione organi, v. c. oculi in icterico, qui ob flavum colorem, ſuffuſum oculo, omnia videt flava, unde oritur judicium erroneum, intellectus, omnia flava judicantis; ſic per fallaciam viſus ortam ex duplici medio, aëre & aqua, viſus remum ſub aqua videbit, ut fractum, qui tamen eſt rectus, unde oritur in intellectu, judicium erroneum, quo judicat remum quoque eſſe fractum, qui non eſt fractus: cum vero extra hos tres caſus, ſenſus dicitur non errare, judiciumque intellectus, à ſenſu petitum, dicitur infallibile ac neceſſarium, intelligendum hoc eſt de rerum exiſtentiis, non eſſentiis; nemo enim tam ineptus aut fatuus eſt, ut non aſſentiatur infallibiliter, ac neceſſario, campanam ſonare, cum eam ſonantem audit, ſolem lucere, cum eum lucentem videt, ignem eſſe calidum, cum calorem tactu deprehendit: at vero quæ ſit eſſentia ſoni, lucis, caloris, quæ eorum cauſæ producentes ac conſtituentes, nullus ſenſuum dictare poteſt, quare nec ex ullo ſenſuum judicio, ab intellectu judicium ullum, indubitatum, de iſtarum qualitatum natura, ferri poteſt, quod tamen in vulgari fit Philoſophia, ubi hoc falſiſſimum axioma Ariſtotelis, tanquam fundamentum ſternitur omnis hic erroris, *nihil eſt in intellectu, niſi prius fuerit in ſenſu.*]

Quæſt. II. *Quomodo dividitur demonſtratio.*

In demonſtrationem τοῦ διότι, *ſive cur res ſit*, & demonſtrationem τοῦ ὅτι, *ſive quod res ſit.*

Quæſt. III. *Quid eſt demonſtratio cur res ſit?*

Quæ non ſolum probat, rem eſſe, aut non eſſe, ſed etiam reddit cauſam, cur res ſit, aut non ſit.

1. Demonſtratio τοῦ διότι ſeu cur res ſit, non ita dicitur, quia concludat, τὸ διότι, ſive cur res ſit, nam concludit tantum τὸ ὅτι ſive quod res ſit, ſic tamen, ut in præmiſſis adferat τὸ διότι, ſive cauſam cur res ſit: ſed Demonſtratio τοῦ ὅτι ſic concludit, quod res ſit,

ut ne in præmiſſis quidem adferat cauſam, cur res ſit: ideoque diſcrimen hìc eſt in eo ſitum, quod demonſtratio, cur res ſit, in præmiſſis reddat cauſam cur res ſit, at demonſtratio, quod res ſit, ne in præmiſſis quidem, id præſtat; ſic in hac demonſtratione τοῦ διότι.

Omne rationale eſt capax ſcientiæ.
Omnis homo eſt rationalis.
Ergo omnis homo eſt capax ſcientiæ.

Concluditur tantum τὸ ὅτι quod *homo ſit ſcientiæ capax*: at in præmiſſis cauſa tamen affertur, cur ſit ſcientiæ capax, ſcil. τὸ *rationale*, ideoque eſt demonſtratio, cur res ſit: ſed in hac demonſtratione τοῦ ὅτι.

Quod illuſtrat aërem, hoc eſt ortum.
Sol illuſtrat aërem.
Ergo ſol eſt ortus.

Hic concluditur, *Quod ſol ſit ortus*, ut tamen in præmiſſis non de-tur cauſa, cur ſol ſit ortus, nam *illuſtratio aëris*, effectum eſt ort ſolis, non cauſa: ergo Demonſtratio τοῦ διότι, ſive cur res ſit, ſic dicitur, non ratione concluſionis, ſed ratione præmiſſarum, quia τὸ διότι in concluſione reperiri nunquam poteſt: ſignifica enim cauſam, cur prædicatum concluſionis inſit ſubjecto, ideoque eſt terminus medius: at medium non ingreditur concluſionem; ut nihil ſit mirum nunquam inferri, aut concludi, ipſum τὸ διότι, eſt enim non id, quod, ſed id, quo concluditur: verum in demonſtratione τοῦ ὅτι ibi nullo modo invenitur τοῦ διότι, neque eſt id, quo concluditur, neque invenitur in præmiſſis: quod exempla docent.

Quæſt. IV. *Quid eſt demonſtratio, quod res ſit?*

Quæ ſolum probat rem eſſe aut non eſſe.

Quæſt. V. *Unde petita eſt differentia harum ſpecierum?*

A fine. Finis enim demonſtrationis, eſt ſcientia: atqui ſcientia dividitur, in ſcientiam τοῦ διότι, *ſive cur res ſit*, & in ſcientiam τοῦ ὅτι, *ſive quod res ſit*.

1. Quotuplex eſt ſcientia, totuplex eſt demonſtratio: quia ſcientia eſt effectum demonſtrationis: ſed ſcientia eſt duplex: Ergo & demonſtratio: Scimus enim, vel rem tantum eſſe, ut non cognoſcamus cauſam: vel ſcimus rem eſſe, & ſimul novimus cauſam, cur res ſit.

[2. Cognoſcimus cauſam, cur res ſit, in præmiſſis ſyllogiſmi demonſtrativi τοῦ διότι, & per cauſam proximam diſpoſitam in præmiſſis, cognoſcimus in concluſione, non poſſe rem, id eſt prædicatum concluſionis, aliter ſe habere: atque ideo dicitur concluſio neceſſaria, & totus ſyllogiſmus neceſſarius, & ipſa ſcientia τοῦ διότι, habitus ſive aſſenſus neceſſarius, aut judicium neceſſarium; & hæc optime definitur, cognitio rei neceſſariæ per cauſam proximam.]

[3. Scientia τοῦ διότι, definitur cognitio, non quæ eſt apprehenſio ſimplex, aut prima mentis operatio, ſed quæ eſt operatio mentis complexa, ac ſecunda, conjunctio vel diviſio, affirmatio vel negatio, una voce, judicium, ſive aſſenſus: intelligitur autem cognitio hìc non tam actualis, quæ nunc temporis per ſyllogiſmum demonſtrativum

vum τȣ̃ διότι, acquiritur, quam habitualis, quæ acquiſita, & habita ab intellectu, eum reddit habilem atque idoneum, ad intelligendum res illas, circa quas ſcientia verſatur: porro eſt cognitio rei neceſſariæ, id eſt, entis realis neceſſarii; ideoque ad ſcientiam hanc non ſufficit neceſſitas præceptorum, definitionum, diviſionum, canonum, ſed requiritur neceſſitas ipſius objecti, ſcibilis: nam neceſſitas præceptorum, etiam in artibus exigitur, ac prudentiis, quæ non ſunt ſcientiæ, proprie dictæ, per demonſtrationem τȣ̃ διότι genitæ; denique per cauſam proximam, intelligitur efficiens aut finis, non materia aut forma, niſi in quantum efficientis aut finis rationem habent.]

Quæſt. VI. *Quid eſt ſcientia cur res ſit?*

Eſt cognitio dianoëtica, quâ cognoſcimus cauſam, propter quam res eſt, eſſe illius rei cauſam, nec poſſe eam rem aliter ſe habere.

1. Cognitio *dianoëtica*, Latinè dicitur *diſcurſiva*, quæ per διάνοιαν, ſeu *diſcurſum*, ac ſyllogiſmum gignitur: Eſt enim duplex cognitio, una *noëtica*, qua aliquid cognoſcimus ſine diſcurſu: ut, *Totum eſſe majus ſua parte*. Alia *dianoëtica*, qua aliquid cognoſcimus per diſcurſum; ut, *hominem eſſe riſibilem, quia eſt rationalis*: ſcientia cur res ſit, eſt cognitio poſterioris generis.

[2. Scientia noëtica reſpicit ſecundam mentis operationem, quæ vulgo dicitur *conjunctio & diviſio*, eſtque nihil aliud, quam judicium ſimpliciter latum de alicujus enunciationis veritate, abſque ulla probatione: hac ſcientia cognoſcuntur principia prima, quorum veritas adeo clara eſt, ut, ſola vocabulorum ſignificatione acceptâ, abſque ullo ſyllogiſmo aſſenſum impetret: ut, *totum eſt majus ſua parte*. Scientia Dianoëtica reſpicit tertiam mentis noſtræ operationem, quæ dicitur *diſcurſus*, eſtque judicium, latum de veritate enunciationis, ſed quæ per ſyllogiſmum eſt probata.]

Nec poſſe eam, &c.

3. Scientia ergo Τȣ̃ διότι eſt firma atque infallibilis; & animum ſcientis reddit indubitatum, immobilem atque immutabilem.

4. Ratio eſt, quia certitudo, firmitas & infallibilitas ſcientiæ noſtræ gignitur, ex certitudine, firmitate, & infallibilitate ipſius rei, quæ certa, firma, & infallibilis eſt, quando certam, firmam, & infallibilem ſuæ exiſtentiæ habet cauſam: & talem habet res, quæ ſcitur per demonſtrationem τȣ̃ διότι.

[5. Vulgo dicunt & rectiſſime Philoſophi, *certitudo mentis ſequitur certitudinem entis*, &, *certitudo ſubjecti certitudinem objecti*: ſenſus hic eſt, quod mens humana, ſubjectum ſimul & cauſa intellectionis, tum demum certo rem intelligit, ac neceſſario, quando ipſa res intelligenda, certam ac neceſſariam cauſam habet cur ſit: neque enim judicium certum ac neceſſarium ferri poteſt, de re, quæ nullam ſui certam, ac neceſſariam cauſam habet.

Quæſt. VII. *In quo differt hæc ſcientia, à ſcientiâ quod res ſit?*

Scientia τȣ̃ ὅτι, *quod res ſit*, non gignitur ex cauſa,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

propter quam res eſt, hoc eſt, ex cauſa proxima; ſed ex effectu aut ex cauſa tantum remota.

1. Scientia Τȣ͂ διότι differt à ſcientia Τȣ͂ ὅτι ratione, & qualitate termini medii, qui in ſcientiâ Τȣ͂ διότι eſt cauſa proxima proprietatis demonſtrandæ, id eſt, talis cauſa, quâ poſitâ, proprietas ponitur, & quâ ſublatâ, tollitur: ſed vero medium in ſcientia Τȣ͂ ὅτι aut non eſt cauſa, ſed effectum, aut, ſi ſit cauſa, eſt cauſa, non proxima, ſed remota.

Caput XXI.

Quæſt. I. *Quot ſunt partes, ſcil. remotæ, demonſtrationis cur res ſit?*

Tres: ſubjectum, ſcil. inhæſionis, affectio demonſtranda, & cauſa, quæ eſt medium demonſtrationis. Ex ſubjecto & affectione propriâ conſtat quæſtio, ex cauſâ cum ſubjecto & affectione ſeorſim combinatâ, fiunt præmiſſæ, ſive principia demonſtrationis.

1. Eædem ſunt partes demonſtrationis, cur res ſit, quæ ſunt aliorum ſyllogiſmorum: ſed nonnihil aliis veniunt nominibus: *terminus minor*, hic vocatur *ſubjectum*, non tantum prædicationis, ut in omnibus ſyllogiſmis, ſed & inhæſionis, quod hic eſt peculiare: *terminus major*, vocatur, *affectio*, ſeu *proprietas demonſtranda: terminus medius*, vocatur *cauſa*: *præmiſſæ*, major & minor, vocantur peculiari nomine *principia*, ſcil. complexa: *concluſio* hic vocatur plerumque *quæſtio*.

[1. Cum ſubjectum, aliud ſit prædicati, aliud adjuncti, nec omne hîc in demonſtratione τȣ͂ διότι intelligitur ſubjectum prædicati, ſed adjuncti, tantum interni, & quidem proprii, non communis, quod prædicatur de ſubjecto inhæſionis: reliqua ſubjecta, ſive adjuncti externi, ſive prædicati cujuſcunque, quocunque modo etiam prædicentur de ſubjecto, ſive prædicatione interna, ſive externa, ſive eſſentiali, ſive accidentali, ſive abſoluta, ſive limitata, in omni alio ſyllogiſmo, extra demonſtrationem τȣ͂ διότι, locum habent.

[3 Et hoc peculiare eſt huic demonſtrationi cur res ſit, quod terminus major nulla alia poſſit eſſe affectio Logica, quam accidens proprium quarto modo, & terminus medius nulla alia affectio eſſe poſſit quam cauſa proxima efficiens, aut finalis, cum in aliis omnibus ſyllogiſmis, extra hanc demonſtrationem τȣ͂ διότι, ab omnibus aliis quoque affectionibus Logicis, termini medii duci poſſint.]

Quæſt.

Quæſt. II. *Quænam ſunt in his ſpectanda?*

Præcognitiones, & conditiones.

Præcognitiones demonſtrationem præcedunt, *conditiones*, in ipſa demonſtratione obſervandæ ſunt.

Quæſt. III. *Quænam ſunt præcognoſcenda?*

De tribus terminis, ſive partibus remotis, demonſtrationis præcognoſcendum eſt, quid ſignificet nomen vel vocabulum: de ſubjecto & cauſa, etiam, an ſint: de principiis, quod vera ſint, de affectione demonſtratur, quod ſit; deque concluſione, quod vera ſit.

1. *De tribus terminis* debet præcognoſci, quid ſignificet vox unaquæque, quia alioquin de ignotis diſputaretur.

[2. Quia voces veniunt loco rerum, & de rebus diſſeritur per voces, ſi ignorentur voces, neque de rebus diſſertatio & ratiocinatio inſtitui poteſt; ergo ante omnia præcognoſci debent ſignificationes vocum, quibus in demonſtratione τοῦ διότι, utimur: quia vero hæc inſtituitur de proprietate, quæ demonſtratur ineſſe ſubjecto, fruſtra foret demonſtrandi labor, niſi conſtet, ſubjectum dari; &, quia proprietas de ſubjecto exiſtente demonſtratur per cauſam, certum debet eſſe ante demonſtrationem, quod talis cauſa ſit in rerum natura; alioquin per eam proprietas de ſubjecto demonſtrari non poſſet: ſicuti vero ante demonſtrationem certum eſt, & ſupponitur dari, tum ſubjectum, tum cauſam, ita incertum eſt ante illam, an detur proprietas, ſeu affectio demonſtranda, quam dari, certum eſt demum, poſt demonſtrationem factam. Porrò, quia omnis ſyllogiſmus infert concluſionem, tanquam ignotam, ex præmiſſis tanquam notis, etiam in demonſtratione, cur res ſit, prius debent eſſe notæ præmiſſæ, quoad naturam & cognitionem diſtinctam, antequam ex illis demonſtrando inferatur concluſio, quæ demum nota evadit, poſt demonſtrationem.]

3. *De ſubjecto & cauſa*, debet præcognoſci, an, & quod, ſint: quia fruſtra demonſtratio inſtitueretur, ſi non conſtet, dari ſubjectum affectionis demonſtrandæ; & ſi non ſit certum, dari cauſam, qua affectio de ſubjecto demonſtretur, nulla ſcientia gigni poſſet: ex cauſâ enim incertâ non poteſt gigni ſcientia certa.

[6. Cauſa hic dicitur incerta, quæ eſt incertæ exiſtentiæ; ideoque, ſi non certo exiſtat, aut ſaltem non conſtet, certo exiſtere terminum medium, qui hic eſt cauſa, non poteſt inferri certa exiſtentia prædicati, in concluſione, quod hic eſt proprietas; ideoque accurate debet inquiri id, quod pro termino medio aſſumitur, an certo certius exiſtat, & exiſtere conſtet: id autem eſt certum, & certo exiſtit, de quo, aut de cujus exiſtentia, à nemine dubitari poteſt, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quidem ſanæ eſt mentis, quiſnam autem ille ſit terminus medius, tantæ certitudinis, ut de eo nullatenus dubitari queat, qui infert alicujus prædicati incerti, de quo dubitari poteſt, an ſit, aut exiſtat, exiſtentiam, in concluſione, non tam facile eſt dictu, & res arduæ contemplationis.]

5. *De principiis*, debet præcognoſci, quod ſint vera, quia ex præmiſſis falſis non poteſt ſequi concluſio vera, niſi per accidens: at in demonſtratione τοῦ διότι, concluſio eſt vera, quia eſt ſyllogiſmus verus, non fallax.

Caput XXII.

Quæſt. I. *Quotuplices conditiones ſpectandæ ſunt in demonſtratione?*

TRiplices: aliæ ad quæſtionem pertinent, aliæ ad cauſam ſive medium, aliæ denique ad præmiſſas ſive principia.

1. Quia demonſtratio τοῦ διότι, ſive cur res ſit, longe nobilior eſt, & multis paraſangis ſuperior, demonſtratione τοῦ ὅτι, ſive quod res ſit, hinc fit, ut in hoc & ſequenti capite, atque apud Logicos & Philoſophos paſſim, demonſtratio τοῦ διότι ſimpliciter & abſolute demonſtratio dicatur, κατ᾽ ἐξοχὴν, ſive ſecundum excellentiam.

2. Conditiones reſpiciunt, vel materiam remotam demonſtrationis, vel materiam proximam: quæ reſpiciunt materiam remotam, ſpectant ſolum medium: quæ reſpiciunt materiam proximam, ſpectant, vel concluſionem ſeu quæſtionem, vel præmiſſas ſeu principia.

Quæſt. II. *An igitur non omnis quæſtio admittit demonſtrationem?*

Non omnis; ſed ea ſolum, quæ vera eſt, & veritatis ſuæ certam cauſam habet, veluti, cum accidentia propria prædicantur de ſubjecto: ut, *Homo eſt capax ſcientiæ: Luna patitur eclipſin: Humor oculi cryſtallinus debet eſſe coloris expers.*

1. Quæſtio demonſtranda debet eſſe vera, quia demonſtrata gignit ſcientiam, id eſt, cognitionem veram; nihil autem eſt in effecto, niſi fuerit in causâ, vel formaliter, vel eminenter: debet inſuper veritatis ſuæ habere cauſam, ſcilicet proximam: quia ſcientia, quam gignit, eſt cognitio per cauſam; debet habere cauſam proximam certam, quia ſcientia eſt cognitio certa.

[2. Hoc axioma ſic ſolet & debet diſtingui, ſcilicet, vel formaliter,

liter, vel eminenter, id eſt, nulla forma eſt in effecto, quin eadem fuerit in cauſa, aut aliquid in ea fuerit eminentius; cauſa quæ effectum continet formaliter, vulgo dicitur univoca, quæ eminenter, æquivoca: ſic cum canis canem generat, quia eadem forma eſt canis geniti, quæ eſt in gignente, dicitur canis gignens, cauſa univoca, effectum continere formaliter, ſed & Deus cum cane concurrens ad generationem alterius canis, eſt cauſa canis geniti, ſed æquivoca, continetque effectum eminenter, quia non ipſa forma canis geniti eſt in Deo, Deus enim caret anima ſentiente, ſed in Deo eſt virtus eminentiſſima, qua productionem animæ ſentientis in cane attingit, quamvis ipſe eam non habeat.]

3. *Accidentia propria*, quæ demonſtrantur de ſubjecto ſuo, vel emanant ab eſſentia ſubjecti, & ſunt interna, ut, *capacitas ſcientiæ ab homine*, vel dependent à cauſa extra ſubjectum, & ſunt externa, ut, *Eclipſis lunæ dependet ab interpoſitione terræ inter ſolem & lunam:* utrumque illud accidens proprium de ſubjecto ſuo demonſtrari poteſt.

[4. Proprium quarto modo à ſubjecto ſuo emanat, ita, ut ſubjectum reſpectu ejus ſit cauſa emanativa, ipſum ſit effectum emanans; ſed cauſa emanativa alia eſt interna, alia externa: interna dicitur, quæ in eodem eſt ſubjecto, in quo eſt effectum ejus, proprietas emanans; ita anima rationalis, cauſa emanativa, & capacitas diſciplinæ, effectum emanans, ſunt in eodem ſubjecto, homine: externa dicitur, quæ extra ſubjectum eſt, in quo eſt effectum; ſic interpoſitio terræ inter ſolem & lunam, eſt extra lunam, ſubjectum, in qua tamen eſt ejus, tanquam cauſæ emanativæ, effectum emanans, eclipſis, ſeu defectus luminis.]

[5. Quæcunque enunciationes cadunt ſub demonſtrationem, ac demonſtrari poſſunt, eas oportet eſſe tales, ut earum in ſubjecto inveniatur cauſa, & quidem certa atque immutabilis, ob quam prædicatum ipſi inſit: hæ dicuntur mediatæ ex parte cauſæ, quibus opponuntur enunciationes immediatæ ex parte cauſæ, quæ nullam habent cauſam, nec in ſe, nec extra ſe, cur prædicatum inſit ſubjecto, præter Deum, qui eſt cauſa omnis veritatis: ſic, cur homini inſit rationalitas, quod ſignificatur in hac enunciatione, *homo eſt rationalis*, nulla cauſa eſt, aut in homine, aut extra hominem, præter Dei voluntatem, qua, ipſum eſſe rationalem, voluit, & non irrationalem: dicitur interdum enunciatio mediata & immediata ex parte ſubjecti; mediata, cum inter prædicatum & ſubjectum datur ſubjectum medium, cui prædicatum inſit prius, ut, cum dico, *homo ſentit*; ſubjectum enim datur medium, *Anima:* immediata eſt, cum inter prædicatum & ſubjectum, nullum datur ſubjectum medium, aut prius, de quo dicatur prædicatum: ut, cum dico, *anima ſentit:* talis propoſitio immediata hic non intelligitur, ſed intelligitur in prædicabilibus quæſt. 5. c. 10.]

[6. Graviſſima eſt quæſtio, an voluntas Dei ſit cauſa omnis veritatis, ſeu ut alii proponunt, an aliquid antecedenter ad Dei voluntatem ſit verum. Reſp. ſi veritas intelligatur ſimplex, quæ eſt affectio èntis tranſcendens, certum eſt quod Deus aut ejus voluntas, ut eſt cauſa omnis entitatis, ita quoque ſit cauſa omnis veritatis, quæ entitatem ſequitur: ita quod homo ſit, & quod ſit vere aut verus homo, à voluntate eſt Dei, qui ſic voluit, ſed quæritur potiſſimum de veritate

complexa, quæ eſt in enunciationibus, in quibus ſubjectum & prædicatum eſſentialiter de ſe invicem prædicantur: multi enim putant illas connexiones eſſentiales ſubjecti & prædicati eſſe veras, antequam voluerit Deus aut prædicatum, aut ſubjectum, exiſtere: ut in hac enunciatione, *roſa eſt flos, homo eſt animal*: ſed cum veritas complexa fundetur in ſimplici, quæ voluntas Dei, eſt cauſa veritatis ſimplicis, eadem videtur eſſe cauſa veritatis complexæ.

Quæſt. III. *Quænam igitur reſpuunt demonſtrationem?*

Primo propoſitiones ſeu enunciationes, in quibus definitio aut partes definitionis prædicantur de definito: ut, *Homo eſt animal*, aut *rationalis*: *virtus eſt habitus, &c.* Ejuſmodi enim propoſitiones immediatæ ſunt, nullamque cauſam habent ſuæ veritatis, in ipſo ſc. ſubjecto. Deinde propoſitiones, in quibus accidentia fortuita & mutabilia prædicantur de ſubjecto: ut, *Homo ambulat, ægrotat, &c.* hæc enim certam cauſam non habent.

[1. *Propoſitiones immediatæ* hic dicuntur ex parte cauſæ, quæ in ſubjecto carent cauſa ſuæ veritatis, id eſt, in quibus prædicatum ita cohæret cum ſubjecto, ut cohæſionis media cauſa in ſubjecto nulla detur: ſic in homine nulla cauſa eſt, *cur ſit animal, cur rationalis*, quia utrumque eſt ipſa hominis eſſentia: ideoque non magis demonſtrari poteſt, *hominem eſſe animal, aut rationalem*, quam, *hominem eſſe hominem*: & hanc ob cauſam dicuntur iſtæ propoſitiones immediatæ, ex parte cauſæ.]

2. *Accidentia fortuita & mutabilia*, dicuntur, quæ cauſam quidem habent, cur in ſubjecto ſint, ſed inſtabilem, incertam, & facile mutabilem: ideoque demonſtrari non poſſunt, quia demonſtratio τοῦ διότι debet fieri per cauſam neceſſariam, certam, & immutabilem, quia res non poteſt aliter ſe habere.

3. Hæc enunciatio, *homo ægrotat*, non poteſt demonſtrari; non, quia prædicatum, *ægrotare*, non habeat cauſam in ſubjecto; eam enim habet in homine, intemperiem ſc. ſed, quia non habet cauſam certam & immutabilem: nam intemperies in homine, cauſa ægrotandi, poteſt mutari in bonam temperiem.

Quæſt. IV. *Quale debet eſſe medium demonſtrationis?*

Cauſa proxima affectionis.

1. Per *affectionem*, intelligitur hoc loco prædicatum concluſionis.

2. Intelligitur *cauſa proxima* abſolutè, non in ſuo genere, de qua utraque *in l. 1. Synopſ. cap. 17. de cauſa efficiente*.

Quæſt

Quæſt. V. *Quid vocas hoc loco cauſam proximam?*

Quâ poſitâ, effectum ponitur; & quâ ſublatâ, tollitur: atque adeo, in qua mens acquieſcit.

Quæſt. VI. *Ex quo genere cauſarum petitur hæc cauſa proxima?*

Non petitur cauſa proxima, ex genere cauſæ materialis, aut formalis: quia prædicatum eſt accidens, non habet materiam aut formam, propriè dictam: eſt enim id, quod demonſtratur, proprietas, ſeu accidens proprium: atqui ſolum corpus habet materiam & formam, Phyſicam, proprie dictam.

Quæſt. VII. *Quomodo dividitur cauſa efficiens proxima, quæ medium demonſtrationis eſſe poteſt?*

In internam & externam.

Omnis cauſa efficiens eſt externa, reſpectu cauſati, quatenus nulla cauſati eſſentiam ingreditur, ut pars: alia tamen dicitur interna, reſpectu ſubjecti, quia eſt in eodem ſubjecto, in quo eſt effectum.

Quæſt. VIII. *Quam vocas cauſam efficientem internam?*

Quæ eſt in eodem ſubjecto, in quo eſt effectum.

Exemplum cauſæ efficientis internæ, eſt rationalitas, quæ eſt in eodem ſubjecto aut homine, in quo eſt ejus effectum, capacitas diſciplinæ.

Quæſt. IX. *Quam vocas externam?*

Quæ non eſt in eo ſubjecto, in quo eſt effectum.

Exemplum cauſæ externæ efficientis eſt, interpoſitio terræ inter ſolem & lunam, reſpectu lunæ, quæ non eſt in ipſa luna, in qua eſt effectus ejus, ſcil. defectus luminis.

Quæſt. X. *Da exempla demonſtrationis, ac primo exemplum à cauſa efficiente interna.*

Omne rationale eſt capax ſcientiæ.
Omnis homo eſt rationalis.
Ergo omnis homo eſt capax ſcientiæ.

In hoc exemplo, *rationale*, eſt medium, & quidem cauſa efficiens interna prædicati, ſc. capacitatis ſcientiæ, & forma ſubjecti, ſc. hominis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XI. *Da exemplum demonſtrationis à cauſa efficiente externa.*

Quod à Solis radiis, objecta terra, nequit illuſtrari, id patitur eclipſin luminis à Sole accepti.

Luna nequit à Solis radiis, objecta terra, illuſtrari.

Ergo Luna patitur eclipſin, &c.

In ſequenti exemplo, medium, ſcil. à ſolis radiis, objectâ terrâ, non poſſe illuſtrari, eſt cauſa efficiens externa prædicati, ſc. eclipſeos in concluſione.

Quæſt. XII. *Da exemplum à cauſa finali.*

Quod debet colores omnes admittere, id debet eſſe expers coloris.

Humor oculi cryſtallinus debet omnes colores admittere.

Ergo humor oculi cryſtallinus debet eſſe expers coloris.

In ſequenti exemplo, medium, ſc. colores omnes admittere, eſt cauſa finalis prædicati, ſc. eſſe expers coloris, in concluſione.

Quæſt. XIII. *An medium demonſtrationis non debet eſſe cauſa proxima ſubjecti?*

Fit quidem aliquando, ut cauſa efficiens proxima prædicati, ſit etiam forma ſubjecti; verum illud, neque neceſſarium eſt, neque perpetuum.

Quod fiat aliquando, poteſt exemplo primo conſtare: & ſunt hujuſmodi demonſtrationes præſtantiores cæteris.

CAPUT XXIII.

Quæſt. I. *Quot ſunt conditiones ſpectandæ in præmiſſis ſive principiis demonſtrationis?*

QUinque. Requiritur enim primò, ut ſint neceſſariò vera, & quidem neceſſitate ſumma ac reciproca:

ciproca: deinde, ut ſint immediata atque prima: tertio, ut ſint cauſa concluſionis: quarto, ut ſint notiora: quintò, ut ſint priora concluſione.

1. Enunciationes ſunt duorum generum: quædam habent manifeſtam veritatem, quædam non item: concluſiones in ſyllogiſmo demonſtrativo τῦ διότι veritatem manifeſtam non habent, atque ideo demonſtrantur: præmiſſæ ſeu principia, veritatem manifeſtam habent, vel ex terminis ipſis, vel ex demonſtratione, ante facta; nam enunciatio demonſtrata habetur, poſt demonſtrationem, pro certa: ideoque, enunciationes demonſtratæ ſunt veræ, & vera principia, reſpectu enunciationum aliarum adhuc demonſtrandarum.

2. Prima conditio in præmiſſis requiſita eſt, ut debeant eſſe veræ, quia concluſio ſyllogiſmi apodictici eſt vera: ſed concluſio vera, ex præmiſſis falſis, inferri nequit: ſecundo, debent eſſe neceſſariæ, neceſſitate ſumma, quæ eſt neceſſitas tertii gradus.

I. Præmiſſæ debent eſſe neceſſario veræ, quia concluſio debet eſſe neceſſario vera: nam concluſio neceſſaria, ex propoſitionibus non neceſſariis, concludi nequit: porro, debent præmiſſæ eſſe neceſſariæ neceſſitate ſumma, id eſt, καθ' ὅλȣ πρῶτον, ſive reciprocæ, quia continent cauſam proximam abſolutè prædicati, quæ talis eſt, ut cum effecto ſuo reciprocetur, quia, eâ poſitâ, effectus ponitur, & ſublatâ, tollitur.

II. Præmiſſæ debent eſſe immediatæ, ex parte cauſæ, ut non habeant cauſam veritatis ſuæ intra ſe, per quam poſſint demonſtrari: alioquin daretur progreſſus in infinitum: debent eſſe primæ, i. e. ut non detur veritas prior, qua demonſtrentur, ſcil. in eodem ſyllogiſmo.

III. Præmiſſæ debent eſſe cauſæ concluſionis, non tantum cognoſcendi, ſed & eſſendi, hoc eſt, non tantum, quibus concluſio cognoſcatur, quod in omni ſyllogiſmo locum habet, ſed per & propter quas ſit prædicatum in ſubjecto concluſionis.

IV. Debent eſſe præmiſſæ notiores concluſione, non tantum quoad nos, & cognitione confusâ, quod in omni alio ſyllogiſmo requiritur, ſed & naturâ, ac cognitione diſtinctâ; de qua utraque vid. cap. 23. l. 1.

V. Debent præmiſſæ eſſe priores concluſione, non tantum quoad nos, quod in omni alio ſyllogiſmo locum tenet, ſed & naturâ tanquam cauſæ concluſionis, quod hic peculiare eſt, & in aliis ſyllogiſmis locum non habet.

[3. Omnis enunciatio, ſive fuerit præmiſſa aliqua demonſtrationis τῦ διότι, ſive non, habet cauſam ſuæ veritatis extra ſe, ſcilicet Dei voluntatem, quæ eſt cauſa omnis & entitatis, & veritatis, præter quam enunciationes quædam cauſam veritatis habent intra ſe, hoc eſt, in ipſo ſubjecto enunciationis cauſa aliqua eſt, ob quam prædicatum dicatur de ſubjecto, & ei inſit: ſic v. c. hæc enunciatio, *homo eſt riſibilis*, cauſam ſuæ veritatis habet, ſcilicet Dei voluntatem, quia voluit hominem eſſe riſibilem, & intra

hominem, ſc. animam rationalem, quæ in homine eſt cauſa riſibilitatis, ideoque hæc enunciatio eſt mediata ex parte cauſæ, licet ſit immediata ex parte ſubjecti: ſed hæc enunciatio, *homo eſt rationalis*, cauſam quidem veritatis ſuæ extra ſe habet, puta voluntatem Dei, qua decrevit, ut homo eſſet rationalis, & non irrationalis, ſed intra ſe veritatis ſuæ cauſam habet nullam, neque enim in homine cauſa eſt ulla, cur ſit rationalis, ideoque hæc enunciatio eſt immediata, ex parte cauſæ, & tales debent eſſe præmiſſæ in demonſtratione τοῦ διότι.]

[4. Nihil impedit, quo minus præmiſſæ alicujus demonſtrationis, ſingularis, demonſtrentur alibi, id eſt, in aliis ſyllogiſmis demonſtrativis: ſed fieri nunquam debet, nec poteſt, ut in eadem demonſtratione præmiſſæ demonſtraturæ concluſionem, ipſæ demonſtrentur.]

5. In omni ſyllogiſmo & ſemper præmiſſæ ſunt cauſæ cognoſcendi concluſionem; nam illa ut ignota, inferturi ex præmiſſis, tanquam notis: ſed hoc peculiare eſt in ſyllogiſmo demonſtrativo τοῦ διότι, ut præmiſſa inſuper ſint cauſæ eſſendi concluſionis, hoc eſt, ut in præmiſſis contineatur cauſa, cur prædicatum inſit ſubjecto concluſionis.

6. Ex hiſce quinque conditionibus, duæ priores tantum requiruntur in majore, non neceſſario in minore, demonſtrationis τοῦ διότι: tres poſteriores, & in majore, & in minore exiguntur. Veritas horum omnium examinetur in Exemp. Cap. præced.

Quæſt. II. *Quænam proprietas ſequitur ex his conditionibus?*

Ut principia ſint οἰκεῖα τοῦ δεικνυμένου, id eſt; *propria ei rei, quæ demonſtratur*, hoc eſt, neque heterogenea, neque communia.

Quæſt. III. *Quænam dicuntur principia heterogenea?*

Quæ ex aliâ ſcientiâ petita ſunt: veluti, ſi quis, ad probandas quæſtiones Phyſicas, adhibeat principia Mathematica.

[1. *Principia heterogenea*, Latinè dicuntur, quæ ſunt alterius generis, qualia adhiberi non debent in demonſtrando, id eſt, quod vulgo dici ſolet, *Non debet à demonſtrante fieri tranſitus de genere in genus*: id eſt, in demonſtranda concluſione Phyſica, non debent adhiberi principia, aut media in principiis, petita, ex Matheſi, aut vice verſâ: ſic in concluſionibus demonſtrandis Philoſophicis, non debent adhiberi principia, vel media, petita, ex Theologia, aut vice verſa; quando ſcil. quæſtiones Philoſophicæ demonſtrandæ conſtant ex utroque termino Philoſophico, quæ quæſtiones vocantur puræ: ſed, ſi quæſtiones fuerint mixtæ, ut alter terminus ſit petitus ex Philo-

Philoſophia, alter ex Theologia, ex utraque poſſunt peti termini medii; ut in hac quæſtione, *an corpus Chriſti ſit ubique?* ideoque, diſtinguendum hic eſt accurate, inter quæſtiones ſeu concluſiones puras & mixtas: puræ vocantur, quarum terminus uterque, & ſubjectum & prædicatum, deſumitur ex eadem diſciplina; atque tum ex eadem peti debet terminus medius; mixtæ concluſiones ſeu quæſtiones ſunt, quarum terminus alter ex una diſciplina deſumitur, alter ex alia: ac tum medius terminus deſumi poteſt, ex hac vel illa diſciplina, ut tamen non committatur tranſitus de genere in genus: ſic, quando alicujus quæſtionis terminus unus eſt Philoſophicus, alter Theologicus, licet terminum medium petere, vel ex Philoſophia, vel ex Theologia.]

[2. Nec hoc vitium committitur, quando, in demonſtrationibus ſcientiæ ſubalternatæ, principia ſcientiæ ſubalternantis adhibentur: ut, ſi in demonſtrationibus Muſicis adhibeantur principia Arithmetica, quia Muſica & Arithmetica non ſunt diverſi generis ſcientiæ; ideoque, neque principia Arithmeticæ ſunt heterogenea Muſicæ. Vocantur vero ſcientiæ ſubalternatæ, non, quæ ſua principia & objectum accipiunt à ſuperiori ſcientia (ſic enim Phyſica & Mathematica ſubalternarentur Metaphyſicæ, quod tamen falſum eſt) ſed, quæ eadem habent principia, idemque objectum, cum ſcientia ſuperiori, atque in eo tantum differunt, quod ſcientia ſubalternata ad objectum materiale ſcientiæ ſubalternantis adjiciat accidens ſenſibile, manente tamen eodem objecto formali; ſic v. c. objectum materiale Arithmeticæ, eſt numerus, formale, quà numerus; Muſicæ objectum materiale etiam eſt numerus, ſed ſonorus, id eſt, ſpectatus cum accidente ſenſibili, ſono; Formale objectum eſt, quà numerus, non quà ſonorus: nam Muſica docet numerare, addere, ſubtrahere, multiplicare, dividere ſonos & tonos.]

[3. Subalternatio locum tantum habet in diſciplinis mathematicis, quarum aliæ, ſunt puræ, aliæ, mixtæ: puræ ſunt, Arithmetica & Geometria, quia objectum ſuum, numerum & magnitudinem, abſtrahunt ab omni materia ſenſibili, & purè ac nudè conſiderant: mixtæ dicuntur quæ objectum ſuum ſpectant in materia ſenſibili, ut ſunt, Aſtronomia, Optica, Muſica, &c. quia conſiderant quidem numerum & magnitudinem, ſed, vel in cœlis, vel in colore & luce, vel in ſonis & tonis: hoc autem notandum eſt accurate, eſſe ſubalternationem inter ſcientias ſuperiores & inferiores; ſed illas, quæ habent idem objectum formale, eademque principia, &, quæ hoc ſolo differunt, quod objectum materiale, ſcientiæ inferioris & ſubalternatæ, ſpectet aliquod accidens, aut corpus, in ſenſus incurrens, quod non ſpectatur à ſcientia ſuperiori & ſubalternante: ſic Arithmetica numerum, Geometria magnitudinem, conſiderat, extra omnem materiam ſenſibilem, ſeu corpus fuerit, ſeu accidens, in ſenſus incurrens: atque hinc clarum eſt, Phyſicam & Mathematicam, non ſubalternari Metaphyſicæ, quia alia habent principia, alia objecta, & diſtincta, à principiis & objectis Metaphyſicæ; nam, quæ ſunt principia in Phyſica & Mathematica, ea, ſunt concluſiones, illatæ in Metaphyſicis; & objectum Phyſicæ, eſt corpus naturale, Mathematicæ, quantitas, tum diſcreta, tum continua; objectum verò Metaphyſicæ eſt ens reale, quod diſtinguitur à corpore naturali,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

naturali, & à quantitate: ſed ſcientia ſubalternans ac ſuperior, & ſubalternata atque inferior, nec objectis, nec principiis, diſtinguuntur: ideoque principia ſcientiæ ſubalternantis, cum adhibentur in demonſtrationibus ſcientiæ ſulalternatæ, non ſunt ibi heterogenea, ſed homogenea, neque in demonſtrando committitur tranſitus de genere in genus.]

4. Nota, objectum materiale dici rem conſideratam, quæ poteſt eſſe pluribus dſciplinis communis: ita agitur de Homine in Phyſica, Ethica, Medicina, Theologia: objectum formale dicitur, modus conſiderandi, qui eſt uni diſciplinæ proprius (niſi una alteri ſubalternetur, ut hic, Muſica Arithmeticæ) ſic alio modo Hominem explicat Phyſica, alio Ethica, alio Medicina, alio Theologia.

Quæſt. IV. *Quænam vocas communia?*

Quæ pluribus ſcientiis accommodari poſſunt.

1. Principia communia non debent adhiberi in demonſtratione τῦ διότι, quia non generant ſcientiam, quæ eſt demonſtrationis effectum ac finis. Exhibentur vero illa in Metaphyſica, quæ eſt diſciplina generalis.

2. Metaphyſica eſt generaliſſima omnium ſcientiarum, quod patet ex ejus objecto, ſc. ente reali: ideoque habet etiam principia generaliſſima, & quæ inſervire poſſunt demonſtrationibus, non tantum Metaphyſicis, ſed & Phyſicis & Mathematicis: qualia ſunt, *idem non poteſt eſſe & non eſſe*: hæc verò diſtinctam perfectamque ſcientiam non generant, quæ tamen in demonſtrando ſpectaturatque exſpectatur.]

Quæſt. V. *Quomodo dividuntur principia?*

In axiomata, & theſes.

Quæſt. VI. *Quid eſt axioma?*

Axioma eſt principium, cujus veritas, cognitâ ſignificatione vocabulorum, à nemine poteſt ignorari: ut, *Nihil poteſt ſimul eſſe & non eſſe, Totum eſt majus ſua parte.*

1. Axioma vox eſt græca, deducta ab ἀξιόω, quod eſt, dignum æſtimo, ab ἄξιος dignus, ut axioma proprie ſit enunciatio, quæ ex ſe, & per ſe æſtimatur, & eſt fide digna, ſine demonſtratione, aut probatione, ſed quæ ipſa principium eſt, non quidem incomplexum, ſed complexum, omnis demonſtrationis τῦ διότι, aut probationis neceſſariæ [hinc patet, non ſatis bene ab authore ſpecialem hujus vocis ſignificationem tranſlatam eſſe, ad ſignificationem generalem, quâ axioma ipſi ſignificat enunciationem in genere, niſi dicat, eſſe hic ſynecdochen ſpeciei: porro, dubitant nonnulli Philoſophi, an veritas axiomatis ex ſola vocabulorum ſignificatione accipi queat: volunt enim opus eſſe inſuper

per ſenſuum cognitione, & inductione: ita, ut conſtet, de veritate hujus axiomatis, *totum eſt majus ſua parte*, quid *pars*, quid *majus*, ſed inſuper opus eſt, ut totum & pars in ſenſus incurrant: verum enimvero, hoc non eſt perpetuum, nec neceſſarium: nam quid dicemus de illo axiomate, *nihil poteſt ſimul eſſe & non eſſe*, an & hujus veritas à ſenſu dependet? nihil minus; præterea, quid dicendum erit de diſciplinis practicis, ubi nec Deus, nec cultus Dei ſenſu percipitur: certe veritatis cognitio in hiſce, ex ſola vocabulorum ſignificatione acquiritur: ſed & hoc notandum venit, multa plura fuiſſe obtruſa, hodieque obtrudi à Philoſophis, Ariſtotelicis, pro axiomatibus, id eſt, enunciationibus, tam manifeſtæ veritatis, ut de iis dubitari nequeat, vocabulis perceptis, quæ tamen nihil minus ſunt quam axiomata, aut enunciationes tales: ita verbi cauſa, pro axiomate venit Peripateticis, *quod eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati*, & *qualis cauſa, tale effectum*. &c. quæ non tantum non ſunt manifeſtæ veritatis, ſed ne quidem veræ, niſi multis limitationibus reſtringantur; ita in libello Cl. Bedæ, qui venit ſub titulo axiomatum Philoſophicorum, ne decima quidem pars, nomen axiomatum meretur, ita de multis aliis ſentiendum eſt: ideo ſeriò attendi debet in oponendo, ne id genus vulgò dicta axiomata, tanquam manifeſtæ veritatis, cum talia non ſint, pro majore vel minore ſyllogiſmi ponantur.]

[2. Quæritur, an hæc enunciatio, *Deus eſt*, ſit axioma, id eſt, an ex ſola ſignificatione vocabuli (*Deus*) cognoſcatur, quod ſit: Metaphyſici ſic efferunt, an Deum eſſe, per ſe ſit notum. Reſp. nonnulli negant, ut Timplerus, Burgerſdicius, &c. in Metaphyſica; nos affirmamus, quia, ſi quis explicet quid voce hac, *Deus*, ſignificetur, ſcil. ens, quo nihil melius aut perfectius, vel eſſe, aut cogitari, poteſt, is ſtatim deprehendet in ſe hunc aſſenſum, quo intelligat ac judicet tale ens dari; nam ſi poſſit non dari, aut non eſſe, erit imperfectum; nam non eſſe, imperfectius eſt, quam eſſe; ideoque ſi vox, *Deus*, omnem ſignificet perfectionem, etiam ſignificat exiſtentiam, quia hæc omnium perfectionum eſt maxima, ergo non poteſt cognoſci, quid ſignificet vox Deus, niſi ſimul cognoſcatur illum eſſe; itaque hæc enunciatio, *Deus eſt*, eſt axioma.]

3. Hæc principia, ſunt vel theoretica, vel practica; theoretica inveniuntur in Metaphyſica, ſuntque communia Phyſicæ & Mathematicæ: Practica inveniuntur in Ethica, ſuntque communia Politicæ & Oeconomicæ [Principia communia theoretica in Metaphyſicis, & Practica in Ethicis, ſunt omni modo indemonſtrabilia, atque nec ibi nec alibi demonſtrantur, inde etiam dicuntur communia, ſed principia propria, vel Phyſicæ, vel Mathematicæ, item, vel Oeconomicæ vel Politicæ, utcunque non demonſtrentur, ſed ſunt indemonſtrabilia diſciplinis illis, demonſtrantur tamen in diſciplinis ſuperioribus, Metaphyſica, &c.]

Quæſt. VII. *Quid eſt theſis?*

Theſis eſt principium, cujus veritas, non ex ſola vocabulorum ſignificatione cognita, ſed ex ſenſuum judicio, aut qualicunque declaratione, innoteſcit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. *Theſis* ſumitur I. pro quæſtione ad diſputandum propoſita: ſic vocamus theſes phyſicas, logicas, &c.
II. Sumitur pro quæſtione infinita in Rhetoricis.
III. Pro ſpecie enunciationis immediatæ ex parte cauſæ, uti hic, cujus cauſa nulla intra ipſum ſubjectum datur, qua poſſit demonſtrari ejus veritas.

2. *Qualicunque declaratione*, ſci præceptoris aut profeſſoris.
3. Theſis ſignificat propoſiti nem immediatam, ex parte cauſ non ex parte ſubjecti: ſi enim the ſis ſignificaret propoſitionem me diatam ex parte cauſæ, hoc eſt, ul terius demonſtrabilem per cau ſam, daretur progreſſus in infin tum, à quo natura adhorret, & qu omnem tollit ſcientiam.

Quæſt. VIII. *Quotuplex eſt theſis?*

Duplex, definitio, & hypotheſis.

Theſis, ſive ſit hypotheſis, ſive ſit definitio, ſignificat principium pro prium huic aut illi ſcientiæ: ſic Mathematica, item & Phyſica, ſua ha bent principia propria, tum hypotheſes, tum definitiones nominales

Quæſt. IX. *Quid eſt definitio?*

Definitio eſt, quâ, quid res ſit, enunciamus: ut *Corpus naturale eſt, quod conſtat materia & forma Natura eſt principium, & cauſa motus & quietis ejus in quo eſt primò, per ſe, & non per accidens.*

Hic intelligimus definitionem, præſertim, nominalem, & interdum quoque realem.

Quæſt. X. *Quid eſt hypotheſis?*

Quâ, an res ſit, aut non ſit, enunciamus, ut *Eſſe animam, Deum,* &c. *A quolibet puncto ad quodlibet punctum duci poſſe rectam lineam.*

Cum Demonſtratio conformata eſt ad conditiones, hoc & præcedenti capite explicatas, non ſolum probat rem eſſe aut non eſſe; ſed præterea explicat cauſam, cur ita ſit.

CAPUT XXIV.

Quæſt. I. *Quotuplex eſt demonſtratio* τοῦ ὅτι, *ſive, quod res ſit?*

DUplex: alia enim eſt ab effectu, alia à cauſa remotâ.

[1. Cum

[1. Cum demonſtratio & ſcientia dividuntur in demonſtrationem & ſcientiam τοῦ ὅτι, ac τοῦ διότι, ea eſt diviſio, non generis univoci in ſpecies æquales, ſed vel æquivoci, vel analogi in ſpecies inæquales: hoc eſt, nomen ſcientiæ & demonſtrationis magis convenit ac potiori jure ſcientiæ & demonſtrationi τοῦ διότι quam τοῦ ὅτι: quia ſcientia, & demonſtratio τοῦ διότι, longe eſt perfectior ſcientiâ & demonſtratione τοῦ ὅτι: quemadmodum ens quoq; dividitur in Deum & creaturam, ſubſtantiam & accidens, tanquam in ſpecies inæquales, quia Deus potiori jure, & magis ac perfectius eſt ens, quam creatura, ſubſtantia quam accidens.]

[2. Proprie loquendo, nullum eſt genus æquivocum, quia æquivocum dicitur Philoſophis & Ariſtoteli, id, quod pluribus convenit, & tribuitur, ſecundum nomen tantum, at genus ſignificat non tantum communionem nominis, ſed & naturæ: verum hæc communio naturæ genericæ in ſpeciebus, non eſt unius modi, ſed, vel æqualis, vel inæqualis; æqualis dicitur communio generis, cum omnes ſpecies ex æquo participant naturam ac nomen generis; ſic ut nulla ſpecies alteri id acceptum referat: quemadmodum homo non debet beſtiæ, quod ſit animal, nec beſtia homini; ideoque animal eſt genus univocum: inæqualis dicitur communio generis, cum ſpecies una alteri debet, quod nomen ac naturam generis participet, & tale genus vocant *analogum* Scholaſtici; ita accidens debet ſubſtantiæ, creatura Deo, quod nomen ac naturam entis, id eſt, eſſentiam & exiſtentiam participent: nam quod accidens ſit ens, debet ſubſtantiæ, quod creatura ſit ens, debet Deo, atque tale genus eſt demonſtratio, reſpectu demonſtrationis τοῦ ὅτι & διότι; nam demonſtratio τοῦ ὅτι in tantum eſt demonſtratio, in quantum participat conditiones aliquas demonſtrationis τοῦ διότι.]

3. Scientia & demonſtratio τοῦ ὅτι eſt imperfectior quam τοῦ διότι, quia in illa intellectus hominis non acquieſcit, in hac, quam maxime.

Quæſt. II. *Quam vocas demonſtrationem ab effectis?*

Quæ ex effectu ſenſibili cauſam colligit: veluti, ſi quis ſolito ſerius experrectus, videt parietes cubilis ſui à ſole colluſtrari; indeque colligit, ſolem jam dudum ortum eſſe.

1. Exemplum demonſtrationis ab effectu, in forma ſyllogiſtica, eſt hoc:

Quod illuſtrat parietes cubilis, illud eſt ortum.
Sol illuſtrat parietes cubilis.
Ergo ſol eſt ortus.

[2 Demonſtratio ab effectu iiſdem conſtat terminis, quibus demonſtratio τοῦ διότι: ſed hoc diſcriminis eſt, quod in demonſtratione ab effectu, id quod demonſtratur, ſit ipſa cauſa, quæ hic eſt prædicatum concluſionis, terminus medius ſit effectus, per quem cauſam exiſtere, concluditur; at in demonſtratione τοῦ διότι terminus medius eſt cauſa, & id, quod demonſtratur, prædicatum quæſtionis, eſt effectus: ut ſi dixero.

Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quod eſt ortum, illuſtrat parietes cubilis.
Sol eſt ortus.
Ergo Sol illuſtrat parietes cubilis.]

[3. Non male dixit Ramus omnia argumenta eſſe relata, id eſt, prædita, mutuâ argumentandi, id eſt, probandi vi; ſic cauſa arguit, id eſt, probat effectum, & effectum cauſam: atque ideo dicitur hîc demonſtratio ab effectu, conſtare iiſdem terminis, quibus conſtat demonſtratio τοῦ διότι, in qua terminus medius eſt cauſa proxima, ſed cauſa proxima & effectum ſemper ſe mutuo arguunt, probant, imo ponunt, ac tollunt.]

Quæſt. III. *Quam vocas demonſtrationem à cauſa remota?*

Quæ ex cauſa remotâ colligit effectum non eſſe: ut, *Plantæ non habent animam ſenſitivam; ergo non reſpirant.*

1. Exemplum ſyllogiſticum demonſtrationis à cauſa remota eſt.
Quicquid reſpirat, habet animam ſenſitivam.
Plantæ non habent animam ſenſitivam.
Ergo non reſpirant.
Anima ſenſitiva eſt cauſa remota reſpirationis, nam pulmones ſunt cauſa proxima.

Quæſt. IV. *Quid eſt diſcriminis inter has duas ſpecies demonſtrationis?*

Demonſtratio ab effectu poteſt eſſe affirmata & negata, quia effectum cum cauſa proximâ reciprocatur: eoque poſito, cauſa proxima ponitur, & ſublata, tollitur: at demonſtratio à cauſa remota, poteſt ſæpe eſſe negata. Cum enim cauſa remota latior eſt effecto, fit quidem, ut tum ea ſublatâ effectum tollatur; ſed non, ut ea poſita, effectum etiam ponatur. Recte colligitur, *Plantas non reſpirare, quia non habent animam ſenſitivam*: ſed non ſequitur: *Omnia animalia reſpirare, quia habent animam ſenſitivam.*

1. Benè dicit Autor, cum cauſa remota eſt latior effecto, demonſtrationes à cauſa remota tantum eſſe negatas; ſed vero, ſi cauſa remota ſit adæquata effectui & æque lata, demonſtratio à cauſa remota, etiam poteſt fieri affirmatè, ut in hoc exemplo.
Quæ habent animam vegetantem, nutriuntur.
Plantæ habent animam vegetantem.
Ergo nutriuntur.
Hîc, terminus medius eſt cauſa remota: nam cauſa proxima nutritionis, eſt facultas nutrix: & tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tamen procedit ſyllogiſmus in prima figura, affirmatè, quia cauſa hæc remota adæquatur effectui, & cum eo reciprocatur; nam, quicquid nutritur, habet animam vegetantem, & contrà.

2. Ut etiam ex cauſa remota, colligatur effectum eſſe; notandum venit hoc, quod à paucis notatur, & tamen verum eſt, cauſa remota, vel latius patet effecto, nec cum illo reciprocatur, & tum ex illa infertur, effectum non eſſe, vel æquè latè patet quam effectus, & cum eo reciprocatur, & tum ex illa infertur quoque, effectum eſſe.

CAPUT XXV.

Quæſt. I. *Atque hæc de ſyllogiſmo dialectico & apodictico. Quid eſt ſyllogiſmus ſophiſticus ſive fallax?*

QUi ficta ſpecie, vel apparentia, ſyllogiſmi dialectici errorem gignit.

1. Quia ſyllogiſmus ſophiſticus propoſitionibus conſtat falſis, etiam falſitatem gignit atque errorem: nam, *qualis cauſa, talis effectus*; ergo ſyllogiſmus fallax non poteſt gignere, niſi aſſenſum falſum, qui uno nomine vocatur *Error*: nam, quando accidit, ut ex præmiſſis falſis inferatur concluſio vera, *ut, omnis lapis eſt vivens: omnis homo eſt lapis: ergo omnis homo eſt vivens*; fit hoc per accidens: ita hæc vera ſunt, ex veris non ſequitur niſi verum, nunquam falſum, nec per ſe, nec per accidens: ex falſis non ſequitur niſi falſum, ſc. per ſe; nam ex falſis etiam verum ſequi poteſt per accidens.

[2. Cum in ſyllogiſmo ſpectetur & materia & forma, poteſt contingere fallacia vel ex parte materiæ, vel ex parte formæ: hinc ſyllogiſmus Sophiſticus duplici modo eſt vitioſus; nam interdum forma non valet, quod judicandum eſt ex legibus, tum generalibus, tum ſpecialibus ſyllogiſmi: interdum vitium eſt in ipſa materia; ut ſyllogiſmi forma ſit bona, & tali caſu ex præmiſſis in materia falſis, poteſt inferri concluſio vera, & quoad formam bona, cujus exemplum eſt in commentario 1. at nunquam fieri poteſt, ut ex præmiſſis, quoad materiam, & formam, bonis, ac veris, inferatur concluſio falſa.]

[3. *Syllogiſmus ſophiſticus*, unâ voce, vocatur *ſophiſma*; latine fallacia: quod utrumque vocabulum nunc quidem in malam ſumitur partem, pro ſyllogiſmo deceptorio; antiquitus tamen honoratum fuit: dicitur verò ſyllogiſmus ſophiſticus, qui videtur eſſe bonus, cum tamen non ſit: ideoque, audientem vel legentem, abducit in errorem: quâ voce, ſignificatur judicium vel aſſenſus, mentis, quo judicat, concluſionem aliquam eſſe veram, quæ eſt falſa, aut falſam, quæ eſt vera; quod judicium, aut qui aſſenſus non poteſt gigni, niſi per propoſitiones falſas, vel ambas, vel alterutram: nunquam enim concluſio falſa eſt, aut judicium de concluſione falſum, niſi aliqua ſit falſitas in præmiſſis vel præmiſſâ, atque hîc ſpectatur falſitas, non ratione formæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quæ ex legibus de ſyllogiſmo bono facile deprehendi poteſt, ſed ratione materiæ, id eſt, propoſitionum: falſitas verò judicii, ſive error circa concluſionem ſyllogiſmi ſophiſtici, alio vocatur nomine, ignorantia pravæ diſpoſitionis, quia per eam intellectus hominis pravè diſponitur, ut non poſſit facile aſſentiri concluſioni veræ; atque hæc eſt, cum alicujus concluſionis termini intelliguntur bene, ſed, ſub illis terminis bene intellectis, erroneum formatur judicium, de ipſius concluſionis veritate aut terminorum connexione: ignorantia puræ negationis dicitur, cum ipſi ignorantur termini, ſub quibus enunciatio aliqua proponitur, circa quam erratur: error notat judicium ſive aſſenſum falſum, & opponitur judicio ſeu aſſenſui vero: gignitur verò error, vel per, vel ſine ſyllogiſmo, quando quis judicat aliquam enunciationem veram, quæ eſt falſa, & contra, quia ipſos terminos ſimplices ignorat, vel quia à ſenſibus ſuis deceptus eſt, vel quia ei impoſitum eſt per teſtimonium fallax alterius, qui error eſt inculpabilis & invincibilis, ſi nec in ſe, nec in cauſis ſuis, præveniri aut præcaveri potuit: ſed alius eſt error, qui per ſyllogiſmum gignitur fallacem & fallentem, quando quis aſſentitur concluſioni falſò, ut judicet eſſe falſam quæ eſt vera, & vice verſa, propter vitium aliquod ſyllogiſmi, quod non deprehendit, &, quod deprehendere debuit & potuit: culpabilis eſt hic error & vincibilis, eſtque effectum ſyllogiſmi ſophiſtici.]

[4. Error dicitur invincibilis in ſe, quando in ipſo errante nihil eſt, quo vinci, aut ſuperari, potuit; in cauſis ſuis, quando nulla datur, aut intra, aut extra errantem, cauſa, per quam, vinci, aut ſuperari, potuit, totidem modis dicitur error vincibilis: ita vincibilis eſt error, quando aliquis ignorat hoc, quod agit, per ignorantiam, quam ſibi ebrietate acquiſivit; nam cauſa ignorantiæ, ipſa ſcilicet ebrietas, præcaveri potuit ab eo, qui ſibi ignorantiam tali modo acquiſivit, ideoque dicitur hic error vincibilis, in ſua cauſa.]

[5. Ramus, & qui eum ſequuntur, nulla tradunt præcepta de ſyllogiſmo Sophiſtico, quia putant ſufficere præcepta de ſyllogiſmi vero, & ex illis judicari poſſe fallaciam ſyllogiſmi Sophiſtici: attamen ita poteſt ſyllogiſmus Sophiſticus inſtitui, ut ejus fraus, ex regulis & legibus veri ſyllogiſmi, detegi nequeat; quare non videtur inconſultum, quædam tradere præcepta de ſyllogiſmo fallaci, ejuſque fallaciis detegendis. An autem doctrina de ſyllogiſmo Sophiſtico ſit eſſentialis pars Logicæ, an accidentalis, quæſtio eſt, abſque grandi neceſſitate invecta; neque enim multum refert, utrumvis dixeris, id ſufficit, quod non ſemper fucus ſyllogiſmi Sophiſtici ex regulis & legibus ſyllogiſmi veri, dijudicari, aut cognoſci poſſit.]

6. Aliquis fortaſſe judicet, non eſſe opus præceptis novis de ſyllogiſmo ſophiſtico, quia eorum falſitas dijudicari poſſit ex præceptis de ſyllogiſmo vero. Reſpondeo, id fortaſſe fieri poſſe, cum ſophiſma directè impingit in leges ſyllogiſmi boni: verum, quid ſi ementiatur ſpeciem ſyllogiſmi boni, atque ita ſit inſtitutus, ut omni modo appareat bonus? certè, tum opus eſt novis regulis, neque, ex legibus ſyllogiſmi recti, ejus falſitas facile deprehendetur; quemadmodum aurum chymicum ita ementitur ſpeciem veri auri, ut diſcerni ab eo nequeat, niſi regulis peculiaribus.

[7. Notan-

[7. Notandum eſt, ſyllogiſmum ſophiſticum ementiri tantum ſyllogiſmi dialectici ſpeciem, non apodictici, quia veritas concluſionis in ſyllogiſmo apodictico tam eſt clara & evidens, ut non poſſit ita latere ſub larva & apparentia ſyllogiſmi fallacis, quin falſitas ſtatim appareat; at, quia nec tam evidens, nec tam firma eſt veritas concluſionis, in ſyllogiſmo dialectico, quin poſſit ei ſubeſſe falſum, hinc fit, ut facile aliquis fucus & impoſtura latere poſſit in concluſione ſyllogiſmi topici.]

CAPUT XXVI.

Quæſt. I. *Quotuplicia ſunt ſophiſmata?*

Duplicia: alia ſunt in voce, alia in re.

[1. Cum falſitas omnis ſit infinita, male videntur ſyllogiſmi falſi reduci ad duas claſſes, ut alii ſint in voce, alii in re: Reſpondeo, licet falſitas ſit infinita, hoc eſt, infinitis modis abiri poſſit à vero; veritas enim ſimplex eſt, & indiviſibilis, à qua quicquid recedit, falſum eſt; attamen regulæ certæ, præcepta definita, tradi poſſunt, quibus deprehendantur varii modi, in ſyllogiſmis falſis, recedendi à vero, & hæ regulæ ad duas claſſes revocari poſſunt, ut quædam oſtendant, falſitatem ſyllogiſmorum, ortam ex voce, aliæ, ortam ex re.

[2. Si dicendum eſt id, quod res eſt: tot ſunt genera ſophiſmatum, quot ſunt claſſes verorum ſyllogiſmorum: nam, quot modis dicitur unum oppoſitorum, tot modis dicitur & alterum; ſed ſophiſma & ſyllogiſmus verus, ſunt oppoſita: Ergo, quot modis dicitur ſyllogiſmus verus, tot modis quoque dicuntur ſophiſmata. Atqui loci ſyllogiſmorum verorum, plures ſunt, quam ſex in voce, & ſeptem in re: Ergo, & loci ſophiſmatum ſunt plures, quam ſex in voce, & ſeptem in re. Quid enim? ut ſyllogiſmus verus deſumere poteſt terminum ſuum medium à genere, ſpecie, toto, cauſa, ſubjecto, oppoſito, & ab omnibus affectionibus logicis, ſive notionibus ſecundis, ita, ab iis quoque omnibus, deſumi poteſt terminis medius fallax in ſophiſmate, ut cum ſumitur pro termino medio genus, quod non eſt genus; ſubjectum, quod non eſt ſubjectum, oppoſitum, quod non eſt oppoſitum, &c.]

Quæſt. II. *Quot ſunt loci ſophiſmatum eorum, quæ in voce conſiſtunt?*

Sex: homonymia, amphibolia, compoſitio, diviſio, proſodia ſive accentus, & figura dictionis.

Multa ex his ſophiſmatibus cognoſci poſſunt ex Grammatica aut Rhetorica, & multa deprehendi judicio naturali, abſque arte aut præceptis Logicæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IV. *Quid eſt ſophiſma homonymiæ?*

Quod oritur ex unius dictionis ambiguitate: ut, *Finis rei eſt illius perfectio: Mors eſt finis vitæ: Ergo mors eſt vitæ perfectio.*

1. Quid ſit homonymia in voce, explicatum eſt cap. 26. l. 1. Illa ambiguitas poteſt eſſe, vel in termino minore, vel in termino majore, vel in medio.

2. Omne ſophiſma homonymiæ impingit in legem primam ſyllogiſmorum verorum: nam in eo ſunt ſemper quatuor termini, licet tres tantum appareant, quia una vox, aliquem ex tribus terminis ſignificans, hic ſemper habet ſignificationes duas, ob homonymiam.

Quæſt. IV. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Diſtinctione vocis ambiguæ. Ex. gr. in propoſito ſophiſmate, vox *finis* in majore ſignificat cauſam finalem, in minore, extremum, ideoque ſunt 4. termini.

Quæſt. V. *Quid eſt ſophiſma amphiboliæ?*

Quod oritur ex ambiguo ſenſu orationis, cujus ſingulæ voces carent homonymiâ: ut, *Qui ſunt domini ſui, ſunt ſui juris: Servi ſunt domini ſui: Ergo, ſervi ſunt ſui juris.*

1. Sophiſma Amphiboliæ differt à ſophiſmate Homonymiæ tantum in eo, quod illud ſit ſitum in ambiguitate totius ſententiæ, hoc in ambiguitate unius vocis.

2. Malè vulgo vocatur hoc ſophiſma Amphibologiæ: nam hæc vox non eſt græca; ſed ἀμφιβολία dicitur ab ἀμφιβάλλω, quia ſenſus orationis in medium quaſi projicitur, ut gemino ſenſu ea capi valeat.

Quæſt. VI. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Diſtinctione orationis ambiguæ. Ex. gr. voces, *domini ſui*, ſunt pluralis numeri in majore propoſitione prolati exempli; in minore, ſunt ſingularis numeri.

Quæſt. VII. *Quid eſt ſophiſma compoſitionis?*

Quod oritur ex conjunctione eorum, quæ dividenda

denda ſunt: ut, *Duo & tria, ſunt par & impar. Quinque ſunt duo & tria: Ergo, quinque ſunt par & impar.*

[1. Sophiſma compoſitionis & diviſionis, frequenter oritur in enunciationibus habentibus modum, *poſſibile*; ut, *poſſibile eſt, ridentem flere*, verum eſt in ſenſu diviſo, falſum eſt in ſenſu compoſito; hoc eſt, poſſibile eſt, ut, qui nunc ridet, alio, ac diviſo tempore, fleat; ſed non eſt poſſibile, ut, qui ridet, ſimul fleat, ut componantur ſimul, ſc. in eodem tempore, riſus & fletus, qui eſt ſenſus compoſitus: ſic, *poſſibile eſt, ſedentem ſtare*, & verum eſt, & falſum, pro diverſo ſenſu, vel compoſito, vel diviſo.]

[2. Sophiſma compoſitionis, ſed periculoſum, oritur, cum in definitione *cauſæ liberæ* ea conjunguntur, quæ ſunt dividenda, vel vice verſa: definitur illa, *quæ poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt, agere & non agere, vel agere hoc & illud*; ubi, ſi *comma* ponas poſt vocabulum, *poteſt*, ut conjungas τὸ *agere & non agere*, ac ſit ſenſus, cauſa libera eſt, quæ, poſitis omnibus ad agendum, requiſitis, potentiam habet, agendi ſimul & non agendi, aut agendi hoc ſimul & illud, nihil eſt illâ definitione & illo ſenſu falſius; imo impoſſibile eſt, ut aliquis habeat talem potentiam, qua eodem tempore agat ſimul, & non agat, ambulet ſimul & non ambulet, credat ſimul & non credat: hanc tamen potentiam ſimultatis, id eſt, agendi ſimul & non agendi, in homine exigunt Quidam, ut homo, poſſit dici cauſa libera, & præditus arbitrio libero: at vero, ſi cauſæ liberæ definitionem & ſenſum hunc ponas, ut *comma* collocetur poſt *agere* & *non agere*, atque componatur, *potentia non agendi cum τῷ actu agere*, hoc modo: *cauſa libera eſt, quæ, poſitis omnibus ad agendum requiſitis, poteſt agere, & non agere, agere hoc, & illud*, nihil eſt illâ definitione & ſenſu verius; nam, non eſt impoſſibile, ut cum homo agit, & agit hoc, eodem tempore ſimul habeat in ſe potentiam, aut non agendi, aut agendi aliud, quæ vulgo dicitur ſimultas potentiæ: imo hæc eſt ipſa rei veritas, quam unuſquiſque in ſe deprehendit: neque enim actus loquendi aut ambulandi, tollit à me potentiam non loquendi aut non ambulandi alio: itaque optimè dici ſolet, in nobis eſſe *ſimultatem potentiæ*, id eſt, cum V. C. ambulamus, ſimul eſſe in nobis potentiam non ambulandi; & *in hac ſimultate potentiæ, vera libertas cauſæ liberæ & arbitrii libri, ac tantum, ſita eſt*, non ergo liberi ſumus, quaſi, aut quia, omnibus ad agendum requiſitis, V. C. ad ambulandum & credendum, habeamus adhuc in nobis talem potentiam, qua aut non ambulemus aut non credamus, qui vulgo dicitur ſenſus compoſitus; ſed liberi ſumus, licet, omnibus ad agendum requiſitis, neceſſario ambulemus aut credamus, ac non poſſimus non ambulare aut credere, quia volentes, & ambulamus, & credimus (neque enim ad ambulandum aut credendum cogimur, contra voluntatis noſtræ inclinationem, inſtar ſtipitum, quin & ambulamus & credimus ex prævia ratione) & quia, cum ambulamus aut credimus, ſimul habemus potentiam, qua poſſumus non ambulare, aut non credere, non quidem eo tempore, quo credimus aut ambulamus, ſed alio, qui eſt ſenſus diviſus: at in cauſa neceſſaria, cum illa agit, omnibus ad

agendum requiſitis, ut, cum ignis urit, non tantum non eſt potentia ſimultatis, id eſt, qua ignis, cum urit, ſimul non urat, quod eſt impoſſibile, ſed ne eſt quidem ſimultas potentiæ, id eſt, ignis, cum urit, ne habet quidem ſimul in ſe potentiam aliquam, qua poſſit non urere, aut aliam actionem, quam urendi, exerere, etiam tempore alio aut ullo: neque urit, quia vult, aut judicat eſſe urendum: atque ideo, quia potentiam non urendi, aut aliud operandi, nullam habet, ne quidem in ſenſu diviſo, libere agere, dici ullo modo poteſt: ſic ſol nunquam habuit, nec habet, cum movetur ab oriente in occidentem, potentiam, aut non movendi, aut movendi in contrarium: quæ obſervaſſe, occaſione hujus ſophiſmatis, magni fuerit in graviſſimis controverſiis uſus.

Quæſt. VIII. *Quid eſt ſophiſma diviſionis?*

Quod oritur ex diviſione eorum, quæ conjungenda ſunt: ut, *Planetæ ſunt ſeptem; Sol & Luna ſunt Planetæ; Ergo Sol & Luna ſunt ſeptem.*

1. Vox, *Planetæ*, ſumitur *collective*, quando ſumitur pro omnibus ſimul, in majore; *diſtributivè*, quando ſumitur pro quibuſdam tantum, in minore.

[2. Particula, *omnis*, dicitur ſumi collectivè, quando prædicatum non poteſt dici de ſubjecto, particulâ, *omnis*, remotâ, & ſubjecti diviſione inſtitutâ: uti hic, *τὸ ſeptem*, non poteſt dici de planetis, particulâ, *omnis*, remotâ, & planetarum diviſione inſtitutâ; neque enim verum eſt: *Sol & Luna* ſunt ſeptem. Sumitur diſtributive, quando prædicatum dici poteſt de ſubjecto, particulâ, *omnis*, remotâ, & ſubjecti diviſione inſtitutâ, vel in genera ſingulorum, vel in ſingula generum, vel in ſpecies, vel in individua; ut, cum dico, *omnis homo eſt animal*, ſumitur vox, *omnis*, diſtributivè in ſingula generum; nam, licet de omnibus individuis dicere, *Petrus, Paulus*, &c. *eſt animal*, at, cum dico, *Chriſtus mortuus eſt pro omnibus hominibus*, aut, *omnes homines ſalvati ſunt per Chriſtum*, ſumitur vox, *omnis*, diſtributive in genera ſingulorum; nam non omnes homines, ſingulares in individuo, ſunt ſalvati per Chriſtum, ſed omnia genera hominum, id eſt, ſive Judæi, ſive Gentiles, ſive pauperes, ſive divites, ſive Principes, ſive Subditi: & ſic debet intelligi, cum Apoſt. inquit, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*; & cum Chriſtus dicitur *curaſſe omnem morbum*, intelligitur omne genus morbi.]

[3. Bene obſervanda eſt diſtinctio vocis *omnis*, quando ſumitur, vel collective, vel diſtributive, & quando ſumitur diſtributive, in genera ſingulorum, vel ſingula generum; nam inde dependet deciſio multarum quæſtionum, tum in Philoſophia, tum in Theologia; imo hinc tota quæſtio, de gratiæ & mortis Chriſti univerſalitate, decidi poteſt; nam, quæ loca Scripturæ, habentia notam univerſalitatis, ab adverſariis explicantur de ſingulis generum, explicanda ſunt de generibus ſingulorum.]

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. IX. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Diſtinctione diverſorum ſenſuum, quos habet oratio pro diverſa partium compoſitione aut diviſione. Ex.gr. in priori exemplo, *duo & tria*, ſumuntur diviſim in majore, in minore conjunctim. In altero exemplo ſumitur vox *Planetæ* collectivè, in majore propoſitione, in minore diſtributivè.

Quæſt. X. *Quid eſt ſophiſma proſodiæ?*

In quo eodem modo pronunciantur, quæ ſcribuntur diverſimodè; aut pronunciantur diverſimodè, quæ ſcribuntur eodem modo: ut, *Omnis equus eſt beſtia: Omnis juſtus eſt æquus: Ergo omnis juſtus eſt beſtia.* Similiter, ſi quis confundat *leporem* cum *lepôre*; *amare* cum *amarè*; *malum* cum *malum*.

Quæſt. XI. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Cum oſtenditur, aut eodem modo pronunciari, quæ ſcribuntur diverſimode; aut pronunciari diverſimode, quæ ſcribuntur eodem modo.

Quæſt. XII. *Quid eſt ſophiſma figuræ dictionis?*

In quo ex dictionum ſimilitudine colligitur, eadem iis accidentia, aut etiam ſignificationem, convenire. Ut, ſi quis ita colligat, *Poëta* eſſe fœminini generis, quia *nota* eſt fœminini generis: aut, *ardere, vapulare*, eſſe actiones; quia *docere*, *verberare*, ſunt actiones.

Hæc duo ſophiſmata, ex ſola Grammatica & Rhetorica bene cognitis, ſolvi poſſunt.

Quæſt. XIII. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Oſtenſa diverſitate accidentium aut ſignificationis, in vocibus ſimilibus. Nam, licet *Poëta* & *Nota* terminatione conveniant, non tamen ſequitur, ut ejuſdem

generis ſint: non ſequitur etiam, *verberare*, & *vapulare*, eſſe ambo ſignificationis activæ, quamvis ſint voces terminatione ſimillimæ vocibus activis.

CAPUT XXVII.

Quæſt. I. *Quot ſunt ſophiſmata eorum, quæ in rebus ſunt?*

SEptem: accidens, dictum ſimpliciter, & dictum ſecundum quid, ignoratio elenchi, conſequens, petitio ejus quod in quæſtione eſt, vulgo, petitio principii, non cauſa pro cauſa; & plures interrogationes.

Quæſt. II. *Quid eſt ſophiſma accidentis?*

Cum colligitur, ſubjecto convenire, quicquid dicitur de prædicato, ut, *Homo eſt ſpecies: Socrates eſt homo: Ergo Socrates eſt ſpecies. Mus rodit panem: Mus eſt ſyllaba: Ergo, ſyllaba rodit panem.*

1. Sophiſma accidentis oritur ex eo, quod vox aliqua nunc ſumatur formaliter, pro eo, quod ſignificat, nunc materialiter, prout eſt terminus Logicus, Grammaticus, aut Rhetoricus: quemadmodum exempla docent in authore poſita: ubi vox, *homo*, ſemel ſumitur pro exemplo termini logici, ſcil. pro ſpecie, quæ ſubjicitur animali, generi: & ſemel pro ſua ſignificatione, in quantum ſignificat animal rationale: & vox, *Mus*, ſemel ſumitur, ut ſignificat illud animalculum, & ſemel, ut eſt dictio monoſyllaba.

2. Voces dicuntur ſumi formaliter, cum ſumuntur pro rebus ſignificatis, & materialiter, cum ſumuntur pro literis & ſyllabis, ex quibus conſtant: ſic *Rex* ſumitur formaliter, cum accipitur, pro eo, qui ſupra alios eſt conſtitutus: materialiter, cum dicitur eſſe monoſyllabum: quando hæ duæ acceptiones vocum in ſyllogiſmo confunduntur, oritur ſophiſma accidentis.

Quæſt. III. *Quomodo ſolvuntur hujuſmodi ſophiſmata?*

Cum oſtenditur, id, quod ſe ſubjecto colligitur, per accidens de prædicato dici, ut in priori exemplo fit:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

fit; aut ipſum prædicatum per accidens dici de ſubjecto ſuo, ut fit in exemplo poſteriori. Ex. gr. quamvis Socrates ſit homo, & homo ſit ſpecies: non tamen ſequitur, ut Socrates ſit ſpecies, quia, *ſpeciem eſſe*, dicitur de homine per accidens. Similiter, quamvis mus ſit ſyllaba, & mus rodat panem, non tamen ſequitur, ut ſyllaba rodat panem, quia, *ſyllabam eſſe*, convenit muri per accidens, ac ratione nominis, non ratione eſſentiæ.

Quæſt. IV. *Quid eſt ſophiſma à dicto ſimpliciter?*

Cum ex eo, quod verum eſt ſimpliciter, colligitur, aliquid verum eſſe ſecundum quid: ut, *Dextra non eſt abſcindenda; ergo ne tum quidem abſcindenda eſt, cum eam invaſit gangræna: Homo eſt mortalis, ergo & anima hominis mortalis eſt.*

Quæſt. V. *Quid eſt ſophiſma à dicto ſecundum quid?*

Cum ex eo, quod ſecundum quid verum eſt, colligitur, aliquid ſimpliciter verum eſſe: ut, *Vinum nocet febricitanti; ergo vinum eſt noxium, ideoque fugiendum: Homerus eſt poëta; ergo Homerus eſt.*

[1. Quemadmodum aliud eſt, adjunctum abſolutum, aliud limitatum, ex cap. 10. lib. 1. ita non licet, adjunctum limitatum dicere de ſubjecto, abſolutè, aut vice verſâ, niſi committendo hoc ſophiſma; ideoque, hoc utrumque ſophiſma fundatur in doctrina de adjuncto abſoluto, & limitato: nam, quotieſcunque, extra ſacras literas, adjunctum limitatum enunciatur de ſubjecto, abſolutè, vel vice verſâ, toties committitur alterutrum horum ſophiſmatum: in ſacris litteris cum ſit, quæ omnis fallaciæ atque erroris ſunt expertes, eſt locutio figurata ac ſynechdochica, quâ per ſynechdochen partis tribuitur toti, quod eſt partis: nam, quod competit parti, quà parti, id recte tribuitur toti & enunciatur de eo, ſecundum iſtam partem.]

[2. Non omnia, quæ tribuuntur parti, & de ea enunciantur, tribui poſſunt toti, aut de eo enunciari: ita tribui poteſt oculo, & de eo enunciari, quod ſit rotundus; atqui hoc nec tribui poteſt homini, nec de eo enunciari; at videre, & oculo tribui poteſt, ac de eo enunciari, quia videre convenit oculo, parti hominis, in quantum pars eſt ejus, ſed eſſe rotundum,

dum, convenit oculo, quia eſt pars hominis, non tantum quà eſt pars hominis: nam oculus etiam homini exemptus, & non amplius ejus pars, eſt rotundus, ſed non videt.]

Quæſt. VI. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Oſtenſo diſcrimine ejus, quod ſimpliciter, & quod ſecundum quid, dicitur.

Quæſt. VII. *Quid eſt ſophiſma ab ignoratione Elenchi?*

Cum concluſio videtur contradicere aſſertioni reſpondentis; ſed non contradicit, propter conditionem aliquam contradictionis omiſſam: ut, ſiquis probaturus, *Chriſtum non eſſe dominum Davidis*, concluderet, *Chriſtum eſſe filium Davidis*, peccaret ignoratione elenchi, quia, *dominum & filium eſſe*, non tribuuntur Chriſto *ſecundum idem*. Nam dominus Davidis eſt, ſecundum divinam; filius, ſecundum humanam naturam.

Hoc ſophiſma vocatur *ignoratio Elenchi*, quia tum committitur, quando ignoratur, quid debeat theſi adverſarii noſtri opponi; nam Elenchus ſignificat propriè argumentum, quo opponens utitur ad infringendam theſin reſpondentis, debetque ſemper eſſe talis ſyllogiſmus, cujus concluſio è diametro contrarietur ipſi theſi impugnandæ: ut, ſi Theſis ſit, *Logica eſt ars*, concluſio ſyllogiſmi primi, opponentis, debet eſſe, *ergo Logica non eſt ars*, & tum dicitur facere bonum elenchum; ſi verò aliud concludat, quam quod directe adverſatur theſi, quam oppugnat, dicitur committere ignorationem elenchi.

Quæſt. VIII. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Oſtendendo, quænam conditio contradictionis omiſſa ſit, aut, quomodo concluſio non adverſetur theſi impugnandæ, vel propoſitioni negatæ.

Quæſt. IX. *Quid eſt fallacia conſequentis?*

Cum aliqua enunciatio, ſc. concluſio, ex altera colligitur, ex qua non ſequitur.

Fallacia conſequentis non conſtituit peculiare genus ſophiſmatis, quia eſt communis omni ſyllogiſmo vitioſo: nam in omni ſophiſmate colligitur concluſio ex præmiſſis, ex quibus non ſequitur.

Quæſt. X. *Quot modis contingit illud?*

Quatuor modis. Primò, cum univerſalis affirmans convertitur ſimpliciter: ut, ſi quis, quia *omnis adulator blandus eſt*, putet, *omnem blandum eſſe adulatorem*. Secundo, cum ex univerſali affirmante colligitur univerſalis negans; ut, *quicquid genitum eſt, habet principium; ergo, quod non eſt genitum, non habet principium*. Tertio, cum minor eſt negans in prima figura, aut, quod eodem redit, cum ex remotione antecedentis, colligitur remotio conſequentis. Quarto, cum utraque præmiſſarum affirmans eſt in ſecundâ figura, aut, quod eodem redit, cum ex poſitione conſequentis, colligitur poſitio antecedentis.

Quæſt. XI. *Ejuſmodi paralogiſmi non videntur eſſe ſophiſmata, quia apertè peccant in regulas.*

Ita eſt: ſed Sophiſtæ ſolent vitium formæ occultare, aut alterius præmiſſæ ſuppreſſione; ut, *Criſpus eſt blandus, ergo eſt adulator*: vel ambagibus verborum: ut, *Qui dicit te eſſe animal, dicit verum: Atqui, qui dicit te eſſe aſinum, dicit te eſſe animal; Ergo qui dicit te eſſe aſinum, dicit verum.* Hæc enim argumentatio perinde ſe habet, ac ſi ſic ſtrueretur; *Aſinus eſt animal; Tu es animal; Ergo tu es aſinus.* quæ eſt argumentatio ex duabus affirmantibus in ſecunda figura.

Quæſt. XII. *Quomodo ſolvuntur hæc ſophiſmata?*

Citata regula, in quam peccat illatio ſophiſtica.

Quæſt. XIII. *Quid eſt ſophiſma petitionis ejus, quod ab initio in quæſtione eſt?*

Cum aliquid probatur per ſe ipſum; aut per aliquid, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

quod æquè ignotum eſt: ut, ſi quis probet, *Animam humanam eſſe ex traduce, quia generatur ex ſemine parentum*; aut, *Viſionem fieri emiſſione, quia non fit receptione*.

1. Vocatur hoc ſophiſma petitio principii: quia id adfertur in probationem, & probatio id petit, quod in principio erat controverſum: hoc vitium frequentiſſimè committitur, cum terminus medius non differt à partibus quæſtionis, niſi verbis tantum; quod fit, cum terminus medius nihil ſignificat diverſum à prædicato quæſtionis: nam terminus medius non tantum debet eſſe diverſus quoad vocem, ſed & quoad rem à prædicato concluſionis.

2. Quia terminus medius primo omnium diſponi ſolet cum termino majore, rectè dicitur probatio in ſyllogiſmo initium petere à medio, & rectè hoc ſophiſma dicitur petitio principii, quando in concluſione nihil infertur diverſum à termino medio, tunc enim reditur ad id, quod in initio, aut in principio erat poſitum.

Quæſt. XIV. *Quomodo ſolvuntur ſophiſmata hujus loci?*

Oſtendendo, medium non eſſe diverſum à quæſtione, aut ſaltum non eſſe notius quæſtione.

Quæſt. XV. *Quid eſt ſophiſma non cauſæ pro cauſa?*

In quo id, quod cauſa non eſt, aut cauſa per accidens, pro cauſa vera, ac per ſe, obtruditur: ut, *Vinum inebriat, ergo exterminandum ex Republica*.

Nulla hic quoque ratio eſt, cur peculiare genus ſophiſmatis faciat ſophiſma non cauſæ pro cauſa, non magis quam ſophiſma, non generis pro genere, non adjuncti pro adjuncto, non appoſiti pro oppoſito, &c.

Quæſt. XVI. *Quomodo ſolvuntur ſophiſmata hujus loci?*

Deſignatione veræ cauſæ, à qua effectus per ſe dependet. Ex. gr. in ſophiſmate prolato, neganda eſt conſequentia; quia vinum non eſt vera cauſa ebrietatis, ſed hominum intemperantia, vino abutentium.

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. XVII. *Quid eſt ſophiſma plurium interrogationum?*

Cum duæ pluresve interrogationes ita proponuntur, ut unius ſpeciem præ ſe ferant; veluti, ſi quis quærat: *Eſt mundus perfectus & æternus?*

Quæſt. XVIII. *Quomodo ſolvuntur hujuſmodi ſophiſmata?*

Diſtinctione quæſtionum, & reſponſione ad ſingulas ſeorſim applicatâ. Ex.gr. ad interrogationem jam propoſitam, non debet reſponderi, *Ita*, aut *Non*; *ſed mundum perfectum eſſe, non æternum.*

CAPUT XXVIII.

Quæſt. I. *Atque hæc de ſyllogiſmo. Quid eſt methodus?*

Methodus eſt apta diſpoſitio rerum, ſcil. cognoſcendarum, eodem pertinentium, ut quam optimè facillimeque intelligantur, & memoriæ quam tenaciſſimè inhæreant.

1. Methodus & ordo, Zabarellæ aliiſque Philoſophis ſolent diſtingui, ut ordo ſignificet nudam rerum diſpoſitionem, methodus rei unius ex alia notificationem: ſed hoc diſcrimen, neque Ariſtotelis nititur authoritate, neque ratione ſolida; nam voces, Græce, τάξις, id eſt, ordo, & μέθοδος, promiſcuè uſurpantur, & gratis dicitur, quod vox, Methodus, ſemper ſignificet notificationem unius rei ex alia; hoc enim, ipſa vox non infert, quæ componitur, ex μετὰ, & ὁδὸς, ſignificatque ſimpliciter, tranſitum à termino à quo, ad terminum ad quem: atqui non ſemper terminus à quo notificat terminum ad quem.]

2. *Diſpoſitio*, id eſt, oratio, qua apte diſponuntur res, eodem pertinentes.

Oratio intelligitur vel interna, vel externa, potiſſimum tamen interna.

3. Quia methodus inſtrumentum eſt cognoſcendi, ſub hoc tantum reſpectu res diſponit, quatenus ſunt cognoſcendæ: ideoque reſpicit proprie diſciplinas, artes, aut ſcientias, ubi res, quæ cognoſcendæ veniunt, ſuis præceptis, definitionibus, diviſionibus, canonibus, diſponuntur; atque hinc methodus præceptorum in diſciplinis vulgo vocatur methodus didaſcalica, ſive doctrinæ, quia ejus beneficio res in diſciplinis propoſitæ, docentur ac diſcuntur.

4. Methodus dicitur diſpoſitio *apta* rerum, quatenus congruit

naturæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

naturæ rerum, id eſt, cum is ſervatur ordo in rebus explicandis ac cognoſcendis, qui à Deo, omnis ordinis authore, in ipſa rerum natura eſt conſtitutus, ſeu, cum illa priori loco explicantur ac cognoſcuntur, quæ prius à Deo ſunt facta.

5. Uti tota Logica eſt expreſſio ordinis, quem Deus inſtituit in rerum convenientia ac diſcrepantia, ita ſpeciatim hunc ordinem exprimit quartum hoc cognoſcendi inſtrumentum, Methodus, atque hoc videre eſt in Methodo Phyſicæ, ubi poſt partem generalem expoſitam, illa corpora naturalia, ſuo ordine ſpeciatim explicantur, quæ primum à Deo fuerunt condita, ut ordo Phyſicæ, ſit expreſſio ordinis, quem Deus ſervavit in creando.

6. Finis Methodi eſt, non tantum, ut intellectus juvetur in cognitione rerum, ſed præſertim, ut memoria ſubſidium accipiat in rebus cognitis, diu retinendis.

7. Cum definitio, diviſio, & ſyllogiſmus, hunc tantum uſum habeant, ut intellectum dirigant in cognitionem rerum, methodus, quæ idem facit, hoc inſuper habet, ut memoriam juvet in rerum cognitarum recordationem, tum ſenſitivam, tum intellectualem.

8. *Res eodem pertinentes*, dicuntur, quæ pertinent ad eandem diſciplinam; tales ſunt, *quæ pertinent ad idem ſubjectum*, ſive objectum, vel *quæ pertinent ad eundem finem.*

[9. Res pertinent ad idem ſubjectum vel objectum in ſcientiis ſtricte dictis, triplici modo: vel, ut principia aut etiam partes ſubjecti: vel, ut affectiones ejus: vel, ut ejus ſpecies: ſic V. C. ad corpus naturale, objectum Phyſicæ, conſequenter, ad ipſam Phyſicam, pertinent, materia, forma, & privatio, tanquam principia, priora duo inſuper tanquam partes corporis naturalis: magnitudo, locus, motus, tempus, pertinent ad corpus naturale, tanquam affectiones ejus: cœlum, elementa, meteora, mineralia, mixta, animata, plantæ, bruta, homines, pertinent ad corpus naturale, tanquam ſpecies ejus. Res pertinent ad eundem finem in artibus & prudentiis, quæ ſunt media conducentia ad alicujus artis vel prudentiæ finem obtinendum: ita V. C. ad Grammaticam pertinent omnia, quæ faciunt ad bene loquendum, tanquam Grammaticæ finem; ad Ethicam pertinent omnia, quæ faciunt ad beate vivendum in hac vita, tanquam finem Ethicæ.

[10. Ex verbis liquet quomodo ſolvenda ſit hæc objectio, quod non eſt corpus naturale, non pertinet ad Phyſicam, Anima rationalis non eſt corpus naturale, ergo, non pertinet ad phyſicam: minor vera eſt, quia anima rationalis eſt ſpiritus, ſed ſpiritus & corpus opponuntur: major probatur: Si objectum Phyſicæ eſt corpus naturale, ergo quod non eſt corpus naturale, non pertinet ad phyſicam, ſed verum prius, ergo. Reſp. negando majorem, quia licet anima rationalis non ſit corpus naturale, id eſt, non ſit ejus ſpecies, nec quoque ſit ejus affectio, quod utrumque libenter damus, eſt tamen, hominis, qui eſt corpus naturale, id eſt, ſubſtantia corporea, conſtans materia & forma, principium, ac pars, eſt enim forma hominis, & ſic ad corpus naturale, ſubjectum Phyſicæ, atque ad ipſam Phyſicam, pertinet anima rationalis: quod ut intelligatur melius, obſervandum eſt, vocem *corpus* ſignificare interdum partem ſubſtantiæ corporeæ, quæ vocatur materia, ſic homo non eſt corpus,

ſed

ſed conſtat corpore & anima: ſic nec anima eſt principium, aut pars corporis, ſic quoque non ſumitur, cum objectum Phyſicæ ponitur corpus naturale: interdum corpus ſignificat totum, nempe ſubſtantiam corpoream, conſtantem materia & forma, & ſic ſumitur, cum ponitur objectum Phyſicæ, & ſic homo eſt corpus naturale, ejus ſpecies, & ſic anima rationalis, eſt hominis, tanquam corpus, principium & pars, & ſic pertinet ad Phyſicam.]

11. Ad idem ſubjectum ſive objectum pertinent res cognoſcendæ, cum ſunt neceſſariæ: ad eundem finem, cum ſunt contingentes: Res neceſſariæ, diſponuntur in diſciplinis theoreticis; res contingentes in practicis.

[12. Quamvis eadem ſit res in ſcientiis, & ſubjectum & objectum, tamen diverſos dicunt reſpectus duo iſta vocabula; nam objectum dicitur, in ordine ad operationem: ſubjectum, in ordine ad exiſtentiam: verbi cauſa, corpus naturale dicitur objectum Phyſicæ, in quantum circa illud verſatur Phyſica, explicando, ſuis præceptis, definitione, diviſione, & canonibus; idem dicitur ſubjectum reſpectu quantitatis, motûs, loci, temporis, aliarumque affectionum, in eo exiſtentium, & de eo demonſtrandarum.]

[13. Nota: hanc vocem (practicis) hic ſumi latè, prout comprehendit, non tantum prudentias, quæ ſunt diſciplinæ practicæ, ſenſu ſtricto, prout praxis ſignificat actionem moralem, & contradiſtinguitur ποιήσει, ſive actioni artificiali; ſed per diſciplinas practicas, hic quoque intelliguntur artes, & ſic, vox πρᾶξις, ſignificat tum, quamcumque actionem, non tantum moralem, ſed & artificialem, & ποίησιν non excludit, ſed includit: quo ſenſu, Grammatica & Logica etiam dicuntur diſciplinæ practicæ.]

[14. Res neceſſariæ vocantur, vel, ipſe Deus, vel, quæ ſunt immediatè à Deo, ut, quæ creantur, vel quæ ſunt à naturâ, per certas cauſas, operante, ut, quæ generantur; ſic, ut, illas facere, vel non facere, non ſit conceſſum poteſtati humanæ: quales ſunt res Phyſicæ, Mathematicæ, Metaphyſicæ: nemo enim hominum poteſtatem habet producendi cœlum, elementa, meteora, mineralia, plantas, bruta, ullaſve res phyſicas: nemo poteſtatem habet quantitatem ſuam augendi; multo minus, animam rationalem aut angelos efficiendi. Res contingentes vocantur, quæ ab homine pro arbitrio ſuo produci poſſunt: ita poteſt producere ſyllogiſmum, facere definitionem, componere orationem, eamque ornare tropis & figuris; poteſt liberalitatem exercere, unicuique ſuum tribuere, fortiter agere, familiam adminiſtrare, rempublicam regere, leges ferre, vel iis obſequi, & alias res ſimiles facere. Res contingentes, vocantur humanæ; ſicuti res neceſſariæ, dicuntur divinæ: hæ, ſunt objectum Philoſophiæ Theoreticæ; illæ, ſunt objectum Philoſophiæ practicæ & poëticæ: hæ, ſcientiarum, illæ, prudentiarum & artium.]

[15. Quando res contingentes dicuntur produci poſſe pro arbitrio hominis, id non ſic accipiendum eſt, ac ſi excluderetur Dei influxus aut concurſus, nihil minus; nam is intime includitur, non tantum in omni hominis actione, ſed cujuſcunque creaturæ, ſed vocantur hîc res contingentes, quæ ſic fiunt à Deo, ut homo cooperetur, & vocantur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

res neceſſariæ, quæ ita fiunt à Deo, ut homo nihil conferat ad illarum productionem, hoc eſt, ut non ſit ſitum in ejus poteſtate, aut arbitrio, res illas vel efficere, vel non efficere.]

Quæſt. II. *Quidnam requiritur ad eam rem?*

Ut præmittantur, quæ faciunt ad cognitionem ſequentium, aut ſaltem, quæ cæteris facilius intelliguntur.

[1. Aliquid dicitur facere ad cognitionem ſequentium, vel, quia medium eſt, ex quo inferri debet id, quod eſt ignotum: ita principia faciunt ad cognitionem principiatorum: vel quia aliquid tale eſt, ut ſine eo aliud cognoſci nequeat; ita ſine animali nequit cognoſci equus, ſine genere, ſpecies; ideoque genus ad cognitionem facit ſpeciei, & omne univerſale ad cognitionem particularium, ac ſingularium, ideoque, univerſalia & prius & facilius cognoſcuntur, quam ſingularia, quia illa à paucioribus differentiis abſtrahuntur, quam hæc; nam ſingularia includunt omnes differentias, quæ includuntur in univerſalibus, & adhuc inſuper proprias: ita ſpecies, V. C. homo, includit differentias omnes animalis, ut generis proximi, & inſuper viventis, mixti, corporis, ſubſtantiæ, ut generum remotorum; individium, V. C. Petrus, includit, & ſpeciei, ſcil. hominis, differentiam, ſcil. rationalitatem, & peculiares differentias omnium ſuperiorum generum, atque inſuper propriam, qua eſt Petrus, & non Paulus.]

[2. Graviſſima eſt quæſtio circa ordinem intelligendi, de quo integrum librum ſcripſit Zabarella: quæritur, utrum univerſalia prius cognoſcantur ab intellectu, quam ſingularia: hanc quæſtionem pertractant quoque Conimbricenſes, ad libr. 1. phyſ. Ariſt. cap. 1. aliique interpretes; nos diſtinguimus, intellectio alia eſt confuſa, alia diſtincta, intellectione confuſa prius cognoſcuntur ſingularia, quia hæc ſenſum ſequitur, at non item diſtincta, quâ prius cognoſcuntur univerſalia; & ratio eſt in comm. aſſignata, quia univerſalia paucioribus differentiis involvuntur, quam ſingularia, ideoque prior & facilior eſt eorum cognitio, quam ſingularium: verbi cauſa, ſubſtantia unam tantum includit differentiam, qua diſtinguitur ab accidente, nempe, per ſe ſubſiſtere: at Petrus includit differentiam, & quâ diſtinguitur ab accidente, ut ſubſtantia, & quâ diſtinguitur à Spiritu, ut corpus, & qua diſtinguitur à ſimplici corpore, ut mixtum, & quâ diſtinguitur à non vivente, ut vivens, & quâ diſtinguitur à planta, ut animal, & quâ diſtinguitur à bruto, ut homo, & quâ diſtinguitur à Paulo, Johanne, ut Petrus: ſubſtantia autem eſt ens univerſale: Petrus vero ſingulare: jam vero quod à paucioribus abſtrahitur per intellectum differentiis, id facilius cognoſcitur, quam quod à pluribus abſtrahi debet differentiis: at univerſale, ut ſubſtantia, à paucioribus abſtrahi debet, quam ſingulare, ut Petrus, quod jam eſt oſtenſum, ergo univerſalia prius & facilius cognoſcuntur quam ſingularia.]

Quæſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Quæſt. III. *Quomodo dividitur methodus?*

In naturalem, & arbitrariam.

Quæſt. IV. *Quam vocas naturalem?*

In quâ ſervatur ordo naturæ, & cognitionis noſtræ diſtinctæ.

[1. Methodus naturalis aliis vocatur Didactica, ac doctrina, quia hac methodo omnes diſciplinæ ſeu artes, ſeu prudentiæ, ſeu ſcientiæ, doceri ſolent ac diſci: docere enim eſt διδάσκειν: nempe talis debet eſſe diſciplina, quales ſunt res quæ diſcuntur, ergo & talis debet eſſe ordo diſciplinarum, qualis eſt ordo rerum diſcendarum, ideoque erravit Zabarella, qui putavit, in diſciplinis tradendis non eſſe ſequendum ordinem naturæ, aut rerum tradendarum, ſed ordinem cognitionis noſtræ, quæ imbecillis & imperfecta, confuſa, & ad ſingulorum hominum captum varia; melius ſenſit Picolomineus, qui putavit ordinem naturæ ſequendum eſſe in diſciplinis tradendis.]

[2. *Ordo naturæ* dicitur, quem Deus tenuit in omnium rerum creatione, atque etiamnum ſervat in earundem conſervatione, & inſuper, quem res creatæ ſervant inter ſe mutuo: omnia enim ut certo ordine ac ſapienter à Deo ſunt creata, ita eodem ordine conſervantur, conſiſtunt, atque agunt: quia vero diſciplinæ, ſive ſint ſcientiæ, ſive artes, ſive prudentiæ, nihil ſunt aliud, quam rerum cognoſcendarum expreſſiones, per præcepta definitionum, diviſionum, canonum, debet talis ſervari ordo in illis tradendis, qualem in natura atque in hoc univerſo tenent: nam nihil debet eſſe in typo, niſi quod eſt in antitypo; atqui diſciplinæ ſunt, typus rerum cognoſcendarum, ipſæ res, ſunt antitypus, & res debent eſſe menſura cognitionis noſtræ, non vero cognitio noſtra debet eſſe menſura rerum: ideoque, talis ordo debet ſervari in cognoſcendo, & in diſciplinis, qualis rerum ordo eſt in exiſtendo, & in natura. Per naturam proprie quidem intelligitur eſſentia cujuſque rei creatæ, & vis illa innata, qua creaturæ omnes, id, quod ſibi bonum eſt, appetunt, & quantum poſſunt, acquirunt; improprie tamen dicitur interdum de Deo, ac ſignificat eſſentiam ipſius, ac vim quandam, non innatam (nam Deus non naſcitur) ſed æternam, qua ab æterno, id, quod bonum eſt, non quidem ſibi (nam Deus à nullo perfici poteſt) ſed aliis, appetit, & in tempore exequitur: natura, priori modo ſumpta, dicitur naturata: poſteriori modo, naturans.]

[3. Quando hic dicitur, quod Deus bonum ab æterno appetierit aliis, videntur alia ab æterno coexſtitiſſe Deo, quod tamen falſum eſt; ſed vero hoc illa phraſis non ſignificat, nam ſenſus ejus hic eſt, quod ille appetitus quidem ab æterno ſit in Deo, quo appetit aliis bonum, ſed bonum in tempore conferendum, quando illa alia exſtiterint, quemadmodum illa creando, jam bonitatem ſuam exerit, ac multo magis ea, poſtquam ſunt creata, conſervando, & cum illis cooperando.]

[4. Ordo naturæ duplex eſt, prout ipſa eſt natura: hæc enim

ſpectatur, vel ut intendens aliquid, vel ut id, quod erat intentum, exequens, ſive producens, ſive generans; natura, dum aliquid intendit, ordinem ſervat, ſed plane alium, quam eſt is, quem ſervat, dum intentum exequitur, ac generat: imo hi duo ordines, naturæ intendentis, & generantis, planè ſunt contrarii; nam, quod primum eſt ſecundum ordinem naturæ intendentis, poſtremum eſt ſecundum ordinem naturæ generantis: ita v. c. natura primum intendit finem, tum media; contra, primum exequitur, producit, ac quaſi generat media, poſtea demum aſſequitur finem: ſic, primum intendit totum, poſtea partes: contra, primum producit partes, poſtea totum: ſic, primum intendit effecta, poſtea cauſas; contra, primum producit cauſas, poſtea effecta. Atque hic eſt ordo naturæ, tum naturantis, ipſius Dei, qui, quod primum intendit, poſtremum exequitur, tum naturæ naturatæ, quæ vicem Dei in inferioribus gerit, & eſt vis naturalis uniuſcujuſque naturæ, qua bonum naturæ ſuæ intendit atque exequitur: jam verò methodus naturalis eſt, in qua ſervatur ordo utriuſque naturæ, tum intendentis, tum generantis. Ordo naturæ intendentis incipit à fine, & deſinit in media. Ordo naturæ generantis incipit à mediis & deſinit in finem.]

[5. Methodus naturæ intendentis ſervatur in cognoſcendis rebus contingentibus, & diſponendis artibus, ac diſciplinis practicis, ſive prudentiis, ſive artibus.]

[6. Methodus naturæ generantis ſervatur in tractandis rebus neceſſariis, & diſponendis diſciplinis Theoreticis.]

7. *Ordo cognitionis noſtræ diſtincta* eſt idem cum ordine naturæ, quia tum demum diſtinctè cognoſcimus res, quando eas cognoſcimus iſtoc ordine, quo Deus & Natura, eas, & intenderunt & produxerunt.

[8. Cum Deus aliquid dicitur primum intendere, & poſtremum intendere; illud, primum & poſtremum, intelligendum eſt, non ratione Dei, in quo non eſt prius aut poſterius: nam æternitas, quæ Deo competit, omne prius & poſterius excludit: ſed hoc intelligendum eſt, ratione noſtri intellectus, quia ea, quæ in Deo ſunt ſimul, uno conceptu concipere nequit, quia imperfectus eſt in intelligendo & finitus, ſed quæ in Deo ſunt ſimpliciſſima, in duo dirimit momenta, & duobus diſtinctis inſtantibus intelligit; quæ ideo à Philoſophis vocantur, momenta & inſtantia rationis aut naturæ, juxta quæ intellectus humanus multa diſtinguit, & diſtinctis conceptibus apprehendit, quæ tamen in ſe ac natura ſua, ac præſertim in Deo, ſunt indiſtincta.]

[9. Vulgo quidem nos ſic de Deo loquimur, ut dicamus, eum primo intendere finem, deinde media, non quod hi actus intendendi finem, & intendendi media, ſint in Deo diſtincti, & diſtinctis momentis exerantur, unus poſt alium, Deus enim ſimul & ſemel, uno actu & ictu, æterno atque interno, ſuæ voluntatis, decrevit, & finem, & media omnia, ſuo tempore ad finis acquiſitionem, executioni mandanda, ſed, quia nos homines duobus diverſis actibus, diſtinctiſque momentis, intendimus, & finem, & media, hinc fit, ut ſimiliter iſta in Deo fieri dicamus, quæ tamen ab eo fiunt ſimpliciſſime; neque nos aliter de Deo philoſophari poſſumus, propter naturam finitam, & imperfectionem noſtri intellectus;

& quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

& quæ ſic diſtiguimus, noſtro intellectu, de Deo, in diverſa momenta, quæ tamen uno inſtanti indiviſibili fiunt, ea vocantur, vel momenta naturæ, vel inſtantia rationis.]

[10. Ut totus hic commentarius feliciter intelligatur, duo ſunt tenenda accurate, primo, quid per naturam intelligatur; ſecundo, quomodo ei aſcribatur duplex ordo, intentionis & executionis. 1. Natura propriè tantum competit rei productæ, ſive per generationem, ſive per creationem, deſcendit enim à naſcendo, quo ſenſu Deo tribui nequit, quia hic nunquam naſcitur, nec enim creatur, nec generatur; quia tamen omnis naturæ in rebus creatis eſt author, vulgò dicitur natura naturans, & creatura dicitur natura naturata: impropriè natura ſignificat eſſentiam cujuſcunque rei, ſeu creatæ, ſeu increatæ, quia per eam unaquæque res eſt id quod eſt, & ab aliis rebus diſtinguitur; hoc ſenſu, Deo tribuitur natura, & ſic agunt de natura Dei in locis communibus Theologi. 2. Utrique naturæ, & naturanti & naturatæ, competit operari, &, neutra operatur, niſi quod intendit; ſed hoc diſcriminis eſt, quod natura naturans, ſcil. Deus, licet diverſis temporibus diverſa operetur & exequatur, omnis tamen uno & indiviſibili, atque æterno actu ſuæ voluntatis, operari & exequi, intendit; at natura naturata, ut diverſis temporibus diverſa operatur & exequitur, ita diverſis actibus temporiſque vicibus operari atque exequi intendit: hic vero, obſervandum eſt, intentionem naturæ naturatæ eſſe geminam, unam, quæ proficiſcitur à voluntate, ſequiturque rationem, & competit ſoli homini, qui intendit, quod vult, & vult, quod ratio præſcribit; alteram, quo proficiſcitur ab inclinatione naturali, aliis præter hominem creaturis, ratione deſtitutis, indita, qua intendunt operari & exequi id, ad quod naturali inſtinctu feruntur, & ſic omnia intendunt id, quod ſuæ naturæ eſt conveniens ac bonum, quia unumquodque ad id naturali propenſione inclinatur; ideoque, cum natura naturata producit monſtra, dicitur agère præter intentionem: porro, ordo quidam eſt in utraque natura, naturante & naturatâ, ſecundum quem, & intendit & exequitur: unde aliquid dicitur primum, ſecundum, tertium, &c. atque ultimum, tum intentione, tum executione: interim, quando aliquid primum aut poſtremum tribuitur Deo, in intentione ſua, id non fit, ratione Dei, quaſi in ipſo ſint diverſi actus intendendi ſeu decernendi; nam in Deo nihil eſt prius & poſterius, ſed & finem & media omnia, ad finem obtinendum neceſſaria, intendit, uno atque individuo, æternoque actu; ſed hoc fit, ratione noſtri intellectûs & conceptûs, quia enim nos non poſſumus uno ſimplicique conceptu intelligere quæ Deus uno ſimplicique actu intendit, hinc fit, ut, licet Deus ſimul & finem & media decernat, tamen nos concipiamus eum, tanquam decernentem, primò finem, ſecundò media, quia hoc divinæ ſapientiæ maximè congruit; ſic, quamvis, & ſalutem Petri, vitamque æternam, tanquam finem, & fidem ac perſeverantiam in fide ac bonis operibus, tanquam media, ſimul intenderit, nos tamen, eum concipimus, quaſi prius intendiſſet ſalutem, ut finem, &, deinde fidem, ut medium: &, hinc liquet, quam malequidam aſſerant, Deum elegiſſe hominem ad ſalutem ex

fide aut operibus prævisis; ſic enim conciperetur prius intendiſſe media, quam finem, quod non tantum divinæ ejus ſapientiæ repugnat, ſed omni ſanæ rationi adverſatur: quando aliquid creatura intendit, ibi in ipſa intentione locum habet prius & poſterius; nam reverâ homo prius intendit finem uno actu ſuæ voluntatis, & media alio actu voluntatis, ita & natura irrationalis prius intendit ex naturali inclinatione totum, ut finem, deinde partes, ut media; quando autem, vel Deus, vel creatura, exequitur id, quod intenderunt, ordo executionis planè contrarius eſt ordini intentionis, hoc eſt, quæcunque Deus à nobis concipitur prius intendiſſe, ea poſterius exequitur, aut concipitur exequi: &, quæ concipitur intendiſſe poſterius, ea prius exequitur, aut concipitur exequi: ſic prius dat fidem Petro, & perſeverantiam in fide, quam vitam æternam, & tamen prius intentione, concipitur, velle dare vitam æternam Petro, quam concipitur, velle dare fidem; &, quæcunque creatura prius intendit, ſeu ex voluntate, ſeu ex inclinatione naturali, ea poſterius quoque exequitur; ſic in generatione prius producit partes, poſterius totum, cum tamen prius intenderit totum, poſterius partes; ſic ſtudioſus prius ſtudet, quam eruditionem adipiſcitur, cum tamen prius intenderit eruditionem, ut finem, poſterius ſtudia, ut media.]

II. *Diſtincta cognitio* dicitur, qua cognoſcitur omne id, quod de re cognoſci poteſt; itaque, hæc exhaurit totam rem cognoſcendam, omneſque ejus partes manifeſtat, & conformis eſt ipſi rerum ordini: hinc, quæ ſunt priora in naturæ ordine, prius debent cognoſci, ut habeatur cognitio diſtincta; ſic univerſalia, ſi cognoſcantur prius, quam ſingularia, partes, quam totum, cauſæ, quam effecta, habebitur ſingularium, totius, & effecti, diſtincta cognitio: nam tum exprimitur ipſe ordo, quem ipſe Deus & natura ſervarunt.

Quæſt. V. *Quot ſunt in naturali methodo obſervanda?*
Duo potiſſimum.

Quæſt. VI. *Quænam?*

Primò, ut omnes partes ſint homogeneæ, hoc eſt, ut non commiſceantur, quæ ad diverſas diſciplinas, aut ad diverſas ejuſdem diſciplinæ partes, pertinent. Secundò, ut progreſſus inſtituatur ab univerſalibus ad particulariora, utque partes aptis tranſitionum vinculis connectantur.

[I. Ut omne inſtrumentum cognoſcendi, jam explicatum, ſuas habet leges, juxta quas confici debet; ita Methodus ſuas: fuerunt leges definiendi, dividendi, argumentandi; ſequuntur nunc leges ordinandi: hæ quidem leges tres ſunt, lex ὁμογενείας, lex univerſalitatis, & lex tranſitionis: Lex ὁμογενείας eſt, vel integrarum diſciplinarum, vel variarum in una diſciplina partium: utrobique intelligen-

telligenda eſt de præceptis definitionum, diviſionum, canonum, non verò de commentariis aut explicationibus, ubi illa locum non tenet. Homogenia latinè ſignificat id, quod pertinet ad idem genus; lex Homogenias jubet, ut, quæ ſunt ejuſdem generis in diſciplinis integris, ea in ſingulis tradantur; ſunt autem ejuſdem generis in diſciplinis integris, vel quæ pertinent ad idem ſubjectum, ut in ſcientiis, vel quæ pertinent ad eundem finem, ut in prudentiis & artibus: lex ergo homogenias jubet, in Phyſica tradi omnia ea præcepta, quæ pertinent ad corpus naturale, removeri, quæ iſtuc non pertinent; eadem jubet, in Ethicis illa præcepta tradi, quæ pertinent ad ſummi boni, tanquam finis ultimi, acquiſitionem; in Grammaticis item jubet illa tradi præcepta, quæ pertinent ad bene loquendum, finem ejus. Lex homogenias, in ſingulis diſciplinarum partibus, jubet illa tradi præcepta, quæ ſingulis partibus debentur, hoc eſt, vult in genere tradi, quæ pertinent ad generalem diſciplinæ alicujus partem, ſpecies verò & affectiones ſpeciales tradi jubet in ſpeciali parte diſciplinæ: Hinc liquet, quod in Mathematicis non debeant tradi præcepta Ethica, nec contra: præterea, quæ pertinent in Phyſicis v.c. ad doctrinam de corporibus non viventibus, non debeant tradi in doctrina corporum viventium, nec vice verſa.

[2. Lex univerſalitatis habet quoque locum, vel in integris diſciplinis ordinandis, vel in diſponendis ſingularum diſciplinarum partibus: utrobique mandat, ut univerſalia præcedant & diſponantur ante particularia & ſpecialia. V. C. In Phyſica primum agitur de corpore in genere, tanquam aliquo univerſali, tum de corporibus particularibus, ut de Cœlo, elementis, &c. ſunt enim hæc omnia, ſpecies corporum naturalium: & in ſingulis ſpeciebus explicandis, in parte ſpeciali, primum agit de cœlo, quam de ullo alio corpore, quia cœlum eſt univerſaliſſimum omnium corporum, in ſpecie ſumptorum.]

3. Quia univerſalia faciunt ad diſtinctam cognitionem particularium, ideo in methodo naturali proceditur ab univerſalibus ad particularia: eſt enim diſtincta cognitio methodi naturalis finis.

[. Lex tranſitionis facile intelligitur, modo hoc obſervetur, eam, non in totis diſciplinis, ſed in ſingulis diſciplinæ partibus tantum habere locum: eſtque Tranſitio, alia perfecta, alia imperfecta: perfecta eſt, quando repetitur, quod eſt dictum, & proponitur dicendum, atque ita antecedentia & conſequentia tanquam vinculo quodam inter ſeſe colligantur ac connectuntur: cujus formula eſt hæc aut ſimilis, *Atque hactenus de hiſce actum: ſequitur, ut agamus de aliis, &c.* Imperfecta eſt, cum, aut tantum repetitur, quod eſt dictum, aut proponitur tantum, quod eſt dicendum.]

Quæſt. VII. *Quomodo dividitur methodus naturalis?*

In ſyntheticam, & analyticam.

[1 Diviſio naturalis methodi, in ſyntheticam & analyticam, eſt diviſio generis in ſpecies, contra quam putavit *Ramus*, qui methodum

thodum ſic dividi poſſe negavit, atque unam aſſeruit methodum, ubique ſervandam: quod, ſi ſic intellexit, ut in omni methodo ſervari debeat proceſſus ab univerſalibus ad ſingularia, ferri poteſt, ſic enim unica eſt methodus, hoc enim obſervatur & in methodo ſyntheticâ & analyticâ, ſed, ſi ſic ſenſerit, methodum eſſe unicam, quæ non poſſet diſpeſci in has ſpecies duas, ſyntheticam & analyticam, erravit; & ſic refutari poteſt: Quotuplex eſt naturæ ordo, totuplex eſt methodus naturalis: Sed naturæ ordo eſt duplex, & quidem ſpecie diſtinctus: ergo, &c. Ratio majoris eſt, quia methodus naturalis ſervat & exprimit ordinem naturæ; & probari poteſt hoc ſyllogiſmo: Totuplex eſt typus, quotuplex eſt antitypus, quia ſunt relata, quæ ſibi invicem reſpondent: Sed naturalis methodus, eſt typus, ordo naturæ, antitypus, Ergo totuplex eſt naturæ methodus, quotuplex eſt ordo naturæ. Minor ſic probatur: Ubi duo ordines ſunt ſibi invicem contrarii, ibi eſt duplex ordo, ſpecie diſtinctus: Sed in ordine naturæ ſunt duo ordines ſibi invicem contrarii: ergo, &c. Ratio majoris eſt, quia contraria ſunt ſemper, ſpecies oppoſitæ ejuſdem generis, ex ipſa contrariorum definitione. Minor probatur: Ubi duorum ordinum unus habet pro termino à quo qui eſt alterius terminus ad quem, & vice verſâ, ibi ſunt duo ordines ſibi invicem contrarii: Sed in ordine naturæ ſunt duo ordines, quorum unus habet pro termino à quo, qui eſt alterius terminus ad quem, & vice verſâ: ergo &c. Probatur iterum minor: Si terminus à quo in ordine naturæ intendentis, ſi terminus ad quem in ordine generantis, & vice verſâ: ergo in ordine naturæ ſunt duo ordines, quorum unus habet pro termino à quo, qui eſt alterius terminus ad quem, & vice verſâ: Sed verum prius: Ergo & poſterius. Probatur minor: Terminus à quo in ordine naturæ intendentis eſt finis, quia natura intendens incipit à fine; terminus ad quem, ſunt media, quibus ad finem pervenitur, quam natura intendens intendit, contrà, terminus à quo in ordine naturæ generantis ſunt media, quia à mediis natura generans incipit in rerum productione; terminus ad quem eſt finis, quia natura generans per media ad finem tendit: ergo terminus à quo, in uno ordine naturæ, puta intendentis, eſt terminus ad quem in altero ordine naturæ, puta generantis, & vice verſâ quod erat demonſtrandum]

[2. Methodus poteſt dici unica, vel genere, vel ſpecie; ſi Ramus voluit Methodum eſſe genere unicam, hoc eſt, unum genus Methodi, quatenus omnis Methodus ſervat proceſſum à generalibus ad ſpecialia, à facilioribus ad difficiliora, à notioribus ad ignotiora, nihil verius dici poteſt; ſed ſi voluerit unam Methodum, eſſe unam ſpeciem Methodi, ut eâdem Methodo ſpeciali, tradantur omnes diſciplinæ, ſerveturque idem proceſſus agendi particularis in ſcientiis, qui tenetur in artibus & prudentiis, nihil falſius dici poteſt: quod patet ex argumentis, primo commentario poſitis, atque expoſitis.]

Quæſt. VIII. *Quid eſt methodus ſynthetica?*

Quæ progreditur à principiis ſimpliciſſimis ad ea, quæ ex iſtis principiis componuntur.

1. Metho-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. *Methodus* Synthetica, latinè compoſitiva, ſequitur ordinem naturæ generantis, quæ aliquid productura, initium facit à principiis ſimpliciſſimis, ut perveniat ad ea, quæ ex iis componuntur.

Quæſt. IX. *Ubi habet hæc methodus locum?*

In diſciplinis ſpeculativis, Phyſica, Mathematica, & Metaphyſica.

Quæſt. X. *Quid eſt methodus Analytica?*

Quæ, facto initio à fine, progreditur ad media proxima, & ab his ad remotiora, donec ventum eſt ad prima ac ſimpliciſſima.

1. *Methodus analytica*, latinè reſolutiva, ſequitur ordinem naturæ intendentis, quæ ſemper primum, intendit finem, inde cogitat de mediis, quibus finis obtineri poſſit.

2. Finis, quaſi compoſitum quid eſt ex mediis; quare media dicuntur principia, & finis principiatum; media, dicuntur ſimpliciſſima, & partes; finis, compoſitum, & totum: & ſanè, eruditio eſt quaſi aliquid compoſitum ex multis ſtudiis tanquam mediis: ſanitas, finis ægri, eſt tanquam aliquid compoſitum ex multis remediis tanquam mediis.

Quæſt. XI. *Ubi habet hæc methodus locum?*

In artibus & diſciplinis *practicis*: ut, in Grammaticâ, Rhetoricâ, Logicâ, Medicinâ, Architectonicâ: item in Ethicâ, Politicâ, & Oeconomicâ.

1. Quod in methodo ſynthetica fiat initium à principiis ad ea, quæ ex principiis producuntur ac conſtant, patet ex Phyſicâ, quæ orditur à materiâ, formâ, & privatione, corporum naturalium principiis; inde tranſit ad affectiones, quantitatem, locum, motum, tempus, quæ ab illis principiis proficiſcuntur; denique ad cœlum, elementa, mixta, viventia, cæteraque corpora naturalia, tranſgreditur, quæ ex illis principiis componuntur: quod in methodo analytica fiat initium à fine, atque inde tranſeatur ad media, quibus finis obtinetur, patet ex Ethicâ, quæ orditur à ſummo bono, fine ultimo, inde tranſit ad media explicanda, ſcil. virtutes, quibus ſummum bonum, finis ultimus, acquiritur.

2. Methodus ſynthetica & analytica tam ſunt diverſæ, ut nunquam ars aut prudentia poſſit aut debeat tradi methodo ſyntheticâ; aut ſcientia methodo analyticâ; qui enim alterutrum faciunt, illi ordinem naturæ invertunt. Notandum verò eſt accuratè, non poſſe diſciplinam aliquam integram, methodo ſyntheticâ tradendam, tradi analyticâ, aut vice verſâ: at hoc fieri poteſt, ut in totâ diſciplinâ, quæ integra, tractatur methodo ſyntheticâ, partes aliquæ ejus tractentur methodo analyticâ, & vice verſâ, ut in diſci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

diſciplinâ, quæ tota & integra, tractatur methodo analyticâ, aliquæ ejus partes tractentur methodo ſynthetica: ſic, Grammatica integra, tradenda eſt methodo analyticâ, ejus tamen partes traduntur methodo ſyntheticâ, nam initium fit à principiis ſimpliciſſimis, atque tranſitur ad illa, quæ ex illis principiis componuntur. V. C. agitur primùm de litteris, ex quibus componuntur ſyllabæ, tum de ſyllabis, ex quibus componuntur dictiones; tum de dictionibus, ex quibus componuntur orationes, contra in Phyſicâ, quæ tota traditur methodo ſyntheticâ, pars aliqua traditur methodo analyticâ.

[3. Vox illa, *Practicis*, in textu Burgerſdic. hic ſumitur ſtrictè, prout praxis opponitur ποίησει & conſtituit prudentiam diſtinctam ab arte.]

Quæſt. XII. *Quid eſt methodus arbitraria?*

Quæ relicto ordine naturæ, accommodata eſt ad captum noſtrum.

Quæſt. XIII. *Ubi habet hæc methodus locum?*

In Oratoria & Poëſi. Oratoribus enim & Poëtis propoſitum eſt, auditorem lectoremve movere. Ad eam rem opus eſt crypſi, quæ potiſſimum conſiſtit in omiſſione, additione, & inverſione. Omitti ſolent, quæ nocitura videntur dicenti, aut tædium paritura auditoribus, etiamſi ad cauſam videantur pertinere. Tum multa addenda ſunt, quæ ad cauſam magnopere non faciunt, ut auditorem lectoremve reficiant, ac detineant. Omnia denique miro artificio invertenda ſunt, ne ars ab auditore animadverſa, ſuſpecta ſit, & aſſenſum impediat.

1. Methodus naturalis uſurpari debet in rebus conſcribendis, docendis, diſcendis; res enim debent doceri, & diſci, eo ordine, quo ſunt in natura; at verò, quando ſcopus eſt, movere, triſtitia afficere, vel gaudio, aut alio affectu, methodus arbitraria adhibenda eſt, quæ crypſi utitur, id eſt, occultatione artis, & ordinis naturæ: atque hic valet illud, *Summa artis eſt, occultare artem.*

2. Methodus arbitraria eſt triplex, vel deficiens, cum omittuntur addenda, vel redundans, cum adduntur ſuperflua, vel inverſa, cum ea, quæ priori loco erant tractanda, tractantur poſteriori, & contra: atque hæc tria in Oratoribus, ſive ſacris, ſive profanis, & Poëtis, aliquid pertractantibus, licet reperire.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

PRAXIS LOGICA,
AD
Seriem & Ordinem Synopſeos
BURGERSDICIANÆ INSTITUTA,
Et ex variis Authoribus congeſta,
PER
ADRIANUM HEEREBOORD.

I. VEra *Logica Praxis* duabus abſolvitur partibus, *Geneſi*, & *Analyſi*.

II. *Geneſis*, definiri poteſt, modus utendi inſtrumentis logicis, quo noſmet diſcurſum aliquemde themate aliquo formamus, ac producimus.

III. *Analyſis*, eſt modus utendi inſtrumentis logicis, quo diſcurſum, ab alio aut à nobis formatum, ac productum, reſolvimus in ſua principia ex quibus formatus eſt, atque productus. Utroque modo verſatur intellectus noſter in rebus cognoſcendis, & utrobique Logicæ directione eget.

IV. Quodcunque vero, utrovis modo, intellectui cognoſcendum proponi poteſt, unicâ voce *Thema* dici conſuevit.

UTile fuerit, ad praxin Logicam feliciter exercendam, rem tractandam reducere ad ſeriem ſuam, tum diſciplinarem, tum prædicamentalem; id eſt, ſcire, ad quam diſciplinam, aut diſciplinæ partem, & ad quam categoriam, aut categoriæ claſſem, res pertineat: pro priori utile fuerit cognoſcere diviſionem ἐγκυκλόπαιδίας, id eſt, omnium facultatum ac diſciplinarum, ac præſertim Philoſophiæ, ejuſque partium, an V. C. res pertineat ad Ethicam, an ad Phyſicam, & ad quam alterutrius partem, &c. pro poſteriori, ſciendum eſt accurate, quænam res pertineant ad prædicamenta directè, quænam indirectè; & , quæ directè pertinent ad ea, an ſubordinatè, an coordinatè iſtuc pertineant; quamvis autem X. vulgo aſſignentur prædicamenta pro claſſibus rerum cognoſcendarum, tamen non videntur tot eſſe neceſſaria, quia, ſex poſteriora nullas continent res, ſed tantum modos rerum, vel in fiendo, vel in exiſtendo, vel in agendo; modus autem omnis dicit reſpectum ac relationem ad rem modificatam: ideoque uti omnes relationes, ita & hæ commode referri poſſunt ad prædicamentum relationum, modo & hoc ipſum nomen prædicamenti mereatur, nam relationes ſunt tam debilis entitatis, ut dici vix aut non poſſint entia realia vera, ſimplicia, per ſe, una, univerſalia, completa, incomplexa, quæ tamen ſunt conditio-

ditiones ejus, quod directè in prædicamentis ponitur: itaque, ſi debet omne ens, & quidem reale, eſſe, vel ſubſtantia, vel accidens, aut quatuor tantum erunt prædicamenta priora, aut tria priora, aut quod omnium eſt veriſimillimum, tantum duo, ſubſtantia & qualitas; nam quantitas vix quoque entis realis nomen meretur: poſſunt quidem, V. C. in menſa, hæc quatuor à mente diſtingui, lignum, quod eſt ſubſtantia, color, qui eſt qualitas, longitudo, latitudo, & craſſities, quæ eſt quantitas, & relatio figuræ quadratæ ad ipſam menſam quadratam; ſed, ut omnia iſta quatuor ſint entia realia, vix eſt credibile; relationes autem non ſunt; &, an quantitas ipſa ac figura ejus ens debeat dici reale, jure merito quis dubitet: quæ indirecte pertinent ad prædicamentum, illuc referuntur. 1. fundamentaliter, ut individua, Petrus, hic albor. 2. analogicè, ut Deus, item tranſcendentia, ens, unum. 3. collateraliter, ut differentiæ, rationalitas & irrationalitas. 4. reductivè, ut entia concreta, juſtus; aggregata & collectiva, ut, Reſpublica, exercitus, &c. partes, ut manus, caput, &c. 5. per accidens; 1. ut entia complexa, homo eſt juſtus. 2. entia intentionalia, ut ſpecies intelligibiles, & ſenſibiles, & colores apparentes. 3. notiones ſecundæ, ut Zodiacus, genus, tropus. 4. relationes rationis, ut dextrum & ſiniſtrum in columna. 5. privationes, ut cæcitas, &c. 6. Ficta poſſibilia, ut mons aureus, & regia ſolis, &c. Ab omni categoria excluduntur, & directè, & indirectè, ficta impoſſibilia, & ambigua, ſive æquivoca, ante vocum ac rerum diſtinctionem.

V. Ut quis themata quælibet, ſeu *Genetice*, ſeu *Analyticè*, feliciter pertractet: ſex primum exercitiis præliminaribus animum ſuum præparet.

1. Primum exercitium erit in reductione rerum, ad ſuos ordines, & claſſes prædicamentales; Ut quæri enti cuicunque, ad quod prædicamentum res cognoſcenda ſeu thema pertineat ſciat Logicæ praxeos ſtudioſus, aptè & ex tempore reſpondere: Cui inſerviunt tabulæ prædicamentales à *Keckermanno*, aliiſque confectæ: & lib. 1. *Synopſ. Burgerſd. cap.* 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

2. Secundum Exercitium præliminare ſit, in dignoſcendis thematum notionibus ſecundis, aut reſpectibus, & locis topicis, id eſt, ut quærenti, quem reſpectum topicum, Totius, an Partis, Cauſæ, an Effecti, Subjecti, an Adjuncti, Generis, an Speciei, an alterius, res habeat cognoſcenda, exercendus ſciat ſatisfacere; ſeu, ut rerum gradus, affectiones logicas, & notiones ſecundas, ex rebus, in ordine & claſſe prædicamentali diſpoſitis, erutas, benè diſcernere nôrit, qualis affectio, & relatio, aut reſpectus ſit, in Themate propoſito, an Generis, an Speciei, an Totius, an partis, &c. iſtæ generales affectiones enume-

merantur in *Synopſi Burgerſdiciana* hoc ordine; *Prædicabilia, Totum & Pars, Cauſa & Cauſatum, Subjectum & Adjunctum; Convenientia, Diverſitas, Oppoſitio, & Ordo.* Quibus dignoſcendis inſervit *lib.* 1. *à cap.* 10. *ad* 23. incluſivè, ut loquuntur.

3. Tertium Exercitium eſto in dignoſcendis rerum nominibus, atque interpretatione ſimplici, ſed præſertim Compoſitâ, quæ vulgo *Enunciatio*, ab aliis *Axioma* dicitur: cujus ſpecies, ſimplicem & compoſitam, & affectiones, Univerſalitatem, Particularitatem, Infinitatem, & Singularitatem, Veritatem, & Falſitatem, Neceſſitatem, & Contingentiam, Affirmationem, & Negationem, Converſionem, & Oppoſitionem, Exercendus recte intelligat, ac benè diſcernat; & præſertim benè reſpondere ſciat, quem reſpectum topicum, ſeu quam affectionem mutuam, ſeu relationem Logicam habeant Subjectum & Prædicatum in Enunciatione propoſitâ, an ſe habent, ut Cauſa, & Effectum, an ut Genus, & Species, &c. huic negotio inſerviunt *cap.* 24. *&c. lib.* 1. *Synopſ. Log. ad finem.*

4. Quartum Exercitium erit in exſtruendis rerum definitionibus variis, tum perfectis, tum imperfectis, & exſtructis in ſuas Partes reſolvendis: ut ſciat exercendus, & genus accuratè ponere, & differentiam ex ſuo loco promere, inſpiciendo ſeriem prædicamentorum, & percurrendo notiones ſecundas; ut nôrit rem quamlibet è veſtigio definire, & definitionis cujuſcunque partes ritè diſcernere, &, unde ſint deſumptæ judicare. Huc faciunt *lib.* 2. *in Synopſ. Burgerſd cap.* 1. 2. 3. & 4.

5. Quintum Exercitium erit in inſtituendis variarum rerum diviſionibus, ita, ut unam eandemque rem Exercendus ſciat, & Eſſentialiter, & Accidentaliter, ſeu per ſe, & per Accidens, in partes, tum univerſales, tum ſingulares, tum eſſentiales, tum formales, tum integrales, dividere, & diviſiones quaſcunque dignoſcere, atque examinare juxta leges Diviſionis tradi ſolitas. Huc facit *cap.* 5. *lib.* 2. *Synoſp. Burgerſd.*

6. Sextum Exercitium præliminare erit, in conficiendis variis, & quibuſlibet cujuſcunque figuræ aut modi ſyllogiſmis, ut Logicæ Praxeos ſtudioſus ſciat reſpondere de propoſiti ſyllogiſmi partibus, Figurâ, Modo; verumq; à Sophiſtico diſcernere, ex legibus Syllogiſmorum, & Fallaciarum Doctrinâ, nôrit; præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſertim ut dicere poſſit, ex quo loco Inventionis, ſeu ex quâ Affectione Logicâ, & Notione ſecunda, deſumptus ſit medius terminus, an à parte Prædicati, an à parte Subjecti, & quam relationem ad utrumque dicat, an neceſſario concludat, an contingenter, &, ſive ipſe ſyllogiſmos faciat, ſive factos reſolvat, quam habitudinem, Cauſæ, Effecti, Generis, Speciei, Oppoſiti, Convenientiæ, &c. habeat terminus medius ad utramque partem quæſtionis, Subjectum & Prædicatum concluſionis. Conducunt ad hanc rem *C. 6. &c.* ad *Synopſ. Burgerſd. ultimum uſque lib. 2.* excluſive. Et hæc quidem ſunt exercitia, Logicæ Praxeos ſtudioſo, in anteceſſum præmittenda; quibus ſi animum mentemque præparaverit, in triplici intellectus operatione, longe facilior, expeditior, jucundior erit, quælibet *Themata*, per *Geneſin*, & *Analyſin*, cognoſcendi ratio.

VI. *Thema* dividi ſolet in *Simplex* & *Complexum*. Primum conſiderabimus *Geneſin* Thematis ſimplicis, poſtea complexi.

VII. *Tractatio Genetica Thematis ſimplicis* continet ὀνοματολογίαν & πραγματολογίαν, id eſt, vel ſpectat ea, quæ ad *Nomen* pertinent, vel ea, quæ *Rem* ipſam concernunt.

VIII. *Tractatio Genetica*, quæ verſatur circa *nomen* Thematis ſimplicis, *Generales* habet canones, in omni & quolibet Themate ſimplici obſervandos.

IX. *Tractatio Genetica*, quæ verſatur circa *rem* ipſam, *Speciales* habet canones, pro diverſitate Thematum ſimplicium, quæ pertractanda veniunt.

X. *Canones Generales*, in quovis Themate ſimplici Geneticè pertractando, quoad nomen, ſunt hi.

1. Thema ſimplex unicâ voce, ſi fieri poteſt, proponatur: & ſi in eâ forte linguâ, in quâ tractatio inſtituitur, Thema non habeat unam aliquam vocem ſeu appellationem, ad aliam linguam confugiendum eſt, inter doctos uſitatam: ut, ſi agendum ſit, *de Naturali Parentum amore erga liberos*, pro 5. iſtis vocibus Latinis commodius una vox ſubſtituitur Græca, ϛοργή.
2. Si vox ſit compoſita, reſolvi debet in ſimplices: ut, ſi agendum ſit *de Philoſophia*, eſt ſeorſim excutienda vox Græca utraque, Σοφία & φίλος.
3. Ubi vox inventa fuerit, conſideretur, an ſit abſtracta, an concreta.

4. Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

4. Si vox fuerit derivata, adhibenda eſt ejus Originatio, ſeu Etymologia.

5 Si vox ſit ambigua, reſolvendæ & enumerandæ ſunt ejus variæ ſignificationes: ſi una eademque vox, aliter in alia diſciplina accipitur, colligantur ſignificationes juxta ordinem diſciplinarum.

6. Denique ſubjungenda ſunt, vocabula æquipollentia, vulgo Synonyma, quæ vel in eadem linguâ, vel in linguis aliis principalibus (quales ſunt, Latina, Græca, Hebræa,) ſunt uſitata; & addi poſſunt vocabula ex aliarum gentium linguis petita, præſertim, ſi res de quibus agimus, apud illas, ortæ ſunt, vel magis uſitatæ.

XI. *Hi* ſunt *canones circa nomen Thematis ſimplicis* obſervandi.

XII. Poſt nomen Thematis ſimplicis explicatum, ad rem ipſam deveniatur, de quâ ſtatim videndum, *an ſit*, quod liquebit ſtatim, ſi ad certam rerum claſſem, aut prædicamentum, reducere poſſis: ſi enim thema ſimplex tractandum, neque directè, neque indirectè, ad ullam categoriam pertineat, ac nuſquam in ordine prædicamentali exiſtat, habebitur, pro non ente, & tractatio ejus cum ipſa nominis conſideratione finietur; Si vero in aliquo rerum ordine ac prædicamento reperiatur, à quæſtione, *An ſit*, ad quæſtionem, *Quid ſit*, tranſeundum eſt, ac tota thematis natura exponenda.

XIII. Hic pro varietate thematum ſimplicium non uno procedendum eſt modo: eſt igitur *tractatio Genetica thematis ſimplicis*, vel *perfecti*, vel *imperfecti*: *Perfectum* Thema eſt, quod in claſſe rerum categoricâ ſeu in prædicamentis *directè* collocatur. *Imperfectum*, quod *indirectè*: Quod directè in prædicamentis collocatur, debet eſſe, ens reale, quod reverâ ponitur atque invenitur in rerum naturâ, verum, perfectum, unum, univerſale, ac diſtinctâ voce, non ambiguâ, ſignificatum. Cui aliqua ex hiſce conditionibus deeſt, illud indirecte in Categoriis ponitur: Utrumque vel *ſubſtantiale* eſt, vel *Accidentale*.

XIV. Ut *thema ſimplex*, *perfectum*, *ſubſtantiale*, pertractetur *Methodo Genetica*, ita procedendum eſt. Poſt nomen, & quæſtionem *an ſit*, inquirendum eſt,

1. *Genus proximum*, & ſimul *differentia*, quæ ſponte ſeſe exhibent in tabulis prædicamentalibus diligenti inquiſitori.

2. Ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

2. Ubi Genus & differentia inventa fuerit, per ſe *Definitio* extrui poteſt, ac debet; plus enim non requiritur; Interim, ſi in Definitione haberi non poſſit genuina Subſtantiæ Differentia, quæ ſæpiſſimè nos latet, ejus loco aſſumi poteſt Proprium quarto modo, quod immediatè Subſtantiæ eſſentiam ſequitur: ut, cum ignis definitur, Elementum calidiſſimum, ſicciſſimum, leviſſimum.

3. Collecta ex Genere & Differentiâ, Definitione Thematis, jam *Forma* ejus & *Materia* (ſi habeat, ut habent eas ſubſtantiæ corporeæ) inquirendæ ſunt, ac diſtinctè conſiderandæ. Sed in ſpiritibus, invento Genere, ac Differentia, de Materia Formaque, quas non habent, cogitandum non eſt, ſed ad Accidentia propria tranſgrediendum.

4. Poſt Materiam Formamque conſideratas, examinari oportet *Materiæ Partes integrales*, præſertim principales; in corporibus tamen homogeneis Materiam per partes explicare non eſt neceſſarium.

5. Hinc accedendum eſt ad *Cauſas Externas*, *Efficientem & Finem.*

6. Tum *Accidentia* propria, veluti Effectus à Formâ fluentes totique compoſito inhærentes, enumerare oportet: etiam alia Accidentia, *Effectuſque*, in quibus tamen enumerandis, ſi magna ſatis eorum fuerit multitudo, aliqua obſervanda eſt Methodus; quod fiet, ſi in certos ordines redigantur.

7. Addatur tum *diviſio* ſubſtantiæ varia, & inſtituta ex accidentibus primariis, ex partibus integralibus, manifeſtam diſtinctionem inferentibus, propriis, effectiſque, ac, ſi Thema fuerit Genus, præſertim enumerentur ſpecies: ubi hoc notandum, interdum thema prius eſſe dividendum per accidentia, quam per ſpecies: veluti ſi quis naturam Animalis explicare velit, prius erit diviſio in Marem & Fœminam inſtituenda, quam in Hominem & Beſtiam.

8. Poſtremò ſubjici oportet, quæ ſint *convenientia*, ac *cognata*, quæ ſint *diverſa*, ac *pugnantia* ſubſtantiæ.

XV. *Hi ſunt canones ſpeciales in themate ſimplici Subſtantiali perfecto* obſervandi, de quibus duo referam monita, diligentiſſimè attendenda. *Primo*, probè tenendum eſt, & attendendum, ut nihil eorum adferatur in tractatione ſpeciei, quod debet

debet tribui generi, aut ad naturam generis ſpectat: hoc volo, ne Cauſæ, Effecta, Proprietates, Cognata, aut Oppoſita, tribuantur Speciei, quæ tribui debent Generi. *Secundò*, obſervandum eſt & hoc: Si quod fortè themati aſſignandum eſt, aut Genus, aut tale quid, de quo non conſtat inter omnes, an ſit, probandum eſt, illud themati convenire; ut, ſi de Logica diſſeras, probandum fuerit, artem eſſe Logicæ Genus, hoc exemplum non quadrat, quia eſt accidentale.

XVI. *De tractatione Genetica thematis perfecti accidentalis*, *Canones Speciales* hi ſunt:

1. Poſt inſtitutam juxta canones Generales accuratam *vocis* conſiderationem, factoque examine, *an ſit* reverâ, an verò ens fictum; jam de *Genere*, ſi Ens ſit, ſeriò cogitandum.
2. Genere poſito Accidentis, ſive abſoluti, ſive relati proximo, ſtatim *Subjectum* ejus inquiratur: ſi Accidens fuerit commune, ad ſuum primum & adæquatum ſubjectum debet reduci.
3. Si thema propoſitum fuerit relatio, cum relatio verſetur inter duo extrema, quorum unum dicitur relatum, alterum correlatum, ideo utrumque eſt conſiderandum.
4. Poſt ſubjectum Accidentium cogitetur de *Objecto*, circa quod Accidens eſt occupatum: Objecti autem conſideratio potiſſimũ locum habet in Qualitatibus, & Actionibus: quæ etiam ex Accidentibus potiſſimum tractari ſolent: In Quantitate, Paſſionibus, & Relatione, Objectũ conſiderare, nihil eſt neceſſe.
5. Poſt conſiderationem objecti, inveſtigandæ ſunt *Cauſæ efficientes, principales*, & remota, & proxima, potiſſimum verò proxima: In Relatione verò, cauſæ proximæ vicem locumque tenet Fundamentum. Si aliæ etiam fuerint cauſæ Accidentis abſoluti, minus *principales, atque inſtrumentales*, apponi poſſunt.
6. Poſt efficientem cauſam aſſignetur *finis*, qui potiſſimum dominatur in qualitate & actione: in relationibus verò cauſæ Finalis vicem tenet terminus, qui inquirendus eſt, & in medium proferendus.
7. Ex hiſce omnibus, *Genere, Subjecto, Objecto, Efficiente, Fine*, jam inventis, componatur *Definitio* Accidentis, pro cujuſque, ſive abſoluti, ſive relati, naturâ; ubi unũ eſt notandũ; omnes hoſce terminos in omnium Accidentiũ definitione, non eſſe

ſimul

ſimul combinandos in unâ definitione: ſed, ut Accidentia ſunt diverſa, ita diverſa etiam ratio eſt definiendi ea: omnis tamẽ Accidentium definitio hoſce jam dictos terminos includit: ſi non omnes, ſaltem quoſdam: Qua in re, juxta definiendi præcepta in *Logicis. l. 2. c. 3.* 4. tradita, eſt procedendum.

8. Sæpè etiam *adjuncta*, *antecedentia*, *conſequentia*, *concomitantia*, *& circumſtantiæ* variæ ſunt adferendæ: quod, pro notitiâ thematis propoſiti, cujuſque judicio eſt committendum: *effecta* præſertim diſtinctè ſunt enumeranda, quæ in plurimis acciden tibus reperiuntur.

9. Sequatur *diviſio*; vel in ſpecies, ſi thema propoſitum fuerit genus: vel in alia membra, quæ accidentibus conveniunt, pro eorum naturâ.

10. Poſtremo accedunt *Cognata*, *Similia*, *Diverſa*, *Oppoſita*, quæ enumerare præſtat, quam latius deducere.

XVII. Et *hæc* quidem *ratio* eſt *tractandi Geneticè Themata ſimplicia*, *perfecta*, *tum Subſtantialia*, *tum Accidentialia*: ſequitur *thema inperfectum ſimplex*, quod directe in prædicamentis non collocatur. Themata *imperfecta* dicuntur, *vel reſpectu intellectus noſtri*, *vel ex ſua natura.*

XVIII. *Thema imperfectum, reſpectu intellectus noſtri, eſt thema infinitum*, nimirum, *Deus Opt. Max.* Eſt quidem Deus in ſe perfectiſſimus, ideoque natura ſua notiſſimus, verùm, ob imbecillitatem mentis noſtræ, Deus inter imperfecta Themata referri ſolet.

XIX. In tractatione hujus Thematis, *Dei*, ſic eſt procedendum

1. Poſt *nominis* conſiderationem, juxta canones generales inſtitutam, *conceptus* aliquis communis loco *generis* poni poteſt, licet Deus propriè genus non habeat: aut explicanda potius abſoluta, & tribus Perſonis communis, *Eſſentia.*

2. Eſſentiæ conſiderationem ſequuntur *Proprietates* Dei *eſſentiales*, & *actiones* ab eſſentia proficiſcentes, Creatio, Conſervatio, Providentia, Concurſus.

3. *Cognata* etiam poni poſſunt, atque, quæ Deo adverſantur, *Oppoſita.*

Hæc quidem ſuffecerint, ſi de Deo agendum *Metaphyſice*: *Sed ſi Theologice*, ulterius eſt procedendum, ac poſt *eſſentiam*, *eſſentiales proprietates & actiones* oſtenſas, oſtendendum eſt,

4. In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

4. In unâ Dei eſſentia tres eſſe hypoſtaſes, ſubſiſtentes *perſonas*, & ſingularum *perſonarum proprietates perſonales*, quibus perſonæ ſingulæ diſtinguuntur, explicandæ ſunt: & addendum, quo diſtinctionis genere, cum inter ſe, tum ab eſſentia, diſtinguantur, &c. demum *cognata*, atque *oppoſita* ſubjici poſſunt.

XX. *Thema ex natura ſua imperfectum*, eſt vel thema *ſingulare*, vel *pars*, vel *concretum*, vel *collectivum*, vel *privatio*, vel *notio ſecunda*, vel *Ens intentionale*.

XXI. Thema *ſingulare* eſt, vel *Subſtantia*, vel *Accidens*.

XXII. Inter Subſtantias, licet omnes ſingulares logice tractari poſſunt, ſæpiſſimè tamen omnium, *Perſonæ* tractantur. Circa *Perſonæ* tractationem ſunt hi Canones Speciales.

1. In perſonarum tractatione *nihil* eſt *de nomine* dicendum, *niſi* certo conſilio ſit impoſitum, aut divina quadam inſpiratione, ut fiebat in V. T. ita ratio quædam ſubeſt in nominibus, Abraham, Meſſias, Jeſus, &c. ſed etſi nulla ſubeſt, *ſi* nomen cum Studiis aut perſonæ Moribus conſpiret, tum quoque obiter indicari poteſt.
2. Conſiderentur tum *cauſæ*, præcipuè *efficiens*, ubi agendum de cauſis ejus *nativitatis*, & *circumſtantiis*, *loci* ac *temporis*: Hic conſiderari debent, *Parentes*, *Majores*, *Familia*, & *quæ Conceptionem* aut *Nativitatem præceſſerunt*, vel etiam *conſecuta ſunt*, modo talia ſint, ut in ordinaria hominum nativitate non ſoleant evenire.
3. Tum enarrentur *accidentia* perſonæ, & *adjuncta*; quæ, ſunt Naturalia, & Acquiſita: *Naturalia*, vel ad corpus pertinent, vel ad animam; *ad corpus* pertinent, Temperamentum, Valetudo, Forma, Statura, Celeritas, Robur, &c. *ad animam*, Ingenium, Judicium, Indoles, Memoria; *acquiſita* ſunt, Religio, Mores, Studia, Eruditio, Caſtitas, Liberalitas, aliæque id genus virtutes: & hæc deduci poſſunt omnia per ætates, Pueritiam, Adoleſcentiam, Juventutem, Virilem ætatem, & Senium.
4. *Effecta* perſonæ, ſunt, res geſtæ, in quibus enarrandis, temporis ac præſertim ætatis virilis ratio habenda eſt.
5. Addenda ſunt *cognata*, quo nomine intelligi debent, *Fratres*, *Sorores*, *Conſanguinei*, *Amici*, & ii omnes, qui ſimilibus ſtudiis, aut rebus geſtis claruerunt. Hæc cognata ſunt obiter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

recenſenda, ſed inſtituta comparatione, quæ fuerit convenienta, indicandum.

6. Denique *adverſa*, ſeu *pugnantia* perſonæ, recenſere oportet. *Oppoſita* vel *externa* ſunt, ut, hoſtes, inimici, æmuli: vel *interna*, ut, Res adverſæ, morbi, & *Mors* ipſa, cujus indicandæ ſunt cauſæ, ut morbi genus; aut ſi violenta fuerit, caſus adverſi, quibus perſona periit: connexa quoque mortis commemoranda ſunt, præſertim, ſi quædam portenta ac ſigna fuerint, ſi quid memorabile dixerit in ultimo vitæ articulo; poſtremò mortis conſequentia, dolor aut lætitia communis in morte, ſepultura, honores, & orationes funebres, &c.

XXIII. *Tractatio Thematis imperfecti Accidentalis* ſuum etiam uſum habet, quare & ejus ratio proponenda fuerit; Illud verò obſervandum eſt, Accidentia ſingularia non tractari, *niſi addito nomine ſingularis Subſtantiæ*, & Subjecti, cui inſunt. Velut ſi tractanda ſit *Sapientia Salomonis*, *Nativitas Chriſti*, *Philoſophia Socratis*, *Expeditio Alexandri*, aut ſimile quid.

1. Hic Agendum eſt poſt *nomen*, de ipſo *Accidente in genere*, ut de *Philoſophia*, *Sapientia*, &c. Tum conſideretur,
2. *Subjectum ſingulare*, cui Accidens per ſe ineſt.
3. *Objectum*, ſi Accidens ſingulare Objectum habeat, circa quod verſetur.
4. *Cauſæ efficientes principales*, *& minus principales*, diligenter exprimendæ ſunt: *Finis* etiam, ſi hoc accidens ſingulare fuerit actio; his addenda ſunt *effecta*, ſi quæ particularia fuerint.
5. Sequantur *adjuncta*, *antecedentia*, *connexa*, *conſequentia*, aliæque *circumſtantiæ*, præſertim *loci* & *temporis*.
6. Ex hiſce omnibus, ſcil. nominatione ſpeciei, aſſignatione ſubjecti, objecti, circumſtantiarum, cauſarum, efficientis & finis, fiat *deſcriptio*, ſeu *definitio imperfecta ejus*.
7. Nec prætereunda eſt *diviſio*, ſi Accidens ſingulare tale ſit, ut dividi poſſit, veluti, *ſi de Philoſophia Socratis* dicendum ſit, explicandum erit ſeorſim, quid *de Phyſica*, *Mathematica*, *Ethica*, &c. *Philoſophiæ partibus*, ſtatuerit *Socrates*.
8. Poſtremò ponantur *cognata*, *diverſa*, *oppoſita*, atque imprimis inter ſeſe comparentur.

XXIV. Tractationem Accidentis ſingularis ſequitur tractatio *Partis*, ubi ſolum tractanda venit *pars integralis heterogenea*: hîc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

hic conſiderari poteſt *partis* materiale & formale, *Subſtantia* & *figura*; deinde, *accidentia*, ut *temperamentum*, & *qualitates*, ortæ à temperamento, *ſitus* & *connexio* cum cæteris partibus, proprius partis *uſus* & *operatio*, ad quam à natura adhibetur tanquam inſtrumentũ. Denique adjungantur *cognata* & *repugnantia*: in *cognatis* obſervari debet *convenientia* & *diverſitas*; in *repugnantibus* præcipue ſunt *morbi*, qui partem illam infeſtant.

XXV. In *Accidentibus concretis* tractandis *nomen concreti* præter *Etymologiam* debet *reduci ad* nomen *abſtracti*, imò *tota natura concreti* debet *reſolvi in naturam abſtracti*: concreti enim in abſolutum reſolutio, eſt optima concreti explicatio; itaque *accidentis abſtracti*, in quod reſolutum eſt concretum, conſiderentur *Genus*, *Cauſæ*, *Objecta*, *Effectus*, *Cognata*, *Pugnantia*, *& ad concretum applicentur*: etiam *ex ſubjecto*, quod erit loco generis, *& cauſis ac proprietatibus* accidentis in abstracto, conficiatur deſcriptio accidentis concreti.

XXVI. In tractatione thematis *Collectivi*, poſt *nomen* 1. ponatur *genus*, quod eſt compages aut tale quid: 2. *materiale*, ſeu res illæ, ex quibus thema collectum conflatur; hoc materiale eſt *inſtar differentiæ genericæ*, quod genus remotum faciat quaſi proximum. 3. *formale*, quod eſt ordo ac relatio earum rerum ad ſe invicem, ex quibus totum illud aggregatur. 4. tradatur *Cauſa efficiens & finis*, ſi thema collectivum certo fine coaluit, ut fit in mundo, exercitu, &c. ſin minus, non eſt neceſſe cauſam efficientem aut finem poni. Ex hiſce colligenda eſt *deſcriptio*, cui adjungantur *proprietas*, *cognata*, *& oppoſita*: tum ſubjungatur diviſio, ſi ſit, cui ſubjungenda eſt differentia: verum rarius occurrunt hæc themata tractanda.

XXVII. In tractatione *Privationis*, poſt *nomen*, ponendum eſt *genus* remotum, idque faciendum eſt proximum mentione habitus oppoſiti: Deinde *habitus* tractetur, ut accidens, ſecundum canones jam ante relatos, ſed obiter: & ſic patebit, *ſubjectum privationis*, cui tum addantur *cauſæ privationis*, *efficiens*, ſeu *deficiens* potius, &, ſi privatio ſit perfectiva, ut ſomnus, addatur & *finis*: *ex* quibus, ſc. *ſubjecto & cauſis*, fiat *deſcriptio* privationis, cui ſubjiciantur *diviſio*, *proprietates*, *effecta*, ſi quæ ſunt, *pugnantia*, *& cognata*.

XXVIII. In tractatione *Notionum ſecundarum*, poſt *nomen* diligen-

diligenter excuſſum, ponatur *genus proximum* & *remotum*; deinde accurate explicetur notionis ſecundæ *objectum*, ſive res illa, aut σχέσις potius ad rem, quæ illâ notione repræſentatur; & hinc formetur *definitio*. huic adjunguntur *proprietates* & *cognata*; *repugnantia hic nulla ſunt*.

XXIX. In tractatione *Entis intentionalis*, ſive *imaginis* explicato *nomine*, & propoſito *genere*, explicetur ejus *figura*, ſi ſit certa & conſtans, ut in Iride, deinde ponatur *ſubjectum*, *objectum*, *cauſa efficiens*, ubi explicetur *modus generationis*, & ſimul, quomodo ſubjectum debeat eſſe diſpoſitum ad imaginem propoſitam recipiendam, ex quibus confici poteſt *definitio*, adjectis, ſi ſint, *proprietatibus*, *cognatis*, *repugnantibus*.

XXX. *Iſta* quidem *eſt methodus tractandi per geneſin themata ſimplicia, perfecta & imperfecta, ſubſtantialia & accidentalia*; ſequitur *tractatio Genetica thematis complexi*

XXXI. Ut itaque complexum feliciter tractetur, neceſſe fuerit videre, ſi Praxeos Logicæ Studioſus euſque ſit provectus, ad quam pertineat diſciplinam thema complexum, quod eſt propoſitum; illud vero conſtabit facile, ex conſideratione partium thematis complexi, quæ ſunt ſubjectum & prædicatum: unde vulgò diſtingui ſolet in purum & mixtum; purum, cujus extremum utrumque ad eandem pertinet diſciplinam; mixtum, cujus extrema ad diverſas pertinent diſciplinas, unum ad hanc, alterum ad illam: ſed hæc ſciri nequeunt niſi ab eo, qui jam Philoſophiæ, ejuſque partium, ſcientiarum, artium, facultatum, ac diſciplinarum diviſiones noverit.

XXXII. Hac conſideratione veluti præmiſſa aut ſi id facere ignoraverit Tyro, hoc, quod ſequitur, commune eſt utriuſque officium, ſc. *ut Subjectum & Prædicatum thematis complexi ritè ſuo loco collocentur, ut id quod ex natura extra mentem eſt ſubjectum, ſubjiciatur, quod in natura non ſubeſt, ſed ineſt, prædicetur.*

XXXIII. *Tractatio thematis complexi diſtingui ſolet* in *ſolitariam* & *ſociam*: *illa* eſt, quæ inſtituitur, adverſario nec præſente, nec inſtante, ac dici poteſt *Meditatio*; *hac*, quæ cum adverſario præſente atque inſtante inſtitui ſolet, ac dici ſolet *Diſputatio*.

1. *Meditatio*, ſeu *tractatio thematis complexi ſolitaria*, jubet *ſtatim inſpici problematis* ſeu quæſtionis *ſubjectum & prædicatum*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

tum, ſitne utrumque ſubſtantia an accidens an directe, an indirectè, collocetur in Categoriis, & in qua categoriarũ ſerie utrumque inveniatur; utiliſſimum quoque fuerit, utrumque vel agitatione mentis vel claris verbis tractari, tanquam thema ſimplex, hoc eſt, facit ad euporiam, ſeu facilem inventionem mediorum.

2. *Hinc* accedendum eſt, *ad ſtatum controverſiæ ritè rectequè formandum*, adquam rem requiritur, ut ſubjecto & prædicato, ſuo loco poſitis, addantur particulæ Syncategorematicæ, quo quantitas thematis complexi queat dignoſci, ut ſunt, *omnis*, *aliquis*, &c. tum efferatur modo indicativo, verbis perſpicuis, ab omni ambiguitate remotis; quod ſi fieri nequeat, propter ipſius rei obſcuritatem, aut propter verborum defectum, addatur quædam explicatio per Periphraſin: & ſic, ſtatu controverſiæ conſtituto, in affirmantem aut negantem ſententiam; *cogitandũ eſt de argumentis*, *quibus ſententia thematis propoſiti probari poteſt*.

3. *Argumenta duci poſſunt ex natura ſubjecti & prædicati*, cujus utriuſque ſi conſiderentur affectiones Logicæ, jam copia & ſeges ſeſe offert argumentorum, quibus veritas thematis complexi propoſiti probari queat.

4. *Argumenta* iſta erunt, vel *artificialia*, vel *inartificialia*, id eſt, vel *rationes*, vel *teſtimonia*, quæ à ſe invicem ſunt diſtinguenda: hic duo notanda veniunt.

A. *Unum eſt*, ut rationes præcedant, ſi thema fuerit Philoſophicum aut Medicum; ſed, ſi fuerit Theologicum vel Juridicum, contra; Juriſperitus enim ſine lege, Theologus ſine Dei verbo, loqui erubeſcit. At in Philoſophia aut Medicina primas tenet ratio, ſecundas teſtimonium.

B. *Alterum* eſt, non inconſultum quoque fuerit circa rationes, diſtinguere argumenta probabilia à neceſſariis: utrum verò probabilia, an neceſſaria, priori loco ponantur, parum refert.

5. *Poſt ſingula argumenta*, *adjungendæ ſunt Adverſariorum ſolutiones atque exceptiones*, quæ ab illis fieri ſolent; ad argumenta propoſita, *vel negatione ſimplici argumenti allati*, *vel diſtinctione*, *vel limitatione*.

6. *Diſtinctiones* aliæ ſunt *generales*, & quibuſlibet argumentis applicari poſſunt, aliæ *ſpeciales*, quæ huic aut illi argumento applicantur: *illæ* prius *in genere refutandæ* ſunt, *hæ*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſigillatim refellenda: ſi quid ab Adverſariis negari poſſe putetur, illud confirmandum eſt.

7. *Diſtinctiones refutantur*, ſi oſtendatur: 1. Membra diſtinctionis coincidere. 2. Contradictionem implicari. 3. Difficultatem & vim argumentorum poſita diſtinctione remanere: *Sic & refutantur limitationes.*

8. *Poſtquam* argumentis *ſententia vera & noſtra* fuerit *confirmata, accedendum eſt ad refutandam ſententiam adverſarii &, ſi plures ſunt* ſententiæ diſſentientium, *ſingulæ ſeorſim refutandæ ſunt*, ſi ſeorſim refutari poſſunt.

9. In *refutatione obſervandum* eſt, *primum*, ut argumenta directè opponantur ſententiæ contrariæ, *deinde* partes argumentorum idoneis diſtinctionibus & limitationibus fulciendæ ſunt, adverſus adverſariorum ſolutiones, *tandem* accedendum ad ſolutionem argumentorum, quibus adverſarii, aut ſuam ſententiam confirmant, aut noſtram convellunt: Si quid adverſus ſolutiones allatas excipi poſſe videtur, id quoque refutandũ eſt.

XXXIV. Et *hæc ſolitaria ac privata ratio eſt thematis complexi* geneticè tractandi, quam *Meditationem* vocavi; ſequitur *ſocia* ac Publica, quæ *Diſputatio* dicitur.

XXXV. Hæc ut debite inſtituatur, nonnulla *circa ejus materiam*, alia *circa ejus formam*, ſunt obſervanda.

XXXVI. *Circa materiam diſputationis* ſunt hæ tenendæ regulæ. 1. Quicquid excedit captum diſputantium, de eo nulla fiat diſputatio. 2. Quicquid controverſum non eſt, objectum diſputationis eſſe non debet, 3. Materia Diſputationis ſit utilis & gravis, & ad veritatem indagandam inſtituta.

XXXVII. *Forma diſputandi* conſiſtit in collatione, διαλέξει, ideoque ad eam diſtinctæ requiruntur perſonæ, inter quas διάλεξις & collatio mutua inſtitui queat: harum una impugnat alterius ſententiam, altera ſententiam ſuam tuetur & defendit: prior *Opponentis*, poſterior *Reſpondentis* nomine venit.

XXXVIII. *Reſpondens* eſt ſuperior, qui *Præſes*; inferior, qui *Defendens* vulgo dicitur.

XXXIX. *Defendens & Opponens partes* habent quaſdam *communes*, quaſdam *proprias*.

XL. *Canones* utrique parti *communes* quidam ex *Logicâ*, *quidam* ex *Ethica* deſumuntur; agendum enim in diſputando & *Ethicè & Logicè*.

1. Ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

1. Ad diſputationem ab utraque parte adferri debet animi bona intentio, quæ non gloriam, ſed veritatem quærat.

2. Adferri debet animus purus & liber ab omni præjudicio.

3. Neuter alterius partes ſuſcipiat, neque Opponens in partes Reſpondentis involet, aut contrà.

4. Conveniant inter ſe de certis præcognitis principiis, ne de re utrimque conceſſa diſputetur.

5. Brevitati & perſpicuitati imprimis ſtudeant, omiſſis rhetoricationum ambagibus & longis declamationibus.

6. Patienter alter alterum expectet, dum orationem abſolvat.

7. Ab omni contumelia, convitio, calumnia, ac riſu ſycophantico, utrimque abſtineatur, & ante victoriam acceptam ne triumphetur.

8. Status controverſiæ firmiter utrimque ponatur, ac probè cognoſcatur, nec inter diſputandum mutetur.

9. *Speciale* utriuſque etiam eſt *Officium*: ac primò *Opponentis*.

10. *Opponentis* eſt; 1. theſin impugnare, objectionem movendo; 2. Ad ſolutionem datam inſtare, excipiendo. Ut feliciter theſin impugnet, requiritur.

1. Ut ſententiæ Reſpondentis directè contradicat, quod ut fiat oportet ante omnia diligenter theſin Reſpondentis conſiderare, & accuratè diſpicere, qnomodo ei antitheſis directè opponi poſſit,

2. In theſibus Reſpondentis, ſi plures ſint, ut ferè eſſe ſolent, examinandis, accuratè diſtinguat Opponens argumenta ſeu rationes, quibus theſes probantur, ab ipſis theſibus, quibus probandis adhibentur: aliud enim eſt, argumenta deſtruere, aliud, theſin evertere. Itaque aliter eſt verſandum circa theſin, aliter circa theſeos probationem.

3. In examine probationis conſideretur, num argumenta theſi conveniant, num eidem probandæ ſufficiant, an verò aliena ſint à theſi, ac minus firma.

4. Theſin autem ipſam expendere oportet, utrum ſit affirmativa, an negativa, univerſalis, an particularis, Synonymica, an Paronymica; adeoque, ſecundum affectiones LOGICAS enunciationis, eam examinare oportet.

5. Tum oportet formare antitheſin & directam oppoſitionem ſecundum leges contradictionis, quas præſcribit Logica,

& non contradicendum verbis tantum theſeos, ſed ſenſui & menti ipſius adverſarii.

6. Si quis non directam antitheſin faciat, facilè committit peccatum illud, quod vocant ignorantiam elenchi.

7. Theſi expenſa, cogitandum eſt opponenti de termino medio, qui invenitur, utrumque concluſionis membrum ducendo per loca inventionis aut affectiones Logicas, vel afferendo auctoritates, quæ non poſſunt rejici.

8. Terminus medius cum partibus quæſtionis ſyllogiſmo bono comprehendatur.

9. Sed in mediorum inventione delectus eſt habendus, neque enim argumenta omnia æque ponderoſa ſunt.

10. De Authoritate hoc etiam tenendum, non eſſe extra Theologiam utendum multa auctoritate.

11. Argumentum, Syllogiſtica forma breviſſimè & perſpicue incluſum, clarè proponatur: ac, ſi fieri poſſit, forma plerumque ſit categorica.

12. Duplici genere Argumentationis uti poteſt Opponens, & directa ſeu oſtenſiva, & ea, quæ ducit ad abſurdum.

13 Præterea, non ea tantum moveat argumenta, quæ ex Problematis natura peti poſſunt, ſed etiam, quæ ex adverſarii hypotheſi ſequuntur.

14. Imprimis urgere poteſt Reſpondentem ex conceſſis.

15. Ante omnia attendat diligentiſſime Opponens, ut propoſitionem, vel negatam, vel diſtinctam, eandem aſſumat, ac faciat ſui Syllogiſmi concluſionem.

16 Semper legitimos & bonos ſyllogiſmos producat, conformes legibus ſyllogiſticis.

17 Si figura argumenti ſui repudietur, requirat canonem Logicum, in quem peccet, aut, ſi ipſe viderit, ſtatim corrigat.

18. Si ad materiam reſpondeatur, ut fit plerumque, videat, an ſit diſtinctio vocis ambiguæ, an limitatio, an negatio.

19. Si ad diſtinctionem aut limitationem reſpondeatur, reſponſio ad leges & canones diſtinctionis & limitationis examinetur.

20 *Speciale officium Reſpondentis*, ſcil. *inferioris*, ſeu *Defendentis*, eſt, argumentum aſſumere Opponentis & ſolvere.

1. Reſpondens non aſſumat, niſi jam dicendi finem fecerit Opponens.

2. Iiſdem

2. Iiſdem verbis repetat, quibus argumenta fuerunt propoſita,

3. Si opponentis argumentum ſit vitioſum, vel obſcuritate laboret, monebit eum Reſpondens; vel ſi juvandus ſit opponens, tum licebit, evidentioribus verbis, & alia figura, idem argumentum proponere.

4. Si opponens prolixa utatur declamatione, vel confuſa argumentatione, vel obſcura locutione; monebit Reſpondens, ut breviter & clarè proponatur argumentum in certa figura ac modo.

5. In aſſumendo argumento, prius conſiderabit ejus figuram, poſtea materiam.

6. Si forma ſit vitioſa, rejiciatur, indicato vitio.

7. Ubi argumenti formam rectam eſſe viderit ac reſpondere cogitat, videat primum, an concluſio rectè feriat ſuam Theſin.

8. Si non rectè ei opponatur, non eſt neceſſe reſpondere aliud, quam quod ignoratio Elenchi ſit.

9. Si concluſio ſit multiplex, diſtinguatur; diſtinctione adhibita, oſtendatur, in quantum contradicat ſuæ theſi, & adhibeatur reſponſio.

10. A concluſione tranſeundum ad præmiſſas, & primum ad majorem, deinde ad minorem.

11. Propoſitiones veræ concedendæ ſunt, falſæ negandæ, ambiguæ diſtinguendæ.

12. Si propoſitio univerſalis, partim vera eſt, partim falſa, ex ambiguitate, adhibenda eſt diſtinctio.

13. Si major univerſalis ſit ſimpliciter falſa, adſcribenda eſt inſtantia ad falſitatem univerſalem oſtendendam.

14. Major propoſitio neganda, ſi ſit hypothetica, debet negari conſequentia; ſi disjunctiva, diſjunctio; categorica, ſimpliciter neganda.

15 Si diſtinctio adhibeatur majori, eadem eſt applicanda minori & concluſioni.

16. Nunquam verò reſponderi debet negando, ſi ſolvi poſſit argumentum, diſtinguendo & limitando.

17. Major rarius falſa eſt aperte, ſed ſæpius ambigua, ideoque frequentius diſtinguenda ac limitanda, quam neganda.

18. Minor rarius venit limitanda vel diſtinguenda, ſæpius neganda.

19. Nunquam ad minorem reſpondendum eſt, niſi conſtiterit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ac certum ſit, majorem eſſe extra omne vitium.

20. Imo minor nunquam limitanda eſt, niſi limitatâ majore.

21. Si auctoritates Reſpondenti objiciantur virorum Doctiſſimorum, illæ non ſunt arroganter ipſi rejiciendæ, ſed aut conciliet eas cum ſua ſententia, aut, ſi non poſſit, alterius viri æque clari ac docti adducat argumentum.

22. Licebit & Reſpondenti interdum reſponſione uti indirecta, & argumentum retorquere in Opponentem, vel aliud fortius adducere.

23. Nunquam tamen eſt utendum indirecta reſponſione, niſi prius ſit reſponſum directè.

24. *Reſpondens ſuperior* vocatur *Præſes*, cujus munera duo ſunt, regere & ſuccurrere.

1. Regimen Præſidis in eo conſiſtit, ut diligenter Præſes attendat, utrum Opponens & Reſpondens ſuo officio fungantur, nec ne; ſi utrumque aut alterutrum ab officio ſuo recedentem conſpexerit, eum ſui muneris admoneat, & intra limites, præſertim diſputationis, contineat, ne extra oleas, quod dici ſolet, vagentur.

2. Subſidium Præſidis in eo eſt, ut ſolutionem reſpondentis approbet & commendet, obſcuram illuſtret, imperfectam perficiat, falſam corrigat, ac, ſi eum argumentis adverſarii conſtrictum videat, eum exſolvat, omnibuſque modis licitis defendat.

XLI. *Iſta* fuit *Geneſis*, tum ſimplicis, tum complexi thematis: *Analyſis* ſequitur.

XLII. *Analyſis* vulgò ſtatuitur triplex, *Grammatica*, *Rhetorica*, *Logica*. *Grammatica* circa vocabula & Phraſes: *Rhetorica*. circa utriuſque ornamenta verſatur. *Logica* analyſis eſt, quâ expenditur artificiũ explicationis, probationis, ordinationis, quod in opere conficiendo eſt adhibitum; de ea hic tantum agimus.

XLIII. Ut Genus *vel thematis* fuit *ſimplicis*, *vel complexi*, ita & *Analyſis*.

XLIV. Utriuſque *Analyſis* dividitur *in internam & externam*.

XLV. *Externa* Analyſis eſt, *vel de Scriptore*, *vel de Themate ſcripto*.

XLVI. *De Scriptore* cognoſcendum eſt obiter in reſolutione, qualis fuerit ejus *vita*, deinde *occaſio ſcribendi*, & *cauſa impulſiva*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

ſiva, quæ Autorem movit ad tractationem thematis.

XLVII. *De ipſo themate* cognoſci poteſt ejus *neceſſitas, utilitas, dignitas, jucunditas.*

XLVIII. *Analyſis interna* eſt, quâ recognoſcimus ipſum modum tractationis *in themate ſimplici & complexo.*

XLIX. Circa utriuſque Analyſin *tria* ſunt obſervanda.

1. Tota thematis tractatio prius perlegenda eſt, antequam Analyſis inſtituatur.

2. Amplificationes ſunt diligenter diſcernendæ, diſtinguendæ, ſeparandæ ab explicatione thematis, &, cum ad Rhetoricam pertineant, iſtuc ſunt referendæ.

3. Ii termini ſunt in Analyſi obſervandi, qui ab Autore fuerunt adhibiti, non plures, non pauciores.

L. *De reſolutione thematis ſimplicis* ſunt canones *generales & ſpeciales*

LI. *Generales* ſunt, qui in omni themate ſimplici locum habent; *Speciales*, qui locum tenent in hoc vel illo, ſubſtantiali vel accidentali, perfecto vel imperfecto.

LII. *Canones generales* ſunt hi.

1. Ante omnia, ipſum thema, tanquam totius reſolutionis fundamentum, objectum, & ſcopus, erui debet; quo omnia, quæ Author dicit, ſunt in Analyſi referenda. Quod facilius fiet, ſi quædam inſcriptio, aut exordium, aut ſimile quid præmiſſum fuerit ab Authore, qui illud thema pertractaverit.

2. Cogitetur diligenter, an thema ſimplex, unica aut pluribus vocibus, an propria vel impropria, an certa vel ambigua voce, proponatur ac pertractetur ab Auctore, quem reſolvimus.

3. Diſpiciendum tum eſt ſerio, an illud thema ſit perfectum & in ordine prædicamentali, vel imperfectum & extra Categorias locatum, an ſingulare vel univerſale, ſubſtantiale vel accidentale: ut enim alia ſunt præcepta, tractandi per geneſin thema univerſale, alia tractandi ſubſtantiale, alia accidentale; ita reſolutio multo facilius inſtituetur, ad ipſam thematis naturam, autoriſque mentem, ſi, quale thema ſit pertractatum, obſervatũ fuerit.

4. Quia rarò fit, ut thema aliquod ſimplex per omnia inſtrumenta notionum ſecundarum pertractetur, ideo in Analyſi thematis ſimplicis adjiciendus eſt animus tantum ad iſtas notiones ſecundas, per quas Author thema ſuum pertractare voluit: nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

nam in Reſolutione non debet eſſe plus, quam fuit in compoſitione: &, omiſſas notiones logicas addere, non pertinet ad Analyſin, ſed ad Geneſin.

5. Notiones ſecundæ, quæ adhibentur in thematis ſimplicis reſolutione, indicentur, ex logicis, an ſint Genus, Cauſa, Proprietas, Effectus, &c. nam iſti termini non ſolent ab Authoribus uſurpari, ſed res tantum, quæ eſt genus, vel cauſa, vel proprietas &c. adhiberi; ſolent enim Authores res dicere per notiones optimas: itaque Analyſis notiones primas revocabit ad ſecundas, & indicabit, quo pertineant notiones primæ ab Authoribus uſurpatæ.

6. Nec eo ordine, nec eo loco, ponuntur ab Authoribus affectiones, cum adhibentur, & termini Logici, aut potius res iis ſignificatæ, quo poni debere canones ante poſiti jubent: itaque aſſuefaciet ſe in tempore Praxeos Logicæ ſtudioſus, ut alicujus Authoris tractatum de aliquo themate ſimplici agentem confuſe in charta ſua notet, & ſimul terminos Logicos, ſub quibus Analyſin inſtituet, & eo ordine & loco, quo *res tractari Logicè* debuiſſet, addito loco ipſius ſcripti, ubi hic vel ille terminus, vel res potius, termino nunc logico expreſſa, fuerit ab Authore pertractata.

LIII. *Canones ſpeciales* ſunt juxta diviſionem thematis ſimplicis à nobis inſtituti in Geneſi.

LIV. Si thema reſolvendum, ſit ſubſtantia univerſalis, ſequentes canones tenendi ſunt.

1. Diſpiciendum eſt, quæ definitionis ejus principia ſint conſtituta, &, quia ſubſtantiæ ſolent definitione eſſentiali definiri, videndum eſt, quodnam ejus genus ab Authore ſit aſſignatum, quæ differentia, & an rectè conſtituatur.

2. Quod ſi contingat, ut Author principia tantum definitionis ponat, definitionem ipſam non collocet, ea colligenda eſt Analytico ex partibus poſitis.

3. Poſtquam definitionem Analyticus invenit, aut ejus partes, genus & differentiam, videat, an Author thema explicet è ſuis cauſis, tum externis, tum internis, quod ſi contingat expreſſe materiam ac formam non poni, ſed implicitè in definitione involvi, in reſolutione diſtinctius & dilucidius debent monſtrari.

Quod ſi efficiens & finis ab Autore ſint omiſſa, omittantur quoque.

4. Viden-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

4. Videndum eſt, an materiæ partes integrantes, ſeu implicitè ſeu explicitè, ab Authore ponantur: ſi ponantur, non ſunt negligendæ.

5, Poſt eſſentiam ſubſtantiæ univerſalis inventam, conſiderari debet, an Author addiderit proprietates & effecta, &c. quæ in tractando tali themate obſervanda eſſe diximus.

6. Inquiratur in diviſionem, unam, aut plures, & membra ponantur diſtinctè, terminis & notionibus Logicis induta.

7. Tandem inquirendum, in cognata, oppoſita, &c. quæ in talis thematis genetica tractatione obſervari debent.

LV. Similiter procedendum eſt *in reſolvendo themate accidentis univerſalis*, juxta regulas Geneſeos nuper poſitas; Atque hic hi canones tenendi ſunt.

1. Ad quod prædicamentum pertineat, videndum eſt, an ſit abſolutum accidens, an relatum.

2. Quo nomine veniat apud Auctorem.

3. Obſervandum eſt genus, ſi ſit expreſſum, quale ſit, proximum an remotum.

4 Inquirendum eſt in ſubjectum, quod & quale ei conſtituat Author, ſi fuerit relatum, an relationis, tum ſubjectum, tum terminus, tum relatum, tum correlatum benè ſit expreſſum.

5. Inquirendum eſt, in cauſas, efficientem & finem, proximam & remotam, num ſint poſitæ, & quæ: & an fundamentum relationis ſit expreſſum: ſi Author accidenti tribuat materiam & formam, hoc & notandum, ſed & refutandum.

6. Effecta, ſpecies, partes, cognata, oppoſita, & quæcunque obſervari debent in ejus tractatione, hic ſunt indaganda. Nam non eadem via eſt Analyſeos, quæ Geneſeos, ſed contraria.

LVI. Sequitur *reſolvendum thema ſimplex imperfectum*, primò *ſubſtantiale* ſcil. *individuum*, & quidem *rationale*, id eſt, Perſona: nam hominum ſingularium tractationes occurrunt præſertim, in hiſtoriis, quâ ſacris, quâ profanis.

LVII. In analyſi perſonarum, nec genus nec ſpecies occurrent, quia ea non habent, ſed attendendum ad ea, quæ de perſona dici poſſunt, juxta regulas ante traditas in Geneſi.

LVIII. Antequam ad ſpeciales reſolvendi hoc loco canones accedatur, poſtquam tota hiſtoria fuerit perlecta, obſervandum eſt in genere, quodnam vitæ genus tribuatur perſonæ ab Authore,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Authore, an fuerit perſona privata, an publica, an Politica, an Eccleſiaſtica, &c.

LIX. His peractis, ſic eſt procedendum juxta hos Canones ſpeciales.

1. *Nomen* Perſonæ, & imprimis in Hiſtoriis ſacris, probè eſt notandum ac obſervandum, quandoquidem non temerè, ſed certo conſilio plerumque eſt impoſitum; ubi circumſtantiæ, ratione quorum nomen fuerit impoſitum, ſi referantur, etiam notandæ ſunt.

2. Nomine excuſſo, excutiantur *cauſa* præſertim efficientes, ſi Author eas habeat ubi præſertim attendendum, quomodo ſit deſcriptus ortus ac nativitas ejus, & circumſtantiæ loci, temporis, &c. quæ huc ſpectant, in reſolutione ponendæ ſunt.

3. Præſertim attendendum, an narret Author quaſdam perſonæ *proprietates*, *effecta*, & quæ referat *cognata* ac *pugnantia*; ubi imprimis mors attendenda, & in analyſi ponenda, cum iis circumſtantiis, quibus narratur.

LX. *Accidentis ſingularis*, *aliorumque thematum imperfectorum Analyſis* tota dependet ex eorum tractatione; & iſtis regulis inſiſtatur in reſolvendo, quibus utimur in componendo.

LXI. *Hæc* quidem *Analyſis eſt thematis ſimplicis*, quæ fundamentum eſt omnis *reſolutionis* in *themate complexo: Thema complexum*, vel *nude* ab Autore aliquo *proponitur*, vel ſuis etiam *argumentis confirmatur*.

LXII. Quando *nude proponitur*, tum tota Anrlyſis thematis complexi inſtituenda eſt juxta regulas & leges in doctrina enũciationis explicatas, & explicari ſolitas, ut ſcilicet, enunciatio aliqua, quæ eſt thema complexum, in partes ſecetur, & qualitas & quantitas ejus inveſtigetur; an ſit enunciatio vera an falſa, neceſſaria an contingens, affirmans an negans, &c.

LXIII. Hoc modo reſolvi poſſunt omnia ſcripta ſententioſa, v. c. Syracidæ, Salomonis, aliorumque; in talibus enim Logica analyſis nihil aliud præſtare poteſt, quam ut dicat tot ac tales eſſe in aliquo capite enunciationes, eaſque enumeret, & prædicatum & ſubjectum, & utriuſque quantitatem ac qualitatem, oſtendat: quæ res cum facilis ſit, & ex doctrina enunciationis conſtet, novis præceptis hic nihil eſt opus.

LXIV. At verò cum thema complexum *argumentis confirmatur*;

firmatur; particularibus opus eſt præceptis.

LXV. *Analyſis thematis complexi confirmati*; *vel* ipſius *thematis* propoſiti *naturam* conſiderat, vel *modum*, quo illud pertractatum eſt.

LXVI. Circa analyticam conſiderationem *ipſius thematis* complexi propoſiti, ſequentes obſerventur canones.

1. Propoſitio ſeu thema complexum Authoris ante omnia eruatur ex textu ſeu ſcripto auctoris, juxta canonem generalē.

2. Propoſitio illa aut enunciatio, ſi modo indicativo ab Authore non proponatur, ad eum reduci debet.

3. Tum videndum, an propoſitio ſæpe in textu repetatur, quod ſi fiat, hæ repetitiones in unum colligendæ ſunt, & pro una propoſitione ſumendæ. Iſta repetitio thematis Complexi ſæpè fieri ſolet in materia petitoria, exhortatoria, laudatoria, &c.

4. Si propoſitio ab Authore non fuerit repetita ſimpliciter, ſed etiam ab eo explicata, aut limitata; ante argumentorum, quibus confirmatur, reſolutionem, explicatio illa & limitatio ndicanda eſt.

5. Quod ſi Author non explicarit aut limitarit, & tamen propoſitio limitatione aut explicatione indigeat, eam inſtituere debet Analyticus.

6. Tum conſideretur, an propoſitum thema complexum, ſit univerſale, vel particulare, vel ſingulare, an ſit theſis, an hypotheſis, an ſit theoreticum, vel practicum, &c.

7. Thema complexum theoreticum notitiam tantum pro fine habet, ideoque tantum vel probatur vel refutatur: at practicum affectus movet & impellit ad aliquid agendum; itaque amplificationes potiſſimum comitantur, quas non præteribit Analyticus, ſed eas etiam reſolvet, & argumenta, v. c. adhortantia, dehortantia, laudantia, vituperantia, ſuadentia, diſſuadentia, &c, indicabit.

LXVII. Et *hæc* quidem *eſt conſideratio ipſius thematis complexi*, quam *ſequitur conſideratio mediorum*, per quæ, & modi, quo thema ab Authore fuerit tractatum.

LXVIII. Hic conſideranda ſunt quam diligentiſſime argumenta, tum dclarantia, tum probantia ſeu confirmantia, tum refutantia, inſuper προλήψεις & objectionum ſolutiones, denique amplificationes & exaggerationes.

LXIX. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

LXIX. De ſingulis hi tenendi ſunt canones.

1. *Argumenta* primum *declarantia* & *confirmantia* ſeorſim ſunt collocanda & ad ſuas ſedes referenda: *probantia* deinde ſunt refutanda & examinanda: utraque ſunt artificialia vel inartificialia: de artificialibus videndum, an ſint neceſſaria vel contingentia.

2. Argumentum ſeu medium artificiale reducatur ad ſuam notionem ſecundam, à qua fuit deſumptum; alii dicunt, ad ſuum locum inventionis.

3. Medium diligenter conferatur cum ſubjecto & prædicato concluſionis inter reſolvendum, ut, quam habitudinem vel reſpectum, cauſæ an effecti, ſubjecti an adjuncti, &c. ad ea dicat cognoſcatur.

4. Videndum, an aliqua ex præmiſſis ſit omiſſa, & tum ea addenda eſt Analytico; ſi aliqua præmiſſarum proſyllogiſmi probatur, in reſolutione proſyllogiſmi eodem proceſſu utendum, quo uſus eſt Analyticus in reſolutione ſyllogiſmi principalis.

5. Circa *prolepſes, tacitaſque aut occultas objectiones*, notandum eſt, illas diligenter eſſe ſecernendas à confirmatione, & ad ſyllogiſticam formam eſſe reducendas, ſimulque attendendum, quomodo Author in textu ad illas objectiones reſpondeat.

6. Authoris reſponſiones ſunt reſolvendæ, & ad objectiones à reſolvente applicandæ.

7. Quales in Autore reſolvendo ſyllogiſmi occurrunt, tales ſunt in analyſi ponendi, non alia figura aut modo.

8. De *amplificationibus* hoc tenendum eſt, eas referendas eſſe ad ſua certa loca, & ſpeciatim in ſuas partes eſſe reſolvendas: exornationes ad ſchemata Rhetorica reduci debent; probationes & objectiones, earumque refutationes, propriè ad Logicam pertinent. Quare hiſce etiam maxime à Studioſis Praxeos Logicæ eſt immorandum.

LXX. Hæc eſt *reſolutio thematis complexi*, tum *nudè* propoſiti, tum *argumentis confirmati*: magis tamen & ſæpius occurrent Analytico reſolvenda poſterioris quam prioris generis themata complexa.

LXXI. In hac utraque reſolutione quando ad ſimplices enunciationes deventum eſt, aut ad nudos ſyllogiſmos, ad ipſa præ-

cepta

cepta Logicæ recurrendum eſt, & juxta illa Analyſis eorum inſtituenda eſt, ad themata uſque ſimplicia.

LXXII. Quia, quodcunque reſolvendum proponitur, fere tractatus eſt, multis conſtans enunciationibus ſeu thematibus complexis: ſummatim hic ejus reſolvendi rationem in tali negotio comprehendam, aliquot canonibus.

1. Fiant legitima præcognita de Authore ſcripti, ſcripto, & objecto, atque occaſione, juxta 50. 51. 52. canones.

2. Inſtituatur generalis partitio totius tractatus, atque imprimis diſtinctio inſtituenda eſt ſecundum diverſa themata, ut tot ſint partes tractatus, quot ſunt themata ibi tractata; &, ſi ſit diviſus in capita, quælibet capita ad ſuas partes, id eſt, Themata referantur.

3. Facta reſolutione iſta generali, accedatur ad reſolutionem particularem ſingulorum membrorum, & capitum, in quibus vel tractatur thema ſimplex vel complexum, & tum porro pro ratione alterutrius procedendum eſt juxta regulas datas.

LXXIII. *Hæc* quidem *Analyſis* eſt quorumvis *thematum*: *Analyſis facultatum* & *diſciplinarum*, quæ hic ſolet ſubjici, tota *dependet ex doctrina* duplicis *methodi*, *Syntheticæ & analyticæ*, unde peti debet.

LXXIV. Qua methodo facultas aliqua aut diſciplina conſcribi debet, hac reſolvitur.

LXXV. *Diſciplina contemplatrix* reſolvitur, ut 1. inquiratur Subjectum. 2. Subjecti principia generalia & affectiones generales. 3. Subjecti ſpecies & Affectiones ſpeciales. 4. Affectionum ſpecialium cauſæ & principia ſpecialia.

LXXVI. *Diſciplina Operatrix* reſolvitur, ut 1. inquiratur Finis operationis acquirendus. 2. Subjectum, in quod Finis introducitur. 3. Media, per quæ introduci debet.

LXXVII. Sedulò hic eſt obſervandum, præcepta à commentariis diligenter eſſe diſtinguenda, multa enim in reſolvendo invenientur, addita commentariis, quæ non pertineant ad præcepta.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

AUCTARIUM DE ANALYSI THEOLOGICA

S. Scripturæ.

I. ANALYSIS Theologica Scripturæ eſt, vel integri libri, vel capitis, vel ſectionis alicujus capitis, ſive unum ſive plures verſus contineat.

II. In Analyſi cujuſque libri danda eſt opera, ut habeamus diviſionem principalem, de quâ hi ſunt canones, ad judicium informandum.

I. Quidam libri dividi poſſunt ſecundum principales perſonas, ut Geneſis, libri Samuëlis, Regum, & Chronicorum, & Acta Apoſtolica.

II. Quidam dividi poſſunt ſecundum perſonas, res, & actiones, ut Leviticus.

III. Quidam habent prologum, rem ipſam, & epilogum, ut quidam prophetici, & omnes epiſtolici.

IV. Quidam methodum habent dialogiſticam, ut liber Jobi & Canticum Canticorum; ideoque reſolvi debent in dialogos.

V. Quidam dividuntur ſecundum ſubjectam materiam, in certas claſſes ſeu potius locos communes, ut Pſalmi, & Proverbia.

VI. Quidam reſolvuntur in certas conciones, ut Eſaias, Jeremias, Ezechiel.

VII. Quidam in Hiſtoriam & Prophetias, ut Daniel.

VIII. Quidam in viſiones & conciones, ut Zacharias.

IX. Quidam in viſiones meras, ut Apocalypſis.

X. Quidam in curricula vitæ unius perſonæ, ut 4. Euangelia ſecundum periodos vitæ Chriſti.

XI. Quidam in diverſas profectiones unius perſonæ, ut ſpeciatim Evangelium Johannis ſecundum profectiones Chriſti ad diverſa Paſchata.

III. De Analyſi librorum hiſtoricorum in ſpecie hi teneantur canones.

I. Hiſtoriæ inter ſeſe aliæ ab aliis diſtinguantur.

II. Cauſæ & occaſiones hiſtoriæ obſerventur.

III. Principia, progreſſus, & finis hiſtoriæ attendatur.

IV. Circumſtantiæ omnes accuratè expendantur.

V. Ob-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

V. Obſervetur, ubi unaquæque narratio incipiat, ubi deſinat, num cohæreat cum antecedentibus vel ſequentibus, an verò planè ſit ſeparata.
VI. Doctrina ſeu fides, & vita ſanctorum, accuratè diſcernatur.
VII. Topographia & Chronographia, id eſt, locorum & temporum obſervatio imprimis notetur.
VIII. Dogmatica ſecernantur ab hiſtoricis, ſi intercurrant.

IV. De Analyſi librorum dogmaticorum in ſpecie hi teneantur canones.

I. Status & generalis propoſitio enodetur.
II. Præcipui loci communes attendantur.
III. Connexio iſtorum locorum inveſtigetur.

V. De Analyſi librorum propheticorum in ſpecie hi teneantur Canones.

I. Attendatur tempus, quo Prophetæ floruerunt.
II. Scopus Prophetæ eruatur.
III. Hiſtorica & prophetica ſecernantur, & hiſtorica conferantur cum libris Regum & Chronicorum.

VI. Analyſis Theologica Capitis Biblici hos habet Canones.

I. Diſpiciatur, num caput cohæreat cum præcedenti vel ſequenti capite, an vero plane ſit ſecretum.
II. Attendatur, num tractetur unum thema, an vero plura pertractentur.
III. Si ſint plura themata, videatur, num unum ex alio pendeat, vel an prorſus ſint disjuncta.
IV. Argumenta explicantia ac probantia ordine colligantur.
V. Analyſis inſtituatur primum ſcholaſtica, deinde popularis, id eſt, primum terminis logicis diſpoſitio capitis enuncietur, poſtea popularibus.

VII. De Analyſi verſuum Biblicorum, hi teneantur Canones.

I. Attendantur antecedentia, conſequentia, & occaſio.
II. Obſervetur thema, & reducatur, vel ad aliquod caput Catecheticum, vel ad aliquem locum communem.
III. Argumenta, quæ ſunt in ſingulis verſibus, eruantur, & themati applicentur.
IV. Præter Analyſin Logicam ſpectari quoque, imo præmitti, poteſt, Analyſis Grammatica verborum & phraſium, & Rhetorica Troporum ac figurarum, ita ut & quolibet verſu inſtitui poſſint ac debeant quæſtiones Grammaticæ, Rhetoricæ, Logicæ.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

8703 924

In ſummi, piæ memoriæ, Viri,

D. F. BURGERSDICII

Philoſophiæ quondam in Academia Lugd. Batav. Profeſſoris,

SYNOPSIN LOGICAM,

à digniſſimo ejus diſcipulo ac ſucceſſore,

D. ADRIANO HEEREBOORDIO,

Leidenſi, Notis, Exemplis, *auctam, illuſtratam.*

QUI *Sophiæ Doctor* cœpit, FRANCONE Magiſtro,
  De *ratione* loqui, cum ratione loqui;
Qui *patriis* feſſo *Batavûm* ſucceſſit *Athenis*
  Vel novus *Alcidês*, vel novus alter *Atlas*;
Cui vel in arte ſuâ jam lampada tradere FRANCO,
  Diſcipulique velit vivere diſcipulus.
Exhibet hunc alium nobis ADRIANUS, eundem
  Exhibet hunc nobis de *ratione* librum;
Hinc BURGERSDICI, ſimul hinc HEEREBOORDIA cura,
  Summaque dexteritas hujus & hujus adeſt.
Improbe, quid dentes acuiſti, *Mome*? ſiniſtro,
  Improbe, quid ſpectas lumine? pulſus abi.
Candidus interpres, quod BURGERSDICIUS ipſe,
  Ipſe quod acturus, ſi ſupereſſet, erat.
Explicuit præcepta *notis* HEEREBOORDIUS, & quæ
  Nota minus fuerant, reddidit ille magis.
Si qua viderentur dubiæ tenebroſa juventæ,
  Prætulit obſcuris, prætulit ille facem.
Quâ bene Præceſſit, ſalvo præeuntis honore,
  Hac bene promovit lucis amator iter.
Per *Præceptoris* veſtigia trita tenellas
  Dirigat ut mentes, porrigit ille manum.
Ingenuè, ſub quo profecerit ante, profeſſus,
  Diſcipulum doctè ſe probat ille pium.
Improbe, quid dentes acuiſti *Mome*? ſiniſtro,
  Improbe, quid ſpectas lumine? pulſus abi.
Quin potius dediſce tuos ſemel, Improbe, mores,
  Quin tandem mecum dicere diſce ſemel:

DEMERE NIL OPERI, SED ET ADDERE PLURIMA; GRATES
  HOC BIS AGENTIS ERIT, BIS REFERENTIS ERIT.

Henricus Bruno.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
2204 A 11